8 KASIM DÜNYA ŞEHİRCİLİK GÜNÜ

49. KOLOKYUMU

6 — 8 KASIM 2025 | BURSA

BURSA ATATÜRK KÜLTÜR MERKEZİ **MERİNOS YERLEŞKESİ**

değişimin eşiğinde

•bildiriler kitabı•

BURSA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

Mustafa BOZBEY BURSA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANI

BURSAPLAN

BURSA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

TMMOB Şehir Plancıları Odası

8 KASIM DÜNYA ŞEHİRCİLİK GÜNÜ

49. KOLOKYUMU

6 — 8 KASIM 2025 | BURSA

BURSA ATATÜRK KÜLTÜR MERKEZİ **MERİNOS YERLEŞKESİ**

değişimin eşiğinde

Bildiriler Kitabı

TMMOB

Şehir Plancıları Odası

değişimin eşiğinde

Bildiriler Kitabı

Yayına Hazırlık

Lara Çetinel
Deniz Alaydın
Ayşecan Akşit
Eylül Eyşan Doğan
Barış Taylan Aran
Nurseda Altın
Bedriye Çınar
Furkan Türk

Yayınlandığı Ortam

spo.org.tr

İletişim

TMMOB Şehir Plancıları Odası Genel Merkezi
Atatürk Bulvarı 219/7 Çankaya/Ankara
Tel: 0 312 418 30 75 Fax: 0 312 417 90 55
spo@spo.org.tr www.spo.org.tr

ISBN

978-605-01-1783-7
Ekim 2026

içindekiler

AÇILIŞ KONUŞMALARI **7**

Murat İLKME *8*

Ebru KAMACI KARAHAN *10*

Nazlı YAZGAN *12*

Akif Burak ATLAR *14*

Mustafa BOZBEY *18*

8 KASIM DÜNYA ŞEHİRCİLİK BİLDİRGESİ **25**

AÇILIŞ OTURUMU // Değişimin Eşiğinde Şehircilik **31**

Prof. Dr. Murat Cemal YALÇINTAN *35*

Dr. Öğr. Üyesi Emrah ALTINOK *59*

Dr. Öğr. Üyesi Ceren Gamze YAŞAR *68*

PANEL // Bursa Yerel Oturumu **75**

Mustafa BOZBEY

PANEL // Yerel Demokrasi **77**

Akif Burak ATLAR *78*

Esin KÖYMEN *81*

Şükrü DEVİREN *86*

Deniz DALGIÇ *89*

I. OTURUM // İklim ve Çevre **111**

Değişimin Eşiğinde Isınan Kentler:Ankara(Çankaya) Emek Mahallesi'nde Mikroiklimsel Dönüşüm 112

Zübeyde Tuğba ALKAN ÇELİK, Prof. Dr. Nilgün GÖRER TAMER

II. OTURUM // Kent ve Konut **149**

Kısa Dönemli Kiralamaların Mekansal Dinamiklerini Keşfetmek: Airbnb Listelemelerini Şekillendiren Faktörler 150

Elif URAS, Dr. Kadriye Burcu YAVUZ

Bodrum Yarımadası'nda Konut Satın Alma Tercihleri ve Sosyomekansal Değişim 180

Nergis NEHTEPAROV, Prof. Dr. Arzu BAŞARAN UYSAL

III. OTURUM // Afet, Dönüşüm ve Şehircilik **205**

Pandemi Krizi, Yönetişim Boşlukları ve Gündelik Dayanıklılık:
Beyoğlu Tarihi Kent Merkezi Deneyimi 206

Dr. Elif KIRPIK

Bütünleşik Afet Riskleri ve Dirençli Kentler:
Değişimin Eşiğinde Planlamanın Yeniden Kurgulanışı 228

Elif Pınar ÖZTÜRK

IV. OTURUM // Planlama ve Yeni Teknolojiler **257**

Dijital Çağda Kentsel Kamusal Alanların Değişen Algısı:
Konya Bosna Hersek Mahallesi Örneği 258
Dr. Mehmet Akif SAĞ, Hatice Şevval YÜCE

Çok Duyulu Kent Okuması: Dijital Teknolojilerle Mekansal
Deneyimin ve Tasarımın Dönüşümü 288
Fatiha Nur TERLEMEZ, Prof. Dr. Çiğdem VAROL

Geleneksel Planlamadan Stratejik Planlamaya Geçiş Sürecinde
Nesnelerin İnterneti (IoT) Uygulamaları: Mevzuat Çerçevesi
ve Planlama Pratiğine Yansımalar..... 316

Özge UZUN, Prof. Dr. Gülşen ÖZAYDIN

**PANEL // Planlama Eğitimi ve Uygulama İlişkisini Genç Plancıların
Bakışından Yeniden Düşünmek: PLANED Özel Oturumu**..... **355**

Doç. Dr. Melis OĞUZ ÇEVİK *356*
Dr. Duygu ÖZTEKİN KANIK *360*
Selen ÖZTÜRK *366*
Ruken BABAYİĞİT..... *369*
Dr. Öğr. Üyesi Murat YILDIZ *375*
Doç. Dr. Zeynep GÜNAY..... *379*
Prof. Dr. Arzu BAŞARAN ÜNSAL *383*

PANEL // Planlamada Yeni Arayışlar: Bursa ÇDP Süreci **389**

Nazlı YAZGAN *391*

Beyza YILDIZ TUNCA *400*

Nur İŞCAN PEKÇALIŞIR *409*

V. OTURUM // Planlama, Uygulama ve Eğitimi **417**

Ulusal Sorunlardan Küresel Perspektife: Türkiye'de Şehir Planlama Eğitiminin Dönüşümü Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme 418
Dr. Şenol ERENSOY, Tuba Peren ERENSOY

7181 Sayılı Kanun'un İmar Planlarına Etkisi: Belediye Hizmet Alanlarında Yeni Kamu Yararı ve Mülkiyet Hakkı Dengesi 444
Dr. Murat KİTİR

Değişimin Eşiğinde: Kent Planlama ve Kentsel Tasarım Yarışmalarının Dönüştürücü Rolü 466
Mehmet Nazım ÖZER, Gamze ÖZER

Değişimin Eşiğinde Şehir ve Bölge Planlama Eğitimi: Yapay Zeka Teknolojilerinin Birinci Sınıf Stüdyo Eğitiminde Kullanımı Üzerine 490
Doç. Dr. Aslı ULUBAŞ HAMURCU, Doç. Dr. Başak DEMİREŞ ÖZKUL

VI. OTURUM // Planlama ve Yeni Aktörler **515**

Yeni Nesil Aktörler, Paydaşlar ve Ağ Yapıları: Planlama Aktörlerinde Sessiz Dönüşüm 516
Emma Berna GÜLER, Kadriye CANER

VII. OTURUM // Sosyal Dinamikler ve Mekan **533**

Değişimin Eşiğinde Küçük Kentler: Üniversitelerin Mekânsal, Sosyal ve Ekonomik Etkilerine Dair Literatür Taramasına Dayalı Bir Planlama Okuması 534
Doç. Dr. Melis OĞUZ ÇEVİK, Arş. Gör. Burcu SOYGÜZELOĞLU

Sokak Hayvanları Meselesi: Tarihsel, Kültürel ve Politik Dinamikler 556
Cihan Mert SABAH, Ali YILMAZ

Z Kuşağının Kentsel Kamusal Mekân Kullanımı Üzerine Bir İnceleme: Erzurum Örneği 579
Doğuşcan ÖZTAŞ, Dr. Öğr. Üyesi Cansu GÜLLER YANAR

VIII. OTURUM // Kentsel Hareketlilik ve Erişim **595**

PANEL // Planlamada Pratikler **597**

Doç. Dr. Ersan KOÇ *598*
Utku CİHAN *600*
Nazlı YAZGAN *602*
Mehmet Nazım ÖZER *604*
Uğur BAYRAK *606*

KAPANIŞ PANELİ // Şehirciliğin Eşiğinde: Dönüşen Mekan, Değişen Anlamlar **635**

Dr. Öğr. Üyesi Kumru ÇILGIN ÇALIŞ *636*
Nazım AKKOYUNLU *638*
Doç. Dr. Mehmet PENPECİOĞLU *642*
Prof. Dr. Doğan DURSUN *646*
Sena Nur GÖLCÜK *648*

Açılış Konuşmaları

Murat İLKME
TMMOB Şehir Plancıları Odası Bursa Şube Başkanı

Ebru KAMACI KARAHAN
Bursa Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölüm Başkanı

Nazlı YAZGAN
Bursa Büyükşehir Belediyesi Genel Sekreter Yardımcısı

Akif Burak ATLAR
TMMOB Şehir Plancıları Odası Genel Başkanı

Mustafa BOZBEY
Bursa Büyükşehir Belediyesi Başkanı

Murat İLKME

TMMOB Şehir Plancıları Odası Bursa Şube Başkanı

Sayın Bursa Büyükşehir Belediye Başkanım, Sayın İlçe Belediye Başkanı ve temsilcileri, Sayın Genel Sekreter Yardımcım, Siyasi Parti, Sivil Toplum Örgütü ve Meslek Odaları temsilcileri, değerli meslektaşlar ve sevgili öğrenciler, hepinizi Şehir Plancıları Bursa şubesi adına katılımlarınız için tebrik ediyorum. Çok büyük bir heyecan yaşıyoruz.

Bursa'mızda 32 yıl sonra Kolokyum'un sorumluluğunun şubemize geçmesinden sonra ilk kez Kolokyumu düzenlemenin verdiği heyecan ve gurur içindeyiz. Bu kapsamda ev sahiplikleri için Sayın Bursa Büyükşehir Belediye Başkanımız Mustafa Bozbey'e, Genel Sekreter Yardımcımız Nazlı Yazgan'a, Bursa Büyükşehir Belediyesi'ne, Bursa Planlama Ajansı'na ve Bursa Teknik Üniversitesi'ne teşekkür ediyorum.

Aslında Kolokyum temasını belirlerken şöyle bir durumla karşılaştığımızı fark ettik. Kolokyumumuzun teması 'değişimin eşiğinde'. Aslında bu tartışmalarda şunu gördük birçok konuda değişimin başlangıcındayız. Bir değişim aşamasındayız. Tabiri caizse o andayız. İklim değişiyor. Su başta olmak üzere ekolojik döngüler değişiyor. Kentlerimizin karşı karşıya kaldığı riskler değişiyor. Kentsel ekonomi aktörleri değişiyor, sosyal yaşam değişiyor.

Birçok konuda değişim içindeyiz. Bu değişimlerin yönünü, biçimini ve hızını okuyabilmek, bu değişimleri kamusal yarar doğrultusunda yönlendirebilmek, şehir plancılarının en temel sorumluluklarından biridir. Bu değişim sırasında aslında biz şunu da fark ettik. Mesleğimizde de ciddi değişimin aşamasındayız. Mevzuatsal anlamda, planlama pratiklerinde, kavramlarda birçok anlamda değişimin yaşandığı ve başladığı bir süreç yaşıyoruz.

Kolokyum'da amacımız 3 gün boyunca kentlerin ve meslek alanımızın ve mesleğin içinden geçtiği çok katmanlı dönüşümlerin tartışılmasını hedeflemektedir. Bu kapsamda Kolokyum'un kentimize ve mesleğimize hayırlı olmasını diliyorum.

Ebru KAMACI KARAHAN

Bursa Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölüm Başkanı

Sayın Büyükşehir Belediye Başkanım, Sayın Genel Sekreter Yardımcım, Sayın İlçe Belediye Başkanları ve temsilcileri, Sayın Kamu Kurumu ve Kuruluşları temsilcileri, Sayın Oda Yönetimim, Sayın meslektaşlarım ve sevgili öğrenciler hepiniz hoş geldiniz Bursa'ya.

Bu yıl 49. Şehircilik Günü Kolokyumu'nda Değişimin Eşiğinde temasıyla bir arada bulunuyoruz. Bu tema yalnızca kentlerin değil aynı zamanda düşünce biçimlerimizin de bir değişim sürecinin odağında olduğunu gösteriyor. Kentler artık birlikte öğrenilen, düşünülen ve yeniden anlamlandırılan kolektif öğrenme mekanlarıdır ve bu üç gün yapacağımız tartışmada; yalnızca geleceğin şehirlerini değil, onları mümkün kılacak anlayışı da şekillendirmeyi hedefliyoruz. Buluşmanın gerçekleşmesine, bu buluşmanın gerçekleşmesinde emek koyan herkese, tüm emek verenlere çok teşekkür ediyorum. Verimli, heyecanlı ve ufku açık bir kolokyum diliyorum. Tekrar hepiniz hoş geldiniz.

Nazlı YAZGAN

Bursa Büyükşehir Belediyesi Genel Sekreter Yardımcısı

Sayın Başkanım, değerli oda başkanlarımız, değerli belediyelerimizin başkanları, başkan yardımcıları, değerli daire başkanlarımız, sevgili katılımcılar, sevgili hocalarımız ve bugün bizimle birlikte olan genç meslektaşlarımız hepiniz bugün başlayacak olan kolokyumumuza hoş geldiniz.

Değerli katılımcılarımız, kıymetli meslektaşlarımız bugün 49. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu'nda bu özel günde sizinle birlikte olmaktan büyük mutluluk duyduğumu öncelikle belirtmek istiyorum. Bursa Büyükşehir Belediyesi ve Bursa Planlama Ajansı olarak bu önemli buluşmanın paydaşı olmaktan ayrıca gurur duyduğumuzu da belirtmek isterim.

Şehircilik değişimle iç içe bir meslek alanı. Değişimin Eşiğinde temasıyla bir araya geldiğimiz bugün yalnızca kentlerimizin değil, planlama anlayışımızın ve mesleki rollerimizin de dönüşümünü konuşuyor olacağız.

Biz Bozbey Başkanımızla birlikte biliyorsunuz yeni bir dönemi başlatmış olduk. Bu konu başlığı da aslında bizim başkanımızla birlikte yeni bir değişimin eşliğinde olduğumuzu, yeni bir gelişme fırsatı içinde olduğumuzu da belirttiğini söylemek isterim. Bursa tarih boyunca değişimin ve yenilenmenin kenti olmuştur.

Bizler bu anlayışla planlamayı bilimsel temelde katılımcı ve kamusal yararı gözeten bir yaklaşımla ele almaya devam ediyor olacağız. Bu kolokyumun mesleğimizin geleceğine ışık tutacağına ve ortak çabalarımızı güçlendireceğine inanıyor, emeği geçen tüm kurumlara, paydaşlarımıza ve katılımcılara sonsuz teşekkürler ediyorum.

Akif Burak ATLAR

TMMOB Şehir Plancıları Odası Genel Başkanı

Değerli meslektaşlarımız, saygıdeğer konuklar ve sevgili öğrencilerimiz. TMMOB Şehir Plancıları Odası adına hepinizi saygıyla selamlıyorum. Hoş geldiniz.

Bugün 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü nedeniyle ülkemizde 49. kez düzenlenen Şehircilik Kolokyumu için Bursa'da bir arada olmanın kıvancını yaşıyoruz.

İlk kez 1949 yılında Arjantin'de Buenos Aires'de kutlanan ve yıllar içinde dünya genelinde benimsenen 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 1977 yılında ülkemizde de kutlanmaya başlanmış.

O tarihten bugüne şehir plancılarının, planlama öğrencilerinin, akademisyenlerin, ilgili meslek insanlarının muazzam bir istikrarla bir araya gelerek oluşturduğu kolokyumlar mesleğimizin ve kentlerimizin gündemini ele almış, geleceğine ışık tutmuştur. Bugün açılışını gerçekleştirdiğimiz 49. Kolokyum buluşmasının da planlama meslek alanımızın körelmesi hiçbir zaman mümkün olmayan engin ufkunu daha da genişletecek katkılar sunacağına olan inancımı ifade etmek isterim.

Bu yıl şehircilik kolokyumunu, teması gibi değişimin eşiğinde gerçekleştireceğiz. 21. yüzyılın ilk çeyreğini geride bırakırken şehircilik

yalnızca mekansal değil; teknolojik, etik ve hatta politik açıdan da büyük ve hızlı bir dönüşüm sürecinden geçiyor. Yapay zeka, büyük veri ve akıllı şehir uygulamaları, planlama disiplinine yeni fırsatlar ve açılımlar sunarken kişisel verilerin gizliliği, eşitlik ve kamu yararı söz konusu olduğunda ciddi ihlal risklerini de ne yazık ki beraberinde getirmektedir.

Bu hızlı dönüşümün ortasında şehir plancılarının bilimsel, etik ve kamusal değerlere dayalı planlama anlayışını savunmaları giderek zorlaşmakta. Bu değerlere dört elle sarılıp savunan plancılar meslek insanları baskı altına alınmaktadır. Değişim sancılı bir süreçtir.

İşte bu değişim sancılarının meslek alanımız ve meslektaşlarımız üzerinde oluşturduğu Baskılar karşısında gücünü bilimden ve teknikten alan yüzü kamu ve toplum yararına dönük bir şeycilik anlayışını benimsemeli. Bu anlayışta ısrar etmeli. Bu anlayışı dayanışmayla tesis etmeliyiz.

Aynı değişim sancılarının kentlerimizi ve yaşam alanlarımızı baskıladığı gibi demokrasi, hukuk, adalet, özgürlükler ve toplum Ulusal barış gibi değerlerimizi de baskılamakta, gölgelemekte olduğunu saptaman zorundayız.

İşte böyle bir gölge ikliminde meslektaşlarımız Tayfun Kahraman, Gürkan Akgün, Nuri Cem Ceylan, Buğra Gökçe, Sinan Çetis, Rana Uysal, Ramazan Gülten, Resul Emrah Şahan ve Mehmet Murat Çalık tam da ihtiyacımız olan toplumcu ve kamucu bir şehircilik anlayışını savundukları ve uyguladıkları için hukuksuzca özgürlüklerinden mahrum bırakılmaktalar.

Defaatle söyleyeceğiz. Doğayı, yaşamı ve kent hakkını savunmak asla suç değildir. Bugün aramızda olamayan tutsak meslektaşlarımızın bir sonraki şehircilik günü buluşmasında özgürce bizlerle bir arada olmasına temenni ediyor. Güzel ülkemizin bir an önce siyasi iklimin temel hak ve özgürlükleri ihlal etmediği bir gölgesizliğe kavuşmasını diliyorum.

Konuşmamı sonlandırırken yaklaşık 9 aydır olağanüstü bir sorumluluk ve özveriyle bu etkinliğin gerçekleşmesi için mesai yapan odamız emekçilerine gönderdikleri çalışmalarla kolokyum programını zenginleştiren bildiri sahiplerine Kolokyum düzenleme kurulumuza, bilim kurulumuza, oturum başkanlarımıza, Türk Türkiye'nin farklı noktalarında Bursa'ya gelerek buluşmamıza anlam katan meslektaşlarımıza ve planlama öğrencilerimize, Merinos Atatürk Kongre Merkezi Emekçilerine, odamızla birlikte ilk günden beri özveriyle çalışan Bursa Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama

Bölümü'ne, süreci özveriyle sahiplenen odamız, Bursa Şubesi Yönetim Kuruluna, Kolokyuma katılım gösteren ve öğrenci arkadaşlarımızın bizlerle birlikte olması için gerekli vesayetleri sağlayan şube yöneticilerimize, şubemizle işbirliği içinde Kolokyuma son derece önemli katkılar sunan Bursa Plan'a, etkinliğimize sponsorluk desteği veren değerli kuruluşlara, yerel yönetimlere ve katılım gösteren ilçe belediye başkanlarımıza, Bursa Yerel Basını'na, ve son olarak bizim için oldukça önemli bu etkinliği ev sahipliği yaparak imkanlarını sonuna kadar açan Bursa Büyükşehir Belediyesi'ne, Sayın Başkan Mustafa Bozbey'e ve çalışma arkadaşlarına sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

49. Şehircilik Kolokyumu'nun meslek camiamıza, ilgili tüm çevrelere değişimin aydınlık yüzüyle katkılar sunmasını diliyorum. 8 Kasım Dünya Şehircilik Günümüz kutlu olsun.

Mustafa BOZBEY

Bursa Büyükşehir Belediyesi Başkanı

TMMOB Şehir Plancıları Odamızın genel başkanı, sevgili hocalarımız, akademisyenlerimiz, yine Şehir Plancıları Odası Bursa Şube başkanımız ve yönetim kurulu üyeleri, sevgili öğrenciler, sivil toplum kuruluşlarımızın değerli temsilcileri, belediyelerimizin değerli başkan vekilleri, sevgili çalışma arkadaşlarım, öncelikle hepiniz hoş geldiniz. Sefalar getirdiniz.

Önemli bir toplantı. Evet, değişimin eşiğinde. Aslında dünya değişiyor. Her şey değişiyor. Ama biz ne kadar değişiyoruz? Sanıyorum sonucunda çıkacak, bu kolokyumun sonucunda bir değerlendirme çıkacak. Bu değerlendirme hepimiz için de önemli olacak.

Öğrencilerimiz için de aslında ileriye dönük olarak inanılmaz bir veri kaynağı da olacak. Ama biz kent yöneticilerine de sanıyorum ne yapmamız gerektiği ya da kentlere nereden bakmamız gerektiği de açıkça ortaya konacak, raporlar elimizde olacak. Bunu önemsiyoruz. Önemsiyoruz çünkü değişim bence çoktan başladı. Ama eşiği biz atlayabilecek miyiz acaba? İşte sıkıntı orada. O eşiği biz kentler olarak, ülkemizin kentleri olarak aşabilecek miyiz? Ülke olarak aşabilecek miyiz? Onlar önemli.

Burada geleceğimizi konuşmak ve daha yaşanabilir kentler için ortak irade oluşturmak üzere 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 49. Kolokyum etkinlikleri kapsamında bir aradayız. TMMOB Şehir Plancıları Odamız

tarafından organize edilen ve bu yıl paydaşı olduğumuz 49. Kolokyum'a Bursa'mızda da ev sahipliği yapmaktan dolayı da son derece memnun olduğumuzu belirtmek istiyorum. Tabii ki 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü kentleşme bilinciyle hepimizi bir araya getiren kentlerimizin geleceği üzerinde düşünmek gerçekten bizim için önemli. Bizlere özel bir fırsat sunan tarihi bir gün aslında.

Bu buluşmayı yalnızca meslektaşların bir araya geldiği bir konferans olarak, bir toplantı olarak değerlendirmek doğru değil. Kentlerimizin geleceği için birlikte düşünmeli ve birlikte üretmenin zemini olarak da bunun değerlendirilmesinin zorunda olduğunu düşünüyoruz. Çünkü kentler yalnızca binalardan, yollardan ya da köprülerden, yeşil alanlardan ibaret değil. Kentler her bir yurttaşın yaşamın tadını çıkardığı, yaşamdan keyif aldığı, çocuklarımızın güvenle büyüdüğü, gençlerimizin hayallerine umutla sarıldığı, büyüklerimizin de huzurla yaşadığı ortak yaşam alanlarımızdır.

Biz Bursa'mızda işte tam da bu anlayışla yol açtık. Yönetim anlayışımızı bu inancın üzerine kurarak devam ettiriyoruz. Katılımcılığı, adaleti, bilimi ve sürdürülebilirliği kent yönetiminin merkezine koyan bir anlayıştayız. Bu yaklaşımın somut bir sonucu olarak da kentimizin geleceğini birlikte tasarlamak amacıyla Bursa Planlama Ajansı'nı kurduk. Bu maksatla kurulan bir planlama ajansıdır. Sonrasında tabii bunu örnek alırken aslında İBB'den örnek aldık. Ama biz biraz daha geliştirdik. Bizden de birçok Büyükşehir Belediyesi bu planlama ajansının nasıl işlevsel duruma geldiğine dair bilgileri alarak onlar da süreçleri ilerletiyorlar. Yani örnek olan da bir kent olduk bu konuda.

Bugün büyük bir sorumlulukla yürütmüş olduğumuz 1/100.000'lik çevre düzeni planımız da önemli aşamalara gelmiş bulunmaktadır. Planlama ajansımız tarafından yürütülen bir plan. Bu plan Bursa'mızın geleceğini belirleyen kentin anayasası niteliğindedir. Yani nasıl ki ülkelerin bir anayasası varsa kentlerin de mutlaka anayasaları olmak zorundadır. Kentler bu anayasaya göre de yönetilmek zorundadır.

Ama bu anayasayı yaparken katılımcı, şeffaf, her kesimi içine alan bir anlayışla bu anayasanın yapılması lazım ki biz çevre düzenleme planını aynen bu mantıkla yapıyoruz. Tüm kesimler kendisini orada ifade ediyorlar ve orada mutlaka kendilerini bulacaklar. Kendi söylediklerinin karşılığını orada görecekler.

Ancak bunu söylerken sanayicisinden tarıma kadar, çocuklarından

gençlerine kadar her kesimden bahsediyor. Ama her birinin %100 söylediğinin karşılığı orada olacak mı? Elbette ki mümkün değil. Ortak anlayışta buluşacağız. Ortak bir zeminde buluşacağız. Herkesin kabul ettiği, kabul edeceği, uzlaşacağı bir zeminde çevre düzenini planını gerçekleştirmiş olacağız. İşte o zaman zaten anayasa niteliğini taşır, kent anayasası niteliğini taşır ve taşıyacaktır.

Yoksa sadece sanayicinin dediği, sadece esnafın dediği, sadece muhtarın dediği, meclis üyesinin dediği ya da belediye başkanının dediği %100 orada olması imkanı yoktur. Burada toplumsal olarak herkesin ortaklaşacağı bir anlayış bu kent anayasası dediğimiz çevre düzenli planını yaptığımızda işte o zaman ancak korunacaktır.

Biliyoruz ki bir kentin gerçek sahibi halktır. Halkı içine katmadığınız hiçbir şey sahiplenmez ve sürdürülebilirliği de olmaz. Bir kentin geleceği de masa başında değil tabii ki ortak akılla katılımla ve toplumsal uzlaşmayla şekillenmektedir. Herkesin sesini duyarak, tüm kurumlarımız ve hemşerilerimizle el ele vererek şeffaf katılımcı ve birlikte üreten bir yönetimi büyütmeye devam edeceğiz.

Suyumuzu, havamızı, toprağımızı ve ormanlarımızı ve aynı zamanda can dostlarımızı koruyan; iklim risklerine ve doğal afetlere karşı dayanıklı bir kent için kararlılıkla çalışmalarımızı sürdürüyoruz.

Cumhuriyetimizin 2. yüzyılında Bursa'mız için hedefimiz çok net. Doğaya uyumlu, depreme dirençli, ekonomik açıdan güçlü, kültürel mirasını koruyan, sosyal açıdan adil ve herkes için yaşanabilir bir kent. İnanıyoruz ki bunu hep birlikte başaracağız.

Değerli katılımcılar, geçtiğimiz haftalarda Cenevre'de düzenlenen Birleşmiş Milletler Başkanlar Forumu'nda ve sonrasında Barcelona Dünya Metropol Zirvesi'ne katıldım. Bu oturumlarda öncelikli olarak üç ana madde birkaç kez tekrarlıyorum bunu bazı toplantılarda. Belki bu salonda olanlar da duymuştur bu söylemlerimi benim. Üç ana konu öncelikli olarak gündeme getirildi. Birinci konu iklim değişikliği ve iklim değişikliğinin getirdiği kuraklık, afetler. İkinci konu derhal fosil yakıtlardan vazgeçilsin. Yenilenebilir enerji ile ısıtma, soğutma, işletme vesaire yapılsın. Üçüncü konu barınma sorunu. Gençlerin konuta erişemediği, belli gelir düzeyinde olan insanların yine konuta erişemediği tartışıldı, konuşuldu. 300 milyon civarında insanın dünyada evsiz kaldığı, yaşadığı barınma sorunu olduğunu anlattı.

Burada tabii ki bu sorunları artık sadece bir kentin çözebilme ihtimali yok. Bir ülkenin de çözebilme ihtimali yok. Artık bu dünyanın ortak mücadele alanı haline gelmesi gerekiyor. Bu üç sorunun çözülebilmesi için.

Birincisi dedim, iklim değişiminin getirdiği. Amerika'daki belediye başkanı yine kuraklıkla ilgili söylüyor. Asya'daki kuraklıkla ilgili farklı iklim değişimlerinin yağan ani yağışlardan gelen afetlerden bahsediyor. Ama Avrupa'daki bazı belediyelerimizde belediye başkanları da orada buzulların erimesiyle birlikte deniz seviyesinin yükselmesinden doğacak olan kentlerin bazı kentlerin su altında kalma riskinden bahsediyor. Bunlarla ilgili çözümleri aramaya başladılar. Yani aslında şehirciliği de ilgilendiren bir şey. Değişimin eşiğindeyiz diyoruz ya. Aslında evet.

Yani burada dünyanın ısınmasıyla, buzulların erimesiyle birçok şey aslında şehircilik açısından da tartışılması gerekiyor. Deniz seviyesinde olan kentler ne olacak? Ne olmalı? Belki bu kolokyumda da mutlaka bir gündeme gelecektir. Bilemiyorum bunu.

Tabii ki bunların birlikte, dünyanın birlikte hareket etmesiyle çözülmesi mümkün. Birlikte hareket ederek, birlikte üreterek ve birlikte çözüm bularak bu mücadeleyi başarıya ulaştırma sorumluluğundayız. Hepimizin, kent yöneticilerinden, devlet yöneticilerine ve tüm dünyadaki ülke yöneticilerine kadar.

Sonrasında yine Barcelona kentinde gerçekleştirdiğimiz 10. Avrupa Metropol Zirvesi'nde de aynı konular yine orada da aynı konular gündeme geldi. Orada da ilave olarak konut krizi, dijital dönüşüm ve su yönetimi konuları gibi küresel konular da yine çözüm önerilerini hem bizler de paylaştık orada kendi çözüm önerilerimizi hem onların da paylaşımlarını gördük. Tabii ki özellikle Avrupa Metropol Zirvesi Forumu önemli bir forum. Bizim teklifimizle birlikte önümüzdeki yıl 2026'da Bursa olarak Avrupa Metropol Zirvesi Forumuna ev sahipliği yapacağız. Burada yaklaşık Avrupa'daki 59 metropol belediye üye ve, bu konuda şimdiden daha bunun duyurusunu yapmak istiyorum. Yani 2026'da forumu Bursa'da gerçekleştireceğiz. Oy birliği ile alınan kararla birlikte bu kesinleşti. Biz de hazırlığımızı şimdiden yapmaya başladık. Tabii bu karar önemli.

Bu karar Bursa'mızın uluslararası alandaki saygınlığını arttırdığı gibi, aynı zamanda da tanınırlığı açısından da son derece önemli diye düşünüyorum. Birçok belediye başkanı buraya gelecek. Burada onları ağırlayacağız. Hem kentimizi tanıtmış olacağız, hem uygulamalarımızı göstermiş olacağız,

yaptıklarımızı göstermiş olacağız. Bir de onların uygulamalarını burada yine onların ağzından duymuş olacağız. Tabii ki şimdiden sizleri o toplantıya o foruma davet ediyorum. Tüm arkadaşlarımızı sizleri.

Sevgili konuklarımız, sevgili dostlar. Bugün yalnızca bir toplantıyla değil bize yol gösterecek bir birikimi bilgi birikiminin toplanacağı, oluşacağı bir toplantı olarak değerlendiriliyor. Çünkü kentler iyi niyetle değil niyetiniz ne kadar iyi olursa olsun iyi planlama ile ancak yönetilmeli ve geleceğe taşınabilmeli. Sloganlarla da değil, bilimsel verilerle, adaletle ve şeffaflıkla yönetilmelidir. Üzerine bir kez daha söyleyeyim. Verilerle, bilimsel verilerle, bilime dayalı verilerle, adaletle ve şeffaflıkla, şeffaf olacaksınız. Kimseden bir bilgiyi ben şunu söylersem ya da açarsam verirsem bir şey olur düşünceniz asla olmamalı.

Çünkü kentlerin her bilgisi orada yaşayanların hizmetine sunulması ve bilmesi gereken bilgilerdir. Vatandaş bilmelidir. Bugün burada çıkacak fikirleri önerileri Ve eleştirileri kentin gerçekleriyle de buluşturmaya hazır olduğumuzu belirtmek istiyorum.

Kentlerimizi güzelleştirmek, daha yaşanabilir bir geleceği hazırlamak için emek veren tüm şehir plancılarımızın Dünya Şehircilik Günü'nü kutluyorum. Katkıları için destekleri için de çok teşekkür ediyorum.

TMMOB Şehir Plancıları Odamıza, üniversitelerimize, İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığımıza, kamu ve sivil toplum kuruluşlarımızdan tüm katılımcılara ve kentimize değer katan herkese yürekten teşekkür ediyorum.

Bursa'mızın geleceğini hep birlikte inşa edeceğiz.

Daha yeşil, daha adil, daha eşit, daha güvenli, daha çağdaş bir Bursa için hep birlikte çalışacağız. Bu kent hepimizin, bu kent hep birlikte güzel. Hepinizi sevgi ile saygıyla selamlıyorum.

8 Kasım Dünya Şehircilik Günü Bildirgesi

Zafer MUTLUER
TMMOB Şehir Plancıları Odası Genel Sekreteri

Zafer MUTLUER

TMMOB Şehir Plancıları Odası Genel Sekreteri

Değerli katılımcılar, meslek alanımız doğası gereği hem toplumsal, hem teknik, hem de siyasal anlamda ileri değerleri bünyesinde taşır. Şehir plancıları mesleki ilkelerin izini sürdüğünde yalnızca kentlerin biçimini değil, yaşamın yönünü de değiştirecek bir iradeyi temsil eder.

Şehircilik disiplini toplumun genel yararını odağına alan doğal varlıkların korunmasını, tarihsel sürekliliğe saygıyı ve yerin ruhunu yaşatmayı esas alan bir bilinçtir. Bu bilinç yalnızca bir meslek kültürünü değil, toplumsal bir sorumluluk duygusudur. Kentleri veriye dayalı olarak anlamaya, doğayla uyumlu gelişmeyi planlamaya, mekansal adaleti gözeten politikalar üretmeye yöneliktir.

Bu yönüyle şeyi planlamak bilimin rehberliğini toplumsal vicdanla buluşturan bir disiplindir. Şehir plancıları kamucudur, toplumcudur, eşitlikçidir, korumacıdır. Yalnızca mesleğin değil, yaşamın bütününde temel hakların savunucusudur. Çünkü bilir ki kentin geleceğini geleceği planlamanın vicdanında şekillenir. Ne yazık ki ülkemizde bugün olup bitenler bu değerlerin tam tersini temsil etmektedir.

Tam da bu nedenle meslek alanımız bir bütün olarak baskı altındadır. Kamu yararını bilimin rehberliğini ve meslek etiğini savunan birçok meslektaşımız haksız yere gözaltı ve tutuklamalarla susturulmaya çalışılmaktadır.

Oda yöneticilerimiz yargı süreçleri üzerinden hedef alınmakta. Meslek örgütümüzün tarihsel birikimi ile oluşmuş kurumsal duruşu baskı altına alınmak istenmektedir.

Mesleki özerkliğimizin ve kamusal sorumluluk bilincimizin temeli olan etik ilkeler sistemli bir şekilde aşındırılmaktadır. Planlamanın bilgi birikimi, eleştirel aklı ve etik duruşu piyasanın çıkarları ve siyasal keyfiyet karşısında engel olarak görülmektedir.

Oysa şehir plancıları ülkemizde her geçen gün derinleşen kentsel, sosyal ve çevresel sorunlara karşı bilgi, emek ve dayanışmayla çözüm üretme iradesine sahiptir. Bu irade baskılara, haksızlıklara, adaletsizliklere rağmen sürmektedir. Çünkü biliyoruz ki kentlerin geleceği ancak kamusal aklın toplumsal dayanışmanın ve bilimin ortak ışığında kurulabilir.

Her yıl 2000'i aşkın genç şehir plancısı kentleri ve doğayı koruma bilinciyle mezun oluyor. Bugün ülkemizde 10.000'leri bulan meslektaşımız akademik donanımı, teknik yeterliliği ve kamusal sorumluluğuyla bu ülkenin geleceğini planlamaya hazırdır. Ancak bu dönemde şehir plancısı bulunmayan idareler eliyle kentler biçimlenmekte. Planlama önemsizleştirilmekte, meslektaşlarımızın emeği değersizleştirmekte, işsizlik derinleşmektedir.

Ülkemiz kentlerinde yaşanan sorunların ne meslek alanımızdaki birikimin eksikliğiyle ne de şehir planlaması eksikliğiyle ilgisi vardır. Ülkemizin kuruluş döneminde güçlü bir kurumsal yapı ve kamusal vizyonla şekillenen planlama geleneği bugün sermayenin kentsel toprağı, kamusal alanları ve doğal kaynakları sınırsızca kullanabilmesi için araçsallaştırılmaya çalışılmaktadır.

İstenmektedir ki bu rant düzeninin karşısına ne yasal, ne teknik ne de toplumsal bir engel çıksın. Ancak şehir plancısı bu gidişata sessiz kalmaz, teslim olmaz, susmaz, görmezden gelmez. Kentin doğanın ve kamusal alanın geleceği için direnir. Geçici çözümlere teslim olmak yerine, yaşamın yönünü yeniden kurma cesaretini taşır.

Değişim dışsal bir beklenti değil, mesleğin özündeki toplumsal sorumluluğun ta kendisidir. Çünkü değişim planlamanın kalbinde şehir plancısının iradesinde başlar. Bu bugün planlamanın bilgi birikimi, ilkeleri ve toplumsal hedefleri ile ülkedeki egemen anlayış arasında derin bir uçurum vardır.

Bugün toplumun ihtiyaçları, ekonomik kriz, adalet ve etik değerlerin aşındırılması karşısında meslek alanımız ve meslektaşlar olarak tarihsel bir eşikteyiz. Toplumun, doğanın, meslek alanımızın temel ilkelerinin önünde engel olarak duran bu sorunu kaynağından çözecek ve ülkeyi yeniden ayağa kaldıracak toplumsal iradenin bir paydaşı olmak ve bu eşiği aşmak ve gidişatı değiştirmek zorundayız.

Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu bu zorunluluğun ve sorumluluğun en yakıcı biçimde hissedildiği bir dönemde gerçekleşmektedir. Bizler değişimin eşiğinde duran değil, o değişimi yönlendirecek, dönüştürecek, adaletli bir gelecek için mücadele edecek gücün öznesi olmak zorundayız.

Bu kolokyumu meslek alanımızın yeniden ayağa kalkmasına, dayanışmanın güçlenmesine, genç meslektaşlarımızın sesini büyütmesine ve planlamanın kamusal niteliğini savunan bir dönüşümün filizlenmesine vesile olmasını diliyoruz. Teşekkürler.

Açılış Oturumu

Değişimin Eşiğinde Şehircilik

Moderatör: **Dr. İdil AKYOL KOÇHAN**

Prof. Dr. Murat Cemal Yalçıntan

Dr. Öğr. Üyesi Ceren Gamze Yaşar

Dr. Öğr. Üyesi Emrah Altınok

Moderatör:

Dr. İdil AKYOL KOÇHAN

TMMOB Şehir Plancıları Odası Yönetim Kurulu Üyesi, MSGSÜ

Hoş geldiniz. Buradan çok daha güzel gözüküyor salonumuz. Çok güzel bir kalabalığız. Açılış oturumumuza başlamadan önce biraz da heyecanlandım ben de hocam gibi.

Artık son yıllarda ne yazık ki zorunlu bir gelenek haline getirmek zorunda kaldığımız aramızda olmayan, olamayan meslektaşlarımızın mesajını sizlerle paylaşarak başlamak istiyorum. Biliyorsunuz tutuklu meslektaşlarımıza ulaşmak ve iletişim kurmak oldukça zorlu bir süreç, meşakkatli bir süreç. Ancak bu yıl bir ortak mesaj oluşturmayı denedik, çabaladık. Ve ortak mesaj için ulaşıp desteklerini alabildiğimiz Gürkan Akgün, Nuri Cem Ceylan, Mehmet Murat Çalık, Buğra Gökçe, Ramazan Gülten, Tayfun Kahraman ve Resul Emrah Şah'ın mesajını izninizle sizlerle paylaşarak başlayacağım. Ama diğer tutuklu meslektaşlarımız Rana Uysal ve Sinan Çetiz'i de anmadan geçemeyiz. Kalbimiz tüm iyi dileklerimiz güzel, adil ve umut dolu günlerde en kısa sürede bir araya gelmek üzere… İzninizle mesajı paylaşacağım.

> *"Değerli meslektaşlarımız, kıymetli hocalarımız, öğrenci arkadaşlar ve tüm katılımcılar. Sizlerle bugün fiziken bir arada olamasak da sizleri tüm kalbimizle eşit, özgür ve aydınlık*

günlerinde yan yana geleceğimiz bir memleketin özlemiyle selamlıyoruz.

Evet, değişimin eşiğindeyiz. Ve hiçbir değişim geride bıraktıklarının direnciyle karşılaşmadan gerçekleşmiyor. Cumhuriyetimizin 2. yüzyılında, 21. yüzyılın ilk çeyreğini geride bırakırken, daha demokratik, adil ve özgürlükçü bir ülkeyi inşa etme mücadelesi bugün adeta bir haysiyet mücadelesine dönüşmüş durumda. O zaman sonda söyleyeceğimizi şimdiden ilan edelim. Biz kazanacağız.

Haksızlıklara, hukuksuzluklara, baskıya, zulme inat bu haysiyet mücadelesini biz kazanacağız. Kimseyi geride bırakmadan, düşeni, yoksulu, yok sayılanı, ezileni elinden tutup kaldırarak koskocaman bir biz olarak kazanacağız. Yaşadığımız çağda derinleşen çoklu krizler, küresel altüst oluşlar, bilim ve teknikteki muazzam gelişmeler doğrultusunda meslekler de değişimin eşiğinde.

Hatta kimileri varlık-yokluk mücadelesi içerisinde. Ancak kamu yararı kavramının hiç olmadığı kadar aşındırıldığı, kentsel eşitsizliklerin iyiden iyiye keskinleştiği, ekolojik yıkım, deprem ve afetler, yoksulluk gibi hayati meselelerin adeta çözümsüzlüğe terk edildiği bir dönemde planlamaya, mesleğimize sahip çıkmak bugün belki de hiç olmadığı kadar önemli.

Bizler bugüne kadar görev yaptığımız her kurumda, meslek odamızda, belediyelerde, akademide, kamu idarelerinde, özel çalışma alanlarında hangi mevkide olursak olalım kamu yararını, şeffaflığı hesap verebilirliği göz önünde bulundurarak, bilimin ve aklın yol göstericiliğinden sapmadan, şehirlerimizi ve memleketimizi daha iyi bir yaşamın gerçekleşebileceği yerler haline getirmek için gayret gösterdik.

Bugün her ne kadar görevlerimizden, çalışmalarımızdan uzak kalmış olsak da adaletin er geç yerini bulacağına inancımızla hep birlikte meslek odamızın örgütlülüğünü güçlendirerek planlama mesleğini çok daha ilerilere taşıyacağımızı biliyoruz. Sevgili dostlarımız, kıymetli meslektaşlarımız. Bizdeki insan sevgisini, meslek tutkusunu, halkımıza karşı sorumluluğumuzu ve yurt sevgimizi tüketemezler.

Bizler umutsuz değiliz, asla umutsuzluğa kapılmayacağız. Daha adil, daha demokratik, daha özgür şehirler için mücadele içinde çalışmaya hiç yılmadan devam edeceğiz. Ve tekrar coşkuyla söyleyelim ki, biz kazanacağız, mutlaka kazanacağız. Hepimizin Dünya Şehircilik Günü kutlu olsun."

Oturumun en zor kısmı bitti diye düşünüyorum. Hoş geldiniz tekrardan.

Şimdi açılış oturumumuzda -aslında temamız zaten defaatle de tekrarlandı, tekrarlanacak önümüzdeki 3 gün boyunca- kolokyum temamızı; "Değişimin Eşiğinde" temamızı bir tarihsel süreklilik ve kırılmalar içerisinde tartışabilmeyi planlıyoruz. Bu eksende planlamanın dünü, bugünü ve geleceği olarak kategorize edildi. Böylece planlama disiplinimizin dayanaklarını, bugüne nasıl geldik, ne gibi açmazlar ve imkanlarla geldik; bugün içinde bulunduğumuz durum bize neler sunuyor ve aslında ufkumuzu ne belirleyecek bunları tartışıyor olacağız. Ben bu çerçevede konuşmalarını yapacak olan kıymetli panelistlerimizi çok kısaca sizlere tanıtmak isterim.

Sayın Profesör Doktor Murat Cemal Yalçıntan bizlerle; Mimar Sanat Güzel Sanat Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü öğretim üyesi. Sayın Doktor Öğretim Üyesi Emrah Altınok bizlerle Bilgi Üniversitesi Mimarlık Bölümü Öğretim Üyesi. Ve Sayın Doktor Öğretim Üyesi Ceren Gamze Yaşar bizlerle TED Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Öğretim Üyesi aynı zamanda Ankara Odası Şube Başkanımız. Ben sözü hiç uzatmadan Murat Hocama vererek başlamak istiyorum.

Prof. Dr. Murat Cemal YALÇINTAN

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Planlamada Kamu Yararını Yeniden İnşa Edebilir Miyiz?

Açılış ve Teşekkür

Sözlerime, Şehir Plancıları Odası'nın kuruluşundan bu yana kararlılıkla sürdürdüğü kamu yararı mücadelesini selamlayarak başlamak istiyorum. Bu vesileyle, tanıma ve farklı zeminlerde birlikte çalışma olanağı bulduğum Tayfun Kahraman, Gürkan Akgün, Buğra Gökçe, İclal Polat ve Ramazan Gülten başta olmak üzere tutuklu tüm meslektaşlarımızı saygıyla anıyor; kamu yararı adına gösterdikleri özveri ve direnc teşekkür ediyorum.

Ayrıca organizasyon komitesine, otoriterleşen bir rejim koşullarında planlamada kamu yararı tartışmasını cesaretle gündeme taşıdıkları ve bize bu tartışmaya katılma olanağı sundukları için teşekkür ediyorum.

Konuşmaya, geleneksel kapsamlı planlama anlayışını ve bu anlayışa yöneltilen eleştirileri ele alarak başlayacağım. Ardından, giderek yerleşik hale gelen neoliberal paradigmanın kentler üzerindeki etkilerinden hareketle neoliberal şehirciliği ve planlamanın bu süreçteki dönüşümünü tartışmaya açacağım. Bunu yaparken kapsamlı planlamaya nostaljik ya da romantik bir geri dönüş tuzağına düşmeden, bütüncül kalkınma veya refah devleti hedefi taşımayan otoriter bir rejim altında kamu yararını kentlerde ve planlama pratiğinde yeniden nasıl hâkim kılabileceğimizi; bunun meşru ve demokratik yollarını birlikte arayacağız.

Bölüm I: Geleneksel / Kapsamlı Planlama Yaklaşımının Özellikleri

Türkiye'de 1930'lardan başlayarak, kırsal üretim ilişkilerinin egemen olduğu toplumsal ve mekânsal yapıdan kentleşme, sanayileşme ve planlı kalkınma hedefleriyle biçimlenen yeni bir döneme aşama aşama geçilmiştir. Bu geçiş, 1950'lerden sonra hızlanan kentleşme ve 1960'ta başlayan planlı kalkınma dönemiyle belirginleşmiştir. Ulusal kalkınma hedefi ve Batı'daki örneklerine kıyasla sınırlı kalsa da refah devleti idealleri çerçevesinde, kapsamlı mekânsal planlama anlayışı da giderek kurumsallaşmıştır. Kökleri 1933'te kurulan Belediyeler Bankası'na uzanan İller Bankası (1945), İmar ve İskân Bakanlığı (1958) ve Devlet Planlama Teşkilatı (1960) gibi kurumlar oluşturulmuştur. Bu kurumlar ve bölge planlama deneyimleriyle birlikte, farklı tür ve ölçeklerdeki planlar ülke sathında uygulamaya geçirilmiştir. Dolayısıyla dönemin belirleyici paradigması olan planlı ulusal kalkınma hedefinin, mekânsal planlamanın kurumsallaşmasıyla güçlü bir ilişki içinde olduğunu vurgulamak gerekir. Bu ilişkinin her zaman uyum içinde işlediği söylenemez; ekonomik ve sektörel kalkınma planları ile fiziki planlama arasındaki eşgüdüm çoğu kez zayıf kalmıştır. Yine de mekânsal planlama bu dönemde yalnızca mekânı düzenleyen teknik bir araç olarak değil; kalkınma, kamusal hizmetler ve toplumsal refah hedeflerini birbirine bağlayan siyasal ve kurumsal bir müdahale alanı olarak görülmüştür.

Bu dönemin planlama anlayışını beş temel özellik üzerinden özetleyebiliriz:

▪Bilimsel dayanak ve rasyonalite: Kapsamlı planlama, teknik bilgiye, sistematik araştırmaya ve nesnel karar alma iddiasına dayanan profesyonel bir pratik olarak kurulmuştur. Plancı, süreci yönlendiren uzman aktördür; demografi, ekonomi, coğrafya, mühendislik, sosyoloji, siyaset bilimi ve kamu yönetimi gibi farklı disiplinlerin ürettiği bilgi, plan kararlarının temel girdisini oluşturur. Bu çerçevede rasyonel planlama modeli, sorunların tanımlanması, alternatiflerin değerlendirilmesi ve bilimsel analiz temelinde karar üretilmesi anlayışını yerleştirmiştir (Faludi, 1973).

▪Bütüncül yaklaşım: Planlama, tekil parselleri, projeleri ya da sektörleri birbirinden yalıtılmış biçimde ele almak yerine; farklı mekânsal birimleri, toplumsal ilişkileri, ekonomik faaliyetleri, altyapıyı ve doğal çevreyi karşılıklı ilişkileri içinde değerlendirmeyi hedefler. Esas olan, bütün için karar geliştirmek; alt ölçeklerdeki kararların da bu ortak hedeflerle uyumunu sağlamaktır. Başka bir deyişle, parçaların etkisi bütünü güçlendirmeli; parçaya ilişkin müdahaleler bütünsel stratejiyi zayıflatmamalıdır (McLoughlin, 1969;

Chadwick, 1971).

▪Uzun erimli planlama: Mekânsal planlarda hedefler, kısa vadeli müdahalelerin ötesinde; yirmi, otuz, hatta elli yıllık zaman ufukları içinde değerlendirilir. Bu uzun erimli bakış, kentlerin ve bölgelerin geleceğine ilişkin istikrarlı, öngörülebilir ve sürdürülebilir bir gelişme vizyonu üretme iddiası taşır. Ancak böyle bir yaklaşım, yalnızca teknik öngörü kapasitesini değil; plan kararlarını uygulayabilecek, süreklilik sağlayabilecek ve kamusal yatırımları yönlendirebilecek güçlü kurumsal kapasiteyi de gerektirir.

▪Planlama hiyerarşisi ve eşgüdüm: Bir ilke olarak ulusal, bölgesel, kent-bölge ve yerel ölçeklerde üretilen planların birbirleriyle uyumlu olması beklenir. Böylece üst ölçekli kalkınma ve mekânsal strateji kararlarının alt ölçeklerde somutlaşması; yerel gereksinim ve bilgilerin de üst ölçekli karar süreçlerine yansıması amaçlanır. Planlama hiyerarşisi, ölçekler arasında yalnızca biçimsel bir astlık-üstlük ilişkisi değil, aynı zamanda kararlar arası eşgüdüm mekanizması olarak düşünülmelidir.

▪Kamu yararı odağı: Bu anlayışta planlama, piyasa aktörlerinin ya da tekil mülkiyet çıkarlarının toplamına indirgenemeyecek bir kamusal hizmet olarak tanımlanır. Temel amaç, ortak iyiyi ve toplumsal refahı gözetmek; sosyal donatıları, kamusal mekânları, erişilebilir hizmetleri ve daha adil yaşam koşullarını koruyup geliştirmektir. Bu anlayışta kamu yararı, planlamanın yalnızca hukuki gerekçesi değil, aynı zamanda siyasal ve etik yönlendiricisi olarak görülür (Klosterman, 1980; Campbell & Marshall, 2002; Alexander, 2002).

Bu özellikler bir arada değerlendirildiğinde, bugün kurumsallaşmış ve ideal bir planlama pratiğini kolayca terk etmiş olduğumuz düşünülebilir. Ancak tarihsel gerçeklik, burada çizilen çerçevenin düşündürdüğü kadar pürüzsüz, tutarlı ve kapsayıcı değildi. Kapsamlı planlama; bilimsel nesnellik, bütünlük ve kamu yararı gibi güçlü iddialar taşımakla birlikte, bu kavramların kimler tarafından, hangi toplumsal kesimlerin deneyimleri dışarıda bırakılarak ve hangi iktidar ilişkileri içinde tanımlandığı sorusunu da gündeme getirir.

Dolayısıyla bu modelin güçlü yönlerini teslim ederken, sınırlarını ve kendi dönemindeki çelişkilerini de eleştirel biçimde değerlendirmek gerekir. Kapsamlı planlamayı bugüne doğrudan geri çağırmak ya da nostaljik bir biçimde idealize etmek yerine hem tarihsel bağlamını hem

de günümüzün neoliberal ve otoriterleşen koşullarında planlamanın karşı karşıya bulunduğu yeni sorunları dikkate almak daha anlamlı olacaktır. Asıl mesele, geçmişin kurumsal araçlarını aynen yeniden üretmek değil; kamu yararını, toplumsal adaleti ve demokratik katılımı günümüz kentlerinde nasıl yeniden kurabileceğimizi tartışmaktır.

Bölüm II: Geleneksel Planlama Paradigmasının Eleştirileri

Gerçekçi Olmayan Rasyonalite: Geleneksel kapsamlı planlama anlayışının temel sorunlarından biri, karar alma süreçlerinde sınırsız bir rasyonalite varsayımına dayanmasıdır. Oysa Herbert Simon'un (1957) "sınırlı rasyonalite" kavramının işaret ettiği gibi, karar vericiler çoğu zaman bütün seçeneklere, tam bilgiye ve bu bilgiyi eksiksiz değerlendirecek zamana sahip değildir. Bu nedenle "en iyi" ya da bütünüyle optimal kararı üretmek yerine, mevcut koşullarda gereksinimleri karşılayan "tatmin edici" veya "yeterince iyi" çözümlerle yetinmek zorunda kalırlar. Kapsamlı rasyonel planlama plancının kent hakkında yeterli bilgiye sahip olabileceğini, alternatiflerin sonuçlarını öngörebileceğini ve bu bilgiler temelinde en uygun kararları verebileceğini varsayar. Ancak kentler; ekonomik ilişkilerin, nüfus hareketlerinin, siyasal kararların, çevresel süreçlerin ve gündelik yaşam pratiklerinin sürekli etkileşim içinde olduğu karmaşık ve değişken sistemlerdir. Ekonomik koşullar değişir, nüfus hareketleri farklılaşır; ihtiyaçlar, beklentiler ve toplumsal öncelikler zaman içinde dönüşür. Bu nedenle plancıların tüm veriyi eksiksiz toplaması, bütün olasılıkları hesaplaması ve kararların uzun vadeli sonuçlarını bütünüyle öngörmesi mümkün değildir. Kapsamlı planlamanın teorik ideal tipi, uygulamada her zaman eksik bilgi, belirsizlik, zaman baskısı ve sınırlı kurumsal kapasite koşullarında işlemektedir. Kentlerin ve ekonomik sistemlerin bu karmaşık niteliği, modelleme ve tahmin araçlarının olanaklarını da zorunlu olarak sınırlar (Faludi, 2000).

Ancak sorun yalnızca bilginin eksikliği değildir. Hangi bilginin önemli sayıldığı, hangi sorunların ölçülebilir kabul edildiği ve hangi toplumsal taleplerin planlama gündemine alındığı da başlı başına siyasal bir meseledir.

Katılım Sorunu: Kapsamlı planlama yaklaşımında karar alma süreçleri büyük ölçüde uzmanların denetiminde yürütülür. Kentlilere ya hiç danışılmaz ya da katılım; anketler, bilgilendirme toplantıları ve görüş alma süreçleri gibi, kararların yönünü değiştirme gücü sınırlı yöntemlere indirgenir. Arnstein'in (1969) vurguladığı gibi, katılımın göstermelik varlığı tek başına yeterli değildir; belirleyici olan, kentlilerin karar süreçleri

üzerindeki gerçek etkisi ve gücüdür.

Bu durumda planlama, farklı toplumsal grupların ihtiyaçlarını, çatışan çıkarlarını ve mekânsal deneyimlerini müzakere eden demokratik bir süreç olmaktan uzaklaşır. Katılım kanallarının hiç kurulmaması ya da etkisiz kalması, güçlü aktörlerin dışındaki toplumsal kesimlerin talep ve beklentilerini görünmez kılar. Davidoff'un (1965) işaret ettiği üzere, planlama farklı toplumsal, ekonomik ve siyasal çıkarlar arasında nesnel ve tekil bir doğruyu bulma faaliyeti değil; alternatiflerin açıkça ifade edilmesini ve demokratik olarak tartışılmasını gerektiren siyasal bir süreçtir.

"Kamu yararı" kavramı da bu koşullarda, farklı görüşlerin karşılaşmasını mümkün kılan ortak bir tartışma zemini olmaktan çıkıp itirazları bastırmanın ya da ikincilleştirmenin aracı hâline gelebilir. Kentlilerin kendi yaşam çevreleri üzerinde söz ve etki sahibi olamaması, yaşadıkları çevreye ve planlama süreçlerine yabancılaşmalarına yol açar. Bunun sonucu, planların toplumsal meşruiyetinin zayıflaması; planlara sahip çıkılmaması, plan kararlarının gündelik pratiklerde aşılması ve uygulama süreçlerinin tıkanmasıdır.

Dolayısıyla katılım, planlama kararlarına sonradan eklenen biçimsel bir prosedür değil; kamu yararının kimlerle, hangi bilgi ve deneyimlerle, hangi müzakere süreçleri içinde tanımlanacağını belirleyen kurucu bir unsurdur ve geleneksel planlama yaklaşımında bu özellikleriyle yer almaz.

Esneklik Problemi: Kapsamlı planlama yaklaşımı, uzun erimli hedefler belirler ve bu hedeflere ulaşmak için bütüncül stratejiler geliştirir. Planlama hiyerarşisi aracılığıyla ulusal, bölgesel ve yerel ölçeklerdeki kararların birbiriyle tutarlı olması; uzun vadeli yönelimin bütün mekânsal kademelere aktarılması amaçlanır. Bu çerçevede planların istikrarı, kalkınma politikalarının sürekliliğinin, kamusal yatırımların öngörülebilirliğinin ve uygulama disiplininin güvencesi olarak görülür.

Ancak bu modelin önemli bir sorunu, değişen koşullara uyum sağlama kapasitesinin sınırlı kalabilmesidir. Planlar onaylandıktan sonra bunları değiştirmek, hukuki, idari ve bürokratik nedenlerle güçleşir. Lindblom'un (1959) kapsamlı-rasyonel karar modeline yönelttiği eleştirinin gösterdiği gibi, karmaşık ve değişken ortamlarda tüm alternatifleri, etkileri ve gelecekte ortaya çıkabilecek sonuçları önceden hesaplamak mümkün değildir. Bu nedenle karar verme pratiği, çoğu durumda kapsamlı bir tasarımın eksiksiz uygulanmasından çok, sınırlı karşılaştırmalar, kademeli düzeltmeler ve

yeni bilgiye göre uyarlamalar üzerinden ilerler.

Dolayısıyla mesele, uzun erimli planlama ilkesini terk etmek değildir. Asıl mesele, uzun vadeli hedefleri korurken planın değişen toplumsal, ekonomik, teknolojik ve ekolojik koşullara kamusal denetim altında uyum sağlamasını mümkün kılacak mekanizmalar kurabilmektir. Planlama, ne katı ve değişmez bir normlar bütünü ne de her an sermaye taleplerine göre değiştirilebilen bir belge olarak görülmelidir.

Neoliberal dönemde ise hız, rekabet ve "fırsatları zamanında yakalama" söylemi belirleyici hâle gelmiştir. Ekonomik krizler, sermaye hareketliliği, teknolojik dönüşümler, iklim riskleri ve nüfus hareketleri; planlamanın uyarlanabilir olması gereğini daha görünür kılmıştır. Ancak bu ihtiyaç, çoğu zaman demokratik öğrenme ve kamusal uyarlama kapasitesini güçlendirmek (Davoudi, 2012) yerine, kuralların gevşetilmesi, plan hiyerarşisinin aşılması ve proje bazlı istisnaların çoğaltılması yoluyla karşılanmıştır. Böylece esneklik, planlamanın toplumsal değişime yanıt verme kapasitesinden çok, yatırım kararlarının önündeki engelleri kaldırmanın adı hâline gelmiştir.

Öyleyse kritik soru şudur: Planlama değişen koşullara uyum sağlayacaksa, bu uyumu hangi toplumsal ihtiyaçlara göre, kimin bilgisiyle ve hangi demokratik denetim mekanizmaları altında gerçekleştirecektir?

Kamu Yararı Tanımının Muğlaklığı: Kapsamlı planlama modeli, meşruiyetini büyük ölçüde "kamu yararı" kavramından alır. Ancak bu kavram, ilk bakışta ortak ve kendiliğinden anlaşılır görünse de, gerçekte hangi yararın kamusal sayılacağına ilişkin siyasal ve toplumsal bir mücadele alanıdır. Altschuler'e (1965) göre plancıların kapsamlı bir kamu yararı bilgisine sahip olması mümkün değildir. Kamu yararı, tekil ve nesnel biçimde saptanabilen hazır bir veri değil; farklı grupların ihtiyaçları, hakları, değerleri ve gelecek tahayyülleri arasındaki çatışmalar içinde tanımlanan tartışmalı bir kavramdır (Alexander, 2002).

Örneğin bir bölgede fabrika kurulması, iş arayanlar bakımından istihdam ve gelir olanağı anlamına gelebilirken; çevrede yaşayanlar için hava kirliliği, gürültü, sağlık riski ve yaşam kalitesinde düşüş anlamına gelebilir. Benzer biçimde geniş bir ulaşım koridoru, otomobil kullanıcıları için erişilebilirliği artırırken; yerel esnaf için müşteri kaybı, mahalle sakinleri için yerinden edilme baskısı veya kamusal alan kaybı yaratabilir. Bu nedenle bir grubun yararı, başka bir grubun maliyeti ya da zararı hâline gelebilir. Campbell'ın (1996) çevresel koruma, ekonomik büyüme ve toplumsal adalet arasında

saptadığı gerilimler de planlama kararlarının bu tür çelişkileri ortadan kaldırmadığını, aksine görünür hâle getirdiğini gösterir.

Dahası, toplumsal ihtiyaçlar, teknolojik olanaklar, ekolojik eşikler ve eşitsizlik biçimleri zaman içinde dönüşür. Bu nedenle bugün kamu yararına uygun görünen bir karar, gelecekte ciddi sosyal veya ekolojik maliyetler yaratabilir. Kamu yararı bu anlamda sabit, kapalı ve tartışma dışı bir ilke değil; her somut karar bağlamında yeniden tanımlanması, gerekçelendirilmesi ve kamusal olarak tartışılması gereken bir normdur.

Kalkınmacı-refah devleti döneminde, uzun erimli kalkınma hedefleri, güçlü kamu kurumları ve kamusal hizmet anlayışı kamu yararının içeriğini görece daha belirli hâle getirebilmiştir. Bununla birlikte, bu belirginlik kamu yararına ilişkin bütün çelişkilerin ortadan kalktığı anlamına gelmez; yalnızca bu çelişkilerin belirli ulusal kalkınma, toplumsal refah ve yeniden dağıtım hedefleri içinde yönetildiğini gösterir.

Neoliberal dönemde ise kamu yararını ortak hedefler etrafında kuran bu kurumsal ve siyasal çerçeve zayıflamış; ekonomik büyüme, yatırım çekme, rekabetçilik ve mülk değerlerindeki artış çoğu zaman kamu yararının yerine geçirilmiştir. Bu koşullarda temel soru şudur: Kamu yararını, piyasa başarısına veya güçlü aktörlerin çıkarlarına indirgemeden; toplumsal adaleti, ekolojik bütünlüğü ve demokratik katılımı içeren bir ilke olarak nasıl yeniden tanımlayabiliriz?

Bu eleştiriler, bir yandan kapsamlı planlamanın teorik olarak vaat ettiği normların uygulamada her zaman karşılık bulmadığına; diğer yandan da değişen toplumsal, ekonomik ve mekânsal koşulların ürettiği gerçek tıkanmalara işaret etmektedir. Ancak bu eleştirilerin tümü kendiliğinden özgürleştirici ya da ilerici sonuçlar doğurmamıştır. Aynı eleştiriler, neoliberal paradigma içinde planlamanın kamusal kapasitesini güçlendirmek için değil; planlama hiyerarşisini zayıflatmak, kuralları esnetmek, kamu kurumlarını etkisizleştirmek ve piyasa aktörlerinin hareket alanını genişletmek için de kullanılmıştır.

Dolayısıyla mesele, kapsamlı planlamanın eksiklerini görmezden gelmek değildir. Asıl mesele, bu eksiklerin hangi siyasal yönelim doğrultusunda giderilmeye çalışıldığıdır: Planlamayı daha demokratik, katılımcı, adil ve uyarlanabilir hâle getirmek için mi; yoksa kamu yararı iddiasını zayıflatarak planlamayı piyasa gereklerine tabi kılmak için mi? Bu ayrım, neoliberal dönüşümün planlama alanındaki asıl siyasal etkisini kavramak açısından

belirleyicidir.

Bölüm III: 1980 Sonrası Dönüş ve Neoliberal Paradigma

1970'lerin ikinci yarısından itibaren ve özellikle 1980 sonrasında, yalnızca Türkiye'de değil dünya ölçeğinde de belirgin bir paradigma değişimi yaşandı. Kalkınmacı refah devleti anlayışının yerini, ekonomik büyümeyi sağlama ve süreklileştirme hedefini merkeze alan neoliberal ekonomi-politikalar ve bu politikalara eşlik eden neoliberal devlet anlayışı almaya başladı (Harvey, 2005; Peck & Tickell, 2002). Ancak bu dönüşümü tek çizgili ve tamamlanmış bir kopuş olarak değil; farklı ülke ve kentlerde eşitsiz, çelişkili ve yer yer dirençlerle karşılaşan bir yeniden yapılanma süreci olarak düşünmek gerekir. Neoliberalleşmenin kentlerde farklı, bağlama özgü biçimler aldığı özellikle vurgulanmaktadır (Brenner & Theodore, 2002).

Bu çerçevede şehircilik anlayışı da köklü biçimde dönüşmüştür. Neoliberal dönemde kent; toplumsal yaşamın, kamusal hizmetlerin ve kolektif tüketimin mekânı olmanın yanı sıra, giderek yatırımın, mülk değer artışının ve finansal getirinin nesnesi olarak ele alınmaya başlanmıştır. Bu süreç, kentlerin metalaşması, gayrimenkulleştirilmesi ve finansallaşması biçiminde ifade edilebilir (Harvey, 2005; Aalbers, 2013).

Bu dönüşümün şehircilik alanındaki başlıca görünümleri şunlardır:

- Kentler, sermaye çekmek için birbirleriyle rekabet eden yatırım ve değer üretim alanları olarak yeniden kurgulanır. Yerel ve merkezi yönetimlerin görevi giderek kamusal ihtiyaçları doğrudan karşılamaktan çok, yatırım için elverişli koşullar yaratmaya yönelir (Brenner & Theodore, 2002; Peck, 2010).

- Kentsel toprak, kullanım değeri kadar; hatta çoğu durumda ondan daha fazla, değişim ve rant değeri üzerinden ele alınır. Böylece arsa ve gayrimenkul, spekülasyonun ve finansal değerlenme beklentisinin başlıca nesnelerinden biri hâline gelir (Harvey, 2005; Aalbers, 2013).

- Sosyal konut alanları, sanayi bölgeleri, açık ve yeşil alanlar, ulaşım düğümleri, istasyon çevreleri ve havalimanları; yalnızca kamusal hizmet veya kolektif yaşamın altyapısı olarak değil, gelir ve kâr yaratma potansiyeli taşıyan varlıklar olarak değerlendirilir. Bu yönelim, mekânsal kararların toplumsal ihtiyaçlar ve ekolojik eşikler yerine gayrimenkul getirisi üzerinden kurulması riskini büyütür.

Dolayısıyla neoliberal şehircilikte temel soru "bu müdahale kentteki yaşamı ve toplumsal refahı nasıl iyileştirir?" olmaktan uzaklaşır; yerine çoğu zaman "bu proje ne kadar yatırım çeker, ne kadar değer üretir ve ne ölçüde ekonomik büyümeyi destekler?" sorusu geçer. Bu, sonraki aşamada planlama kurumunun neden bir kamusal koordinasyon aracı olmaktan çıkarılıp proje ve yatırım süreçlerini kolaylaştıran bir aygıta dönüştürüldüğünü açıklayan temel kırılmadır.

Şehircilik anlayışındaki bu paradigmatik dönüşüm, planlama kurumunu da radikal biçimde yeniden şekillendirmiştir. Planlama, kamusal kaynakları toplumsal ihtiyaçlar doğrultusunda eşgüdümleyen bir müdahale alanı olmaktan çıkarılarak; piyasa işleyişini yavaşlatan bir "devlet müdahalesi" ve yatırım kararlarının önünde bir "bürokratik engel" olarak sunulmaya başlanmıştır. Buna karşılık piyasa mekanizmaları, serbest rekabet, özelleştirme ve deregülasyon; verimliliğin, yeniliğin ve ekonomik gelişmenin başlıca araçları olarak meşrulaştırılmıştır (Peck & Tickell, 2002; Brenner & Theodore, 2002). Bu dönüşümün planlama alanındaki başlıca sonuçları şöyle özetlenebilir:

▪Kurumsal aşınma: Özellikle neoliberalleşmenin ilk evresi deregülasyon ağırlıklıdır; merkezi planlama kurumlarının yetki alanları ve uygulama kapasiteleri daraltılmış; planlama, sektörel politikalar ve kamusal yatırımlar arasında eşgüdüm kurma gücünü önemli ölçüde yitirmiştir. Bu yalnızca kurumların biçimsel varlığıyla değil, karar üretme, uygulama ve denetim kapasitelerinin zayıflatılmasıyla ilgili bir süreçtir. Türkiye'de 2000'lerden itibaren belirginleşen ve 2010'larda otoriter bir nitelik kazanan ikinci evrede merkezin önemi yerele karşı yeniden artmıştır.

▪Projeleşme ve parçalanma: Planlama, kentin bütünü için uzun erimli yön ve ilke oluşturan bir süreç olmaktan uzaklaşarak, tekil projelerin toplamına indirgenmiştir. Her proje kendi finansal fizibilitesi, rant üretme potansiyeli ve kısa vadeli getirisi üzerinden değerlendirilirken; ulaşım, çevresel eşikler, komşu alanlar, toplumsal etkiler ve mekânsal adalet gibi bütünsel etkiler ikincilleşmektedir.

▪Ölçeklerin yeniden düzenlenmesi: Yetkilerin merkezden yerele devredileceği söylemi neoliberalizmin ilk evresinde kısmen gerçekleşmiştir ancak uzun vadede gözlenen, daha ziyade, yetkilerin ulus-üstü, merkezi, bölgesel ve yerel düzeylerde yeniden dağıtılmasıdır. Bu yeniden ölçeklendirme, çoğu kez yatırım ve sermaye hareketlerinin gereklerine uyum sağlayan yeni yönetişim biçimleri yaratmıştır (Swyngedouw, 2004).

▪Büyüme odaklı planlama: Planlama, giderek ekonomik büyümeyi,

gayrimenkul değer artışını ve sermaye birikimini kolaylaştıran bir araç olarak konumlandırılmıştır. Bu koşullarda kamu yararı da toplumsal refah, eşitlik, erişilebilirlik ve ekolojik bütünlük üzerinden değil; yatırım çekme, istihdam yaratma ve değer üretme kapasitesi üzerinden tanımlanma eğilimine girmiştir.

Sonuçta planlama ortadan kalkmamış; fakat niteliği, ölçeği, aktörleri ve öncelikleri dönüşmüştür. Neoliberal şehircilikte planlama, çoğu zaman piyasa aktörlerinin ve yatırım projelerinin önündeki engelleri kaldıran, istisnalar üreten ve büyüme koalisyonlarını kolaylaştıran bir kurumsal düzeneğe dönüşür. Neoliberalleşmenin sabit bir model değil, farklı bağlamlarda uyarlanan süreçsel bir yeniden yapılanma olması da bu dönüşümün kentten kente farklı biçimler almasını açıklar.

Bölüm IV: Neoliberal Dönemde Planlama Olur mu?

Bu noktada iki temel soruyla yüzleşmek gerekiyor:

- Kuralların sürekli gevşetildiği, plan kararlarının istisnalar ve proje bazlı müdahalelerle kolayca aşılabildiği bir düzende planlama ne ölçüde mümkündür?
- Bugün alınan mekânsal kararların yarın siyasal ya da ekonomik gerekçelerle değiştirilebildiği bir ortamda, neden uzun erimli plan yapalım; plan kararlarının uygulanacağını ve korunacağını hangi güvenceyle bekleyelim?

Bu sorular, planlamanın gereksizleştiğini değil; planlamanın kurumsal güvencesi, demokratik meşruiyeti ve kamu yararına dayalı bağlayıcılığı zayıflatıldığında işlevini yerine getiremez hâle geldiğini gösterir. Asıl mesele, planlamanın var olup olmaması değil; hangi aktörlerin çıkarları doğrultusunda, hangi kurallarla ve hangi toplumsal denetim altında yapılacağıdır.

Yeni Dönemin Planlama Anlayışı

Neoliberal çerçevede ortaya çıkan yeni mekânsal planlama anlayışı, çoğunlukla stratejik planlama kavramı üzerinden tanımlanır. Bu yaklaşım, kapsamlı planlamanın bütün mekânı kapsayan, uzun erimli ve genel kamu yararına dayalı yöneliminden farklı olarak; belirli önceliklerin, ulaşılabilir hedeflerin, somut amaçların ve bunlara yönelik uygulama stratejilerinin tanımlanmasına odaklanır. Stratejik mekânsal planlama literatürü, bu anlayışı değişen koşullara uyum sağlayabilen, seçici ve eylem odaklı bir

çerçeve olarak tartışır (Albrechts, 2004; Healey, 2006).

Ancak neoliberal bağlamda bu seçicilik ve esneklik, her zaman kamusal kapasiteyi güçlendiren bir nitelik taşımaz. Planlama, kentin bütününü gözeten ve toplumsal adalet, ekolojik bütünlük ya da yeniden dağıtım hedefleriyle ilişki kuran bir kamusal koordinasyon pratiği olmaktan uzaklaşabilir; yatırım çekme, rekabet gücünü artırma ve ekonomik büyümeyi hızlandırma amacıyla seçilmiş proje ve alanlara odaklanan bir yönetişim aracına dönüşebilir (Peck, 2010; Brenner & Theodore, 2002).

Bu nedenle stratejik planlamayı doğrudan neoliberal planlamayla özdeşleştirmek doğru değildir. Stratejik planlama, katılımcı, ekolojik ve toplumsal adalet odaklı hedeflerle de kurulabilir; belirleyici olan, hangi hedeflerin stratejik kabul edildiği, bu hedefleri kimin tanımladığı ve kararların hangi toplumsal güç ilişkileri içinde üretildiğidir. Neoliberal şehircilikte ise "stratejik" olan, çoğu zaman ortak kamusal yarar değil; büyüme, değer artışı ve sermaye hareketliliği için en elverişli görülen müdahalelerdir.

Bu Modelin Temel Özellikleri

Piyasa Odaklı ve Projeci: Neoliberal planlama anlayışında kararların temel soruları çoğu zaman şunlardır: "Bu proje ekonomik büyümeyi destekleyecek mi?", "Yatırım çekebilecek mi?" ve "Yatırımcı için yeterli kârlılığı sağlayacak mı?" Böyle bir çerçevede kamu yararı, toplumsal/mekansal adalet, erişilebilirlik ve ekolojik bütünlük gibi ölçütler ikincilleşir; kimi zaman ise karar gündeminin bütünüyle dışına itilir.

Planlama, mekânsal kaynakların toplumun farklı kesimleri arasında adil dağıtımını ve kentin bütününe ilişkin ortak bir gelecek tahayyülünü kurmaktan uzaklaşır. Bunun yerine, değer artışı ve finansal getiri potansiyeli yüksek görülen seçilmiş alanlara ve projelere yönelir. Bu dönüşüm, Harvey'nin tarif ettiği biçimiyle kent yönetiminin kamusal hizmet ve yeniden dağıtım odaklı "yönetsel" anlayıştan, rekabet ve büyümeyi önceleyen "girişimci" anlayışa geçişiyle ilişkilidir (Harvey, 1989).

Bu ortamda kamu kurumlarının rolü de yeniden tanımlanır. Belediyeler ve diğer kamu otoriteleri, doğrudan kamusal hizmet üretmek ve piyasa aktörlerini düzenlemek yerine; yatırım ortamı oluşturmak, imar ve planlama düzenlemelerini esnetmek, altyapıyı proje gereksinimlerine göre hazırlamak ve özel sektörü teşvik etmekle yükümlü aktörlere dönüşür.

Planlama, bütüncül ve bağlayıcı bir kamusal koordinasyon aracı olmaktan çıkar; tekil projelerin önünü açan istisnalar ve pazarlıklar toplamına indirgenme riski taşır.

Böylece planlama yerini yalnızca "projeciliğe" bırakmaz; projenin kendisi, kente ilişkin kararların başlıca ölçeği ve meşruiyet kaynağı hâline gelir. Büyük ölçekli kentsel gelişme projeleri, istisnai planlama ve politika düzenekleri yaratma eğilimi gösterebilir; çoğu kez kent ölçeğindeki planlama sistemiyle zayıf bağlar kurar ve ekonomik olarak kârlı kılınma zorunluluğu etrafında şekillenir (Swyngedouw, Moulaert, & Rodríguez, 2002).

Sonuçta kamu karar mekanizmaları güç kaybederken, piyasa talepleri ve yatırımcı çıkarları kentsel gelişmenin temel belirleyicileri hâline gelir. Kamu yararı da toplumsal refahın, hakların ve ekolojik sınırların ortak zemini olmaktan uzaklaşarak; yatırım, büyüme, istihdam ve değer artışı üzerinden tanımlanmaya başlar. Bu, kamu yararı kavramının ortadan kalkmasından çok, içeriğinin piyasa merkezli biçimde yeniden kurulması anlamına gelir.

Kısa Vadeli ve Parçacı: Kapsamlı planlama modelinde plancılar, kentin bütünü hakkında uzun erimli bir gelecek tahayyülü kurmaya çalışırdı: Nüfus nasıl değişecek? Üretim faaliyetleri nereye yerleşecek? İnsanlar nerede ve hangi koşullarda yaşayacak? Hangi ulaşım, altyapı, sosyal donatı ve çevresel koruma kararları gerekli olacak? Bu sorular, kenti birbirinden bağımsız parsellerin toplamı değil; karşılıklı bağımlılık içindeki toplumsal, ekonomik, ekolojik ve mekânsal ilişkiler bütünü olarak ele almayı gerektirir. Neoliberal dönemin planlama anlayışında ise bu geniş zaman ufku ve bütünsel perspektif zayıflama eğilimine girer. Kentsel kararlar, çoğu kez bugünkü yatırım fırsatı, değer artışı ve kârlılık beklentisi üzerinden seçilmiş proje alanlarına yönelir. Arsa arsa en yüksek getiriyi sağlayacak müdahaleler hedeflendiğinde, bu arsalardan oluşan kent de ortak bir yönü ve kamusal bütünlüğü olan bir yapı olmaktan uzaklaşarak, birbirine eklemlenmekte zorlanan parçalı kararların toplamına dönüşebilir. Neoliberal yeniden yapılanmanın kentlerde bağlama özgü, eşitsiz ve parçalı biçimlerde gerçekleştiği söylenebilir (Brenner & Theodore, 2002).

Tekil projelerin yalnızca finansal fizibilitesi üzerinden değerlendirilmesi, müdahalelerin kentin bütünü üzerindeki etkilerini ikincilleştirebilir: Komşu alanlarda yaratılan baskı, ulaşım sistemine ek yük, trafik, hava ve gürültü kirliliği, yeşil alan kaybı, altyapı maliyetleri, yerinden edilme ve toplumsal

eşitsizlikler bu etkiler arasındadır. Böyle bir ortamda eşgüdüm, planlar arası hiyerarşi ve uzun vadeli ortak hedefler zayıflar; proje bazlı kararlar ise kamusal önceliklerden çok kısa dönemli getiri beklentileri etrafında örgütlenir.

Dolayısıyla sorun yalnızca "kısa vade" değildir; kısa vadeli kârlılık mantığının kent ölçeğindeki kolektif maliyetleri görünmez kılmasıdır. Harvey'nin girişimci kent yönetimi tartışması, kentsel politikaların kamu hizmeti ve yeniden dağıtım işlevlerinden rekabet, risk alma ve spekülatif yatırım mantığına kaydığını gösterir (Harvey, 1989).

Bu tür bir motivasyonun plan hiyerarşilerini, ölçekler arası koordinasyonu ve planların bağlayıcılığını zayıflatması beklenir. Planlama bütünü yönlendiren bir kamusal çerçeve olma niteliğini kaybettikçe, kent de kararların ortak etkilerinin değil; ayrı ayrı kârlılık hesaplarının biçimlendirdiği bir mekâna dönüşme riski taşır. Bu nedenle esneklik ihtiyacını proje istisnalarıyla değil, kamusal denetim altındaki uyarlanabilir ve bütüncül planlama mekanizmalarıyla karşılamak gerekir. Neoliberal yeniden yapılanmanın planlama görevlerini piyasa ve proje odaklı aktörlere bıraktığına ilişkin literatür, bu ayrımı özellikle görünür kılar (Swyngedouw, Moulaert & Rodríguez, 2002; Peck & Tickell, 2002).

Deregülasyon ve Özelleştirme: Kapsamlı planlama döneminde mekânsal kararları yönlendiren kurallar, plan hiyerarşileri ve bu kararları uygulayan kamu kurumları daha güçlü bir kurumsal çerçeve oluşturuyordu. Neoliberal dönüşümle birlikte bu çerçeve bütünüyle ortadan kalkmamış olsa da piyasa aktörlerinin hareket alanını genişletecek biçimde yeniden düzenlenmiştir. Düzenlemeler gevşetilmiş, planlama ve denetim kapasitesi daraltılmış; kimi kurumların yetkileri azaltılmış, kimileri ise yeni piyasa odaklı görevlerle yeniden tanımlanmıştır. İmar afları bu deregülasyonun belirgin bir örneğidir. Bu süreç yalnızca devletin "geri çekilmesi" olarak okunmamalıdır. Peck ve Tickell'in (2002) kavramsallaştırmasıyla neoliberalleşme, bir yandan mevcut kamusal düzenleme ve kurumların çözülmesini içeren bir "geri alma" (roll-back), öte yandan piyasayı etkinleştirecek yeni kuralların, teşviklerin ve yönetişim düzeneklerinin kurulmasını içeren bir "yeniden kurma" (roll-out) sürecidir. Başka bir deyişle devlet ortadan kalkmaz; piyasa ilişkilerini kuracak, güvence altına alacak ve genişletecek biçimde yeniden yapılanır. Gerektiğinde piyasanın tek başına üstlenmediği riskleri ve yatırımları da bizzat üstlenerek piyasayı kuran bir aktöre dönüşür. Bu ayrım, Türkiye'deki iki evreli dönüşümü okumak için de elverişlidir: 1980'lerin deregülasyon ve aflarla öne çıkan ilk evresi daha çok "geri alma",

2000'lerden itibaren TOKİ ve özel yasal düzenlemeler eliyle yürüyen ikinci evre ise "yeniden kurma" niteliği taşır. 2010'larla birlikte otoriter bir nitelik kazanan bu ikinci evrenin şehircilik ve planlamaya yansımaları, Harvey'nin (1985) sermayenin kentleşmesi kavramı üzerinden de okunabilir: Sermaye birikiminin giderek yapılı çevreye, yani arsaya, konuta ve altyapıya yönelmesi, inşaat sektörünü büyüme stratejisinin merkezine yerleştirmiştir (Güvenç, 2024).

Bu yeniden yapılanma içinde deregülasyon, yatırımcıların imar, arazi kullanımı ve uygulama süreçlerinde daha serbest hareket edebilmesinin aracı hâline gelir. Aynı zamanda ulaşım, su, enerji ve benzeri kamusal hizmetlerin özelleştirilmesi ya da piyasa mantığıyla yeniden örgütlenmesi, kamusal hizmetlerin hak temelli niteliğini zayıflatma riski taşır. Harvey'nin vurguladığı üzere neoliberal devlet anlayışı, güçlü özel mülkiyet haklarını, serbest piyasa kurumlarını ve özelleştirmeyi merkezî önemde görür; deregülasyon, özelleştirme ve devletin sosyal hizmet alanlarından çekilmesi bu dönüşümün yaygın unsurlarıdır (Harvey, 2005).

Bu koşullarda planlama, kamusal hedefleri güvenceye alan istikrarlı bir koordinasyon alanı olmaktan uzaklaşarak daha kaygan ve pazarlığa açık bir zeminde yürütülür. Plan kararları, istisnalar, özel düzenlemeler ve proje bazlı müdahaleler aracılığıyla daha kolay aşılabilir hâle gelir. Sonuçta sorun planlamanın tamamen yok olması değil; planlamanın kamu yararı, toplumsal adalet ve ekolojik sınırlar adına piyasa üzerinde düzenleyici bir güç olma kapasitesinin zayıflamasıdır. Kentlerin neoliberal dönüşümde siyasal-ekonomik mekânın yeniden kurulmasının önemli odakları olduğu bu literatürde özellikle vurgulanmaktadır (Brenner & Theodore, 2002).

Şirketleşen Merkezi ve Yerel Yönetimler ve Büyüme Hedefi: Türkiye'de 1980 sonrasında yerleşen neoliberal yönelim, ekonomik büyümeyi devletin başlıca başarı ölçütlerinden biri hâline getirmiştir. Özellikle 2000'li yıllarda inşaat sektörü, gayrimenkul geliştirme, kentsel dönüşüm uygulamaları ve büyük ölçekli altyapı projeleri; büyüme, istihdam ve sermaye birikimi stratejisinin merkezine yerleşmiştir. Bu süreçte kent mekânı, yalnızca kamusal yaşamın ve toplumsal yeniden üretimin alanı olarak değil, değer artışı ve yatırım çekme kapasitesi üzerinden yönetilen bir ekonomik kaynak olarak görülmeye başlanmıştır (Güvenç, 2024).

Merkezi yönetim, yerel yönetimleri yatırım çekebilecek projeler geliştirmeye, kent pazarlaması yapmaya ve gayrimenkul piyasasını canlandıracak uygulamalara yöneltir. Yerel yönetimler açısından da bu

yönelim; kaynak yaratma, görünür büyük projeler üretme ve siyasal başarı imgesini güçlendirme imkânı sunar. Böylece merkezi idare, belediyeler, inşaat-gayrimenkul sektörü ve finansal aktörler arasında büyüme, rant ve yatırım ekseninde işleyen koalisyonlar oluşur. Bu çerçeve, yerel yönetimin kamusal hizmet, eşitlik ve toplumsal ihtiyaçlara yanıt verme işlevinden "girişimci" aktör rolüne kayışını ifade eder.

Yerel yönetimlerin "şirket gibi" davranması, yani kent markası yaratması, kenti pazarlaması, uluslararası sermayeyi çekme ve proje ortaklıkları kurma isteği istisnai bir tercih değil, neoliberal şehircilik modelinin beklenen davranışıdır. Ancak Türkiye deneyiminde bu girişimci yerelleşme, özerk ve demokratik yerel yönetimlerin güçlenmesi anlamına gelmemiştir. Tersine, planlama ve gayrimenkul kararlarına ilişkin yetkilerin özellikle merkezi kurumlarda yoğunlaşması; belediyeleri ve zaten sınırlı olan yerel temsil ve katılım kanallarını daha da işlevsizleştiren bir yeniden merkezileşme eğilimi yaratmıştır.

Dolayısıyla ortaya çıkan düzen, basitçe yerelleşmiş bir neoliberalizm değildir; girişimci belediyecilik ile merkezileşmiş karar alma gücünün birlikte işlediği otoriter-neoliberal bir kentleşme rejimidir. Yerel aktörler yatırım ve büyüme hedeflerine uyum göstermeye teşvik edilir; bu hattın dışına çıkan ya da büyük ölçekli dönüşüm projelerine direnç gösteren kentlerde ise, İstanbul Büyükşehir Belediyesi örneğinde olduğu gibi, planlama yetkileri, özel yasal düzenlemeler ve merkezi idarenin müdahaleleri yoluyla yerel düzeyden alınmaktadır.

Bu düzende siyasal başarının temel ölçütü, toplumsal refahın dengeli dağılımından çok, büyüme koalisyonunun sürekliliği ve genişliği hâline gelir. Planlama da bu koalisyonun mekânsal koşullarını üreten; araziyi, altyapıyı, imar haklarını ve proje alanlarını sermaye birikimine uygun biçimde düzenleyen bir araç olma riski taşır.

Meşrulaştırıcı Katılım: Yeni planlama yaklaşımlarında resmî söylem, halk katılımını, yerel bilgiyi ve paydaş görüşlerini önemli gösterebilir. Ancak katılımın varlığı, karar süreçlerinin demokratik olduğu anlamına gelmez. Eğer kentlilerin görüşleri kararın yönünü değiştirme, alternatif üretme ya da kararı reddetme gücüne sahip değilse, katılım gerçek bir ortak karar üretme sürecinden çok, önceden alınmış kararların toplumsal kabulünü sağlamaya dönük biçimsel bir prosedüre dönüşür.

Arnstein'in katılım merdiveni, bu ayrımı açık biçimde ortaya koyar:

Bilgilendirme, danışma ve yatıştırma, yurttaşların sesini duyurmasına imkân verebilir; ancak karar verme gücü hâlâ iktidar sahiplerinde kaldığı sürece bunlar "göstermelik katılım" (tokenism) düzeyinde kalır. Gerçek katılımın ölçütü, kentlilerin yalnızca dinlenmesi değil; hedeflerin, alternatiflerin, kaynakların ve nihai kararların belirlenmesinde etkili olabilmesidir (Arnstein, 1969).

Bu durumda halkın "hayır" demesi, kararın gözden geçirileceği anlamına gelmez. Ekonomik ve siyasal güç dengeleri kararın yönünü çoktan belirlemişse, katılımcı toplantılar yalnızca kararın iletişimini yapmak, olası itirazları yönetmek ve projeye demokratik bir görünüm kazandırmak için düzenlenir. Katılım böylece bir müzakere alanı değil, kapalı kapılar ardında üretilen kararların meşruiyet aracına dönüşür. Bu şekilde gerçekleşen katılım, güç ilişkilerini görünür kılıp dönüştürmek yerine, bu ilişkileri örtebilir ve eşitsiz karar alma yapılarını yeniden üretebilir (Cooke & Kothari, 2001).

Boyut	İdealize edilmiş kapsamlı planlama	Neoliberal şehircilik altında stratejik/proje odaklı planlama
Temel normatif yönelim	Kamu yararı, toplumsal refah, dengeli gelişme ve yeniden dağıtım	Rekabetçilik, yatırım çekme, ekonomik büyüme, değer artışı ve sermaye birikimi
Kamu yararının içeriği	Ortak iyi, kamusal hizmet, sosyal donatı ve mekânsal denge üzerinden tanımlanır	Büyüme, istihdam, yatırım ve gayrimenkul değer artışı üzerinden yeniden tanımlanma eğilimi taşır
Zaman ufku	Uzun erimli; kuşaklar arası etkileri ve altyapı gereksinimlerini dikkate alma iddiası	Kısa ve orta vadeli; proje takvimi, piyasa çevrimi, finansman koşulları ve siyasal görünürlük baskınlaşır
Mekânsal bakış	Kent-bölgeyi karşılıklı ilişkiler içindeki bir bütün olarak ele alır	Seçilmiş yatırım alanlarına, koridorlara, dönüşüm bölgelerine ve tekil projelere odaklanır
Ölçek ve koordinasyon	Ulusal, bölgesel ve yerel ölçekler arasında hiyerarşi ve eşgüdüm kurmayı hedefler	Ölçekler arası ilişkiler proje gereksinimlerine göre yeniden düzenlenir; üst ölçek kararlar istisnalarla aşılabilir
Karar alma mantığı	Uzman bilgisi ve kamu kurumları ağırlıklıdır; teknik-rasyonel karar verme iddiası taşır	Yatırımcılar, finans aktörleri, danışmanlar, merkezi ve yerel yöneticiler arasındaki pazarlıklar öne çıkar
Katılım biçimi	Sınırlı ve teknokratik / göstermelik katılım; sivil toplumun kararı değiştirme gücü yok	Biçimsel, prosedürel ve meşrulaştırıcı katılım riski taşır; katılımın karar gücüne dönüşmesi garanti değildir
Esneklik anlayışı	Planın bütünlüğünü koruyarak, kurumsal prosedürlerle sınırlı uyarlama	Deregülasyon, istisna, plan değişikliği ve proje-temelli müzakere üzerinden hızla uyarlama
Kamu kurumlarının rolü	Düzenleyen, yatırım yapan, hizmet sunan ve ölçekler arası eşgüdüm sağlayan aktör	Yatırım ortamını hazırlayan, riskleri üstlenen, teşvik sağlayan ve piyasa aktörleriyle ortaklık kuran aktör
Planın niteliği	Bağlayıcı yön, norm ve dağıtım ilkeleri oluşturan kamusal çerçeve	Projeleri kolaylaştıran, yatırım kararlarını yönlendiren ve çoğu kez pazarlığa açık bir araç
Başarı ölçütü	Dengeli gelişme, hizmet erişimi, kamusal yarar ve mekânsal adalet	Yatırım miktarı, değer artışı, büyüme hızı, görünür proje üretimi ve rekabet gücü
Baskın mekânsal sonuçlar	Eşitsizlikleri azaltma ve dengeli gelişme iddiası; fakat teknokratik dışlama riski de taşır	Metalaşma, gayrimenkulleşme, finansallaşma, seçici yatırım, ayrışma ve yerinden edilme riski taşır
Temel gerilim	Bilgi sınırı, katılım eksikliği, katılık ve kamu yararının tekil tanımı	Kamusal kapasitenin zayıflaması, parçalanma, meşrulaştırıcı katılım ve piyasa merkezli kamu yararı tanımı

Not: Bu karşılaştırmada kapsamlı planlama en iyi hali üzerinden idealize edilmiş, stratejik planlama ise neoliberal versiyonu ile değerlendirilmektedir. Kapsamlı planlama kendiliğinden demokratik veya adil değildir; yukarıda belirtildiği gibi, teknokratik karar alma, sınırlı rasyonalite ve dışlayıcı kamu yararı tanımları üretebilir. Buna karşılık stratejik planlama da zorunlu olarak

neoliberal değildir; demokratik katılım, ekolojik eşikler ve toplumsal adalet ilkeleriyle kurulduğunda kamusal niteliği güçlendirebilir. Belirleyici olan, planlama aracının adı değil; kararların hangi aktörlerce, hangi güç ilişkileri içinde ve hangi normatif hedeflerle üretildiğidir.

Bölüm V: Planlamayı Kamusal Alana Taşımak

Gelinen noktada planlama, siyasal iktidarın gerekli gördüğü ekonomik büyüme stratejilerinin başlıca mekânsal araçlarından biri hâline gelmiştir. Ancak planlamanın siyasal iktidarla ilişkisi yalnızca neoliberal döneme özgü değildir. Refah devleti döneminde de planlama; kalkınma, yeniden dağıtım, kamusal hizmetlerin yaygınlaştırılması ve bölgesel denge hedefleri doğrultusunda kurumsallaştırılmıştır. Dolayısıyla planlama hiçbir zaman bütünüyle tarafsız, siyasetten arınmış bir teknik faaliyet olmamıştır; her zaman belirli toplumsal hedefler, güç ilişkileri ve siyasal tercihlerin içinde işlemiştir.

Bugün yaşanan temel sorun, planlamanın siyasal amaçlarla kullanılmasından ibaret değildir. Daha derin sorun, neoliberal dönüşümle birlikte planlamanın kamu yararı, eşitlik ve uzun erimli kolektif hedefler adına iktidara karşı mesleki ve kurumsal direnç üretebilecek kapasitesinin zayıflatılmış olmasıdır. Planlama kurumlarının yetki alanları daraltılmış; bürokratik bilgi, uygulama kapasitesi ve denetim mekanizmaları aşındırılmış; karar süreçleri piyasa aktörleri, proje ortaklıkları ve istisnai düzenlemeler lehine yeniden yapılandırılmıştır.

Başka bir deyişle, planlama ortadan kalkmamış; fakat kamusal niteliği ve özerkliği zayıflatılmıştır. Planlama, ortak geleceğe ilişkin alternatifler üreten, kararların toplumsal ve ekolojik maliyetlerini görünür kılan ve piyasa baskısına sınır koyabilen bir kamusal kurum olmaktan uzaklaştıkça; büyüme koalisyonlarının, yatırım projelerinin ve kısa vadeli siyasal hedeflerin kolaylaştırıcısına dönüşme riski taşır.

Bu nedenle tartışılması gereken, planlamanın siyasallaşıp siyasallaşmadığı değil; hangi siyasetin, hangi sınıfsal ve toplumsal çıkarların, hangi demokratik denetim ve mesleki özerklik koşullarında planlama aracılığıyla hayata geçirildiğidir. Planlamayı yeniden kamu yararına yöneltmenin başlangıç noktası da onun teknik tarafsızlık iddiasına geri dönmek değil; siyasal niteliğini kabul ederek kamusal kapasitesini, hesap verebilirliğini ve toplumsal direnç imkânlarını yeniden kurmaktır.

Bunun için hızlı ve hazır reçeteler yok. Planlamayı yeniden bir kamu hizmeti olarak kurmak gerekir; ancak bu, eski kapsamlı planlama paradigmasına geri dönmek anlamına gelmez. Gereken şey, planlamayı daha açık, daha katılımcı, daha eşitlikçi ve toplumsal olarak hesap verebilir bir zeminde yeniden düşünmektir. İlk adım da planlamayı kapalı uzmanlık ve bürokrasi alanından çıkarıp kamusal alana taşımaktır. İletişimsel ve işbirlikçi planlama yaklaşımları, ortak mekânlara ilişkin kararların iletişim, diyalog ve kolektif eylem yoluyla kurulabileceğini savunur (Healey, 1997; Innes & Booher, 2010).

Katılımı, önceden tanımlanmış usullerin yerine getirilmesine ya da alınmış kararların meşrulaştırılmasına indirgeyen anlayış terk edilmelidir. Katılım; sorunların tanımlanmasından hedeflerin belirlenmesine, seçeneklerin geliştirilmesinden kararların uygulanması ve izlenmesine kadar planlamanın bütün aşamalarında etkili olmalıdır. Buradaki ölçüt, insanların yalnızca görüş bildirmesi değil; bu görüşlerin kararın içeriğini değiştirebilme gücüne sahip olmasıdır.

Bu doğrultuda:

▪Mekâna ilişkin tartışmalar, plan gündeme gelmeden önce başlamalıdır. Yaşayanların gündelik kullanım deneyimleri, ihtiyaçları, hafızaları, kaygıları ve gelecek tahayyülleri; mekânsal kararların tali bir girdisi değil, başlıca bilgi kaynaklarından biri sayılmalıdır. Bunun için de belirli ve güçlü grupların değil, farklı yaş, gelir, cinsiyet, meslek, engellilik durumu ve yaşam biçimlerini kapsayan çoğul bir topluluk temsilinin kurulması gerekir.

▪Plan hazırlık süreci kamusal alanı güçlendiren bir öğrenme ve müzakere sürecine dönüşmelidir. Plancılar, tek ve bitmiş bir çözüm sunmak yerine; farklı sonuçları, maliyetleri ve yararlanıcıları görünür kılan seçenekler üretmeli, bu seçenekleri topluluklar ve diğer ilgili aktörlerle birlikte tartışmalıdır. Healey'nin işbirlikçi planlama yaklaşımı, ortak sorunlar karşısında iletişimi ve müşterek amaçlar için birlikte hareket etmeyi bu nedenle öne çıkarır (Healey, 1997).

▪Karar mekanizması karar anıyla kapanmamalıdır. Kararın gerekçeleri, kullanılan veriler, alternatifler, itirazlar, uygulama sonuçları ve olası değişiklik talepleri sürekli erişilebilir olmalıdır. Uzlaşmazlıklar başarısızlık olarak görülmemeli; farklı çıkarların, eşitsiz etkilerin ve hak taleplerinin açıkça tartışılabildiği demokratik bir denetim olanağı olarak ele alınmalıdır. Innes ve Booher, karmaşıklık ve belirsizlik koşullarında işbirlikçi rasyonaliteyi bu tür yeni planlama pratiklerini anlamanın bir yolu olarak geliştirir (Innes & Booher,

2010).

▪Açıklık ve katılım, yalnızca büyük planlar ile mega projelere özgü kalmamalıdır. Mahalle ölçeğindeki kamusal alan düzenlemelerinden ulaşım kararlarına, dönüşüm uygulamalarından altyapı yatırımlarına kadar kentsel müdahalelerin tümünde gündelik bir demokratik pratik hâline gelmelidir. Böylece kentliler, kararların edilgen muhatapları değil; kentin ortak geleceğini kuran asli özneler olur.

Bu neden gereklidir? Çünkü kent, onu her gün kullananların ve yaşayanların kentidir; yalnızca mülk ve yatırım değeri üzerinden kente bakanların değil. Bir alanın gündelik kullanıcılarının bilgisi, deneyimi ve geleceğe ilişkin beklentisi karar sürecinden dışlandığında, ortaya çıkan planın mekansal adalet üretmesi zordur. Katılımcı planlama bu nedenle yalnızca demokratik bir ideal değil; yerel bilgiye, olası etkilere ve toplumsal ihtiyaçlara erişmeyi sağlayan teknik bir gerekliliktir.

Planlamayı kamusal alana taşımak, kent toprağının metalaşması ve finansallaşmasına karşı da bir direnç kapasitesi yaratabilir. Şeffaf süreçler; mülkiyet ilişkilerini, rant beklentilerini, proje finansmanını, kamusal kaynak kullanımını ve kararların kimlere yarar sağladığını görünür kılar. Böylece kamu yararı tartışması kapalı pazarlıkların konusu olmaktan çıkar; farklı toplumsal kesimlerin bilgiye erişebildiği, itiraz edebildiği ve alternatif üretebildiği kamusal bir tartışmanın merkezine yerleşir.

Bu yönelimin kuramsal karşılıklarından biri iletişimsel planlamadır. Habermas'ın (1984) iletişimsel eylem yaklaşımından ve Healey'nin (1997) işbirlikçi planlama çerçevesinden beslenen bu anlayış, planlamayı teknik olarak "doğru" çözümü bulan uzman etkinliği yerine; farklı bilgi türlerinin, çıkarların ve değerlerin açık diyalog içinde karşılaşması olarak ele alır.

İletişimsel planlamanın temel ilkeleri şöyle özetlenebilir:

▪Ortak akıl ve diyalog: Bilgi ve kararlar, farklı paydaşların eşit söz hakkına yaklaşabildiği açık müzakere süreçlerinde üretilir.

▪Şeffaflık ve toplumsal denetim: Veriler, gerekçeler, alternatifler ve uygulama sonuçları kamunun erişimine açılır; katılım kararları yalnızca izleyen değil, etkileyen bir güce dönüşür.

▪Normatif yönü yeniden kurma: Planlama "ne yapılabilir?" sorusuyla yetinmez; "ne adildir?", "kim için yararlıdır?" ve "nasıl bir kentte yaşamak istiyoruz?" sorularını yeniden gündeme alır.

İlhan Tekeli'nin (2023) "Açık Planlamaya Doğru" çalışması da bu tartışmaya Türkiye bağlamında önemli bir katkı sunar. Tekeli, kapalı ve teknokratik planlama anlayışından açık, şeffaf ve katılımcı planlamaya yönelmenin gerekliliğini vurgular.

Bölüm VI: Meslek Camiası Olarak Sorumluluğumuz

Akademisyen, pratisyen ya da öğrenci olmamızdan bağımsız olarak, planlama kararlarının siyasal ve ekonomik sonuçlar ürettiğini kabul etmekle başlamalıyız. Planlama, yalnızca teknik bilgiye ve araçsal rasyonaliteye indirgenebilecek tarafsız bir faaliyet değildir; hangi sorunun planlama sorunu olarak tanımlandığı, hangi verilerin dikkate alındığı, hangi aktörlerin karar süreçlerine davet edildiği ve hangi gelecek tahayyüllerinin meşru sayıldığı, kaçınılmaz biçimde değer yargılarıyla ilişkilidir (Forester, 1989; Healey, 1997).

Bu nedenle "tarafsız teknik çözüm" iddiası, çoğu zaman mevcut güç ilişkilerini görünmez kılma işlevi görür. Her plan, alternatifler arasından yapılmış bir tercihtir; her tercih ise farklı toplumsal kesimler, mekânlar ve ekolojik varlıklar bakımından eşitsiz sonuçlar doğurabilir. Planlamanın temel sorumluluğu, bu tercihleri saklamak değil, açıkça tartışılabilir hâle getirmek; kararların kimler için, ne pahasına ve hangi alternatifler dışarıda bırakılarak alındığını görünür kılmaktır (Forester, 1989; Faludi, 2000).

Plancının karar masasına davet ettiği ya da dışında bıraktığı kesimler, aslında planlama pratiğinin siyasal niteliğini açığa çıkarır. Eğer bu masa kamusal alanı simgeliyorsa, yalnızca güçlü aktörlere, mülk sahiplerine, yatırım çevrelerine veya kurumsal temsilcilere değil; kararların sonuçlarından etkilenen yurttaşlara, kırılgan gruplara, emek örgütlerine, mahalle inisiyatiflerine ve doğanın temsilini üstlenen aktörlere de açık olmalıdır. Katılım, önceden verilmiş kararlar için onay alma mekanizması değil; planın amaçlarını, araçlarını ve sonuçlarını dönüştürebilecek gerçek bir müzakere süreci olarak kurulmalıdır (Healey, 1997).

Meslektaşlarımız kamu yararını savundukları, bilimsel ve etik sorumluluklarını yerine getirdikleri ya da mesleki eleştirilerini dile getirdikleri için baskıyla karşılaştığında sessiz kalamayız. Mesleki dayanışma, kişisel yakınlık ya da siyasal uyum koşuluna bağlanabilecek seçmeli bir tutum değildir; düşünce ve ifade özgürlüğünü, mesleki özerkliği ve kamu yararını korumanın zorunlu koşuludur. Planlama mesleğinin itibarı, yalnızca ürettiği planların niteliğiyle değil, üyelerinin haklarına ve

mesleki vicdanına sahip çıkma kapasitesiyle de ölçülür.

Özellikle öğrenciler ve mesleğe yeni katılanlar için temel soru şudur: Planlamayı hangi toplumsal amaçlar doğrultusunda yapmak istiyoruz? Yalnızca sermaye birikimini, arazi rantını ve rekabetçilik söylemini güçlendiren bir araç olarak mı; yoksa herkes için insanca yaşam koşullarını, mekânsal adaleti, demokratik katılımı ve ekolojik bütünlüğü güvence altına alan kamusal bir pratik olarak mı? Bu soru, bireysel niyetlerin ötesinde, her gün karşılaşılan iş tanımlarında, kurumlarda, projelerde ve mesleki ilişkilerde yeniden yanıtlanır.

İnsanların refahını, toplumsal eşitliği ve doğayla uyumlu bir geleceği önceleyen planlama pratikleri çoğu zaman kolay değildir. Bu yaklaşım, yerleşik güç ilişkileriyle çatışmayı; belirsizlik, müzakere ve kolektif öğrenme süreçlerini göze almayı gerektirir. Esasen plancılar yalnız değildir: Meslek örgütleri, üniversiteler, yerel inisiyatifler, emek, kent ve ekoloji odaklı sivil inisiyatifler, yerel topluluklar birbirlerine güvenebildikleri ölçüde planlamanın daha adil bir yönelim kazanması için ortak bir zemin oluşturabilir.

Planlama mesleğinin geleceği, planlamayı yalnızca ekonomik büyümenin ve mekânsal rekabetin aracı olmaktan çıkarıp kamu yararının demokratik biçimde tartışıldığı, toplumsal ve ekolojik sorumluluk taşıyan bir kamusal pratik olarak yeniden kurabilmemize bağlıdır. Bunun için en küçük mahalle ölçeğinden metropoliten ve bölgesel ölçeğe kadar her karar sürecini daha görünür, hesap verebilir ve katılıma açık hâle getirmek gerekir. Bu süreç zaman alır; çelişkiler üretir ve çoğu kez yorucudur. Ancak planlamanın demokratik meşruiyetini ve kamu yararı iddiasını korumanın başka bir yolu yoktur.

İdil AKYOL KOÇHAN: Biz teşekkür ediyoruz. Bu ön görebildiğimiz ve ön göremediğimiz bütün paradigma değişimleriyle beraber şeyi hatırlıyorum yirmi yıl önce ben de meslek eğitimine başladığımda bir kısmını ön görebiliyorduk bunların, konuştuklarımızın ama bir kısmını da ön göremiyorduk. Artısıyla eksisiyle. Hem bütün bu yüklerle ne yapacağız, nasıl bir durumdayız? Hem de aslında alet çantamızda neler var belki biraz onları konuşmak için sözü Emrah Hoca'ya bırakıyorum.

Kaynakça

Aalbers, M. B. (2013). Neoliberalism is dead … long live neoliberalism! International Journal of Urban and Regional Research, 37(3), 1083–1090. https://doi.org/10.1111/1468-2427.12065

Albrechts, L. (2004). Strategic (spatial) planning reexamined. Environment and Planning B: Planning and Design, 31(5), 743–758. https://doi.org/10.1068/b3065

Alexander, E. R. (2002). The public interest in planning: From legitimation to substantive plan evaluation. Planning Theory, 1(3), 226–249. https://doi.org/10.1177/147309520200100303

Altschuler, A. A. (1965). The city planning process: A political analysis. Cornell University Press.

Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. Journal of the American Institute of Planners, 35(4), 216–224. https://doi.org/10.1080/01944366908977225

Brenner, N., & Theodore, N. (2002). Cities and the geographies of "actually existing neoliberalism." Antipode, 34(3), 349–379.

Campbell, H., & Marshall, R. (2002). Utilitarianism's bad breath? A re-evaluation of the public interest justification for planning. Planning Theory, 1(2), 163–187. https://doi.org/10.1177/147309520200100205

Campbell, S. (1996). Green cities, growing cities, just cities? Urban planning and the contradictions of sustainable development. Journal of the American Planning Association, 62(3), 296–312. https://doi.org/10.1080/01944369608975696

Chadwick, G. F. (1971). A systems view of planning: Towards a theory of the urban and regional planning process. Pergamon Press.

Cooke, B., & Kothari, U. (Eds.). (2001). Participation: The new tyranny? Zed Books.

Davidoff, P. (1965). Advocacy and pluralism in planning. Journal of the American Institute of Planners, 31(4), 331–338. https://doi.

org/10.1080/01944366508978187

Davoudi, S. (2012). Resilience: A bridging concept or a dead end? Planning Theory & Practice, 13(2), 299–307. https://doi.org/10.1080/14649357.2012.677124

Faludi, A. (1973). Planning theory. Pergamon Press.

Faludi, A. (2000). The performance of spatial planning. Planning Practice & Research, 15(4), 299–318. https://doi.org/10.1080/713691907

Forester, J. (1989). Planning in the face of power. University of California Press.

Güvenç, M. (2024). Off the rails: the failure of Turkey's twenty-year-long construction frenzy. International Planning Studies, 29(4), 366–378. https://doi.org/10.1080/13563475.2024.2429602

Habermas, J. (1984). The theory of communicative action: Vol. 1. Reason and the rationalization of society (T. McCarthy, Trans.). Beacon Press. (Original work published 1981)

Harvey, D. (1985). The urbanization of capital: Studies in the history and theory of capitalist urbanization. Johns Hopkins University Press.

Harvey, D. (1989). From managerialism to entrepreneurialism: The transformation in urban governance in late capitalism. Geografiska Annaler: Series B, Human Geography, 71(1), 3–17. https://doi.org/10.1080/04353684.1989.11879583

Harvey, D. (2005). A brief history of neoliberalism. Oxford University Press.

Healey, P. (1997). Collaborative planning: Shaping places in fragmented societies. Macmillan.

Healey, P. (2006). Relational complexity and the imaginative power of strategic spatial planning. European Planning Studies, 14(4), 525–546. https://doi.org/10.1080/09654310500421196

Innes, J. E., & Booher, D. E. (2010). Planning with complexity: An

introduction to collaborative rationality for public policy. Routledge.

Klosterman, R. E. (1980). A public interest criterion. Journal of the American Planning Association, 46(3), 323–333. https://doi.org/10.1080/01944368008977047

Lindblom, C. E. (1959). The science of “muddling through.” Public Administration Review, 19(2), 79–88. https://doi.org/10.2307/973677

McLoughlin, J. B. (1969). Urban and regional planning: A systems approach. Faber and Faber.

Peck, J. (2010). Constructions of neoliberal reason. Oxford University Press.

Peck, J., & Tickell, A. (2002). Neoliberalizing space. Antipode, 34(3), 380–404.

Simon, H. A. (1957). Administrative behavior: A study of decision-making processes in administrative organization (2nd ed.). Macmillan.

Swyngedouw, E. (2004). Globalisation or ‘glocalisation’? Networks, territories and rescaling. Cambridge Review of International Affairs, 17(1), 25–48. https://doi.org/10.1080/0955757042000203632

Swyngedouw, E., Moulaert, F., & Rodríguez, A. (2002). Neoliberal urbanization in Europe: Large-scale urban development projects and the new urban policy. Antipode, 34(3), 542–577. https://doi.org/10.1111/1467-8330.00254

Tekeli, İ. (2023). Açık planlamaya doğru. İdealKent Yayınları.

Dr. Öğr. Üyesi Emrah ALTINOK

İstanbul Bilgi Üniversitesi

Çok teşekkürler. Süremiz kısıtlı ve yani gerçekten Murat Hocayı dinlemekten tekrar büyük keyif aldım. Vermek istediğim mesajların onun konuşmasının bir ölçüde yeniden telaffuzu olduğunu da bir ölçüde gördüm. Oraları da seyreltirsem çok vaktinizi almayacağım.

Öncelikle hoş geldiniz ve Şehir Plancıları Odası'na yani şu ana kadarki hali bile beni epey tatmin etti. Bu harika organizasyon için çok teşekkür ederim. Bana düşen planlamanın bugününü ve aslında eşiği tartışmaktı. Yani daveti aldığımda hep bu eşiğin üzerine düşünen, tartışan dersler veren biri olduğum için açıkçası epey mutlu oldum çünkü sözümü bir kez daha farklı bir şekilde söyleme fırsatı yakalamamı sağlayacak umuyorum ki.

Konuşmamı üç ana bölümde özetlemeye çalışacağım. İlk ikisi bir ölçüde bugüne dair teşhislerden oluşacak, sonuncusu da bir tür yol haritası olacak. Biraz yine kesişeceğimiz yerler oralar Murat Hocayla. Aslında önce yaşadığımız dünyaya ve planlamanın bugününe bakacağım. Daha sonra bu yaşadığımız dünyanın krizlerinde planlamanın yaşadığı meşruiyet krizinden söz edeceğim. Son olarak da demokratik dayanıklı ve dayanışmacı kentler için planlamanın kazanabileceği yeni form üzerine biraz spekülasyon yapacağım.

İlk kısım için eşik kavramını konuşarak başlamak anlamlı olur diye düşünüyorum. Hemen aklıma 1970'lerin başında Kentsel Devrim kitabını

kalemi almış Henri Lefebvre'nin birkaç kavramı geliyor. Kitap bir hipotezle başlar ilk cümlesi de hatta hipotezdir. Gördüğü bir kent toplumundan söz eder. Bir kritik eşikte olduğumuzu söyler. Hatırlatayım 1970'lerdeki bir eşikten söz ediyorum. Virtüel alanda olan kent toplumunun görünmez olmasının sebebinin kör alan olduğunu söyler. "Blindfield" dediği şey aslında bizim biyolojik olarak gözümüzün işte ne deniyor bir çeper olarak görüyoruz ama kör alanımız da var göremediğimiz bir yer var. Bu kritik eşik dediği şey ve kör olan kavramı mesela sistem teorisi üzerinden düşünecek olursak; kent toplumu bize neden görünmez gelir. Çünkü aslında hala endüstri topluluğunun endüstri kentinin gerçekliğinin içinde o sistemin içindeyseniz virtüelde olan yani bunun aşıldığı bir evredeki kenti sistemin içinden göremezsiniz çünkü onu hala sistemin aygıtlarıyla okumaya devam ediyorsunuz.

Dolayısıyla o aygıtları değiştirmek gerekiyor. Planlama bir eşikte derken kastımız bu planlama hala endüstri rasyonelitesinin, şirket rasyonelitesinin ve yine onun yirminci yüzyıldaki refah devleti modelinin; ki o aynı zamanda yani sosyal refah alanında devletin etkili olduğu olumlayabileceğimiz özelliklere sahip devlet modeli gibi görünse de aynı zamanda kitle toplumunun ve onun kolektif tüketim mekanı olarak kitlesel kentsel yaşamın ta kendisi olduğunu da hatırlamak lazım.

O eşikten çıkmanın bir evresi olarak neoliberal dönüşümü neredeyse doktriner düzeyde biz hep liberal doktrini Adam Smith'le, rekabetçi piyasa ve endüstrileşme ile okuruz ama aslında pekala neoliberal dönüşüm sert bir doktrin olarak işletildi ve kentler de bunu ayak uydurdu. Tabii ki planlama da ve hocam aslında çok iyi bir şekilde aktardı bunları.

Bu kör alanın artık aydınlanmakta olduğunu iddia ediyorum. Artık bir kör alan yok, biz kör bakmaya devam edersek var tabii ki. O virtual alanı okuma sorumluluğunda olduğunu düşünüyorum plancı dediğimiz kişinin. Bu eşiğin ilkeleri güç ilişkilerini yeniden tarif etmek üzere onun artık zorunlu bir görev olduğu bir yer olarak bir zaman mekan olarak tanımlanmasını getirir.

Dolayısıyla bu işi nasıl okuyacağımız mesleğimizin geleceğini belirler. Bu politik, etik ve kurumsal bir meşruiyet krizinde aşılmasının temel faktörüdür yani planlamanın bundan sonra ne olacağı kime hizmet edeceği ve nasıl işletilmesi gerekeceği sorularını yeniden ve çok daha radikal bir biçimde sormamız gereken bir eşikte olduğumuzu söylemek lazım.

Şimdi planlamayla ilgili son derece spesifik girdileri aslında Murat Hoca verdi. Bu hazırlığı az çok bana da neden bahsedeceğini önden söylemesi sayesinde biraz daha genele taşıyarak eşiği küresel düzeyde yaşamımızla ilişkilendirerek dört aşamada yeniden tanımlamak istiyorum.

Birincisine siyasal bir eşik demeliyiz çünkü dünya çapında gözlemlediğimiz neoliberal dönüşüm bir otoriter neoliberalizm dalgasıyla yaşamı aslında doğrudan dönüştürüyor. Yani bunu sadece sermaye ilişkilerini anlamanın bir yolu olarak göremeyiz. Bu da planlamayı demokratik bir süreç olarak tasavvur etmenin önünde en büyük engel. Çünkü aslında piyasa mantığının mutlak hakimiyeti demek neoliberalizm. Çok tepeden inmeci bir yorumla bakarsak.

İkincisini mesleki bir eşik olarak tanımlayalım, planlamaya kısa bir geri dönüş yapalım ama onun hala son derece siyasal bir eşik olduğunu da söylemek lazım. Çünkü aynı siyasal bağlamdan beslenen mesleki ortamlarda bu sadece planlama için de geçerli değil bu yüzden. Bilimsel bilginin ve kamunun iyiliği için olanın aslında hedef alındığı bir yerdeyiz.

Dolayısıyla bu yalnızca bireylere değil aslında mesleklerin kolektif alanına, kolektif akla ve bilgi üretme kapasitesine bir saldırı böyle baktığımızda. Yani bizim ülkemizde yaşandığı için yine de defalarca bu tekrar edildi ben de etmek istiyorum. Meslektaşlarımız da bu yüzden hedef alınıyor ve bu yüzden tutuklular. Bunun bu kolektif hakka ve mesleğimizin etik omurgasına yönelik sistematik bir müdahale olduğunu da söylemek durumundayım.

Üçüncüsü somut bir paradigma kayması. Yine planlamaya hastayım aslında yine aynı enstrülasyon etkisinin ne diyelim branch'laşmış, Lefebvre buna parçalı bilimler diyor, parçalı bilimlerinin nesnel, tarafsız, bir teknik uzmanlık alanına indirgenmiş yapısını dönüşüme zorluyor.

Biz de aslında geniş kapsamlı rasyonel planlamayı bu adında bile bakın rasyonel var yani akılcı olma halini mutlak bir bilimci çerçeveye oturtarak onu siyasetten arındırılmış bir meslek alanı olarak gördük ve konuştuk. Bizlere de böyle öğretildi. Yani ben hala 27 sene önce planlamaya giriş dersini hatırlıyorum Dokuz Eylül Üniversitesi'nde okurken. Fakat bunun bugünkü hegamonik projenin çok iyi bir biçimde araçsallaştırabildiği bir yapıya dönüştüğünü bugün fark ediyorum ve planlamanın bu yüzden artık o onto epistemolojik yani kendi varlığını; bilgiyi kurma biçimini dönüşüme zor zorladığını ve bizim de buna kör kalmaya devam edemeyeceğimizi ortaya çıkarır.

Dördüncü ve son dönüşümse bu paradigma kaymasına paralel okuyacağımız teknolojik eşik. Büyük veri, yapay zeka, hala epey yapay olan bir zeka, ve dijital ikizler. Bugün hızını takip edemeyeceğimiz bir ölçüde planlama pratiğini de dönüştürme vaadiyle geliyor aslına bakarsak.

Burda kritik soru şu; bu araçlar karar alma süreçlerini daha şeffaf ve katılımcı mı kılacak yoksa bu yeni bir teknokrasi mi doğuracak? Kamusal müzakereleri baypas eden otoriter neoliberalizmin hatta teknolojik diliyle söyleyim platform kapitalizminin araçlarına mı dönüşecek?

Birleşmiş Milletlerin 2025 Dünya Habitat günü için vurguladığı bir kavram vardı. "Kentsel kriz yanıtı" diye çevirebileceğimiz; bu teknolojik dönüşümün nasıl yönlendirileceği sorusuna odaklanıyor. Ceren Hoca mutlaka bugün sözünü edecektir.

Şimdi bütün bu dört yapıda okumaya çalıştığım eşik katmanlarına dair benim temel tezim şu; İçinde bulunduğumuz eşik artık teknik bir dönemeç olarak görülemez yani eşikten söz ederken biz sadece belirli teknolojilerin ne diyelim itici gücüyle dönüşen kapitalizmin yeni formlarını falan konuşamayız. Onu iktidarın ve hegemonyanın aslında nasıl ve kime devredildiği meselesi olarak görmek durumundayız. Ancak o zaman eşiği kör alandan çıkararak görebileceğiz.

Kapsamlı planlamanın ideasını çok iyi aktardı hocam aslında, onun pozitivist determinist yapısını ifade etti. Tam da buna yaslanarak siyasetin varoluşsal çok özcü bir tanım olacak ama siyasal niteliğini perdelemiş oldu. Yani bilimsel meşruiyet üretirken perdenin arkasındaki mekanizmayı görmezden gelmemize sebep oldu. Halbuki planlama her dönemiyle ve biçimiyle bugün ve gelecekteki haliyle derinden siyasaldır.

Hocanın son mesajının doğru olması burada aynı yerden baktığımızı gösteriyor. Dolayısıyla mesele onu siyah sandığından arındırmak değil onu bi zati toplumsal ve siyasal kılmaktır. Yani toplumsal ve siyasal bir süreç olarak planlama gerçek demokrasinin sigortası olabildiği ölçüde kamu yararı denen ilkeyi işletebilir. Teknik aklıysa aksine toplumsal hesap verebilirliliğin hizmetine soktuğu sürece planlamayı yeniden inşa edebiliriz. Kendini siyasetten arındırmış, nesnel bir bilim pratiği olarak konumlandıran planlama anlayışını bu yönüyle bir yanılsama olarak görebiliriz. Yani bunu söylemekten çekinmiyorum açıkçası. Çünkü o aslında son kertede egemen olanın siyasetini görünmez kılan bir söyleme dönüştü artık ve işte kamu yararı söylemi de yine hocanın da sorduğu gibi hangi kamu,

kimin rasyonelitesi sorularını gerekli kılıyor bu yüzden. Çünkü aslında bugün kapsamlı planlamanın bu ideasının işletilemediğini, artık izleri üzerine kurulu bir planın operatörünün işlediğini görmek zorundayız. Hala temel meseleleri olan arazi kullanım kararlarından yoğunluk belirlemeye, kentsel dönüşümünün niceliksel boyutlarını ön görmeye; bu kompleks yapıyı aslında meslek pratiğinde salt teknik bilimsel mesele olarak göremeyeceğimizi, bunların hangi arazinin ne kadar değer kazanacağıyla, kimlerin evinin yıkılacağı ile kimlerin yerinden edileceğiyle doğrudan ilişkili siyasal iktisadi yanları daha çok ağır basan sorular olarak görmemiz gerekiyor.

Belki son kez aynı konuyla ilgili şunu söyleyebilirim; yani bilimsel planlama söylemenin kendisi dolayısıyla planlamayı demokrasi tartışmasının dışına çıkarmaya yaradı. Onun siyasal yanını gizleyen iktidar lehine siyasallaştırmanın da aracısı haline geldi. Bu da yine hocanın söylediği gibi kapalı kapılar ardında alınan kararlar için bir teknik mazeret işlevi gördü. "Planlama bilimi bunu söylüyor." der haline getirdik. Bu da planlamanın meşruiyetini değil, araçsallanık olduğunu gösteriyor aslında.

Peki planlamanın gerçek bir demokrasi süreci haline gelmesi mümkün mü? Bayağı bu soruyla başlayalım o onto epistemolojik sorgulamaya. Benim cevabım planlamayı siyasetten arındırma söylemini reddedip onu bu kez derin demokratikleştirmenin ilkeleriyle siyasallaştırarak, evet mümkün.

Şu an yaşadığımız hegemonik siyasallaşmadan yani siyasallaştığımız bir evredeyiz aynı zamanda son derece derin bir biçimde ama bu siyasallaşmanın kendisi demokratik bir siyasallaşma değil. Hegemonik bir siyasallaşma. Dolayısıyla bu derin demokrasiye ve onun siyasallaşmasına bir geçiş çağrısı yapmak istiyorum. Hükümet programlarının dayattığı sermaye birikiminin mekan üzerinden yoğunlaştığı, yukarıdan aşağıya, kapalı, şeffaf olmayan ama kamu yararı söylemi altında özel çıkarların kamufle edildiği planlama ilüzyonundan; sivil toplumsallaştırılmış bir süreç olarak planlamaya geçiş çağrısı aslında bu. Virtualdeki kamu yararı ideası aktüele yöneltmemiz gereken soruları, kim için ve kimin elinden sorularını sormadığımız sürece de slogan olarak kalmaya devam edecek.

Konuşmamın sonuna yaklaşıyorum fırsatımı bir de üç adımda yapmak istediğim bir çağrıyı sunmak için kullanacağım. Birincisi meşruiyet kaynağı halk iradesi olan kent hakkını merkeze alan planlama. Murat Hocayla bi tez jürisindeydik; planlamanın toplumsallaşmasından söz ediyordu üstüne bastıra bastıra. Aklıma kazınan şu mesajı burda yenileyebilirim. Planlamanın

meşruiyet krizini aşmanın yolu planlamayı toplumsallaştırmaktır. Gerçek anlamda toplumsallaştırmak ama. Bugün onu nasıl yapabileceğimizin ipuçlarını da verdi kamusal alanla ilgili mesajlarıyla. Özeti şu; kapalı kapılar ardında alınan kararların bir post rasyonelizasyonu olarak ya da teknik bir rötuşu olarak planlamayı bu pratiği dönüştürmek zorundayız. Onu kent hakkı temelinde, kentlilerin kolektif iradesinin mekana yansıdığı gerçek anlamda katılımcı, müzakereci, sivil toplumun etkin denetimine açık bi sürece dönüştürmeliyiz. Teknoloji de burada sadece veri toplamak için değil, bu katılımın yeni biçimini derinleştirmek ve oradaki şeffaflıkları arttırmak için kullanabiliriz.

Şeffaflıkla ilgili altını çizmem gereken bir konu var. Şeffaflık aslında bu bahsettiğim güç devri olmadığı sürece cam bir duvar. Yani halk hala şeffaf olsa da bu cam duvarın arkasında duvarı tıklıyorsa duyulmak için orada şeffaflık işe yaramıyo demektir.

Yani şeffaf süreçler de yetmez, bağlayıcı karar ortaklığına ihtiyaç var. Yani karar ortaklığı olacak bir de bağlayıcı olacak o. Bu yoksa katılım performative urbanism tartışmaları yapılıyor ya performatif bir vitrin haline gelir. Katılım bir vitrinden ibaret hale gelir. Demokratik katılımı dolayısıyla mutlak halk kontrolüne taşıyacak bir kaldıraç olarak planlamadan söz etsek; bu omuzlama hareketini yani o mutlak kontrolü seviyesine çekmek için yani o Einstein'ın merdiven analojisini kullanıyorum. Yani o üst basamaklara çıkmak için planlamayı kullanmak. Öncelikle planlama ama bağlı olduğu yerel yönetim kamu yönetimi programlarının tamamının kökten dönüşümünü gerektiriyor. Yani bu şu demek; kamu aslında katı, bürokratik yapısıyla işleyen endüstri rasyonelitesini nasıl dönüştürecek imkan sunan, mekanı bir imkan olarak gören, mekan siyasetini bu imkanlarla bir demokrasi arenası haline getirebilen bir yapıya dönüşecek. Bu yenilikçi bir kurumsal yapı demek ve aynı zamanda yenilikçi sivil sermaye biçimlerini de içermek demek.

Yani biz halkın katılımı dediğimiz zaman yalnızca dezavantajlı olanların da sesinin duyurulabildiği bir sosyalist çerçevenin sürekli tekrar ettiği bir şey kastetmiyorum. Sermaye bu işin bir parçası. Hocamın da söylediği gibi yani o masada sanayici de olacak. Ama bi şey daha hatırlayalım yenilikçi, dayanışmacı sosyal dayanışma ağlarının parçası olan sermaye biçimlerini de içerecek.

Yani çağrı burada cesaret ve inanç isteyen, konfor alanından çıkabilen, kurumsal ve yapısal bir dönüşüme çağrısı aslında. Bu yüzden kamu

kurumları hesap verebilir, demokratik denetimi açık ve bürokrasinin bu sözünü ettiğim eskimiş DNA'sını değiştirebilen kurumlar olarak yeniden üretmeyi içeriyor.

Kamu yararı, hak temelli, sınıfsal, ekolojik adalet eksenli, gerçekçi bir toplum yararı olarak söylem alanından aksiyon alanına geçecek. Bu şu demek; yani hem ekolojik hem toplumsal yani eko-toplumsal belki eko-sosyalist bir yapıya kavuşacak. Toplumsal olan geçişimsel tarihsel adaletsizlikleri çözmeye odaklanacak. Yani sınıfsal, toplumsal cinsiyetteki eşitsizlikler ve ırkçı söylemlerin ve yapıların altının kazınması ve insan odaklı toplumsalın dışında bir de posthumanist insan dışı olan faktörü de devre dışı bırakmadan bu ikisini birlikte işleterek, çeşitlilikleri kucaklayarak eşitlik esasını adaletsizliğin tarihsel ve geçişimsel düzeninin farkında olarak işletecek.

Burada eko-toplumsal yapıdan söz ettim. Aslında Marxist eleştirinin temel söylemlerin içerisinde görünmez kalmış bir metabolik yarık kuramı vardır. Bugün büyüme sonrası siyaseti, büyüme sonrası planlamasından söz ederken hatırlamamız gereken bir bakış bu. Yani dünya coğrafyasını bir bütünleşik metabolizma olarak görmek ve bir kartezyen olarak birbirinden koparılmış; toplum doğa ayrımını bu modernist ayrımı yıkmak ve insanı tekrar bu metabolizmanın bir parçası olarak bütünleşebilen bir canlı olarak görmek.

Bunu yapabilmek için bir kere büyüme takıntısından kurtulmamız gerekiyor ve ekolojik sınırlar içinde yaşayan metabolik olarak sağlıklı bölgeler yaratmayı hedefleyen bir planlama anlayışına da geçmek gerekiyor. Bu bakımı, toplumsal ve ekolojik dayanıklığa odaklamak; bakım süreçlerini, bakım ekonomisini müşterekleştirmek, toplulukların yaşadıkları adaletsizliklerle çevresel adaletsizliklerin aslında korele olduğunu birlikte işler görmek ve genel bir toplumsal iyilik haline kavuşabilmeyi kolaylaştıran; büyüme sonrası siyasetine odaklı ekofeminist, hatta post humanist bir planlama paradigmasına kaymaktan söz ediyorum.

Üçüncü ve son çağrı dayanışmacı ekonomi ağları ile ilgili aslında. Planlamanın bu ekonomi ağlarını aslında kendi omurgası haline getirmesinin mümkün olduğunu düşünüyorum. Bu dönüşüm bir kurum olarak planlamanın tek başına başarabileceği bir şey değil.

Öncelikle kent sorununun kamusal alanda tartışılabilir kılınması bir başlangıç noktası hocamın mesajından ilerleyeyim; yani onu bir ilk adım

gibi görelim.

Bu ortaya çıktığında, bu mümkün olduğunda aslında planlama artık kamu yönetiminin bir uzantısı olarak değil, Kamusal alana iştirak eden bütün unsurların bütün dayanışmacı, sivil birimlerin kurucu gücünden güç alan ve onları da güçlendirebilen, onların ağlarına bağlanabilen bir unsur haline gelebilir. Bu da aslında daha yapısal bir iktisadi dönüşümün aslında önemli bir basamağı olabilir. Yani ekonomik zemini dönüştürmede, altyapı ,genel anlamda Marx'ın anlamda dönüştürmede, bir basamak üretebilir. Burada kooperatifler, toplum destekli üretim, kar amacı gütmeyen girişimler mekan siyasetinde temel özneler haline gelebilirler.

Planlama burada kolaylaştırıcı ekosistemi yaratan bir unsur olur. Bu ağın bir parçası olarak görmeliyiz meslek odasını da. Çünkü aynı dayanışmacı ağın bir unsuru, sertifika veren bir kurum olmanın çok ötesindedir Türkiye'de Şehir Plancıları Odası. Zaten orada duran bir yapısı var ama burada etik ve bilimsel duruşun kolektif savunması olarak odanın güçlendirilmesinde hepimizin aslında bir rolü var. Kapatıyorum.

Planlamanın içinde bulunduğu bu eşikten kentsel mekansal adaletin programına sahip çıkarak sıyrılabilmek için şimdi belki biraz daha somut birkaç politikanın altını çizebilirim. Biraz geleceğe de ipucu verecek.

Konut politikalarını, kooperatifleri, kira kooperatiflerini yani konutu mülkiyet erkinin dışına çıkaran modelleri dayanışmacı ağı bir parçası olarak onların içinde pozisyon ederek konumlandırmada hem planlamanın hem yerel yönetimlerin ciddi bir potansiyel gücü ve rolü var. Afet riskini planın merkezine alan, kırılgan grupları önceliklendiren, yerinde güçlendirmeyi teşvik eden bir anlayışı benimsemek durumunda.

Bunlar birincil başlangıç politikaları olarak görülmek zorunda ülkemiz özelinde. Dönüşüm süreçlerinde meslek odası, akademi ve sivil ağlardan oluşan demin bahsettiğim ağlardan oluşan bağımsız ve daha da önemlisi bağlayıcı karar alabilen denetim birimleriyle yönetmeliyiz.

Teknoloji kullanımında da delil temelli ve iktidar birincili analizlere odaklanan algoritmalarla teknolojilerle çalışmalıyız ve bunların gözetim ve kontrol aygıtlarında dönüşmelerine karşı pozisyon almalıyız. Mesleğimizin geleceği tüm bu eşiklerde bu tercihlerde saklı. Dolayısıyla planlama toplumsallaşmalı, planlama siyasallaşmalı, ama hangi siyasetle demokratik, kapsayıcı, dayanışmacı, derin demokratik bir siyasete bağlanmalı. Bu

eşikten ancak böyle geçebiliriz.

Hep birlikte daha yüksek sesle konuşarak daha güçlü dayanışarak, gezegeni savunan bir planlama siyasetinde ısrar ederek, özgürlüğü elinden alınan meslektaşlarımızı unutmadan, onların sesi olarak konuşmaya devam ederek Kolokyum'un bu dayanışmanın ve mücadelenin bir parçası olması dileğiyle hepinize teşekkür ederim.

Dr. Öğr. Üyesi Ceren Gamze YAŞAR

TED Üniversitesi

Bütün bu paradigma kırılımlarından bahsettik. Kendi içimizdeki krizlerden bahsettik. Sosyolojik, ekonomik, ontolojik. Peki biz bu gelecekte ne yapacağız? En zor konu bana geldi. Gelecek tartışması her zaman zordur. Biz çok analitik bir meslek grubuyuz. Yani ister politik analiz yapalım, ister teknik analiz yapalım ve politik düşünürüz ve mevcudu anlamaya odaklanırız. Ama bir yandan da aslında geleceği de çok rahat bakabilen bir meslek alanıyız. O yüzden hem zor ama zevkli, heyecan verici ve ürkütücü kısmı bana geldi diye düşünüyorum bu konuşmanın.

Bu ana gelene kadar bugün yapılan bütün konuşmalarda Murat hocam, Emrah hocam, bütün meslektaşlarım, İdil hocam, herkes ve bütün konuşmalarda ortaklaşan bir şey vardı. Hiç değişmeyen. Birincisi sanıyorum şuydu; Şehir ve Bölge Planlama mesleği dediğimiz mesleğin politik doğası. İkincisi kamu yaralı kavramıydı. Tanımlamaya çalıştık ya da çalışmadık. Bunun çok da bir önemi yok.

Yani bu kavramın varlığı ve bizim mesleğimizi nasıl şekillendirdiğiydi. Üçüncüsü de tutuklu meslektaşlarımızdı. Bunlar tesadüf değil. Yani gazetecilerden sonra mesleğiyle tutukluluk bir arada sıklıkla anılan ilk mezhep olduk sanıyorum Türkiye'de. Bizim o yüzden böyle bir gelecek tartışması yürütmek, hem kentlerin geleceği için, hem mesleğin geleceği için hem de plancılar olarak bizlerin geleceği için, şehirciler olarak bizlerin geleceği için. Bu tartışmayı yürütmek bizim başta tutuklu meslektaşlarımıza

borcumuz aslına bakarsanız. Biz onlar için de bu tartışmayı burada yürütmeliyiz. Onlar da bunun parçası olmalı. Bunu tartışarak çözmeliyiz. Nasıl bir yol izleyeceğiz? Gelecekte neler olacak? Şimdi dediğim gibi gelecek üstüne tartışması zor. Bir yandan da bu öyle bir şey ki şehir ve bölge plancılar olarak biz yani çok şey gibi düşünmeyin; çok büyük bir önem atfediyorum gibi değil ama aslında çok da büyük bir önem atfediyorum.

Bizim mesleğimizin geleceğiyle, bizlerin geleceğiyle, kentlerin geleceği birbiriyle iç içe geçmiş durumda. Biz aslında her zaman şehir ve bölge plancıları olarak sadece kendi mesleğimizin geleceğini değil ya da kendi iş alanlarımızın örneği değil. Her zaman kentlerin geleceğini de beraber tartışıyoruz. Bunu ayırmamak bence çok hoş bir gelenek. Yani bu bence bizim mesleğimizin doğasında var.

Benzer biçimde kamu yararı. Hep bunun geleceğini de beraber tartışıyoruz. Dolayısıyla bu iç içe geçmişlikte gelecekte neler olabilir konusunda. Ben zor bir konu olduğu için biraz da sorumluluğu biraz size dağıtmak istiyorum ve üç tane eksen çizmek istiyorum. Bu eksende üç gün boyunca kolokyumda tartışalım istiyorum. Başlıklara baktım, bence var biraz o. Yani hem mesleğin nereye gideceği hem kentlerin nereye gideceği konusunda bu tartışmayı güzel bir tartışma kültürüne sahip bir meslek odası olarak hep birlikte yürütmek isterim. 1. eksen şöyle bir şey. Aslında iki hocam da Murat Hocam da Emre Hocam da çok güzel bir yerde bıraktılar.

Yani planlamaya duyulan ihtiyaç bildiğimiz anlamıyla planlama değil belki ama kamu değiştirme ihtiyacı içinde bile olsa bir şehir ve bölge planlamaya duyulan ihtiyaç ile bunu yapmaya karşı istek ters orantılı günümüzde. Yani plan ihtiyacı artıyor. Neden? Çok büyük krizler çağındayız. Kentteki büyük ölçekli ya da mikro ölçekli, makro ölçekli sorunları yönetemez hale geldiği durumda kentlerin pek çoğu. Bunları ilişkisel düşünmemiz gerekiyor.

Kapsamlı rasyonel planlamanın özellikle kapsamlı kısmı sanki daha da bir yıldızlaşıyor bir yanıyla. Ama bir yandan bunu hep birlikte yapmamız gerekiyor. Katılım kısmı buradan geliyor. Yani şehir sahiplenmezse eğer burada yaşayanlar ,Bursa örneğin sahiplenmezse planı, o planı uygulamak gerçekten zor. Yani bunu plancılar ve kentliler ve köylüler de aslında Bursa'nın sonuçta kırsal alanları da var. Hepimiz yaşadığımız coğrafyaları, yaşadığımız dünyayı, yaşadığımız gündelik hayat şekillendiren bu mekansal organizasyonu, bu işte geleceğe dair bu kentin olabileceği bütün potansiyelleri ya da yaşayabileceği bütün sorunları bir arada ele aldığımız ve sahiplendiğimiz bir şey ihtiyacı içindeyiz. Ama ben şuna eminim.

Siz şehir ve bölge plancıları olarak kendi yaptığınız işlerde her gün insanları daha planlı olmaya ikna etmek zorunda kalıyorsunuz. Nerede çalışıyorsanız çalışın. İster kamu kurumunda, ister üniversitede, ister belediyede, ister bir büroda bir plan yapıyor olun; hepimiz sürekli şöyle buluyoruz kendimizi gibi geliyor. Özellikle depremden sonra. Murat hocam dedi işte bürokrasi gibi görülüyor, bir engel gibi görülüyor. Bir yanıyla planlamaya yapılan o eleştiriler haklı eleştirilerdi. Evet, yani çok tekniksiz sanki politik bir şey değilmiş gibi. Halbuki planlama çok politik bir şey. Her zaman öyleydi. Teknik olan da politik bu arada. Biz neden teknik ve politiği şey içinde ele alıyoruz? Biri bir, biri sıfırmış gibi ele alıyoruz. Yani burada arada çok ciddi bir ilişki var. O da politikmiş. Politik olan da teknik olabiliyor yani. Dolayısıyla bu geçişli düşünce içinde bizim hem bu teknik hem de politik olan planlamaya ihtiyacımız artıyor. Yani örneğin iklim krizini düşünelim. Her şehir ve bölge plancısı iklim değişikliğinden anlamak zorunda artık mecburen. Çoklu krizler çağı dedik. Hocam Urban Crisis Response kentsel risk yanıtı diye çevirdim sanırım.

Böyle bir şeyden bahsetti hocam. Şimdi bunlar bizim gündemimize giriyorlar değil mi? Yani aslında planlamaya duyulan ihtiyaç sadece planlama evreninde değil. Bildiğimiz anlamıyla konvansiyonel işte çevre düzeni planı, nazım imar planı, imar planı evreninde değil sadece. Başka evrenlerde de artıyor. Örneğin işte iklim eylem planı diye yeni bir eylem planı türü var. İşte da başka başka planlar var. Afet yönetim planı, taşkın yönetim planı…

Bunların hepsinde başka meslek grupları var ama bir yandan aslında orada da planlamaya ciddi bir ihtiyaç var ve bütün bu çoklu planların yani çoklu krizler çağında çoklu krizleri çözmek için ayrı ayrı alanlarda üretilmiş olan çok sayıda planın bir araya geleceği bir yerin olması gerekir. Bir tür master plan. Aslında Amerika'yı da yeniden keşfetmiyoruz. Bunun adı master plandı zaten. Yaklaşık 100 yıl önce de vardı. Başka türü yapılıyordu. İçi başka şeylerle doldurulmuş durumdaydı.

Tek merkezli, bir yerden yapılıyordu. Ben bu arada Ankara'dan geliyorum. Bence çok belli olacak bu. Ben bürokrasi severim doğrusu. Merkezi Planlamayı da özür dileyerek seviyorum. Yani yerelde de bir şey var kesinlikle. Bu beraber yapılmalı ve planlama ilkeleri şehircilik esasları merkezin tekelinde değil kuşkusuz. Ama planlama ilkeleri, şehircilik esasları biz kamuya yararı kavramı da tanımlamayız mesela. Şehir Plancıları Odası olarak dava açıyoruz. Bütün dava dilekçelerin hepsinde "Bu plan, planlama ilkeleri şehircilik esaslarına aykırıdır." yazıyor. Bu

tanımlanmayan bir şey. Bilerek de tanımlanmayan bir şey. Çünkü orada bir mesleki bilgiden süzülmüş bütün şehirle ilişkilendirip ya da daha üst ölçekli bir planla ilişkilendirip ya da başka bir referans noktasıyla ilişkilendirip mesleki olarak gözlemlenmiş bir yanlışı sadece o örneğe özgü bir yanlışı ortaya koyduğumuz için bunu tanımlamıyoruz sanıyorum. Biraz kolaycılık aslında hocam. Kamu yararını tanımlamamak da sanıyorum öyle. Yani iyi anlamıyla da kullanılabilir. Bunun politik bir kavram olduğu, teknik bir parçası da olabileceği ama daha çok hakikaten politik olduğu ve kamu yararı tekil ya da belli bir zümrenin değil, genelin yararı olarak alındığı, askeri müştereklerin de buluşulduğu sürece hala üstünde çalışılabilecek bir kavram gibi geliyor bana. Ya da belki bu da Ankara'dan gelmemden kaynaklanıyordur bilmiyorum. Yani bir eksen de bu; planlamaya ve şehir plancısının varlığına duyulan ihtiyaç artıyor aslında. Sadece tek bir alanda değil, pek çok alanda.

Ama bir yandan bu isteklilik de azalıyor. Yani biz karşımızda daha çok engel göreceğiz. Her gün kalkıp yeniden iyi bir plancı olmak gerekiyor. Bu iyi plancılığı daha çok nasıl insanları ikna edebilirim bunu tartışmaya, tartışmayı açmaya en azından? Kamu yararı nedir? Bursa için nedir örneğin kamu yararı ya da Bursa'nın yedi yıl sonrası neler olmalı?

Bu tartışmayı çevremizdekilerle açmaya, işte çalıştığımız yer, daha geniş kitleler, daha kamusallaştırmaya ve kitle anlamındaki tartışmaları ihtiyaç var. Bu mücadele, bu artacak. Yani gelecekle ilgili karamsar bir tablo çizmek istemiyorum. Bence bu karamsarlık değil, anlamak yani durumu. Bu mücadele artacak. Plana dair Murat Hocamın şey vurgusu vardı. Proje paketleri vardı. Alt. Bunların toplamı filanmış gibi artık davranıyor bir yerde. Yani kentler de mekanı düzenleyen projelerin bütünü gibi. Halbuki öyle değil. Biz biliyoruz bunun öyle olmadığını. Bunu yeniden yeniden anlatmak gerekiyor. Bütün işte o parça parça, farklı yerlerde yapılan planların aslında nasıl bir arada çalışması gerektiği. Çünkü Bursa'nın tek bir Bursa olduğu, aynı şehrin üstünde olduğu bütün bu planların.

İkinci eksen şu; şimdi iklim krizi dedik, çoklu afetler çağı dedik. Eşiklerden bahsetti Emre hocam. Bütün bunlar planlamanın bir tür kabuk değiştirmesi, bir koza değiştirmesi gerektiğini söylüyor bize. Biz bildiğimiz anlamıyla işte 1900 belki 80'lerden bu yana değişmeyen eğitimimizle daha fazla ileri gidemeyeceğiz gibi duruyor. Yani alet çantamıza başka araçlar koymamız gerekiyor belli ki. Başka tartışmalar da yürütmemiz gerekiyor. Ama bir yandan da bu mesleğin bir çekirdeği var. Bu çekirdeği kaybetmeden. Benim için örneğin bu çekirdekte kamu yararı yer alıyor. Benim için bu çekirdekte

kapsamlı olması yer alıyor. Rasyonel ve politik olması yer alıyor. Yani bu değişebilir bu arada planlama camiası benim en sevdiğim yanı. Bu Dünya Şehircilik Günü'ne gelirken her zaman heyecanlanarak gelmişimdir. Çok ciddi tartışma açma ortamı. Başka yerde bunu göremezsiniz.

Herkes birbirine işte bilmem kim hanım ne kadar güzel bir sunum der ama burada öyle demeyiz biz. Burada hocam bunu böyle dedin ama ben şöyle şöyle düşünüyorum ve bence bu yanlış ya da şu doğru gibi. Bu tartışma kültürü bence doğuracak bunu. Dolayısıyla bana katılabilirsiniz, katılmayabilirsiniz. Tartışmak çok isterim gerçekten. Bu açıdan gerçekten bu toplama güveniyorum bu tartışmaya. İkinci eksen böyle bir eksen. Yani biz mesleğin içini ne ile dolduracağız diye yeni alanlar neler? Bildiğimiz anlamıyla imar planı bizi bir yere götürmüyorsa, bildiğimiz anlamıyla çevre düzeni planı, konvansiyonel bir şehir ve bölge planlama anlayışı artık bir miktar terk ediliyorsa, insanları ikna edemiyorsak bu üst ölçekli planları yapmaya, bizi de acaba bir yeniden adlandırmayla belki diğer planları ilişkilendirecek bir ortak zemin yaratabilecek bir planlama kurgulayabilir miyiz? Bütün bu alanları ayrı ayrı ele alıp sonra da bir arada nasıl ele alınabilir diye düşünebilir miyiz? İkinci eksen bu.

Üçüncü eksen de şu; gelecek deyince ilk aklımıza gelen şey. Bizim sıklıkla yapay zeka dediğimiz aslında büyük dil modeli dememiz gereken, yani large language model dememiz gereken. Çünkü o başka bir şey ifade ediyor. Büyük dil modelleridir. Buna benzer teknolojiler nasıl kullanılabilir? Yani bugün örneğin akademide olan hocalarım bilirler. Öğrencilere işte ödev veririz biz. Ödev diyelim ki, bir soru sorarsınız. Sorunun cevabı ChatGPT'den gelir. Ben toplam 30 tane ChatGPT'den aynı soruya verilmiş cevabı okurum. Ödev olarak değerlendiririm. Şimdi ben şeye karşı değilim. Eğitimde yapay zekâ konusunda karşı değilim. Ama burada mesela şunu görüyorum. Çocuk kavrayışını ikame ettiriyor yapay zekâ dediği şeye. Büyük dil modelinde kendi kavraması gereken şeyi ikame ettiriyor. Hâlbuki kavrayışını geliştirmek için bir araç olarak kullansa olur. Mesela gölgeli alanlar vardır; yeterli bilgi sahibi olmadan -Murat Hocam'ın sunuşunda vardı- eksik veriyle eksik analizle bir bütünlüklü plan yapmaya çalışma çabası. Bizim şu an o eksik veriyi kapatabilecek araçlarımız var.

Büyük veri, o büyük dil modelleri, yeni analiz araçları, yeni veri toplama araçları, yeni nesil veriler, o Twitter verisi, Instagram verisi, daha önce aklınıza gelmeyen Yemek Sepeti verisi gibi pek çok yeni nesil veri aracımız var. Kavrayışımızı ikame etmek değil ya da bir şeyleri daha hızlı yapmak değil. Biraz yavaşlamak, biraz bürokratikleşmek, biraz adım adım gitmek

ama bunu yaparken daha da analizi derinleştirmek, kenti kavrayışımızı derinleştirmek için neler yapabiliriz bu teknoloji araçlarıyla? Biraz bunun üstüne düşünmek gerekiyor. Bu bizi şuna da götürecek. Plancının görevi şehri sadece anlamak değil, değiştirmek aynı zamanda. Değişimin eşiğindeyiz ama biz değiştikçe kentler de bizle birlikte değişiyorlar. Bizim buna bir etkimiz var. Bu sorumluluğun farkına varmak gerekiyor.

Plancının istese de istemese de bir gücü var. Bu güç zaman zaman farklı kullanılmış. Şimdi belki eksiliyor ama plancıların yokluğu da bir güç. Yani onun orada olmaması. Plansız kentleşme silsilesine yol açan o olaylar dizgisindeki ilk adım plancının olmaması da, bu da bir mekânsal bir etki yaratıyor. Dolayısıyla bunun farkına varmak o yüzden önemli.

Tam da bu yüzden kendi geleceğimiz, mesleğin geleceği ve kentlerin geleceği bu yüzden iç içe. Ben bunu diyerek bitirmek istiyorum. Dediğim gibi tartışma ahlakımıza ve gücümüze güveniyorum bu toplam olarak. Başka hiçbir kongrede ya da kolokyumda görülmeyen bir canlı tartışma ortamı var. Tartışalım isterim bu 3 gün boyunca. Bu toplantının kayıtlarından sonra bu üstüne eklenerek devam etsin.

Teşekkür ederim bütün toplantıyı düzenleyen herkese, emeği geçen herkese.

İdil AKYOL KOÇHAN: Ben teşekkür ediyorum bütün konuşmacılarımıza. Soru almayı çok isterdim. Bu tartışmayı devam ettirmeyi çok isterdim. Ama önümüzde 3 gün var ve bence müthiş açılımlar ve müthiş sorularla tamamlıyoruz açılış oturumumuzu. Süreyi daha fazla da uzatmamak adına izninizle oturumu tamamlıyorum. Hepinizin ağzına, emeklerine, ayaklarına sağlık.

Panel

Bursa Yerel Oturumu

Moderatör: **Yaman KAYA**

Mustafa BOZBEY

Bursa Büyükşehir Belediye Başkanı ve Marmara Belediyeler Birliği Başkanı

Panel

YEREL DEMOKRASİ

Moderatör: **Akif Burak ATLAR**

Esin KÖYMEN

Deniz DALGIÇ

Şükrü DEVİREN

Moderatör:

Akif Burak ATLAR

TMMOB Şehir Plancıları Odası Genel Başkanı

Değerli katılımcılar 49. Dünya Şehircilik Kolokyumu'nun ilk gününde ikinci bölüme geçiyoruz.

Az sonra yerel demokrasi başlığı altında, ikinci bölümün ilk panelini gerçekleştireceğiz. Ben izninizle değerli konuşmacılarımızı, değerli belediye başkanlarımızı takdim etmek istiyorum.

Maltepe Belediye Başkanı sayın Esin Köymen. Gemlik Belediye Başkanı Sayın Şükrü Deviren ve Mudanya Belediye Başkanı sayın Deniz Dalgıç alkışlarınızla değerli konuşmacılarımızı yerlerine davet edelim, panelimize başlayalım. İzninizle ben panele başlamadan önce hepimizin tanıdığı malum olsa da sayın başkanları tanıtmak isterim. Şükrü Başkanımızla başlayayım.

Şükrü Başkanımızın Gemlik Belediye Başkanı olarak ilk dönemi. Kendisi işletme fakültesi mezunu ve uzun yıllar özellikle mesleğini icra etmiş, bir yandan da çok yönlü bir belediye başkanı, çok yönlü bir siyasetçi diyebiliriz. Sahne sanatları ile hem izleyici olarak hem icraat tarafında uzun yıllar ilişkili olmuş, sporla da oldukça yakından birçok farklı branşlarla ilgilenmiş, sivil toplumla ilişkileri de oldukça güçlü bir başkan profil olarak bugün aramızda. Sayın Başkan hoş geldiniz.

Sayın Esin Köymen Maltepe Belediye Başkanımız. Kendisi Yıldız Teknik Üniversitesi mezunu, mimar. Bizim uzun yıllar TMMOB çatısı altında İstanbul örgütlülüğünde Şehir Plancıları Odası ve Mimarlar Odası çalışmalarında dirsek çürüttüğümüz bir meslektaşımız. Son 3 dönem, başkan seçilmeden önceki 3 dönem İstanbul Büyükkent şubesinin başkanlığını yaptı. Ondan önce de hatırı sayılır bir mesaisi vardır aslında sayın Esin Köymen hoş geldiniz.

Mudanya Belediye Başkanımız Deniz Dalgıç. O da İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Mühendisliği bölümünden mezun. Bir TMMOB bileşeni aynı zamanda diyebiliriz. Yüksek lisansını Amerika'da, doktorasını tekrar İstanbul Teknik Üniversitesi'nde gerçekleştirmiş. O da çok yönlü bir başkanımız. Ben okuyunca özgeçmişinde şaşırdım. Profesyonel olarak Efes Pilsen'de basketbol oynamış. Profesyonel sporcu geçmişi var. Tabii bu sevda aynı zamanda hala basketbolla içli dışlı olduğunu okuyabiliyoruz. Hoşgeldiniz. O yüzden keyifli bir söyleşi geçireceğimize dair temenni ile izninizle programı açıyorum. Ben deniz bu arada Akif Burak Atlar, Şehir Plancıları Odası Genel Başkanı olarak görev yapıyorum.

Şimdi başlığımız "Yerel Demokrasi" ki aslında açılış çerçeve oturumunu ve Sayın Bozbey Bursa oturumunu izlediyseniz sanki bizim panelimize çok güzel bir hazırlık yolu haline geldi bu iki oturum.

Aslında yerel demokrasiyi açılışta konuştuğumuz kavramlar dışında ele almayacağımız bir söyleşi sanıyorum bizi bekliyor. Fakat memleketin demokrasiyle imtihanı da devam ediyor. İdeal demokrasi koşullarından gittikçe uzaklaşan bir çizgide ilerliyoruz. Toplumsal olarak da bunun sancılarını hep birlikte yaşıyoruz. Çok değil bir buçuk saat önce şöyle bir haber aldık. Anayasa mahkemesi meslektaşımız sevgili Tayfun Kahraman'ın yeniden yargılanması yönünde bir karar vermiş tutukluğuyla ilgili bir hak ihlaline hüküm vermişti. Fakat bir saat önce gelen haber ağır ceza mahkemesinin anayasa mahkemesi kararını tanımadığı yönünde bu demokratik temellerden ya da ideal demokrasiden ne kadar uzaklaştığımızı bir kez daha açıkça yüzümüze vuruyor.

Birçok yönüyle ele alabiliriz ama oldukça endişe verici olduğunu ifade etmemiz gerekir. Aylardır şehir plancılarının altını meslek odası olarak çiziyoruz fakat birçok meslek insanının birçok seçilmiş belediye başkanının özgürlüklerinden uzak bir biçimde görevlerinden alıkonulduğunu ve haklarında henüz iddianamelerin bile ortada olmadan yargılama süreçlerinin tutuklu ilerlediğini biliyoruz. Bunlar tabii çok geniş bir tabanda

huzursuzluk ve rahatsızlık şüphesiz yaratıyor. O yüzden bir başka deyişle bugün iki tehlikeli cümleyi bir araya getirmiş oluyoruz. Şehir plancıları Türkiye'nin en tehlikeli meslek alanı diyebiliriz. 9 meslektaşımız ne yazık ki tutuklu ve demokrasiye uygun seçilmiş belediye başkanları ,inanın sayılarını bilmiyorum ama, birçok büyükşehir belediye başkanı, birçok ilçe belediye başkanı birbiri ardına tutuklandılar. Bir kısmı serbest bırakılsa da çoğu bugünlerde özgürlükten uzak.

İşte böyle bir girişle artık yerel demokrasiyi nasıl bir coşkuyla ele alacağız bilmiyorum ama başlangıçta bunların altını çizmek biraz elzem. O yüzden ben izninizle değerli ev sahibi başkanlığın iznine sığınarak sözü Esin Başkan'a veriyorum ama soracağım soru tüm başkanlarımıza bir başlangıç sorusu olsun sohbeti başlatmak üzere bir çıkış olsun. Tüm bu koşullar altında yerel demokrasi sizler için ama aslında hepimiz için ne ifade ediyor? Bu genel sorunun ardından belki kendi belediyecilik pratiğinizle yerel demokrasi kavramını nasıl ilişkilendiriyosunuz? Esin başkanım sizinle başlayalım.

Esin KÖYMEN

Maltepe Belediye Başkanı

Çok teşekkür ediyorum öncelikle, davet için de çok teşekkür ediyorum. Önce şunu söyleyeyim yani bir belediye başkanı olmadan önce de bu memlekette bir demokrasi sorunu vardı. Daha önceleri de memleketin farklı coğrafyalarında kayyımlar vardı. Genel değerlendirmelerimizi belki zamanında yapamadığımız, içselleştiremediğimiz, zamanında tepki veremediğimiz olaylar oldu. Ama bu dönemde gerçekten hukukun araçsallaştırıldığı bu ortamda yerel demokrasiden bahsetmemiz, bence genel anlamda da Türkiye'de bir demokrasi krizi olduğunun altını çizmek gerekiyor. Her şeyden önce tutuklu belediye başkanlarımızın toplam sayısı 16. Bu son süreçlerde, bürokratlarımız var, meclis üyelerimiz var ve bunlar seçimle göreve gelmiş dolayısıyla yerelin de aslında taleplerinin gasp edildiği seçme ve seçilme hakkıyla ilgili çok ciddi problemlerin yaşandığı bir ortamdayız.

Dediğim gibi bu kriz, yaklaşık bizlerin meslek odasında da aslında çalışmalarımızda sık sık dile getirdiğimiz, iktidar yapısının gittikçe güçlendiği ekonomik olarak da güçlendiği ve ne yazık ki bunda da kentin metalaşma sürecinin çok büyük bir etkisi oldu. Biz de bu metalaşma süreciyle bağlantılı olarak tepkilerimizi dile getirmiştik ve açtığımız davalar bu içerikliydi.

Şehir Plancıları Odası Yönetim Kurulu geçmiş dönem başkanı sevgili Tayfun, Mimarlar Odası'nın avukatı sevgili Can Atalay. Baktığımız zaman, tutuklanmalarının gerekçelerine baktığımız zaman aslında hepimizin yürüttüğü kamu yararına, kamusal alanların korunması yönünde aldığımız meslek disiplinleri itibariyle aldığımız bilimsel ve teknik eğitimlerin sonucu olarak; hayatta bir duruşumuzu ve bir mücadelemizi gösteren aslında öğrendiklerimizi hayata geçirmeye çalıştığımız bir alan. Dolayısıyla bu süreçten itibaren başlayan bu tutukluluklar, yerelde artık merkezi yönetimin ki hani bunların geçmiş dönemlerinde anayasa referandumu, başkanlık sistemi de dahil olmak üzere iyice karıştığı her şeyin birbirine; otoriterleşmenin gittikçe arttığı ve en nihayetinde aslında belki de leventliğini neredeyse yitirmeye başladığı bir ortamda müthiş saldırgan bir güçle yerel yönetimlerde ,kendisinden olmayan yerel yönetimler, üzerinde uygulamaya çalıştığı baskılardan söz etmemiz elbette mümkün.

Çalışamaz hale getirmek için de korku ikliminin yaygınlaştırılması noktasında da mahir çalışmaları var doğrusu. Ama şunu bilmemiz gerekiyor. Şimdi ilk oturumda Murat Hocam da bahsetti biraz. Hiçbir meslek disiplini ya da yaşantı siyasetten bağımsız bir şey değil bir kere. Her birimizin hayatta bir duruşu var ve bu duruş nerede ne iş yapıyorsa; akademide, kamuda, özel sektörde o bilinçle yapıyoruz bu yaptığımız işleri. Dolayısıyla sağlıklı bir biçimde ve bilinçli olarak bu çalışmaları sürdürmeye devam etmek gerekiyor. Yani inatlaşmak gerekiyo açıkçası. Saldırı boyutu gittikçe artacak, bunu görüyoruz. Bugün Tayfun'la ilgili verilen kararı tanımama; artık hani bir anayasa kararını tanımama, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarını tanımama gibi bir boyuta gelen bu hukuksuzluk ortamında biz gerçekten evrensel hukuk kurallarını eğer yönetimlerde ya da farklı alanlarda, hangi alanda çalışma yapıyorsak, bu alanlarda doğru bildiğimiz yolda ilerlemek gibi bir sorumluluğumuz var. Bu sorumluluğu yerine getirirken de elbette yine bahsedildi burda paydaşlarla birlikte ve bu bilgi birikimi de aslında halka da anlatarak, dolayısıyla onların desteğini alarak elbette.

Sivil toplum kuruluşları, meslek odaları, akademik çevre. Ama en nihayetinde bütün bunlarla ilgili yapmaya çalıştığımız şey toplamda yerel yönetimler arasında kentsel yaşam standartlarının artırılması, kentsel yaşam kalitesi üzerine bir çalışma yapıyorsak bunu herbirinde sürdürmeye devam etmemiz gerekiyor.

Ama tabii bunlarla ilgili olarak da bizlerin bir bilinçlendirme yapmak gibi bir durumu da var. Çünkü belki içinden geçtiğimiz dönemin en

kötü tarafı iktidar yapısının halk dokusu üzerinde de olumsuz etkileri var. Yani bunu yerel yönetimde göreve başladıktan sonra çok daha fazla hissediyosunuz. Beklentiler başka türlü olmaya başlıyo elbette. Dolayısıyla bir taraftan halkın bilinçlenmesi, diğer taraftan yaşadığı yere yani bir kentlilik bilincinin yaygınlaştırılması ve bir kamu yararına bir yönetim ki biz göreve geldiğimizde; ki ben göreve de talip olduğumda toplumcu yani bir kamucu yerel yönetim politikalarının hayata geçirilmesinin ne kadar önemli olduğunu ifade etmeye çalışmıştım. Bütün söylemlerimizi de toplumcu yerel yönetim modelinin belli kriterleri vardır: "katılımcılık, şeffaflık, denetlenebilir olma, toplumsal cinsiyet eşitliği"ne kadar varan bir yelpazede bir kamu kurumunun işleyişinin çatısını oluşturmaya başlamıştır.

Ama ben aday olduğum dönemde ve adaylaştığım dönemde halkla bunları paylaştığımda şunu fark ettim ki bu dil aslında insanlar tarafından çok da iyi anlaşılmıyor. Yani ben kendime de doğru ifade edemiyorum. Ortam Mimarları Odası ortamı değil. Dolayısıyla ben toplumcu yerel yönetim modelini bir akademik çalışmaymış gibi işte bunları başlıkları da bunlardır dediğim zaman çok da insanların ilgisini çekmediğini fark ettim. Bu dönemde aslında benim dediğimi değiştiren şey insanlara bazı şeyleri göstermemiz gerekiyor. Katılımcılık dediğimiz şey hani herkesin çok fazla dile getirdiği katılımcı demokrasi modellerinin de tartışıldığı bir ortamda; yereldeki katılımcılığı, halkın doğrudan doğruya bir yerel yönetimde söz sahibi olabilmesinin mekanizmalarını açmak. Dolayısıyla bunların bir mekansal boyutu da vardır işte bunlar mahalle evleridir burda bir araya gelip işte meclisler üzerinden yerel yönetimde de söz sahibi olacaksınız dediğimiz zaman evet hani bir mekansal karşılığı ve bir organizasyon şemasını sunduğunuz zaman; o zaman hep farkına varılıyor ki evet burada böyle bir yerel yönetim modeli hayata geçirilmeye çalışılıyor.

Bir diğer tarafta da tabii bizim görev aldığımız alanlar Cumhuriyet Halk Partili belediyelerdi. Çok iyi yaptıkları, başarılı oldukları çalışmalar vardı. Bir taraftan onları sürdürmek, bir taraftan da elbette her birimizin ortaya koyduğu yerel yönetim modeli üzerinden de bir çalışma aksını belirlemek gerekiyordu.

Şöyle sıkıntılarımız var. Ekonomik sıkıntıların, Türkiye geneli için söylüyorum bunu sadece yerel için değil, bu kadar arka çıktığı bir ortamda, demokratik krizin bu kadar büyüdüğü bir ortamda insanların temel hak ve özgürlüklerinin artık neredeyse bir lüks gibi tariflendiği bir ortamda; bir tarafta da yerelde bu demokrasiyi işletecek mekanizmaları daha özgür ortamlarda yaygınlaştırmak gerekiyor. Özellikle kapitalist dünya, çünkü bu

yerel üretim modeli içerisinde kapitalizmin dayatmalarından kurtulabilmek için de ortak üretim mekanları, kooperatif süreçlerinin desteklenmesi bütün bunları anlatırken; bizim halk marketler ve Türkiye'de farklı yerlerde üreten kooperatif ürünlerini bu halk marketler üzerinden yerelde halkla buluşturulması da dahil olmak üzere biz yerelde yeni bir demokratik işleyişi nasıl ortaya koyarızı tariflemeye çalıştık ve bunun üzerinden de bir yol yürüyüşündeyiz.

Dediğim gibi ama şöyle sıkıntılar elbette var. Ekonomik krizin tamamını bizim çözmemiz mümkün olmadığı için, ama üniversiteye hazırlık kurslarımız da dahil olmak üzere bir tıp merkezimiz var buradaki sağlık hizmetleri de dahil olmak üzere bu alanlara daha fazla önem vermemiz gerektiğini ve yatırımları bu alanlarda geliştirmemiz gerektiğini gördük. Çünkü insanların en temel haklarından bir tanesi de eğitim ve sağlık hizmetinin alınması; anayasa sosyal hukuk devletinde tarifli ama yerinde uygulanıyor mu, hayır.

Gerçekten bu baş kapitalist neoliberal politikalar diye tarifliyelim her ne diyeceksek bir taraftan kenti yağmalarken ve burdan kendine güç geliştirirken, bir taraftan da bütün bu sosyal politikaların çöktüğü ve varsıl yoksul arasında bir gerilimin kent mekanı içerisinde yansıması da var. Neredeyse planlama da aslında bunun bir parçası haline getiriliyor. Bahsedildiği o merkezden dediğimiz farklı farklı bakanlıkların bile parsel düzeyinde imar plan değişiklikleri yaparak bir parsel üzerinden yeniden zenginleşme aracı haline getirilmesi kent mekanlarının bizim tam da karşısında durmamız gereken ve olabildiğince bir kentli yaratabilmek için burada da ciddi çaba sarf etmemiz gerek.

Hala kentlerde de yaşasak biz geldiğimiz yerlerin özelliklerini taşıyarak oralarda yaşıyoruz ve birbirimize kurduğumuz güven ilişkilerinde de aslında bazı gerilimler oluşuyo. Dolayısıyla bi ortak yaşam alanı olarak yerelleri görüp orda demokrasiyi işletmeye çalışmak bizler için de en önemli çalışma alanlarından bir tanesiydi. Dolayısıyla üzerine inşa ettiğimiz çalışmalarının tamamını bir taraftan alternatif bir demokratik işleyiş, yani merkezi bu kadar otoriterleştiği bir yerde yetki, erk hani her ikisi de bir miktar sıkıntılı cümleler ama birlikte yönetmek bir yönetişimden bahsetmiyorum birlikte yönetmek gerçekten bu modelin içerisinde yaşadığımız yeri birlikte şekillendirmek ihtiyaçlarımızı birlikte belirlemek. Ama buralarda da gerçekten hukuki olarak da birbirimizin hakkını koruyarak bu alanlara çok müdahale etmeden bir ortak yaşam kültürünü geliştirmekte Cumhuriyet Halk Partili yerel yönetimler açısından önemli olduğunu düşünüyorum.

Bir diğer tarafı da, bütün bu süreçlerde İstanbul'da da çok baskı olarak görünüyor bu. Bir demokrasi mücadelesi veriyoruz arkadaşlarımız için. Herkesin her konuşmasından sonra tutuklandığı, gazetecilerin, avukatların, şehir plancılarının, mimarların, meclis üyelerini, bürokratların, belediye başkanlarının ve bu kaotik ortamda da demokrasiyi savunmanın gerçekten önemli olduğunu da ifade etmek isterim. Tabii ki tutuklu arkadaşlarımıza sahip çıkmak gibi ayrıca bir görevimiz de oluyor.

Dolayısıyla biz totalde bir taraftan iş yaparken genelde sorumluluklarımızı yerine getirirken,diğer taraftan da kendi mevkidaşlarımız, belediye başkan yardımcılarımız, başkanlarımız, bürokratlarımız ki çokça unutuluyor bürokratlarımız, meclis üyelerimiz ve aslında seçimde göreve gelen herkesin ve yetkilerin elinden alındığı bir ortamda ayrıca halkla birlikte bir demokrasi mücadelesi vermek gibi bir sorumluluğumuz var. Bir taraftan da yerelde bu duyarlılığı sağlamak için de çabalarımız var.

Akif Burak ATLAR: Teşekkür ederiz. Daha zamanımız var bol bol. Özellikle katılımla ilgili tartışmayı hazır üç belediye başkanını kürsüde bulmuşken biraz derinleştirmekte fayda var. Çünkü biz pratisyenler ve teorisyenler olarak bunu kendi aramızda belki daha sıkı bir şekilde tartışıyoruz ama her zaman yerel yönetimin en üst makamıyla bunu açıkça konuşma fırsatımız olmuyor. O yüzden onu konuşmanın belki ikinci yarısına rezerv edelim. Ama bıraktığınız yerden Şükrü Başkanım dilerseniz sizinle devam edelim.

Şükrü DEVİREN

Gemlik Belediye Başkanı

Teşekkür ederim. Öncelikle davet ettiğiniz için ve hayata dokunan insanlarla bir araya getirdiğiniz için teşekkür ederim. Çünkü gerçekten çok önemli bir iş yapıyorsunuz. Fakat şu ana kadar ortaya çıkan ürünlere baktığımızda bu aslında sizin de demokrasiden yeterince nemalanmadığınızı, bunu sizin de yaşamadığınızı görüyorum yaşadığımız şehirlere baktığımızda. Ben sonuç olarak hayatım boyunca hep öyle çok olduktan sonra ben iki şeye inanırım; "bir ölmüşe bir de olmuşa çare olmaz" derim ve mücadelemi hep hayat boyunca böyle yaptım. E şimdi demokrasinin geldiği noktada hiç mi suçumuz yok, elbette ki var. Yani biz şu anda olmuş bitmiş şeyler üzerinde konuşmanın geçmiş dönemlerde yapılıp risk analizi dediğimiz aslında bütün bu özel sektör tecrübemle söylüyorum bir işe başlarken mutlaka planlama, uygulama, önlem alma ve bu önlem almanın dışındaki riskleri de bir araya getirerek bir risk analizi yapmamız gerekiyordu. Toplumsal olarak böyle bir bilincimiz hiç oluşmamış. Biz daha çok siyasi erklerin bizi yönlendirdiği yollara doğru hep yürümüşüz. Kendi duruşumuzu ortaya koymamışız.

Ben toplum olarak yani bugünün sonuçlarını düne bakıp analiz ettiğimde evet biz karşı durduğumuz, benimsemediğimiz şeyleri de zaman zaman biat ettiğimizi de görüyorum. Yani hiç kendi bağlı bulunduğumuz siyasi görüşün de yanlışlarını çıkıp açık yüreklilikle söylememişiz. Neden? Çünkü bir dışlanma korkusu olmuş hep toplumda. Böyle bir yaşam biçiminden sonra

ortaya çıkacak sonuçta maalesef bugünkü adına demokrasi diyorsak böyle bir şey var ortada. Yani adının ne olduğu; adı demokrasi ama bence adı konulamayacak bir durumdayız şu anda.

Kıymetli başkanımın da izah ettiği gibi. Bizlerde aidiyet duygusu olması gerekiyor. Yani buradaki bütün plancıların, şehir plancılarının, meslek erbabının yapması gereken bağlı bulundukları meslek gruplarına tam aidiyet duyarak gerçekten onun gereklerini yerine getirmek zorunlulukları vardır. Şehir plancıları üzerinde baktığımda yani ben 49 yıldır Gemlik'te yaşıyorum. Çocukluğumuzun -ben 60 yaşındayım bu arada- bir bölümü Ankara'da geçti. Fakat Gemlik, geldiğimizde 10.000 nüfuslu bir yerdi ve muhteşem bir yerdi. Şu anda tamamen 350 hektarlık alüvyon zemin dediğimiz o çanak dediğimiz tam orta göbeğinde ve deniz seviyesinin nerdeyse altına gelecek bir ortamda; kent yapılaşmamış bence kent yağmalanmış. Tıpkı demokrasimiz gibi buna kimse karşı durmamış.

Beraber çalıştığımız kıymetli arkadaşlarım da burda, belediye çalışanlarımız onlara da soruyorum yani 2010 yılında bir plan revizyonu yapılmış kentte. Bence hiç yapılmasa daha iyiydi yani. Başkanımla yürürken yolda konuştuk bizim bu noktadan sonra yapabileceklerimiz var mı? Elbette ki var. Yani hiçbir şey diyorum ya olmuşla ölmüşün belki çaresi olmayabilir ama kentleri tekrar yeniden dizayn edebiliriz. Kentlerde belki de kısa vadede ortaya koyacağımız çözümler, o palyatif çözümler kısmen de işe yarasa da biz zihniyetlerimizi değiştirdiğimizde, bakış açımızı değiştirdiğimizde, birbirimizi değiştirdiğimizde, inovasyona inanırsak; birbirimizi, proseslerimizi, ürünlerimizi geliştirirsek emin olun geleceği de dizayn ederiz. Biz kendimizi geliştirdikçe demokrasi de gelişmiş olur. Biz kendimizi geliştirmeden birbirimize aidiyet veya bağlı bulunduğumuz yerdeki aidiyet duygumuzu yükseltmediğimiz sürece demokrasinin gelişmesi mümkün değil. Karşı duruşu ne olursa olsun yapmak gerekir.

Deniz Başkan ile ikimiz, bu dönem ilk dönemimiz. Ben Deniz Başkanı bu anlamdaki duruşuyla beraber çalışma arkadaşım; çok takdir ettiğim, her zaman örnek verdiğim, burda da vermekte sakınca görmediğim bir duruşu var. İnsanın her şeyden önce bir duruşu olmalı. Ne olursanız olun bir duruşunuz olması ve doğruysa doğru diyebilme cesaretiniz olması lazım.

Ben hep şunu söylüyorum; bizim insanlara öğretebileceğimiz şu olabilir. İnsanların kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme beceri ve cesaretini kazandırmamız gerekiyor öncelikle. Bu beceri ve cesareti kazandıramadığınız sürece emin olun yaptığınız şeyler işte bugünkü durumda olur. Bursa şehrine

bakıyorsunuz, ülkenin neresine giderseniz gidin yedi bölgenin kendine özgü özellikleri var. Biz bunu bir de şöyle söyleyebilirim; bir doğu kentinin şehir planlamasını yapan veya bir Bursa'nın veya Bursa'da herhangi bir ilçenin şehir planlamasını yapan Gemlik'in şehir planlamasını da kendine göre yapmaya çalışıyor. Öyle değil aslında yani bir şehir planlaması yapılırken bence çok detaylı analiz yapılması gerektiğine inanıyorum ben. Yani ordaki sosyolojik yapıya, oradaki nüfus yoğunluğuna, oradaki tarihe, yani kentin bir kere konuşması gerektiğine inanıyorum ben.

Plancı arkadaşlarımıza şunu söylüyorum; mutlaka bir kentsel tasarım notumuzun olması lazım planlarda. Gemlik özelinde baktığımızda M.Ö. 1200 yıla dayanan bir tarihi var. Biz bu kenti yaşamalı ve o kent konuşmalı. Oysa baktığımızda Karadenizli müteahhitlerimizin, doğulu müteahhitlerimizin kendi tasarımlarıyla ortaya koyduğu çarpık bir kentleşme ve gerçekten baktığınızda hiçbir şeye anlam veremediğiniz bir kent modeli ortaya çıkmış.

İlişkiler de böyle aslında. Yani demokrasiye tekrar döndüğümüzde demokrasiyi de güçlendirebilmemiz için bizim birbirimize açık iletişimde olmamız gerekir. Herkesin sizin fikrinizde olmasını bekliyor olmak, bence kendi kişisel gelişiminizi de engeller. Ben hep farklı görüşlerdeki insanlarla oturup onlarla sohbet etmeyi çok seviyorum. Çünkü beni geliştirdiklerine inanıyorum. Bazen çok tabular halinde bende yerleşik olan düşüncelerin de aslında yanlış olduğu ortaya çıktığı çok durum oldu. Bence açık, her şeyden önce açık olmalıyız. Düşüncelere açık olmalıyız, görüşlere açık olmalıyız ve diğer fikirler noktasında da araştırmacı olmalıyız.

Bizim bu yönlerimizi geliştirmediğimiz sürece hem demokrasi hem de yaptığımız iş için ortaya koyduğumuz işlerin kalitesi anlamında yetersiz kalacağımızı da söylemek istiyorum ve noktalıyorum şimdilik.

Akif Burak ATLAR: Çok teşekkür ederiz. Bir asist yapalım, basketbol terimine Deniz başkanım. Şimdi sizleri dinledikçe sohbetin inşaatına dair bir kulvarda belirliyorum. O yüzden sizin katkılarınız aslında bir sonraki sorunun tanımlanmasında da önemli rol olacak. O yüzden lütfen Deniz Başkanım söz sizde.

Deniz DALGIÇ

Mudanya Belediye Başkanı

Teşekkür ediyorum öncelikle Esin Hanım da, Şükrü Bey de genel olarak ülkemizdeki demokrasi ile ilgili yoksulluktan bahsettiler. Ben biraz daha yerel demokrasi deyince yerel demokrasiden ne anladığımdan bahsetmek istiyorum. Ama onun dışında da davetiniz için çok teşekkür ederim. Bizler belediye başkanı olarak, biraz Esin Hanım'ın da dediği gibi, o kadar farklı ortamlara, o kadar farklı yerlere girip çıkıyoruz ve o kadar farklı konularda konuşuyoruz ki böyle aynı dilden konuştuğumuz insanlarla bir araya gelmek son zamanlarda bu göreve başladığımızdan beri bizim için gerçekten bir nimet. Onun için çok bugün burada olduğum için çok mutluyum, çok teşekkür ederim hepinize.

Şimdi yerel demokrasi deyince ben şöyle bakıyorum konuya. Toplumun tamamının kentin imkanlarından olabildiğince eşit, adil ve hakça yararlanması olduğu tarafından bakıyorum. Ülkemizde gerçekten demokrasi adına diğer hukuksuzluklar gerçekten çok üst seviyede olumsuzluklar var ve bunlarla ilgili ciddi mücadele ediliyor. Her seviyede her yerde hepimizin de üzerine büyük görevler düşüyor. Bizler de zaten şimdi olduğumuz görevlere talip olurken geçmişimizde hem kendi mesleklerimizden hem yaşam biçimimizden, çevremizde olup bitene duyarsız kalamadığımız için durup dururken bu yaşlardan sonra bu işlere soyunduk. Çok da zor bir zamanda bu işi yapıyoruz.

Bizim de burada birçok bürokrat arkadaşlarımız var, iş arkadaşımız, görev yaptığımız arkadaşlarımız var. Öyle bir dönemdeyiz ki inisiyatif almakta büyük güçlük çekiyoruz. Arkadaşlarımız ister istemez imza atarken kararların altına, yaptıkları işlerin altına çok zorlanıyorlar. Çünkü sonrasında ne olacağı belli değil. Normal şartlarda bir şeye; okuduğunuz, bir karar verdiğiniz o konuyla ilgili bi hissiyat kullandığınızda belli değerlendirmeler yaparsınız. Birçoğumuz hepimiz hemen hemen burda teknik insanlarız, yaptığımız işlerde de hesaplanmış risklerle birtakım kararlar veriyoruz. Ama bu ülke öyle bi halde ki sizin hesapladıklarınızın hiç önemi yok. Bir başkasının iki dudağının arasında konu.

Dolayısıyla ben şimdi tekrar başladığım yere döneyim. Herkesin kentteki imkanlardan eşit yararlanabilmesi için buna dayalı bir yönetim anlayışı olması gerekir. Öncelikle de, şimdi Şehir Plancıları Odası'nın etkinliğinde olduğumuz için de hem şehrin planlanması hem de kentteki yaşamın planlanması açısından adil ve etik olmak gerekiyor. Bunun için çaba gösteriyoruz hepimiz. Kente dair planlamayı yaparken; tüm hak sahipleri için olabildiğince eşit, olabildiğince adil, aldığımız kararların da herkes için benzer fayda yaratması için uğraşıyoruz. Ama burada tabii benim kendi adıma, şu son bir buçuk yılda, tecrübe ettiğim en önemli kısım mevzuatımız. bunu yapmaya müthiş engel. Mevzuatın her tarafında sıkıntılar var. Yapmak istediğiniz bir şey ya istisnalara takılıyo, yahut da anlam veremediğiniz farklı farklı sizin yaptığınız konunun dışındaki bir takım yasalara dayanan engeller çıkıyor. Mahkeme kararlarına tosluyorsunuz.

Yan yana on tane yapı var, bu on tane yapı için yıkım kararı almışsınız; yıkılması gereken yapılar var. Siz yıkmaya gidiyorsunuz, yıkım gününde dört tane ayrı idare mahkemesine başvuruyor vatandaş. Dört idare mahkemesi, dört ayrı karar veriyor; ikisi yürütmeyi durduruyor, ikisi durdurmuyor. Siz gittiğiniz zaman bir anda vatandaşla karşı karşıya kalıyorsunuz. Aynı sorunlar aynı karar almışsınız yan yana bunlar; fakat siz birini yıkıyorsunuz, birini yıkmıyorsunuz. Öbürünü yıkmaya çalışıyorsunuz, öbürünü yıkamıyorsunuz… Dolayısıyla böyle bu sefer bir anda sizin adil davranışınız, eşitlikçi davranışınız, etik davranışınız sorgulanır olmaya başlıyor ve bunu anlatmakta da oldukça güçlük çekiyorsunuz.

Mesela kıyı kanunumuz çok sorunlu. Bizim odalar olarak, meslek örgütleri olarak bu konularda biraz daha çok çaba göstermemiz gerektiğini düşünüyorum. Biliyorum çok çaba gösteriyorsunuz, çok uğraşıyorsunuz, bunlarla ilgili büyük mücadeleler veriyorsunuz. Siz bu kadar mücadele ederken birileri de sizin odalarınızı olabildiğince yetkisiz, olabildiğince

fonksiyonsuz hatta mümkünse kapatmak için çaba gösteriyorlar.

Zeytin kanunumuz sıkıntılı, bir türlü orada ana noktasına gelemiyoruz. Amacının ne olduğunu göremiyoruz. İmar affı sonucunda ortaya çıkmış olağanüstü haksızlıklar problemler var. Aynı yerde biraz evvel verdiğim örnekte olduğu gibi bir insan yaşıyor, yaşamını sürdürüyor. Bir yapı kayıt belgesi almış, bu yapı kayıt belgesi sizin elinizi kolunuzu her şeyinizi bağlıyor. Siz biliyorsunuz aslında mevzuatın içinde onu ne yapmanız gerektiğini biliyorsunuz. Fakat yine hukuki engellere takılıyorsunuz. Bir üst makamla soru sormanız gerekiyor, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'ndan görüş almanız gerekiyor ve siz gene adil olamıyorsunuz, gene kentin imkanlarından veya imkansızlıklarından herkesi eşit yararlandıramıyosunuz. O zaman da durduğunuz yer başlıyor oynamaya. Devlet Su İşleri ile Su ve Kanalizasyon İdareleri arasındaki yetki ve sorumluluk karmaşası yine geliyor yerel yönetimleri buluyor. Bunların hepsi adil, eşit ve etik belediyecilik yerel yönetim anlayışını çok ciddi olarak zedeliyor. Dolayısıyla da yerel demokrasiye de maalesef büyük zararlar veriyolar. Ben bu taraftan bakıyorum.

Kendi ilçemden tekrar örnek vermem gerekirse; bir ilçenin bir mahallesinde sahil ve yapılaşma arasında yaşam arasında yol var dolayısıyla siz burda bir insiyatif kullanabiliyorsunuz. Yan tarafındaki mahallesinde denizle arasında yol olmadığı için halbuki tamamen aynı yerde duruyorlar. Orada bir insiyatif kullanamıyorsunuz ve insanlar mağdur oluyorlar. E biz bir sahil kasabasıyız, sahil kentiyiz. Fakat büyükşehir yasasıyla beraber mevzuatın tuhaflıkları; bizimle deniz arasında ki; yani bilinen 2700 yıllık bir yerleşim yeri Mudanya. Mudanya'yla deniz arasında altı tane idare geliyor bir anda. Bir tarafta Çevre Bakanlığı geliyor, bir tarafta Ulaştırma Bakanlığı geliyor, öbür tarafta büyükşehir giriyor, tabiat varlıkları giriyor, kültür varlıkları giriyor… Tam siz yolunuzu bulduğunuzu düşündünüz, "hop" diyorlar; "bir dakka arkadaş su ürünleri kooperatifi de var, o da sizden daha önce hak sahibi." Dolayısıyla 2700 yıldır denizin kıyısına kurulmuş bir kentte, siz bir anda kıyı kenar çizgisinin deniz tarafında kalan yapılar, işletmelerle mücadele etmek zorunda kalıyorsunuz.

Öte yandan mevzuat, buralarla ilgili size hizmet etme mecburiyeti veriyor. Temizliğini yapmak zorundasınız, bakımını yapmak zorundasınız, bitkisini dikmek zorundasınız, budamasını yapmak zorundasınız. Sürekli merkezi yönetim istediği iradeyi kullanırken hiçbir yasayı, hiçbir şeyi dert etmiyor. Şimdilerde sizler de duyuyorsunuzdur, bizim de haberimiz gazeteden oluyor: TOKİ, Mudanya'da 300 tane konut yapıyormuş. O gün bugün

araştırıyoruz nerede yaptıklarını. Bir takım şayialar var; “Şurada olabilir, burada olabilir...” Biz de belediye olarak, bir belediye başkanı olarak arkadaşlarımızla oturduk; “Nerede olabilir acaba? Olsa olsa şurada olur. Yok yok, orada yapmazlar, burada yaparlar,” falan diye düşünüyoruz.

Onlar bütün engelleri aşarken böyle tepeden inme kararlar alıyor, siz ise bir sürü mevzuatla uğraşıyorsunuz. “Yerel demokrasi” diyoruz... Gece gündüz, yaz kış mevsimsel nüfus farklılıkları olan ilçeleriz biz. Buralarda mevzuat bunlarla ilgili hiçbir şey düşünmemiş. Çünkü kanun yapıcı, işleri masa başında yapıyor. Hiç sahayı bilmeyen insanlar, bizim yaşamımızı sürdüreceğimiz, görev yapacağımız kuralları koyuyorlar. Bir gün bile oraya gelmemiş adam, sahillerle ilgili, Kıyı Kanunu’yla ilgili yorum yapıyor. Kıyının ne olduğunu bilmeyen, denizde hiç yüzmemiş adam kanun yapıyor. Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi normal şartlarda her gün iş alanlarıyla ikamet edilen kısımları birbirine ayırmamız, akışın tek yönlü olması gerekirken; saatine, gününe, mevsimine göre kentin her tarafından vızır vızır bir transfer yaratıyoruz. Ondan sonra da bu transferin sorunlarını yine biz çözmeye çalışıyoruz. Belli zamanda belli yere hizmet verecekken, gücümüzü ve kuvvetimizi farklı zamanlarda dağıtabilecek, daha verimli çalışabilecekken; günün her saatinde, yılın her günü kentin her yerinde aynı hizmeti vermeye çalışıyoruz.

“Sattı müdafaa” bir savaş anında, Kurtuluş Savaşı’nda çok önemlidir ve gerçekten çok değerlidir. Ama belediyecilik yaparken biraz da hakları belirlememiz gerekir diye düşünüyorum. Fakat mevzuat burada da elimizi çok zora sokuyor. Hepiniz yaşıyorsunuzdur, belki aramızda orada görevli arkadaşlarımız da vardır: Bizim gibi eski, tarihi kentlerde bir tarafta Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu var, diğer tarafta ise Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu var. Biri Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığına, diğeri ise Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı. Aynı konuda ikisiyle birden muhatapsınız. Birine anlattığınızı diğerine anlatamıyorsunuz. Dolayısıyla bu durum, yerelde yaşam kalitesini artırmamız gereken insanımıza adil davranamamamıza sebep oluyor. Bazen Esin Hanım’ın biraz önce söylediği gibi kendinizi anlatmakta çok zorluk çekiyorsunuz.

O kadar teknik, üç farklı kanuna bağlı iş yapmaya çalışıyorsunuz ki... Bakın, biz belediye olarak —bilenimiz vardır belki ama— kredi kartı alamıyoruz. Bu devirde online birçok işin yapıldığı, birçok yere üyeliklerin alındığı, kütüphanelerin bile online olduğu bir dönemde, bu abonelikleri yapabilmek için Mudanya Belediyesi’nin bir kredi kartı yok. Niye? Mevzuat buna izin vermiyor. Direkt böyle bir satın alma yapamıyorsunuz; 8.000 TL’den fazla

avansla alışveriş yapamıyorsunuz. Bir kredi kartının limiti de bundan fazla olduğu için, sanki bir ihale yapmaksızın, piyasa araştırması yapmaksızın, fiyat toplamaksızın alışveriş yapmış gibi oluyorsunuz ve bununla ilgili hesap vermeniz gerekiyor. Sayfalarca yazı yazıyorsunuz.

Bir de CİMER meselesi var hepinizin başında. Bu, yerel demokrasiyi ve genel demokrasiyi kökünden sarsan bir yapı. Maalesef Abdülhamid döneminin jurnalciliğine dönüşmüş bir şeydir. Her gün CİMER ile ilgili cevap yazıyoruz. Eminim iki başkanım da benimle beraber aynı dertten muzdariptir. Adamın biri geçen gün yazmış: "Ben engelli babamla birlikte başkanın yanına gittim. Başkan bana 'Siz Muşlusunuz, ben burada Muşlulara ekmek yedirmem' dedi. Benim babam engelli zaten, kalp krizi geçirdi, az kalsın ölüyordu." Arkadaşlar gelmiş, "Ne diyelim?". "Hemen cevap yazın," dedim. İsmi belli değil, spesifik olarak belli değil. "Başkanımız her gün 3-4 kişiye böyle davranıyor, biraz daha detay verirseniz ona göre cevap veririz," deyin.

Şimdi biz bir tarafta sizin söylediğiniz zorlukları aşmaya, insanımızın yaşamını geliştirmeye ve iyileştirmeye çalışırken —ki görevimiz bu, bunun için bu göreve geldik— diğer taraftan da böyle tuhaflıklarla uğraşıyoruz. Müthiş enerjimizi alıyor. Her gün mesaj alıyoruz: "Sokak hayvanlarını toplayın, sokak hayvanlarını toplayın!" Ya arkadaş, sokak hayvanlarını toplayalım da bir yasa çıkarmışsın, 2028'e kadar barınak yapma hakkı vermişsin. Yasa da öyle yazıyor, yanlış mı? Fakat alttan alttan da devamlı dürtüyorsun: "Hadi hadi hadi yap!" Bu mevzuatı düzeltmeden maalesef yerelde demokrasiyi sağlayamayız. Murat Bey'le Nazlı Hanım'ın aynı şartlardan faydalanmasını sağlayamayız, aynı yaptırımları uygulayamayız. Bir esnafımıza böyle derken diğer esnafımıza böyle diyemeyiz. Maalesef en büyük sorunumuz bu; bizim bu işleri toparlamamız lazım.

Her geçen gün mevzuata ilave ettiğimiz bir cümle, biz yerel yöneticilerin işlerini daha da işin içinden çıkılmaz hale getiriyor. Biz bir tarafta Yapı Denetimi Hakkında Kanun'la uğraşırken öbür tarafta Borçlar Kanunu'na göre iş yapıyoruz. Bu tarafta polisin selahiyet kanununa göre ceza yazıyoruz; öbür tarafta adam ortalığa çöpünü atıyor, bütün atığını meydana salıyor ama hiçbir şey yapamıyoruz. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı sorumlu. Böyle bir haldeyiz işte... Denetleme işi bize verilmiş ama yaptırım yetkisi bizde değil. Sokağa adam çöp atıyor, yaptırım uygulayamıyorsunuz çünkü kimlik sorma hakkınız yok. Böyle tuhaf bir haldeyiz.

Dolayısıyla bu işleri hep birlikte, el birliğiyle düzeltmemiz ve bunu talep

etmemiz gerekir. Ben biliyorum, sizler zaten bunun için çalışıyorsunuz. Kentlere ve yaşama dair kararlar alırken bunların hepsini aklımızın bir tarafında tutmalıyız. Bizler sivil hayattan geliyoruz; eski yaşamımızda çok hızlı karar alabilen, inisiyatif kullanabilen insanlarız. Fakat bugün geldiğimiz yerde oradan o sıkışıyor, buradan bu sıkışıyor, şuradan şu sıkışıyor... Belgin Hanım'a diyorum ki: 'Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği'nin 4. maddesine göre bunu yapabiliriz.' 'Başkanım,' diyor, 'Evet, ona göre oluyor ama bu tarafta Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği'nin şu maddesine göre de olmuyor.'

Şimdi, ben bir inşaat mühendisiyim. Hayatım boyunca her şeyi kronolojik sırada ve birini birinin üstüne koya koya götürdüm. Dolayısıyla bir mantık silsilesi olması lazım. Ya kardeşim, sen bir taraftan mevzuatın bir maddesinde 'olabilir' dediğin şeye öbür tarafta niye 'olmaz' diyorsun? O zaman bana şunu mu demek istiyorsun: 'Birini seç; onunla yapmak istiyorsan bana göre yap, yapmak istemiyorsan ona göre yapma.' O da değil. Çünkü sonradan bununla ilgili bir yere gittiğinde, birisi hesap sormaya kalktığında sana hangisine göre hesap soracağını bilemiyorsun. O yüzden de biz iş yapamaz oluyoruz, hep frene basıyoruz. Hele ki bugün içinde olduğumuz günlerde...

16 tane arkadaşımız tutuklu. Bunların çok büyük bir kısmı teknik insanlar, pırıl pırıl meslektaşlarımız; büyük kısmı sizlerin meslektaşı. Hayatları boyunca iyi şeyler yapmaya, memlekete ve yaşadıkları yerlere katkı sunmaya çalışan insanlar. Ama onları gördüğümüz zaman hepinizin eli ayağı tutuluyor diyeyim, ben de karamsar tabloyu devam ettirmiş olayım. Teşekkür ederim.

Akif Burak ATLAR: Biz teşekkür ediyoruz. Mevzuat konusu, biz şehir plancılarının zaman harcadığı, dirsek çürüttüğü, kafa patlattığı konulardan biri. Çünkü mevcut mevzuat, ortaya çıkış ve yazılma tarihi itibarıyla artık güncel problemleri ve güncel gündemi karşılamıyor şehirciliğin. Her şey değişirken, değişimin eşiğinde, mevzuat iyi anlamda, progresif anlamda bir türlü değişmiyor. Değiştiği durumda da bir kararnameyle veya bir torba yasa içinde mevcut işleyişi daha da delik deşik edecek şekilde bizim mesleğimize yansıyor; şüphesiz diğer birçok çalışma alanına da yansıyor. Bu dönemin pozitif anlamda iyileşmesi gerektiği konusunda, Başkanım, size katılıyorum.

Hak verdiğim diğer bir husus da kurumlar arasında ihtiyaç duyduğumuz o eş güdüm meselesi. Fakat mevcut siyasi kutuplaşma, kurumsal eş güdümü imkânsız hale getiriyor. Sizin verdiğiniz TOKİ örneğinde ve CİMER

örneğinde olduğu gibi, bu durum topluma da negatif bir biçimde yansıyor aslında.

Buradan ikinci tur bahsini Esin Başkanım, sizinle şöyle açayım: Yerel demokrasi idealiyle şekillenen bir yerel yönetim anlayışı; şüphesiz seçimden sonra size oy vermemiş yurttaşları da kapsayan bir söylem ve pratik halinde uygulanması gereken bir yaklaşım. Ancak Deniz Başkanımın verdiği örnek üzerinden gidersek; siyasi kutuplaşmanın toplumda açtığı yararlar sizin karşınıza nasıl geliyor bir belediye başkanı olarak ilk sorum bu.

Biraz kalabalık bir soru bulutu bırakacağım size ikinci tur için: Üçünüz de ilk döneminde görev yapan belediye başkanlarısınız. Üç ilçemizin de Marmara'ya kıyısı var. İstanbul'la beraber Bursa da İstanbul'un hinterlandındaki büyük kentlerimizden biri aslında. Ortak sorunları farklı kademelerde yaşadığımız kanaatindeyim. Elbette ilçelerinize özel, size özgü meseleleriniz de var heybenizde. Ancak katılımcılığın —en azından söylemde— oldukça popüler olduğu bir dönemdeyiz. Pratikte katılımcılıkla ilgili uygulamaları hayata geçirirken karşılaştığınız zorlukları da bu kısımda, belki siyasetten biraz arındırarak sormak isterim. Çünkü bunun bir kurumsal kapasite işi olduğunu biz işin teorik tartışmalarından biliyoruz, okuyoruz ya da söylüyoruz. Ancak size göre bu tür kapsayıcı uygulamaların önündeki temel eksikler nelerdir? Ya da siz başkan olarak seçilip göreve geldikten sonra sizin için sürpriz engeller karşınıza çıktı mı? Son olarak; belediyelerinizde yürüttüğünüz ve bizlere aktarmak istediğiniz, yerel demokrasi anlayışıyla örnek gösterebileceğimiz uygulamalarınız varsa onları da sizlerden dinlemek isteriz. Kabul ediyorum, biraz kalabalık bir soru bulutu bıraktım ama ikinci turu sizler için biraz daha keyifli ve soru almaya da dönük bir içerik üretmeye fırsat versin istedim. Aynı sırayla devam edelim isterseniz. Esin Başkanım, buyurun.

Esin KÖYMEN: Teşekkür ederim. Atladığım olursa arada uyarırsınız, çok soru sordunuz.

Şimdi, katılımcılıkla ilgili deneyimim diyeyim... Şöyle bir dönemde biz göreve geldik, belki bundan başlamak gerekiyor: Biz göreve geldikten sonra bu 'tasarruf tedbirleri' denilen genelge yayınlandı. Bir de İller Bankasındaki bu kaynak kesintisi, hemen arkasında Hayvan Hakları Yasası'nın yeniden düzenlenmesi ve bu CİMER mekanizmaları... Sanırım benim hakkımda şimdiye kadar 12 tane inceleme/soruşturma açıldı; iki tanesi sonuçlandı, 10 tane daha dava var şimdi. Bu davalar şöyle...

Az önce bahsedildiği gibi, bizlerin meslek odasında aldığı terbiyenin çok önemli olduğunu ben burada itiraf etmek istiyorum. Gerçekten bize büyük katkısı var. Çünkü toplum içinde çalışıyorduk; halkla birlikte, halk için çalışıyorduk. Kimi zaman iktidarlarla, hatta yerel yönetimlerle karşı karşıya kalıyorduk. Dolayısıyla o öğretilerle ve etik değerlerle görev yapmanın çok kolay olmadığını ama —çok samimiyetle itiraf edeceğim— çok keyifli olduğunu da söylemek isterim. Çünkü teorisini anlattığınız her şeyi pratikte öyle ya da böyle yapmak için mücadele ettiğiniz, hatta bazen de başarabildiğiniz bir alandan bahsediyoruz yerel yönetimde.

Asla pes etmemek gerektiğini biliyorum sadece ve böyle gitmesi gerekiyor. O hayal kırıklıklarını yaşamadık mı? Elbette yaşadık. Bu tasarruf tedbirleri ve kaynaktan kesintiler meselesi ilk ortaya çıktığında göreve yeni geldik, bütün yerel yönetimlerin borçları var, son derece normal…Yani şirket değiliz artı değer kar bilmem ne gibi bir durum yok. Halka hizmet etmek için siz çalışmalarınızı yaptığınızda bütçeye açık verebilir, borçlanabilirsiniz. Kesinti birdenbire 2-3 ay sonra %40 oldu. O arada toplu iş sözleşmesi için görüşmeler başladı. Çalışma arkadaşlarımız da Cumhuriyet Halk Partili belediyelerde sendika üzerinden görüşmeler yapılıyordu. Ama benim çok da tanıdığım neredeyse doğma büyüme Maltepeli olduğum için de herkesi tanıyorum. Hani sendikanın yanı sıra ben de aslında arkadaşlarımızla görüşmelere başladım. Çok samimiyetle dedim ki katılımcı bütçe, ben toplumcu yerel yönetim modelinden bahsediyorum. Katılımcı bütçe ile biz maaşları birlikte belirleyelim burada.

İşte o zaman böyle teori ile pratiğin tam uyuşmadığı noktalardan bir tanesi. Bütçe problemli, kesinti %40. Yaklaşık %42 civarı birinci etap için ilk 6 aylık için zam önerisi var ve kıyamet kopuyor. Hani katılımcı bütçe yani burada işte bir taraftan halk için hizmet edeceğiz hep birlikte. Burada görev almamızın sebebi de o. Yani 530.000 nüfus Maltepe. Maltepe'de yaşayan herkese biz de burada yaşıyoruz ve hizmet edeceğiz. Ve hep birlikte yapacağız bunu. Burada çalışmamızın sebebi bu, görev almamızın sebebi bu. O zaman katılımcı bütçeyi birlikte yapalım bu bütçenin içerisinde. Ücretleri de birlikte belirleyelim. Çok başaramadık bunu.

O zaman şunu görmeye başlıyorsun. Aslında bir miktar anlatmaya çalıştım 23 yıllık AKP iktidarının; bu derinleşen demokrasi krizi, ekonomik kriz, işte haklar üzerindeki bu kısıtlamalar aslında gittikçe toplum yapısında da bir miktar bozulmalara da ve hakla çıkar çatışması gibi bir iklimin içerisinde kaldık.

Yani her şeyi hak olarak görmeye başladık aslında çıkar amacımıza uygun düşüp düşmediği üzerinden verdiğimiz mücadeleyi de hak kisvesi altında maskelemeye başladık. Böyle bir problemli durumumuz oluşuyor. Dolayısıyla o yüzden ben az önce şeyi söyledim. Yerelde demokrasiyi inşa etmek için yerel yönetimin bu yerel sadece belediye başkanlarından bahsetmiyorum; yerel yönetimde görev alan bütün herkesin seçime gelen meclis üyeleri de dahil olmak üzere yerel demokrasiyi yeniden inşa etmek gibi bir sorumluluğumuz var. Bunu başarabileceğimizi düşünüyorum. Bunun sebebi de az önce hani size oy veren vermeyen üzerinden ifade ettiğiniz işte toplumsal eşitlik dedik.

Toplumsal eşitlik belediye hizmetlerinin herkese aslında eşit olarak ve bazen de bazılarını eşit hale getirebilmek için onları da önceleyerek iş yapmamız gerekiyor. Bunlar toplumun kesimlerinden, mahallelerden bence iyi yanıtlar veriyor.

Biz göreve geldiğimizde çok iyi bildiğim işte kentsel dönüşümü ile ilgili seninle de Murat Hocamla da çokça çalıştığımız kentsel dönüşüm alanı ilan edilen 3 tane mahallemiz var. Onun dışındaki o alanlarda çokça çalışma yaptık. Diğer mahalleleri biliyoruz, sorunlarını biliyoruz. Ama yine de göreve geldiğimizde mahalle toplantıları yapmaya başladık ve ben yine anlatıyorum mahalle meclisleri oluşturmak gerekiyor filan diye.

Bu mahalle toplantıları gerçekten bize büyük ışık tuttu. Farkında olduğumuz ya da olmadığımız ama ister sosyal yönden ister ekonomik yönden birbirinden çok farklı mahalle yapılarının aslında orada yaşayan insanların öncelik sıralaması bizi çok şaşırttı.

En temelinde iki mahallede doğalgazımız yok derken, öbürleri kültür merkezlerine işte daha fazla kültür merkezi oluşsun diye bir şey yapıyor. Birisi kentsel dönüşüm nedeniyle bu alanlarda imar planları bitti ama nasıl bir yapı üretim sürecine gelinmesi gerektiğini söylerken diğeri bize kat verir misiniz binalarımızı dönüştürmemiz gerekiyor şeklinde taleplerde bulunmaya başladılar.

İşte tam da bu hepimizin bildiği ve okuduğu şey; ekonomik krizlerin geçtiği ortamlarda demokrasiden uzaklaşıyoruz. Otoriter rejim zaten bunu böyle tariflemeye başlıyor. Yani önce haklarımızı gasp etmeye başlıyor. Sonra aslında bireyler olarak o yüzden toplum yapısında da bazı bozulmalardan bahsettim. Dolayısıyla tam da madem bunun farkına vardık biz yerlerde hiç olmazsa bunları yeniden inşa etmenin yolunu yöntemini bulmamız

gerekiyor. Bunu bir dayanışma sürecinin örgütlenmesi ile yürütüyoruz. Biz ilk Gülsuyu, Gülensu'daki bu iki mahallemiz ve Başıbüyük'te Toplu Konut İdaresi'yle başlanan bir süreç vardı. Ama diğer mahallelerde kooperatifleşme süreci, birlikte yapım süreci de dahil olmak üzere bütün bunları konuştuğumuz ve orada belediyeye kalan yerlerde kiralık sosyal konut yapıp gelir seviyesine göre insanlara bu kiralık konutlarda yaşamasını, hatta binalarını dönüştürenlerin bu sosyal konutlardan yararlanmasını falan anlatırken tepkiler şurada geldi. Hiç beklemediğimiz mahallelerde de: "tapu nerede?"

Şimdi gerçekten yarın kaygısı hepimizde bugünden o hakkımız olan ya da çıkarımıza gelen şey arasındaki o ikilemde haktan daha fazla çıkarımız üzerinde söylem geliştirme, tepki geliştirme gibi bir noktaya herkesi itiyor. Bunu görmek gerekiyor. Ama ben siyasetin bu son süreçlerde çok bilinçli olarak da bu kutuplaşma iklimini getirdiğini düşünüyorum. Yani az önce Deniz Başkanım da bahsetti. Hayvan hakları yasası ile ilgili ki biz valiliklerle de bakanlıklarla da bu toplantıları yapıyoruz. Hani kapitalizm gerçekten doğaya saldırır, canlı yaşamına saldırır, işte yaşam alanlarımıza saldırır, sonra insanın demokratik haklarına saldırır. İşte tam da böyle bir şey. Biz aslında toplumu kutuplaştırmanın bir aracı haline geldi Hayvan Hakları Koruma Yasası. Ve bir orta çizgi diye bir kavram kalmadı. Sadece hayvanseverler ve sadece insanseverler şeklinde de toplum kutuplaşmaya başladı. Bunların da çok kritik olduğunu düşünüyorum. Dolayısıyla geliştiren her mevzuatın iktidarın kendi yönetme biçiminin bir yansıması olduğunun da farkına vararak bütün bu düzenlemeleri sağlıklı bir şekilde halkla paylaşmak gerekiyor.

Dolayısıyla buralardaki çalışmalarda ortaklaştırmak, ortak yönetim dediğimiz şey yerel yönetimlerle birlikte yönetim dediğimiz şeyde tam da bu duyarlılıklar üzerinden gelişen total ve demokrasi ikliminin yerelde inşa edilebileceği ortamları hayata geçirmekle ilgili bir durum. İnşaat mühendisi, mimarı, şehir plancısı ve böyle bir ortamda bu konuşmaları yapıyoruz. En son kendi görevimden ayrılmadan sizlerle birlikte yaptığımız çalışmalar, askeri alanların ki 2009'daki Çevre Düzeni Planı'nda da İstanbul'u çok böyle tahditli alan olarak işte kamusal özelliklerini yitirmemesi ve kamusal fonksiyonlarla donatılması,askeriyeden boşaltıldıktan sonra diye tariflenen alanda biz gördük ki sosyal konut yapıyoruz. Hatta kiralık sosyal konut yapıyoruz. Nerede yapıyoruz? Askeri alanlarda yapıyoruz. Ama bunların bir kısmını satıyoruz. Oradan da elde etmemiz gereken gelirler var. Dolayısıyla toplu konut idaresi üzerinden yapılan hani böyle bütün kentin çeperlerinde nefes alabileceğimiz alanlar olarak bırakılan yerlerin de, yetkisi bizde

değil. Hala askeriye tahsisi var ama bu tahsisler A şirketi gelince ortadan kaldırılıp onlara verilebiliyor. Göreve geldiğimden beri defalarca talep etmemize rağmen hani yerel yönetime devredilsin ve kamusal özelliklerini yitirmeden kamunun ihtiyaçları doğrultusunda kullanılsın şeklindeki taleplerimize herhâlde 7-8 tane dilekçemize olumsuz yanıt verilirken; ABC şirketlerinin imar planı değişiklikleriyle parça parça o alanlarda yapılaşmaların olduğunu da gördük.

Dolayısıyla bu mevzuat dediğimiz durum yerel yönetimlerde hayata bakışınızla ilgili, merkezi yönetimin hayata bakışı ile ilgili ve kent mekanıyla aslında onun kurgusunu tamamladığı, bütün mevzuatı da ona göre şekillendirmeye çalıştığı bir ortam. O nedenle sizler Şehir Plancıları Odası'nda işte biz Mimarlar Odası'nda ve çoğunlukla da birlikte açtığımız davalar tam da bu noktada kamu yararı dediğimiz şey üzerinden yapılan çalışmaların açtığımız davaların çoğunda Toplu Konut İdaresi'nin yaptığı Çevre Şehircilik Bakanlığı'nın yaptığı imar planlarıydı.

Dolayısıyla bu düzlem bir şekilde bizim gibi yerel yönetimleri oda kökenli olmanın da çok büyük artısı olduğunu da düşünüyorum gerçekten burada bir direniş hattı oluşturabilmek açısından. Bizleri merkezi yönetimin politikalarıyla sürekli karşı karşıya getiren, dolayısıyla bir gerilim hattı oluşturan ama yetki kendisinde olduğu için de bütün düzenlemeleri neredeyse kendisinden olmayan yerel yönetimlerin çalışmaması üzerine. Dolayısıyla onları başarısız kılabilmek için işte geliştirilen mevzuatları da hep birlikte görüyoruz.

Tam bu noktada o birlikte yönetmenin ve halkın katılımının sağlanmasının, toplumcu yerel yönetimin dinamiklerinin halkla paylaşılmasının ve buradan doğru bir organizasyonun yapılmasının çok da sağlıklı olduğunu düşünüyorum. Çünkü bir taraftan da bu toplumsal cinsiyet eşitliği üzerinden Avrupa yerel yönetimler eylem şartlarını imzaladığımızda farklı meclis üyeleri, farklı siyasi partilerin meclis üyelerinin toplumsal cinsiyet eşitliği denildiğinde bile uzlaşamadığımız; dilimizin tam olarak örtüşmediği bir alan olduğunu ve aslında herkesin kendini kutuplaştırdığı, birinin diğerini dinlemediği siyasetçiler açısından söylüyorum, bir kutuplaşma iklimi içerisinde aslında yerelde hizmette eşitliği sunmaya başladığımızda yerelde o ilişkiyi çok daha sağlıklı yaşayabileceğimizi gördük.
Bunun çok kıymetli olduğunu düşünüyorum.

Sokakta olmanın, gerçekten yapılan işleri birlikte yapmanın, bu mahalle toplantıları üzerinden talepleri alıp sonra o talepleri bizim bilimsel ve

teknik çalışmalarımızla birleştirip kamu yararı özelinde hayat geçirmeye başladığımız zaman bir güven duygusu inşa ediliyor ki bence siyasetler arasında en kırılan nokta o güven ilişkisinin, yani siyasetçilerin birbirlerine güven duygularının olmaması, siyasetçilerle halk arasındaki güven ilişkisinin bozulması. İşte bunun tam da yerelden yeniden inşa edilmesinden bahsediyorum. Bu anlamda yapmaya çalıştığımız şeyler, gerçekten talepleri hızlı bir şekilde alıp insanların erişemediği hizmetleri de bazen ikame ediyoruz. Aslında yerel yönetimler olarak kendimizi merkezi yönetimlerin yapması gereken; çökmüş sağlık politikaları nedeniyle devlet hastanelerinden randevu alamıyorsa senin tıp merkezine geliyor ve işte Maltepe'deki bir tıp merkezi aslında baktığımızda Anadolu yakasında 7-8 ilçenin hizmet aldığı bir yapı haline gelebiliyor.

Eğitim Merkezlerimiz var. Özel dershanelerin ücretlerinin inanılmaz boyutlara ulaştığı bir ortamda çok komik rakamlar diyebileceğiniz seviyelerde gönüllü hocalarımızla birlikte eğitimle ilgili bir destek vermeye çalışmak ve burada çocukların başarılarını görmek ODTÜ'ye giren öğrencilerimiz var. Gerçekten bu son derece önemli. Bu haksız rekabetin içerisinde aslında yerel yönetim olarak eşitliği sağlayabilmek için de en az eşiti biraz daha önceleyerek ona daha fazla hizmet sunarak da bazı çalışmalar yapıyoruz.

Maltepe Belediyesi olarak bir avantajımız var. Bir vakfımız var aynı zamanda Süreyya Paşa Vakfı. Biz açılan davalardan bir tanesi de buydu. Yap İşlet Devret Modeli ile vakfın mülkiyetleri üzerinden bir alan inşa edilmişti ve süreci dolduktan sonra da bir dava süreciyle tahliyesi diyelim ve gelirlerin doğrudan vakfa geçmesi sayesinde üniversite öğrencilerine burs vermeye başladık. Bu burs işte bu yıl geçen yıl aylık 1250 liraydı. Bu yıl 3000 lira ve bir eleme sistemi elbette var başvuru formunda.

Bunu 1116 öğrencimize, bu yıl ayda 3000 lira 10 ay boyunca burs verebilecek olanaklar sağlamış olduk. Şimdi bu sayılar geçen yıldan bu yıla sanırım 4000'i bulduk. Bir de kırtasiye desteği verdiğimiz ilkokul ve ortaokul öğrencileri var. Burada işte ya sadece kendi partilisine burs çıkmıyor. Bize de denk geliyor. Biz de bu tıp merkezinden yararlanabiliyoruz demeye başladıklarında yani herkese biz gerçekten kamu kaynaklarını eşit olarak sunmaya başladığımızda, bir güven duygusu gelişiyor. Bu güven duygusunun kıymetli olduğunu düşünüyorum ve yerelde demokrasiyi inşa etmenin birlikte çalışabilmenin, o yüzden şeyden bahsettim mahalle meclisleri eliyle çünkü burası siyasi bir alan değil mahalle meclisleri. Onlar eliyle yerel yönetime doğrudan katılım sağlamanın da çok kıymetli

olduğunu düşünüyorum. Teşekkür ederiz.

Şükrü DEVİREN: Teşekkür ederim. Evet başkanım çok önemli konulara değindi. Aslında benzer şeyler bütün belediye başkanlarımız da uyguluyorlar. Ama aslında asıl olan şey şu. Doğru iletişimi kurabilmek çok önemli.

Burada tek başına değilsiniz aslında. Yani evet bir belediye başkanlığı sonuçta bir siyasi partiye bağlı olarak oradaki yönetimi siz almış olabilirsiniz ama unutmamak gerekir ki bütün kamu kurumlarıyla işbirliği içerisinde olmak zorundasınız. Dolayısıyla ne olursa olsun o birlikte çalışma kültürünü ortaya koymak çok önemli. Ben de aday adaylığımın süresince bir slogan üretmiştik, birlikte başaracağız diye. Hala o sloganımızla devam ediyoruz.

Biz kentle ilgili bir şey yaptığımızda mutlaka diğer siyasi partilerimizin ilçe başkanlarını da ziyaret ediyoruz ve onları bilgilendiriyoruz. Bunun birçok örneğini anlatabilirim ama vaktinizi almak istemiyorum. Dolayısıyla biz birlikte başaracağız kültürünü söylemden eyleme nasıl dönüştürebileceğimiz ile ilgili planlar yapmalıyız. Biz planlamalar ve uygulamalar noktasında geldiğimiz şeyleri anlatayım.

Mesela açık iletişim anlamında bir sadece mesaj vermek adına ben geldiğim ,göreve geldiğim ve odama ilk geldiğim, gün kendi odamın kapısını kendi ellerimle söktüm. Onu kamu malı diye sardık ve depoya kaldırdık. Kapının kaldırılıp kaldırılmaması noktası; benim açık iletişime açık olduğumun bir mesajıydı aslında bu. Farklı yorumlanabilir. Ama ben ne yaptığımı biliyorum. Çünkü gerçekten biz Gemlik'te eğer seçim aldıysak ve rozeti taktığımız zaman Gemlik Belediye Başkanı; bütün Gemlik halkının belediye başkanısınız. Demin başkanımızın söylediği gibi herhangi bir bölgenin herhangi bir etnik kimliğin etkisinde kalamayız. Böyle bir lüksümüz yok. Biz kendimiz hak, adalet, hukuk derken adalet ve hukuktan aykırı kalamayız. Böyle bir şeyimiz yok, lüksümüz yok. Dolayısıyla bizim buna yönelik de planlarımızın olması elzem. Bunun bize birçok avantajı oldu. Biz de Cimer'e şikayet edildik. Yani ben de Cimer'e şikayet edildim. Çok komik yani ben de anlatayım istiyorsanız. Adamı belediye başkanı seçtiler. Adam türkücü çıktı. Konserlerde türkü söylüyor. Yani böyle bir şey de var tabii. Yok yamaç paraşütü yapıyor, yok ata biniyormuş, yok şunu yapıyormuş falan. Çok enteresan şeyler geliyor.

Aslına baktığımızda tabii biraz trajikomik çünkü yerel yönetici profilini aslında değiştirmeye çalışıyoruz. Halktan uzak değil. Ben bisikletle de

dolaşıyorum. Bazen çıkıp spor da yapıyorum. Halkın içerisinde olmazsanız, dokunmazsanız, anlayamazsınız yani. Bakılarak bir şey yapılsaydı herhâlde kediler kasap olurdu diye böyle bir halk arasında bir söz vardır ya. Yok böyle bir şey.

Siz halkın içerisinde olmadan, onlarla iletişim kurmadan, gidip bir kahvede bir sohbete katılmadan, onların düşüncelerini almadan o kente dair hiçbir fikir sahibi olamazsınız. Siz sadece kendi kafanızda tasarladığınız o planları kente nasıl uygulayabilirim diye çalışırsanız, çalışma arkadaşlarınızla çatışırsınız. Halka istediğinizi veremezsiniz. O halkın içinde olmalısınız.

Bir kentle, bir mahalle ile alakalı bakın Gemlik neredeyse 81 vilayetin vatandaşlarının aslında oluşturduğu bir ilçe. Çok zorlu bir ilçe. Mavi yakanın daha yoğun olduğu bir ilçe. Yani bir Mudanya gibi şanslı değiliz veya bir Nilüfer gibi şanslı değiliz. Gerçekten 81 vilayetten vatandaşımızın yaşadığı bir yer. Dolayısıyla herkesin beklentileri farklı. Mahallelerde gettolar oluşturulmuş. Yani Tunceliler ayrı bir yerde oturmuş, Muşlular ayrı bir yerde, Karadenizliler ayrı bir yerde. Yerin içerisinde mahallelerde böyle hemşeri grupları oluşturmuş. Oysa biz ortak bir kültür oluşturmak zorundayız. Kente dair bazı problemleri çözebilmek niyetindeysek ortak kültüre ve ortak çalışma bilincini nasıl geliştirebiliriz? Bununla ilgili çalışmalar yapmamız gerekiyor. Dolayısıyla birlikte başaracağız da buradan çıktı aslında. Evet, herkesin kendine göre çok güzel fikirleri olabilir. Fakat asıl olan kent için doğru şeyi ortaya koyma iradesini birlikte gösterebilir miyiz? Bu yanlış da gelebilir bazen bazılarına. Ama ben şunu yapıyorum. O hiyerarşiyi mutlaka uygulayarak bir siyasi parti ilçe başkanıyla görüşecektim. Önce kendi ilçe başkanıma bilgi vermek zorundayım. Genelde siyasette de böyle oluyor. Ben örgüt bilincine inanan biriyim. Yani biz kendi değerlerimize sahip çıkmalıyız. Bize değer katan insanlara sahip çıkmalıyız ve onları önemsemeliyiz. Siz birilerini bugün önemsemezseniz zaman gelir bazıları da sizi önemsemez. Doğru doğru şeyi koymak lazım.

Burada benim çalışma arkadaşlarım var; şehir plancısı üçü de yan yana. Şimdi şehirle ilgili bir sorun olduğunda ben mutlaka onların görüşlerini alıyorum. Kentte yaklaşık 20.050 binamız var ve bunların %48'i yapı ruhsatı almamış. Yani mühendislik hizmeti almamış özetle; depreme dirençsiz yapı stoğumuz var. Şimdi bu yapı stoğu ile ilgili bütün analizleri yapmışlar arkadaşlar. Hani emeği sarf edenlerin de hakkını vermek gerektiğine inanıyorum. O yüzden de bu tür yerlerde ben arkadaşlarıma genelde sunumu yaptırmaya ve bir şey söyleyeceksem de yine onlardan yine izin alarak yapıyorum. Bu sizi küçültmez aslında. Olması gereken

budur. Çünkü işi erbabına verirseniz ve işi bilenlere anlatırsanız çok daha iyi bir noktaya gidersiniz. Ben o arkadaşlarımla çalıştığım için ben de çok geliştim. Yani aslında iletişim dediğiniz şey bu. Siz bir şey anlatıyorsunuz ama karşıdan aldığınız şey de sizi geliştirebilmeli.

Ben o anlamda bütün çalışma arkadaşlarıma yani bütün bölümlerle ilgili söylüyorum. Onları önce dinlemeyi ve onlardan bir şeyler öğrenmeyi istiyorum. Çünkü birlikte başaracaksak bu bütün çalışma arkadaşlarımızla beraber oluyorum.

Biz mahallemizde daha gelir gelmez başkan mahallede programlarıyla mahallelerimizde biz bunu gerçekleştirdik ve gerçekten de çok önemli çıktılar elde ettik. En azından sıkıntıları anlatabiliyorsunuz. Belediye hiç çalışmıyor. Ya belediyenin sınırsız bir imkanı yok ki. 413.000 km2'lik bir alanımız var Gemlik'in ve 35 tane mahallesi var. İmkanları sınırsız bir belediye değiliz ki hepsine aynı anda hizmet edelim. Coğrafi olarak da çok zorlu bir coğrafyası var. Bir Kemal Paşa gibi, bir Yenişehir gibi, bir İnegöl gibi veya bir KaracaBey gibi, Kemal Paşa gibi şanslı değiliz. Düz bir arazimiz yok bizim. Hakikaten çok dağlık. Her iki taraf işte ortada çanak şeklinde bir ovada 350 hektarlık alanda bir Gemlik var. Nüfus çoğunluğunun büyük çoğunluğu orada. Köylere baktığınızda orada da hizmet etmek zorundasınız. Dolayısıyla o sınırsız olmayan kaynakları da vatandaşlarımıza anlatma ve bunların da bir plan dahilinde olabilme şansını anlatıyoruz. Bu çok doğru, çok açık bir iletişim.

Diğer bir örnek de şöyle söyleyeyim ben. Çok karşı çıktılar ve çok ciddi eleştiri aldık biz muhalefetten. İktidar partisi olan aslında şu anda genelde iktidar partisinin iki ortağından çok ciddi eleştiri aldık. Biz bir belediye meclisini Balıkpazarı denilen bizim bütün kahveler merkezinde yaptık. Halkın içerisinde yaptık. Dedik ki tadilatta bizim meclis salonumuz. Biz dedik halkın içinde yapacağız. Bu eleştirildi. Bence olmalı yani, halkın içerisinde olmalı. Bunun ne zararı olabilir? Oysa iktidarda olan şu anda eleştirilmekten aslında çekinen biz olmalıyken biz halkın içinde olalım istiyoruz ve onlar hayır niye böyle bir şey yaptınız? Bu kanunlara kurallara aykırı diye.

Bence herkesin size doğru şeyler söylemesini, kendine göre doğru şeyler söylemesini kabullenebilmelisiniz. Ben belki yanlış olabilir ama kendisine göre doğru olan bir şeyi yanlış olduğunu ben anlatabilmeliyim orada. Nasıl iletişime geçeceğiz? Bizim bir şeyden korkumuz yok. Biz aslında o mesajı da veriyoruz. Sınırlarımızın sınırlı olduğunu, yapmak istediğimizi ama

engelleri de belki de herhâlde bu engellemelerin aslında görülmemesini istedikleri için böyle bir şeye karşı geldiler. Ben onları da söylüyorum.

Dolayısıyla bütün gruplara açık bir şekilde yani bizim açık kapı politikamızdan mahallelerdeki katılımcı bütçeyi söyledi başkanım; biz de uyguluyoruz şu anda. Bir mahalle pilot, bir mahalle 2026'da bütçelerinin %1'i kadar bir bütçeyi ayırdık biz o mahalleyle ilgili. Onlar ya bir park yapacaklar ya bir kütüphane yapacaklar; onlar kendileri karar verecekler. Şu anda veriler toplandı. Dolayısıyla ilk uygulamayı böyle yapacağız.

Anne çocuk etkinliklerimiz çok önemli. Çocuklara, gençlere eğimliyiz. Biz bir tamirat yaparken herhalde musluğu kapatmadan boruyu tamir etmeye çalışırsanız sürekli bir yerden patlatırsınız. O yüzden de çocuklar çok önemli ve bunun için de demin kurumlardan bahsettim. Milli Eğitim kurumuyla ve kaymakamlıkla iletişim içerisinde olursanız çocuklara o kente dair olan bütün gelişimlerde ,bu Sıfır Atık Projesi'nden, anne çocuk ilişkisinden, engelli bireylerin sosyal hayat içerisindeki katılımları ve buradaki ekonomiye yapılacakları katkılardan, dezavantajlı grupların toplumdaki yerlerinin biraz daha kendilerince özgüvenlerini artırarak üste çıkartılması tamamen aslında kurumların iletişimi ile kaynaklanır. Biz bunun için elimizden geleni yapıyoruz. Arkadaşlarımızı dağıtırken de, kendi içimizde görevlendirirken de kadın erkek eşitliğine önem veriyoruz. Kadının daha ön plana çıkması gerektiğine inanıyoruz.

Çünkü siz eğer gençlere söz vermezseniz, kadını ön plana çıkarmazsanız, kadını 2. sınıf vatandaş olarak görürseniz maalesef başarısız olursunuz. Bir de tabii sosyal etkinliklere mutlaka belediye başkanlarının katılması gerektiğine inanıyorum ben. Bu yüzden de evet ben kültürü, sanatı, sporu seven biriyim. Yani ne olursa olsun ben sabah 5'te de kalkarım eğer bir şey varsa, sporumu yaparım öyle giderim işime. Ben mesela hala Türk Halk Müziği korosunda devam ediyorum. Daha önce de devam ettiğim gibi. Uzun yıllar sivil toplum örgütlerinde görev yaptım. Bu nedenle ki sivil toplum örgütlerinin mutlaka daha da geniş bir yelpazede ve birlikte çalışabilme kültürüyle hem ülkenin hem kentin gelişimine çok önemli katkılarda bulunacağına inanıyorum. Bence örgütlenmek teşkilat içerisinde de çok çok önemli. O yüzden teşkilatlanma ve örgütlenmeyi iyi yapacağımıza inanıyorum.

Ben sizlere çok güveniyorum. Yeni nesil beni çok umutlandırıyor. Meslek grupları açısından baktığımda kenti siz şekillendireceksiniz diyorum. Mimarlar, mühendisler gelecekte çok daha güzel yarınlar bizleri bekliyor

ve bunları konuştuklarımız hep hafızalarımızda, anılarımızda kalacak diyorum.

Akif Burak ATLAR: Çok teşekkür ederiz. Şehir Plancıları Meslek Örgütü olarak biz de anlaştık sizinle. Teşekkür ederim. Katkılar nedeniyle panelimiz gayet arzu ettiğimiz içerikte gidiyor. Ben kısa bir bilgi vereceğim. Yani neden sadece Gemlik ve Mudanya Belediye Başkanları burada diye düşünen olmasın diye. Biz Bursa'daki ilçe belediyelerimizi toplu olarak davet ettik. Hatta Yalova Belediye Başkanımızı da davet ettik. Yıldırım, Nilüfer, Orhan Gazi Belediyesi ile beraber Yalova Belediye Başkanımız da davetliydi. Fakat programları el vermediği için bugün bizlerle olamadılar.

Çok teşekkür ederiz. Tabii başkanlık ile ilgili görev alan arkadaşlarımız olduğundan ötürü biraz daha programların ne ölçüde yoğun olduğunu biliyoruz. Açıkçası kolaylıklar dileriz. Belki buradan çıkıp bir işte nikah, düğün, organizasyonuna veya bir belki işte taziye ziyaretine gideceksiniz. Böyle duyguların arasında da derinlikler olabiliyor etkinlikleriniz arasında bildiğim kadarıyla.

Deniz DALGIÇ: O zaman sizin sorduğunuz sorulardan başlayayım. Başkanlığa göreve geldiğinizde karşılaştığınız sorun dediniz. Biz göreve gelir gelmez bir Ramazan Bayramı'na giriyorduk. Bizim belediyemizin çöp kamyonlarının mazotu yoktu ve bize mazot vermiyorlardı. İlk hayal kırıklığım o oldu. Allah dedim, ne oluyoruz. Ondan sonra, şükür o günleri geçtik. Buradan selam olsun ona. Allah sabır versin. Çok da üzülüyorum, Hasan Akbil başkanımıza. Konuşurken onunla seçimler öncesi sohbet ederken işte belediye başkanının görevleri nelerdir falan. Ben böyle mevzuat işine takık olduğum için biraz okuyorum, ediyorum falan anlamaya çalışıyorum. Yani nedir bizim sınırlarımız diye. Dedi ki bana, "Bak." dedi başkan. "Bir yerde yazmayan, herhangi birinin görevi olduğu bir yerde yazılı olmayan da her şey belediye başkanının görevidir." dedi. Onu o zaman anlamamıştım ben.

Biraz evvel buraya yolda buraya gelirken sosyal medyadan bir eleştiri geldi. Mudanya'daki bir spor salonuna Medrano Sirki geliyormuş. Medrano Sirki ile ilgili okullarda birer broşür davetiye dağıtılmış. 0-12 yaşa ücretsiz demişler. Ancak annesine, babasına, yanında gidenlere 400 liraymış. Ondan sonra vatandaş bize fırça atıyor. Böyle şey olur mu? Bu davetiyeyi niye dağıtıyor? Bizim haberimiz bile yok bu konuda. Dolayısıyla gerçekten her şey bizim görevimiz gibi algılanıyor. Bu tabii işimizin diğer yanını da şöyle gösteriyor. Çok profesyonel bir iş. Bilen arkadaşlarımız var; bir özel

okul sahibiyim aynı zamanda. İşte K12 okulu bu. Bebelerle uğraşıyoruz 4 yaşından 18 yaşına kadar. Gençlerle birlikteyiz. Orada aldığım duygusal keyif burada versah versah fazlası. Orada çünkü 4 yaşında bir bebeği alıyorsunuz 18 yaşına kadar birlikte zaman geçirip hayata salıyorsunuz ve sonra onun hayatındaki başarılarla kıvanıyorsunuz. Ve duygusal olarak besleniyorsunuz. Bu iş çok acayip bir iş. İyi yaptığınız bir şeyin hemen sonucunu alıyorsunuz. Anında sarmaş, dolaş, kucaklanıyorsunuz. Ama eksik yaptığınız işi de aynı hızla, aynı şekilde hemen sonucunu alıyorsunuz. Dolayısıyla o kısmı gerçekten çok değerli benim açımdan.

Katılımcı yönetim anlamında da ben şuna inanıyorum. Birçok; insanları huzursuz edecek, mutsuz edecek kararlar alıyoruz, yapıyoruz, yıkıyoruz, kapatıyoruz, değiştiriyoruz, kural koyuyoruz falan. Ben en katılımcı işin adil davranmak olduğunu düşünüyorum. İnsanlara herkese aynı şekilde davrandığımızı hissettirdiğimiz anda o zaman katılımcılık zirveye çıkıyor. O zaman sizin de beraber herkes destekleyip aynı yolda yürümeye başlıyorlar. Biraz önce de teşekkür etmeyi unuttum Şükrü Bey'e. Sağ olsun çok hoş, her kim ne söyledi benimle ilgili. Yani o zaman da dik durmanız da zaten kolaylaşıyor. Herkes sizle birlikte olduğu için.

Esen Hanım'ın dediği gibi göreve gelir gelmez işte toplu iş sözleşmeleri önümüze geldi. Katılımcı bütçe falan derken bakıyorsunuz ki aslına bakarsanız en büyük sıkıntımız bu. Biz bireysel menfaatimizi daima çoğunluğun menfaatinin önüne koyuyoruz. En önemli önümüzdeki engel ülke olarak bir üst seviyeye geçebilmek için önümüzdeki en büyük engel bu. Çoğunluğun faydasının, menfaatinin, bireysel menfaatinin önünde olduğu konusunda hemfikir olduğumuz gün, bu ülkenin önünde kimse duramaz. Her türlü engel aşılır, çok daha iyi işler yapılır ama maalesef orada bile böyle sıkıntılar var.

Geçen yılki bütçemizden bir örnek vereyim. Biz bir arsa satışı yaptık. Arsa satışını yapmasaydık eğer 540 milyon liraydı gelirimiz. Personel giderimiz de 520 milyon liraydı. Şimdi böyle bir yapıda hiçbir şey yapma şansımız yok. Dolayısıyla kendi adına söylüyorum kendi belediyem adına, kaynak yaratma probleminiz var. Gelirlerimiz yok. O kadar gelirsizlik ortamında da tabii iş yapmak zor. O zaman da işte gün geliyor, mazot bile alamaz hale gelen yerel yönetimlerde oluyorsunuz. Dolayısıyla kolay bir iş değil yaptığımız, ama mutlaka kaynak yaratmalıyız.

Şehir plancısı arkadaşlarım, sizlere rica ediyorum. Planlarınızı yaparken yerel yönetimleri unutmayınız. Yerel yönetimlere ve buralarda arsalar

yaratınız. Çünkü hiçbir yerel yönetimin bizim olduğu gibi kahve, çay satarak veyahut da kendi malını mülkünü kiraya vererek bugün içinde olduğumuz şekilde ekonomik ortamda bu istenen hizmetleri yapması, buraları dönüştürmesi mümkün değildir. Arsa yaratmanız lazım. Ne olur kulağınıza küpe olsun, kenarında köşesinde tutun. Planlarınızı yaparken yerel yönetimlere de buralardan arsa yaratın. Benim en büyük sıkıntım kendi adıma bu belediyenin başkanı olarak hiç bu tür değerlendirebileceğimiz yerlerimiz maalesef eski dönemlerdeki plan insanlarda oluşmamış. Bunu kapitalist bir bakış gibi algılayabilirsiniz ama bu işin gerçeği maalesef hesap kitap öyle geliyor. Çünkü biz hepimiz yıllarca çalışanın hakkının verilmesi gerektiğini, daha iyi şartlara sahip olması gerektiğini savunurken bir anda önümüze geldiğinde sendika ile karşılıklı oturduğumuzda hesaba kitaba, gelire gidere baktığımızda yapılması gereken işlere baktığımızda bir anda gerçekle yüz yüze geliyoruz ki eyvah.

Yani veremeyeceğimiz, ödeyemeyeceğimiz bir vaadi vermememiz gerekir. Çünkü yarın öbür insanlara bir vaatte bulundunuz. Onlar da buna göre kendilerini planladılar. Bazı belediyelerde yaşanıyor bazen, bizden önce de yaşandığı zamanlar var benim belediyemde. O maaşını ödeyemediğimizde o insanların taahhütlerini yerine getiremediğinde çok zor duruma düşüyorlar. Bir sorunum da şu yine sizlerle ilgili. Onu da söylemeden kapatmayayım.

Son sözüm bu olsun. Sındırgıda her yer sallanıyor şu anda. Biliyorsunuz. En sonunda karar verdik. Bunun deprem fırtınası olduğuna. Ama bu fırtına her an her yerde olabilir. Fırtınaya da ihtiyacımız yok. Tek bir büyük deprem ile büyük sıkıntılar yaşayacağız. Biz Mudanya'da arkadaşlarım buradalar, sağ olsunlar. Belki de benzeri olmayan bir uygulama yaptık. Bütün ilçedeki bütün binaların envanterini çıkardık. Hepsinin tek tek karnelerini çıkardık ve bunları belgeledik. Durumlarını biliyoruz. Depremde ne yapacaklarını, nasıl davranacaklarını, ne kadarının yıkılma tehlikesine sahip olduğunu, elimizde veri var. Fakat bu veri bir işimize yarıyor mu şu anda? Hayır, sadece geceleri rahatsız uyuyoruz, mutsuz oluyoruz. Bunu hala çözemediğimiz için sıkıntıya düşüyoruz. Bu şehirleri, bu kentleri daha sağlam yerlere taşımanın yollarını bulmalıyız.

Bunları deplase etmeliyiz, kentleri seyreltmeliyiz. Başkanımız, Şükrü başkanımın söylediği gibi biz de kocaman bir coğrafyada yayılı bir kentiz. Fakat kentin nüfusunun %80'i küçücük bir noktaya odaklanmış, sahil şeridine odaklanmış vaziyette. Dolayısıyla burada da siz şehir plancılarına mimarlara ihtiyacımız var. Dönüştürmek, bu insanların yaşamlarını kurtarabilmek, bu tehlikeyi bertaraf edebilmek için yardıma ihtiyacımız var.

Burada da mevzuat önümüzde sıkıntılı. Bir arkamızda dağlar, zeytinlikler, önümüzde deniz, kıyı, kenar… Öbür tarafta doğuya, batıya gittiğimizde işte doğal sit alanları. Öyle bir sıkıntılı coğrafyadayız ama biliyoruz ki deprem olacak. Çok güzel söylediniz. Marmara Denizi'nin çevresindeki üç ilçeyiz. Üçümüzü de çok ilgilendiriyor bu olası büyük deprem. Üçümüz de büyük tehdit altındayız üç ilçede. Bununla ilgili mutlaka el birliğiyle bir şeyler yapmak lazım deyip çok teşekkür ederim.

Akif Burak ATLAR: Biz teşekkür ediyoruz. Ben değerli başkanlarımız için çok teşekkür ediyorum. Süremiz soru veya katkı almak için maalesef yeterli olmayacak. Burada bizlerle olduğunuz kolokyumun ilk gününde belediye başkanlarımızla panelimize eşlik ettiğiniz için sizlere, emeği geçen tüm arkadaşlara teşekkür ediyorum.

Birinci Oturum

İklim ve Çevre

Moderatör: **Prof. Dr. Doğan DURSUN**

Değişimin Eşiğinde Isınan Kentler: Ankara (Çankaya) Emek Mahallesi'nde Mikroiklimsel Dönüşüm

Zübeyde Tuğba ALKAN ÇELİK, Prof. Dr. Nilgün GÖRER TAMER

***** İklime Duyarlı Kentsel Form Geliştirme ve Optimizasyon Modeli: Fatih Örneği

Semanur SELVİ, Dr. Öğr. Üyesi Deniz Erdem OKUMUŞ

***** Farklı Yerel İklim Bölgelerindeki Açık-Yeşil Alanların Kentsel Isı Adası Değişimine Etkileri: Konya Kenti Örneği

Buse ACAR, Doç. Dr. Neslihan SERDAROĞLU SAĞ, Seyfi Eren DİLEKLİ, Doç. Dr. Kadriye Deniz TOPÇU

***** Kıyı Turizminde İklim Değişikliği Etkileri: Mekânsal Göstergeler ve Paydaş Yaklaşımları

Zülal İDGÜ, Dr. Öğr. Üyesi Güliz ÖZTÜRK

**Bu bildiri yazarın isteği üzerine yayınlanmamıştır.*

Değişimin Eşiğinde Isınan Kentler: Ankara (Çankaya) Emek Mahallesi'nde Mikroiklimsel Dönüşüm

Zübeyde Tuğba Alkan Çelik
Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı, Doktora Öğrencisi

Nilgün Görer Tamer
Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı, Öğretim Üyesi

Özet

İklim değişikliğinin kentler üzerindeki etkileri giderek daha kritik hale gelmekte, özellikle kentsel ısı adası olgusu planlama disiplininde önemli bir tartışma alanı oluşturmaktadır. Bu çalışma, mekânsal kararların iklimsel kırılganlıkları nasıl derinleştirdiğini görünür kılmayı ve sürdürülebilir planlama stratejilerine bilimsel temelli katkılar sunmayı amaçlamaktadır. Ankara ili Çankaya ilçesi Emek Mahallesi'nde 2000–2025 yılları arasında gerçekleşen mikro-iklimsel dönüşüm, uzaktan algılama ve CBS temelli Yüzey Sıcaklığı (LST) ve Normalleştirilmiş Bitki Örtüsü İndeksi (NDVI) analizleriyle incelenmiştir. Bulgular, yapı yoğunluğunun artışı, geçirimsiz yüzeylerin yaygınlaşması ve yeşil dokunun kaybı ile mahallede yüzey sıcaklıklarının 2–3 °C yükseldiğini ortaya koymaktadır. NDVI ve LST değerleri arasında ters yönlü güçlü bir ilişki bulunmuş; yeşil altyapının termal konforu artırdığı, yapılaşma yoğunluğunun ise ısı adası etkisini güçlendirdiği saptanmıştır. Çalışma, farklı kentsel tipolojilerin mikroklimatik etkilerini karşılaştırmalı olarak değerlendirmekte ve yerel bağlam odaklı mekânsal öneriler geliştirmektedir. Sonuçlar, iklim uyum söylemleri ile imar uygulamaları arasındaki çelişkiyi görünür kılarak, bilimsel bilgiye dayalı mekânsal analizlerin karar süreçlerine entegrasyonunun aciliyetini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kentsel ısı adası, Kentsel morfoloji, Mikroiklimsel dönüşüm, Ankara-Emek Mahallesi

Cities Heating at the Edge of Change: Microclimatic Transformation in Ankara (Çankaya) Emek Neighborhood

Abstract

The impacts of climate change on cities are becoming increasingly critical, with the urban heat island phenomenon forming a significant area of debate in the planning discipline. This study aims to highlight how spatial decisions deepen climatic vulnerabilities and to offer scientifically based contributions to sustainable planning strategies. The microclimatic transformation in the Emek Neighborhood, Çankaya District, Ankara Province, between 2000 and 2025 was examined using remote-sensing and GIS-based analyses of surface temperature (LST) and Normalized Vegetation Index (NDVI). The findings reveal that increases in building density, the proliferation of impermeable surfaces, and the loss of green spaces have led to a 2–3 °C rise in surface temperatures in the neighborhood. A strong inverse relationship was found between NDVI and LST values; it was determined that green infrastructure increases thermal comfort, while building density strengthens the heat island effect. The study comparatively evaluates the microclimatic impacts of different urban typologies and develops spatial proposals focused on the local context. The findings highlight a contradiction between climate adaptation discourses and urban planning practices, underscoring the urgency of integrating scientifically grounded spatial analyses into decision-making processes.

Keywords: Urban heat island, Urban morphology, Microclimatic transformation, Ankara-Emek neighborhood

1. Giriş

Günümüzde iklim değişikliği, nüfus ve kentleşmenin hızla artmasıyla birlikte kentlerin çevresel sürdürülebilirliğini tehdit eden en önemli sorunlardan biri haline gelmiştir. Bu hızlı kentleşme süreci, doğal alanların yapılaşmaya açılması, geçirimsiz yüzeylerin artması ve yeşil alanların azalması gibi sorunları beraberinde getirmekte ve yerel iklimde değişikliklere neden olmaktadır (Zhao vd., 2014; Santamouris, 2015). Bu bağlamda kentsel ısı adası etkisi, kentsel alanlardaki sıcaklıkların çevredeki kırsal alanlara oranla daha yüksek olmasına neden olan bir olgudur (Oke, 1988). Kentsel ısı adası etkisi; yüzey sıcaklıklarının artmasına, enerji tüketiminin yükselmesine, hava kalitesinin bozulmasına ve kırılgan grupların sağlık risklerinin artmasına yol açmaktadır (Santamouris, 2015).

Kentsel ısı adası olgusu sınır tabakası, örtü tabakası, yüzey ve yer altı olmak üzere dört grupta sınıflandırılmaktadır. Sınır tabakası ve örtü tabakası kentsel ısı adası türleri kentsel ve kırsal alanlar arasındaki atmosfer sıcaklığı farklılıklarını ifade etmektedir (Oke vd., 2017). Son yıllarda uzaktan algılama teknolojilerindeki gelişmeler sayesinde, daha güvenilir yüzey sıcaklığı analizleri yapılmaktadır. Bu gelişmeler ile yüzey kentsel ısı adası etkisi türündeki araştırmalar artmakta ve önem kazanmaktadır (Zhou vd., 2018). Ayrıca kentsel alanlardaki yeşil alan miktarı kentsel mikroiklim koşullarının iyileştirilmesinde kritik bir rol oynamaktadır (Yuan ve Bauer, 2007). Bu kapsamda, Yüzey Sıcaklığı (LST) ve Normalleştirilmiş Farkı Bitki İndeksi (NDVI) analizlerinin birlikte değerlendirilmesi, kentsel ısı adası etkisinin ve termal konfor koşullarının kapsamlı bir şekilde ortaya konmasına olanak tanımaktadır.

Kentsel morfoloji ve arazi kullanım türlerinin yüzey sıcaklığı üzerindeki etkilerini incelemek, kentsel ısı adası etkisinin mekânsal olarak anlaşılması ve yönetilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda çalışma, Ankara ili Çankaya ilçesi Emek Mahallesi'nde 2000-2025 yılları arasındaki kentsel ısı adası etkisi değişimini Landsat uydu görüntüleri kullanılarak elde edilen LST ve NDVI analizleri üzerinden mevsimsel olarak incelemekte, farklı kentsel dokuların mikroiklim üzerindeki etkilerini araştırmaktadır.

Çalışmanın temel amacı; mahalle kapsamında kentsel doku, bitki örtüsü yoğunluğu ve yapılaşma özelliklerinin yüzey sıcaklığı üzerindeki etkilerini analiz ederek, kentsel ısı adası etkisinin zamansal ve mekânsal dağılımını ortaya koymak ve bu etkiyi azaltmaya yönelik stratejik öneriler geliştirmektir.

Araştırmada "2000-2025 yılları arasında Emek Mahallesi'nde kentsel ısı

adası etkisi nasıl değişmiştir?" temel araştırma sorusu çerçevesinde alt araştırma soruları oluşturulmuştur:

- Emek Mahallesi'nde kentsel ısı adası etkisi yaz ve kış mevsimlerinde göre nasıl farklılaşmaktadır?
- LST ve NDVI değerleri arasında nasıl bir ilişki vardır?
- Düşük LST ve yüksek NDVI değerine sahip alanların mekânsal ve morfolojik özellikleri nelerdir?

Araştırma soruları çerçevesinde öncelikle Emek Mahallesi'ne ait 2000-2025 yılları arası yaz ve kış mevsimlerine ait LST ve NDVI analizleri yapılmış, analizlerin sentezlenmesi ile farklı kentsel dokular belirlenmiş ve bu dokulardaki tipolojik özellikler incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda bu alanlardaki kentsel ısı adası etkisinin azaltılmasına yönelik öneriler sunulmuştur.

Emek Mahallesi'nde yapılan LST ve NDVI analizlerine dayalı bu çalışma, mikroklimatik farklılıkların mekânsal dağılımını ortaya koyarak kentsel ısı adası etkisinin yerel düzeyde nasıl şekillendiğine yönelik bulgular sunmaktadır. Çalışma 2000-2005 yılları arası yaz ve kış mevsimlerine göre gerçekleştirilen zamansal karşılaştırmalarla iklim değişikliği ve kentsel ısı adası etkilerini ortaya koymaktadır. Ayrıca farklı tipolojilerin mikroiklim üzerindeki etkilerini kıyaslayarak mekânsal planlamaya yönelik stratejik çıkarımlar yapılmaktadır. Bu bağlamda çalışma, kentsel ısı adası etkisi mekânsal ve zamansal olarak yüzey sıcaklığı ve bitki örtüsü analizleriyle ortaya koyması, farklı kentsel tipolojiler arasındaki mikroklimatik farklılıkları karşılaştırmalı olarak değerlendirmesi ve yerel ölçekte sürdürülebilir planlama stratejilerine katkı sunması açısından önemlidir.

2. Kentsel Isı Adası

İklim değişikliğine bağlı olarak sıcaklık ve yağış rejimindeki değişimler, özellikle kentlerde insan konforu ve sağlığı üzerinde önemli etkiler yaratmaktadır. Alanın karakteristik özelliklerine bağlı olarak zamansal ve mekânsal farklılık gösteren sıcaklık değişimler, kentlerde ısı birikimi ile tanımlanan kentsel ısı adası etkisini artırmaktadır. Bu etki düzeyinin hem iklim değişikliği hem de kentlerin yayılma ve yoğunlaşma süreçleriyle daha da artacağı öngörülmektedir (Watkins vd., 2007).

Kentsel ısı adası kentsel alanların, çevrelerindeki kırsal alanlara göre daha yüksek sıcaklıklara sahip olması durumudur. Bu sıcaklık farkı genellikle

gündüz saatlerinde yüzey sıcaklığı, gece saatlerinde ise hava sıcaklığı olarak kendini göstermektedir (Oke, 1982). Gündüz saatlerinde yüzey sıcaklıkları atmosferik hava sıcaklıklarına oranla daha fazla dalgalanma gösterirken, gece saatlerinde genelde benzer düzeyde olmaktadır (Şekil 1).

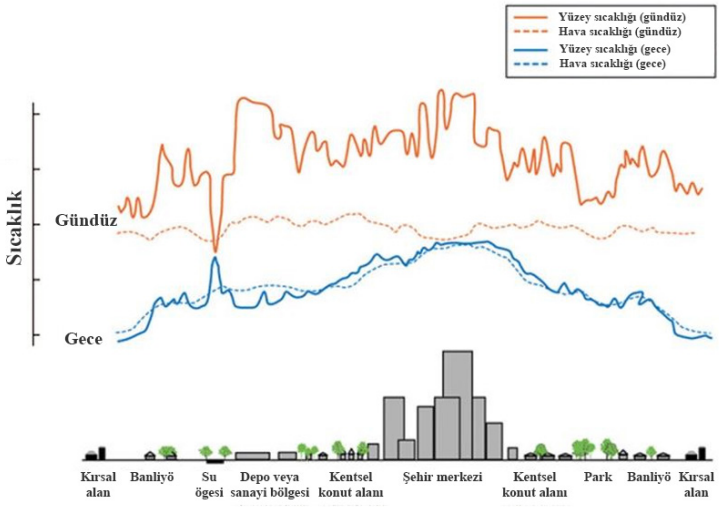

Şekil 1: Kentsel Isı Adası Etkisi (Environmental Protection Agency, 2025'ten uyarlanmıştır)

Şehir merkezinde yapı yoğunluğu nedeniyle sıcaklığın hem gündüz hem de gece en yüksek seviyelere ulaştığı görülmektedir. Öte yandan, özellikle gölet gibi su ögelerinin olduğu alanlar incelendiğinde yüzey sıcaklığında ani düşüş ve yükseliş gözlemlenmektedir. Bu durum su kütlelerinin gündüz ve gece boyunca sıcaklığı sabit tuttuğunun göstergesidir. Bunun temel nedeni suyun güneş enerjisini yapılaşmış alanlar ve asfalt gibi geçirimsiz güzeyler ile aynı düzeyde absorbe etmemesidir. Kent içinde açık ve yeşil alanlar, parklar ve su yüzeyleri çevrelerine kıyasla daha serin bir ortam oluşturmaktadır. Bu nedenle kırsal alanlar ve geçiş bölgelerinde kentsel alanlara oranla sıcaklıklar daha düşük kalmaktadır (Environmental Protection Agency, 2025).

Hızlı kentleşme süreci ile bitki örtüsü azalmakta, otopark, çatı, yollar gibi yansıtıcılığı yüksek yüzeyler artmaktadır. Bunun yanı sıra trafik, ısınma ve endüstriyel faaliyetler gibi insan kaynaklı ısı salımları kentsel sıcaklıkları artırmaktadır (Oke, 1987; Kleerekoper, 2016). Bu durum kentsel ısı adası etkisinin oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Kentsel ısı adası etkisinin temel nedeni açık alanların soğuma hızının, yoğun yapılaşmış alanların soğuma hızına oranla daha yüksek olmasıdır. Kentin büyüklüğü ve yoğunluğu

arttıkça kent merkezi ve kırsal alan arasındaki hava sıcaklığı farkı da artmaktadır. Zamanla büyüyen bu sıcaklık farklı nedeniyle kentsel ısı adası etkisi artmaktadır. Bu durum yaz aylarında soğutma sistemlerine olan ihtiyacı artırmakta, sera gazı emisyonlarının artmasına neden olmaktadır (Das, 2022). Ayrıca, aşırı sıcaklar nedeniyle bireylerin sağlık durumu, termal konfor koşulları ve yaşam kaliteleri olumsuz etkilenmektedir.

Isıyı emen sert yüzeylerin sürekli artması, yoğun kentleşme ve doğal bitki örtüsünde meydana gelen azalma kentsel ısı adasının temel nedenleri arasında yer almaktadır (Şekil 2). Küresel nüfus artışı, iklim değişikliği, biyolojik çeşitlilik kaybı ve ormansızlaşma ile kentler sürekli değişim halindedir. Ayrıca artan nüfus yoğunluğu ile eş zamanlı gerçekleşen kentsel yayılma meydana gelmektedir. Bu süreçte kentsel ısı adası etkisini önemli düzeyde artırmaktadır. Buna bağlı olarak hidrolojik ve biyofiziksel döngüler etkilenmektedir (Mohajerani vd., 2017). Kentlerde asfalt, beton vb. mühendislik ürünü malzemeler yüksek ısı depolama kapasitesine ve düşük yansıtıcılık (albedo) değerine sahip olması nedeniyle kentsel ısı adası etkisi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir (Golden ve Kaloush, 2006). Bu malzemelerin yanı sıra insan faaliyetlerinden kaynaklanan antropojenik ısı ve artan hava kirliği ile farklı ve belirgin bir kent iklimi oluşmaktadır (Oke, 1982).

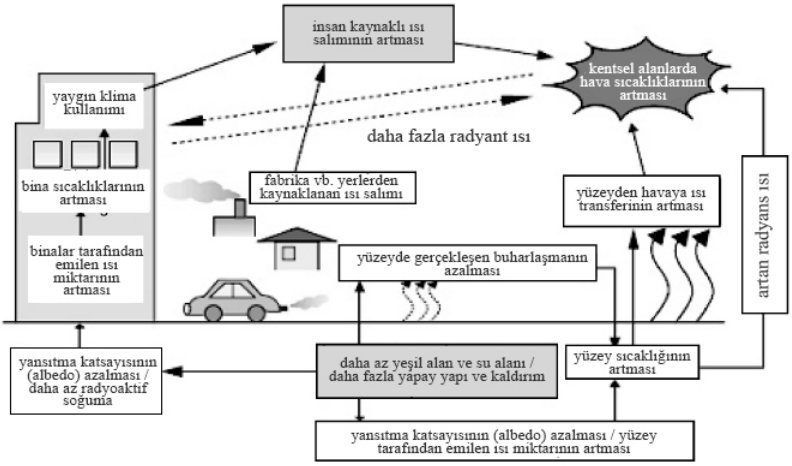

Şekil 2: Kentsel Isı Adası Etkisinin Nedenleri (Yamamoto, 2006'dan uyarlanmıştır)

Kentsel ısı adası etkisi, kentlerin yaşanabilirliği üzerinde önemli etkilere sahiptir. Kentleşmeye bağlı ısınma, halk sağlığı ve refahı ile yerel iklim üzerinde önemli etkiler yaratmaktadır (Yang vd., 2015; Grimmond, 2007). Bu bağlamda termal konfor; sıcaklık, nem, rüzgar ve güneş radyasyonu gibi çevresel parametrelere bağlı olarak bireyin ısıl çevresinden duyduğu memnuniyet durumunun ifade etmektedir (ASHRAE, 2004). Kentsel ısı adası etkisi dış mekân termal konforunu olumsuz etkileyerek (Olgyay, 1963) özellikle sıcak dönemlerde ısı stresini artırmakta, bu durum kırılgan gruplar açısından ciddi sağlık sorunlarına neden olmakta ve yüksek ölüm oranlarıyla ilişkilendirilmektedir (Mohajerani vd., 2017; Santamouris, 2015). Sıcak hava dalgalarında 65 yaş üstü bireyler, kronik hastalığı olanlar,düzenli ilaç kullananlar, fazla kilolu bireyler, hamileler, kardiyovasküler hastalığı bulunan ve kalp yetmezliği riski taşıyan kişiler gibi risk gruplarının daha savunmasız olduğu ortaya çıkmıştır (Kovats ve Hajat, 2008; Yang vd., 2010).

Öte yandan aşırı sıcaklar elektrik ve su tüketiminde artışa yol açmakta, enerji tüketimini de artırmaktadır (Mohajerani vd., 2017; Santamouris, 2015). Aşırı sıcaklarda artan klima kullanımı yalnızca sera gazı emisyonlarını yükseltmekle kalmamakta, aynı zamanda dış ortama bırakılan atık ısı yoluyla kentsel ısınmayı besleyerek ek bir soğutma talebi döngüsü oluşturmaktadır (Kleerekoper, 2016).

Artan sıcaklıklara bağlı olarak bitki örtüsü daha fazla suya ihtiyaç duymaktadır. Bu durum kentsel ekosistemlerin sürdürülebilirliğini olumsuz etkilemektedir (Zhou vd., 2014). Ayrıca yüksek sıcaklıklar ile buharlaşma oranı ve dolayısıyla su tüketimi artmakta, bu durum da içme suyu kaynakları üzerinde baskı oluşturmaktadır.

3. Yöntem

Çalışmada, Emek Mahallesi'ndeki mikroiklimsel dönüşümü mekânsal olarak analiz etmek amacıyla nicel veri toplama ve analiz yöntemleri kullanılmıştır. Bu kapsamda çalışma üç temel aşamadan oluşmaktadır (Şekil 3). Öncelikle, çalışmanın kavramsal çerçevesi belirlenerek kentsel ısı adası kavramı araştırılmıştır. Bu kapsamda çalışmanın amacı tanımlanmış, araştırma soruları oluşturulmuş ve yöntem belirlenmiştir. Çalışmada, coğrafi verilerin toplanması, analizi ve görselleştirilmesi süreçlerinde uzaktan algılama ve Coğrafi Bilgi Sistemleri araçlarından faydalanılmış, saha çalışması ile mekânsal veriler belgelenmiştir.

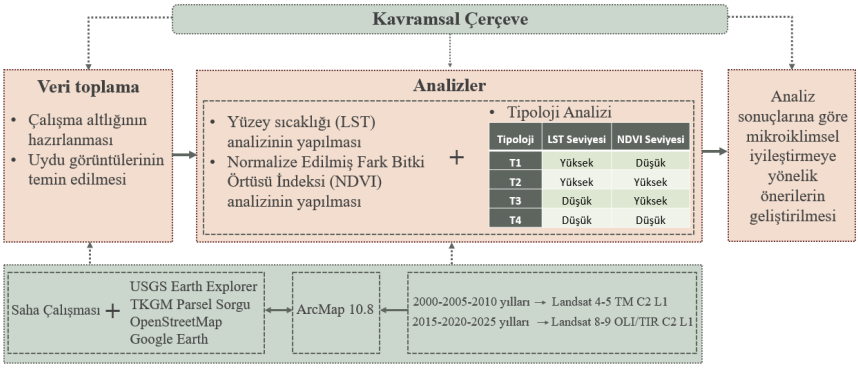

Şekil 3: Yöntem Akış Şeması

İlk aşamada, yüksek çözünürlüklü Google Earth uydu görüntüleri, açık coğrafi veri platformu olan OpenStreetMap ile 16 Nisan 2025, 27 Nisan 2025 ve 31 Mayıs 2025 tarihlerinde yapılan saha araştırmasından elde edilen veriler temel alınarak çalışma altlığı oluşturulmuştur. Ardından analizleri yapabilmek için gerekli uydu görüntüleri United States Geological Survey (USGS) Earth Explorer uygulamasından temin edilmiştir. İkinci aşamada, LST ve NDVI analizlerinin oluşturulmasında Landsat 4-5 TM C2 L1 ve Landsat 8-9 OLI/TIRS uydu görüntüleri birincil kaynak olarak kullanılmıştır. Bu kapsamda analizlerde Emek Mahallesi ve yakın çevresini göstermek amacıyla çalışma sınırı belirlenmiş olup analizler sonucunda elde edilen değerler ve hesaplamalar yalnızca Emek Mahallesi'ni kapsamaktadır. Son aşamada, LST ve NDVI analizleri yapılaşma ile ilişkilendirilmiş, analiz sonuçlarına göre 4 farklı tipoloji belirlenmiştir. Belirlenen tipolojilerin doluluk boşluk oranları, yapılaşma oranları ve kat sayıları analiz edilmiştir. Bunun yanı sıra RayMan programı kullanılarak sokak düzeyinde Gökyüzü Görünürlük Faktörü hesaplanmıştır. Tipolojik analizlerde kullanılan parsel verileri Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Parsel Sorgu Uygulaması'ndan elde edilmiştir. Tüm bu kaynaklardan elde edilen verilerin işlenmesi, düzenlenmesi ve mekânsal analizlerinin yapılmasında ArcMap 10.8 yazılımı kullanılmıştır. Çalışmada; LST ve NDVI ile tipoloji analizleri karşılaştırmalı olarak değerlendirilerek kentsel ısı adası etkisi araştırılmış, elde edilen bulgular çerçevesinde öneriler geliştirilmiştir.

Çalışma, sunduğu katkıların yanı sıra araştırmada elde edilen bulguların değerlendirilmesinde birtakım sınırlılıklara sahiptir. Öncelikle, LST ve NDVI analizleri Landsat uydu görüntülerine dayalı olarak elde edilmiştir. Bu veriler yalnızca belirli gün ve saatlere ait anlık sıcaklık durumunu yansıtmakta, dolayısıyla gece ve gündüz fark veya günlük sıcaklık

değişimleri analiz edilememiştir. Öte yandan, kullanılan uydu verileri 30 m çözünürlüğe sahiptir. Bu durum, alt ölçekli yeşil alanların, dar sokakların ve bina gölgeleri gibi mikro ölçekli farklılıkların tespit edilmesinde yetersiz kalabilmektedir. Ek olarak, yaz ve kış mevsimlerine ait analizler farklı yılların farklı günlerinde yapılmıştır. Bu durumda gün içindeki sıcaklık değişimleri, mevsimsel normallerde yaşanan sapmalar ve atmosferik koşullar karşılaştırmaları etkileyebilmektedir.

3.1. Çalışma Alanı

Bu çalışma, Ankara'nın Çankaya ilçesinde yer alan Emek Mahallesi'nde gerçekleştirilmiştir. Çankaya ilçesinin kuzeyinde bulunan Emek Mahallesi, kuzeyde Beşevler, güneyde Balgat doğuda Bahçelievler, batıda Beştepe Mahalleleri ile komşudur (Şekil 4). Emek Mahallesi, 140 hektar ile Çankaya ilçesinin yüzölçümünün %0,52'sini oluşturmaktadır. 22 420 kişi ile Çankaya ilçesinin % 2,40'ını oluşturan Emek Mahallesi'nin hane halkı büyüklüğü 2,48 kişidir (TÜİK, 2025). Mahalle; kışı ılık, yazı çok sıcak ve kurak iklim tipi (Köppen-Geiger sınırlandırmasına göre Csa iklim sınıfı) özelliklerine sahip olan Ankara ilinin iklim kuşağı içerisinde yer almaktadır (Meteoroloji Genel Müdürlüğü, 2023).

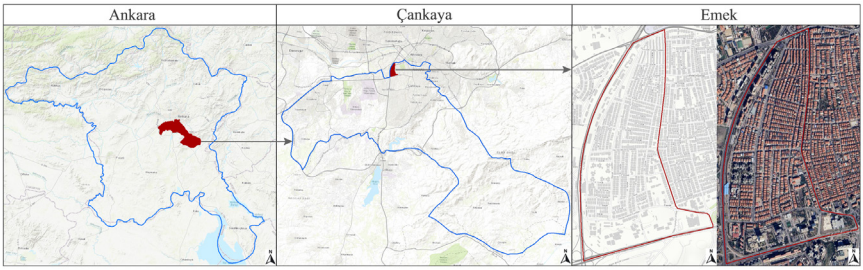

Şekil 4: Emek Mahallesi'nin İl ve İlçedeki Konumu

Emek Mahallesi 1950'li yıllardan itibaren modern mimarlık anlayışını yansıtan yapı tiplerine de ev sahipliği yapmaktadır. 1956 yılında inşa edilen Yıldıztepe Blokları Emek Mahallesi'nin ilk toplu konut projelerinden biridir. Blokların tasarımı dönemin modern akımlarından etkilenmiş olup, geniş yeşil alan ve iç avluluğu özelliklere sahiptir. 1953 yılında inşa edilen İsrailevleri, insan ölçeğinde ve yatay biçimle tasarlanmıştır. Bloklar arasında kalan arka bahçeler ortak kullanıma uygun olarak tasarlanarak süreklilik sağlanmıştır (VEKAM, 2006). 1960'lı ve 1970'li yıllarda kamu çalışanları ve orta gelir gruplarına yönelik geliştirilen konut uygulamaları ile mahallede görece homojen bir sosyo-ekonomik yapı ve planlı bir kentsel gelişme görülmüştür.

1980'li yılların sonlarında tamamlanan Şenyuva Blokları ise Mevlana Caddesi ile Emek Mahallesi arasında sınır niteliği taşıyan çok katlı yapılardır. Öte yandan 1980 sonrasında kentin gelişme ekseni ve özellikle Ankara Şehirlerarası Terminali İşletmesi (AŞTİ)'nin açılması, Bakanlıkların Eskişehir Yolu aksına taşınması ve metro istasyonları ile kent içinde erişilebilirliği artan mahalle işlevsel olarak dönüşüm geçirmeye başlamıştır. Çok katlı yapılar, ofis ve ticaret birimlerinin mahallede yaygınlaşması ile mahalle karma kullanımlı ve ulaşım açısından stratejik bir bölgeye dönüşmüştür.

Son yıllarda bölgede yaşanan kentsel dönüşüm uygulamalarının çoğunlukla rant odaklı, yap-satçı müteahhitler eliyle yürütüldüğü ve yapı yoğunluğunun arttığı görülmektedir. Bu durum altyapı yetersizliğini ve sosyal donatı eksikliğini de beraberinde getirmektedir (Özkan, 2018).

Mahallenin 2025 yılı arazi kullanımında (Şekil 5) büyük ölçüde konut işlevi olan yapılar, zemin katlarda ticari birimlerin yer aldığı görülmektedir. Mahalle dokusu genel olarak parselde yapı yoğunluğu yüksek, sınırlı boşluklar içeren, az sayıda açık alan ve sınırlı yeşil alan varlığı ile karakterize edilebilir. Mahallede eğitim, sağlık ve ibadet tesisi gibi kamu hizmet birimleri belirli merkezlerde yoğunlaşırken, ticaret alanları Bişkek Caddesi, Kazakistan Caddesi, Bosna Hersek Caddesi ve Veli Necdet Arığ Caddesi'nde yoğunlaşmaktadır. Mahallenin güneyinde Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın merkez binaları ile Milli Kütüphane bulunmaktadır. Mahallede üniversite kampüslerinin bulunması nedeniyle öğrenci yurtları ve pansiyonları dikkat çekmektedir. Bunun yanı sıra mahallenin Ankaray Metro Hattı'nda olması, kuzeyinde ve batısında bulunan Bahçelievler Metro İstasyonu ve Emek Metro İstasyonu ile yüksek düzeyde erişilebilir olması nüfus hareketliliğine de neden olmaktadır.

Bu kapsamda, Emek Mahallesi, planlı kentsel dokudan, yoğun ve parçacıl kentsel dönüşüm uygulamalarına evrilmesi, artan yapı ve nüfus yoğunluğu ile kentsel ısı adası etkisinin mekânsal ve morfolojik olarak etkilerini analiz etmek için çalışma alanı olarak seçilmiştir.

Şekil 5: Emek Mahallesi Arazi Kullanımı (Gazi Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, 2024-2025 Bahar Dönemi Mahalle Tasarımı ve Planlamasında Güncel Tartışmalar doktora dersi kapsamında üretilmiştir)

3.2. Uydu Görüntülerinin Temini

Çalışmada Emek Mahallesi'nin zamansal ve mekânsal özelliklerinin analiz edilmesi amacıyla farklı yıllara ait çok bantlı görüntüler kullanılmıştır. Çalışmada 2000, 2005, 2010 yılları için Landsat 4-5 TM, 2015, 2020 ve 2025 yılları için Landsat 8-9 OLI/TIRS kullanılmıştır (Tablo 1).

Tablo 1: Analizlerde Kullanılan Uydu ve Bant Türleri

Uydu	Bant Türü	
	LST Analizi	NDVI Analizi
Landsat 4-5 TM	Bant 6	Bant 3 ve Bant 4
Landsat 8-9 OLI/TIRS	Bant 10	Bant 4 ve Bant 5

Uydu görüntüleri USGS Earth Explorer web sitesi üzerinden elde edilmiştir. Çalışma kapsamında 2000, 2005, 2010, 2015, 2020 ve 2025 yıllarına ait yaz ve kış uydu görüntüleri kullanılmıştır (Tablo 2). Görüntülerin seçiminde mevsimsel karşılaştırma yapabilmek amacıyla yaz ve kış dönemlerine ait tarihsel dengeli olacak şekilde değerlendirilmiştir. Bulutluluk görüntünün bozulmasına yol açan bir unsur olduğundan uydu görüntü tarihlerinin belirlenmesinde bulutsuz günler göz önüne alınmıştır. Ayrıca analiz sonuçlarının doğruluğunu artırmak amacıyla analiz sürecinde tek bir uydu görüntüsü yerine farklı tarihlere ait erişilebilen tüm uydu görüntüleri kullanılmıştır.

Tablo 2: Analizlerde Kullanılan Uydu Görüntüleri

Yıl	Yaz	Kış	Uydu	Path/ Row
2000	5 Temmuz, 21 Temmuz, 6 Ağustos	28 Şubat	Landsat 4-5 TM	177/032
2005	17 Haziran, 3 Temmuz, 20 Ağustos	9 Şubat, 25 Şubat		
2010	15 Haziran, 17 Temmuz, 2 Ağustos, 18 Ağustos	8 Aralık		
2015	15 Temmuz, 31 Temmuz, 16 Ağustos	5 Şubat	Landsat 8-9 OLI/TIRS	
2020	10 Haziran, 26 Haziran, 12 Temmuz, 28 Temmuz, 13 Ağustos, 29 Ağustos	2 Ocak, 19 Şubat		
2025	8 Haziran, 24 Haziran, 2 Temmuz, 10 Temmuz, 18 Temmuz, 26 Temmuz, 11 Ağustos, 19 Ağustos, 27 Ağustos	31 Oca, 8 Şubat, 16 Şubat, 24 Şubat		

3.3. LST ve NDVI Analizleri

Analizlerin yapılmasında beş temel adım bulunmaktadır (Şekil 6). Öncelikle, piksel değerinin radyans değerine dönüştürülmüştür. Piksel değerinin radyans değere dönüştürürken kullanılan formüller Landsat 4-5 TM ve Landsat 8-9 OLI/TIRS uyduları için farklılaşmaktadır

(Sobrino vd., 2004; Polat, 2020). İkinci aşamada, radyans değeri parlaklık sıcaklığı değerine dönüştürülmüştür. Yüzey sıcaklık analizinde Selsiyus ölçeği kullanılacağından Kelvin (°K)'den Santigrat (°C) dönüşümü yapılmıştır. Üçüncü aşamada, parlaklık sıcaklığı değerinin yer yüzeyi sıcaklığına dönüştürülmesi için yüzey sıcaklığı yayınırlık değeri (Zhang vd., 2006) yeniden hesaplanmıştır. Dördüncü aşamada, Cisme gelen ışın enerjisi toplamının emilen ışın enerjisine oranını ifade eden yayınırlık değeri (Polat, 2020) hesaplanmıştır. Formülde düz araziler için pürüzlülük değeri C=0 olarak değerlendirilmiştir. Son aşamada, Yer yüzey yayınırlığının ve bitki örtüsü oranının belirlenebilmesi için NDVI değerleri hesaplanmıştır.

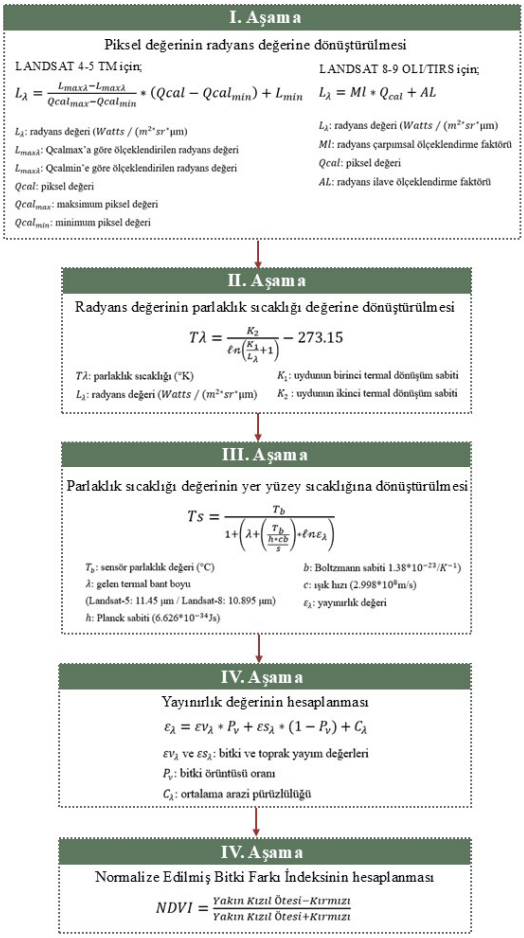

Şekil 6: LST ve NDVI Analiz Süreci

4. Mekânsal Analizler ve Bulgular

Emek Mahallesi'nde 2000-2025 yılları arasında yaz ve kış mevsimlerine ait yüzey sıcaklıklarının ve bitki yoğunluklarının zamansal ve mekânsal değişimi incelenmiştir.

4.1. Yüzey Sıcaklığı (LST) Analizi

Yapılan analizlerde yüzey sıcaklıklarının yıllar içinde belirgin bir şekilde arttığı görülmektedir (Şekil 7). 2000 yılında yaz aylarında 34.05°C düzeyinde başlayan yüzey sıcaklığı, 2025 yılında 38.02°C'ye kadar ulaşmıştır. Kış aylarında ise 2000 yılında en düşük sıcaklık -7°C iken son yıllarda en düşük sıcaklık -1°C ila -2°C düzeyindedir. Bu durum, mahallede hem yaz hem de kış dönemlerinde kentsel ısı adası etkisinin giderek arttığını göstermektedir.

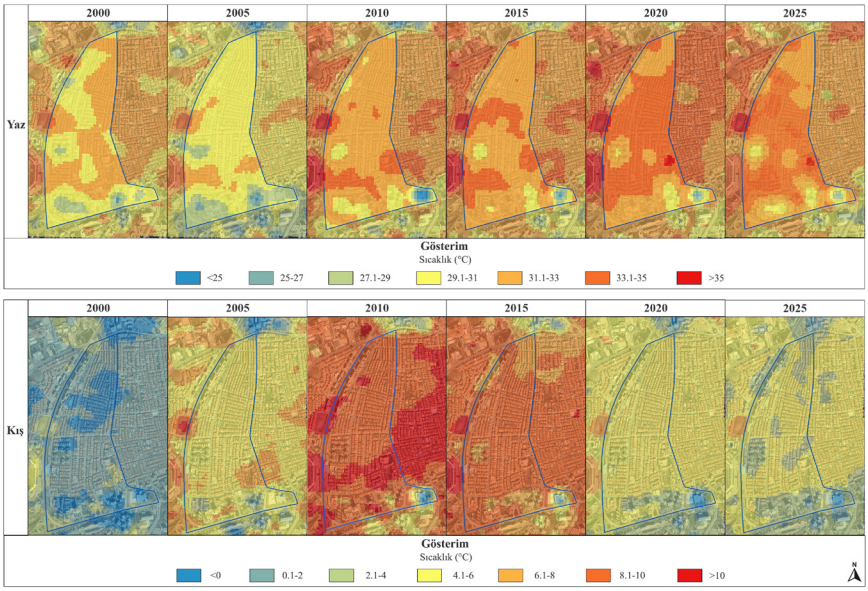

Şekil 7: 2000-2025 Yılları Arası LST Değerleri Mekânsal Dağılımı

Yaz dönemlerine ait analizler incelendiğinde mahalledeki yapı yoğunluğunun yüksek olduğu kuzey ve orta kesimlerde sıcaklık değerleri daha yüksek sevilerdedir. Bunun yanı sıra güneybatı ve güneydoğu bölgesinde yer alan açık alanlar, yeşil alanlar ve kamu yapılarının çevresinde daha düşük sıcaklık değerleri gözlemlenmiştir. Bu alanların diğer alanlara oranla yıllar boyunca daha serin olduğu ancak 2010 yılı sonrasında bu bölgelerde de sıcaklık değerlerinin arttığı görülmektedir. Özellikle mahallenin iç kesimlerinde yani

merkeze yakın bölgelerde yapı yoğunluğunun fazla olması nedeniyle ısı yükü yüksek seviyelere ulaşmıştır.

Kış dönemlerine ait analizler incelendiğinde mahallede sıcaklık değerlerinin daha dengeli olduğu ancak 2010 yılından sonra sıcaklıkların arttığı gözlemlenmiştir. Mahalle genelinde kış mevsiminde serin alanların zamanla azaldığı, orta ve yüksek sıcaklık değerlerini daha yaygın hale geldiği görülmektedir. Bu durum yaz ve kış aylarındaki sıcaklık farkını azaltmaktadır. Bunun sonucunda kentsel ısı adası etkisi mevsimsel bir olgudan çıkıp kalıcı bir mikroklima sorunu hale gelmektedir.

Analizler sonucunda yaz aylarında hissedilen termal stresin giderek arttığını ve kentsel ısı adası etkisinin daha geniş alanlara yayıldığını ortaya çıkmıştır. Yaz ve kış mevsimlerindeki yüzey sıcaklık farkının azalması kentleşmenin mikroiklim üzerindeki etkisini ve ısının mahallede yıl boyunca daha fazla biriktiğini göstermektedir. Hızlı ve yoğun yapılaşma, azalan bitki örtüsü ve nüfus yoğunluğunun artması ile kentsel ısı adası etkisi artmakta buna bağlı olarak termal stres de artmaktadır.

Analizler sonucunda yıllara göre yaz aylarına ait ortalama yüzey sıcaklıkları incelendiğinde (Şekil 8) 2000 yılında 30.81 °C olan yüzey sıcaklığı, 2010 yılında 31.98 °C'ye, 2015 yılında 32.4 °C'ye ve 2020 yılında 32.92 °C'ye ulaşarak artış eğilimini sürdürmüştür. 2025 yılı yaz döneminde ise bu değer 34.98 °C ile analiz döneminin en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Benzer şekilde yaz maksimum değerleri de 2000 yılında 34.05 °C iken, 2025 yılında 38.2 °C'ye kadar çıkmıştır. Bu artış, yaz mevsiminde yüzey sıcaklıklarının belirgin şekilde yükseldiğini göstermektedir.

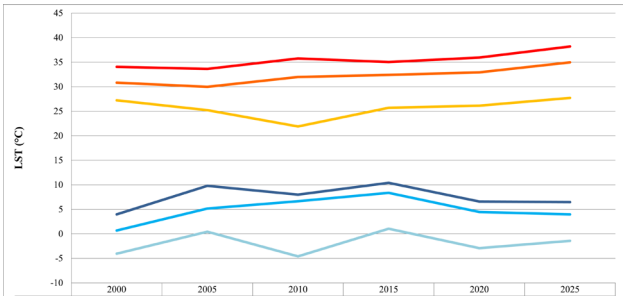

	2000	2005	2010	2015	2020	2025
Yaz_Min	27.23	25.22	21.89	25.69	26.14	27.7
Yaz_Ort	30.81	29.98	31.98	32.4	32.92	34.98
Yaz_Max	34.05	33.63	35.75	35.04	35.93	38.2
Kış_Min	-4.04	0.44	-4.6	1.04	-2.93	-1.44
Kış_Ort	0.68	5.16	6.64	8.36	4.46	3.98
Kış_Max	3.96	9.8	7.99	10.39	6.6	6.48

Şekil 8: 2000-2025 Yılları Arası Mevsimsel LST Değişimi

2010 yılında yaşanan sıcaklık artışı Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nün 2010 yılı iklim değerlendirmesine göre, Türkiye'nin yıllık ortalama sıcaklığı 15.20 °C olarak ölçülmüştür. Bu değer, 1971–2000 dönemi normali olan 12.81 °C'nin 2.39 °C üzerindedir. Bu nedenle 2010 yılı Türkiye'de ölçülen en sıcak yıl olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca, 2010 yılı, 1940 yılından bu yana kaydedilen en yüksek ekstrem hava olaylarının yaşandığı yıl olmuştur (Meteoroloji Genel Müdürlüğü, 2011). Türkiye genelinde yaşanan bu anomali hem bölgesel hem de yerel iklim özelliklerini değiştirmiş, Ankara'yı ve dolayısıyla Emek Mahallesi'ni büyük ölçüde etkilemiştir. Emek Mahallesi yüzey sıcaklığı analiz sonuçlarında 2010 yılında yaşanan sıcaklık artışı Türkiye genelinde yaşanan sıcaklık dalgası ile ilişkilendirilebilir.

Kış aylarına ait ortalama yüzey sıcaklıkları incelendiğinde, ortalama yüzey sıcaklıklarının 2000 yılında 0.68 °C olduğu ve 2015 yılına kadar artış gösterdiği (8.36 °C) gözlemlenmektedir. Ancak 2020 ve sonrasında sıcaklıklarda belirgin bir düşüş yaşanmış, 2025 yılında ortalama kış sıcaklığı 3.98 °C olarak ölçülmüştür. Bu durumda kış aylarında yüzey sıcaklıklarının dalgalı yapıda olduğu söylenebilir.

LST analizleri genel olarak değerlendirildiğinde; 2000-2025 yılları arasında belirgin bir sıcaklık artışı eğilimi olduğu görülmektedir. Özellikle 2010 yılı yaz ve kış dönemlerinde mahalle genelinde yüksek yüzey sıcaklıkları dikkat çekmektedir. 2025 yılı yaz döneminde ulaşılan maksimum yüzey sıcaklığı analiz döneminde en yüksek değer olarak değerlendirilmiştir. Bu artış eğişimi küresel boyuttaki iklim değişikliğinin bölgesel etkisi olmakla birlikte yerel ölçekte de mikroklima özelliklerini değiştirmiştir.

Analizlerde kısmi serin alanlar (Yıldıztepe Blokları, Milli Kütüphane, İsrailevleri) gözlemlenmiş olsa da mahalle genelinde kentsel ısı adası etkisinin kalıcı hale gelmeye başlandığı söylenebilir. Mahallede kentsel ısı adası etkisi, özellikle yapı yoğunluğu yüksek, geçirimsiz alanların fazla ve bitki yoğunluğunun düşük olduğu iç kesimlerde yoğunlaşmaktadır.

4.2. Normalleştirilmiş Bitki Örtüsü İndeksi (NDVI) Analizi

Emek Mahallesi'nde 2000-2025 yılları arası NDVI analizleri incelendiğinde (Şekil 9) mahalledeki bitki örtüsünün hem mevsimsel hem de yıllık düzeyde azaldığı görülmektedir. NDVI değerleri 2000'li yılların başında kamusal açık alanlarda orta düzeyde yoğunluk gösterirken, zaman içinde bu alanların büyük kısmında yeşil alan kaybı yaşandığı ortaya çıkmıştır. Günümüzde ise mahallenin geniş bir bölümünde NDVI değerleri düşük çıkmıştır. Bu durum yapılaşma

yoğunluğunun ve geçirimsiz yüzeylerin artması ile ilişkilendirilebilir.

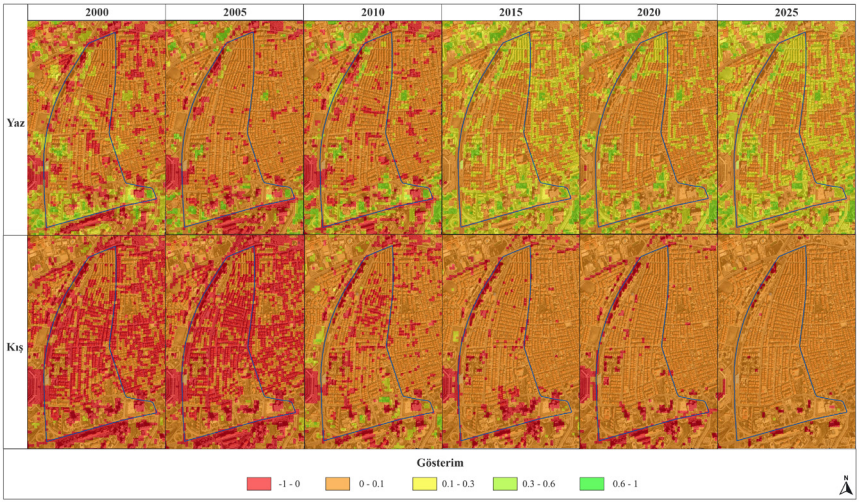

Şekil 9: 2000-2025 Yılları Arası NDVI Değerleri Mekânsal Dağılımı

Yaz dönemlerine ait analizler incelendiğinde bitki örtüsünün daha yoğun olduğu görülmektedir. 2000 yılında yaz aylarında mahallede yeşil alanların daha yoğun olduğu ancak 2010 yılından sonra bitki yoğunluğunun gözle görülür düzeyde azaldığı görülmektedir. Mahallenin güneyinde yer alan kamu yapılarının çevrelerinde parçacık yeşil alanlar gözlemlenmiştir. Ancak 2024-2025 yıllarında bu yoğunluk azalmaya başlamıştır.

Kış dönemlerine ait analizler incelendiğinde bitki örtüsünün azaldığı görülmektedir. özellikle 2010 yılından itibaren kış aylarında NDVI değerleri daha belirgin bir biçimde düşüşe geçmiştir. Özellikle 2020 yılı ve sonrasında düşük değerler daha geniş alanlara yayılmıştır. Bu durum yapılaşmanın bitki örtüsünün önüne geçtiğini ve geçirimsiz yüzeylerin arttığını göstermektedir.

Analizler sonucunda yıllar boyunca NDVI değerlerinde düşüş yaşanması sadece yeşil alan kaybı değil aynı zamanda mikroklimanın bozulmasına, yüzey sıcaklıklarının artmasına ve biyoçeşitliliğin zarar görmesine neden olmaktadır. Bitki yoğunluğunun azalması, yüzey sıcaklıkları ve kentsel ısı adası etkisini tetiklemektedir.

Analizler sonucunda yıllara göre yaz aylarına ait ortalama yüzey sıcaklıkları incelendiğinde (Şekil 10) yaz aylarında ortalama NDVI değerleri 2000 yılında 0.10 iken 2024 yılı yaz döneminde 0.16'ya yükselmiştir. Bu artış, yaz aylarında bitki örtüsü yoğunluğunun genel

olarak arttığını göstermektedir. Maksimum NDVI değerleri ise genel olarak sabit bir şekilde 0.45 (2000) ile 0.50 (2020) arasında değişmiş ve 2025 yılında 0.48 olarak gözlemlenmiştir. Bu durum, mahallede en yoğun bitki örtüsü bulunan bölgelerin (Yıldıztepe Blokları, Bakanlıklar bölgesi, Milli Kütüphane) zaman içinde sürdürülebilirliğini koruduğuna işaret etmektedir.

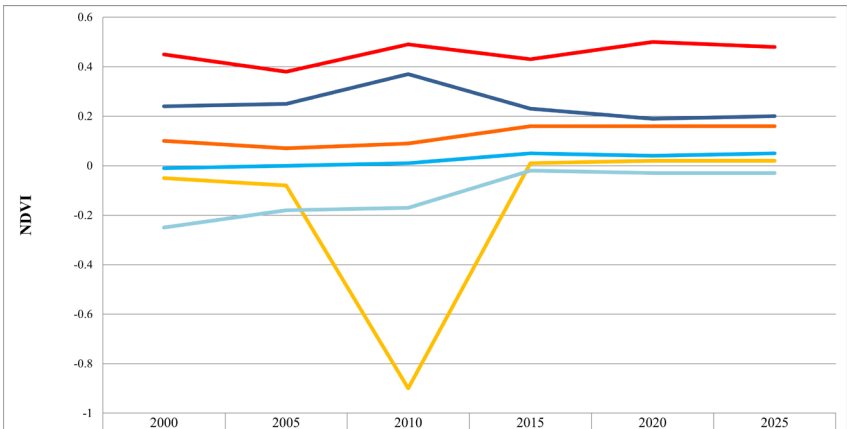

	2000	2005	2010	2015	2020	2025
Yaz_Min	-0.05	-0.08	-0.90	0.01	0.02	0.02
Yaz_Ort	0.10	0.07	0.09	0.16	0.16	0.16
Yaz_Max	0.45	0.38	0.49	0.43	0.50	0.48
Kış_Min	-0.25	-0.18	-0.17	-0.02	-0.03	-0.03
Kış_Ort	-0.01	0	0.01	0.05	0.04	0.05
Kış_Max	0.24	0.25	0.37	0.23	0.19	0.20

Şekil 10: 2000-2025 Yılları Arası Mevsimsel NDVI Değişimi

Minimum NDVI değerleri incelendiğinde 2010 yılının dikkat çekici olduğu görülmektedir. 2010 yılında yaz minimum değeri -0.90 ile analiz döneminin en düşük seviye olarak gözlemlenmiştir. Bu durum Türkiye'de 2010 yılında yaşanan aşırı sıcak hava dalgası sonucu yoğun kuraklık etkisi olarak değerlendirilebilir.

Kış aylarında ortalama NDVI değerleri incelendiğinde yaz aylarına göre daha düşük seviyeler görülmektedir. Değerler 2000 yılında 0.01 iken 2025 yılında 0.05'e yükselmiştir. Bu durum kış aylarında yeşil alan varlığının sınırlı da olsa arttığını göstermektedir. Kış minimum ve maksimum NDVI değerleri arasında genel olarak küçük farklılıklar bulunmaktadır. Değerler 2010 yılına kadar hafif artış eğilimindeyken, 2010 yılından sonra durağanlaşmıştır.

Maksimum NDVI değerlerinin yıllara göre çok değişmemesi mahallede bazı yeşil alanların uzun yıllar boyunca varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Ancak ortalama değerler incelendiğinde

yeşil alanların mahalle genelinde dengeli dağılmadığı hatta mahallenin iç kesimlerinde yeşil alanların azaldığı görülmektedir.

4.3. Yapılaşma Değişiminin LST – NDVI ile İlişkisi

Yapılaşma ile yüzey sıcaklığı ve bitki yoğunluğu arasındaki ilişki incelenmiştir. 2005 ve 2025 yılları uydu görüntüleri incelendiğinde (Şekil 11), 2005 yılında Bakanlıklar bölgesinde yer alan açık toprak zeminlerin ve Bahçelievler Anadolu Lisesi'nin kuzeyindeki boş parsellerin zaman içerisinde geçirimsiz yüzeylere dönüştüğü gözlemlenmiştir. Özellikle boş arsaların yapılaşmaya açılması ve mevcut toprak zeminlerin otopark alanı olarak sert zeminle kaplanması, yüzey albedo değerlerini değiştirerek termal enerji birikimine ve dolayısıyla LST değerlerinde belirgin bir artışa neden olmuştur. Söz konusu değişim, sadece yeni yapılaşma alanlarında değil, mahalle dokusu içerisindeki kentsel yenileme süreçlerinde de kendini göstermektedir. Yerinde yapılan tespitler ve karşılaştırmalı uydu görüntüleri ile geleneksel bahçeli apartman tipolojisinin yerini alan yeni yapıların, parsel bazında bitki örtüsünü ve yumuşak zemin varlığını minimize ettiğini kanıtlamaktadır.

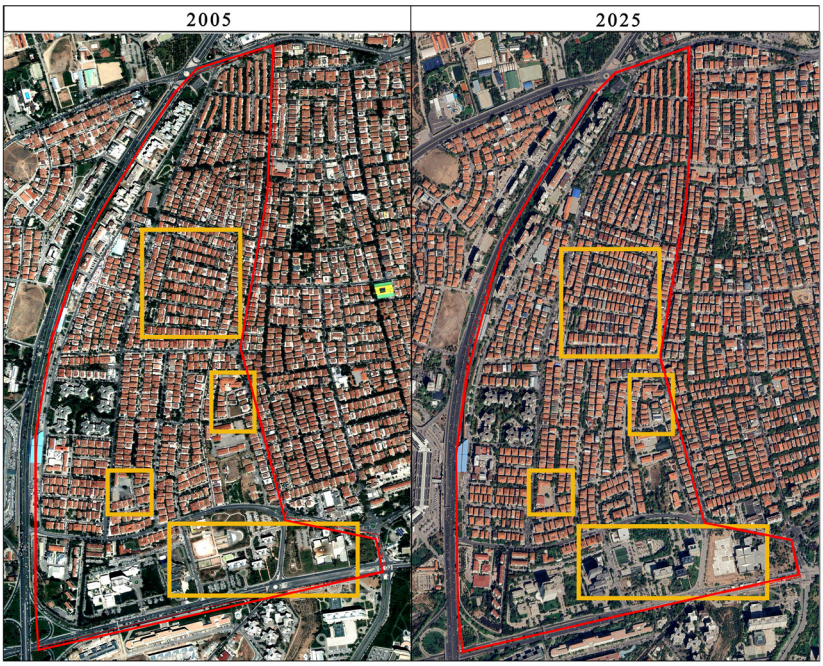

Şekil 11: 2005-2025 Yılları Arasında Kentsel Doku ve Yapılaşma Değişimi

2005 yılında yoğun ağaç dokusu ve geniş bahçe kullanımları ile karakterize edilen alanların, 2025 yılına gelindiğinde geçirgen olmayan betonlaşan yüzeyler ve araç park alanlarına evrildiği görülmektedir. Bu durum, NDVI değerlerinde bir düşüşe yol açarken; kentsel ekosistem hizmetlerinin zayıflamasına ve bölgenin mikroklimatik konforunun bozularak ısı adası etkisinin güçlenmesine zemin hazırlamaktadır. Sonuç olarak 2005-2025 yılları arasında gerçekleşen yapı yoğunluğundaki artış ile bitki varlığındaki azalma arasında saptanan ilişki, kentsel dokudaki morfolojik değişimlerin yüzey sıcaklığı (LST) ve bitki örtüsü indeksi (NDVI) üzerindeki belirleyici etkisini somut bir şekilde ortaya koymaktadır.

4.4. Tipolojik Bir Değerlendirme

LST ve NDVI analizlerinin 2000-2025 yıllarına ait yaz aylarında yüzey sıcaklıklarının mahalle genelinde 26°C ile 36°C değiştiği ve yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Özellikle yapılaşmanın ve geçirimsiz yüzeylerin yoğun olduğu alanlarda kentsel ısı adası etkisi ortaya çıkmaktadır. Özellikle Şenyuva Blokları ve Bahçelievler Anadolu Lisesi ile Cumhuriyet Fen Lisesi'nin bulunduğu alanlarda yüzey sıcaklıklarının yüksek olduğu görülmektedir. İsrailevleri nispeten daha serin, Yeşiltepe Blokları ile güneyde yer alan Bakanlıklar bölgesi mahallede en serin alanlardır.

NDVI değerleri incelendiğinde mahalle genelinde seyrek ve zayıf bitki örtüsü olduğu görülmektedir. Yunus Emre Parkı'nın serinletici etkisi ve çevresindeki boşluk hava akımının etkisi ile ilişkilendirilebilir. Mahalledeki sınırlı yeşil alanların (Yunus Emre Parkı, Ahmet Yılmaz Parkı ve Frederic Chopin Parkı) yoğun bitki örtüsü ile serinletici bir faktör olduğu görülmektedir. Ayrıca Yeşiltepe Blokları ile Bakanlıklar bölgesi yoğun bitki örtüsü ile öne çıkmaktadır. İsrailevleri'nde mahallenin iç kesimlerine oranla daha yoğun bitki örtüsü görülmektedir.

2000-2025 yıllarına ait LST ve NDVI haritaları mahallede yüzey sıcaklığının giderek arttığını, bitki örtüsünün giderek azaldığını ortaya koymaktadır. Yeşil alanların azalması ile birlikte özellikle yaz aylarında yüzey sıcaklık değerlerinin yükseldiği, kış aylarında ise yüksek sıcaklığın yaygın bir hale geldiği gözlemlenmektedir.

LST ve NDVI seviyelerine göre (Tablo 3) tipolojik bir değerlendirme yapabilmek için dört farklı tipoloji belirlenmiştir (Şekil 12). Mikroklimatik iklim koşullarının ve kentsel ısı adası etkisini tipo morfolojik olarak analiz etmek amaçlanmıştır.

Şekil 12: Belirlenen Tipoolojiler

Kentsel ısı adası etkisinin en belirgin olduğu Tipoloji 1 olarak değerlendirilen Liseler ve 22. Sokak termal konforun düşük olduğu alanları tanımlamaktadır. Bu alanlarda yoğun yapılaşma, yüksek geçirimsiz yüzey ve yetersiz gölgeleme bulunmaktadır. Bitki örtüsü olmasına rağmen yüzey sıcaklığının yüksek olduğu Tipoloji 2 olarak değerlendirilen su deposu ve çevresinde gölgelemenin düşük olduğu ancak ısı stresini azaltıcı düzeyde yeşil alan olmadığı görülmektedir. Termal açıdan en konforlu olarak tanımlanan Tipoloji 3'te İsrailevleri, Yıldıztepe Blokları, Milli Kütüphane ve 29. Sokak yer almaktadır. Bu alanlarda yeşil alan yoğunluğu, yüksek gölgeleme görülmektedir. Genel olarak serin ancak bitki örtüsünün zayıf olduğu Tipoloji 4 olarak değerlendirilen Şenyuva Bloklarında yüzey sıcaklığı düşük olsa da bulunduğu yapı adasında yeşil örtü zayıftır.

Tablo 3: Belirlenen Tipolojilerin Özellikleri

Tipoloji	LST Seviyesi	NDVI Seviyesi	Özellik	Alan
T1	Yüksek	Düşük	Isı adası etkisinin en yoğun olduğu alanlar, yoğun yapılaşma, gölgeleme az	Liseler
				22. Sokak
T2	Yüksek	Yüksek	Yeşil alanlar mevcut ancak açıkta kalan alanlar, toprak ya da sert zemin	Su Deposu Çevresi
T3	Düşük	Yüksek	Termal açıdan konforlu ve yeşil alanların yoğun olduğu alanlar, gölgeleme çok, serin mikroklima	İsrailevleri
				Yıldıztepe Blokları
				Milli Kütüphane
				29. Sokak
T4	Düşük	Düşük	Soğuk ancak bitki örtüsü zayıf olan alanlar	Şenyuva Blokları

Yapılan analizler sonucunda yaz mevsimine ait yüzey sıcaklıkları (Şekil 13) incelendiğinde, yüzey sıcaklıklarının genel olarak 27°C ile 35°C arasında yoğunlaştığı görülmüştür. Öte yandan 2005 yılı sonra yüzey sıcaklığının arttığı dikkat çekmektedir.

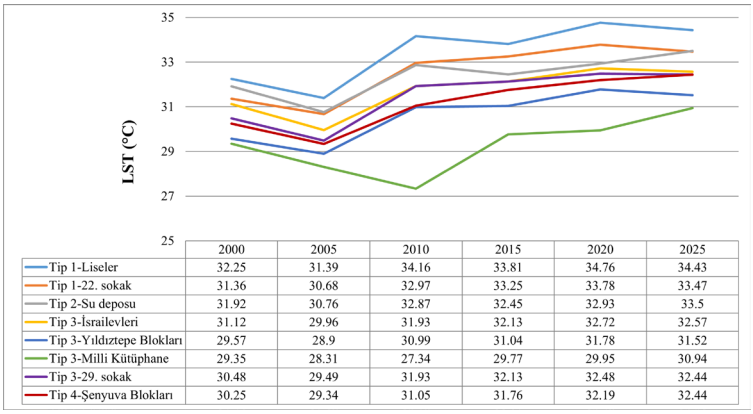

Şekil 13: Tipolojilere Göre Yaz Dönemi LST Değerleri

Kış mevsimine ait yüzey sıcaklıkları (Şekil 14) incelendiğinde, 2015 yılında en yüksek değere ulaştığı sonrasında tekrar düştüğü görülmüştür.

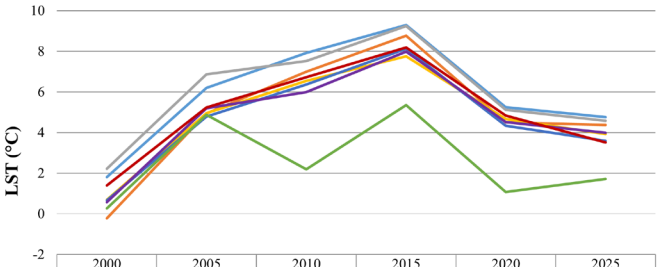

	2000	2005	2010	2015	2020	2025
Tip 1-Liseler	1.81	6.2	7.92	9.29	5.25	4.76
Tip 1-22. sokak	-0.22	4.94	7	8.77	4.5	4.38
Tip 2-Su deposu	2.22	6.87	7.52	9.25	5.12	4.58
Tip 3-İsrailevleri	0.69	4.95	6.54	7.76	4.67	3.92
Tip 3-Yıldıztepe Blokları	0.67	4.79	6.36	8.13	4.34	3.59
Tip 3-Milli Kütüphane	0.26	4.87	2.19	5.35	1.07	1.71
Tip 3-29. sokak	0.57	5.2	6	7.99	4.52	3.99
Tip 4-Şenyuva Blokları	1.4	5.24	6.73	8.19	4.84	3.52

Şekil 14: Tipolojilere Göre Kış Dönemi LST Değerleri

Analiz edilen örneklem alanları arasında Tipoloji 1'in (Liseler ve 22. Sokak), her iki mevsimde de en yüksek sıcaklıklara ulaştığı ortaya çıkmıştır. Bu alanlarda yaz dönemi sıcaklıkları 34°C'yi aşarken, kışın da diğer alanlara oranla daha yüksek sıcaklıklara sahiptir. Buna karşılık, Milli Kütüphane (Tipoloji 3), yaz aylarında yaklaşık 28°C, kış aylarında ise 0°C'nin altına düşen değerlerine sahiptir. Alandaki yoğun bitki örtüsü, geçirgen yüzey oranları ve açık alan kullanımı yüzey sıcaklığını düşürücü bir rol üstlenmektedir. Tipoloji 2 (su deposu) ise yaz döneminde 32°C iken, kış dönemlerinde diğer alanlara oranla sıcaklık değeri orta düzeydedir. 2000-2025 yılları arasında sıcaklık artışı eğiliminde olan bu alanda zaman içinde yüzey geçirimsizliğinin ve yapı yoğunluğunun arttığı söylenebilir. Tipoloji 4 (Şenyuva Blokları), genel olarak Tipoloji 3 ile yakın değerler sergilemekle birlikte, görece daha istikrarlı değerlere sahiptir. Genel olarak değerlendirildiğinde, Tipoloji 1 ile Tipoloji 3 arasında yaz döneminde yaklaşım 6°C, kış döneminde ise 9°C'ye varan sıcaklık farklılıkları gözlemlenmiştir.

NDVI analizi yaz dönemi değerleri (Şekil 15) incelendiğinde, bitkilerin büyüme mevsiminde olması nedeniyle tüm tipolojilerde en yüksek seviyelere ulaşmıştır.

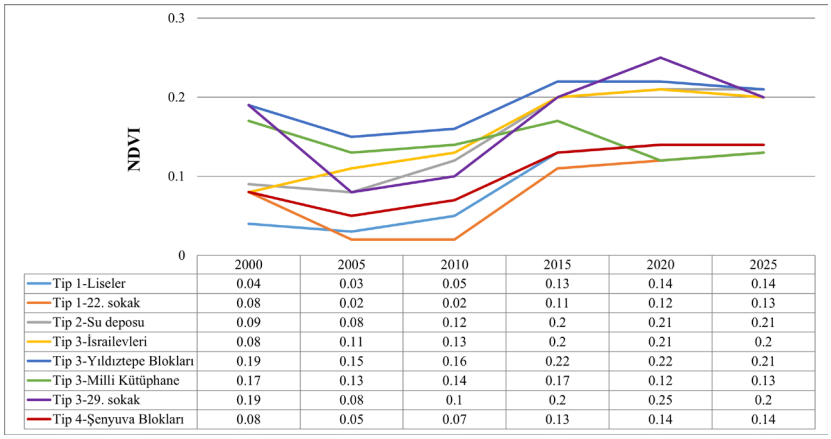

	2000	2005	2010	2015	2020	2025
Tip 1-Liseler	0.04	0.03	0.05	0.13	0.14	0.14
Tip 1-22. sokak	0.08	0.02	0.02	0.11	0.12	0.13
Tip 2-Su deposu	0.09	0.08	0.12	0.2	0.21	0.21
Tip 3-İsrailevleri	0.08	0.11	0.13	0.2	0.21	0.2
Tip 3-Yıldıztepe Blokları	0.19	0.15	0.16	0.22	0.22	0.21
Tip 3-Milli Kütüphane	0.17	0.13	0.14	0.17	0.12	0.13
Tip 3-29. sokak	0.19	0.08	0.1	0.2	0.25	0.2
Tip 4-Şenyuva Blokları	0.08	0.05	0.07	0.13	0.14	0.14

Şekil 15: Tipolojilere Göre Yaz Dönemi NDVI Değerleri

Değerlerin genel olarak 0.02 ile 0.25 arasında dağılım gösterdiği görülmüştür. Kış dönemine ait NDVI değerlerinde (Şekil 16) bitkilerin yaprak dökmesi ve dinlenme dönemine girmesi nedeniyle düşüş görülmüştür.

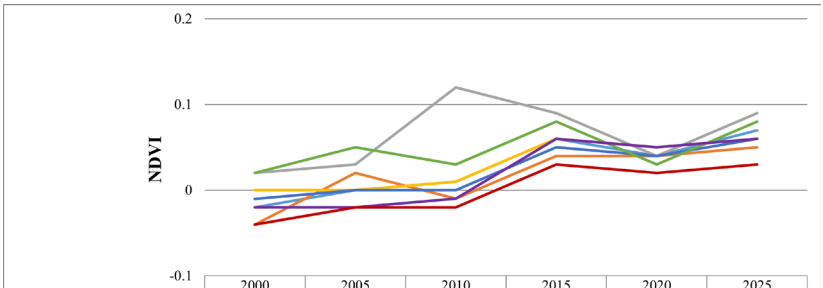

	2000	2005	2010	2015	2020	2025
Tip 1-Liseler	-0.02	0	0.01	0.06	0.04	0.07
Tip 1-22. sokak	-0.04	0.02	-0.01	0.04	0.04	0.05
Tip 2-Su deposu	0.02	0.03	0.12	0.09	0.04	0.09
Tip 3-İsrailevleri	0	0	0.01	0.06	0.05	0.06
Tip 3-Yıldıztepe Blokları	-0.01	0	0	0.05	0.04	0.06
Tip 3-Milli Kütüphane	0.02	0.05	0.03	0.08	0.03	0.08
Tip 3-29. sokak	-0.02	-0.02	-0.01	0.06	0.05	0.06
Tip 4-Şenyuva Blokları	-0.04	-0.02	-0.02	0.03	0.02	0.03

Şekil 16: Tipolojilere Göre Kış Dönemi NDVI Değerleri

Tipoloji 3, yaz döneminde 0.25 seviyesine ulaşan değerleri ile en yoğun yeşil alan varlığına sahip alanlar olarak öne çıkmaktadır. Tipoloji 1 alanları yazın bile 0.15'in altında kalarak bitki örtüsünün en zayıf olduğu alanlardır. Tipoloji 3 alanları ise en yüksek değerlere sahiptir. Özellikle kış döneminde bile değerlerin diğer alanlara göre yüksek olması yeşil alanların varlığına işarettir.

LST ve NDVI analizleri ile doluluk boşluk oranları, kat sayısı ve yapılaşma oranları birlikte ele alındığında (Tablo 4) kentsel morfolojinin yüzey sıcaklığı ve bitki yoğunluğu üzerindeki belirleyici etkisi açıkça gözlemlenmiştir. Tipoloji 1 kapsamında değerlendirilen alanlar kentsel ısı adası etkisinin en yoğun hissedildiği alanlar olarak öne çıkmaktadır. Yüksek sert zemin oranı ve süreksiz bitki örtüsü nedeniyle NDVI değerleri hem yaz hem de kış dönemlerinde düşük seviyelerde kalmıştır. Buna karşılık yüzey sıcaklığı diğer alanlara oranla en yüksek değerlere ulaşmıştır. Özellikle 22. Sokakta ağaç varlığının kesintili olması ve geçirimsiz yüzeylerin giderek artması, gölgeleme etkisini sınırlamaktadır.

Tipoloji 2'de yer alan su deposu ve çevresindeki bitki örtüsü görece yüksek görünmesine rağmen yüzey sıcaklığı yüksektir. Bu durum yeşil alanların niteliksel özelliklerinin önemini ortaya koymaktadır. Çalılık ve çim gibi düşük boylu bitki çeşitliliği yeterli gölgeleme kapasitesine sahip olmadığı için NDVI değerleri yüksek olsa dahi yüzey sıcaklık değerleri düşmemiştir.

Tipoloji 3 alanları yoğun ve süreklilik gösteren bitki örtüsü ile gölgeleme kapasitesinin güçlü olduğu alanlardır. Yıldıztepe Blokları, mahalledeki en yüksek katlı yapılaşma örneklerinden biri olmasına rağmen, bloklar arasındaki geniş açıklıklar, ağaç varlığı ve hava sirkülasyonu gibi mekânsal organizasyon özellikleri sayesinde düşük yüzey sıcaklığı değerlerine sahiptir. NDVI değerlerinin hem yaz hem de kış döenmlerinde yüksek olması, yıl boyunca canlı ve sürekliliği olan bitki örtüsünün varlığını göstermektedir. Benzer şekilde İsrailevleri'nde de düşük yoğunluklu yapılaşma, bahçe kullanımı, yumuşak zemin oranının fazlalığı ve homojen dağılmış ağaç dokusu sayesinde kentsel ısı adası etkisi zayıf düzeyde kalmıştır. Yapılar arasındaki boşluklar, hava sirkülasyonunu artırarak geçirgenliği desteklemekte ve mikroklimatik konforu yükseltmektedir. Milli Kütüphane alanı ise orta yoğunlukta kamusal açık alan olarak geniş ve geçirgen yüzeylerle çevrili olması sayesinde mikroklimatik açıdan konforludur. Yoğun ağaç dokusunun oluştuduğu gölgeleme ve buharlaşma etkisi yüzey sıcaklığının düşürerek alanı mahalle ölçeğinde bir odak haline getirmektedir. 29. Sokak'ta ise, yapı aralıklarının dar olmasına rağmen sokak boyunca süreklilik gösteren ağaçlar, yaz döneminde bölgeleme ve buharlaşma yoluyla yüzey sıcaklığını düşük seviyelerde tutmaktadır. Bu durum lineer yeşil altyapının dar sokaklarda bile mikroklimatik iyileşme sağlayabildiğini kanıtlamıştır.

Tablo 4: Tipolojik Değerlendirme

Tip	Alan	3 Boyut	Uydu	Doluluk-Boşluk	Kat Sayısı	Yapılaşma oranı (%)
1	Liseler			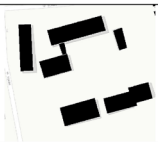	4	19.51
1	22. Sokak				-	-
2	Su Deposu Çevresi			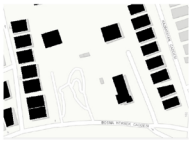	3-4-5	18.98
3	İsrailevleri			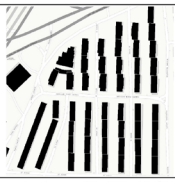	4	32.68
3	Yıldıztepe Blokları			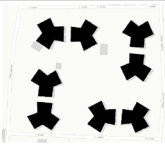	11	24.19
3	Milli Kütüphane			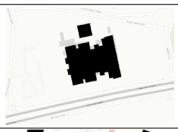	3	16.73
3	29. Sokak	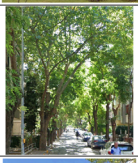		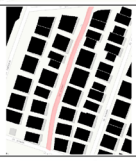	-	-
4	Şenyuva Blokları				16	18.44

Tipoloji 4 olarak tanımlanan Şenyuva Blokları ise 16 katlı yüksek yapı yoğunluklu bir konut adasıdır. Alan, geniş beton ve otopark alanları ve sınırlı bitki örtüsü nedeniyle yüksek ısıl maruziyeti üretmektedir. NDVI değelerinin düşük olması, serinleme kapasitesinin zayıf olduğunu göstermekte ve yüzey sıcaklıkları mahalle ortalamasının üzerinde seyretmektedir. Yapı adasının yakınındaki Yunus Emre Parkı'nın varlığı, yerel ölçekte kısmi serinletici etki oluşturmuş olsa da analiz sonuçlarına göre bu alanda kentsel ısı adası maruziyetinin yıl boyu varlığını sürdürdüğü görülmektedir.

Yapılan analizler genel olarak değerlendirildiğinde, Emek Mahallesi'ndeki yüzey sıcaklığının yapı yoğunluğu, bitki örtüsünün sürekliliği, geçirimli yüzey oranı ve doluluk boşluk dengesi ile birlikte şekillendiği görülmektedir. Geçirimsiz yüzeyler, süreksiz veya zayıf bitki örtüsüne sahip alanlarda kentsel ısı adası etkisi belirginleşirken; ağaç sürekliliği bulunan, gölgeleme ve buharlaşma kapasitesi yüksek, hava sirkülasyonuna sahip alanlarda yüzey sıcaklıkları önemli ölçüde düşmektedir.

Sokak düzeyinde ısı adası etkisini değerlendirmek üzere Gökyüzü Görünürlük Faktörü (Sky View Factor – SVF) analizi de yapılmıştır. SVF bir noktadan gökyüzüne doğru bakıldığında gökyüzünün ne kadarının görülebildiğini ifade etmektedir. Bir noktanın üst yarı küresine bakan görüş alanı içindeki gökyüzü açıklığının oranı olarak tanımlanabilir. 0 ile 1 arasında değer almaktadır. SVF değerinin 1 olduğu durumda gökyüzü tamamen açıktır yani hiçbir engel yoktur. SVF değeri 0.0 ve 0.3 arasında ise gökyüzü büyük ölçüde kapalıdır. Bu durum yoğun ağaçlı bir alanı veya dar bir sokağı tariflemektedir. SVF genelde balıkgözü fotoğraflar ile hesaplanmaktadır.

22. Sokak ve 29. Sokak gökyüzü görünürlük faktörleri değerlendirildiğinde (Tablo 5), 22. Sokak'ta gökyüzüne açıklığının yüksek olması alanın doğrudan güneş ışığına maruz kaldığını göstermektedir. Bu durum özellikle yaz aylarında yüzeylerin daha fazla ısınmasına neden olmaktadır. Nitekim yüzey sıcaklık analizleri ve bitki yoğunluğu analizleri değerlendirildiğinde 22. Sokak'ta yüzey sıcaklıklarının fazla, bitki yoğunluğunun düşük olduğu görülmektedir. Yüksek SVF ve düşük bitki yoğunluğu, güneş ışığına açık ve iklimsel olarak dezavantajlı bir kentsel mikroklima tanımlamaktadır. Bu durumda da kentsel ısı adası etkisi güçlenebilmektedir.

29. Sokak'ta gökyüzü açıklığının düşük olması bu alanın yoğun bitki örtüsü ve gölgeleme etkisinin güçlü olduğunu göstermektedir. Daha

önceki analizlerden çıkan sonuçlar ile değerlendirildiğinde 29. Sokak'ta yüzey sıcaklığı düşük, bitki yoğunluğu yüksektir. 22. Sokak ve 29. Sokak arasında büyük oranda gölge oluşturan sokak ağaçlarının ve ön bahçelerin yeşil örtü farkı bulunmaktadır. 29. Sokak düşük SVF ve yüksek bitki yoğunluğu sayesinde kentsel ısı adası etkisini sınırlandırmaktadır. Yoğun bitki örtüsü ile alan serin kalmakta, özellikle yaz dönemlerinde bu durum termal konforu artırmaktadır.

Tablo 5: 22. ve 29. Sokakları Gökyüzü Görünürlük Faktörü Analizi

Alan	Gökyüzü görünürlüğü		Gökyüzü görünürlük faktörü değeri	LST Ortalama (yaz)	LST Ortalama (kış)	NDVI Ortalama (yaz)	NDVI Ortalama (kış)
22. Sokak			0.80	32.58	4.89	0.08	0.01
29. Sokak		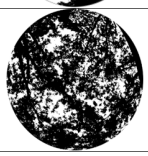	0.21	31.49	4.71	0.17	0.02

Sonuç olarak; gökyüzü görünürlüğü ile yüzey sıcaklığı ve bitki yoğunluğu arasında doğrudan bir ilişki olduğu görülmüştür. Yüksek gökyüzü açıklığı, bitki yoğunluğu az olduğu durumlarda ısınmaya neden olabilmekte, bu durum termal stresi artırmaktadır.

5. Sonuç ve Değerlendirme

Emek Mahallesi'nde yapılan tipoloji temelli değerlendirme, bitki örtüsü miktarının (NDVI) yüzey sıcaklıkları (LST) üzerinde belirleyici etkisini açıkça ortaya koymaktadır. Özellikle Yıldıztepe Blokları ve Milli Kütüphane gibi NDVI değeri yüksek alanlarda, yaz mevsiminde gözlemlenen yüzey sıcaklıklarının görece düşük olduğu görülmüştür. Buna karşılık, yeşil alan oranı sınırlı ve sert zemin oranı yüksek olan lise çevreleri ve sokak dokusunun yoğun olduğu 22. Sokak gibi alanlarda LST değerlerinin daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum, kentsel ısı adası etkisinin özellikle yeşil alanların zayıf olduğu alanlarda yoğunlaştığını göstermektedir.

2000-2025 yılları arasında Emek Mahallesi'nde kentsel ısı adası etkisi giderek artan bir eğilim göstermektedir. Özellikle 2010 yılı itibarıyla yaz dönemlerinde mahalle genelinde yüksek yüzey sıcaklıkları görülmektedir. 2025 yılına gelindiğinde ise bazı alanlarda kısmi serinleme gözlemlenmiştir

ancak genel sıcaklık seviyesi önceki dönemlere oranla daha yüksek düzeydedir. Özellikle yapı yoğunluğu yüksek, geçirimsiz alanların yoğun ve bitki örtüsünün zayıf olduğu alanlar 2000 yılına oranla 2025 yılında 2–3 °C arasında artan yüzey sıcaklık değerleri gözlemlenmiştir. Bu artış mahalledeki yeşil altyapının zamanla zayıfladığını göstermektedir. Şenyuva Blokları gibi yüksek yoğunluklu ve bitki örtüsü seyrek alanlarda kentsel ısı adası etkisi daha fazla iken İsrailevleri ve Yıldıztepe Blokları gibi yeşil ve açık alanları fazla, geçirgenliği yüksek alanlarda kentsel ısı adası etkisi kontrol altına alınabilmektedir. Emek Mahallesi genelinde kentsel ısı adası yapı morfolojisine, yeşil alan varlığına, bitki yoğunluğuna bağlı olarak değişmektedir.

Yaz mevsiminde yüzey sıcaklıkları genel olarak yükselme eğilimindedir. 2000–2005 yılları arasında daha dengeli ve düşük sıcaklık dağılımı görülmüştür. Türkiye genelinde yaşanan sıcak hava dalgasından etkilenen Emek Mahallesi'nde yüzey sıcaklığı 2010 yılında bir artış gözlenmektedir. 2015 ve 2020 yıllarında göreceli olarak daha stabil sıcaklıklar gözlenmektedir. Günümüzde 2025 yılı kışında bazı alanlarda yüksek sıcaklık değerleri bulunmaktadır. Bu durum, yaz ve kış arasındaki farkın zamanla daraldığını ve yıl boyu ısı adası etkisinin kalıcılaştığını göstermektedir.

NDVI ve LST değerleri arasında ters yönlü güçlü bir ilişki gözlemlenmiştir. NDVI değerinin yüksek olduğu alanlarda (Milli Kütüphane, Su Deposu çevresi, Yıldıztepe Blokları) LST değerleri düşük; NDVI değeri düşük olan yoğun yapılaşan bölgelerde ise (Liseler, 22. Sokak gibi) LST değerleri yüksektir.

Yeşil ve açık alanlar, buharlaşma ve gölgeleme etkisi yoluyla mahalledeki yüzey sıcaklıklarını düşürmektedir. Milli Kütüphane gibi yüksek NDVI değerine ve açıklık oranına sahip bölgelerde yaz dönemlerinde LST değerleri en düşük seviyede kalmıştır. Sert zemin oranı yüksek ve ağaçlandırmanın yetersiz olduğu lise bahçeleri gibi alanlar mahalle içi sıcaklık farklarının oluşmasına sebep olmaktadır. Şenyuva Bloklarında yüksek yüzey sıcaklığı olmasına rağmen Yunus Emre Parkı bu sıcaklığı baskılamaktadır. Bu karşın Ahmet Yılmaz Parkı iç kesimlerde yoğunlaşan yüzey sıcaklık etkisini düşürememiştir. Bu durum, mahalledeki yeşil alanların serinletici etkisi olduğunu ancak mahallede yeşil alanların yetersiz olduğunu göstermektedir. Öte yandan 22. ve 29. Sokak'ta incelenen SVF değerleri yeşil alan etkisinin önemini açıklamaktadır. Bitki örtüsünün yoğun olduğu 29. Sokak'ta SVF değerleri yüksek çıkarken, bitki örtünün zayıf odluğu 22. Sokak'ta SVF değerleri düşük çıkmıştır. Özellikle yaz dönemlerinde kentsel ısı adası etkisini tetikleyen bu durumda, gölge yapan yüksek ağaçların varlığı önem

kazanmaktadır.

Alan genelinde yapılan değerlendirmede düşük ve orta yapı yoğunluğu olan, yapılar arası açıklık oranı yüksek, gölge yapan ağaç varlığı yüksek, geçirgen ve yumuşak zemin oranı yüksek alanlar düşük yüzey sıcaklığı ve yüksek bitki yoğunluğuna sahiptir. Yapı yoğunluğunun düşük olması bir kriterdir ancak Şenyuva Blokları ile Yıldıztepe Blokları karşılaştırıldığında iki alanda da yüksek katlı yapılaşma görülmektedir. Yıldıztepe Blokları yapı tipoloji nedeniyle yüksek katlı yapılaşmanın kentsel ısı adası etkisini artıracağına dair olan geleneksel varsayımı bozan bir örnektir. Yapı adasındaki boşluk oranı ve geçirgen yüzey yeşil alan /olgun ağaç varlığı ile kentsel ısı adası etkisinin azaltılacağına örnek bir yapı tipolojidir.

Şenyuva Bloklarının bulunduğu yapı adasında ve 22. Sokak'ta yapı yoğunluğu yüksek olup, NDVI değerleri düşük ve yüzey sıcaklıkları yüksektir. Bu durum kentsel ısı adası etkisini artırmaktadır.

Yıldıztepe Bloklarının, Milli Kütüphane'nin, İsrailevlerinin bulunduğu yapı adaları ve 29. Sokak çevresindeki yapı adalarında doluluk ve boşluk oranları incelendiğinde; düşük taban alanı katsayısı (TAKS) ve yüksek orandaki geçirgen yüzey/ yeşil örtü ve olgun ağaç varlığı dikkat çekmektedir. Bu alanlardaki doluluk-boşluk dengesi, yüksek bitki yoğunluğu ile birleşerek yüzey sıcaklıklarını düşürmekte ve mikroklimatik konfor alanları yaratmaktadır. Bu örnekler arasında Yıldıztepe Blokları, yüksek katlı bir yapı tipolojisi olmasına rağmen, bloklar arası mesafe ve geniş boşluklu doku sayesinde yapılaşmanın yarattığı termal yükü minimize etmektedir. Sonuç olarak; kentsel doku yoğunluğu ile ısı adası yoğunluğu arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır; dokuda yapı yoğunluğu azaldıkça ve yüzey geçirgenliği arttıkça termal konfor düzeyi yükselmektedir.

Yapılan analizler doğrultusunda, mahalle düzeyinde kentsel ısı adası etkisini azaltmak ve termal konforu artırmak amacıyla aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

- Öncelikle parsel ölçeğinde süren kentsel dönüşüm uygulamalarında, otopark yönetmeliğinden kaynaklanan "zemin altında tamamen geçirimsiz yüzey oluşturarak parselde taban alanı kat sayısını (TAKS) 1'e yaklaştıran" imar uygulaması ivedilikle gözden geçirilmelidir. Bu uygulama, arka ve ön bahçelerdeki ağaç varlığını ve bitki örtüsünü ortadan kaldırılmakta; betonlaşan bahçeler hem ısı tutan yüzeylere dönüşmekte hem de yağışların yer altına sızmasını engelleyerek iklim değişikliği karşısında kırılgan bir kentsel doku yaratmaktadır. İklim değişikliğine uyum

politikalarının planlama ve tasarım süreçlerindeki kararlar ile entegrasyonu sağlanmalıdır. Özellikle doğa tabanlı çözümler için kentsel yenileme ve dönüşüm süreçlerinde TAKS oranının kontrol edilmesi, geçirgen yüzeylerin korunması açısından kritik öneme sahiptir.

- Yeşil dokunun varlığı, ağaç ve bitki yüzeyleri sayesinde kentsel ısı adası etkisini azaltan mikroklimatik düzenleyicilerdir. Özellikle yoğun yapılaşmış konut dokularında park alanları yüzey sıcaklıklarını düşürerek termal konforu artırmaktadır. Bu nedenle mahalledeki mevcut park alanlarının niteliği iyileştirilmeli ve kişi başına düşen mevcut yeşil alan miktarı (1,99 m² /kişi) standartlara (10 m² /kişi) uygun hale getirilmelidir. Ancak mevcut doku içinde yeni parkların inşası için yer bulunmamaktadır. Bu bağlamda "3-30-300" tasarım yaklaşımı, yeşil altyapının gelişimini destekleyen tasarım kriterleri olarak planlama süreçlerine dahil edilmelidir. Özellikle mahalle düzeyinde konutun penceresinden üç olgun ağacı görmek / bir binanın yanına üç ağaç eklenmesi maksimum fizyolojik eşdeğer sıcaklık değerini 20°C'ye kadar düşürebilmektedir. Sokak ve caddelerdeki sokak ağacı varlığının geliştirilmesi ile %30 gölgelik sağlayan sokak ağı yapısının sağlanması termal konforu artırmak için önemlidir. 300 metre mesafede yeşil ve ağaç varlığı yüksek düzeyde bir parka erişebilmek bir tasarım kodu olarak benimsenmelidir.

- Kentsel geometri yapıların yüksekliği ve birbirlerine olan mesafesi, açık alanların oranı ve hava akışı, mahalle ölçeğinde kentsel ısı adası etkisini belirleyen önemli faktörlerdir. Sokak kesitlerinde yükseklik/genişlik (H/W) oranı yapı adası boşlukları ve yapılar arası mesafe hem gölgeleme hem de hava sirkülasyonunu etkilemektedir. Bu bağlamda, Yıldıztepe Blokları mahalle geneline göre yüksek katlı olmasına rağmen bloklar arası açıklıklar ve yönlenme sayesinde düşük yüzey sıcaklığı göstermiştir. Bu durum, mahalle ölçeğinde morfolojik tasarım ilkelerinin iklim duyarlı planlama açısından önemini ortaya koymaktadır.

Bu araştırma, kentsel morfolojik yapı ile yüzey sıcaklığı ve bitki örtüsü özellikleri arasındaki etkileşimi ortaya koymakla birlikte gelecekteki çalışmalar için yol haritası sunmuştur:

- Analizler uzaktan algılama araçlarının yanı sıra yerel istasyonlar kurularak elde edilen veriler ile daha ayrıntılı biçimde ele alınabilir.

- Mikroklimatik simülasyon-modelleme araçları (ENVI-met vb.) kullanılarak farklı tasarım senaryolarının oluşturulması planlama ve tasarım kararlarına doğrudan yön verecektir.

- Termal konfor ve halk sağlığı verileri ile LST analizlerinin entegre edilmesi, kırılgan gruplar açısından risk haritalarının oluşturulmasına olanak sağlayabilir.

Sonuç olarak, Emek Mahallesi örneğinde 25 yıllık süreçte süreçte izlenen yapılaşma yoğunluğundaki artış, geçirgen yüzeylerin azalması ve vejetasyon kaybı; kentsel ısı adası etkisinin mekânsal olarak yayılımıyla doğrudan ilişkilidir. Bu morfolojik dönüşüm, termal konforu zayıflatarak kentsel yaşam kalitesini sistematik olarak düşürmektedir. Bu bağlamda, yeşil altyapı sistemlerinin geliştirilmesi, kentsel ısı adası etkisinin sönümlenmesi ve mahalle sakinlerinin biyoklimatik konforunun artırılması açısından kritik bir araçtır. İklim dirençli mahalle kurgusu; gölge alanları ve serin yüzey kapasitesini artıran, yeşil doku sürekliliğini sağlayan ve geçirimsiz yüzey oranını minimize eden bütünsel bir tasarım yaklaşımıyla hayata geçirilmelidir.

6. Kaynaklar

ASHRAE/American Society of Heating, Refrigerating and Air-Conditioning Engineers. (2004). Thermal environmental conditions for human occupancy (ANSI/ASHRAE Standard 55-2004). https://www.ashrae.org/file%20library/technical%20resources/standards%20and%20guidelines/standards%20addenda/ad55_2004_i_k.pdf Son Erişim Tarihi: 02.06.2025.

Das, S. (2022). A Review of UHI formation over changing climate and its impacts on Urban Land Use and Environments and Adaptation Measures. International Journal of Environment and Geoinformatics, 9(1), doi: 64-73. 10.30897/ijegeo.938231.

Environmental Protection Agency. (2025). What Are Heat Islands? https://www.epa.gov/heatislands/what-are-heat-islands Son Erişim Tarihi: 10.05.2025.

Golden, J. S., Kaloush, K. E. (2006). Mesoscale and microscale evaluation of surface pavement impacts on the urban heat island effects. International Journal of Pavement Engineering, 7(1), 37-52. doi: 10.1080/10298430500505325.

Grimmond, S. (2007). Urbanization and global environmental change: local effects of urban warming. Geographical Journal, (173), 83-88. doi: 10.1111/J.1475-4959.2007.232_3.X.

Kleerekoper, L. (2016). Urban climate design: Improving thermal comfort in Dutch neighbourhoods (Publication No. 11) (Doctoral dissertation). Delft University of Technology, A+BE Architecture and the Built Environment.

Kovats, R.S., Hajat, S. (2008). Heat stress and public health: a critical review. Annual Review of Public Health, 29, 41-55. doi: 10.1146/annurev.publhealth.29.020907.090843.

Meteoroloji Genel Müdürlüğü. (2011). 2010 yılı iklim verilerinin değerlendirilmesi. Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Zirai Meteoroloji ve İklim Rasatları Dairesi Başkanlığı. Ankara. https://www.mgm.gov.tr/files/iklim/2010-yili-iklim-degerlendirmesi.pdf. Son Erişim Tarihi: 10.09.2025

Meteoroloji Genel Müdürlüğü. (2023). Köppen iklim sınıflandırmasına göre Türkiye İklimi. İklim ve Zirai Meteoroloji Dairesi Başkanlığı, İklim ve İklim Değişikliği Şube Müdürlüğü. Ankara. https://www.mgm.gov.tr/files/iklim/iklim_siniflandirmalari/koppen.pdf. Son Erişim Tarihi: 08.02.2026

Mohajerani, A., Bakaric, J., Jeffrey-Bailey, T. (2017). The Urban Heat Island Effect, its Causes, and Mitigation, with Reference to the Thermal Properties of Asphalt Concrete. Journal of Environmental, 197, 522-538. doi: 10.1016/j.jenvman.2017.03.095.

Oke, T. R. (1982). The energetic basis of the urban heat island. Quarterly Journal of the Royal Meteorological Society, 108(455), 1-24. doi: 10.1002/qj.49710845502.

Oke, T. R. (1987). Boundary Layer Climates, Routledge, New York.

Oke, T. R. (1988). The urban energy balance. Progress in Physical Geography, 12(4), 471-508. doi: 10.1177/030913338801200401.

Oke, T. R., Mills, G., Christen, A., Voogt, J. A. (2017). Urban climates. Cambridge: Cambridge University Press.

Olgyay, V. (1963), Design with climate. Bioclimatic approach to architectional regionalism, Princeton University Press, Princeton, New Jersey.

Özkan S. (2018). Başkent Ankara'nın kentleşme sürecinde konut sorunu. 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, 7(20), 383-424.

Polat, N. (2020). Mardin ilinde uzun yıllar yer yüzey sıcaklığı değişiminin incelenmesi. Türkiye Uzaktan Algılama Dergisi, 2(1), 10-15.

Santamouris, M. (2015). Analyzing the heat island magnitude and characteristics in one hundred Asian and Australian cities and regions. Science of The Total Environment, 582-598. doi:10.1016/j.scitotenv.2015.01.060.

Sobrino, J. A., Jiménez-Muñoz, J. C., Paolini, L. (2004). Land surface temperature retrieval from LANDSAT TM 5. Remote Sensing of Environment, 90(4), 434-440. doi: 10.1016/j.rse.2004.02.003.

TÜİK. (2025). 31 Aralık 2025 Tarihli Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi

(ADNKS) Sonuçları Mahalle Nüfusları. Ankara. https://www.tuik.gov.tr/. Son Erişim Tarihi: 18.02.2026.

VEKAM. (2006). Sivil Mimari Bellek Ankara 1930-1980 Yapı Envanteri. https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/SMB/search/searchterm/VEKAM%20K%C3%BCt%C3%BCphanesi%20ve%20Ar%C5%9Fivi/field/source/mode/exact/conn/and Son Erişim Tarihi: 28.05.2025

Yamamoto, Y. (2006). Measures to mitigate urban heat islands. Science and Technology Trends Quarterly Review, 18(1), 65-83.

Yang, Z., Liu, S., Yang, G. (2010). Effects of the urban heat island on the thermal environment and health of urban residents. Procedia Environmental Sciences, 2, 123-129. doi: 10.1016/j.proeng.2016.10.002.

Yang, J., Wang, Z., Kaloush, K. E. (2015). Environmental impacts of reflective materials: Is high albedo a 'silver bullet' for mitigating urban heat island? Renewable and Sustainable Energy Reviews, Elsevier, 47(C), 830-843. doi: 10.1016/j.rser.2015.03.092.

Yuan, F., Bauer, M. E. (2007). Comparison of impervious surface area and normalized difference vegetation index as indicators of surface urban heat island effects in Landsat imagery. Remote Sensing of Environment, 106(3), 375-386. doi:10.1016/j.rse.2006.09.003.

Watkins, R., Palmer, J., Kolokotroni, M. (2007), Increased temperature and intensification of the urban heat island: implications for human comfort and urban design. Built Environment, 33(1), 85-96. doi: 10.2148/benv.33.1.85.

Zhang, J. O., Wang, Y. P., Li, Y. (2006). A C++ program for retrieving land surface temperature from the data of Landsat TM/ETM+ band 6. Computers & Geosciences, 32(10), 1796-1805. doi: 10.1016/j.cageo.2006.05.001.

Zhao, L., Lee, X., Smith, R. B., Oleson, K. (2014). Strong contributions of local background climate to urban heat islands. Nature, 511(7508), 216-219. doi:10.1038/nature13462.

Zhou, D., Zhou, S., Liu, S., Zhang, L., Zhu, C. (2014). Surface urban heat island in China's 32 major cities: Spatial patterns and drivers. Remote Sensing of Environment, 152, 51-61. doi: 10.1016/j.rse.2014.05.017.

Zhou, D., Xiao, J., Bonafoni, S., Berger, C., Deilami, K., Zhou, Y., Steve F., Yao R., Qiao Z. A., Sobrino, J. A. (2018). Satellite remote sensing of surface urban heat islands: Progress, challenges, and perspectives. Remote Sensing, 11(1), 48. doi:10.3390/rs11010048.

İkinci Oturum

Kent ve Konut

Moderatör: **Prof. Dr. Arzu BAŞARAN UYSAL**

Kısa Dönemli Kiralamaların Mekânsal Dinamiklerini Keşfetmek: Airbnb Listelemelerini Şekillendiren Faktörler

Elif URAS, Dr. Kadriye Burcu YAVUZ

Bodrum Yarımadası'nda Konut Satın Alma Tercihleri ve Sosyomekansal Değişim

Nergis NEHTEPAROV, Prof. Dr. Arzu BAŞARAN UYSAL

***** Kentsel Gece Hayatı Aktivitelerinin Değiştirdiği Konut Alanları: Denizli Kenti Örneği

Gökçe YILMAZ, Doç. Dr. Ezgi ORHAN

***** Rurban Dönüşümün Kıyıdaki Yansımaları: Hatay/Arsuz'da İkinci Konutlar Üzerine Mekânsal Bir Değerlendirme

Dr. Berfin KARABAKAN GÖKHAN, Zübeyde Tuğba ALKAN ÇELİK, Doç.Dr. Yelda MERT

**Bu bildiri yazarın isteği üzerine yayınlanmamıştır.*

Kısa Dönemli Kiralamaların Düzenlenmesinde Yönetişim Modelleri: Uluslararası Deneyimler ve Türkiye'de 7464 Sayılı Kanun'un Kentsel Mekana Yansımaları

Elif Uras
Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı

Kadriye Burcu Yavuz
Gazi Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Özet

Kısa Dönemli Kiralama (KDK) faaliyetleri, konutun finansallaşmasına yol açarak kentlerde barınma krizini ve sosyo-mekânsal eşitsizlikleri derinleştirmektedir. Bu çalışmanın amacı, küresel çözüm araçlarını inceleyerek Türkiye'de yürürlüğe giren 7464 sayılı Kanun'u eleştirel bir perspektifle değerlendirmektir. Çalışmada, uluslararası düzenlemeler ve ulusal mevzuat, İstanbul örneği üzerinden karşılaştırmalı politika analizi yöntemiyle incelenmiştir. Mevcut yasal çerçevenin merkeziyetçi yapısının, piyasa aktörlerini kayıt dışı alanlara yönelttiği tespit edilmiştir. KDK'yı geçici bir turizm faaliyeti yerine yapısal bir planlama sorunu olarak ele almasıyla önem taşıyan bu araştırma; faaliyetin mevzuatta yeni bir arazi kullanım kategorisi olarak tanımlanmasını ve yerel yönetimlerin yetkilendirildiği, mahalle ölçeğinde etki analizine ve mekânsal bölgelemeye dayanan bütüncül bir yönetişim modeli önermektedir.

Anahtar Kelimeler: 7464 Sayılı Kanun, Airbnb, Kentsel Politika, Kısa Dönem Kiralamalar.

Governance Models in Regulating Short Term Rentals: International Experiences and the Implications of Law No. 7464 on Urban Space in Turkey

Abstract

Short-Term Rental (STR) activities lead to the financialization of housing, deepening the housing crisis and socio-spatial inequalities in cities. The aim of this study is to evaluate Law No. 7464, which entered into force in Turkey, from a critical perspective by examining global solution tools. In the study, international regulations and national legislation are examined through the comparative policy analysis method using the case of Istanbul. It has been determined that the centralized structure of the current legal framework pushes market actors into informal areas. Significant for addressing STR as a structural planning problem rather than a temporary tourism activity, this research proposes a holistic governance model. This model suggests defining the activity as a new land use category in the legislation and relies on empowering local governments, impact analysis at the neighborhood scale, and spatial zoning.

Keywords: Airbnb, Law No. 7464, Short-Term Rentals, Urban Policy

1. Giriş

Şehircilik disiplini, günümüzde toplumsal, ekonomik ve teknolojik dinamiklerin eş zamanlı olarak hızlandığı bir dönüm noktasında konumlanmaktadır; bu ivmelenme mekânsal düzeyde derinleşen eşitsizlikler ve yeni kırılganlıklar yaratmaktadır. Değişimin yönünü ve hızını anlamak, özellikle küresel krizlerin ve yapısal sorunların arttığı çağımızda; mekânla çalışan araştırmacıların, tasarımcıların ve politika yapıcıların kamusal yararı gözeterek dönüşümü yönlendirme sorumluluğunu artırmaktadır. Türkiye bağlamında, 20. yüzyılın başlarından günümüze kadar süren kentsel büyüme, mekânsal yaygınlaşma ve üretim örgütlenmelerindeki paradigmalar, planlama pratiğinin ve kurumsal meşruiyetinin sürekli olarak yeniden tanımlanmasına yol açmıştır (Ersoy, 2017; Şengül, 2009).

Son dönemde planlama alanı, yapılı çevrenin bir sermaye birikim aracı olarak finansallaşması (Grisdale, 2021; Wachsmuth ve Weisler, 2018) ve piyasa odaklı yaklaşımların dijital platformlar aracılığıyla hız kazanması (Albuquerque vd., 2024; Franco ve Santos, 2021) nedeniyle kavramsal, pratik ve etik bir eşiğe ulaşmıştır. Büyük veri, yapay zekâ ve akıllı sistemlerle desteklenen bu teknolojik dönüşüm, mevcut kentsel yönetişim yapılarını zorlayarak mülkiyet ve barınma hakları arasındaki etik gerilimi derinleştirmektedir (Hoffman ve Heisler, 2020; Gurran, 2018; Smigiel, 2020).

Dijital platform ekonomisinin mekânsal iz düşümü olarak Kısa Dönemli Kiralama (KDK) faaliyetleri, bu dönüşümün en çarpıcı ve çatışmalı alanlarından biri olarak öne çıkmaktadır. KDK, kentsel mekânın kullanım biçimlerini ve mülkiyet değerlerini dönüştürürken; konut piyasasında yarattığı baskıların yanında yerel yönetimlerin yetki sınırlarını ve denetim kapasitelerini de tartışmaya açmaktadır. Dolayısıyla konu, sadece ekonomik bir faaliyet olmanın ötesinde; planlama disiplini için piyasa dinamikleri ile toplumsal adalet arasında yeni bir denge arayışını ve düzenleyici müdahaleyi zorunlu kılan kritik bir yönetişim meselesi hâline gelmiştir (Garay-Tamajón vd., 2022).

Bu çalışma, KDK faaliyetlerinin yarattığı kentsel etkiler karşısında uluslararası alanda uygulanan politika ve düzenleme yaklaşımlarını incelemekte ve Türkiye'deki yasal çerçeveyi bu örneklerle karşılaştırmalı olarak değerlendirmeyi amaçlamaktadır. İlk olarak uluslararası literatürde KDK'nın konut piyasasına, mahalle dokusuna ve toplumsal yaşama yönelik etkilerine karşı geliştirilen müdahale araçları analiz edilecek ve bu araçların etkinliği tartışılacaktır. Ardından Türkiye'de KDK'ya yönelik düzenleyici çerçevenin içerdiği hükümler ve ilgili mevzuat ele alınacaktır. Yapılacak

karşılaştırmalı değerlendirme, Türkiye'deki mevcut politika yaklaşımının KDK kaynaklı kentsel sorunları hafifletme ve kamusal yararı koruma kapasitesini sorgulamayı ve geleceğe dönük politika önerileri geliştirmeyi hedeflemektedir.

2. Literatür

Son on yılda hızla yaygınlaşan KDK uygulamaları, başlangıçta konut paylaşımına dayalı küçük ölçekli yenilikler olarak görülürken, süreç içerisinde kentsel konut piyasalarını, toplumsal yapıyı ve yönetişim süreçlerini dönüştüren küresel bir olgu hâline gelmiştir. Bu dönüşümün öncüsü olan Airbnb, 2008 yılında konut paylaşımı fikrini ticarileştirmiş ve 2009–2011 döneminde küresel pazarlara açılarak sektörün merkezi aktörü konumuna yükselmiştir. Türkiye pazarına yaklaşık 2010 yılında sınırlı sayıda ilanla giriş yapan sistem, kısa sürede özellikle büyük şehirlerde yaygınlık kazanmıştır. Yaşanan bu hızlı büyüme, KDK'lerin hem konut piyasası hem de toplumsal yaşam üzerindeki çok boyutlu etkilerini araştırmayı akademik bir zorunluluk haline getirmiştir (Albuquerque vd., 2024; Bugalski, 2020; Franco ve Santos, 2021; Hoffman ve Heisler, 2020).

Platform savunucuları, KDK'lerin geleneksel turistik bölgeler dışındaki mahallelerde yerel ekonomileri canlandırdığı, turizm çeşitliliğini desteklediği ve mülk sahipleri için ek gelir yarattığı yönündeki ekonomik katkıları öne çıkarmaktadır (Lagonigro vd., 2020; Hübscher vd., 2020; Manganelli vd., 2020). Ancak literatür, başlangıçtaki işbirlikçi tüketim söylemi ile ortaya çıkan ticari gerçeklik arasında derinleşen bir ayrışmaya işaret etmektedir. KDK faaliyetlerinin hızla profesyonelleşmesi, şehir merkezlerinde yoğunlaşan ticari işletmeler ile çeperde konumlanan bireysel ev sahipleri arasında belirgin bir mekânsal farklılaşmaya yol açmaktadır (Ballesta, 2024; Mermet, 2022). Bu durum, platform kapitalizminin bir sonucu olarak sistemin katılımcı niteliğini yitirdiğini ve kentsel rant odaklı, ticarileşmiş yeni bir konaklama endüstrisine dönüştüğünü kanıtlar niteliktedir.

Söz konusu ticarileşme süreci, kentlerdeki mülkiyet ilişkilerini ve toplumsal dengeleri yeniden tanımlamaktadır. Literatürdeki en yoğun eleştiri, konutun barınma işlevinden sıyrılarak gelir getiren bir finansal varlığa dönüşmesi ve bu durumun konut piyasalarında enflasyonist baskı oluşturmasıdır (Grisdale, 2021; Wachsmuth ve Weisler, 2018; Garcia-López vd., 2020). Platformlar, uzun dönemli konut arzını azaltarak kira bedellerinin yükselmesine neden olmakta (Garay-Tamajón vd., 2022); bu süreç düşük

gelirli grupların merkezi alanlardan dışlanması, soylulaştırma baskılarının artması ve mekânsal ayrışmanın derinleşmesi ile sonuçlanmaktadır (Hur vd., 2024; Liang vd., 2022). Dolayısıyla, planlamanın temel amaçlarından biri olan barınma hakkı ile piyasa temelli kullanım arasındaki gerilim, mahalle uyumunu zedeleyen bir boyuta taşınmaktadır (Franco ve Santos, 2021; Crommelin vd., 2021).

Ekonomik ve mekânsal etkilerin yanı sıra, KDK faaliyetleri kentsel çevre üzerinde de çeşitli negatif dışsallıklar yaratmaktadır. Ziyaretçi yoğunluğu yerel altyapıyı zorlarken, aşırı turizm (overtourism) kaynaklı gürültü ve atık sorunları kentsel sürdürülebilirliği tehdit eden unsurlar olarak öne çıkmaktadır (Celata ve Romano, 2022; Nieuwland ve Van Melik, 2020).). Flash Eurobarometer verileri, AB genelinde katılımcıların %45'inin bu tür çevresel sorunları kritik olarak gördüğünü doğrulamaktadır (European Commission, 2021). Bu çerçevede KDK'nın toplumsal kabulü, ekonomik faydalar ile çevresel ve sosyal maliyetler arasındaki ikilemle şekillenmektedir.

COVID-19 pandemisi ise KDK tartışmalarına sistemin dirençliliği üzerinden yeni bir boyut kazandırmıştır. 2020'de küresel turizmin durmasıyla birçok ev sahibi mülklerini uzun dönem kiralama piyasasına döndürmüş olsa da (Garha ve Azevedo, 2022), pandemi sonrasındaki hızlı toparlanma sistemin kalıcılığını kanıtlamıştır. Özellikle "work-from-anywhere" trendi, KDK'yı geçici bir olgudan kalıcı bir mekânsal düzenleyiciye dönüştürmüştür (Huebscher vd., 2020; Kim vd., 2025). Flash Eurobarometer (2021) verilerine göre, AB genelinde toplumun %42'si platformların konut erişimini zorlaştırdığını belirtirken, %58'lik bir kesim bu faaliyeti hâlâ hayati bir ek gelir kapısı olarak görmektedir.

Platformların otellere kıyasla daha gevşek yasal yükümlülüklere sahip olması, geleneksel konaklama sektörü tarafından haksız rekabet olarak nitelendirilmekte ve oyun alanının eşitlenmesi talebini doğurmaktadır (O'Neill ve Yeon, 2023). Bu talep ve artan kentsel sorunlar karşısında yerel yönetimler; lisanslama, kota sistemleri ve bölgeleme (zoning) gibi araçlarla çeşitli kısıtlamalar geliştirmektedir (Bei ve Celata, 2023). Özellikle kurumsal kapasitesi yüksek gelişmiş ülke örneklerinde ve uluslararası literatürde, KDK düzenlemeleri genel olarak altı temel başlık altında toplanmaktadır: (1) birincil ikametgâh ve ev sahibinin fiziksel varlığına ilişkin koşullar; (2) mahalle, bölge veya bina ölçeğinde mekânsal/zoning kısıtlamaları; (3) yıllık kiralama süresi veya gün sayısına yönelik sınırlar; (4) lisanslama, kayıt ve izin sistemleri; (5) veri paylaşımı ve platform sorumluluğunu artıran dijital uyum mekanizmaları; (6) turizm vergileri ile yangın, sağlık ve sigorta gibi

güvenlik standartlarını eşitlemeyi amaçlayan yükümlülükler.

Ancak geliştirilen düzenlemelerin etkinliği; veri şeffaflığı eksikliği, sınırlı kurumsal kapasite, platformların iş birliğine yanaşmaması ve hukuki ihtilaflar gibi faktörlerle sınırlanmaktadır (Colomb, 2025; van Holm, 2020). Bu durum, platformların faaliyetlerini izleme ve yaptırım uygulama kapasitesini zayıflatarak literatürde vurgulanan kentsel yönetişim açığını derinleştirmektedir (Gurran, 2018; Smigiel, 2020). Dijital platformların Genel Veri Koruma Tüzüğü (GDPR) ve ticari sır gerekçesiyle veri paylaşımını reddetmesi, yerel yönetimleri bir veri körlüğü içinde bırakmakta; araştırmacıları ise doğruluğu sınırlı web kazıma yöntemlerine mecbur etmektedir (Colomb, 2025). Bu yapısal soruna yanıt olarak AB, Tüzük (AB) 2024/1028 ile ulusal kayıt sistemlerini ve ve platformlar ile kamu otoriteleri arasında güvenli veri akışını sağlayan merkezi bir dijital arayüz niteliğindeki Tek Dijital Giriş Noktası (SDEP) üzerinden veri paylaşımını zorunlu kılmıştır. Ancak yeni çerçeve, veri doğruluğunun büyük ölçüde beyana dayanması ve platformların yalnızca rastgele doğrulama yükümlülüğünün bulunması nedeniyle veri kalitesi açısından hâlen riskler barındırmaktadır (Colomb, 2025).

Mevcut literatür, dijital platformların konuta erişim ve mahalle dokusu üzerindeki etkilerini kapsamlı biçimde belgelemektedir (Albuquerque vd., 2024; Bugalski, 2020). Bununla birlikte, geliştirilen düzenlemelerin etkinliğini karşılaştırmalı olarak ele alan sistematik çalışmalar hâlâ sınırlıdır (Hill vd., 2023). Çoğu araştırma Batı merkezli tekil şehir örneklerine odaklanırken; kurumsal denetim kapasitesinin değişkenlik gösterdiği Küresel Güney şehirlerinde ve Türkiye gibi kayıt dışılığın yönetişimi zorlaştırdığı bağlamlarda, mevcut yasal araçların başarısına dair analizler oldukça kısıtlıdır (Garha ve Azevedo, 2022; Shen ve Wilkoff, 2022). Ayrıca, Türkiye'de KDK'ye ilişkin ilk kapsamlı ulusal yasal çerçeveyi oluşturan 7464 sayılı Konutların Turizm Amaçlı Kiralanmasına ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 2023 oldukça yeni olması nedeniyle, bu düzenlemenin etkilerine dair yapılan bir çalışma henüz bulunmamaktadır. Bu çalışma, uluslararası düzenleme yaklaşımlarını analiz ederek kapsamlı bir politika çerçevesi oluşturmayı ve bu çerçeve üzerinden Türkiye'deki mevcut yasal düzenlemelerin yeterliliğini eleştirel bir perspektifle değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

3. Yöntem

Çalışmanın metodolojisi, KDK kaynaklı mekânsal ve toplumsal

dönüşümleri anlamlandırmak adına betimsel ve eleştirel bir analiz çerçevesine dayanmaktadır. Yöntem olarak; uluslararası düzenlemelerin başarısını ve sınırlılıklarını Türkiye'deki mevcut yasal düzenlemelerle kıyaslayan karşılaştırmalı politika analizi tercih edilmiştir. Bu kapsamda araştırma; dünya örnekleri, ulusal mevzuat ve vaka analizi ekseninde kurgulanmıştır. Literatür taraması ve mevzuat incelemelerinden elde edilen bulgular, Türkiye'de KDK piyasasının en dinamik olduğu ve kentsel sorunların en güçlü biçimde gözlemlendiği İstanbul örneği üzerinden tartışılmıştır. İstanbul'un bir laboratuvar niteliği taşıması, teorik ve yasal çerçevenin pratik uygulamadaki karşılığını ölçmek adına çalışmanın temel analiz birimini oluşturmaktadır.

3.1. Dünya Örnekleri

KDK kaynaklı mekânsal baskıların ulaştığı düzey, bu olguyu basit bir piyasa işleyişi meselesi olmaktan çıkararak acil müdahale gerektiren bir kentsel yönetişim sorununa dönüştürmüştür (Gurran, 2018; Smigiel, 2020). Konut piyasasında ortaya çıkan dengesizlikler ve toplumsal maliyetler (Grisdale, 2021); yerel yönetimleri, toplumun geniş bir kesimi için hayati bir ek gelir kapısı olan (%58) ekonomik kazanımları tamamen ortadan kaldırmadan kamusal zararı sınırlayacak hibrit düzenleme araçları geliştirmeye yöneltmektedir (Colomb, 2025; Bei ve Celata, 2023). Ancak bu düzenleme arayışı yalnızca teknik bir ihtiyaç olmanın yanı sıra güçlü bir toplumsal talep olarak ortaya çıkmaktadır. KDK faaliyetlerinin tetiklediği soylulaştırma ve yerinden edilme süreçleri, birçok Avrupa kentinde aşırı turizme karşı taban örgütlenmelerini harekete geçirmiş; Barınma Hakkı Hareketleri ve Tourist Go Home eylemleri yoluyla yerel yönetimler üzerinde politik baskıyı artırmıştır (Novy ve Colomb, 2017).

Bu toplumsal talebin hukuksal düzlemdeki karşılığı Paris Belediyesi'nin gayrimenkul şirketlerine açtığı davada somutlaşmıştır. Avrupa Adalet Divanı (CJEU) C-724/18 sayılı Cali Apartments kararında (2020), kısa dönem kiralamaların kısıtlanmasının uygun fiyatlı konuta erişim sebebiyle kamu yararına uygun olduğunu tescil etmiştir. Bu karar, yerel yönetimlere konut stokunu korumak adına piyasaya müdahale konusunda tartışmasız bir meşruiyet sağlamıştır (Colomb, 2025).

Bu meşruiyet çerçevesi altında, farklı kentlerin politika uygulamaları incelendiğinde düzenleyici araçların yerel konut baskısı, turizm hacmi, dönüşüm dinamikleri ve yönetsel kapasiteye bağlı olarak çeşitlendiği

görülmektedir. Bazı kentler konut arzını korumaya odaklanırken, bazıları kayıt-dışı faaliyetleri kontrol altına almayı veya platformlarla dijital uyumu güçlendirmeyi öncelemektedir. Dolayısıyla küresel ölçekte Airbnb düzenlemeleri, tek tip bir modelden ziyade kullanılan araçların kombinasyonu, uygulama seviyesi ve denetim kapasitesi üzerinden farklılaşmaktadır (Nieuwland ve Van Melik, 2020; Gurran, 2018).

Bu düzenleme kategorilerinin en radikal uygulamalarından biri Berlin'de görülmektedir. Berlin, Zweckentfremdungsverbot-Gesetz (Konutun Amacını Saptırma Yasağı Kanunu) ile ikincil konutların ticari kiralanmasını büyük ölçüde yasaklayarak mülklerin spekülatif bir yatırım aracına dönüşmesini engellemeyi hedeflemiştir (Nieuwland & Van Melik, 2020). Benzer şekilde Vancouver ve New York gibi metropoller de birincil ikametgâh ve ev sahibinin fiziksel varlığı (host presence) şartlarını getirerek, ev sahibinin bulunmadığı (unhosted) tam ev kiralamalarını sınırlandırmıştır (van Holm, 2020). Londra'da 90 gün, Paris'te ise 120 gün olmak üzere yıllık kiralama sürelerine üst sınır getirilmiştir (Nieuwland ve Van Melik, 2020).

KDK faaliyetinin kent mekânında yarattığı yoğunluk ve aşırı turizm sorunları (Celata ve Romano, 2022), bölgeleme (zoning) müdahalelerini zorunlu kılmıştır. Amsterdam, mahallelerin kentsel taşıma kapasitesini esas alarak merkezi bölgelerde katı kısıtlamalar, çeper alanlarda ise daha esnek bir yaklaşım benimsemiştir (UN-Habitat, 2022). Mekânsal sınırlamaların en keskin örneklerinden biri ise Barselona'da görülmektedir. Katalonya Bölgesel Hükümeti'nin 3/2023 sayılı kararnamesine dayanan belediye kararıyla mevcut tüm turistik konut lisanslarının 2028 itibarıyla iptal edilmesi ve bu stokun yeniden uzun dönemli konut piyasasına kazandırılması hedeflenmektedir (Generalitat de Catalunya, 2023). Mekânsal bölgeleme stratejisinin bir diğer örneği olan Lizbon'da ise kısıtlama bölgeleri (containment zones) uygulamasıyla, KDK yoğunluğunun konut stokuna oranla %25'i geçtiği mahallelerde yeni lisans alımı durdurularak turizm kaynaklı soylulaştırmanın etkileri kontrol altına alınmaktadır Albuquerque vd., 2024; Franco ve Santos, 2021). Lizbon örneği, kentsel taşıma kapasitesini merkeze alan ve yerel konut piyasasını korumayı hedefleyen Alojamento Local kayıt sistemiyle, mekânsal etki analizine dayalı bir müdahale biçimi sunmaktadır (Albuquerque vd., 2024).

Batı'daki bu yerel müdahalelerden farklı olarak Japonya'nın 2018

Minpaku Yasası, 180 gün sınırına ek olarak mutfak ve banyo gibi zorunlu sıhhi donatıları içeren katı mekânsal standartlar getirmiştir; ancak bu standartlarla birlikte engelleyici düzeyde ağır yangın güvenliği yatırımları ve profesyonel yönetici atama zorunluluğunun yarattığı yüksek uyum maliyetleri, bireysel ev sahiplerini piyasadan uzaklaştırarak sektörü profesyonelleştirmiştir (Private Lodging Business Act, 2017).

Düzenlemelerin uygulanabilirliği bakımından lisanslama, denetim ve güvenlik standartları önem taşımaktadır. Paris, Berlin ve Amsterdam gibi kentlerde sosyal konutlar ve belirli yapı türlerinde KDK faaliyetleri tamamen yasaklanmış; tüm faaliyetler için zorunlu lisanslama ve düzenli denetim mekanizmaları oluşturulmuştur. Ayrıca haksız rekabeti önlemek amacıyla yangın güvenliği, sağlık, sigorta ve turizm vergisi yükümlülükleri genişletilmiştir (Colomb, 2025). Denetim süreçlerinin etkinliğini artırmak ve caydırıcılığı sağlamak adına, mevzuata aykırı faaliyetlere yönelik ağır mali yaptırımlar da devreye sokulmuştur. Berlin'de konutun amaç dışı kullanımına 500.000 Avro'ya, Barselona'da ise lisanssız kiralamalara 600.000 Avro'ya varan idari para cezaları uygulanarak yaptırım gücü en üst düzeye çıkarılmıştır (Nieuwland ve Van Melik, 2020). Ancak sadece cezai yaptırımlarla sınırlı kalmayan, düzenlemenin yarattığı mali kaynağı doğrudan sorunun çözümüne yönlendiren modeller de gelişmektedir. Bunun en güncel örneği Portekiz'in Mais Habitação paketidir. Bu modelde, KDK'lere %15 oranında Olağanüstü Katkı Payı (CEAL) getirilmiş ve elde edilen gelirin genel bütçe yerine, doğrudan uygun fiyatlı sosyal konut üretimini finanse eden kurumlara aktarılması yasal zorunluluk haline getirilmiştir (Assembleia da República, 2023).

COVID-19 pandemisi, KDK piyasasının dayanıklılığını test eden bir kırılma noktası olmuştur. Kısıtlamaların kalkmasıyla kısa dönem kiralamaların otellere kıyasla çok daha hızlı toparlanması (Garha ve Azevedo, 2022), düzenlemelerin sürekliliğini zorunlu kılmıştır. Ancak katı kısıtlamalar, piyasada öngörülmeyen yeni adaptasyon stratejilerini tetiklemiştir. Ev sahipleri kısa dönem yasaklarından ve uzun dönem kiracı koruma mevzuatından kaçınmak için orta dönemli kiralama (1 ay–1 yıl) modeline yönelmiş; böylece düzenleme dışındaki gri bir alanda faaliyet göstermeye başlamıştır. Paris'te listelemelerin yaklaşık %20'si, Barselona'da ise %40'ı artık bu segmentte faaliyet göstermektedir (Colomb, 2025). Bu eğilim, politika yapımında daha adaptif ve dinamik bir yönetişim ihtiyacını ortaya koymaktadır.

Bu denetim zorluklarına ve gri alanlara yanıt olarak, en güncel düzenleyici eğilim veri şeffaflığının ve platform sorumluluğunun artırılması yönündedir. Sydney ve Melbourne, zorunlu kayıt sistemleri kurarak platformların ilan verilerini yerel yönetimlerle düzenli olarak paylaşmasını zorunlu kılmıştır (NSW, 2024). Küresel Kuzey'de ortaya çıkan bu trend Avrupa'da hukuki bir çerçeveye kavuşmuş; DAC7 Direktifi ve 2024/1028 sayılı AB Tüzüğü ile platformlar konaklama verilerini vergi ve denetim otoriteleriyle "otomatik ve zorunlu" olarak paylaşmakla yükümlü hale getirilmiştir (Colomb, 2025). Böylece devletlerin denetim yükü teknoloji şirketlerine kaydırılarak kayıt dışı ticari faaliyetlerin şeffaflaştırılması hedeflenmiştir. Ancak, bu gelişmiş dijital yönetişim yaklaşımları, Küresel Güney ve Türkiye gibi gelişmekte olan piyasalardaki birçok kentte henüz benimsenmemiştir. Bu bölgelerde denetim; ağırlıklı olarak geleneksel fiziksel denetimlere ve gönüllü beyana dayandığından, platformlardan veri toplama kapasitesi Avrupa'daki kadar entegre değildir. Bu durum, söz konusu kentlerde kayıt dışı faaliyet oranlarının yüksek kalmasına neden olarak, konut hakkını koruma çabalarında belirgin bir düzenleyici dijital uçurum ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda KDK'lere yönelik düzenlemeler, kentlerde ortaya çıkan mekânsal baskılara verilen teknik yanıtların ötesinde, farklı aktör grupları üzerinde farklı sonuçlar üreten politika müdahaleleri olarak ele alınmaktadır. Literatür, benzer düzenleyici araçların farklı kentlerde aynı etkiyi yaratmadığını; bu farklılığın konut politikalarıyla kurulan ilişki, uygulama ve denetim kapasitesi ile ulusal mevzuatın yerel yönetimlere tanıdığı yetkiler çerçevesinde şekillendiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, küresel ölçekte geliştirilen düzenleme örneklerinin farklı bağlamlara aktarılırken dikkatle değerlendirilmesini gerekli kılmakta; özellikle gelişmekte olan ülkelerde kısa dönem kiralamaların konut piyasası üzerindeki etkilerinin bağlama özgü olarak incelenmesi gerektiğine işaret etmektedir.

3.2. Ulusal Mevzuat

Türkiye'de özellikle büyükşehirlerde derinleşen barınma krizi ve kira fiyatlarındaki fahiş artışların yarattığı kamuoyu baskısı, küresel ölçekte gözlemlenen düzenleyici eğilimlere paralel bir yasama sürecini tetiklemiştir. Bu bağlamda; KDK pazarı, 25 Ekim 2023 tarihinde kabul edilen ve 2 Kasım 2023 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan Konutların Turizm Amaçlı Kiralanmasına ve Bazı Kanunlarda

Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (Kanun No. 7464) ile merkezi bir denetim mekanizmasına tabi kılınmıştır.

1 Ocak 2024 tarihi itibarıyla tam olarak yürürlüğe giren bu yasal düzenleme, konutların kullanıcılara tek seferde 100 gün veya daha kısa süreyle kiralanmasını turizm amaçlı kiralama olarak tanımlayarak, bu faaliyetlerin icrasını Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan alınacak izin belgesine bağlamıştır. Kanun'un uygulama usul ve esasları ise 28 Aralık 2023 tarihinde yayımlanan Konutların Turizm Amaçlı Kiralanması Faaliyetlerinin Düzenlenmesine İlişkin Yönetmelik ile somutlaştırılmıştır. Yönetmelik, konutlarda bulunması gereken asgari fiziksel nitelikleri, yangın güvenliği önlemlerini, konaklama kapasitesini maksimum 12 kişi ile sınırlandırarak ve konut girişine soğuk damgalı plaket asılması zorunluluğunu detaylandırarak ticari faaliyetin şeffaflaştırılmasını ve güvenlik standartlarının yükseltilmesini hedeflemiştir.

Mekânsal düzenlemeler açısından Kanun'un getirdiği en kritik kısıtlama, standart konut stokunda izin belgesi başvuru süreci için şart koşulan oy birliği kuralıdır. Düzenlemeye göre, bağımsız bir birimin turizm amaçlı kiralanabilmesi için, söz konusu binadaki tüm kat maliklerinin oy birliği ile aldığı kararın ibraz edilmesi zorunludur. Apartman içerisindeki tek bir malikin dahi muhalefeti durumunda kiralama faaliyetini imkânsız hale getiren bu hüküm, bireysel ev sahiplerinin pazara girişini zorlaştıran bir mekânsal filtre işlevi görmektedir. Ayrıca Kanun, ölçek bazlı bir sınırlama da getirerek; aynı binada aynı kişi adına 5'ten fazla konutta izin belgesi düzenlenmesi durumunda, İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatı alınmasını zorunlu kılmıştır. (Konutların Turizm Amaçlı Kiralanmasına ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 2023). Söz konusu kanunun uygulanmasına dair ayrıntılar ise 28/12/2023'te yayımlanan Konutların Turizm Amaçlı Kiralanmasına İlişkin Yönetmelik ile belirlenmiştir. Yönetmelikte yüksek nitelikli konut (rezidans) statüsündeki yapılar için önemli bir istisna tanımlayarak, yönetim planında izin verilen ve resepsiyon/güvenlik hizmetlerinin sunulduğu lüks yapılarda bu şartı aramamaktadır (Konutların Turizm Amaçlı Kiralanmasına İlişkin Yönetmelik, 2023). Bu ikili yapı, standart konut stokunu ve bireysel kullanıcıları pazar dışına iterken; lüks konut segmentini ve sermaye birikimi yüksek kurumsal aktörleri avantajlı konuma geçirerek düzenleyici çerçevenin sosyo-mekânsal eşitsizlikleri derinleştirme potansiyelini ortaya koymaktadır (İPA, 2024).

Yaptırım ve denetim mekanizması incelendiğinde, Kanun'un yalnızca mülk sahiplerini değil, dijital platformları da sorumlu tutan hibrit bir model benimsediği görülmektedir. İzinsiz faaliyetlere karşı kademeli ve caydırıcı ağır idari para cezaları öngörülmüştür: İzin belgesiz yapılan ilk kiralama işlemi için 100.000 TL, ihlalin devamı halinde 500.000 TL ceza uygulanmaktadır. Ayrıca, izinsiz ilanları 24 saat içinde kaldırmayan aracı hizmet sağlayıcılara da ilan başına 100.000 TL ceza ve içeriğin çıkarılması/erişimin engellenmesi kararı verilebilmektedir (Konutların Turizm Amaçlı Kiralanmasına ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 2023). Bu durum, önceki bölümlerde tartışılan veri paylaşımı konusundaki eksikliğin, erişim engeli tehdidi ve cezai yaptırımlarla ikame edilmeye çalışıldığını göstermektedir.

Bu katı giriş bariyerleri ve ağır yaptırımlar, pazarın yapısını paylaşım ekonomisi modelinden uzaklaştırarak, profesyonel işletmecilerin hakim olduğu ticari bir sektöre dönüştürme eğilimindedir (İPA, 2024). Nitekim, Kanun'un getirdiği 100 gün sınırı ve bürokratik zorluklar, piyasada öngörülmeyen yeni adaptasyon stratejilerini tetiklemiştir. Mevzuatın kısıtlamalarını aşmak amacıyla yapılan yılda dört defadan fazla sözleşmeler için 1.000.000 TL ceza öngörülse de; birçok ev sahibinin orta dönemli kiralama olarak adlandırılan ve yasa kapsamı dışında kalan 101 gün ve üzeri kiralama modeline yöneldiği gözlemlenmektedir (İPA,2024).

Bu bölümde anlatılan KDK Düzenleme Araçları, Tablo 1'de karşılaştırmalı olarak sunulmuştur.

Tablo 1: Ulusal ve Uluslararası KDK Düzenleme Araçları Karşılaştırması (Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.)

KDK Düzenleme Aracı	Amaç ve Kapsam	Dünya Örnekleri	Ulusal Mevzuat	Karşılaşılan Zorluklar ve Mekansal Etkiler
1. Birincil İkamet ve Ev Sahibi Varlığı	Konutun tamamen ticarileşmesini önlemek.	Berlin: Zweckentfremdungsverbot (Amaç dışı kullanım yasağı) NYC ve Vancouver: Unhosted kiralamaların yasaklanması.	Mevzuatta birincil ikamet ayrımı yoktur. Kiralama doğrudan ticari faaliyet sayılır.	Denetim zorluğu ve özel hayatın gizliliği tartışmaları. Berlin'de katı yasakların zamanla birincil konutlar lehine esnetilmesi.
2. Mekânsal Kısıtlamalar ve Bölgeleme (Zoning)	Turizm baskısını belirli bölgelerle sınırlamak.	Amsterdam: Mahalle bazlı taşıma kapasitesi sınırları. Barselona: 2028'de tüm lisansların iptali hedefi. Paris: Sosyal konutlarda yasak. Lizbon: STR yoğunluğunun %25'i geçtiği mahallelerde yeni lisans durdurma.	Lüks konut (Rezidans) yapılarına muafiyet tanınarak *dikey bölgeleme* yapılması.	Sermaye odaklı mekânsal ayrışma. Turizmin kent çeperlerine sıçraması ve standart konut stokunun pazar dışına itilmesi.
3. Gün Sınırları ve Statü Tanımı	Konutun yıl boyu otel gibi kullanılmasını önlemek.	Londra (90 Gün) ve Paris (120 Gün): Konut statüsü korunarak sınırlı izin. Japonya: 180 gün sınırı.	100 gün altı kiralama konut statüsünden çıkarılıp turizm işletmesi sayılır.	Yasaklardan kaçmak için *orta dönemli kiralama*ya (1-12 ay) yönelim.
4. Yönetişim, Yetki ve İzinler	Piyasayı kayıt altına almak.	Amsterdam, Paris, Barselona, Lizbon Yerel Odaklı: Belediye meclisleri yetkili. Japonya: Profesyonel yönetici atama zorunluluğu	Merkeziyetçi: Bakanlık tek yetkili. Veto Yetkisi: Tüm kat maliklerinin oy birliği şartı. Aynı binada 5'ten fazla daire için İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatı zorunluluğu.	Türkiye'de oy birliği şartının sistemi kilitlemesi. Japonya örneğindeki gibi ağır profesyonel şartların sektörü kurumsallaştırması ve bireyseli yok etmesi.
5. Dijital Uyum ve Veri Paylaşımı	Şeffaflık sağlamak.	Otomatik Paylaşım: AB (DAC7) ile vergi otoritelerine otomatik veri akışı. Avustralya: Zorunlu kayıt sistemi.	Cezalandırıcı Yaklaşım: Veri paylaşımına zorlamak için para cezası/erişim engeli.	Dijital Uçurum: Gelişmiş ülkelerde otomatik entegrasyon varken, Türkiye gibi pazarlarda sürecin platform direncine takılması.
6. Güvenlik ve Denetim Yöntemi	Haksız rekabeti önlemek.	Standart Odaklı: Yangın, sağlık, sigorta (Paris, Berlin). Japonya: Ağır yangın güvenliği yatırımları.	Fiziksel Denetim Odaklı: Dijital entegrasyon zayıf olduğu için "soğuk damgalı plaket" ve fiziki kontrole dayalı denetim.	Fiziksel denetimin sürdürülebilirlik sorunu. Mevcut konut stokunun otel standartlarına uyumunun teknik imkansızlığı.
7. Vergi ve Cezai Yaptırımlar	Caydırıcılık sağlamak.	Yüksek Para Cezaları: Berlin (500b €), Barselona (600b €). Vergilendirme: Portekiz (CEAL), geliri sosyal konut fonuna aktaran %15 ek vergi.	Yasaklayıcı Cezalar: İzinsiz kiralamaya 100.000 TL+ ceza ve mühürleme.	Maliyetlerin artmasıyla küçük yatırımcının çekilmesi, piyasanın kayıt dışına veya profesyonellere kalması.

Çalışma kapsamında incelenen KDK düzenleme modelleri, uygulanan politikaların temel odaklarına göre Şekil 1'de mekânsal olarak gösterilmiştir. Bu aşamada, literatür ve mevzuat analizinden elde edilen veriler; Konut Stoku ve Barınma Odaklı, Zaman ve Kota Kontrolü Odaklı, Vergi, Kayıt ve Dijital Uyum Odaklı ve Merkeziyetçi ve İzin Odaklı olmak üzere dört temel politika odağı altında sınıflandırılmıştır. Konut Stoku ve Barınma Odaklı Yaklaşımı benimseyen Barselona, Berlin, New York, San Francisco ve Vancouver gibi barınma krizinin derinleştiği metropoller, konutun ticari bir araca dönüşmesini engellemek amacıyla birincil ikametgâh şartı ve kullanım yasaklarını devreye sokmaktadır. Bu kategori, piyasaya yönelik en sert ve kısıtlayıcı tedbirleri temsil etmektedir. Zaman ve Kota Kontrolü Odaklı Yaklaşımı benimseyen Londra, Paris ve Amsterdam, Lizbon ve Tokyo örnekleri yasaklamaktan ziyade, yıllık kiralama sürelerine getirilen üst sınırlar ve mahalle bazlı yoğunluk kotaları ile turizm-barınma dengesini gözeten daha esnek bir politika izlemektedir. Avusturalya örneklerinde görülen Vergi ve Dijital Kayıt Odaklı Yaklaşım ise, platformlarla veri entegrasyonuna ve kayıt dışılığın önlenmesine odaklanmaktadır. Bu küresel örnekler içinde Türkiye; yerel yönetimlerin karar verici olduğu dünya örneklerinden yapısal olarak farklılaşarak, sürecin tamamen merkezi otorite tarafından izin ve güvenlik ekseninde yönetildiği Merkeziyetçi ve İzin Odaklı Yaklaşımı benimseyerek ayrışmaktadır.

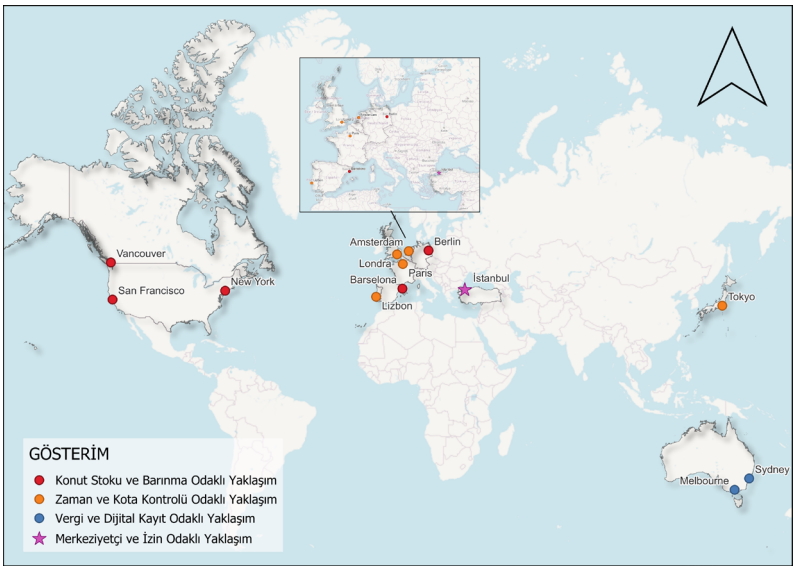

Şekil 1: Küresel KDK Düzenlemelerinde Uygulanan Politikaların Temel Odaklarına Göre Mekansal Dağılımı (Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.)

3.3. Vaka Analizi: İstanbul

İstanbul, sahip olduğu turizm hareketliliği ve kendine özgü konut piyasası dinamikleriyle, KDK düzenlemelerinin mekânsal etkilerini tartışmak için bir laboratuvar ortamı sunmaktadır. Kenti bu çalışma için örnek alan haline getiren temel gerekçe, küresel turizm talebinin yerel ekonomik kriz koşullarıyla kesiştiği noktada ortaya çıkan özgün piyasa baskısıdır.

2023 yılında dünyada en yüksek ziyaretçi artışı kaydeden şehirlerden biri olan İstanbul (URL-1), yıllık %20'yi aşan büyüme oranıyla Londra ve Paris gibi merkezleri geride bırakarak küresel bir turizm odağına dönüşmüştür. Ancak İstanbul'u Berlin veya Barselona gibi benzerlerinden ayıran asıl faktör, bu talebin karşılandığı özgün ekonomik ve yapısal zemindir. 2021-2023 yılları arasında KDK arzında görülen %70'lik artış (İPA, 2024), sadece turistik taleple açıklanamayacak kadar derin bir piyasa dönüşümüne işaret eder. Türkiye'nin içinde bulunduğu yüksek enflasyon ortamı ve TL'nin değer kaybı, uzun dönemli kira sözleşmelerini mülk sahipleri için cazip olmaktan çıkarmış; Airbnb gibi platformlar esnek fiyatlandırma kabiliyetleri sayesinde bir enflasyondan korunma stratejisi haline gelmiştir. Bu ekonomik bağlam, rent gap teorisinin enflasyonist ekonomilerde nasıl işlediğini ve Airbnb gelirleri ile kira endeksi arasındaki güçlü korelasyonun (%0.81) konut piyasasını nasıl domine ettiğini göstermesi açısından İstanbul'u benzersiz bir vaka haline getirmektedir (Çobangil ve Ateş, 2025).

Ekonomik motivasyonla tetiklenen bu süreç, turizmin mekânsal sınırlarını da radikal biçimde değiştirmiştir. Konaklama talebi, geleneksel Tarihi Yarımada sınırlarını aşarak Beyoğlu (Cihangir, Galata) ve Kadıköy (Moda, Rasimpaşa) gibi yaşayan konut dokularına sıçramıştır. Beyoğlu, tek başına Türkiye'deki tüm Airbnb ilanlarının %15,36'sına ev sahipliği yaparak bu mekânsal yoğunlaşmanın merkezi konumundadır. Benzer şekilde Kadıköy'de ilan sayıları bir yıl içinde %109 artış göstermiş, Fikirtepe gibi dönüşüm bölgelerinde bu oran %1308'e ulaşmıştır (İBB, 2022). Kadıköy-Rasimpaşa özelinde tespit edilen erken dönem soylulaştırma baskısı (Uzgören, 2018), günümüzde yerel esnafın ve yerleşik nüfusun bölgeden uzaklaşmak zorunda kaldığı; konut, ticaret ve eğlence fonksiyonlarının iç içe geçtiği ticari bir soylulaştırma döngüsüne evrilmiştir. İstanbul'daki ilanların %59,4'ünün çoklu ev sahipleri tarafından yönetilmesi (İBB, 2022), sürecin paylaşım ekonomisinden ziyade profesyonel bir turizm

işletmeciliğine dönüştüğünün en somut kanıtıdır.

Söz konusu sosyo-mekânsal dönüşüm, kentsel planlama gündemini ve yönetişim pratiklerini de kaçınılmaz olarak şekillendirmiştir. Beyoğlu Mekânsal Strateji Planı, KDK kaynaklı sorunları; konut-turizm gerilimi, mahalle kimliğinin aşınması ve konut arzındaki daralma üzerinden tanımlayan ilk stratejik belgelerdendir (İBB, 2023). Planda, bölge yaşanabilirliğini korumak adına konut alanlarında turizm ruhsatı verilmemesi ve turizm fonksiyonunun belirli koridorlarla (zoning) sınırlandırılması önerilmektedir. Ancak yerel yönetimin bu mekânsal müdahale talebi ile 2024 yılında yürürlüğe giren ve yetkiyi merkezileştiren 7464 Sayılı Konutların Turizm Amaçlı Kiralanmasına Dair Kanun arasındaki yetki karmaşası, İstanbul'u farklı düzenleme modellerinin çatıştığı özgün bir politika analizi sahasına dönüştürmektedir. Bu yönüyle kent, sadece piyasa dinamikleriyle değil, aynı zamanda barınma hakkı ve kentsel yönetişim krizleriyle de uluslararası literatür için kritik veriler sunmaktadır.

Çalışma kapsamında İstanbul ölçeğinde gerçekleştirilen analiz çalışması, dijital platformlar üzerinden yürütülen KDK faaliyetlerinin kentsel mekânda belirli odaklar etrafında güçlü bir kümelenme eğilimi gösterdiğini ortaya koymuştur. 26/03/2025 tarihli Inside Airbnb verileri temel alınarak yürütülen çalışma, kiralama faaliyetlerinin özellikle Beyoğlu, Şişli, Beşiktaş, Fatih ve Kadıköy gibi kentin turistik cazibe merkezleri ile merkezi iş alanlarında yoğunlaştığını, buna karşılık çeper bölgelerde sınırlı kaldığını kanıtlar niteliktedir (Şekil 2). Mekânsal dağılımın sosyo-demografik değişkenlerle ilişkisi irdelendiğinde, bekar nüfus oranının ilan yoğunluğunu artıran en temel faktör olduğu; hanehalkı büyüklüğü ve kadın nüfus oranının ise yoğunluğu azaltıcı bir etki yarattığı tespit edilmiştir. Bu bulgular, İstanbul'daki KDK pazarının, geleneksel aile yapısının baskın olduğu konut dokusundan ziyade, genç ve mobil nüfusun hareketliliğine ve turistik çekim gücüne duyarlı bir yapı sergilediğine işaret etmektedir. Ayrıca analizler, turistik çekim noktalarının demografik göstergelerden daha belirleyici olduğunu ve bir mahalledeki yoğunlaşmanın komşu mahalleleri de etkileyerek mekânsal bir yayılım etkisi (spillover) yarattığını doğrulamaktadır (Wang vd., 2024). Dolayısıyla İstanbul'daki KDK'ler, kentin tümüne yayılan homojen bir olgu olmaktan çok, belirli özelliklere sahip bölgelerde yoğunlaşan ve yönetilmesi gereken bir kentsel dinamik olarak öne çıkmaktadır.

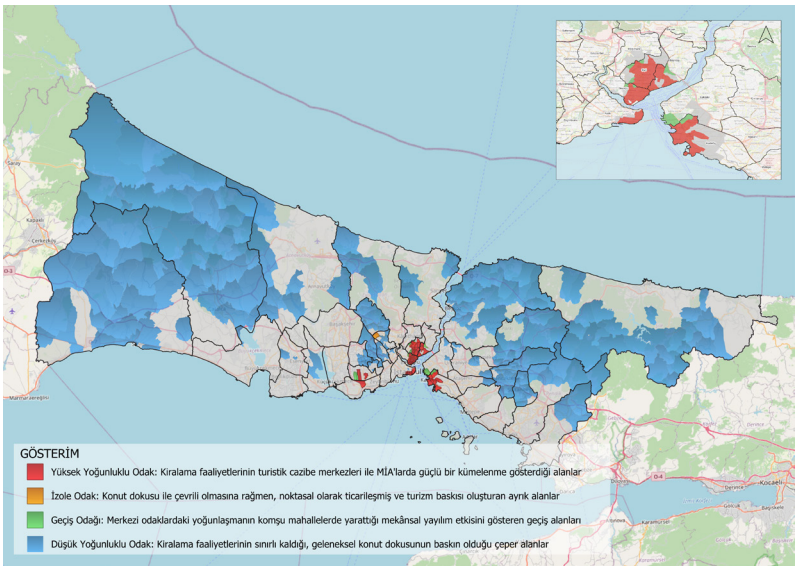

Şekil 2: İstanbul KDK Faaliyetlerinin Mekânsal Kümelenme Analizi (Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.)

4. Bulgular

Bu çalışmada KDK faaliyetlerinin kentsel mekân ve yönetişim süreçleri üzerindeki etkilerine dair üç temel eksende bulgular ortaya konmuştur. Elde edilen veriler ilk olarak, küresel ölçekte 'barınma hakkı' ekseninde şekillenen yönetişim eğilimleri ile Türkiye'deki merkeziyetçi yasal çerçeve arasındaki yapısal ayrışmayı görünür kılmaktadır. İkinci olarak, ulusal mevzuatın getirdiği katı kısıtlamaların piyasada tetiklediği adaptasyon stratejileri, sistemin paylaşım ekonomisinden koparak 'gri alanlara' kayması ve profesyonelleşmesi üzerinden tartışılmaktadır. Son olarak ise yasal ve piyasa dinamiklerinin İstanbul özelindeki somut iz düşümleri, mekânsal kutuplaşma ve sosyo-demografik belirleyiciler ekseninde analiz edilmektedir.

4.1. Küresel Yönetişim Eğilimleri ile Ulusal Yasal Çerçevenin Yapısal Ayrışması

Araştırma bulguları, KDK faaliyetlerinin düzenlenmesinde küresel ölçekte benimsenen yaklaşımlar ile Türkiye'de geliştirilen ulusal yasal çerçeve arasında, yönetişim anlayışı ve politika öncelikleri açısından yapısal bir ayrışma olduğunu ortaya koymaktadır. Küresel örnekler incelendiğinde, düzenlemelerin genellikle yerel yönetimlerin öncülüğünde ve tabandan gelen barınma hakkı talepleri doğrultusunda

şekillendiği görülmektedir. Berlin, Barselona ve Paris gibi kentlerde düzenleyici müdahaleler, konut stokunu korumayı ve spekülatif kullanımı engellemeyi amaçlayan mekânsal koruma odaklı bir karakter taşımaktadır. Buna karşılık Türkiye'de süreç, daha merkeziyetçi bir perspektifle yönetilmekte olup; KDK olgusu bir konut politikası sorunu olmaktan ziyade, turizm faaliyeti ve güvenlik meselesi olarak tanımlanmıştır. Bu durum, düzenlemenin meşruiyet zeminini barınma krizinden ziyade, turizm gelirlerinin kayıt altına alınması ve asayiş denetimi üzerine kurduğunu göstermektedir.

Türkiye'de 7464 sayılı Kanun ile getirilen düzenleyici araçlar, Lizbon gibi uluslararası örneklerdeki kademeli ve veri odaklı denetim modellerinden belirgin biçimde farklılaşmaktadır. Kurumsal kapasitesi yüksek gelişmiş ülke örneklerinde platformların vergi otoriteleriyle dijital entegrasyonu sağlanarak şeffaflık hedeflenirken, Türkiye'de denetim mekanizması fiziksel kontrollere ve geleneksel bürokratik araçlara dayandırılmıştır. Bu yaklaşım, dijital platform ekonomisinin dinamik yapısı ile devletin denetim kapasitesi arasında belirgin bir düzenleyici dijital uçurum yaratmaktadır.

Mekânsal ve sınıfsal etkiler açısından en çarpıcı bulgu, Kanun'un getirdiği izin prosedürlerinin yarattığı ikili hukuki yapı ve eşitsizliktir. Standart konut stokunda faaliyet göstermek isteyen mülk sahipleri için tüm kat maliklerinin oy birliği şartı getirilerek sisteme giriş neredeyse imkânsız hale getirilirken; resepsiyon ve güvenlik hizmeti sunan yüksek nitelikli konut (rezidans) statüsündeki yapılar bu şarttan muaf tutulmuştur. Bu durum, paylaşım ekonomisi mantığıyla hareket eden küçük ölçekli bireysel mülk sahiplerini veto yetkisi ile sistemden tasfiye ederken; kiralama faaliyetlerini sermaye birikimi yüksek kurumsal aktörlere ve lüks konut segmentine kanalize etmektedir. Dolayısıyla mevcut düzenleme, kentsel rantın dağılımındaki eşitsizliği derinleştirerek sermaye odaklı yeni bir mekânsal ayrışma örüntüsü ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, uluslararası düzenlemeler gün sınırları ve bölgeleme üzerinden konut piyasasını dengede tutmaya çalışırken; Türkiye'deki mevcut yasal çerçeve, yüksek giriş bariyerleri ve ağır cezai yaptırımlar ile yasaklayıcı ancak seçici bir rejim inşa etmiştir. Bu durum, sektörü paylaşım ekonomisi modelinden uzaklaştırarak, büyük sermayenin hakim olduğu otel benzeri profesyonel bir yapıya dönüştürme riski taşımaktadır.

4.2. Piyasa Adaptasyon Stratejileri

Araştırma bulguları, Türkiye'de 7464 sayılı Kanun ile getirilen katı düzenleyici müdahalelerin, piyasada öngörülmeyen yeni adaptasyon stratejilerini tetiklediğini ve sektörü kayıt altına almaktan ziyade, düzenleme dışı gri alanlara ittiğini göstermektedir. Kanun'un turizm amaçlı kiralamayı tek seferde 100 gün veya daha kısa süre ile sınırlaması ve bu süre altındaki işlemler için ağır bürokratik şartlar getirmesi; piyasa aktörlerini kayıt dışılık ve profesyonel ticarileşme olmak üzere iki temel kaçış stratejisine yöneltmiştir.

İlk stratejik yönelim, ev sahiplerinin yasal yükümlülüklerden ve yüksek idari para cezalarından kaçınmak amacıyla, kiralama sürelerini yasa kapsamı dışında kalan orta dönemli kiralama modeline kaydırmasıdır. Bu adaptasyon, mülk sahiplerinin hem turizm mevzuatındaki lisanslama şartlarından hem de uzun dönem kiralamadaki kiracı koruma hükümlerinden sıyrılarak, denetimsiz bir ara piyasa oluşturmasına neden olmuştur. Söz konusu durum, Avrupa kentlerinde de gözlemlenen ve gri alan olarak nitelendirilen kaçış pratikleriyle paralellik göstermekte; küresel ve yerel piyasa reflekslerinin yasaklayıcı politikalar karşısında benzer tepkiler verdiğini kanıtlamaktadır.

Piyasa yapısındaki ikinci temel dönüşüm ise sektörün profesyonelleşmesi ve ticarileşmesidir. Başlangıçta işbirlikçi tüketim ve ev paylaşımı gibi söylemlerle meşrulaştırılan KDK faaliyetleri, gelinen noktada bireysel kullanıcıların çekildiği ve kurumsal aktörlerin hakim olduğu ticari bir endüstriye evrilmiştir. Bulgular, pazarın artık ek gelir arayan hanehalklarından ziyade, yüzlerce mülkü yöneten profesyonel gayrimenkul şirketleri ve yatırımcılar tarafından domine edildiğini göstermektedir. Dolayısıyla mevcut yasal çerçeve, sektörü paylaşım ekonomisi temelinden uzaklaştırırken, kayıt dışılığa eğilimli ve sermaye yoğun yeni bir konaklama endüstrisinin kurumsallaşmasına zemin hazırlamıştır.

4.3.İstanbul'da Mekânsal ve İşlevsel Dönüşüm

Araştırmanın İstanbul özelindeki bulguları, KDK faaliyetlerinin kentin tamamına yayılan homojen bir olgu olmaktan ziyade; küresel turizm talebinin yerel ekonomik kırılganlıklarla kesiştiği noktada şekillenen ve sosyo-mekânsal ayrışmayı derinleştiren bir yapı sergilediğini göstermektedir. Bu bağlamda İstanbul, KDK piyasasının salt bir barınma paylaşımından yatırım stratejisine dönüşümünü izlemek

adına özgün bir laboratuvar niteliği taşımaktadır. Elde edilen veriler, bu dönüşümün niceliksel bir büyümenin ötesine geçerek, kentin makroformunu ve sosyo-mekânsal yapısını değiştiren niteliksel bir kırılmaya işaret ettiğini kanıtlamaktadır. Nitekim mekânsal analizler, faaliyetlerin Beyoğlu, Şişli, Beşiktaş ve Kadıköy gibi merkezi iş alanları ve turistik odaklarda kümelendiğini ortaya koymaktadır.

Ancak bulgular, bu yoğunlaşmanın sadece turistik taleple sınırlı kalmadığını; Tarihi Yarımada gibi geleneksel turizm bölgelerinden yaşayan konut dokularına doğru kontrolsüz bir mekânsal yayılım (spillover) etkisi yarattığını göstermektedir. Söz konusu yayılımın sosyo-demografik karakteri incelendiğinde, pazarın hanehalkı büyüklüğü arttıkça zayıfladığı, buna karşılık bekar nüfus oranının yüksek olduğu bölgelerde yoğunlaştığı görülmüştür. Bu durum, sürecin aile tipi yerleşim dokusunu dışlayarak mahallelerin demografik yapısını dönüştürdüğünü ve yerel konut piyasasında derinleşen bir soylulaştırma baskısı yarattığını göstermektedir. Kadıköy ve Beyoğlu gibi ilçelerin yerleşik mahallelerinde erken dönem soylulaştırma baskısı olarak tanımlanan süreç, günümüzde konut dokusunun ticari konaklamaya dönüşmesiyle sonuçlanmıştır. Turizm baskısının Cihangir ve Moda gibi yaşayan mahallelere sıçramasının yanı sıra; kentsel dönüşüm alanlarında gözlemlenen ilan artışları, bu bölgelerin planlanan konut işlevinden saparak fiili birer ticari konaklama alanına evrildiğini belgelemektedir. Bu durum, İstanbul'un mekânsal bölgeleme (zoning) stratejileri ile gerçekleşen pazar dinamikleri arasında bir uyumsuzluk olduğunu ortaya koymaktadır.

Yaşanan mekânsal dönüşümün arkasındaki temel sürükleyicinin, barınma işlevinin finansallaşması olduğu tespit edilmiştir. KDK arzındaki hareketlilik turizm talebinin yanı sıra yüksek enflasyon ortamında mülk sahiplerinin geliştirdiği ekonomik bir korunma refleksi ile açıklanmaktadır. Bu süreçte konut, asli fonksiyonu olan barınma birimi niteliğini yitirerek finansal bir getiri aracına dönüşmüş; piyasada kullanım değerinin yerini değişim değeri almıştır. Bulgular, piyasadaki bu finansal motivasyonu ve rent-gap teorisini doğrulamaktadır.

Bulgular, İstanbul'un merkeziyetçi ve tek tip bir yasal çerçeveye sığmadığını; mahalle ölçeğinde farklılaşan, veriye dayalı ve yerel yönetim odaklı esnek bir yönetişim modeline ihtiyaç duyduğunu kanıtlar niteliktedir.

5. Sonuç ve Öneriler

Araştırma bulguları bir bütün olarak değerlendirildiğinde; İstanbul'da KDK kaynaklı dönüşümün turistik merkezlerde yoğunlaşarak kentin taşıma kapasitesi üzerinde baskı oluşturduğu, konut piyasasında yerel nüfus açısından erişilebilirlik sorunlarını artırdığı ve mahalle ölçeğinde soylulaştırma risklerini beslediğine işaret etmektedir. 7464 sayılı Kanun ile oluşturulan mevcut yasal çerçeve, KDK'leri merkezi bir kayıt ve denetim rejimi altına almayı hedefleyen belirleyici bir kurumsal çerçeve sunmakla birlikte; bu mekânsal ve toplumsal maliyetleri yönetmekte sınırlı bir kapasite sergilemektedir. Bununla birlikte, Kanun'un KDK'leri Türkiye'de ilk kez açık bir yasal tanım ve kayıt rejimi altına alması, bu faaliyetlerin kamusal bir düzenleme alanı olarak tanındığını göstermesi bakımından önemli bir kurumsal eşik oluşturmaktadır. Özellikle tek tip ve merkeziyetçi düzenleme anlayışı, piyasa aktörlerinin orta dönem kiralama gibi denetimi görece güç olan gri alanlara yönelmesine zemin hazırlamaktadır. Bu çerçevede, farklı kentlerde uygulanan zaman kısıtlamaları, bölgesel kotalar ve lisanslama modellerinin bir bütüncül politika seti olarak değerlendirilmesi; İstanbul'un özgün mekânsal dinamiklerine uyarlanarak hayata geçirilmesi halinde, daha sürdürülebilir ve kapsayıcı bir yönetişim yaklaşımı için önemli bir zemin oluşturabilir.

Küresel ölçekteki düzenleme pratikleri incelendiğinde; Berlin'deki ikamet şartı, Barselona'daki mekânsal bölgeleme (zoning) ve Portekiz'deki sosyal konut fonu gibi uygulamaların, piyasayı tamamen yasaklamaktan ziyade konut stokunu korumayı önceleyen ve farklı müdahale araçlarını bir arada kullanan hibrit modellere evrildiği görülmektedir. Bu yaklaşım, KDK'leri ağırlıklı olarak merkezi bir turizm ve güvenlik meselesi olarak ele alan ulusal yasal çerçeveden farklı biçimlerde; yerel yönetimlerin inisiyatifiyle şekillenen, veri şeffaflığını esas alan ve barınma politikalarıyla ilişkilendirilen bir yönetişim anlayışına işaret etmekte ve farklı müdahale araçlarının nasıl birlikte kurgulanabileceğine dair politika tasarımı açısından önemli bir referans çerçevesi sunmaktadır. Bununla birlikte bulgular, düzenleme yöntemi ne kadar farklılaşırsa farklılaşsın, piyasa aktörlerinin benzer kaçış stratejileri geliştirdiğini ortaya koymaktadır. Gerek Avrupa kentlerinde uygulanan katı gün kısıtlamaları, gerek Türkiye'deki lisanslama bariyerleri; mülk sahiplerini yasal denetimin dışında kalan orta dönem kiralama gibi gri alanlara yöneltmiştir. Bu durum, salt yasaklayıcı veya tek araçlı politikaların piyasa dinamikleri karşısında sınırlı bir etki yaratabildiğini ve daha adaptif bir yönetişim ihtiyacını gündeme getirmektedir.

Bu bağlamda, İstanbul'un özgün dinamiklerine ve yerel ihtiyaçlarına

yanıt verecek politika önerileri hiyerarşik bir sistematik içinde; (1) Yasal Çerçeve ve Yönetişim Modeli, (2) Mekânsal Strateji ve Bölgeleme, (3) Konut Piyasasının Korunması ve (4) Denetim ve Uyum olmak üzere dört ana eksende sınıflandırılması sürdürülebilir bir çözüm zemini sunabilir.

Politika setinin temelini oluşturan Yasal Çerçeve ve Yönetişim Modeli bağlamında değerlendirildiğinde KDK'lerin aşırı yoğunlaşması sonucu yaşanan soylulaştırma ve aşırı turizm riski, konut fonksiyonunun fiilen ticari konaklama alanına dönüştüğü yeni bir mekânsal pratiği temsil etmektedir. Bu durumun, kent genelini homojen varsayan mevcut mevzuat araçlarıyla yönetilmesi mümkün değildir. Bu nedenle yasal çerçevenin, KDK faaliyetlerini yeni bir arazi kullanım kategorisi olarak tanımlayarak planlama disiplinine entegre etmesi gerekmektedir. Ancak bu sistemsel dönüşüm, yalnızca bir tanım değişikliğiyle sınırlı kalmamalı; merkeziyetçi yapının esnetilerek inisiyatifin yerel yönetimlerle paylaşıldığı mekânsal kademelenme modelinin benimsenmesiyle işlevsellik kazanmalıdır. Böylece denetim mekanizması, mülkiyet kısıtlamalarından kurtarılarak; kentsel etki analizlerine dayalı mahalle ve bölge düzeyinde yürütülen ve müdahale ölçeğinin genişletildiği bütüncül bir planlama stratejisine kavuşacaktır.

Politika önerilerinin uygulama boyutunu oluşturan Mekânsal Strateji ve Bölgeleme başlığında; İstanbul'u homojen bir bütün olarak ele alan mevcut anlayışın yerini, kentin farklılaşan sosyo-mekânsal dinamiklerine duyarlı, etki temelli bir bölgeleme (zoning) yaklaşımı almalıdır. Bu kapsamda; Tarihi Yarımada ve Beyoğlu gibi alanlarda yoğunlaşan merkezi turistik kiralamalar ile, çeperdeki transit geçiş bölgelerinde görülen iş odaklı fonksiyonel kiralamaların mekânsal etkileri, kullanıcı profilleri ve konut piyasası üzerindeki baskıları açısından net biçimde ayrıştırılmalıdır. Bu tipolojik ayrım üzerinden geliştirilecek lisanslama kararlarıyla; turizm baskısının ve soylulaştırma riskinin doygunluk noktasına ulaştığı alanlarda yeni lisans verilmesinin durdurulması ya da mevcut kotaların düşürülmesi mümkün hale gelecektir. Böylece bölgeleme aracı, kentin turizm yükünü mekânsal olarak dengeleyen ve konut piyasası üzerindeki spekülatif baskıyı sınırlayan etkin bir planlama müdahalesi olarak işlev kazanacaktır.

Politika çerçevesinin üçüncü ayağını oluşturan Konut Piyasasını Koruma kapsamında; barınma krizinin derinleştiği bölgelerde konut stokunun spekülatif bir yatırım aracına dönüşmesini sınırlayacak, arz odaklı ve koruyucu müdahaleler önceliklendirilmelidir. Bu çerçevede, kısa dönem kiralamaları sınırlandırmaya yönelik mevcut yasal düzenlemenin 100 gün eşiğini aşmamak amacıyla yaygınlaşan orta dönem kiralama pratiği,

denetimsiz bir gri alan olmaktan çıkarılmalı; bu süreler de kayıt, şeffaflık ve kullanım standartlarına tabi tutulmalıdır. Aksi halde, düzenlemenin konut piyasası üzerindeki baskıyı azaltmak yerine farklı kiralama biçimleri üzerinden yeniden üretmesi kaçınılmazdır. Ayrıca, politika seti yalnızca cezai yaptırımlara dayanmamalı; onarıcı mekanizmalarla desteklenerek turizm amaçlı kullanılan konutlarını yeniden uzun dönemli kiralık konut piyasasına kazandıran mülk sahiplerine yönelik finansal teşvikler geliştirilmelidir. Bu yaklaşım, piyasa aktörlerini dışlayıcı bir yasaklama yerine yönlendirici araçlarla dönüştürerek barınma arzının artırılmasını hedeflemektedir.

Politika setinin son ve tamamlayıcı ayağını oluşturan Denetim ve Uyum başlığı altında; sistemin işleyişini şeffaflaştıran, kurumlar arası koordinasyonu sağlayan ve yaratılan rantı kamu yararına dönüştüren mekanizmalar kurgulanmalıdır. Mevcut sistemin dayandığı ihbar ve fiziksel baskın esaslı denetim anlayışı; sürdürülebilir olmadığı gibi kurumlar arası yetki karmaşasına da yol açmaktadır. Bu nedenle, merkezi idare ile yerel yönetimler arasında yetki ve sorumluluk paylaşımının netleştiği standart bir yönetişim protokolü oluşturulmalıdır. Bu modelde denetim stratejisi fiziksel takipten dijital entegrasyona evrilmeli; dünya standartlarına uygun şeffaf bir veri akışına dayandırılarak otomatik veri paylaşım protokolü hayata geçirilmelidir. Platformların kamu otoritesine düzenli veri sağladığı, yerel yönetimlerin ise bu veriler üzerinden kendi bölgelerini denetleyebildiği bu bütünleşik yönetişim yapısı; kayıt dışılığı minimize ederken kamu denetiminin maliyetini ve iş yükünü düşürecektir.

Bu çalışma kapsamında geliştirilen politika önerileri, KDK'lerin yarattığı mekânsal ve toplumsal baskıları salt piyasa müdahaleleri ya da yasaklayıcı araçlar üzerinden ele almak yerine; planlama disiplini, konut politikası ve yerel yönetişim ekseninde yeniden değerlendirmeyi hedeflemektedir. Türkiye'de KDK'lerin ilk kez açık bir yasal çerçeveye kavuşması önemli bir kurumsal eşik oluşturmakla birlikte, bu çerçevenin mekânsal farklılıkları gözeten, yerel ölçekle ilişkilenen ve piyasa aktörlerinin kaçış reflekslerini sınırlayan tamamlayıcı politikalara ihtiyaç duyduğu görülmektedir.

Bu bağlamda çalışma, küresel literatürde geliştirilen düzenleme pratiklerini; Türkiye'nin kurumsal yapısı, konut piyasası dinamikleri ve yerel yönetim kapasitesi dikkate alınarak eleştirel bir süzgeçten geçirmektedir. Önerilen politika seti, uluslararası deneyimlerin doğrudan aktarımını değil; Türkiye bağlamında uygulanabilir olan düzenleme bileşenlerinin seçilerek yeniden kurgulanmasını esas almaktadır.

Bu doğrultuda geliştirilen kademeli yönetişim modeli; mülkiyet temelli

bireysel denetim yaklaşımından, mahalle ve bölge ölçeğinde kentsel etki analizlerine dayanan bütüncül bir planlama anlayışına geçişi mümkün kılmayı amaçlamaktadır. Çalışma, KDK'leri geçici bir turizm meselesi olarak değil; konut piyasası, barınma hakkı ve kentsel adalet tartışmalarıyla doğrudan ilişkili yapısal bir planlama sorunu olarak ele almakta ve Türkiye bağlamında yürütülecek politika ve akademik tartışmalara mekânsal bir çerçeve sunmaktadır.

6. Kaynaklar

Albuquerque, H., Quintela, J. A., & Marques, J. (2024). The Impact of Short-Term Rental Accommodation in Urban Tourism: A Comparative Analysis of Tourists' and Residents' Perspectives. Urban Science, 8(3), 83.

Assembleia da República. (2023). Lei n.º 56/2023: Mais Habitação [Law No. 56/2023: More Housing]. Diário da República. https://diariodarepublica.pt/dr/detalhe/lei/56-2023-222477692

Ballesta, S. H. (2024). Collaborative and professional accommodations on Airbnb: Exploring patterns for sustainable tourism management in Spain. CITIES, 154.

Bei, G., & Celata, F. (2023). Challenges and Effects Of Short-Term Rentals Regulation: A Counterfactual Assessment of European cities. Annals of Tourism Research, 101, 103605.

Bugalski, Ł. (2020). The Undisrupted Growth of the Airbnb Phenomenon Between 2014–2020. The Touristification of European Cities Before the Covid-19 Outbreak. Sustainability, 12(23), 9841.

Celata, F., & Romano, A. (2022). Overtourism and online short-term rental platforms in Italian cities. In Platform-mediated tourism (pp. 70-89). Routledge.

Colomb, C. (2025). The regulatory aspects of short-term rentals in the EU. (PE 759.356). In-depth analysis requested by the European Parliament's HOUS Special Committee. Directorate-General for Cohesion, Agriculture and Social Policies (CASP).

Colomb, C., & Novy, J. (Eds.). (2017). Protest and resistance in the tourist city. Routledge.

Crommelin, L., Parkinson, S., Martin, C., & Troy, L. (2021). Airbnb and Amenity: Is Short-Term Letting Reshaping How We Live in the City?. Critical Housing Analysis, 8(1), 119-128.

Ersoy, M. (Ed.). (2017). Kentsel planlama kuramları. Ninova Yayınları.

European Commission. (2021). Flash Eurobarometer 495: Short-term

rentals in the EU (Report). Directorate-General for Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs. https://doi.org/10.2873/09274

Franco, S. F., & Santos, C. D. (2021). The Impact of Airbnb on Residential Property Values and Rents: Evidence from Portugal. Regional Science and Urban Economics, 88, 103667.

Garay-Tamajón, L., Lladós-Masllorens, J., Meseguer-Artola, A., & Morales-Pérez, S. (2022). Analyzing The Influence of Short-Term Rental Platforms on Housing Affordability in Global Urban Destination Neighborhoods. Tourism and Hospitality Research, 22(4), 444-461.

Garcia-López, M.-À., Jofre-Monseny, J., Martínez-Mazza, R., & Segú, M. (2020). Do short-term rental platforms affect housing markets? Evidence from Airbnb in Barcelona. Journal of Urban Economics, 119, 103278. https://doi.org/10.1016/j.jue.2020.103278

Garha, N. S., & Azevedo, A. B. (2022). Airbnb and The Housing Market Before and During The Covid-19 Pandemic: A Comparative Study of Barcelona and Lisbon. Análise social, 57(242).

Generalitat de Catalunya. (2023). Decret llei 3/2023, de 7 de novembre, de mesures urgents sobre el règim urbanístic dels habitatges d'ús turístic. Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya (DOGC), 9036.

Grisdale, S. (2021). Displacement by Disruption: Short-term Rentals and The Political Economy Of "Belonging Anywhere" in Toronto. Urban Geography, 42(5), 654-680.

Gurran, N. (2018). Global Home-Sharing, Local Communities and The Airbnb Debate: A Planning Research Agenda. Planning theory & practice, 19(2), 298-304.

Hill, R. J., Pfeifer, N., & Steurer, M. (2023). The airbnb rent premium and the crowding-out of long-term rentals. Journal of Housing Economics, 61, 101935.

Hoffman, L. M., & Heisler, B. S. (2020). Airbnb, Short-Term Rentals and The Future of Housing. Routledge.

Huebscher, M., Schulze, J., Lage, F. Z., & Ringel, J. (2020). The Impact

of Airbnb on a non-Touristic City. A Case Study of Short-Term Rentals in Santa Cruz De Tenerife (Spain). Erdkunde, (H. 3), 191-204.

Hur, D., Lee, S., & Kim, H. (2024). The Impact of Airbnb on Long-Term Rental Markets in San Francisco: A Geospatial Analysis Using Multiscale Geographically Weighted Regression. ISPRS International Journal of Geo-Information, 13(9), 298.

Inside Airbnb. (2025). Istanbul, Marmara, Turkey 26 March 2025 Airbnb Listings Data. https://insideairbnb.com/

İstanbul Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı Şehir Planlama Şube Müdürlüğü. (2023). Beyoğlu Mekansal Strateji Planı. İstanbul Planlama Ajansı, BİMTAŞ ve İstanbul Kent Konseyi iş birliği ile hazırlanmıştır. İstanbul.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Planlama Müdürlüğü Kadıköy İlçesi Merkez Nazım İmar Planı Analitik Etüt Çalışmaları (2022).

İstanbul Planlama Ajansı. (2024). "Airbnb Yasası": Kısa Süreli Kiralamaların Konut Kriziyle İlişkisi (Kent Gündemine Bakış, Ocak 2024). Kültür A.Ş. Yay., İstanbul. ISBN: 978-625-6762-08-4.

Kim, M., Darban, M., & Lim, S. E. (2025). The Impact of Airbnb's Competitive Pricing on Traveler Spending at Destinations. International Journal of Hospitality Management, 124, 103994.

Konutların Turizm Amaçlı Kiralanmasına ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. (2023, 2 Kasım). Resmî Gazete (Sayı: 32357). Erişim adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/11/20231102-16.htm
Konutların Turizm Amaçlı Kiralanmasına İlişkin Yönetmelik. (2023, 28 Aralık). Resmî Gazete (Sayı: 32413). Erişim adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/12/20231228-1.htm

Lagonigro, R., Martori, J. C., & Apparicio, P. (2020). Understanding Airbnb Spatial Distribution In A Southern European City: The Case of Barcelona. Applied Geography, 115, 102136.

Liang, C., Yeung, M. C. H., & Au, A. K. M. (2022). The Impact of Airbnb on Housing Affordability: Evidence from Hong Kong. Environment and planning B: Urban analytics and city science, 49(3), 1048-1066.

Manganelli, B., Tataranna, S., & De Paola, P. (2020, July). A Comparison of Short-Term and Long-Term Rental Market in an Italian City. In International Conference on Computational Science and Its Applications (pp. 884-898). Cham: Springer International Publishing.

Mermet, A. C. (2022). Can gentrification theory learn from Airbnb? Airbnbfication and the Asset Economy in Reykjavík. Environment and Planning A: Economy and Space, 54(6), 1147-1164.

Nieuwland, S., & Van Melik, R. (2020). Regulating Airbnb: How Cities Deal with Perceived Negative Externalities of Short-Term Rentals. Current issues in tourism, 23(7), 811-825.

NSW Department of Planning, Housing and Infrastructure. (2024). Short-term rental accommodation: Legislative framework – FAQs. https://www.planning.nsw.gov.au/sites/default/files/2024-02/stra-legislative-framework-faq.pdf

O'Neill, J. W., & Yeon, J. (2023). Comprehensive effects of short-term rental platforms across hotel types in US and international destinations. Cornell Hospitality Quarterly, 64(1), 5-21.

Orçun Çobangil & Erdem Ateş (2025) Airbnbfication and gentrification from the perspective of rent gap theory: the case of Beyoğlu, Istanbul, Urban Geography, 46:8, 1774-1800, DOI: 10.1080/02723638.2025.2481799 To link to this article: https://doi.org/10.1080/02723638.2025.2481799

Private Lodging Business Act [Jūtaku shukuhaku jigyō hō] (Japan), Act No. 65 of 2017.

Shen, L., & Wilkoff, S. (2022). Cleanliness is next to income: The impact of COVID-19 on short-term rentals. Journal of Regional Science, 62(3), 799-829.

Smigiel, C. (2020). Why did it not work? Reflections on Regulating Airbnb and the Complexity and Agency of Platform Capitalism. Geographica Helvetica, 75(3), 253-257.

Şengül, H. T. (2009). Kentsel çelişki ve siyaset: Kapitalist kentleşme süreçleri üzerine yazılar. İmge Kitabevi.

UN-Habitat. (2022). World Cities Report 2022: Envisaging the Future of Cities. United Nations Human Settlements Programme.

Uzgören, G., & Türkün, A., (2018). Impact of Airbnb on the Gentrification Process: The Case of Rasimpaşa Neighborhood in Kadıköy. PLANLAMA, vol.28, no.2, 154-170.

Euromonitor International. (2024). Top 100 City Destinations Index 2024. https://www.euromonitor.com/press/press-releases/december-2024/euromonitor-international-reveals-worlds-top-100-city-destinations-for-2024. (Erişim Tarihi: 25.08.2025).

Wachsmuth, D., & Weisler, A. (2018). Airbnb and the Rent Gap: Gentrification Through the Sharing Economy. Environment and Planning a: Economy and Space, 50(6), 1147-1170.

Wang, N., & Hincks, S. (2024). Airbnb and the COVID-19 pandemic: A geospatial analysis of Greater London. ENVIRONMENT AND PLANNING B-URBAN ANALYTICS AND CITY SCIENCE. https://doi.org/10.1177/23998083241302557

van Holm, E. J. (2020). Evaluating the impact of short-term rental regulations on Airbnb in New Orleans. Cities, 104, 102803.

Bodrum Yarımadası'nda Konut Satın Alma Tercihleri ve Sosyomekânsal Değişim

Nergis Nehteparov
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü-Gayrimenkul Geliştirme Anabilim Dalı

Prof. Dr. Arzu Başaran Uysal
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü-Gayrimenkul Geliştirme Anabilim Dalı

Özet

Bu çalışma, Bodrum Yarımadası'nda konut satın alma tercihlerinin mahalle ölçeğinde nasıl farklılaştığını ve sosyomekânsal değişimleri ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmanın ilk aşamasında Bodrum'un 56 mahallesi mekânsal ve sosyoekonomik açıdan analiz edilmiş; ikinci aşamasında ise belirlenen mahallelerde faaliyet gösteren birer emlak satış uzmanı ile yarı yapılandırılmış bireysel görüşmeler yapılmıştır. Mekânsal ve sosyoekonomik analizler ile emlakçı görüşlerine dayalı bulguların birlikte değerlendirilmesi, yarımada piyasasının heterojen bir yapıda bulunduğunu göstermektedir. Kıyı mahallelerinde üst gelir grubuna hitap eden ikinci konut odaklı ve yüksek m² birim fiyatlar öne çıkarken; denize yakınlık, manzara ve proje güvenilirliği gibi kriterler konut tercihlerinde öne çıkmaktadır. İç kesimlerde bulunan mahallelerde ise orta gelir grubuna hitap eden sürekli ikamet odaklı düşük m² birim fiyatları öne çıkarken; konut büyüklüğü ve fiyat kriterleri tercih edilmektedir. Sonuç olarak Bodrum'da konut tercihleri, turizm, mekân ve gelir düzeyi doğrultusunda belirgin bir sosyomekânsal farklılaşma üretmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bodrum Yarımadası, Konut Piyasası, Konut Tercihleri, Sosyomekânsal Değişim.

Housing Purchases Preferences and Socio-spatial Change in Bodrum Peninsula

Abstract

This study aims to reveal how residential purchase preferences vary at the neighborhood level in the Bodrum Peninsula and to highlight socio-spatial changes. In the first phase of the study, Bodrum's 56 neighborhoods were analyzed spatially and socioeconomically; in the second phase, semi-structured individual interviews were conducted with one real estate sales expert operating in each of the identified neighborhoods. The combined evaluation of findings based on spatial and socioeconomic analyses and real estate agent interviews reveals that the peninsula's market has a heterogeneous structure. In coastal neighborhoods, second homes targeting the upper-income group and high square meter unit prices stand out, while criteria such as proximity to the sea, view, and project reliability are prominent in housing preferences. In neighborhoods located inland, low square meter unit prices focused on permanent residence and targeting the middle-income group stand out, while housing size and price criteria are preferred. As a result, housing preferences in Bodrum produce a distinct socio-spatial differentiation based on tourism, location, and income level.

Keywords: Bodrum Peninsula, Housing Market, Housing Preferences, Socio-spatial Change.

1. Giriş

Konut, barınma, güvenlik, konfor gibi temel insan gereksinimlerini sağlayan bir mekan olarak kabul edilmektedir (Mushanga vd., 2024). Öte yandan sosyal, kültürel, mekânsal ve ekonomik boyutlarıyla da yaşam kalitesini doğrudan etkileyebilmektedir. Konutun erişilebilirliği, konumu, niteliği, çevresel koşulları gibi fiziksel özellikleri bireylerin yaşam alışkanlıklarını şekillendirdiği gibi kentlerin mekânsal süreçlerini de şekillendirmektedir. Konut tercihleri bireylerin demografik özellikleri, gelir düzeyleri, hanehalkı yapısı, mekânsal beklentileri gibi özelliklere bağlı olarak konutun fiziksel veya mekânsal nitelikleri hakkında tercihlerini ifade etmektedir (Karakurt Tosun ve Fırat, 2012). Konutun barınma fonksiyonunun ötesinde meta haline gelmesi, konutun barınma işlevinin yanı sıra ekonomik değer taşıyan bir yatırım aracı olarak görülmesi bireylerin konut satın alma tercihlerinde de farklılaşmalara neden olmuştur. Prestij, güvenlik, konum gibi etkenler tercihlerde ön plana çıkmaya başlamıştır. Konut tercihleri üzerinde yapılan araştırmalarda, gelir düzeyi ve konut sermayesinin önemli bir yere sahip olduğu görülmüştür (Jabareen, 2005; Hosseınpour ve Dayı, 2024). Günümüzde konut tercihleri sürekli ikamet dışında, tatil ve yatırım gibi farklı motivasyonları da içinde bulunduran bir yapıya evrilmiştir. Özellikle kıyı kentlerinin turizm potansiyeli ile ikinci konut olgusu piyasanın önemli bir bileşeni haline gelmiştir. İkinci konut, bireylerin sürekli ikamet ettikleri konuttan farklı, tatillerini geçirmek için kullandıkları konut türü olarak ifade edilmektedir. Çoğunlukla bu konutlar doğal çekiciliklerin yüksek olduğu deniz kıyıları veya kırsal alanlarda bulunmaktadır (Oğan, 2020). Zamanla bazı bölgelerde ikinci konut kullanımından sürekli ikamete dönüşmesi dikkat çekicidir. Bu değişim konut arz ve talep dengesinde ve kentsel büyüme dinamiklerinde önemli etkiler oluşturmaktadır.

Bu bildiri, Bodrum Yarımadası'nda konut satın alma tercihlerinin hangi parametreler doğrultusunda şekillendiğini ve sosyomekânsal değişimleri ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bodrum, Türkiye'de ikinci konut piyasasının en yoğun olduğu bölgelerden biridir. İklimi, doğası çevresi, kültürel mirası, turizm olanakları ve sosyal yaşamı ile hem yerli hem de yabancı bireyler için cazip bir ilçedir. Konut piyasası ilk zamanlarda ikinci konut alanları üzerinden gelişmiş; son yıllarda artan nüfusu ile ikinci konutlar sürekli ikamet konutlarına dönüşme eğilimi göstermiştir. Bu durum Bodrum'daki konut piyasasının yapısını ve konut tercihlerini de değiştirmiştir. Turizme bağlı olarak hem yaz nüfusu hem de sürekli nüfusun artması konut talebini de beraberinde arttırmış ve bu da konut, arsa gibi gayrimenkuller üzerinde baskı yaratmıştır. Bodrum Yarımadası, turizm yatırımlarının yanı sıra, ikinci konut ve sürekli ikamet edilen konut

piyasasına sahiptir. Yabancı ülke vatandaşlarının ve yatırımcılarının da ilgi gösterdiği yarımada uluslararası bir gayrimenkul piyasasına eklemlenmiş durumdadır. Yarımada özellikle turizm, ikinci konut, kıyı alanlarının yapılaşması, mimarisi gibi konular bağlamında çeşitli akademik çalışmalara da konu olmuştur. Mevcut çalışmalar, Bodrum'da ikinci konut olgusunu çoğunlukla turizm ve çevresel etkiler üzerinden ele alırken; konut satın alma tercihleri ve motivasyonları, sosyomekânsal ayrışma gibi konu alan araştırmaların sınırlı olduğu görülmektedir.

Çalışmanın ilk aşamasında nüfus, sosyoekonomik yapı, konut değeri, arazi kullanımı gibi veriler dikkate alınarak Bodrum Yarımadası sosyomekânsal bölgelere ayrılmıştır. Daha sonra her bölgeden bir emlakçı ile derinlemesine görüşme yapılarak konut tercihlerinin bu bölgelerde nasıl değiştiği irdelenmiştir. Bildirinin ilk bölümünde konut piyasası, ikinci konut, konut tercihleri kavramları kısaca tartışılmaktadır. İkinci bölümde araştırmanın yöntemi açıklanmaktadır. Üçüncü bölümde Bodrum'un mekânsal gelişimi, turizm sektörünün ve ikinci konut piyasasının gelişimi bağlamında ele alınmaktadır. Dördüncü bölümde araştırmanın bulguları aktarılmakta ve tartışılmaktadır.

2. Konut Piyasası ve Konut Tercihleri

Barınma, bireyin yaşamının devamlılığını sağlayan temel ihtiyaçların başında gelmektedir. Barınma hakkı olarak konut, temel bir hak olarak tanımlanmaktadır (Uray, 2022). Konut aynı zamanda ekonomik bir değişim aracıdır. Konut hem üretim hem de tüketim yönüyle gayrimenkul piyasasının temel unsurlarından biridir. Konut özellikle kırılgan ekonomilerde, değerini koruyabildiği için güvenilir bir yatırım aracı olarak kabul edilir (Özkurt, 2013). Konut talepleri kadar ülkelerin ekonomik yapıları, kalkınma ve konut politikaları da konut piyasasını şekillendirir.

Konut tercihleri ile ilgili ilk araştırmalarda, genellikle sosyokültürel etkenler üzerinden farklı coğrafyalarda, kültürlerde ve iklimlerde konut formlarının nasıl değişimler gösterdiği ele alınmaktadır. Rapopot'a göre (1969) konut bireylerin mekânsal tercihlerinin geçmişten günümüze kadar nasıl değiştiğini yansıtan en iyi göstergedir. Konutlar tarihin başından itibaren bölgenin kültürü, yaşam tarzı, malzemesi, iklimi, insan ilişkileri gibi etkenlerle form kazanmış ve değişim yaşamıştır (Yalçın, 2021). Türk evlerinin ortaya çıkışı ise Kuban (1993) tarafından "Türk Hayatlı Evi" eserinde anlatılmıştır. Kuban (1993) Türk evlerinin Orta Asya geleneklerinden ve göçerlik yaşamından nasıl etkilendiğini; dönemsel olarak farklılaşan tipolojileri iç mekanları ile beraber analiz etmiştir.

Ülkemizde afetlere karşı dayanıklı konut son yıllarda yoğun araştırma alanlarından birini oluşturmaktadır. Yaşanan depremler sonrasında bireylerin konut tercihlerindeki değişiklikler (Öney, 2002) ve 2020 yılında yaşanan Kovid-19 pandemisinin konut tercihlerine olan etkileri üzerine çalışmalar yapılmıştır. Bu araştırmalar (Yalçın, 2021; Erkek, 2023) müstakil, bahçeli evlere ve depreme dayanıklı konutlara olan talebin arttığını göstermektedir.

İkinci konut kullanımları, özellikle Ege ve Akdeniz kıyı bölgelerinde 1980'lerden itibaren önemli bir gelişim göstermektedir. İkinci konut, bireylerin sürekli ikamet ettikleri konuttan farklı, tatillerini geçirmek için kullandıkları konut türü olarak ifade edilmektedir. İkinci konutlar farklı coğrafyalarda farklı tiplere sahip olsalar da lokasyon, kullanım amacı ve süresi, mülkiyet, emlak yatırımı ve turizm sektörüne entegrasyonu gibi başlıklar altında kategorize edilebilmektedirler (Oğan, 2020). Bugün gayrimenkul piyasasında önemli bir yeri olan ikinci konutlar, son 40 yıl içerisinde kıyı şeridini tehdit edecek boyutta yoğunlaşmıştır (Yıldız, 2012). İkinci konutlar, bireylerin dinlenme ve tatil amaçlı kullandıkları mekanlar olarak ortaya çıkmış olsa da zamanla sürekli ikamete dönüşebilmektedirler (Oğan, 2020; Emekli, 2014). Son yıllarda emekli yerleşimlerine dönüşen ikinci konut kullanımları oldukça dikkat çekicidir. Bu değişim konut arz ve talep dengesini ve kentsel büyüme dinamiklerini de etkilemektedir. Öte yandan ikinci konutlar sadece kullanım amacıyla ya da ekonomik katkılarıyla değil, beraberinde getirdikleri olumsuz çevresel, sosyal, ekonomik etkiler bakımından da ele alınmaktadır (Emekli, 2024).

Bodrum Yarımadası gibi turizm kullanımlarının yoğun olduğu ve doğal çekiciliği yüksek yerlerde, ikinci konut talepleri barınma taleplerinin önüne geçmektedir. Bu tür alanlarda konut piyasası, çoğunlukla ikinci konut edinimi üzerinden şekillenmektedir. Diğer yandan Bodrum, son yıllarda artan nüfusu ve ikinci konutların birincil konutlara dönüşmesiyle de gündeme gelmektedir (Usun, 2023). Bu durum konut ve arsa taleplerini artırdığı gibi konut piyasasının yapısını ve konut tercihlerini de değiştirmiştir.

3. Yöntem

Çalışma alanı olarak Muğla ilinin Bodrum ilçesi (Bodrum Yarımadası) belirlenmiştir. 2012 yılında Muğla'nın büyükşehir olmasıyla tüm kırsal yerleşimler mahalle statüsüne dönüşmüştür. Bodrum Yarımadası'nda kentsel ve kırsal nitelikte toplam 56 adet mahalle bulunmaktadır. Çalışmada, Bodrum Yarımadası'nda konut satın alma tercihleri analiz edilerek, bu tercihlere bağlı olarak ortaya çıkan sosyomekânsal değişim tartışılmaktadır.

Bodrum yarımadasının tamamı araştırmanın evrenini oluşturmaktadır.

Çalışma iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada, Bodrum'un 56 mahallesi sosyoekonomik ve mekânsal olarak analiz edilerek sınıflandırılmıştır. Bu aşamada mahallelerin nüfus yoğunlukları, nüfus artış hızları, konut metrekare birim fiyatları, mekânsal gelişim birlikte değerlendirilmiştir. Tüm analizler Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) yardımıyla haritalandırılmış ve çakıştırılarak bir sentez oluşturulmuştur. Nüfus ve konut satış sayısı verileri Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK) açık verileridir. Konut metrekare birim fiyatları ise çevrimiçi emlak satış sitesinden (sahibinden.com) taranarak çalışma kapsamında hesaplanarak kategorize edilmiştir. Konut değerlerinin mahallelere göre dağılımı analizi 2025 Nisan ayında yapılmış, her mahalle için 'en düşük' ve 'en yüksek' fiyatlı konut ilanları dikkate alınarak aritmetik ortalamalar hesaplanmış ve CBS ortamında haritalandırılmıştır.

Bodrum Yarımadası'nın geçirdiği mekânsal gelişimi analiz etmek amacıyla Corine Landsat 7 uydu görüntülerinden 1990, 2000, 2006 ve 2012 yıllarına ait arazi kullanım haritaları; ArcGIS Sentinel 2 uydu görüntülerinden 2017, 2020, 2021 ve 2024 yıllarına ait arazi kullanım haritaları temin edilmiştir. Arazi kullanım haritaları dışında Google Earth programı aracılığıyla bahsedilen yıllara ait uydu görüntüleri ile de desteklenmiştir. Bu bağlamda yarımadanın 1990-2024 yılları arasındaki mekânsal gelişimi haritalanmıştır. Birinci aşamanın sonucunda, Bodrum yarımadası farklı sosyoekonomik göstergelere sahip altı (6) bölgeye ayrılmıştır ve her bölgeyi temsilen bir mahalle seçilmiştir; Gümbet, Müskebi, Turgutreis, Yalıkavak, Çiftlik ve Mumcular-Karaova Mahalleleri (Şekil 1). Seçilen bu altı mahalle araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır.

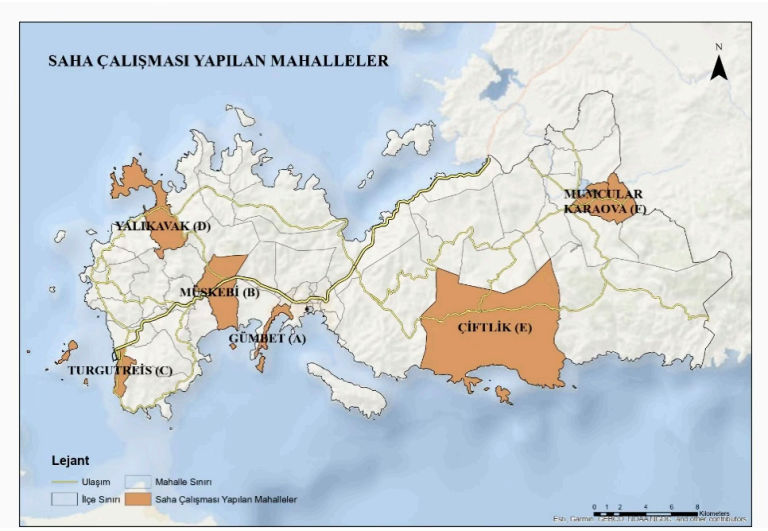

Şekil 1: Saha Çalışması Yapılan Mahalleler

Çalışmanın ikinci aşamasında, her alt-bölgeyi temsilen seçilen mahallelerde faaliyet gösteren birer emlak satış uzmanı ile yarı yapılandırılmış bireysel derinlemesine görüşme yapılmıştır. 2025 yılı Ekim ayında gerçekleştirilen görüşmelerde, katılımcılara müşterilerinin demografik ve sosyoekonomik özellikleri, konut satın alma tercihleri ve motivasyonlarına yönelik açık uçlu sorular yöneltilmiştir.

4. Bodrum Yarımadası'nda Turizmin Gelişimi ve Planlama

Bodrum Yarımadası'nda dağların denize dik uzanması, kıyı şeridinin girintili çıkıntılı bir yapı kazanmasına neden olmuş ve kıyı boyunca çok sayıda küçük koylar oluşmuştur. Kıyı şeridinin engebeli olmasına karşın iç bölgeler tarıma elverişli ovalara sahiptir. Akdeniz iklimine sahip yarımada da yaz ayları sıcak ve kurak, kış aylarıysa ılık ve yağışlı geçmektedir (Öğüt, 2011). Yılın büyük bölümünün güneşli geçmesi, Bodrum'un kıyı turizmi potansiyelini artırmasında avantaj sağlamaktadır (Salt, 2022). Bitki örtüsü yarımada da belirgin olarak ikiye ayrılmaktadır. Akdeniz ikliminin bitki örtüsü olan makilik alanlar Bodrum Milas karayolunun kuzeyinde sıkça görülmektedir. Güneyinde ise meşe, kızılçam, palamut gibi geniş ve iğne yapraklı ağaç türleri bulunmaktadır (Öğüt, 2011; Tolga, 2010). Bunun yanında dikili tarımın yoğun olduğu ilçede zeytinlik ve narenciye alanları da bulunmaktadır (Tolga, 2010). Yarımadanın yaklaşık %35'i doğal sit alanlarından oluşmaktadır. İlçe sınırları içerisinde bu oranın yaklaşık %50'sini Birinci Derece Doğal Sit Alanı, %32'sini Üçüncü Derece Doğal Sit Alanı, %9'unu İkinci Derece Doğal Sit Alanı, %6'sını Kesin Korunacak Hassas Alan ve %1'ini Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Gelişme Alanı oluşturmaktadır. Arkeolojik Sit Alanları ise ağırlıklı olarak birinci ve üçüncü sit alanlarından yarımadanın her noktasına yayılmış durumdadır (Salt, 2022).

Bodrum Yarımadası, uluslararası düzeyde koruma statülerine konu olan alanlar barındırmaktadır. Önemli kentsel sitlerden biri olan Halikarnassos yerleşmesi (Bodrum Merkez) 1985 yılında onaylanan Cenova Deklarasyonu ile 1987 yılında Akdeniz'de Ortak Öneme Sahip 100 Tarihi Sit listesine kabul edilmiştir (Kiper, 2004). Yarımada, korunması gereken kültürel, doğal ve arkeolojik sit alanlarının yanı sıra tarihi çeşmeler, mezarlar ve kaya mezarları, kaleler, antik yapı kalıntıları, dini yapılar, yel değirmenleri, su değirmenleri, deniz fenerleri ve anıtsal ağaçlar gibi çok sayıda kültürel miras unsuruna ev sahipliği yapmaktadır (Salt, 2022).

1930'lu yıllarda Bodrum Yarımadası 1450 haneli ve 4290 nüfuslu bir kenttir. Geçimini balıkçılık, süngercilik ile sağlayan yarımada (Esmer, 2012), 1960'lara kadar çok yavaş bir gelişim göstermiştir (Öncü, 2019;

Kuduban, 2024). Kapalı bir ekonomiye sahip olması nedeniyle halkın ihtiyaçlarını karşılamak için narenciye ve zeytincilik yapılmıştır. 1960'lara doğru turizm ile tanışmıştır (Salt, 2022). Bodrum Yarımadası'nın turizm ile tanışmasında o dönem yarımadaya sürgüne gönderilen Cevat Şakir Kabaağaçlı'nın büyük katkıları bulunmaktadır. Birden fazla yabancı dil bilen Cevat Şakir yarımadaya gelen yabancı turistlere rehberlik etmiştir. İlk gelen yerli turistlerin ise Halikarnas Balıkçısı olarak anılan Cevat Şakir'in arkadaşları olduğu bilinmektedir (Esmer, 2012; Zencir ve Çiçek, 2014; Karasu, 2019). Bodrum Şehir Kulübü olarak 1955 yılında Kos adasına gezilerin düzenlenmesi ile turizm bir geçim kaynağı şekline bürünmüş ve deniz yoluyla yabancı turistler Bodrum'a gelmeye başlamıştır. Milas-Bodrum kara ulaşımı bu dönemde bozuk olduğu için karayolu ile gelen turist sayısı azdır (Salt, 2022). Bu yıllarda Turizm ve Tanıtma Derneği kurulmuş ve Cevat Şakir'in yardımı ile de üç dilde Bodrum'un tanıtım broşürleri hazırlanmıştır (Esmer, 2012; Karasu, 2019). İstanbul, İzmir ve Ankara dergilerinde/gazetelerinde de tanıtım için yazılar yazılmıştır (Önem Açıkbaş, 2006; Salt, 2022). Zamanla artan turist sayısı nedeniyle konaklama tesisleri yetersiz kalmıştır. Yerel halk gelen turistleri ilk zamanlarda evlerinde misafir etmiş, daha sonrasında taleplerin artmasıyla halk pansiyonculuğa başlamıştır (Salt, 2022).

Yarımada 1970'li yıllarda Bakanlıklararası Turizm Komitesince birinci derece turistik merkez ilan edilmiş ve hem kamu hem de özel yatırımların tercih noktası olmaya başlamıştır. Torba mahallesinde ilk tatil köyü, Kumbahçe mahallesinde Halikarnas Disko eğlence merkezi, Bitez mahallesinde üst düzey yöneticilerin talebi üzerine Aktur Sitesi (1972) (Resim 1), 1973'te ilk kooperatif sitesi olan Barış Sitesi yapılmıştır. 1972 yılında düzenlenen "I. Uluslararası Bodrum Kültür ve Sanat Festivali" Bodrum'un ülke çapında tanıtılmasında büyük rol oynamıştır. 1976 yılında Bodrum Marinası açılmış ve yat turizmi gelişmeyi hızlandırmıştır (Önem Açıkbaş, 2006). 1979 yılında ise İzmir'e bağlanan Milas yolunun yapılmasıyla turistik bir merkez haline gelmeye başlamıştır (Salt, 2022; Önem Açıkbaş, 2006; Esmer, 2012). 1980'lerde Toplu Konut Kredisi imkanıyla yapılan konut kooperatifleri yaygınlaşmıştır (Salt, 2022; Esmer, 2012). Küreselleşmenin etkisiyle tüketim kültürünün yaygınlaştığı bu dönemde orta sınıf için Bodrum'da bir yazlık sahibi olmak zengin, kaliteli ve entelektüel yaşam göstergesi haline gelmiştir (Esmer, 2012) (Resim 2).

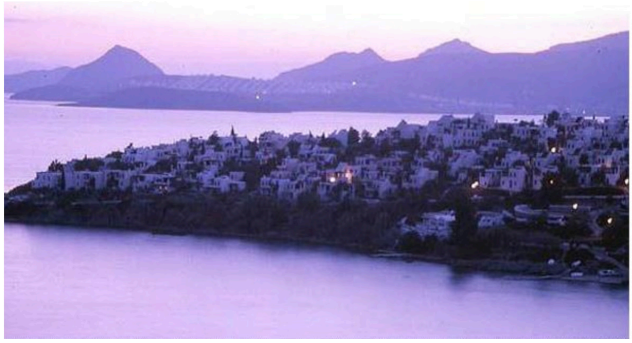

Resim 1: Bitez Aktur Sitesi (Kaynak: Esmer, 2012)

Turizm Teşvik Kanunu ile yarımadada özel sektörün yatırımlarını teşvik etmek için 1985-87'de 5 adet turizm merkezi ilan edilmiştir: Bodrum Marina Turizm Merkezi (TM), Bodrum Karaada TM, Bodrum Türkbükü Doğusu TM, Bodrum Yalıçiftliği TM, Bodrum Yalıkavak TM (Zencir ve Çiçek, 2014; Kiper, 2004). Bu turizm merkezlerinin ilanı ile Bodrum merkezde kendine yer bulamayan kooperatifler yarımadanın farklı koylarına yayılmıştır (Salt, 2022).

İkinci konut inşasının büyük bir hızla devam ettiği Bodrum Yarımadası'nda 1997'de Marina Limanı'nda kapasite arttırımına gidilip özelleştirilmiş (Karasu, 2019; Önem Açıkbaş, 2006), havayolu ile ulaşımı desteklemek için de Bodrum-Milas havaalanı açılmıştır (Zencir ve Çiçek, 2014; Kuduban, 2024; Esmer, 2012). İkinci konutun yanında sürekli ikamet eden nüfusun artması ile 1998'de belediye sayısı 2'den 11'e çıkarılmıştır (Kiper, 2004). Yapılaşma ile paralel nüfusu artan yarımada, Muğla Belediyesi'nin 2012 yılında büyükşehir statüsüne yükselmesi ile yarımadadaki köyler mahalle statüsü kazanmış ve toplamda 56 adet mahalleye sahip olmuştur (Salt, 2022).

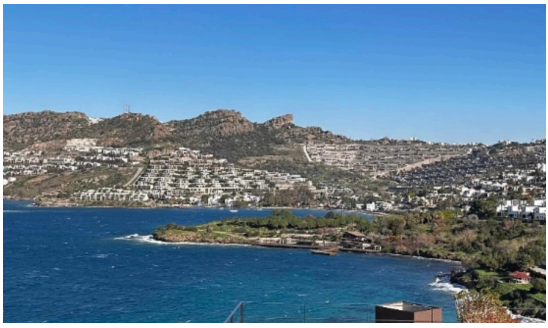

Resim 2: Yalıkavak Mahallesi İkinci Konutları

Bodrum'un ilk planı 1946 yılında İller Bankası tarafından hazırlanmıştır. 1974 yılında İller Bankası tarafından ikinci imar planı hazırlanmış ve İmar ve İskan Bakanlığınca onaylanmıştır. Yarımadada ilk üst ölçekli plan 1971 yılında "Halikarnasos Sahil Milli Parkı Uzun Devreli Gelişme Planı" adı ile onaylanmış plandır. Planda yarımadanın doğal kaynaklarından ve turizm potansiyelinden bahsedilerek otel ve kamp alanları önerisi yapılmıştır. 1981 yılında "Bodrum-Karatoprak 1/25.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı" isimli plan onaylanmıştır (Karaman, 2012; Salt, 2022). Yarımadada turizm ve rekreasyon alanlarına odaklanması amaçlanan plan 1991, 1998, 2002 ve 2003 yıllarında revize edilmiş ve 2004 yılında iki kattan daha fazla yapılaşmaya izin verdiği ve koyları yapılaşmaya açtığı gerekçeleriyle durdurulmuştur. Bodrum Yarımadası 2006 yılında Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi (KTKGB) ilan edilmiştir. 2007 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 1/25.000 ölçekli ÇDP onaylanmış ancak 2009 yılında planın yürütmesi durdurulmuş ve iptal edilmiştir (Karaman, 2012). Bodrum Yarımadasının planlama süreci incelendiğinde, 1980'lerden itibaren artan yatırım ve yapılaşma taleplerinin yönetilmesinde zorluklar yaşandığı görülmektedir. Planların sürekli şekilde yeniden yapıldığı ya da revize edildiği, dava süreçlerinin yaşandığı izlenmektedir. Bu durumun yarımadada belirsizlik ve plansızlık ortamı yarattığı görülmektedir (Salt, 2022).

5. Araştırma Bulguları

5.1. Bodrum Yarımadası'nda Nüfus Değişimi

1990–2000 yılları arasında, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ne (ADNKS) göre yarımada on yıllık süreçte 41.005 artışla en belirgin nüfus artışını yaşamıştır (Şekil 2). 2012 yılına kadar nüfusun %72'sini kırsal nüfus oluşturmuştur. Muğla ilinin büyükşehir statüsüne yükselmesi ile köylerin mahalle statüsüne dönüştürülmesi idari ve istatistiksel olarak kır–kent ayrımını ortadan kaldırmıştır. ADNKS verileri bireylerin sürekli ikamet adreslerine bağlı olarak yerleşik nüfusu temsil etmektedir. Dolayısıyla yarımadada bulunan ikinci konut kullanıcıları ve turizm hareketliliğine bağlı nüfus artışları verilere yansımamaktadır. Belirli bir hızla artan bu yerleşik nüfusa karşın yaz nüfusu daha hızlı şekilde artmaktadır. 2020 yılında yaşanan Kovid-19 pandemisi, Bodrum'da kış aylarında da nüfusun artmasına neden olmuştur. Kapanmaların olduğu dönemde büyük kentlerden Bodrum'a bir göç yaşanmıştır. Pandemisinin etkisiyle nüfus yerleşik nüfusun üç katına çıkarken (Anadolu Ajansı, 2021), 2025 yaz sezonunda nüfus

dört katına ulaşmıştır (Muğla Devrim Gazetesi, 2025).

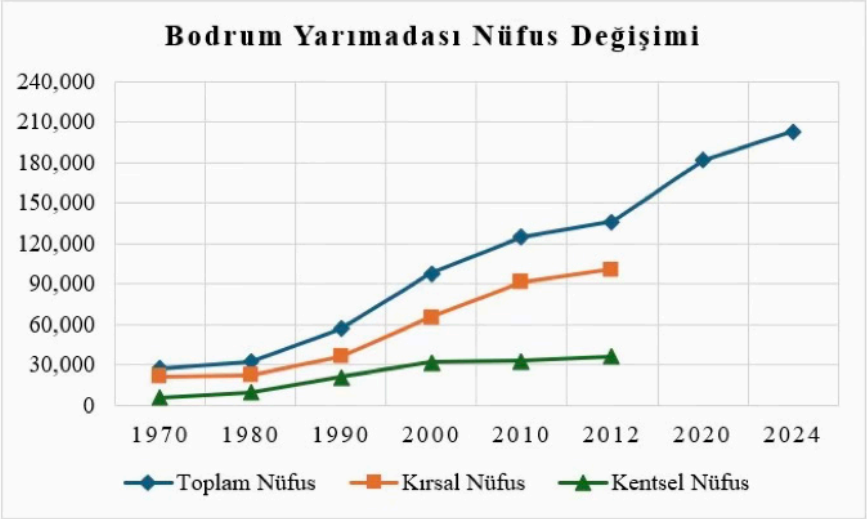

Şekil 2: Bodrum Yarımadası Nüfus Değişimi ADNKS (TÜİK, 2025)

Yarımadada nüfus merkez ve kıyı mahallelerinde yoğunlaşmakta, iç kesimlerde ise nüfus değerleri seyrekleşmektedir. Nüfus, Çırkan ve Bitez mahallelerinde yoğunlaşmaktadır. Bu mahalleler merkezi iş alanlarına yakın olmaları ve konut arzındaki artış nedeniyle en yüksek nüfusları barındırmaktadırlar. Sonrasında gelen Akçaalan ve Müskebi mahalleleri turizm aktivitelerinin ve ikinci konut yoğunluğunun fazla olduğu kıyı bölgesine doğru saçaklanan mahallelerdir. Kıyı şeridinde bulunan Yalıkavak, Turgutreis ve Gümbet gibi mahallelerin nüfus verileri orta değerlerde görünse de bu mahallelerin nüfusu turizm faaliyetleri nedeniyle yaz aylarında artmaktadır. Gökpınar, Kemer ve Çamlık gibi daha az nüfusa sahip mahalleler ise yarımadanın iç kesiminde kalan kırsal niteliğini devam ettiren mahallelerdir.

Bodrum Yarımadası'nın 2007 ve 2024 yıllarına ait adrese kayıtlı nüfus verilerinden hazırlanmış nüfus piramitleri Şekil 3'te görülmektedir. Grafikler karşılaştırıldığında yarımadanın demografik yapısının yaşlandığı tespit edilebilmektedir. 2007 yılında geniş tabanlı genç nüfus hakimiyetini, 2024 yılında yerini orta ve ileri yaş gruplarına bırakmıştır. Özellikle emekli nüfus olarak tanımlanan 50 ve üzeri yaş grubu belirgin bir şekilde artmıştır. Sonuç olarak, Bodrum'un nüfus yapısı artık sezonluk bir işgücü profilinden ziyade yerleşik bir emekli nüfus karakteri sergilemektedir.

Bodrum Yarımadası'ndaki nüfus yoğunlukları, ADNKS verileri ile mahalle ölçeğinde hesaplanarak CBS ortamında 2016, 2020 ve 2024 yoğunlukları haritalandırılmıştır. Bodrum Yarımadası'nda ikinci konut kullanımının yaygın olması ve mevsimsel nüfus hareketliliği nedeniyle resmi kayıtlarda yer alan sürekli ikamet eden nüfusun görece düşük kaldığı görülmektedir. Veriler mahalle bazında değerlendirildiğinde oldukça düşük sonuçların çıktığı görülmekte olup, 2016, 2020 ve 2024 yıllarına ait verilerin karşılaştırmalı olarak ele alınması nüfus yoğunluklarındaki artış veya azalış eğilimlerine anlam kazandırmaktadır.

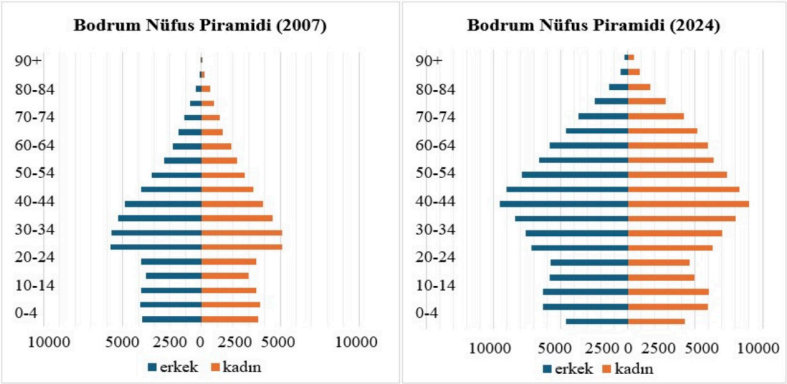

Şekil 3: Bodrum Yarımadası Nüfus Piramidi 2007-2024 ADNKS (TÜİK, 2025)

Şekil 4'te görüldüğü üzere nüfusun mekânsal dağılımında belirgin bir farklılaşma mevcuttur. Özellikle kuzeybatı-batı ve iç kesimde bulunan kuzeydoğu mahallelerinde nüfus yoğunluklarının arttığı, kuzeydoğu mahalleleri dışında bulunan iç kesimlerdeki alanlarda ise yoğunluk artışının düşük düzeyde kaldığı görülebilmektedir. Kıyı şeridinde ikinci konut kullanımı yoğun olan mahallelerde nüfus artışının yaşanması, ikinci konut kullanımının giderek sürekli ikamete dönüştüğünü göstermektedir. Bu tespit daha önceki araştırmaların bulgularını da destekler niteliktedir. Usun (2023) çalışmasında 2009-2022 yılları arasında ikinci konut oranının yarımadada düştüğünü tespit etmiş, yarımadada yazlık olarak kullanılan konutların sürekli ikamet konutlarına dönüştüğünü ifade etmiştir.

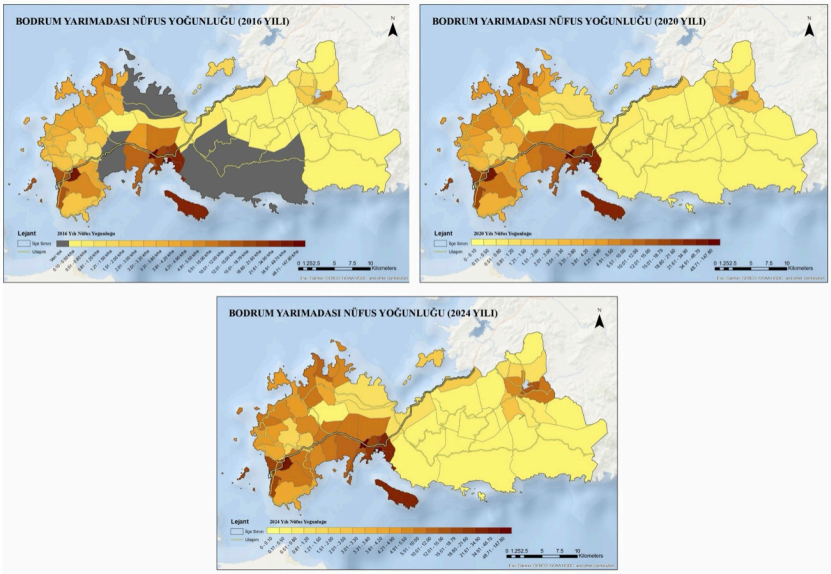

Şekil 4: 2016, 2020 ve 2024 Yılları Bodrum Yarımadası Nüfus Yoğunlukları (ADNKS)

İç kesimde bulunan kuzeydoğu mahalleleri Şekil 5'te görüldüğü üzere yarımadada en yüksek aritmetik nüfus artış değerine sahiptir. Kıyı şeridinde kendine yer edinemeyen bireylerin bu mahalleleri tercih etmesi nüfus artışına sebep olmuş ve yarımadada yeni bir alt merkez oluşturmuştur. Yaşanan nüfus artışlarına karşın Bodrum Merkez mahallelerinde nüfus kaybının yaşanması, bu mahallelerin yarımadanın tarihi ticaret merkezi niteliği taşıması ve konut alanlarının zamanla ticari kullanımlara dönüşmesiyle ilişkilendirilebilmektedir.

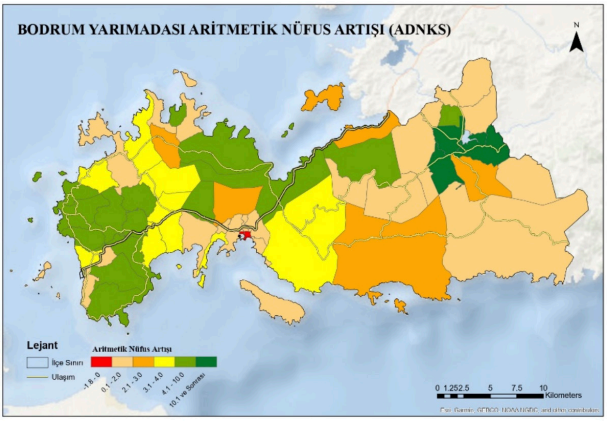

Şekil 5: Bodrum Yarımadası Aritmetik Nüfus Artışı (ADNKS)

5.2. Bodrum Yarımadası'nda Mekânsal Gelişim ve Konut Değerleri

Yarımadada nüfus ve kentsel faaliyetler kıyılarda yoğunlaşmaktadır. Şekil 6'da 1990-2024 yılları arasında yarımadanın kentsel gelişimi görülmektedir. Bodrum Yarımadası'nda 1990 yılından itibaren yapılaşma ikinci konut talebinin ve turizm tesislerinin artışıyla birlikte yarımadanın batı kıyı kesimlerinde, deniz ve manzara ile doğrudan ilişkili alanlarda; buna karşılık, zaman içerisinde sürekli ikamet tercihlerinin artmasıyla yarımadanın orta-güney kıyı kesimlerinde, ulaşım akslarına ve kentsel hizmetlere yakın alanlarda yoğunlaştığı görülmektedir. Bu durum, konut türlerine bağlı olarak kıyı şeridinde farklı dokulara sahip mahalleler oluşturmuştur. 2012 yılında Muğla Belediyesinin Büyükşehir statüsü kazanması yarımadanın yapılaşma hızında belirgin bir artış yaşamasına neden olmuştur. 1990 yılından itibaren kentsel gelişimin kıyı boyunca kesintisiz bir gelişime dönüştüğü ve iç kesimlere doğru saçaklanarak yayıldığı net bir şekilde görülmektedir.

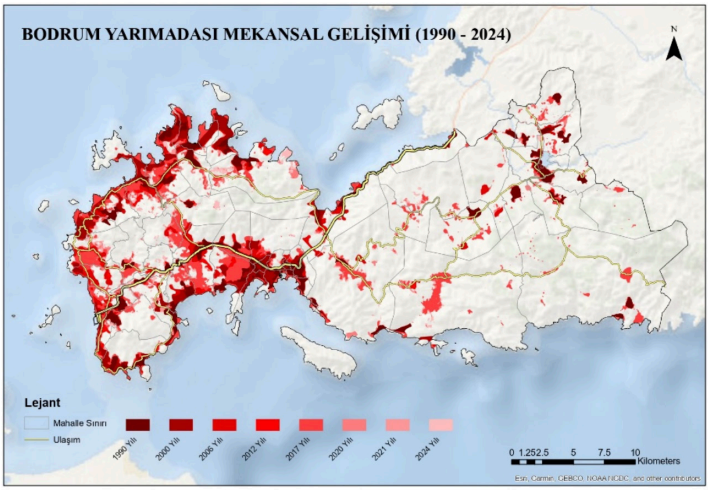

Şekil 6: Bodrum Yarımadası Mekânsal Gelişimi (1990-2024)

Emlak satış sitesinden (sahibinden.com) belirlenen konut değerlerinin analizi sonucunda, yüksek m² birim fiyatlarının (Şekil 7) görüldüğü Yalıkavak, Dirmil ve Gölköy mahallelerinde turizm tesisleri, konaklama alanları ve ikinci konut kullanımları yoğundur. Müskebi ve Gürece mahalleleri ise merkeze daha yakın mahallelerdir. Buna karşın düşük m² birim fiyatlarının (Şekil 8) gözlemlendiği Kumköy, Bahçeyaka, Mazıköy ve Pınarlıbelen mahallelerinde kırsal yapının

devam ettiği mahallerdir ve turizm faaliyetleri sınırlıdır.

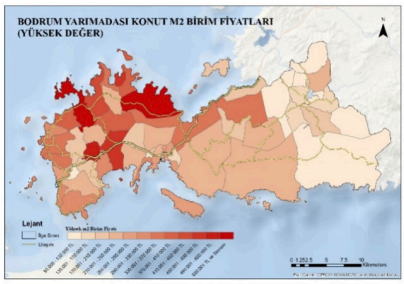

Şekil 7: Bodrum Yarımadası Yüksek Konut m² Biirm Fiyatları

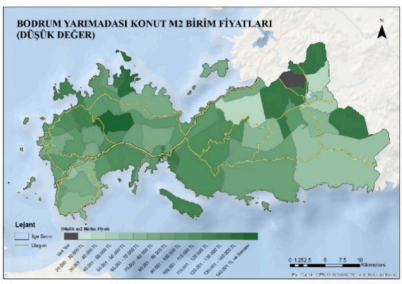

Şekil 8: Bodrum Yarımadası Düşük Konut m² Biirm Fiyatları

Bodrum Yarımadası'nda konut piyasasının homojen bir yapı sergilemediğini; aksine turizm, ikinci konut ve mekânsal kararlar gibi etkenlerin bir araya gelmesiyle fiyat farklılaşması oluşturduğu görülmektedir.

5.3. Konut Satın Alma Tercihleri ve Sosyomekânsal Farklılaşma

Tüm analizlerin değerlendirilmesi sonucunda Bodrum Yarımadası'nın homojen bir yapıya sahip olmadığı; farklı dinamiklere sahip alt bölgelerden oluştuğu tespit edilmiştir (Şekil 9). Mekânsal, ekonomik ve demografik özellikleri bakımından birbirinden farklı 6 bölge (A-F) tespit edilmiştir: A bölgesi, yarımadanın tarihsel kent merkezini kapsamakta ve ticaret, turizm, konaklama, eğitim alanları yoğun bir şekilde iç içe geçmiş durumdadır. Sürekli yaşam yoğunluğuna karşın iki mahallede nüfus kaybı görülmekte ve tarihsel ticaret merkezi olmasıyla ilişkilendirilebilmektedir. B bölgesi, üst gelir gruplarına yönelik sürekli yaşamın yoğunlaştığı, özel eğitim kurumlarının kümelendiği ve site ağırlıklı konut dokusunun öne çıktığı bir yapı sergilemektedir. C bölgesinde turizm ve konaklama yoğunluğunun yanında diğer bölgelere karşın ikinci konut yoğunluğu da görülmektedir. D bölgesi, C bölgesinde gözlenen mekânsal ve demografik özellikleri büyük ölçüde paylaşmakla birlikte, yarımada genelinde en yüksek konut m² birim değerlerinin görüldüğü alan olarak ayrışmaktadır. Yarımadadaki kırsal sürekli yaşamı temsil eden tek bölge ise E bölgesidir. Düşük konut m² birim değerlerinin görüldüğü bölgede turizm faaliyetleri az seviyededir. E bölgesi içerisinde kalan F bölgesinde ise yarımadanın alt merkezi oluşmuştur. Sürekli yaşam yoğunluğuna ve düşük konut m² birim fiyatlarına sahip olan bu bölge nüfus artışı yaşamaktadır.

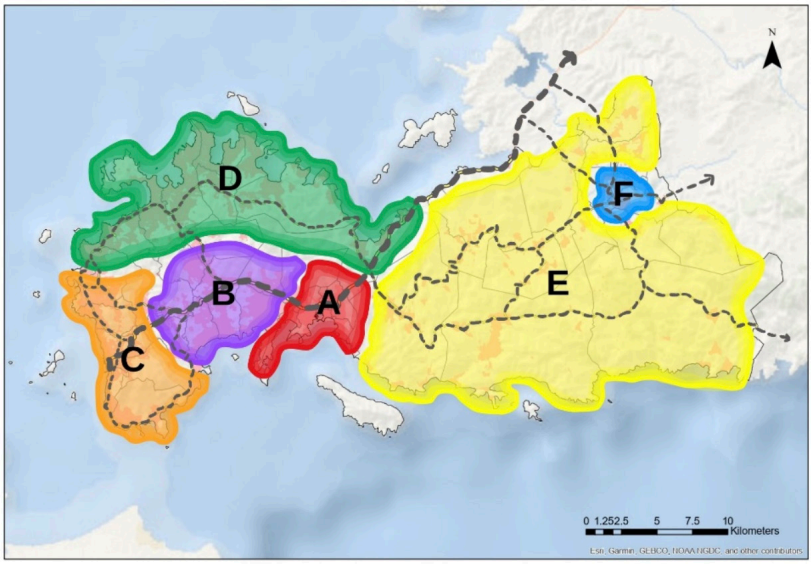

Şekil 9: Bodrum Yarımadası Mekânsal Farklılaşma

Emlak satış uzmanları ile yapılan görüşmeler sonucunda Bodrum Yarımadasında konut satın alanlar genel olarak iki grupta toplanabilir; ilk grup sürekli ikamet etmek için konut satın alan çocuklu ve emekli aileler, ikinci grup ise villa tipi konutları yazlık olarak tercih eden üst gelir grubu. Görüşmeler sonucunda alt-bölgeler için elde edilen bulgular Tablo 1'de verilmektedir.

Tablo 1: Alt-bölgelerde Müşteri Profili ve Konut Satın Alma Tercihleri

Gümbet (A)	Hem yerel halk hem de yeni gelenler tarafından sürekli ikamet amacıyla apartman dairesi/ müstakil konut satın alınıyor. Orta gelir grubu ve çocuklu aileler tercih ediyor. Konut çeşitliliği, denize yakınlık ve manzara tercih nedenleri.
Müskebi (B)	İkinci konut motivasyonlu, emekliler ve çocuklu aileler tarafından tercih ediliyor. Metropollerden üst gelir grubu ve müstakil konut tercih ediyorlar. Denize yakınlık, ulaşım kolaylığı tercih nedenleri.
Turgutreis (C)	İkinci konut motivasyonlu, üst gelir grubuna dahil emekliler ve çocuklu aileler tarafından müstakil konut tercih ediliyor. Denize yakınlık, manzara, güvenlik ve proje güvenilirliği tercih nedenleri.
Yalıkavak (D)	Metropollerden gelen bireyler ve yabancı yatırımcılar ikinci konut için tercih ediyor. Orta-üst gelir grubuna dahil yeni evli çiftler ve çocuklu aileler müstakil konut tercih ediyor. Manzara, fiyat, ulaşım kolaylığı ve yatırım değeri tercih nedenleri.
Çiftlik (E)	Hem yerel halk hem de metropollerden gelenler tarafından sürekli ikamet amacıyla müstakil konut satın alınıyor. Orta gelir grubu ve çocuklu aileler tercih ediyor. Fiyat, konut büyüklüğü ve proje güvenilirliği tercih nedenleri.
Mumcular-Karaova (F)	Hem yerel halk hem de yeni gelenler tarafından sürekli ikamet amacıyla apartman dairesi satın alınıyor. Orta gelir grubu, çocuklu aileler ve bekar bireyler tercih ediyor. Fiyat ve ulaşım kolaylığı tercih nedenleri.

Sürekli ikamet etmek için konut satın alanlar genellikle Gümbet, Çiftlik ve Mumcular-Karaova mahallelerini (A, E ve F Alt-bölgeleri) tercih etmektedirler. Bu mahalleler İstanbul ve Ankara'dan gelen sürekli yerleşimcilerin de tercih ettiği mahallelerdendir. Gümbet (A) ve Çiftlik (B) mahallelerini daha çok orta gelirli çocuklu aileler tercih ederken, Mumcular-Karaova mahallesini (F) tek yaşayan bireyler tercih etmektedirler. Konut satın alanların yaşları 30-55 arasında değişmektedir. Üst gelir grubunun ikinci konut tercihleri ise Müskebi, Turgutreis ve Yalıkavak mahallelerinde (B, C ve D alt-bölgeleri) yoğunlaşmaktadır. Bu mahalleler denizle ilişkisi güçlü olan kıyı yerleşimleridir. Ağırlıklı olarak İstanbul ve Ankara'dan gelenlerin tercih ettiği mahallelerdir. Müskebi (B) ve Turgutreis (C) daha çok emekliler tarafından tercih edilmektedir. Konut satın alanların 35-60 yaş aralığındadır.

Müskebi, Turgutreis ve Yalıkavak mahallelerinde (B, C ve D alt-bölgeleri) ikinci konut kullanımı amaçlı villa tipi konutlar ve ağırlıklı olarak 3+1 büyüklüğündeki konutlar tercih edilmektedir. Müskebi ve Turgutreis mahallelerinde konut tercihlerini belirleyen kriterler arasında denize yakınlık, manzara ve proje güvenilirliği öne çıkarken, Yalıkavak mahallesinde bu kriterlere ek olarak fiyat düzeyi ve yatırım değeri belirleyici bir rol oynamaktadır.

Sürekli ikametgahın olduğu Gümbet mahallesinde (A alt-bölgesi) ise apartman dairesi ve dubleks konut tiplerinin daha yaygın tercih edildiği, denize yakınlık, manzara ve proje güvenilirliği gibi kriterlerin konut tercihlerinde öncelikli yer aldığı saptanmaktadır. Çiftlik mahallesi (E alt-bölgesi) hem yerel halkın hem de yatırımcıların tercih ettiği daha karma bir satın alma profiline sahiptir. Bu mahallede fiyat, konut büyüklüğü ve proje güvenilirliği en önemli tercih kriterleri olarak öne çıkmaktadır. Mumcular–Karaova mahallesinde (F alt-bölgesi) ise dar gelirliler için de erişilebilir konut arzına sahiptir. Yeni bir alt merkez halini almış olan bu mahallede yoğunluklu olarak 2+1 büyüklüğündeki apartman daireleri tercih edilmektedir. Konut seçiminde fiyat ve ulaşım kolaylığı kriterleri öne çıkmakta, konut talebinin daha çok orta ve dar gelir grubu ile sürekli ikamet amaçlı kullanıcılar tarafından şekillendiği anlaşılmaktadır.

Bodrum Yarımadası konut satın alma tercihleri açısından genel olarak değerlendirildiğinde, gelir durumuna ve konutun birinci veya ikinci konut amaçlı kullanımına bağlı olarak mekânsal bir farklılaşma olduğu açık bir biçimde tespit edilmektedir. İkinci konut kullanımları

tüm yarımadanın denizle ilişkili kıyı kesimlerinde üst gelir grubu tarafından tercih edilmektedir. İkinci konut kullanıcıları için denize yakınlık, manzara ve çevre kalitesi gibi kriterler önemlidir. Sürekli ikamet edenler ise -bu kesimin ağırlıklı olarak inşaat, turizm, hizmet gibi sektörlerde çalışan kesim ya da emekliler olduğu tahmin edilebilir- kent merkezinde ve denizle ilişkisi olmayan iç kesimlerde yoğunlaşmaktadır. Birinci konut tercihlerinde ise ulaşım ve kentsel altyapı daha önemli bir kriter haline gelmektedir.

Emlak satış uzmanlarına göre Bodrum Yarımadasında yalnızca üst gelir grubuna ikinci konut üretimi, orta gelirlilerin konuta erişimini engellemektedir. Orta gelir grubuna yönelik, uygun fiyatlı konut üretimine ihtiyaç vardır. Öte yandan birinci konut tercihlerinin yoğun olduğu Müskebi, Yalıkavak ve Çiftlik (A-E-F alt-bölgeleri) mahallelerinde faaliyet gösteren emlakçılar uygun fiyatlı konuta ek olarak villa tipi konutlara da ihtiyaç olduğunu belirtmişlerdir. Emlak satış uzmanlarına göre yarımadadaki konut piyasası ile ilgili sorunların başında kentsel altyapı yetersizlikleri ve yüksek arsa maliyetleri gelmektedir. Doğal eşikler yüksek arsa maliyetlerini de beraberinde getirmektedir.

6. Sonuçlar

Bodrum Yarımadası'nda yaşanan konut ve ikinci konut piyasasındaki değişim, bölgenin turizm odaklı gelişimi ile doğrudan ilişkilidir. Özellikle kıyı şeridinde turizmin yoğunlaşması, ikinci konut taleplerinin artmasına, konut fiyatlarının yükselmesine, artan nüfusla beraber mekânsal gelişiminin hızlanmasına neden olmuştur. Bodrum Yarımadası'nda turizm faaliyetlerine bağlı gelişen ticari gayrimenkul piyasasını yanı sıra yoğun bir ikinci konut piyasası ve giderek önemi artan birinci konut piyasası bulunmaktadır.

Bu çalışma, Bodrum Yarımadası'ndaki konut tercihlerinin hangi parametreler doğrultusunda şekillendiği ve sosyomekânsal olarak nasıl farklılaştığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmada, Bodrum Yarımadasında bulunan 56 mahalle için doğal yapı, arazi kullanımı, nüfus yoğunlukları ve konut birim fiyatları analiz edilerek bir bölgeleme yapılmıştır. Daha sonra bu bölgelerde faaliyet gösteren emlak satış uzmanları ile bireysel görüşmeler yapılmıştır. Belirlenen altı alt-bölgenin her biri için altı emlak satış uzmanıyla görüşülmüş ve uzmanlara müşteri profilleri ve konut satın alma tercihleri ile ilgili sorular yöneltilmiştir.

Araştırma bulguları, kıyı şeridinde bulunan ve iç kesimlerde bulunan mahallelerin birbirinden farklı yapılara sahip olduğunu göstermektedir. Kıyı şeridinde bulunan Müskebi, Turgutreis ve Yalıkavak mahalleleri ağırlıklı olarak üst gelir grubuna ve ikinci konut ile yerli-yabancı yatırımcılara hitap ettiği görülmektedir. Bu mahallelerde konut tercihleri denize yakınlık, manzara ve proje güvenirliği gibi kriterler etrafında şekillenmektedir. Buna bağlı olarak konut m² birim fiyatları yarımada ortalamasının üzerinde seyretmektedir. Buna karşılık yarımadanın iç kesimlerinde yer alan Çiftlik ve Mumcular-Karaova mahallelerinde fiyat ve ulaşım kolaylığı kriterleri sürekli ikamet amaçlı kullanım dolayısıyla ön plandadır. Kıyı mahallelerine göre daha küçük ölçekli apartman dairesi tipi konutların tercih edildiği görülmektedir. Bu durum, mekânsal konumun konut talebi ve kullanıcı profili üzerindeki belirleyici etkisini açık biçimde ortaya koymaktadır.

Görüşme sonuçları, emlakçıların piyasa deneyimlerine dayalı değerlendirmeleri ile Bodrum'daki konut piyasasının kullanıcı profili, konut tipi ve tercih kriterleri bakımından mahalle ölçeğinde farklılaştığını ortaya koymuştur. Elde edilen tüm bulgular birlikte değerlendirildiğinde, Bodrum Yarımadası'nda konut piyasasının; ikinci konut talebi, yatırım eğilimleri, turizm faaliyetleri ve mekânsal planlama kararları sonucunda belirgin bir sosyomekânsal farklılaşma yarattığı sonucuna ulaşılmıştır. Doğal eşikler nedeniyle arsa arzının sınırlı olması, arsa fiyatlarını yükseltmektedir. Yüksek konut fiyatları, yetersiz kentsel altyapı, sürekli yaşayan nüfusun artış göstermesi yarımadada orta ve dar gelirlilerin konuta erişimini zorlaştırmaktadır.

7. Kaynaklar

Anadolu Ajansı. (2021, 5 Şubat). Bodrum nüfusu pandemiyle 3'e katlandı. https://www.ntv.com.tr/ekonomi/bodrum-nufusu-pandemiyle-3e-katlandi,P1oxzAUxY02AlQavp9mX8A

Emekli, G. (2014). İkinci Konut Kavramı Açısından Turizm Coğrafyasının Önemi Ve Türkiye'de İkinci Konutların Gelişimi. Ege Coğrafya Dergisi, 23 (1), 1-24.

Erkek, A. (2023). Pandemi Sürecinin Konut Tercihleri ve Yer Seçimi Üzerindeki Etkileri; Mardin Örneği. (Yüksek Lisans Tezi). Mardin Artuklu Üniversitesi/ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mardin.

Esmer, G. (2012). Tüketim Kültürünün Mekansallaşması: Bodrum Örneği. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi/ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Hosseınpour, L., Dayı, F. (2024). Konut Talebini Etkileyen Faktörler Üzerine Teorik Bir İnceleme. Quantrade Journal of Complex Systems in Social Sciences, 6 (1), 121-129.

Jabareen, Y. (2005). Culture and housing preferences in a developing city. Environment and Behavior , 37 (1), 134-146.

Karakurt Tosun, E., Fırat, Z. (2012). Kentsel Mekandaki Değişimler ve Kişilerin Konut Tercihleri Bursa Örneği. Business and Economics Research Journal, 3 (1), 173-195.

Karaman, S. (2012). İmar Planı Değişiklikleri Konusunda Muğla/Yalıkavak Örneği Üzerine Bir İnceleme. (Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.

Karasu, D. B. (2019). Mekânsal Kalite Ve Yer Oluşturma Özellikleri Açısından Kentsel Kamusal Kıyı Düzenlemeleri İzmir Ve Bodrum Örnekleri. (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Kiper, H. P. (2004). Küreselleşme Sürecinde Kentlerin Tarihsel-kültürel Değerlerinin Korunması -Türkiye-bodrum Örneği. (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kuban, D. (1995). Türk Hayatlı Evi. İstanbul: Eren Yayıncılık.

Kuduban, R. (2024). Aşırı Turizm Olgusunun Yerel Halk Algısı Bağlamında İrdelenmesi, Bodrum Örneği, (Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Muğla Devrim Gazetesi. (2025, 7 Ağustos). Bodrum'da adım atacak yer kalmadı, nüfus 800 bine ulaştı. https://www.mugladevrim.com.tr/haberler/mugla-haberleri/bodrum-da-adim-atacak-yer-kalmadi-nufus-800-bine-ulasti

Mushanga, S., Oloke, O. C., Olukanni, D. O. (2024). A review of sustainable housing preferences and affordability. IOP Conference Series: Earth and Environmental Science, 1342 (1), 012030.

Oğan, O. (2020). Foça'da İkinci Konutların Fiziki Ve Sosyo-Ekonomik Çevreye Etkileri Üzerine Yerel Halkın Bakış Açısı. (Yüksek Lisans Tezi). Uşak Üniversitesi/ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Uşak.

Öğüt, A. (2011). Mevsimsel Nüfus Farklılıklarının Gözlendiği Turizm Alanlarında Sürdürülebilir Su Ve Atıksu Yönetimi: Bodrum Yarımadası Örneği. (Doktora Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Öncü, N. (2019). Bodrum'da Turizm Faaliyetlerinin Şehirleşmeye Etkisi Ve Ortaya Çıkardığı Sorunlar. (Yüksek Lisans Tezi). Uşak Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.

Önem Açıkbaş, C. (2006). Kıyı Alanları Kullanımı Kapsamında Yat Turizmi Ve Marinalar; Bodrum Yarımadası Ve Bodrum Marina Örneği. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Öney, E. (2002). Plansız Yerleşmelerde 17 Ağustos 1999 Kocaeli Depremi Sonrası Konut Tercihlerinin Analizi: Reşitpaşa Örneği. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Özkurt, H. (2013). Türkiye Ekonomisinde Konut Sektörü: Gelişimi Ve Alternatif Finansman Modelleri. Sosyal Bilimler Dergisi, (1), 159-173.

Rapoport, A. (1969). House Form and Culture. Englewood Cliffs: Prentice-Hall Inc.

Salt, E. (2022). Türkiye'deki Turizm Gelişme Alanlarında Mekânsal Planlama: Bodrum Yarımadası Turizm Merkezleri Örneği. (Yüksek Lisans Tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Tolga, F. (2010). Kültür Ve Tabiat Varlıklarının Korunmasında Turizm Odaklı Stratejik Plan Çalışmalarına Yön Verecek İlkeler: Bodrum Yarımadası. (Yüksek Lisans Tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

TÜİK (2024). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p= Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2024-53783

TÜİK (2025). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi. https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95 &locale=tr

Uray, G. (2022). Konut Hakkı ve Konut Aktivizmi. İDEALKENT, 13 (37), 1981-2001.

Usun, Ç. F. (2023). Türkiye'de İkinci Konut Sayısının Tespiti Mümkün Mü? Ege Coğrafya Dergisi, 32(Cumhuriyet'in 100. Yılı Özel Sayısı), 143-165.

Yalçın, M. B. (2021). Kullanıcıların Konut Tercihlerindeki Değişime Covid-19 Pandemisinin Etkileri. (Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, Antalya.

Yıldız, M. (2012). Turizmin Gelişimine Bağlı Olarak İkincil Konutlarda Mekan Analizi; Manavgat Örneği. (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Zencir, E., Çiçek, D. (2014). Bodrum da Turizmin Gelişimi (1960 -2000). III. Disiplinlerarası Turizm Araştırmaları Kongresi, 312-323. Türkiye.

Üçüncü Oturum

Afet, Dönüşüm ve Şehircilik

Moderatör: **Doç. Dr. Ersan KOÇ**

* Peyzaj Dayanıklılığının Farkındalık Çerçevesinin Kırılganlıkları: Deprem Sonrası Malatya Yerel Basın Analizi

Prof. Dr. Sevgi GÖRMÜŞ

Pandemi Krizi, Yönetişim Boşlukları ve Gündelik Dayanıklılık: Beyoğlu Tarihi Kent Merkezi Deneyimi

Dr. Elif KIRPIK

Bütünleşik Afet Riskleri Ve Dirençli Kentler: Değişimin Eşiğinde Planlamanın Yeniden Kurgulanışı

Elif Pınar ÖZTÜRK

* Kentsel Dönüşüm PratiklerininMekanın Biçimlendirilmesindeki Rolü: Heterojen Kentlerden Homojen Kentlere Geçiş

Türkan ÖZGÜR

**Bu bildiri yazarın isteği üzerine yayınlanmamıştır.*

Pandemi Krizi, Yönetişim Boşlukları ve Gündelik Dayanıklılık: Beyoğlu Tarihi Kent Merkezi Deneyimi

Elif Kırpık

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Özet

COVID-19 pandemisi, İstanbul'un Beyoğlu tarihi kent merkezini, biriken mekânsal, sosyal, ekonomik ve yönetişimsel kırılganlıkların görünür hâle geldiği çok katmanlı bir krizle karşı karşıya bırakmıştır. Bu çalışma, pandemi sürecinde ortaya çıkan yönetişim boşluklarını, gündelik dayanıklılık pratiklerini ve bu süreçlerin kentsel kırılganlıklarla nasıl kesiştiğini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın önemi, kentsel dayanıklılığı yalnızca kurumsal kapasite üzerinden değil, gündelik mikro müdahaleler ve enformel ağlar aracılığıyla işleyen ilişkisel bir süreç olarak ele almasıdır. Araştırma, Beyoğlu'nda faaliyet gösteren 71 işletme sahibi, yöneticisi ve çalışanıyla yapılan derinlemesine görüşmelere dayanmaktadır. Bulgular üç temel sonuca işaret etmektedir: çok düzeyli yönetişim koordinasyonunun çöküşüyle belirgin bir yönetişim boşluğu üretilmiştir; bu boşluk gündelik dayanıklılık pratikleriyle doldurulmaya çalışılmış ancak süreç sosyal sermaye ve pazarlık gücüne göre eşitsiz işlemiştir; görünür toparlanma ise borçluluk ve kültürel erozyon gibi kırılganlıkları gizleyen paradoksal bir dayanıklılık yaratmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gündelik dayanıklılık, Kentsel dayanıklılık, Kentsel kırılganlıklar, Yönetişim

Pandemic Crisis, Governance Vacuums and Everyday Resilience: The Experience of Beyoğlu Historic City Center

Abstract

The COVID-19 pandemic confronted Istanbul's Beyoğlu historic city center with a multi-layered crisis in which accumulated spatial, social, economic and governance vulnerabilities became visible. This study aims to analyze the governance vacuums that emerged during the pandemic, everyday resilience practices, and how these processes intersected with urban vulnerabilities. The significance of the study lies in its approach to urban resilience not merely through institutional capacity, but as a relational process operating through everyday micro-interventions and informal networks. The research is based on in-depth interviews conducted with 71 business owners, managers and employees operating in Beyoğlu. The findings point to three main conclusions: a distinct governance vacuum was produced through the collapse of multi-level governance coordination; this vacuum was attempted to be filled through everyday resilience practices, yet the process operated unequally according to social capital and bargaining power; visible recovery has created a paradoxical resilience that conceals vulnerabilities such as indebtedness and cultural erosion.

Keywords: Everyday resilience, Urban resilience, Urban vulnerabilities, Governance.

1. Giriş

COVID-19 pandemisi, kentsel alanların kırılganlıklarını ve yönetişim kapasitelerini sınayan küresel bir deneyim olmuştur. Yüksek nüfus yoğunluğu ve ekonomik faaliyetlerin belirli bölgelerde aşırı yoğunlaşması, kentleri pandemilerin ve benzeri krizlerin en hızlı etkilenen mekânları haline getirmiştir. Bu etki özellikle, yoğun yaya hareketliliğine sahip, küçük işletmelerin ağırlıkta olduğu tarihi kent merkezlerinde belirginleşmiştir.

Bu bildiri, Türkiye bağlamında bir paradoksu tartışmaktadır: Pandemi sürecinde çeşitli düzeylerdeki yönetişim mekanizmaları hem her yerde hem de hiçbir yerde olmuştur. Bir yandan merkezi hükümet kapsamlı kısıtlamalar, sokağa çıkma yasakları ve destek paketleri açıklamış; öte yandan bu müdahaleler yerel düzeyde koordinasyonsuz, çelişkili ve işletmelerin ihtiyaçlarına yanıt veremeyen bir görünüm sergilemiştir. Farklı yönetim kademelerinin eylemleri koordine edilmediğinde ve öncelikleri farklılaştığında, parçalı kentsel yönetişim sorunları açığa çıkmıştır. Bu durum, pandeminin sadece bir sağlık ya da ekonomik kriz olmadığını, aynı zamanda yönetişim krizini de açığa çıkaran sistemik bir kırılma olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda bildiri, pandemiyi çoklu etkileri olan bir kriz, yönetişimin boşlukları olduğunu kabul eden bir yaklaşım ve bu boşluklardan gündelik dayanıklılık pratiklerine uzanan bir süreç olarak okumaktadır. Araştırmanın temel sorusu şudur: "Pandemi sürecinde Beyoğlu tarihi kent merkezinde ortaya çıkan yönetişim boşlukları nasıl üretildi, kim tarafından dolduruldu ve bu süreç hangi eşitsizlikleri yeniden üretti?". Bu soru, afet yönetişimi literatüründeki merkezi-yerel koordinasyon, çok düzeyli yönetişim ve sivil toplumun rolü gibi temel tartışmalarla doğrudan ilişkilidir. Bildiri, önce yönetişim boşluğu kavramını tartışmakta, ardından çalışma sahası ve yöntemi tanıtmakta, bulguları üç tema etrafında sunmakta ve son olarak bu bulguların kavramsal ve politik çıkarımlarını değerlendirmektedir.

2. Kavramsal Çerçeve: Yönetişim Boşluğu ve Gündelik Dayanıklılık

COVID-19 pandemisi, tüm yönetişim düzeylerinde koordineli eylem gerektirmiştir. Bu süreçte federalizm, ademi merkeziyetçilik ve çok düzeyli yönetişim kurumlarının rolü akademik ilginin odağına yerleşmiştir. Hooghe ve Marks (2003) çok düzeyli yönetişimi iki tip olarak kavramsallaştırmıştır: Tip I, sınırlı sayıda çok işlevli, bölgesel temelli ve birbiriyle örtüşmeyen yetki alanlarına sahip görece istikrarlı bir sistemi tanımlarken; Tip II, çok

sayıda uzmanlaşmış, bölgesel olarak örtüşen yetki alanlarının bulunduğu görece esnek bir sistemi ifade etmektedir. Pandemi sürecinde pek çok ülkede bu iki model arasında salınımlar yaşanmış, merkezi müdahaleler ile yerel uygulamalar arasındaki uyumsuzluklar koordinasyon sorunları ve yönetişim eksiklikleri olarak tezahür etmiştir (Carroll vd., 2025; Kuhlmann & Franzke, 2022). Türkiye örneğinde ise pandemi yönetimi bu iki modelin hiçbirine tam olarak uymamakta; merkezi otoritenin hiyerarşik kontrolü ile yerel düzeyin araçsallaştırılması arasında kendine özgü bir yapı sergilemektedir.

Bu sorunlar ve eksiklikler, literatürde farklı kavramlarla ele alınmıştır. Hajer (2003) bu durumu "kurumsal boşluk" olarak tanımlamış ve siyasetin nasıl yürütüleceğine ve politika önlemlerinin nasıl kararlaştırılacağına ilişkin genel kabul görmüş kuralların ve normların bulunmadığı bir durumu ifade etmiştir. Jessop (2009) ise benzer durumları "yönetişim başarısızlığı" kavramıyla açıklamıştır. Bu çalışmada, her iki yaklaşımı kapsayacak şekilde "yönetişim boşluğu" kavramı tercih edilmektedir. Bu kavram, otorite ve düzenleme yapılarının, yani yönetişimin farklı kademelerinin ve aktörlerinin beklenen yönlendirme mekanizmalarının eksikliğini, belirgin biçimde yokluğunu veya etkisizliğini ifade etmektedir.

Yönetişim boşluğu kavramı, akademik literatürde ağırlıklı olarak iki ana alanda kullanılmaktadır. Birincisi, dijital yönetişim ve teknoloji düzenlemesi alanıdır. Wylie (2018), teknolojinin politika ve hukukun önüne geçtiği ve özel sektör kodlarının fiili yasa işlevi gördüğü bir yönetişim boşluğundan söz etmektedir. Benzer şekilde, Wirtz, Weyerer ve Kehl (2022), yapay zekâ alanında kamu kuruluşlarının ve toplumun çeşitli risklerle karşı karşıya olduğunu ve buna karşılık gelen bir yönetişim boşluğunun bulunduğunu belirtmektedir. İkincisi, küresel yönetişim ve uluslararası ilişkiler alanıdır. Bratersky (2020), 2008 küresel mali krizinden bu yana derinleşen küresel yönetişim krizini ve BRICS gibi yeni uluslararası kurumların bu boşluğu doldurup dolduramayacağını sorgulamaktadır. Görüldüğü üzere kavramın kullanımı oldukça sınırlı bir alanda gerçekleşmekte, kentsel kriz yönetimi ve pandemi bağlamında kullanılmamıştır. Bu çalışma, yönetişim boşluğu kavramını kentsel ölçekte ve pandemi koşullarında ele alarak literatüre özgün bir katkı sunmayı da amaçlamaktadır.

Yönetişim boşluklarının varlığını tespit etmek, bu boşlukların nasıl deneyimlendiğini ve hangi mekanizmalarla doldurulduğunu açıklamak için yeterli değildir. Boşluklar statik ya da homojen değildir; farklı aktörler tarafından farklı biçimlerde yaşanır, yorumlanır ve yanıtlanır. Merkezi yönetimin geri çekildiği ya da yetersiz kaldığı anlarda, bu boşlukları kimin

doldurduğu; hangi pratikler, ağlar ve ilişkilerin devreye girdiği cevaplanması gereken sorulardır. Bu sorular, makro ölçekli kurumsal analizlerin ötesine geçmeyi ve mikro düzeydeki gündelik pratiklere bakmayı gerektirmektedir. Bu noktada "gündelik yönetişim" ve "gündelik dayanıklılık" kavramları, yönetişim boşluklarının nasıl yaşandığını ve bu boşluklara karşı hangi stratejilerin geliştirildiğini anlamak için elverişli bir çerçeve sunmaktadır.

Gündelik yönetişim kavramı, büyük ölçüde antropolojik çalışmalardan beslenen ve kentsel politik ekoloji literatürüne taşınan bir perspektif sunmaktadır. Cornea, Véron ve Zimmer (2017), gündelik yönetişimi çıkarların nasıl takip edildiği ve karşı çıkıldığı, otoritenin nasıl kullanıldığı ve itiraz edildiği, gücün nasıl kurumsallaştırıldığı ve zayıflatıldığının fiili pratikleri olarak tanımlamaktadır. Bu tanım, yönetişimi yalnızca resmî kurumların ve politikaların alanı olarak değil, aynı zamanda gündelik etkileşimlerin, müzakerelerin ve mikro düzeyli güç ilişkilerinin şekillendirdiği bir süreç olarak kavramsallaştırmaktadır. Gündelik yönetişim perspektifi, gücü sabit, hiyerarşik ve merkezî bir yapı olarak değil; göreli, bağlama özgü ve dağılmış bir fenomen olarak ele almaktadır. Bu yaklaşım, devlet ve devlet dışı aktörlerin çoklu rasyonalitelerini, normatif kayıtlarını ve ölçekler arası etkileşimlerini görünür kılmaktadır.

Gündelik yönetişim çerçevesi, resmi politikalar ile fiili uygulamalar arasındaki mesafeyi anlamak için kritik bir analitik araç sunmaktadır. Normların ve kuralların nasıl üretildiği, uyarlandığı, uygulandığı ve ihlal edildiği; yönetimler tarafından onaylanan düzenlemeler, toplumsal normlar ve yazılı olmayan davranış kodları arasındaki gerilimler bu perspektiften incelenebilir. Özellikle kriz dönemlerinde, resmi yönetişim mekanizmalarının yetersiz kaldığı ya da erişilemez olduğu durumlarda, bu gündelik pratikler ön plana çıkmakta ve yönetişim boşluklarını doldurmaktadır. Ancak bu doldurma süreci tarafsız ya da eşitlikçi değildir; mevcut güç ilişkileri ve toplumsal hiyerarşiler bu süreçte yeniden üretilmekte, hatta derinleşebilmektedir.

Gündelik dayanıklılık kavramı ise bu yönetişim pratiklerinin karşısında bireylerin ve toplulukların geliştirdiği başa çıkma stratejilerini ifade etmektedir. Kavram, dayanıklılığı kurumsal kapasite ya da teknik hazırlık düzeyine indirgeyen yaklaşımlardan farklılaşarak, mikro ölçekli, enformel ve ilişkisel stratejilere odaklanmaktadır. Betteridge ve Webber (2019), Kuzey Cakarta'nın kampung (gecekondu) mahallelerinde yürüttükleri etnografik çalışmada, kentsel çevresel dönüşümler karşısında geliştirilen pratikleri "gündelik dayanıklılık, yeniden işleme ve direniş eylemleri" olarak tanımlamaktadır. Bu gündelik pratikler hem sosyal hem de maddi

nitelik taşımaktadır; mevcut sosyal ve maddi ilişkilerden beslenmekte ve aynı zamanda bu ilişkileri yeniden şekillendirmektedir.

Gündelik dayanıklılık, genellikle görünmez, parçalı ve geçici stratejileri kapsamaktadır. Bu stratejiler, hazırlık aşamasından başa çıkma süreçlerine ve kriz sonrası yeniden yapılanmaya kadar geniş bir yelpazede kendini göstermektedir. Ancak Betteridge ve Webber'in(2019) vurguladığı gibi, gündelik dayanıklılık pratiklerinin getirdiği faydalar mevcut güç yapıları içinden süzülmektedir. Başka bir deyişle, bu stratejiler toplulukların hayatta kalmasını sağlarken, aynı zamanda mevcut eşitsizlikleri yeniden üretebilmekte ya da pekiştirebilmektedir. Bu durum, dayanıklılığın basit bir başarı hikâyesi olarak okunmasının önüne geçmekte ve dayanıklılığın kimin için, hangi koşullarda ve hangi bedeller karşılığında gerçekleştiğini sorgulamamızı gerektirmektedir (Carpenter vd., 2001; Meerow & Newell, 2016).

Tüm bu kavramlardan anlaşılmaktadır ki, yönetişim boşluğu, gündelik yönetişim ve gündelik dayanıklılık kavramları arasında güçlü bir analitik ilişki bulunmaktadır. Resmi yönetişim mekanizmalarının yetersiz kaldığı, koordinasyonun bozulduğu ya da otoritenin belirsizleştiği durumlarda ortaya çıkan yönetişim boşlukları, gündelik yönetişim pratikleri aracılığıyla doldurulmaktadır. Bu pratikler; enformel ağlar, yerel bilgi, karşılıklı yardımlaşma ilişkileri ve mikro düzeyli müzakereler yoluyla işlemektedir. Gündelik dayanıklılık ise bu boşluklarla başa çıkmanın bireysel ve topluluk düzeyindeki stratejilerini temsil etmektedir. Ancak bu üç kavram arasındaki ilişki doğrusal ya da işlevselci bir şekilde anlaşılmamalıdır. Yönetişim boşlukları her zaman doldurulmaz; bazen kalıcılaşır, bazen derinleşir. Gündelik yönetişim pratikleri her zaman çözüm üretmez; bazen yeni sorunlar yaratır ya da mevcut eşitsizlikleri yeniden üretir. Gündelik dayanıklılık ise her zaman olumlu değildir; bazen tükenmişlik, borçlanma ya da kültürel erozyon gibi daha büyük kırılganlıklarla sonuçlanır.

Bu çalışma, Beyoğlu tarihi kent merkezinde COVID-19 pandemisi sürecinde ortaya çıkan yönetişim boşluklarını, bu boşlukların gündelik yönetişim pratikleriyle nasıl doldurulduğunu ve farklı aktörlerin gündelik dayanıklılık stratejilerini incelemektedir. Çalışma, dayanıklılığı teknik bir kapasite ya da hızlı toparlanma olarak değil; müzakere edilen, eşitsiz ve çelişkili bir süreç olarak kavramsallaştırmaktadır (Berkes vd., 2002; Folke, 2006; Harris vd., 2018).

3. Yöntem

3.1. Araştırma Sahası: Beyoğlu Tarihi Kent Merkezi

Bu çalışma, İstanbul'un çok merkezli kentsel yapısı içinde özgün bir konuma sahip olan Beyoğlu tarihi kent merkezini araştırma sahası olarak ele almaktadır. Tarihi yarımadanın geleneksel ticaret dokusuna alternatif olarak 19. yüzyıldan itibaren şekillenen bu bölge, Osmanlı kozmopolitizminden Cumhuriyet modernleşmesine, oradan da küreselleşme sürecinin yarattığı dönüşümlere uzanan kesintisiz bir değişim hattı üzerinde konumlanmaktadır. Karaköy'den Taksim'e kadar uzanan bu kentsel koridor, salt ticari bir aks olmanın ötesinde çok işlevli bir merkez niteliği taşımaktadır. Perakende ticaret, yeme-içme, konaklama, kültür-sanat üretimi, eğlence ve gece ekonomisi gibi farklı sektörlerin mekânsal olarak iç içe geçtiği bu yapı, kentsel dayanıklılık literatüründe geçen süper-karma olarak kavramsallaştırılan karmaşık kentsel sistemlere örnek oluşturmaktadır. Hanlar, pasajlar, ana cadde, ara sokaklar ve meydanlardan oluşan çok ölçekli mekânsal örgütlenme, farklı ölçeklerdeki aktörlerin ve ekonomik faaliyetlerin bir arada var olmasına zemin hazırlamaktadır.

Dünyanın en önemli alışveriş caddelerinden biri olan İstiklal Caddesi ise, bu kentsel sistemin omurgasını oluşturan 1,4 kilometrelik yayalaştırılmış bir akstır. Ancak caddenin kendisi, çevresindeki pasajlar, hanlar ve ara sokaklarla birlikte işleyen daha geniş bir ticari ekosistemin görünür yüzünü temsil etmektedir. Bu yapı, bölgenin hem yoğun yaya trafiğine hem de çeşitlenmiş ticari ve müşteri profiline ev sahipliği yapmasını olanaklı kılmaktadır.

Bölgenin araştırma sahası olarak seçilmesinin temel gerekçesi, burada birbiriyle kesişen çoklu kriz deneyimlerinin gözlemlenebilir olmasıdır. Pandemi öncesi dönemde Beyoğlu, katmanlı ve çok yönlü bir kırılganlık yapısı sergilemektedir. Ekonomik açıdan, sürekli kriz döngüsü içinde şekillenmiş bir belirsizlik ortamı, yüksek kira baskısı ve sermaye birikimi yetersizliği, her yeni şokun etkilerini hızlandırıcı bir zemin oluşturmuştur. Toplumsal ve politik düzlemde, 2013 Gezi olayları bir dönüm noktası olarak öne çıkmakta; Suriye savaşı, bombalı saldırılar ve güvenlik kaygıları, yerel ve yerli müşteri profilinin uzun vadeli çekilmesine yol açmıştır.

Kültürel olarak bölge, kimlik değişimi ve yerel kültürün erozyonuna tanıklık etmiş; geleneksel tabelaların değişmesi ve topluluk hissinin kaybı, kültürel temsilin aşınmasına neden olmuştur. Sektörel düzeyde

ise geleneksel ticari yapının çözülmesi, zincir mağazaların yükselişi ve küçük esnafın kaybı, bölgede işlevsel bir tektipleşme sürecini tetiklemiştir. Etnik perakendenin artması ve ticari uzmanlaşmanın kaybı, Beyoğlu'nun çok katmanlı ekonomik dokusunu homojenleştirmiştir. Güvenlik alanında, bombalı saldırıların bıraktığı travma katmanları, kullanıcıların güven algısını kalıcı biçimde aşındırmış ve bölgenin kolektif hafızasında derin izler bırakmıştır. Yönetimsel açıdan ise yönetişimsel belirsizlikler, aşırı planlama esnekliği, masa-sandalye düzenlemeleri, alkol yasağının etkisi, belediye ile esnaf arasındaki kopukluk ve katılım eksikliği, kurumsal koordinasyon boşluklarını derinleştirmiştir.

Bu çoklu travma katmanlarının etkisi, süre ve yoğunluk açısından farklılaşmaktadır. Bazı krizler yalnızca günler veya aylar süren ani müşteri kayıplarına yol açarken, bazıları kullanıcı profilinde ve işlevsel çeşitlilikte yıllara yayılan dönüşümlere neden olmuştur. Ancak bu döngüsel kriz deneyimi, aktörler arasında paradoksal bir algı da üretmiştir. Bir işletme sahibinin ifade ettiği gibi, "Beyoğlu 8-10 yılda bir her zaman bir dibi görür, bir çeker, tekrar kendini ayağa kaldırır". Bu döngüsel inanç, riski normalleştirirken aynı zamanda yeni kırılganlıkları beslemiş; geçmişteki hızlı toparlanma deneyimleri, potansiyel risklerin hafife alınmasına yol açarak güven ve rahatlama hissini güçlendirmiştir.

Tüm bu faktörler bir araya geldiğinde, COVID-19 pandemisi Beyoğlu tarihi kent merkezinde salt dışsal bir şok olarak değil, zaten var olan birikmiş kırılganlıkların açığa çıkmasını ve derinleşmesini tetikleyen katalizör bir eşik olarak deneyimlenmiştir. Bu nedenle bölge, kentsel dayanıklılığın tek boyutlu bir kapasite olarak değil, farklı aktörler arasındaki güç ilişkileri ve müzakere süreçleri çerçevesinde şekillenen dinamik ve çelişkili bir süreç olarak incelenmesi gereken kritik bir vaka sunmaktadır.

3.2. Araştırma Tasarımı ve Veri Toplama

Bu araştırma, Beyoğlu tarihi kent merkezinin görünürlüğü, çok aktörlü yapısı ve birikmiş kırılganlıklarından hareketle nitel bir yaklaşımla tasarlanmıştır. Araştırma, yalnızca fiziksel veya ekonomik göstergelere odaklanmak yerine, mikro ölçekli aktörlerin gündelik müdahalelerini, formel ve enformel dayanıklılık stratejilerini ve çok düzeyli yönetişim ilişkileri içindeki konumlanmalarını analiz etmeyi hedeflemiştir. Bu çerçevede yönetişim, bir yokluk durumu olarak değil, formel ve enformel aktörler arasındaki etkileşim, çatışma ve müzakere

süreçleriyle üretilen bir boşluk olarak kavramsallaştırılmıştır.

Araştırmanın ampirik temeli, 1 Haziran–6 Ekim 2022 tarihleri arasında gerçekleştirilen 71 yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeye dayanmaktadır. Görüşmeler, pandemi döneminde bölgede faaliyet gösteren işletme sahipleri, yöneticileri ve çalışanlarıyla yürütülmüş; örneklem oluşturulurken sektörel çeşitlilik, işletme ölçeği, mekânsal konum, mülkiyet durumu ve faaliyet süresi gibi kriterler gözetilmiştir.

Katılımcıların işletme içindeki konumları incelendiğinde, 29 kişinin (%40,8) işyeri sahibi, 18 kişinin (%25,4) işletmeci veya üst düzey çalışan ve kalan 24 katılımcının (%33,8) çalışan statüsünde olduğu görülmektedir; bu dağılım, farklı karar alma yetkilerine ve kriz deneyimlerine sahip aktörlerin perspektiflerinin araştırmaya dahil edilmesini sağlamıştır. Sektörel dağılım açısından örneklem, Beyoğlu'nun karma ekonomik yapısını yansıtacak biçimde çeşitlendirilmiş; en kalabalık grubu yeme-içme ve eğlence sektörü (23 işletme) oluşturmuş, bunu perakende (21), hizmet (10), kültür-sanat (8), ofis kullanımları (6) ve turizm (3) sektörleri izlemiştir.

İşletme ölçeği değerlendirildiğinde, örneklemin yarısını mikro ölçekli işletmeler (35, %50) oluşturmakta; küçük ölçekli işletmeler 15 (%21,4), büyük ölçekli işletmeler 15 (%21,4) ve orta ölçekli işletmeler 5 (%7,1) işletmeyle temsil edilmektedir. Mikro ve küçük ölçekli işletmelerin toplamda %71,4'lük payı, Beyoğlu'nun ticari dokusundaki küçük sermayenin ağırlığını yansıtmaktadır. Sermaye yapısı ve mülkiyet durumu açısından 63 işletme yerli, 8 işletme yabancı sermayeyle faaliyet gösterirken; 60 işletme kiracı, yalnızca 10 işletme mülk sahibi konumundadır. İşletme tipi açısından ise 46 işletme bağımsız veya tek şubeli yapıda, 15 işletme kurumsal zincir ve 10 işletme birden fazla şubesi olan bağımsız işletme olarak temsil edilmektedir. Bu dağılımlar, bölgedeki yüksek kira baskısının, mülkiyet ilişkilerindeki asimetrinin ve zincirleşme eğilimine rağmen bağımsız işletmelerin hâlâ belirleyici ağırlık taşımasının örnekleme nasıl yansıdığını göstermektedir.

Görüşmeler Türkçe olarak gerçekleştirilmiş ve ortalama 45-60 dakika sürmüştür. Tüm görüşmeler katılımcıların onayıyla ses kaydına alınmış, ardından transkribe edilmiştir. Etik standartlara titizlikle uyulmuş; bilgilendirilmiş onam alınmış ve anonimlik ilkesi süreç boyunca korunmuştur. Veri toplama, doygunluk noktasına ulaşılana kadar sürdürülmüştür. Transkripsiyon sonrasında veriler MAXQDA 2022 yazılımı kullanılarak içerik analizi yöntemiyle kodlanmış ve çözümlenmiştir. Kodlama sürecinde literatürden türetilen

tümdengelimsel bir çerçeve ile sahadan ortaya çıkan tümevarımsal temalar birleştirilmiş; açık, eksenel ve seçici kodlama aşamalarından geçilmiştir. Geçerliliği artırmak amacıyla üçgenleme stratejisi uygulanmış, görüşme verileri katılımcı gözlemi ve ikincil kaynaklarla karşılaştırılmıştır.

4. Pandemide Yönetişim Boşluğunun Üretimi, Doldurulması ve Eşitsizliklerin Yeniden Üretimi

COVID-19 pandemisi Beyoğlu tarihi kent merkezinde tek boyutlu bir sağlık krizi olarak deneyimlenmemiş; aksine ekonomik, mekânsal ve yönetişimsel katmanlarda uzun süredir birikmiş kırılganlıkları açığa çıkaran ve büyüten sistemik bir kriz olarak yaşanmıştır. Görüşmeler, yönetişim boşluğunun pandemi sürecinde nasıl üretildiğini, gündelik pratikler ve enformel ağlar aracılığıyla nasıl doldurulmaya çalışıldığını ve bu süreçlerin mevcut eşitsizlikleri nasıl yeniden ürettiğini ortaya koymaktadır.

4.1. Üretilen Boşluk: Kurumsal Koordinasyonun Çöküşü ve Çok Düzeyli Yönetişim Açmazı

Pandemi sürecinde yönetişim boşluğu, farklı düzeylerdeki kurumsal aktörlerin koordinasyonsuzluğu, bağlamdan kopuk müdahaleleri ve kolektif destek mekanizmalarının yokluğu üzerinden üretilmiştir. Bu boşluk, merkezi hükümetin standardize politikaları, yerel yönetimlerin denetim odaklı uygulamaları ve sivil toplum örgütlerinin pasifliği arasındaki boşlukta somutlaşmıştır.

4.1.1.Merkezi Hükümetin Standardize ve Bağlamdan Kopuk Müdahaleleri

11 Mart 2020'de ilk vakanın açıklanmasıyla birlikte merkezi hükümet, zorunlu kapanmalar, kısıtlı çalışma saatleri ve sokağa çıkma yasaklarını içeren ulusal tedbirler paketini devreye sokmuştur. İlk haftalarda birçok aktör durumu hafife almış, "İlk başta sallamıyorduk... olayın ciddiyetinin farkında değildik" ifadeleriyle krizin boyutunu kavrayamadıklarını belirtmişlerdir. Ancak vaka sayılarının artması ve kısıtlamaların dalgalar halinde uzaması, kısa süreli bir kesintinin açık uçlu bir zamansızlığa dönüşmesine yol açmıştır.

Merkezi hükümetin pandemi müdahaleleri, kısa çalışma ödeneği, vergi ve prim ertelemeleri, kira yardımı, ciro kaybı tazminatı ve kredi teşvikleri gibi ekonomik destek paketlerini içermektedir. Ancak

görüşmeler, bu desteklerin tutarsızlık, yetersizlik ve erişim engelleri olmak üzere üç temel sorunu olduğunu ortaya koymaktadır. Bu destekler kapsamda görünse de, Beyoğlu gibi yüksek kiraya sahip, turizme bağımlı ve karma kullanımlı bir bölgenin ihtiyaçlarıyla örtüşmemiştir.

İşletmelere 4 ay süreyle verilen 750 TL'lik kira yardımı, İstiklal Caddesi'nde metrekare başına 1000-2000 TL kira ödeyen işletmeler için sembolik bir tutardan öte gidememiştir. Bir işletme sahibi bu durumu şöyle özetlemiştir: "Kira yardımı aldık, 750 lira. Kiramız 15 bin. Gülüp geçtik" (Görüşmeci 22). Özellikle İstiklal Caddesi üzerinde bu tür desteklerin işlevsel bir rahatlama sağlamadığı, sadece %2-3'lük bir oranı karşıladığı görülmektedir.

Vergi ve prim ertelemeleri ise destek olarak sunulmuş olmasına rağmen, aktörler tarafından borcun ertelenmesi olarak algılanmıştır. Hiçbir gelir akışının olmadığı bir dönemde borç yükünün zamana yayılması, sorunu çözmek yerine derinleştirmiştir: "Destek değil, borcun ertelenmesi bu… Hiç geliriniz yokken borcunuzu aya bölerseniz ne değişir ki?" (Görüşmeci 44).

Kısa çalışma ödeneği, pandemi sürecinde en yaygın kullanılan destek mekanizması olmuştur. Ancak bu mekanizmanın üç önemli sınırlılığı bulunmaktadır: işçilerin kendi işsizlik sigortası birikimleriyle finanse edilmesi, sosyal güvenlik primlerinin ödenmemesi ve kayıt dışı çalışanları kapsam dışı bırakması. Bir çalışan bu durumu şöyle ifade etmiştir: "Kısa çalışmadan aldığımız para zaten bizim paramız. Devlet bize destek vermedi, kendi cebimizden çektik" (Görüşmeci 18). Bu algı, devletin verdiği desteğin aslında işçilerin kendi haklarından mahsup edildiği yönündeki yaygın hoşnutsuzluğu yansıtmaktadır.

Ciro kaybı tazminatı (yeme-içme sektöründe 2019-2020 karşılaştırmasına dayalı olarak 2.000-40.000 TL arası) bazı işyerlerine ulaşmış ancak kapsamı gereği birçok aktörü dışarıda bırakmıştır. Benzer şekilde, 1.500 TL'lik sigorta primi desteği yalnızca belirli faaliyet kodlarına sahip işletmelere uygulanmıştır. Kredi teşvikleri bazı aktörler için kısa vadeli nakit akışı sağlamış ancak küçük işletmecilerin çoğu için borçluluğu derinleştirmiştir; görüşülen işletmelerin yaklaşık yarısı krediye başvurmuş ve bir kısmı kısıtlamalar kalktıktan uzun süre sonra bile bu kredileri ödediklerini bildirmiştir.

Tüm bu merkezi hükümetin eylemleri konusundaki belki de en kritik eksiklik, kira yükü konusunda mülk sahiplerine yönelik hiçbir

düzenleme yapılmaması olarak görülmüştür. Devlet, pandemiyi mücbir sebep olarak tanımlamadığı için, kiracılar kira ödemekle yükümlü kalmaya devam etmiştir. Mülk sahipleri üzerinde hiçbir yük paylaşımı mekanizması oluşturulmamış, kira indirimi tamamen bireysel müzakereye bırakılmıştır. Bir işletmeci bu durumu sert bir dille eleştirmiştir: "Koskoca devletsin. Kiracılar zorluk çekti, peki mal sahipleri de çeksin dediler mi? Hayır. Bizi kendi başımıza bıraktılar" (Görüşmeci 11).

Merkezi müdahalelerin bir diğer önemli boyutu ise bilgi akışının kopukluğudur. Birçok görüşmeci, açılma/kapanma ve izin koşulları hakkında resmi kanallardan değil, sosyal medyadan veya komşu işletmelerden öğrendiğini belirtmiştir: "Ne belediye geldi, ne kaymakamlık… kimse bize bir şey sormadı" (Görüşmeci 55). Bu kurumsal sessizlik, resmi bilgi yollarının başarısız olduğu ve enformel yolların zorunlu olarak birincil hale geldiği bir yönetişim boşluğuna işaret etmektedir.

Özetle, özellikle Beyoğlu tarihi kent merkezi gibi yüksek kira, turizm bağımlılığı ve karma kullanım karakteristiklerine sahip bir koridor için merkezi müdahaleler retorikle kapsamlı görünse de, pratikte standartlaştırılmış, koordinasyonsuz ve sınırlı etkili olarak algılanmıştır. Birçok görüşmecinin metaforlarla ifade ettiği gibi, işletmeler okyanusta terk edilmiş hissettiler ve kendi başlarına çözüm üretmek zorunda kalmışlardır.

4.1.2. Yerel Yönetimlerin Denetim Odaklı Yaklaşım, Eşitsiz Uygulamalar ve Güven Sorunu

Bu merkezileşmiş arka plana karşılık, yerel yönetimlerin pandemiye karşı müdahalesine bakılırsa; alanda yetki sahibi olan İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve Beyoğlu İlçe Belediyesi özellikle dezenfeksiyon kampanyaları, maske ve hijyen kiti dağıtımı ve denetimler yoluyla görünür olmuştur. Karar alma sürecinin merkezileşmiş olması, yerel yönetimlerin politika tasarımının parçası olması ve çoğunlukla uygulayıcı olarak yaklaşım geliştirmelerine neden olmuştur.

Yerel yönetimlerin denetime yönelik uygulamaları, birçok işletme tarafından cezalandırıcı ve keyfi olarak algılanmıştır. Görüşmeciler, ruhsatsız mekânlara tolerans gösterilirken ruhsatlı olanların sıkı ve tekrarlı olarak kontrol edildiğini, uygulamanın zamanlaması ve tonunun genellikle kişisel bağlara bağlı olduğunu iletmişlerdir. Ayrıca

yerel yönetimlerin kişilerarası ilişkilere dayalı ve şeffaf politikadan uzak yapıldığı örneklere de sıklıkla karşılaşılmış (örneğin, kurallar işe yaramadığında izin dışı çalışma saatlerine zımni tolerans) ve eşitlik ilkesi oldukça zarar görmüştür. Bir meyhane işletmecisi bu durumu şöyle anlatmıştır: "Sadece ceza kesmek üzerine denetleme yapıldı. Bir güven ortamı yoktu, bir destek yoktu. Ruhsatsız yerlere dokunmadılar, bize her gün geldiler" (Görüşmeci 36).

Özetle, yerel yönetimlerin pandemi sürecindeki rolü ağırlıklı olarak denetim ve yaptırım ekseninde şekillenmiş, bu da kurumsal güveni aşındırmış ve yerel yönetimlerin pandemide destek veren ya da riski paylaşan değil, daha çok ceza kesen aktörler olarak algılanmasına yol açmıştır.

4.1.3. Meslek Odaları, Dernekler ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Sessizliği

Meslek odaları, esnaf dernekleri/birlikleri ve çeşitli sivil toplum kuruluşları gibi aracı kurumların pandemi sürecindeki eylemlerini tam bir sessizlik olarak değerlendirmek mümkündür. 71 görüşmecinin 68'i, pandemi sürecinde herhangi bir kolektif eylem, bilgilendirme toplantısı veya örgütlü desteğe katılmadığını bildirmiştir. Bu kurumlar, üyelerini bilgilendirme, taleplerini toparlayıp üst makamlara iletme ve kolektif savunma mekanizmaları oluşturma gibi işlevlerini yerine getirememiştir. Bir esnaf bu sessizliği şöyle özetlemiştir: "Oda ne yaptı? Hiçbir şey. Biz buradayız demediler bile. Aidatı alıyorlar, ama kriz anında ortada yoklar" (Görüşmeci 52). Bir başka görüşmeci ise "Hani yok devletmiş, yok işte derneklermiş, yok bilmem insan hakları koruyucularıymış kimse kimseyi savunmaz abi. Kendini savunacaksan yine kendini savunacaksın" (Görüşmeci 64) diyerek bu kurumlara güvenlerinin olmafığını belirtmişlerdir.

Bu kurumsal yokluk, aktörlerin okyanusta terk edilmek metaforuyla sıkça ifade ettiği yalnızlık ve çaresizlik duygusunu pekiştirmiştir. Yönetişim boşluğu böylece, kurumların fiziksel yokluğundan çok, beklenen işlevleri yerine getirememesi ve koordinasyonun tamamen çökmesi üzerinden üretilmiştir.

4.2. Doldurulan Boşluk: Gündelik Dayanıklılık Pratikleri ve Enformel Yönetişim Ağları

Kurumsal koordinasyonun çöküşü ve çok düzeyli yönetişim açmazının yarattığı boşluk, gündelik yaşamda gömülü mikro pratikler, enformel

ağlar ve müzakere süreçleri aracılığıyla doldurulmaya çalışılmıştır. Pandemi sürecinde en görünür dayanıklılık kapasitesi, enformel ağlar ve komşuluk ilişkileri üzerinden inşa edilmiştir. Özellikle ara sokaklarda, pasajlarda ve Nevizade gibi içe dönük mekânlarda faaliyet gösteren küçük ölçekli işletmeler, kurumsal desteklerin yokluğunda birbirlerine dayanan mikro dayanışma ağları geliştirmiştir. Bir meyhane sahibi bu durumu şöyle ifade etmiştir: "Komşularla konuştuk, kimse tek başına değildi. Birbirimizin halini sorduk, kiminin mali durumu nasıl, kim ne yapacak… Böyle bir dayanışma oldu" (Görüşmeci 12). Bu tür enformel bilgi paylaşımları, kimin ne zaman açacağı, hangi desteklere nasıl başvurulacağı, hangi tedarikçilerin esnek ödeme koşulları sunduğu gibi kritik bilgilerin dolaşımını sağlamıştır.

Beyoğlu tarihi kent merkezinde İstiklal Caddesi ve ara sokaklar arasındaki ayrım bu enformel ağların işleyişinde belirleyici olmuştur. Ana caddede kurumsal zincir mağazalar ve büyük ölçekli işletmeler daha izole ve bireysel stratejiler geliştirirken, ara sokaklardaki küçük işletmeler daha yoğun komşuluk ilişkileri ve kolektif müzakere kapasitesi göstermiştir. Ancak bu enformel ağların varlığı ve etkinliği, önceden var olan sosyal sermayeye sıkı sıkıya bağlıdır. Uzun süredir aynı bölgede faaliyet gösteren, yerel aktörlerle yerleşik ilişkileri olan işletmeler, yeni açılmış veya zincir mağazalara göre çok daha avantajlı konumdaydılar.

Devletin kira yükümlülüklerinde hiçbir düzenleme yapmaması, kira indirimini tamamen bireysel müzakereye bırakmıştır. Bu müzakere süreci, aktörlerin pazarlık gücüne, mülk sahibiyle olan ilişkisinin niteliğine ve işletmenin sembolik değerine göre son derece eşitsiz sonuçlar üretmiştir. Uzun süreli kiracılar ve mülk sahibiyle kişisel ilişkisi olan aktörler kısmen başarılı müzakereler yürütebilirken, pazarlık gücü düşük işletmeler tahliye tehdidiyle karşılaşmıştır: Kurumsal mülk sahipleri ile olan ilişkilerde ise müzakere olanağı çoğu zaman hiç doğmamış, vakıflarla ilgili olan ilişkilerde de vakfın inisiyatifine kalmıştır: "Komşularımdan işte biz aynı vakfın kiracısı bu sokakta yaklaşık 9 kişiyiz... Tahliye kararı aldırdı..." (Görüşmeci 34). Bu eşitsiz müzakere süreci, dayanıklılığın bireysel kapasiteden çok ilişkisel ve bağlamsal olduğunu göstermektedir.

Kira yükü kadar kritik olan personel giderleri de doğrudan müzakere konusu olmuştur. Kısa çalışma ödeneğinin sınırlılıkları nedeniyle, birçok işletme çalışanlarla ücret kesintileri, ücretsiz izinler ve işten çıkarmalar konusunda anlaşmaya varmıştır. Kayıt dışı çalışanlar ise en

kırılgan grubu oluşturmuş, hiçbir sosyal güvenlik desteği olmadan gelir kaybını yaşamışlardır. Tedarikçi ödemeleri ve fatura yükümlülükleri de önemli bir müzakere alanı haline gelmiştir. Anlayışlı tedarikçilerle ödeme ertelemesi sağlanırken, bazı durumlarda kredi çekilmesi zorunlu hale gelmiştir.

Kurumsal desteklerin ve resmi rehberliğin yetersizliği, aktörleri yaratıcı ve doğaçlama çözümler geliştirmeye itmiştir. Özellikle perakende ve yeme-içme sektöründe birçok işletme pandemi sürecinde ilk kez online satış ve teslimat sistemlerine geçmiş, ürün çeşitlendirmesi yapmış, mekân kullanımını yeniden düzenlemiş ve müşteri ilişkilerini kişiselleştirmiştir. Ancak bu mikro-yeniliklerin de eşitsiz dağıldığını belirtmek gerekir; dijital okuryazarlık, teknik altyapı, finansal kaynaklara erişim ve beşeri sermaye hangi işletmelerin bu stratejileri uygulayabileceğini belirlemiştir.

Önemle belirtmek gerekir ki, pandemi sürecinde ekonomik gelişmeler gereği birçok işletmenin kapanması veya taşınması gerekirken, İstiklal Caddesi ve Beyoğlu'na olan duygusal bağ ve sembolik sermaye nedeniyle kalmaya devam etmiştir. "İstiklal yani çok başka bir yer"(Görüşmeci 3), "E bir de havasını kokluyorsun buradan zaten ayrılamıyorsun. En kötü tarafı da o." (Görüşmeci 19) gibi ifadeler, Beyoğlu'nun sadece bir ticari mekân değil, aynı zamanda kimlik, hafıza ve topluluk hissi üreten bir yer olduğunu göstermektedir. Ancak bu yerleşiklik aynı zamanda bir tuzak işlevi de görmüş; bazı aktörler yüksek kira maliyetleri ve alternatif mekân bulamamaları nedeniyle alanda zorlanarak kalmaya devam etmişlerdir.

4.3. Yeniden Üretilen Eşitsizlik: Paradoksal Dayanıklılık ve Görünmez Kırılganlıklar

Pandemi sonrası normalleşme süreci, görünürde bir toparlanmayı işaret etmektedir: işletmeler yeniden açılmış, İstiklal Caddesi'ne yoğunluk geri dönmüş, ayak sayısı eskisinden çok daha fazla düzeye ulaşmıştır. Bir görüşmeci bu hızlı toparlanmayı "çok hızlı ve agresif" (Görüşmeci 26) olarak ifade etmiştir. Ancak bu görünür toparlanma, derin ve kalıcı kırılganlıkları gizlemektedir. Dayanıklılık, Beyoğlu tarihi kent merkezinde paradoksal bir biçimde hem şokları absorbe etmiş hem de mevcut eşitsizlikleri yeniden üretmiş ve derinleştirmiştir.

Pandemi sürecinde hayatta kalmayı başaran işletmelerin büyük bir kısmı yoğun borçlanma ve finansal kırılganlığın artması pahasına gerçekleştirmiştir. Görüşülen işletmelerin yaklaşık yarısı pandemi

döneminde kredi kullanmış, bir kısmı ise kira, tedarikçi ve fatura borçlarını biriktirmiştir. Bir restoran işletmecisi durumu şöyle özetlemiştir: "Ayaktayız ama nasıl ayaktayız? Borçla. Krediler bitmedi daha. Her ay ödüyoruz hâlâ" (Görüşmeci 33). Bu finansal kırılganlık, işletmelerin gelecek krizlere karşı dayanıklılığını önemli ölçüde zayıflatmıştır; çünkü yeni bir şok durumunda kullanabilecekleri rezerv veya kredi kapasiteleri tükenmiş durumdadır. Pandemi öncesi zaten yüksek olan kira baskısı ise normalleşme süreciyle birlikte daha da artmıştır; 2023 verilerine göre İstiklal Caddesi kiraları %63 artış göstermiş ve cadde, pandemi sonrası küresel ölçekte en hızlı toparlanma gösteren ticari koridor olmuştur (Cushman & Wakefield, 2023). Ancak bu sözde başarı hikâyesi, aynı zamanda küçük ölçekli, yerel sermayeli işletmelerin baskı altına girdiği bir sürecin göstergesi olarak okunmalıdır.

Pandemi sürecinde en savunmasız gruplardan biri olan çalışanlar, normalleşme döneminde de kırılganlıklarını sürdürmüştür. Birçok işletme, pandemi öncesi istihdam seviyelerine geri dönememiş; mikro ve küçük ölçekli işletmeler kalıcı olarak daha az personelle çalışmaya başlamıştır. İşini kaybeden çalışanların bir kısmı sektörü tamamen terk ederken, bir kısmı daha güvencesiz ve düşük ücretli işlere yönelmiştir. Pandemi sürecinde yaygınlaşan esnek çalışma düzenleri normalleşme döneminde de devam etmiş, emek piyasasının güvencesizliği yapısal hale gelmiştir.

Sosyal sermayenin aşınması, belki de en az görünür ancak en uzun vadeli kırılganlık olarak ortaya çıkmıştır. Pandemi öncesi zaten zayıflamış olan esnaf dayanışması ve kolektif örgütlenme kapasitesi, pandemi sürecinde daha da erozyona uğramıştır. "Bizim varlığımızdan kimsenin haberi yok" (Görüşmeci 47) ifadesiyle özetlenen görünmezlik ve yalnızlık hissi, normalleşme döneminde de devam etmiştir. Ticaret odaları ve esnaf derneklerinin pandemi sürecindeki pasifliği, bu kurumların meşruiyetini ve üyelerin güvenini ciddi biçimde sarsmıştır. Birçok görüşmeci, artık bu kurumlardan bir beklenti içinde olmadığını, gelecekteki krizlerde de yine kendi başlarına kalacaklarını düşündüklerini belirtmiştir.

Fonksiyonel homojenleşme ve aslında bununla çok yakından bağlantılı olan kültürel erozyonun derinleşmesi, pandemi sonrası dönemin en çarpıcı yönlerinden biridir. Kapanan küçük, bağımsız ve uzmanlaşmış işletmelerin yerini, zincir mağazalar ve turizm odaklı standart mekanlar almıştır. Özellikle lokum, kuruyemiş ve baklava gibi Orta Doğulu

turist profiline hitap eden işletmelerin sayısı artmış, caddenin özgün kimliği değişime uğramıştır. Bir görüşmeci bu durumu "Eskiden her dükkânın bir hikayesi vardı. Şimdi hepsi aynı. Lokumcu, çikolata... Beyoğlu'nun ruhu kayboldu" (Görüşmeci 53) sözleriyle ifade etmiştir. Görülmektedir ki homojenleşme, yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda kültürel ve sembolik bir kayıp olarak deneyimlenmektedir.

Beyoğlu tarihi kent merkezinde hafta içi ve hafta sonu ziyaretçi sayıları arasındaki farkın daralması ise yerel kullanıcıların geri çekildiğinin ve turizm bağımlılığının derinleştiğinin göstergeleri olarak değerlendirilmektedir. Pandemi öncesi hafta içi İstiklal Caddesi'ni gündelik yaşamın bir parçası olarak kullanan İstanbullu orta sınıf, pandemi sonrasında bu alışkanlığını büyük ölçüde kaybetmiştir.

Paradoksal dayanıklılık, böylece bir yandan bölgenin ekonomik aktivitesinin ve görünür yoğunluğunun hızla geri dönmesini, diğer yandan bu toparlanmanın altında yatan borçlanma, güvencesizlik, sosyal sermaye kaybı, kültürel erozyon ve eşitsizliklerin derinleşmesini ifade etmektedir. Görünürde ayakta kalan bir sistem, aslında en kırılgan aktörlerinin omuzlarında yükselen ve gelecekteki şoklara karşı daha az dayanıklı bir yapıya dönüşmüştür.

5. Tartışma ve Sonuç

Bu çalışma, COVID-19 pandemisi sürecinde İstanbul Beyoğlu tarihi kent merkezinde yönetişim boşluklarının nasıl üretildiğini, gündelik pratikler aracılığıyla nasıl doldurulmaya çalışıldığını ve bu süreçlerin mevcut eşitsizlikleri nasıl yeniden ürettiğini incelemiştir. Araştırma, 71 işletme sahibi, yöneticisi ve çalışanıyla gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelere dayanmakta; yönetişim boşluğu, gündelik yönetişim ve gündelik dayanıklılık kavramlarını analitik çerçeve olarak kullanmaktadır. Bulgular, pandeminin Türkiye bağlamında temel bir paradoksu açığa çıkardığını ortaya koymaktadır: merkezi hükümet kapsamlı kısıtlamalar ve destek paketleri açıklamış, belediyeler dezenfeksiyon ve denetim faaliyetleri yürütmüş, meslek odaları, esnaf dernekleri ve sivil toplum kuruluşları ise büyük ölçüde sessiz kalmış, ancak tüm bu müdahaleler ve müdahalesizlikler koordinasyonsuz, çelişkili ve yerel ihtiyaçlara yanıt veremeyen bir görünüm sergilemiştir. Bu durum, pandeminin yalnızca bir sağlık veya ekonomik kriz olmadığını, aynı zamanda çok düzeyli yönetişim sisteminin yapısal açmazlarını görünür kılan sistemik bir eşik olduğunu göstermektedir.

Çalışmanın birinci bulgusu, yönetişim boşluğunun çok düzeyli koordinasyonun çöküşünden kaynaklandığıdır. Çok düzeyli yönetişim literatürü açısından değerlendirildiğinde, Türkiye'de pandemi yönetimi Hooghe ve Marks'ın (2003) Tip I ve Tip II modelleri arasında değil, merkezi otoritenin katı hiyerarşik kontrolü ile yerel düzeyin tamamen araçsallaştırılması arasında salınım göstermiştir. Yerel yönetimler karar alma süreçlerine dahil edilmeden yalnızca uygulayıcı olarak konumlandırılmış; bu durum yerel bilginin, mekânsal özgüllüğün ve katılımcı mekanizmaların kriz yönetimine entegre edilememesine yol açmıştır. Meslek odaları, esnaf dernekleri ve sivil toplum kuruluşlarının görünmez kalması ise dikey koordinasyonun yanı sıra yatay koordinasyonun da çöktüğünü göstermektedir.

İkinci bulgu, yönetişim boşluklarının gündelik pratikler aracılığıyla doldurulma sürecinin son derece eşitsiz olduğudur. Enformel ağlar, mal sahipleriyle müzakereler, tedarikçi borç yönetimi ve mikro-yenilikler, güçlü sosyal sermayeye, pazarlık kapasitesine ve mekânsal yerleşikliğe sahip aktörler tarafından mobilize edilebilmiştir. Ancak bu kaynaklardan yoksun aktörler, yani yeni açılmış işletmeler, kayıt dışı çalışanlar ve kurumsal mal sahipleriyle ilişki içinde olanlar, tahliye, işsizlik ve kapanma tehdidiyle karşılaşmıştır. Bu durum, gündelik dayanıklılık pratiklerinin mevcut eşitsizlikleri hafifletmediğini, aksine pekiştirdiğini ve derinleştirdiğini göstermektedir.

Üçüncü bulgu, paradoksal dayanıklılık olgusudur. Beyoğlu'nun görünürde hızlı toparlanması, yani ziyaretçi sayılarının artması, işletmelerin yeniden açılması ve kiraların rekor düzeylere çıkması başarılı bir dayanıklılık hikâyesi izlenimi vermektedir. Ancak bu toparlanma, artan borçluluk, sosyal sermayenin erozyonu, fonksiyonel ve kültürel homojenleşme ve yerel kullanıcıların geri çekilmesi gibi derin kırılganlıkların üzerinde yükselmektedir. Bu bulgu, dayanıklılığın kimin için, hangi koşullarda ve hangi bedeller karşılığında gerçekleştiğini sormayı zorunlu kılmaktadır. Görünür toparlanma en kırılgan aktörlerin omuzlarında yükselmiş ve sistem gelecekteki şoklara karşı daha az dayanıklı hale gelmiştir.

Bu bulguların ötesinde çalışmanın kuramsal katkısı, yönetişim boşluğu kavramını kentsel kriz yönetimi bağlamına taşımış olmasıdır. Literatürde ağırlıklı olarak dijital yönetişim ve küresel ilişkiler alanlarında ele alınan bu kavram, Beyoğlu deneyimi üzerinden kentsel ölçeğe uyarlanmıştır. Bulgular, yönetişim boşluğunun yalnızca kurumların fiziksel yokluğundan değil, çok düzeyli koordinasyonun çöküşünden, bilgi akışının kesilmesinden ve aracı kurumların işlevsizleşmesinden kaynaklandığını göstermektedir.

Sonuç olarak Beyoğlu tarihi kent merkezi örneği, krizlerin kentsel mekânı yalnızca kırılganlaştırmakla kalmadığını; aynı zamanda gündelik müdahaleler ve enformel stratejiler üzerinden yeni toplumsal ve mekânsal düzen arayışlarına sürüklediğini ortaya koymaktadır. Kentler, böylesi krizler karşısında basit bir toparlanma değil, köklü bir yeniden yapılanma eşiğinde durmaktadır. Bu eşiğin nasıl aşılacağı, gelecekteki kırılganlıkların niteliğini belirleyecek; kapsayıcılık, adalet ve kamusal yarar ilkeleriyle bütünleştiği ölçüde, değişim süreci toplumsal olarak daha dayanışmacı ve dönüştürücü bir potansiyel kazanacaktır.

6. Kaynaklar

Berkes, F., Colding, J. ve Folke, C. (2002). Introduction. C. Folke, F. Berkes ve J. Colding (Ed.), Navigating Social-Ecological Systems: Building Resilience for Complexity and Change içinde (s. 1-30). Cambridge: Cambridge University Press.

Betteridge, B. ve Webber, S. (2019). Everyday resilience, reworking, and resistance in North Jakarta's kampungs. Environment and Planning E: Nature and Space, 2(4), 944-966. https://doi.org/10.1177/2514848619853985

Bratersky, M. (2020). Is BRICS Capable of Filling the Vacuum in Global Governance? L. Grigoryev ve A. Pabst (Ed.), Global Governance in Transformation: Challenges for International Cooperation içinde (s. 129-143). Cham: Springer International Publishing.

Carpenter, S., Walker, B., Anderies, J. M. ve Abel, N. (2001). From Metaphor to Measurement: Resilience of What to What? Ecosystems, 4(8), 765-781. https://doi.org/10.1007/s10021-001-0045-9

Carroll, B. J., Brummel, L., Toshkov, D. ve Yesilkagit, K. (2025). Multilevel governance and responses to the COVID-19 pandemic: A systematic literature review. Regional & Federal Studies, 35(2), 305-326. https://doi.org/10.1080/13597566.2023.2292997

Cornea, N. L., Véron, R. ve Zimmer, A. (2017). Everyday governance and urban environments: Towards a more interdisciplinary urban political ecology. Geography Compass, 11(4), e12310. https://doi.org/10.1111/gec3.12310

Cushman & Wakefield. (2023). Main Streets Across The World 2023 (Rapor No. 35). Cushman & Wakefield.

Folke, C. (2006). Resilience: The emergence of a perspective for social–ecological systems analyses. Global Environmental Change, 16(3), 253-267. https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2006.04.002

Hajer, M. (2003). Policy without polity? Policy analysis and the institutional void. Policy Sciences, 36(2), 175-195. https://doi.org/10.1023/A:1024834510939

Harris, L. M., Chu, E. K. ve Ziervogel, G. (2018). Negotiated resilience. Resilience, 6(3), 196-214. https://doi.org/10.1080/21693293.2017.1353196

Hooghe, L. ve Marks, G. (2003). Unraveling the Central State, but How? Types of Multi-level Governance. American Political Science Review, 97(2), 233-243. https://doi.org/10.1017/S0003055403000649

Jessop, B. (2009). From Governance to Governance Failure and from Multi-level Governance to Multi-scalar Meta-governance. B. Arts, A. Lagendijk ve H. van Houtum (Ed.), The Disoriented State: Shifts in Governmentality, Territoriality and Governance içinde (s. 79-98). Dordrecht: Springer Netherlands. https://doi.org/10.1007/978-1-4020-9480-4_4

Kuhlmann, S. ve Franzke, J. (2022). Multi-level responses to COVID-19: Crisis coordination in Germany from an intergovernmental perspective. Local Government Studies, 48(2), 312-334. https://doi.org/10.1080/03003930.2021.1904398

Meerow, S. ve Newell, J. P. (2016). Urban resilience for whom, what, when, where, and why? Urban Geography, 40(3), 309-329. https://doi.org/10.1080/02723638.2016.1206395

Wirtz, B. W., Weyerer, J. C. ve Kehl, I. (2022). Governance of artificial intelligence: A risk and guideline-based integrative framework. Government Information Quarterly, 39(4), 101685. https://doi.org/10.1016/j.giq.2022.101685

Wylie, B. (2018, 13 Mart). Governance Vacuums and How Code Is Becoming Law. Centre for International Governance Innovation. https://www.cigionline.org/articles/governance-vacuums-and-how-code-becoming-law/

Bütünleşik Afet Riskleri ve Akıllı Kentler: Değişimin Eşiğinde Planlamanın Yeniden Kurgulanışı*

Elif Öztürk
Erciyes Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Doç. Dr. Umut Doğan
Erciyes Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

*Bu çalışma, "Planlama Anlatısı Olarak 'Dirençlilik' Kavramının Kentsel Biçimleniş Süreçlerine Yansıması" başlıklı tez önerisinden üretilmiştir.

Özet

Çalışma, akıllı şehir uygulamalarının afetlere karşı kentsel dirençlilik üretme kapasitesini uluslararası ve ulusal örnekler üzerinden karşılaştırmalı olarak değerlendirmektedir. Çalışmada Tokyo'nun erken uyarı ve altyapı otomasyonu, Singapore'un Virtual Singapore dijital ikiz modeli, Copenhagen'in Cloudburst Planı ve Rotterdam "Water Squares" planları ile Türkiye bağlamında ise İstanbul – AKOM ve Trafik Yönetimi, Gaziantep – Afet Sonrası Dijital Entegrasyon, Konya Akıllı Ulaşım Projeleri ile Kahramanmaraş ve İzmir örnekleri incelenmiştir.

Çalışma, yalnızca mevcut uygulamaları incelemekle kalmayıp "what-if" (olası durum) senaryo modellemesi yaklaşımını da içermektedir. Bu kapsamda, dijital altyapının planlama ile tam entegre olduğu, kısmi entegre olduğu ve yalnızca veri üretimiyle sınırlı kaldığı varsayımsal senaryolar karşılaştırılmıştır. Böylece teknolojinin müdahale süresi, altyapı sürekliliği ve mekânsal güvenlik üzerindeki olası etkileri analitik olarak değerlendirilmiştir. Bulgular, dijital sistemlerin tek başına dirençlilik üretmediğini; gerçek etkinliğin teknoloji, mekânsal planlama, altyapı entegrasyonu ve yönetişim kapasitesinin birlikte çalışmasıyla sağlandığını göstermektedir. Uluslararası örneklerde proaktif modelleme ve otomatik müdahale mekanizmaları öne çıkarken, Türkiye'de uygulamaların daha çok afet sonrası veri üretimi ve hasar tespiti odaklı olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak çalışma, akıllı şehir yaklaşımının yalnızca dijitalleşme değil; senaryo temelli risk analizi, çift işlevli kamusal alan tasarımı ve bütünleşik afet yönetimi ile desteklendiğinde sürdürülebilir kentsel dirençlilik üretebileceğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Akıllı Kentleşme, Kentsel Dirençlilik, Bütünleşik Afet Riski, Afet Odaklı Tasarım, Mekânsal Planlama, Dijital İkiz, Risk Yönetimi.

Integrated Disaster Risks and Smart Cities

Abstract

The study evaluates the capacity of smart city applications to generate urban resilience against disasters through a comparative analysis of international and national examples. The study examines Tokyo's early warning and infrastructure automation, Singapore's Virtual Singapore digital twin model, Copenhagen's Cloudburst Plan, and Rotterdam's "Water Squares"; in the Turkish context, it examines the examples of Istanbul – AKOM and Traffic Management, Gaziantep – Post-Disaster Digital Integration, Konya Smart Transportation Projects, Kahramanmaras, and Izmir.

The study not only examines existing applications but also incorporates a "what-if" scenario modeling approach. In this context, hypothetical scenarios where the digital infrastructure is fully integrated with planning, partially integrated, and limited to data production only were compared. Thus, the potential effects of technology on response time, infrastructure continuity, and spatial security were analytically evaluated.

The findings show that digital systems alone do not produce resilience; real effectiveness is achieved through the combined efforts of technology, spatial planning, infrastructure integration, and governance capacity. While proactive modeling and automatic intervention mechanisms stand out in international examples, applications in Turkey are seen to be more focused on post-disaster data production and damage assessment.

Consequently, the study reveals that the smart city approach can only generate sustainable urban resilience when supported by scenario-based risk analysis, dual-purpose public space design, and integrated disaster management, rather than digitalization alone.

Keywords: Smart Urbanization, Urban Resilience, Integrated Disaster Risk, Disaster-Focused Design, Spatial Planning, Digital Twin, Risk Management.

1. Giriş ve Ana Bölümler

Günümüz kentleri, eş zamanlı ve kesişen krizlerin mekânsal yoğunlaşma alanları hâline gelmiştir. İklim krizine bağlı aşırı hava olayları, artan afet sıklığı ve şiddeti, kontrolsüz kentleşme süreçleri ve kırılgan altyapı sistemleri kentleri yalnızca fiziksel değil; sosyal, ekonomik ve yönetsel açılardan da baskı altına almaktadır. Afetler artık tekil ve izole olaylar olarak değil, birbirini tetikleyen ve zincirleme etkiler üreten bütünleşik risk süreçleri olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum, planlama disiplininin geleneksel, statik ve yalnızca arazi kullanım kararlarına dayalı yaklaşımlarının yetersiz kaldığını göstermektedir.

Türkiye bağlamında 2023 yılında meydana gelen Kahramanmaraş merkezli depremler, afetlerin çok katmanlı doğasını açık biçimde ortaya koymuştur. Yapı stokundaki kırılganlık, ulaşım ve altyapı ağlarının çökmesi, geçici barınma alanlarının yetersizliği ve mekânsal organizasyon eksiklikleri; riskin yalnızca jeolojik bir mesele olmadığını, planlama kararlarının doğrudan sonuç ürettiğini göstermiştir. Benzer biçimde kıyı bölgelerinde artan yangınlar ve sel olayları, kentlerin iklim uyum kapasitesinin sınırlı olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda çalışmanın temel sorusu şudur: Akıllı kent teknolojileri, mekânsal planlama ve afet odaklı tasarım ile bütünleştirildiğinde kentsel dirençlilik nasıl güçlendirilebilir?

Akıllı kent yaklaşımı çoğu zaman dijital altyapı, sensör ağları ve veri yönetimi sistemleri üzerinden tanımlanmaktadır. Ancak bu çalışma, teknolojiyi amaç değil araç olarak konumlandırmakta; esas odağı mekânsal dirençlilik üzerine kurmaktadır. Dolayısıyla mesele, kentte veri üretilip üretilmediği değil; bu verinin plan kararlarına, tasarım stratejilerine ve afet senaryolarına nasıl entegre edildiğidir.

Bu çerçevede çalışma; bütünleşik afet riski kavramını temel alarak, akıllı kent uygulamalarını mekânsal tasarım stratejileriyle ilişkilendiren bir planlama yaklaşımı önermektedir. Amaç, kentlerin yalnızca afet sonrası yeniden inşasını değil, afet öncesinde risk azaltıcı ve adaptif kapasiteyi güçlendiren bir yeniden düşünme sürecini ortaya koymaktır.

1.1.Bütünleşik Afet Riski

Geleneksel afet literatüründe risk; tehlike × maruz kalma × kırılganlık bileşenleri üzerinden tanımlanır. Ancak günümüz kentlerinde afetler artık tek bir tehditten ibaret değildir. Deprem sonrası yangınlar, sel sonrası salgın riskleri, iklim kaynaklı göç hareketleri gibi zincirleme

etkiler, riskin çok katmanlı bir yapı kazandığını göstermektedir.

Bütünleşik afet riski yaklaşımı, afetleri birbirinden bağımsız olaylar olarak değil; mekânsal, toplumsal ve yönetsel sistemlerin kesişiminde ortaya çıkan etkileşimli süreçler olarak ele alır. Bu yaklaşım dört temel boyutu birlikte değerlendirir:

- Fiziksel–mekânsal yapı (yapı stoku, altyapı, arazi kullanımı)
- Toplumsal kırılganlık (gelir, erişim, yaş, dezavantajlı gruplar)
- Yönetsel kapasite (kurumsal koordinasyon, planlama araçları)
- Teknolojik altyapı (erken uyarı, veri platformları, sensör sistemleri)

Özellikle 2023 Kahramanmaraş depremleri, riskin yalnızca jeolojik bir mesele olmadığını; plan kararları, açık alan yetersizliği ve dijital koordinasyon eksikliklerinin yıkımın boyutunu artırabildiğini göstermiştir. Bu durum sonucunda bütünleşik afet riski, yalnızca tehlikeyi azaltmayı değil; kırılganlıkları dönüştürmeyi ve sistemler arası entegrasyonu güçlendirmeyi hedefler.

1.2.Kentsel Dirençlilik Literatürü

Dirençlilik kavramı ekoloji kökenli olmakla birlikte, zamanla planlama ve kent çalışmalarında merkezi bir kavrama dönüşmüştür. Norris ve arkadaşları (2008), dirençliliği toplulukların kriz sonrası toparlanma kapasitesi üzerinden tanımlar. Bu yaklaşım, sosyal ağlar, ekonomik kaynaklar ve yerel organizasyon kapasitesine vurgu yapar. Meerow ve arkadaşları (2016) ise kentsel dirençliliği, kent sistemlerinin şoklara karşı uyum sağlama, yeniden organize olma ve dönüşebilme kapasitesi olarak tanımlar. Bu yaklaşım üç önemli kapasiteyi öne çıkarır:

- Önleyici kapasite (risk azaltma)
- Adaptif kapasite (uyum sağlama)
- İyileştirici kapasite (toparlanma ve yeniden yapılanma)

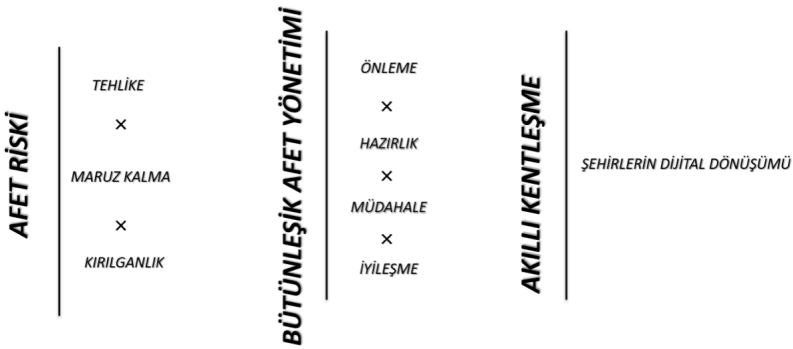

Resim 1: Akıllı Kent, Dirençlilik ve Bütünleşik Afet Riski Kavramları

Ancak literatürde sıkça görülen eksiklik, bu kapasitenin mekânsal tasarım araçlarıyla nasıl somutlaştırılacağıdır. Dirençlilik çoğu zaman soyut bir hedef olarak kalmakta; plan kararlarına ve kentsel tasarım stratejilerine yeterince entegre edilememektedir. Bu çalışma, dirençlilik kavramını doğrudan mekânsal planlama ve kamusal alan organizasyonu üzerinden yeniden ele almaktadır.

1.3.Akıllı Kent Yaklaşımı

Akıllı kent yaklaşımı genellikle dijital altyapı, veri yönetimi ve teknoloji temelli yönetim modelleri üzerinden tanımlanır. Rudolf Giffinger ve arkadaşlarının (2007) geliştirdiği çerçevede akıllı kentler; yönetişim, mobilite, çevre, ekonomi ve yaşam kalitesi göstergeleri üzerinden değerlendirilir. Ancak bu çalışmada akıllı kent; teknolojik donanım düzeyi yüksek bir kent değil; veriyi mekânsal karar süreçlerine entegre edebilen kent olarak tanımlanır ve dijital ikiz sistemleri, sensör ağları, erken uyarı mekanizmaları ile CBS tabanlı analizler; ancak planlama ve tasarım kararlarına entegre edildiğinde dirençlilik üretir. Örneğin; deprem erken uyarı sistemi varsa ancak tahliye rotaları mekânsal olarak planlanmamışsa sistem eksiktir. Ya da sel sensörleri mevcutsa ancak kamusal alanlar suyu depolayacak biçimde tasarlanmamışsa teknoloji tek başına yeterli değildir. Bu nedenle akıllı kent yaklaşımı, bu çalışmada mekânsal dirençliliği güçlendiren araçlar bütünü olarak ele alınmaktadır.

2. Yöntem

Bu çalışma, kavramsal bir model önerisi geliştirmeyi amaçladığından,

nicel veri üretiminden ziyade kuramsal karşılaştırma, senaryo temelli değerlendirme ve vaka analizi yöntemlerine dayanmaktadır. Yöntem üç aşamada yapılandırılmıştır: (1) literatür analizi, (2) senaryo modelleme ("what-if" analizi) ve (3) uluslararası–ulusal vaka karşılaştırması (akıllı şehir endeksleri).

2.1. Literatür Analizi

İlk aşamada afet riskinin yalnızca tehlike (hazard) temelli değil; maruziyet, kırılganlık ve kapasite bileşenlerini içeren çok boyutlu bir yapı olduğu kabul edilmiştir. Bu yaklaşım özellikle United Nations Office for Disaster Risk Reduction (UNDRR) tarafından geliştirilen risk formülasyonu (Risk = Tehlike × Maruziyet × Kırılganlık) çerçevesinde ele alınmıştır. Bu bağlamda riskin mekânsal planlama, altyapı kapasitesi ve yönetişim ile doğrudan ilişkili olduğu vurgulanmıştır.

İkinci aşamada kentsel dirençlilik literatürü incelenmiştir. Dirençlilik; yalnızca afet sonrası toparlanma kapasitesi değil, aynı zamanda sistemin şoklara uyum sağlama ve dönüşme kapasitesi olarak değerlendirilmiştir. Bu çerçevede dirençlilik; altyapı sürekliliği, yönetsel koordinasyon, sosyal dayanıklılık ve mekânsal planlama entegrasyonu üzerinden analiz edilmiştir. Özellikle kent sistemlerinin karmaşık adaptif sistemler olarak ele alındığı çalışmalar referans alınmıştır.

Üçüncü eksende akıllı kent literatürü incelenmiş; teknoloji odaklı yaklaşımlar ile yönetişim ve veri temelli karar mekanizmalarını merkeze alan yaklaşımlar karşılaştırılmıştır. Bu kapsamda akıllı kent performanslarını ölçen uluslararası göstergelerden biri olan Akıllı Şehri Endeksi çerçevesi değerlendirilmiştir. Literatürde teknolojik altyapının tek başına yeterli olmadığı; veri entegrasyonu, kriz yönetimi kapasitesi ve ulaşım planlaması ile bütünleşmediği sürece dirençlilik üretmediği ortaya konmuştur.

2.2. Senaryo Modelleme ("What-if" Analizi)

Öncelikle referans demografik veri olarak 2024 ADNKS nüfus verileri esas alınmıştır (Türkiye İstatistik Kurumu).

- Kahramanmaraş il nüfusu (2024 ADNKS): 1.116.618 kişi – Türkiye İstatistik Kurumu
- Ortalama hane halkı büyüklüğü (Türkiye, 2023): 3,13 kişi

– Türkiye İstatistik Kurumu

Yeni konut üretimine bağlı nüfus artışı aşağıdaki temel projeksiyon formülü ile hesaplanmıştır:

Ek Nüfus = Konut Sayısı × Ortalama Hane Halkı Büyüklüğü

Ortalama hane halkı büyüklüğü yine resmi istatistiklere dayalı olarak 3,1–3,5 aralığında parametrik değişken olarak kullanılmıştır.

Ulaşım talebi hesaplamasında motorlaşma oranı yöntemi uygulanmıştır. Türkiye'de 1000 kişi başına düşen otomobil sayısı verileri ((Türkiye'de 2024 itibarıyla 1.000 kişi başına düşen otomobil sayısı ≈ 198–210 aralığındadır – Türkiye İstatistik Kurumu)) referans alınarak:

Ek Araç = Ek Nüfus × Araç Sahiplik Oranı

formülü kullanılmıştır. Bu yaklaşım kentsel ulaşım planlamasında kullanılan standart "motorization rate projection" yöntemine dayanmaktadır. Küçük ve orta ölçekli kentlerde araç sahipliği genellikle ülke ortalamasına yakın ya da biraz altında seyretmektedir. Bu nedenle modelde 180–210 araç / 1000 kişi aralığı kullanılmıştır.

Altyapı yükü hesaplamasında birim tüketim yaklaşımı benimsenmiştir. Kişi başı günlük su tüketimi 160–200 litre/gün (belediye su idareleri ve Çevre Bakanlığı verileri ortalaması) aralığı kullanılarak:

Ek Su Talebi = Ek Nüfus × Kişi Başına Düşen Günlük Tüketim Miktarı

hesaplaması yapılmıştır. Aynı yöntem elektrik ve atık üretimi için de uygulanmıştır.

Trafik etkisinin tahmininde doğrudan lineer artış varsayımı yerine, nüfus artışı ile trafik talebi arasındaki doğrusal olmayan ilişkiyi yansıtan dönüşüm katsayısı kullanılmıştır. Literatürde nüfus artışının trafik talebine 1,2–1,8 katsayılı yansıdığı gösterilmektedir. Bu nedenle:

Trafik Artışı = Nüfus Artışı × (1,2 – 1,8)

aralığı esas alınmıştır. Pik saat etkileri yerel yoğunlaşma ve yol kapasitesi (V/C oranı) çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Afet performansı analizinde ise yoğunluk artışı, arter kapasitesi, tahliye potansiyeli ve toplu taşıma entegrasyonu birlikte ele alınmıştır. Bu değerlendirme, bütünleşik kırılganlık analizi yaklaşımına dayanmaktadır; fiziksel altyapı kapasitesi ile yönetsel ve dijital kapasite birlikte yorumlanmıştır.

Kahramanmaraş (2025) referans verileri temel alınarak hazırlanmış, parametreye duyarlı ve aralık değerleri içeren senaryo modellemesini sunmaktadır. Hesaplamalar resmi nüfus ve araç sahipliği verileri (Türkiye İstatistik Kurumu) ile mobilite ve altyapı literatüründeki katsayı aralıklarına dayanmaktadır.

Tablo 1: Referans Model Varsayımları (2025 yılı TÜİK, Mobilite ve Altyapı Literatüründeki Katsayı Aralıklarından Alınmıştır.)

Parametre	Referans Değer	Kullanılan Ağırlık
İl nüfusu	~1.116.000	Sabit
Ortalama hane	3,1 kişi	3,1 – 3,5
Araç sahipliği	~200/1000 kişi	180 – 210
Kişi başı su tüketimi	~180 L/gün	160 – 200 L
Trafik dönüşüm katsayısı	1,2 – 1,8	Literatür aralığı
Toplu taşıma entegrasyonu	Sınırlı	Senaryoya bağlı

SENARYO 1 = 500 Konut Alanına Sahip Yeni Gelişim Alanı

Bu senaryo, düşük yoğunluklu kontrollü büyümenin kent sistemi üzerindeki ilk eşik etkisini analiz etmek amacıyla oluşturulmuştur. Amaç, mevcut altyapı kapasitesinin küçük ölçekli nüfus artışına ne ölçüde tolerans gösterebildiğini ortaya koymaktır.

- Senaryo 1.1. Nüfus Hesabı

500 konut × 3,3 kişi (ortalama) = 1.650 kişi

Aralık: 1.550 – 1.750 kişi

Bu artış toplam il nüfusuna oranla: ≈ %0,14 – %0,16 artış

- Senaryo 1.2. Araç Talebi

1.650 kişi × (0,18–0,21 araç/kişi) = 297 – 346 yeni araç

- Senaryo 1.3. Su Talebi

1.650 kişi × 160–200 litre = 264.000 – 330.000 litre/gün = 264 – 330 ton/gün

- Senaryo 1.4. Trafik Etki Tahmini

Nüfus artışı ≈ %0,15

Trafik katsayısı (1,2–1,8 çarpan): ≈ %0,18 – %0,27 şehir geneli trafik artışı

Ancak yerel (mahalle ölçeği) yoğunlaşmada bu değer: %6 – %10 pik saat artışı üretebilir.

Senaryoda yaklaşık 500 yeni konut üretimi varsayılmış; ortalama hane halkı büyüklüğü üzerinden ek nüfus hesaplanmıştır. Bu artışa bağlı olarak araç sahipliği projeksiyonu ve kişi başı su tüketimi katsayısı kullanılarak altyapı yükü tahmin edilmiştir. Demografik değişim ve nüfus artış oranına ilişkin hesaplamaları (Tablo 2) ile ulaşım ve altyapı sistemlerine yansıyan etkiler (Tablo 3) aşağıda gösterilmektedir.

Tablo 2: Demografik Etki

Hesap Kalemi	Değer
Yeni konut	500
Ortalama hane	3,3
Ek nüfus	~1.650 kişi
Nüfus artış oranı	%0,15

Tablo 3: Ulaşım ve Altyapı Etkisi

Gösterge	Tahmini Etki
Ek araç	297 – 346
Günlük su talebi	264 – 330 ton
Şehir geneli trafik artışı	%0,2 – 0,3
Yerel pik saat artışı	%6 – 10
Elektrik talebi artışı	%3 – 5

500 Konut Alanına Sahip Yeni Yerleşim Alanının Afet ve Dirençliliğe Etkisi

- Lokal arterlerde tahliye süresi %8–15 uzayabilir.
- Düşük riskli zemin seçimi yapılırsa kırılganlık nötr kalabilir.
- Toplu taşıma entegrasyonu yoksa araç bağımlılığı artar.

Bu da kontrollü fakat entegrasyon gerektiren büyümeye sahiptir.

SENARYO 2 = 1000 Konut Alanına Sahip Yoğun Konut Alanı

Bu senaryo, konut üretiminin iki katına çıkması durumunda kentsel sistemlerde oluşacak baskıyı analiz etmek amacıyla oluşturulmuştur. Yoğunluk artışı ile birlikte trafik talebi, altyapı yükü ve afet müdahale kapasitesindeki değişim incelenmiştir.

Senaryo 2.1. Nüfus Hesabı

1000 × 3,3 = 3.300 kişi

Aralık: 3.100 – 3.500 kişi

Nüfus artışı ≈ %0,28 – %0,31

Senaryo 2.2. Araç Talebi

3.300 kişi × 0,18–0,21 = 594 – 693 yeni araç

Senaryo 2.3. Su Talebi

3.300 × 160–200 litre = 528 – 660 ton/gün

Senaryo 2.4. Trafik Etki Tahmini

%0,30 nüfus artışı

Trafik katsayısı 1,2–1,8: = %0,36 – %0,54 şehir geneli

Ancak yoğun gelişim aksında: %15–25 pik saat kapasite zorlanması oluşabilir.

"Nüfus artışı projeksiyonu = konut sayısı × ortalama hane halkı" formülü ile hesaplanmış; araç talebi motor kullanım oranına göre belirlenmiştir. Trafik artışı ise nüfus–trafik dönüşüm katsayısı kullanılarak tahmin edilmiştir. Yoğun konut üretiminin demografik yansıması (Tablo 4) ile ulaşım hacmi, su talebi, kanalizasyon ve enerji yükü gibi sistem baskıları (Tablo 5) aşağıda detaylandırılmıştır.

Tablo 4: Demografik Etki

Hesap Kalemi	Değer
Yeni konut	1000
Ortalama hane	3,3
Ek nüfus	~3.300 kişi
Nüfus artışı	%0,30

Tablo 5: Ulaşım ve Altyapı Etkisi

Gösterge	Tahmini Etki
Ek araç	594 – 693
Günlük su talebi	528 – 660 ton
Kanalizasyon yükü	%10 – 15 artış
Yerel trafik artışı	%15 – 25
Elektrik talebi	%6 – 9

SENARYO 3 = 1000 Konut + Toplu Taşıma Entegrasyonu

Bu senaryo, fiziksel yoğunluk artışının akıllı mobilite ve toplu taşıma entegrasyonu ile dengelenip dengelenemeyeceğini test etmektedir. Amaç, ulaşım planlamasının dirençlilik üzerindeki düzenleyici etkisini ölçmektir.

- Senaryo 3.1. 1000 Komut + Toplu Taşıma

Varsayımlar: Yeni hat (elektrikli otobüs), akıllı durak (GPS temelli), acil durum öncelikli şerit, CBS tabanlı tahliye algoritması ve toplu taşıma kullanım oranı %15–25 artırılırsa araç kullanım oranı %8–20 azalabilir (mobilite literatür aralığı).

Etki: Trafik artışı kapsamında %15–25 yerine %5–9 aralığına düşebilir bu durum araç talebi durumunu 120–180 araç daha az kullanımını sağlayabilir.

Senaryo 2'deki nüfus artışı korunmuş; ancak toplu taşıma kullanım oranının artırıldığı varsayılmıştır. Bu çerçevede araç talebinde azalma, trafik yoğunluğunda düşüş ve müdahale süresinde iyileşme etkileri hesaplanmıştır. Entegrasyonun trafik, emisyon ve müdahale süresi üzerindeki karşılaştırmalı etkileri (Tablo 6) aşağıda sunulmaktadır.

Tablo 6: Etki Analizi

Gösterge	Senaryo 2	Entegrasyonlu
Yerel trafik artışı	%15–25	%5–9
Araç bağımlılığı	Yüksek	%8–20 azalma
Müdahale süresi	Uzar	%15–18 kısalır
Emisyon	Artış	%10–15 düşüş
Tahliye kapasitesi	Sınırlı	%20–30 artış

SENARYO 4 = Dijital İkiz + Entegre Afet Veri Platformu

Bu senaryo fiziksel büyümeden ziyade yönetsel ve dijital kapasite artışının etkisini analiz etmektedir. Gerçek zamanlı veri izleme, IoT tabanlı altyapı kontrolü ve kriz koordinasyon merkezi entegrasyonu varsayılmıştır.

Senaryo 4.1. Dijital İkiz + Entegre Afet Veri Platformu

Bileşenler:

- Gerçek zamanlı zemin sensörleri
- Dijital yapı envanteri
- IoT tabanlı gaz-su şebekesi
- Kriz koordinasyon merkezi

Dijital ikiz uygulamalarının afet hasar tahmin doğruluğunu %40–65 artırabildiği literatürde gösterilmiştir (smart disaster modelling çalışmaları).

Model Etkileri (Tahmini Aralık)

- Gaz sızıntısı risk tespiti %25–35 daha hızlı
- Kritik altyapı tespit süresi %30–45 kısalır
- Müdahale koordinasyonu %20–30 hızlanır
- Tahliye optimizasyonu %15–25 iyileşir

Bu senaryoda teknoloji doğrudan mekânsal karar sistemine entegredir.

Bu çerçevede hasar tespit süresi, müdahale koordinasyonu ve tahliye optimizasyonunda beklenen iyileşmeler hesaplanmıştır. Dört senaryonun bütüncül karşılaştırması; trafik baskısı, altyapı yükü ve afet müdahale performansı açısından (Tablo 7) aşağıda sunulmaktadır.

Tablo 7: Performans Etkisi

Gösterge	Tahmini İyileşme
Gaz sızıntı tespiti	%25–35 daha hızlı
Kritik altyapı analizi	%30–45 hızlanma
Hasar tahmin doğruluğu	%40–60 artış
Müdahale koordinasyonu	%20–30 iyileşme
Tahliye optimizasyonu	%15–25 artış

Tablo 8, dört senaryonun trafik baskısı, altyapı yükü, afet müdahale süresi ve genel dirençlilik düzeyi açısından bütüncül karşılaştırmasını sunmaktadır. Tablo, tekil göstergeler yerine sistem davranışını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Karşılaştırmalı analiz sonucunda şu temel bulgular elde edilmiştir:

1. Yoğunluk tek başına artırıldığında (Senaryo 2) trafik baskısı ve altyapı gerilimi belirgin şekilde artmakta, müdahale süresi uzamakta ve toplam dirençlilik puanı düşmektedir. Bu durum, kontrolsüz konut artışının risk çarpanı ürettiğini göstermektedir.

2. Düşük ölçekli gelişim (Senaryo 1) sistem üzerinde tolere edilebilir bir baskı oluşturmaktadır; ancak ulaşım entegrasyonu sağlanmadığı sürece uzun vadede kümülatif risk üretme potansiyeli bulunmaktadır.

3. Toplu taşıma entegrasyonu (Senaryo 3) yoğunluk artışının negatif etkilerini önemli ölçüde dengelemektedir. Trafik baskısı azalmakta ve afet müdahale süresi iyileşmektedir. Bu sonuç, mobilite planlamasının dirençlilik üzerindeki kritik rolünü ortaya koymaktadır.

4. Dijital ikiz ve entegre afet veri sistemi (Senaryo 4) fiziksel yoğunluğu artırmadan müdahale kapasitesini güçlendirmekte ve genel dirençlilik skorunu en yüksek seviyeye taşımaktadır. Bu senaryo, yönetsel ve dijital kapasitenin risk azaltımında belirleyici olduğunu göstermektedir.

Tablo 8: Senaryoların Karşılaştırmalı Analiz Özeti

Senaryo	Trafik Baskısı	Altyapı Yükü	Afet Müdahale	Risk Yoğunlaşması	Dirençlilik
500 Konut	Orta	Düşük-Orta	Orta	Orta	60–65
1000 Konut	Yüksek	Yüksek	Yavaş	Yüksek	45–50
1000 + Ulaşım	Düşük-Orta	Orta	Hızlı	Orta-Düşük	70–75
Dijital İkiz	Düşük	Kontrollü	Çok Hızlı	Düşük	80+

2.3. Uluslararası ve Ulusal Vaka Karşılaştırması

Bu bölümde akıllı kent uygulamalarının afet risk azaltımı ile entegrasyonu, somut proje ve uygulamalar üzerinden analiz edilmiştir. Karşılaştırma üç temel eksende yapılmıştır:

1. Dijital altyapı ve veri entegrasyonu
2. Afet risk azaltımı ve erken uyarı kapasitesi
3. Ulaşım ve mekânsal planlama bütünleşmesi

Amaç, teknoloji yatırımlarının hangi koşullarda dirençlilik ürettiğini ortaya koymaktır. Ayrıca uluslararası ve ulusal düzeyde belirlenen akıllı şehir endeksleri, kentlerin dijital altyapı kapasitesi, yönetişim performansı, mobilite sistemleri, çevresel sürdürülebilirlik ve yaşam kalitesi göstergeleri üzerinden değerlendirildiği karşılaştırmalı performans çerçevesini ifade etmektedir. Bu tür endeksler (Resim 2 – 3), teknolojinin yalnızca varlığını değil; kamu hizmetlerine, karar alma süreçlerine ve kriz yönetimine ne ölçüde entegre edildiğini ölçmeyi amaçlar.

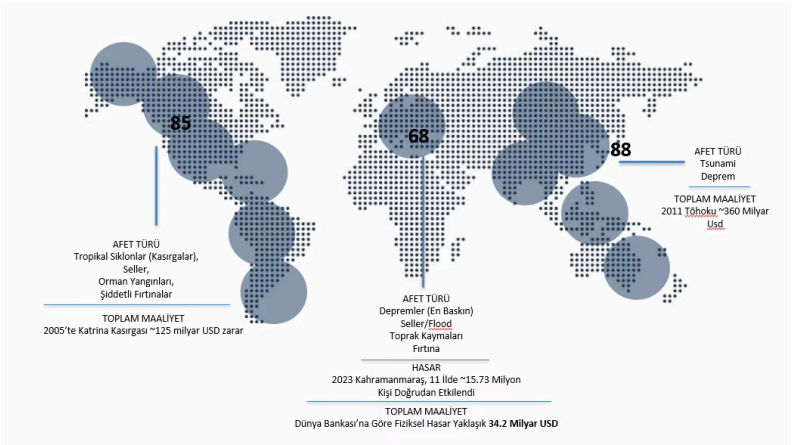

Resim 2: Bazı Afetler ve Küresel Akıllı Şehir Endeksleri

Uluslararası örnekler:

Tokyo – Erken Uyarı ve Altyapı Otomasyonu: Tokyo, dünyanın en gelişmiş deprem erken uyarı sistemlerinden birine sahiptir. Japonya Meteoroloji Ajansı tarafından yürütülen sistem:

- Sismik sensör ağı ile saniyeler öncesinde uyarı üretir
- Metro hatlarını otomatik durdurur
- Gaz hatlarını otomatik keser
- Kritik altyapıyı devreye alır

Ayrıca Tokyo'da bina envanteri dijital olarak izlenmekte ve risk haritaları düzenli güncellenmektedir. Proje Örneği olarak da Tokyo Metropolitan Disaster Prevention Plan uygulanmaktadır. Ülkede dijital sensör + otomatik altyapı kontrolü + planlama standardı birlikte çalışmaktadır. Dirençlilik yalnızca veri üretimi değil, otomatik müdahale kapasitesidir.

Singapur – Ulusal Dijital İkiz (Virtual Singapore): Singapore, "Virtual Singapore" projesi ile kentin 3 boyutlu dijital ikizini oluşturmuştur. Proje kapsamı:

- Bina bazlı enerji tüketim simülasyonu
- Afet tahliye simülasyonları
- Trafik yoğunluğu modelleme
- Isı adası analizi

Bu sistem, senaryo üretimine olanak sağlar. Ülkede afet sonrası değil, afet öncesi modelleme yapılmaktadır. Proaktif risk azaltım yaklaşımıdır.

Copenhagen – Cloudburst Planı: Copenhagen, 2011 sel felaketi sonrası kapsamlı bir iklim uyum planı geliştirmiştir. Cloudburst Plan kapsamında:

- Sokaklar kontrollü su akış koridoruna dönüştürülmüştür
- Parklar geçici su depolama alanı olarak tasarlanmıştır
- Yeraltı tünelleri ve yeşil altyapı entegre edilmiştir
- Sensör sistemleri ile su seviyesi izlenmektedir

Proje City of Copenhagen – Cloudburst Management Planı kapsamında fiziksel tasarım + sensör izleme + iklim uyum planlaması entegredir. Dirençlilik yalnızca dijital değil, mekânsal dönüşümle sağlanmaktadır.

Rotterdam – İklim Adaptif Kentsel Tasarım: Rotterdam, su baskını riskine karşı "Water Squares" (su meydanları) projesini uygulamıştır.

Benimsemiş olan özellikler:

- Normalde kamusal alan
- Yoğun yağışta geçici su depolama alanı
- Yer altı su yönlendirme sistemleri

Ayrıca liman bölgesinde dijital su seviyesi izleme sistemi vardır. Ülkedeki yaklaşım akıllı kent sadece dijital değildir; mekânsal tasarım da risk azaltırdır.

Ulusal örnekler (Türkiye):

İstanbul – AKOM ve Trafik Yönetimi: İstanbul'da AKOM (Afet Koordinasyon Merkezi):

- Yoğun kamera ağı
- Akıllı kavşak sistemi
- Mobil trafik uygulamaları

bulunmaktadır. Ancak, mekânsal yoğunluk çok yüksek, deprem riski büyük ve veri entegrasyonu tam bütünleşik değildir. Bu kapsamda teknolojik kapasite yüksek; fakat sistem karmaşıklığı risk azaltım etkinliğini sınırlayabilir.

Kahramanmaraş – Afet Sonrası Dijital Envanter ve Yeniden Yapılanma: Kahramanmaras, 6 Şubat 2023 depremleri sonrası geniş çaplı hasar tespit ve dijital envanter süreci yürütmüştür. Süreçte:

- CBS tabanlı hasar haritaları oluşturulmuştur
- Yapı envanteri dijitalleştirilmiştir
- Rezerv alan planlaması yapılmıştır
- Yeni yerleşim alanları zemin verisi temelinde belirlenmiştir

Proje olarak AFAD koordinasyonunda yeniden yapılandırma sürecinde dijital veri üretimi güçlüdür; ancak afet öncesi simülasyon ve otomatik altyapı entegrasyonu sınırlıdır. Sistem daha çok reaktif karakterdedir.

İzmir – Deprem Sonrası Risk Haritalama ve Kentsel Dönüşüm: İzmir, 2020 depremi sonrasında yapı envanteri ve zemin analizlerini dijital ortama aktarmıştır. Uygulamalar:

- Mikro-bölgeleme çalışmaları
- Riskli yapı tespiti
- Dijital hasar kayıt sistemi
- Kentsel dönüşüm alanlarının yeniden planlanması

Proje olarak İzmir Metropolitan Municipality – Deprem Risk Yönetimi Çalışmaları kapsamında risk haritalama kapasitesi artmıştır; ancak ulaşım, altyapı otomasyonu ve erken uyarı sistemleri ile tam entegrasyon henüz sınırlıdır.

Konya – Akıllı Ulaşım Projeleri:

- Adaptif sinyalizasyon
- Toplu taşıma takip sistemi
- Trafik yoğunluk optimizasyonu

Ulaşım verimliliği yüksektir. Ancak afet veri entegrasyonu sınırlıdır. Bu kapsamda ulaşım performansı artmıştır; fakat dirençlilik boyutu henüz gelişme aşamasındadır.

Gaziantep – Afet Sonrası Dijital Entegrasyon: Gaziantep, 2023 depremleri sonrası:

- Hasar tespit dijital sistemleri
- CBS tabanlı yapı envanteri
- Geçici barınma alanı planlama sistemi

Uygulamıştır. Kent çerçevesinde afet sonrası dijitalleşme hızlanmıştır; ancak sistemin kalıcı ve bütünleşik hâle gelmesi gerekmektedir.

Aşağıda (Resim 3) Türkiye'de en yüksek ve en düşük akıllı şehir sıralamasına sahip olan toplam 20 il ve genel skor puanları yer almaktadır. Tablonun altında yer alan skalada;

Yeşil: Seviye 5 Öncü (81 - 100)

Mavi: Seviye 4 İleri (61 – 80)

Sarı: Seviye 3 Orta (41 – 60)

Turuncu: Seviye 2 Gelişen (21 – 40)

Pembe: Seviye 1 Başlangıç (0 – 20)

Olmak üzere 5 basamaktan oluşturmaktadır. Türkiye Akıllı Şehir Performans Endeksi verilerine göre en yüksek puana sahip şehir Konya (70.14) olup Seviye 4 – İleri kategorisinde yer almaktadır. Konya'yı İstanbul (61.8) izlemektedir. Bu seviye, dijital altyapı, veri yönetimi ve akıllı kent uygulamalarında kurumsal kapasitenin belirli bir olgunluğa ulaştığını göstermektedir. Ancak hiçbir şehir 81–100 aralığındaki "Öncü" seviyeye ulaşamamıştır; bu durum Türkiye'de akıllı şehir uygulamalarının ileri düzeyde olmakla birlikte tam entegrasyon aşamasına erişmediğine işaret etmektedir (Akıllı Şehir Endeksi, 2025). En düşük performans gösteren şehir ise Ağrı (13.09) olup Seviye 1 – Başlangıç kategorisindedir. Benzer biçimde Iğdır, Kars ve Muş gibi iller de 0–20 aralığında yer almaktadır. Bu seviye, dijital altyapı, veri entegrasyonu ve akıllı sistem uygulamalarının oldukça sınırlı olduğunu göstermektedir (Akıllı Şehir Endeksi, 2025).

Sonuç olarak, en yüksek ve en düşük şehirler arasındaki yaklaşık 57 puanlık fark, Türkiye'de akıllı şehir kapasitesinin bölgesel olarak homojen dağılmadığını ve ciddi bir dijital eşitsizlik bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Resim 3: Türkiye'deki İllerin Akıllı Şehir Endeksleri / Genel Skor Puan Bilgisi

Kısacası uluslararası ve ulusal vakaların karşılaştırmalı analizi, akıllı kent uygulamalarının afet risk azaltım kapasitesi üzerindeki etkisinin yalnızca teknoloji düzeyine bağlı olmadığını göstermektedir. Asıl belirleyici unsur, dijital sistemlerin mekânsal planlama, ulaşım entegrasyonu ve kurumsal koordinasyon ile ne ölçüde bütünleştiğidir.

Uluslararası örneklerde (Tokyo, Singapur, Rotterdam gibi kentlerde) üç temel özellik öne çıkmaktadır:

1. Proaktif Yaklaşım: Risk gerçekleşmeden önce senaryo modelleme ve stres testleri yapılmaktadır.

2. Entegre Sistem Yapısı: Sensörler, erken uyarı sistemleri, altyapı otomasyonu ve kriz merkezleri birbirine bağlıdır.

3. Mekânsal Planlama ile Uyum: Afet riski, imar kararları ve kamusal alan tasarımıyla birlikte ele alınmaktadır.

Buna karşılık Türkiye örneklerinde dijitalleşme artmakla birlikte sistem bütünlüğü sınırlıdır. Afet sonrası hasar tespit ve veri toplama süreçleri güçlüdür; ancak afet öncesi simülasyon, otomatik müdahale ve ulaşım-kriz entegrasyonu yeterince gelişmemiştir.

Karşılaştırmalı analiz (Tablo 9) şu temel farkı ortaya koymaktadır:

- Uluslararası modellerde teknoloji risk azaltımının aktif bileşenidir.

- Türkiye'de ise teknoloji çoğunlukla müdahale ve izleme aracı olarak kullanılmaktadır.

Bu ayrım dirençlilik düzeyini doğrudan etkilemektedir. Proaktif ve entegre sistemler müdahale süresini kısaltmakta, altyapı çöküşünü sınırlamakta ve kriz koordinasyonunu hızlandırmaktadır. Parçalı sistemlerde ise veri mevcuttur; ancak karar süreçlerine tam entegre değildir.

Tablo 9: Karşılaştırmalı Analitik Değerlendirme (Ulusal – Uluslararası)

Ölçüt	Uluslararası Kentler	Türkiye Kentleri
Erken uyarı	Sistematik	Kısmi
Dijital ikiz	Yaygın (Singapur)	Çok sınırlı
Mekânsal risk tasarımı	Güçlü (Rotterdam)	Sınırlı
Ulaşım entegrasyonu	Bütünleşik	Parçalı
Veri temelli senaryo	Proaktif	Reaktif

3. Bulgular

3.1. Dijital Sistemler Tek Başına Yetersiz Kalmaktadır

Uluslararası ve ulusal örnekler göstermektedir ki dijital altyapının varlığı, otomatik olarak dirençlilik üretmemektedir. Erken uyarı sistemleri, sensör ağları, veri platformları ve dijital ikiz uygulamaları ancak mekânsal planlama kararlarına entegre edildiğinde etkili olmaktadır.

Örneğin Tokyo, deprem erken uyarı sistemleri ve gerçek zamanlı ulaşım entegrasyonu ile dijital altyapıyı doğrudan kriz yönetim senaryolarına bağlamıştır. Erken uyarı verisi otomatik tren durdurma mekanizmalarına, altyapı kesme protokollerine ve acil durum bilgilendirme ağlarına entegredir. Burada teknoloji yalnızca veri üretmez; müdahale sürecini tetikler. Benzer biçimde Singapore'de akıllı şehir uygulamaları dijital ikiz (digital twin) modellemesi ile mekânsal planlama kararlarına entegre edilmiştir. Altyapı, su yönetimi ve nüfus yoğunluğu senaryoları önceden simüle edilerek risk azaltım stratejileri geliştirilmektedir. Teknoloji planlamanın parçasıdır. Rotterdam ise iklim kaynaklı afet risklerine karşı sensör sistemlerini mekânsal su yönetimi tasarımıyla birleştirmiştir. Akıllı bariyer sistemleri, su depolama alanları ve kamusal mekân tasarımı birlikte çalışmaktadır. Bu modelde dijital sistemler fiziksel tasarımın tamamlayıcısıdır.

Türkiye örneklerinde ise tablo daha farklıdır. Izmir'de deprem sonrası hasar tespit süreçlerinde dijital veri toplama kapasitesi gelişmiştir; ancak afet öncesi senaryo modelleme ve otomatik müdahale entegrasyonu sınırlıdır. Veri vardır fakat planlama kararlarına sürekli entegre değildir. Kahramanmaras özelinde ise 6 Şubat 2023 depremleri sonrasında dijital envanter, hasar tespit ve yeniden inşa süreçleri hız kazanmıştır; ancak afet öncesi risk simülasyonu ve mekânsal dirençlilik altyapısı yeterince kurumsallaşmamıştır. Bu durum, dijital sistemlerin reaktif kaldığını göstermektedir. Benzer biçimde 11 ilde (Hatay, Adıyaman, Malatya vb.) yürütülen yeniden yapılanma süreçlerinde coğrafi bilgi sistemleri aktif kullanılmakla birlikte, ulaşım, nüfus yoğunluğu, zemin verisi ve altyapı entegrasyonu tam anlamıyla bütüncül bir dijital karar destek sistemine dönüşmemiştir.

Senaryo analizleri, dijital sistemlerin tek başına kırılganlığı azaltmadığını; fiziksel mekânın organizasyonu, açık alan sürekliliği ve erişilebilirlik kriterleriyle birlikte çalışması gerektiğini göstermektedir.

Bu bağlamda teknoloji, amaç değil; mekânsal dirençliliği güçlendiren araçtır.

3.2. Kamusal Alanların Çift İşlevli Kullanımının Önem Derecesi

Vaka karşılaştırmaları, dirençli kentlerde kamusal alanların yalnızca rekreasyon alanı değil; afet anında işlev kazanan mekânsal altyapılar olarak tasarlandığını göstermektedir.

Örneğin Rotterdam'da su meydanları (water squares) normal zamanlarda rekreasyon alanı olarak kullanılırken, yoğun yağış anında kontrollü su depolama işlevi görmektedir. Tokyo'da park ve açık alanlar deprem sonrası acil toplanma ve geçici barınma alanı olarak planlanmıştır.

Türkiye'de ise kamusal alanlar çoğunlukla sosyal kullanım odaklı tasarlanmakta; afet senaryoları planlama sürecine yeterince entegre edilmemektedir. Kahramanmaras ve Izmir deneyimleri, açık alan yetersizliğinin kriz anında önemli bir mekânsal sorun yarattığını göstermiştir. Dolayısıyla kamusal alan tasarımı, dirençlilik stratejisinin merkezinde yer almalıdır.

3.3. Türkiye'deki Mevzuatın Sınırlılığı

Ulusal örneklerin incelenmesi, afet risk haritaları ile plan kararları arasındaki entegrasyonun sistematik olmadığını ortaya koymuştur.

Örneğin İzmir'de CBS tabanlı risk haritaları üretilmiş olsa da bu verilerin plan notlarına zorunlu kriterler olarak yansıması sınırlıdır. Kahramanmaraş depremleri sonrası yapılan müdahalelerde ise geçici barınma alanlarının mekânsal planlama ile önceden entegre edilmediği görülmüştür.

3194 sayılı İmar Kanunu'nda afet dirençlilik planlamasına ilişkin açık ve bütüncül bir çerçevenin bulunmaması, dijital altyapı yatırımları ile planlama mevzuatı arasında kopukluk yaratmaktadır. (3194 sayılı İmar Kanunu'na "Afet Dirençlilik Planlaması" bölümü eklenmeli)

Bu bulgu, akıllı kent uygulamalarının teknoloji projeleri olarak kalma riskini ortaya koymaktadır. Dirençlilik üretmek için mevzuat, planlama ve dijital altyapı arasında kurumsal bütünleşme gerekmektedir. Ve en önemlisi de risk haritaları 10 yıl yerine 5 yılda bir güncellenmeli.

Tablo 10: Türkiye'de Afetlere İlişkin Yasal ve Kurumsal Düzenlemeler

Yıl	Yasa / Düzenleme	Temel İçerik	Afet Yönetimine Katkısı	Planlama Açısından Değerlendirme
1944	4623 sayılı Yersarsıntısından Evvel ve Sonra Alınacak Tedbirler	Deprem sonrası müdahale ve yapı önlemleri	İlk deprem odaklı yasal çerçeve	Planlama ölçeği yok, yapı odaklı
1959	7269 sayılı Afet Kanunu	Afet sonrası yardım, yeniden yapım	Müdahale ve iyileştirme temelli	Önleyici planlama içermiyor
1968	Afet Bölgelerinde Yapılacak Yapılar Hakkında Yönetmelik	Yapı teknik standartları	Yapı güvenliğini artırma	Kent ölçeği kapsam dışı
1985	3194 sayılı İmar Kanunu	Mekânsal planlama sistemi	Planlama yasal zemini	Afet riskleri dolaylı ele alınıyor
1999	Türkiye Deprem Yönetmeliği	Depreme dayanıklı yapı tasarımı	Yapı güvenliği	Yapı ölçeğiyle sınırlı
2009	5902 sayılı Kanun (AFAD)	Afet yönetiminde kurumsal bütünlük	Müdahale kapasitesi arttı	Planlama ile entegrasyon zayıf
2012	6306 sayılı Kentsel Dönüşüm Kanunu	Riskli alanların dönüşümü	Yapı yenileme	Yoğunluk artışı riski
2014	Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği	Planlama standartları	Afet verisi zorunluluğu	Uygulamada zayıf
2018	Türkiye Bina Deprem Yönetmeliği	Güncel yapı standartları	Yapı güvenliği arttı	Mekânsal direnç sınırlı
2020	Türkiye Afet Risk Azaltma Planı (TARAP)	Risk azaltma stratejisi	Önleyici yaklaşım	Planlara entegrasyon sınırlı
2021	Akıllı Şehirler Strateji Belgesi	Dijital kent yönetimi	Veri ve izleme altyapısı	Afet–planlama entegrasyonu potansiyeli
2023	Afet sonrası yeniden yapılanma düzenlemeleri	Hızlı konut üretimi	İyileşme süreci	Mekânsal kalite riski

Tablo 10'da yer alan Türkiye'nin yıllar içerisinde gelişen afet mevzuatında da görüldüğü üzere ülkemiz tarihsel olarak müdahale ve yapı güvenliği odaklı gelişmiş; risk azaltma ve mekânsal planlama boyutu sınırlı kalmıştır.

4. Tartışma

Bu çalışma, akıllı kent yaklaşımı ile kentsel dirençlilik literatürü arasındaki kuramsal boşluğu mekânsal planlama ekseninde tartışmaktadır. Bulgular göstermektedir ki teknoloji yatırımları, afet riskini otomatik olarak azaltmamaktadır. Asıl belirleyici olan, dijital sistemlerin planlama kararlarına ve tasarım stratejilerine nasıl entegre edildiğidir.

Literatürde Meerow et al. (2016) tarafından tanımlanan adaptif kapasite, çoğu zaman yönetsel ve kurumsal düzeyde ele alınmaktadır. Ancak bu çalışma, adaptif kapasitenin fiziksel mekânda da karşılığı olması gerektiğini savunmaktadır. Örneğin çok işlevli kamusal alanlar, esnek kullanım potansiyeline sahip ulaşım ağları ve mavi-yeşil altyapı sistemleri, dirençliliğin mekânsal izdüşümünü oluşturmaktadır. Benzer şekilde Rudolf Giffinger'in akıllı kent göstergeleri dijital yönetişim ve altyapı kapasitesine vurgu yaparken; bu çalışma söz konusu göstergelerin afet odaklı mekânsal tasarım ile birlikte değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Aksi hâlde akıllı kent projeleri, veri üretimi ve teknolojik modernizasyon düzeyinde kalmakta; risk azaltımı üzerinde sınırlı etki üretmektedir.

Türkiye örneğinde, İstanbul ve İzmir gibi büyükşehirlerde dijital altyapı yatırımları artmakla birlikte, bu yatırımların plan notlarına ve imar kararlarına zorunlu kriterler olarak yansıması sınırlıdır. Bu durum, teknoloji ile mevzuat arasındaki yapısal kopukluğu göstermektedir. Dolayısıyla tartışmanın temel sonucu şudur; dirençlilik, teknoloji yatırımı değil; sistem entegrasyonu meselesidir. Veri, tasarım, yönetişim ve toplum boyutları birlikte ele alınmadığında sürdürülebilir bir dirençlilik üretilemez.

5. Sonuç

Bu çalışma, bütünleşik afet riski yaklaşımını akıllı kent teknolojileri ve mekânsal planlama ile bir araya getirerek tasarım odaklı bir dirençlilik modeli önermektedir.

Elde edilen bulgular üç temel sonucu ortaya koymaktadır:

1. Dijital sistemler tek başına yeterli değildir; mekânsal organizasyon ile bütünleşmelidir.

2. Kamusal alanlar, gündelik yaşam ve afet yönetimi arasında çift işlevli bir altyapı olarak tasarlanmalıdır.

3. Türkiye'de afet risk haritaları ile planlama mevzuatı arasında kurumsal entegrasyon güçlendirilmelidir.

Bu doğrultuda önerilen model;

- Afet risk verilerinin plan kararlarına doğrudan entegre edilmesi,
- Açık/yeşil alan standartlarının dirençlilik kriterleriyle tanımlanması,
- Dijital ikiz ve senaryo modelleme araçlarının plan revizyon süreçlerinde

kullanılması,

- Ulusal ölçekte bir dirençlilik veri platformunun kurulması

gerektiğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak dirençli kentleşme, yalnızca afet sonrası iyileşmeye odaklanan bir yaklaşım değil; afet öncesinde risk azaltıcı ve adaptif kapasiteyi güçlendiren bütünleşik bir planlama zihniyetini gerektirir.

Akıllı kent yaklaşımı bu sürecin teknolojik ayağını oluşturur; ancak gerçek dirençlilik, teknoloji ile mekânsal tasarımın birlikte düşünülmesiyle mümkündür.

6. Kaynaklar

https://akillisehirler.csb.gov.tr/sehir-endeksi/

https://akillisehirler.csb.gov.tr/basarili-ornekler-2/

https://akillisehirler.csb.gov.tr/dunyadan-ornekler/

https://sehirendeksi.gov.tr/

https://akillisehirler.csb.gov.tr/olgunluk-degerlendirme-modeli/

https://ulasav.csb.gov.tr/metabase/public/dashboard/0bcfa898-67a5-4b54-8b53-2698d34c49ac?tarih=&bile%25C5%259Fen=&kurulu%25C5%259F=&kurulu%25C5%259F_tipi=

https://www.urbased.com/akilli-sehir-endeksleri/

Gülmez, S. M. (2022). Yerel yönetimlerde akıllı şehir uygulamalarının yansımaları ve süreç yönetimi: İstanbul Büyükşehir Belediyesi örneği (Master's thesis, İbn Haldun Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).

Odası, A. S. (2024). Akıllı Şehirler: Teknoloji ile Sürdürülebilir Geleceğe Yolculuk.

T.C. ÇEVRE, ŞEHİRCİLİK VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ BAKANLIĞI COĞRAFİ BİLGİ SİSTEMLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ - AKILLI ŞEHİRLER – Nisan 2025

Varlı, E., & Gider, G. İstanbul'un Akıllı Şehir Endeksi Kapsamında Karşılaştırmalı Analizi. Kirklareli University Journal of Engineering and Science, (Advanced Online Publication), 224-239.

Barış, Ş., Zülfikar, A. C., Korkmaz, M., & Tunç, S. (2023). Akıllı Şehirlerde Afet Riski Azaltılması Uygulamaları. Şura Akademi.

Kılıç, M. (2024). Türkiye'nin Kıyı Şehirlerinde Yürütülen Akıllı Şehir Projelerinin Kıyılarda Dirençlilik Oluşturma Rolünün Değerlendirilmesi. Afet ve Risk Dergisi, 7(1), 210–225.

Ölmez, M. (2025). Yerel Sürdürülebilirlikte Dijital İkiz Teknolojisi ve

Doğal Afetleri Önlemede Etkisi: Japonya Örneği. İşletme Dergisi, 6(1), 103–127.

Adreani, L., Bellini, P., Fanfani, M., Nesi, P., & Pantaleo, G. (2023). Smart City Digital Twin Framework for Real-Time Multi-Data Integration. arXiv.

Shaharuddin, S., Abdul Maulud, K. N., Syed Abdul Rahman, S. A. F., & Che Ani, A. I. (2022). Digital Twin for Indoor Disaster in Smart City. ISPRS Archives.

Kılıç, H. E. (2024). Akıllı şehirlerde afet yönetimi ve değerlendirmesi (Yüksek lisans/tez). Sakarya Üniversitesi.

T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2024). Akıllı Şehirlerde Afet ve Acil Durum Yönetimi.

Türkiye Araştırmaları Vakfı. (2026). Türkiye'de Sürdürülebilir Dirençli Kentler.

Tün, M. (Ed.). (2024). Tehlikeler ve Afet Dirençli Kentler II. Özgür Yayınları.

Aydın, N. Y. et al. (2025). Rebuilding Antakya. TU Delft.

Dedekorkut-Howes, A. (2020). Planning for Earthquake Resilience in Turkey.

Meerow, S. et al. (2016). Defining Urban Resilience.

Giffinger, R. et al. (2007). Smart Cities Ranking.

Karaman, H. et al. (2024). Enhancing Resiliency of Integrated Networks.

World Bank (2024). Building Resilience in Turkey.

Dördüncü Oturum

Planlama ve Yeni Teknolojiler

Moderatör: **Dr. Öğr. Üyesi Ceren Gamze YAŞAR**

Dijital Çağda Kentsel Kamusal Alanların Değişen Algısı: Konya Bosna Hersek Mahallesi Örneği

Dr. Mehmet Akif SAĞ, Hatice Şevval YÜCE

Çok Duyulu Kent Okuması: Dijital Teknolojilerle Mekânsal Deneyimin ve Tasarımın Dönüşümü

Fatiha Nur TERLEMEZ, Prof. Dr. Çiğdem VAROL

Geleneksel Planlamadan Stratejik Planlamaya Geçiş Sürecinde Nesnelerin İnterneti (IoT) Uygulamaları: Mevzuat Çerçevesi ve Planlama Pratiğine Yansımalar

Özge UZUN

***** Yapay Zeka ve Coğrafi Bilgi Sistemleri ile Sanayi Alanlarının Isı Adası Etkisinin Analizi: Gebze Alt Kademe Merkez Bölgesi Örneği

Emine AK, Prof. Dr. Zeynep Gamze MERT

**Bu bildiri yazarın isteği üzerine yayınlanmamıştır.*

Dijital Çağda Kentsel Kamusal Alanların Değişen Algısı: Konya Bosna Hersek Mahallesi Örneği

Mehmet Akif Sağ
Konya Teknik Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi-Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Hatice Şevval Yüce
Konya Teknik Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi-Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Özet

Dijital çağ, kentleri ve kamusal mekânların algılanışını köklü biçimde dönüştürerek fiziksel, sosyal ve dijital etkileşim biçimlerinin yeniden tanımlanmasına yol açmaktadır. Sosyal medya, mobil teknolojiler ve akıllı kent uygulamaları, bireylerin kamusal mekânları kullanma pratiklerini ve mekâna yükledikleri anlamları önemli ölçüde değiştirmekte; bu durum planlama disiplininin geleneksel kamusal alan anlayışını sorgulamasını zorunlu kılmaktadır. Bu çalışma, dijital teknolojilerin kamusal alan deneyimine etkisini ve dijital yerliler olarak tanımlanan genç nüfusun bu mekânlara ilişkin algısındaki değişimi incelemektedir. Araştırmada, genç ve dijital teknolojilere uyumlu yapısıyla özgün bir inceleme ortamı sunan Konya Bosna Hersek Mahallesi seçilmiştir. Mahallede gerçekleştirilen anket çalışması aracılığıyla, kamusal mekânların fiziksel donatıları, sosyal etkileşim olanakları ve dijital altyapıya ilişkin beklentiler çok boyutlu bir çerçevede değerlendirilmekte; elde edilen veriler SPSS ile istatistiksel olarak analiz edilmektedir. Sonuçlar, kamusal alanın dijitalleşmeyle zayıflayan bir mekân değil, dijital pratiklerin sosyal katılımı güçlendirerek yeniden tanımladığı ve desteklediği hibrit bir toplumsal alan niteliği kazandığına dair kuramsal bir tartışma zemini sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijital Dönüşüm, Kamusal Alan Algısı, Kentsel Sosyal Etkileşim, Yeni Kamusallık

Changing Perceptions of Urban Public Spaces in the Digital Age: The Case of Konya's Bosna Hersek Neighborhood

Abstract

The digital age is profoundly transforming cities and the perception of public spaces, leading to a redefinition of physical, social, and digital forms of interaction. Social media, mobile technologies, and smart city applications significantly influence how individuals use public spaces and the meanings they attribute to them, compelling planning disciplines to reconsider traditional understandings of the public realm. This study examines the impact of digital technologies on public space experience and analyzes how digitally native young populations perceive these spaces. Konya's Bosna Hersek Neighborhood—characterized by its young demographic and high level of digital integration—was selected as the case study area. Through a survey conducted in the neighborhood, expectations related to the physical features, social interaction opportunities, and digital infrastructure of public spaces are evaluated within a multidimensional framework, and the collected data are statistically analyzed using SPSS. The findings provide a conceptual basis demonstrating that public space is not weakened by digitalization but is instead redefined and strengthened as a hybrid social realm through digital practices that enhance social participation.

Keywords: Digital Transformation, Public Space Perception, Urban Social Interaction, New Publicness

1. Giriş

Dijital çağ, kent yaşamını ve kamusal mekân anlayışımızı köklü biçimde dönüştürmektedir. Sosyal medya, mobil teknolojiler ve akıllı kent uygulamaları sayesinde insanlar arası iletişim ve etkileşim biçimleri değişmiş; bu durum geleneksel kamusal alanların tanımını ve kullanımını yeniden düşünmeyi gerekli kılmıştır. Fiziksel tasarım ve işlevleriyle tanımlanan kamusal mekânlar, günümüzde Instagram, Twitter, Facebook gibi çevrimiçi platformların güçlü etkisi altındadır. Artık "popüler" mekânlar çevrimiçi paylaşımlarla aniden kalabalıklaşabilmekte, kentsel etkinlikler sosyal medya üzerinden örgütlenip geniş kitlelere ulaşabilmektedir. Dijital etkileşim, kent deneyimini zenginleştirerek kamusal alanlara yeni kullanım biçimleri getirirken, planlama disiplinini de "değişimin eşiğinde" çok katmanlı bir dönüşümle karşı karşıya bırakmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, dijital teknolojilerin kamusal alanların tasarımını, kullanımını ve toplumsal önemini nasıl dönüştürdüğünü ve bunun kentsel sosyal etkileşim ile topluluk oluşumu üzerindeki etkilerini incelemektir. Kuramsal çerçevede, dijital çağda sürdürülebilir mahalle planlaması yaklaşımı ele alınmaktadır. 1990'larda Yeni Şehircilik akımıyla öne çıkan yürünebilir mahalleler ve yüz yüze etkileşim odaklı planlama ilkeleri, günümüzde dijital bağlantılı yaşam tarzlarıyla yeniden değerlendirilmektedir. Geleneksel olarak canlı sokaklar, meydanlar ve parklar gibi fiziki kamusal mekânlar, mahalle ölçeğinde yüz yüze etkileşimin, sosyalleşmenin temelini oluşturmaktadır. Oysa dijital iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla birlikte toplumsal etkileşim, fiziksel kamusal mekânların desteğine her zaman ihtiyaç duymayacak şekilde sanal ortamlara taşınabilmektedir. Nitekim sosyal etkileşimin dijitalleşmesinin, çağdaş toplumların geleneksel kentsel kamusal mekânları kullanma biçiminde bir kopuşa yol açtığı ileri sürülmektedir.

Bu dönüşüm karşısında kentler, günümüz toplumunun ihtiyaçlarına yanıt verebilmek adına kamusal alanlara yeni araçlar ve teknolojiler entegre etmeye başlamıştır. Örneğin, akıllı kent uygulamaları ve dijital enformasyon panoları kamusal mekânlarda kullanılmakta; kentsel planlama süreçlerinde vatandaş katılımı çevrimiçi platformlar üzerinden sağlanarak karar alma süreçleri daha şeffaf ve veriye dayalı hale getirilmeye çalışılmaktadır. Bununla birlikte dijital teknolojilerin kent mekânına nüfuzu, planlama mesleğinin kamusal yarar, etik ve mahremiyet ilkelerini de sınamaktadır. Sürekli izlenebilirlik ve veri toplama imkânı sunan gözetim sistemlerinin yaygınlaşması, kamusal alanda mahremiyet ve kişisel haklar konusunda yeni tartışmalar doğurmaktadır. Bu yönüyle dijital dönüşüm, mekânsal

dönüşümün ötesinde, etik ve politik bir dönüşüm sürecini de beraberinde getirmektedir.

Çalışmanın yöntemi, yukarıdaki kuramsal sorunsalı somut bir mekânda incelemek üzere bir alan araştırması kurgulamaktadır. Konya kentinin en büyük ve dinamik mahallelerinden biri olan Bosna Hersek Mahallesi, vaka çalışması alanı olarak seçilmiştir. Selçuk Üniversitesi kampüsünün karşısında yer alan bu mahalle, büyük ölçüde üniversite öğrencilerinin yaşadığı ve öğrenci odaklı gelişen bir yerleşimdir. Son yıllarda hızla büyüyerek adeta bir "öğrenci mahallesi" kimliği kazanan bölgede, nüfusun baskın çoğunluğunu genç üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Mahallede kafeler, fast-food restoranlar, marketler gibi tüketim odaklı ticaret birimleri ve öğrenci yurtları ile kiralık konutlar yoğunluktadır. Bu kendine özgü fiziksel ve sosyal doku, mahalleyi dijital teknolojiye aşina genç bir topluluğun kamusal mekân kullanımını gözlemlemek için ideal bir laboratuvar haline getirmektedir.

Araştırma kapsamında, mahallede rastgele seçilen üniversite öğrencileriyle anket çalışması yapılacaktır. Anket soruları, öğrencilerin günlük yaşamlarında kamusal alanları ne şekilde kullandıklarını, bu mekânlardan beklentilerinin neler olduğunu ve sosyal medya, mobil uygulamalar veya kablosuz internet altyapısı gibi dijital teknolojilerin bu kullanım ve beklentileri nasıl etkilediğini ortaya çıkarmaya yöneliktir. Bu sayede, dijital yerliler olarak nitelendirilebilecek genç bir kullanıcı grubunun kamusal mekân algısında ne tür bir dönüşüm yaşandığı fiziksel, sosyal ve dijital boyutlar temelinde üçlü bir çerçevede ampirik olarak analiz edilecektir. Söz konusu boyutlar, mekânsal erişilebilirlik ve donatıdan sosyal etkileşim olanaklarına; dijital altyapı beklentilerinden gözetim ve mahremiyet algısına kadar geniş bir yelpazede değerlendirilecektir.

Alan çalışması kapsamında elde edilecek veriler, SPSS programı aracılığıyla istatistiksel olarak analiz edilecektir. Bu doğrultuda, öğrencilerin kamusal alan algılarına ilişkin değişkenler arasındaki ilişkiler korelasyon ve varyans analizleri (ANOVA) gibi yöntemlerle değerlendirilecek; ayrıca katılımcı profillerine göre anlamlı farkların olup olmadığı istatistiksel olarak test edilecektir. Böylece kamusal alan algısının dijital çağ bağlamında fiziksel, sosyal ve dijital boyutlar temelinde nasıl farklılaştığına dair betimleyici ve çıkarımsal sonuçlara ulaşılması hedeflenmektedir.

Ayrıca, yüz yüze sosyal etkileşim ile çevrimiçi etkileşim arasındaki dengenin mahalle ölçeğinde nasıl kurulduğu ve bu dengenin yerel topluluk oluşumu ile sosyal uyum üzerindeki etkisi de araştırmanın odak noktalarından biridir. Bu üç boyutta yapılacak analiz, dijital çağda kamusal

mekâna dair çok katmanlı yeni kullanıcı beklentilerini ortaya koymayı ve bu beklentilerin planlama yaklaşımına nasıl yansıması gerektiğini tartışmayı amaçlamaktadır.

Sonuç olarak, planlama mesleğinin değişimin eşiğinde bulunduğu bu tarihsel kesitte, kamusal mekânların dijital çağın dinamiklerine uyum sağlarken toplumsal bağları ve kamusal yararı güçlendirecek şekilde dönüşümü büyük önem taşımaktadır. Bu çalışma, dijital teknolojilerin kentsel mekânda yarattığı değişimi Konya Bosna Hersek Mahallesi örneğinde irdeleyerek, planlama kuram ve pratiğinin dönüşümüne yanıt verebilmesi için gerekli kavramsal ve yöntemsel araçlara dair tartışma zemini hazırlamaktadır. Kamusal alanların dijital çağda yeniden tanımlanması yönündeki bu çalışma, hem güncel ve özgün bir akademik katkı sunmayı hem de şehir plancıları olarak kamusal sorumluluk ve mesleki bağımsızlık temelinde teknolojiyi toplumsal yarar doğrultusunda yönlendirebilme gerekliliğini vurgulamayı amaçlamaktadır. Böylece, planlama meslek alanının karşı karşıya olduğu çok düzeyli değişimin kavranmasına ve eşiğin ötesine geçerken izlenebilecek dayanışmacı, dirençli pratiklerin tartışılmasına katkı sunulacaktır.

2. Kuramsal Çerçeve

2.1. Kamusal Alanın Kavramsal Temelleri

Kamusal alan kavramı, şehir planlama ve kentsel tasarım disiplinlerinde çok boyutlu bir olgu olarak ele alınır. Fiziksel boyut, kamusal mekânın somut ve şekillendirilebilir çevresini tanımlar: binalar arasındaki açık alanlar, sokaklar, meydanlar, parklar ve benzeri tüm kentsel boşluklar bu kategoriye girer. Krier ve Rowe (1979), kentsel mekânı "kentlerde binalar arasındaki tüm boşluklar" olarak tanımlayarak sokak ve meydan gibi temel mekân tipolojilerinin önemine dikkat çeker. Benzer şekilde Cullen (2012), kent dokusunun görsel ve mekânsal deneyimini vurgulayarak, mimari ögelerin uyumu ve ardışık perspektifler (serial vision) ile kamusal alanların algısını zenginleştiren bir "kent manzarası" (townscape) oluşturmaya odaklanmıştır. Kentsel mekânın tanımı salt geometrik ölçülerle sınırlı değildir; mekânın algılanabilirliği ve tanınabilirliği de önem taşır. Lynch (1960), kentlerin okunabilirliğini sağlayan yol, sınır, bölge, düğüm ve simge ögelerinden oluşan zihinsel haritalar kuramıyla bu fiziksel boyutu desteklemiş; kentsel formun anımsanabilir olmasının kamusal mekân deneyimini güçlendirdiğini göstermiştir.

Deneyimsel (sosyal) boyut, kamusal alanın insanlar tarafından kullanım biçimleri, etkileşimler ve aktiviteler üzerinden tanımlanmasını ifade eder. Jacobs (1961), büyük kentin anonim kalabalığı içinde canlı ve güvenli sokak yaşamının, ancak sürekli bir insan hareketliliği ve "gözlerin sokakta" olması ile mümkün olabileceğini savunmuştur. Jacobs'ın gündelik etkileşimleri için çeşitlilik içeren yaya hareketleri ve uzun süreli gündüz-gece kullanımı, kentsel kamusal mekânların canlılığının temel koşullarıdır. Doğal gözetim sağlayan bu kalabalıklaşma ve insan hareketliliği hem güvenliği artırır hem de kamusal mekâna aidiyet hissi kazandırır. Gehl (2011) de benzer şekilde iyi tasarlanmış kent mekânlarının insanları durmaya, vakit geçirmeye ve sosyalleşmeye teşvik ettiğini belirtir. Onun binalar arasındaki hayat yaklaşımı, eğer kamusal alanlar yürüme ölçeğinde ve davetkâr biçimde düzenlenirse, insanların sadece bir yerden bir yere koşar adım geçmek yerine orada duraklayıp etkileşime gireceğini gösterir. Nitekim "başarılı şehirler, insanların durduğu, yaşamın sergilendiği yerlerdir; sadece araçların hareket ettiği yerler değildir" diyen Gehl, sokakların yalnızca ulaşım koridoru değil aynı zamanda günlük kamusal yaşam sahnesi olduğunu vurgular. Kamusal alandaki banklarda oturup geçenleri izlemek, kaldırım kafelerinde sosyalleşmek, planlanmamış karşılaşmalar yaşamak gibi faaliyetler, fiziksel mekânın kaliteli olması halinde artar. Bu bağlamda, gereksiz yere geniş yollar ya da ölçeksiz açık alanlar yerine, insan ölçeğinde tasarlanmış, oturma-dinlenme imkânları sunan, yaya öncelikli sokak ve meydanlar toplumsal etkileşimi artırır (Gehl, 2013).

Simgesel boyut ise kamusal mekâna atfedilen anlamlar, kimlik ve kolektif belleğe ilişkin değerlerle ilgilidir. Bir meydan ya da park, sadece fiziksel formu ve orada gerçekleşen etkinliklerle değil, aynı zamanda temsil ettiği değerler ve bıraktığı izlenimle de değerlendirilir. Örneğin Norberg-Schulz (1980), "genius loci" kavramıyla her yerin kendine özgü bir ruhu ve anlamı olduğunu, mekânın kültürel ve tarihî bağlamının kullanıcıların zihninde özel imgeler yarattığını vurgular. Montgomery (1998) kamusal mekânın bu üç yönlülüğünü "form, aktivite ve anlam" bileşenleriyle açıklar: bir yerin imajı ve anlamı, oradaki fiziksel çevre (form) ile orada tanık olunan aktivitelerin (yaşamın) bileşiminden doğar. Örneğin, tarihî bir kent meydanı fiziksel olarak anıtsal binalarla çevrili (form) ve sürekli festivallere, buluşmalara ev sahipliği yapıyorsa (aktivite), insanların zihninde o meydana dair güçlü bir kimlik ve değer (anlam) oluşur. Kamusal mekânlar, toplumsal hafızada önemli olaylarla veya ortak değerlerle

özdeşleştikçe simgesel önem kazanır; bu yüzden bir kentteki belli bir parkın imara açılacağı haberi yalnızca fiziksel bir kayıp olarak değil, kolektif bellekteki bir simgenin yitimi olarak tepki doğurur (Montgomery, 1998). Kent estetiği kuramcıları, yer duygusu ve aidiyet kavramlarına işaret ederek, kamusal alanların kullanıcılar için ifade ettiği anlamların altını çizer. Bu nedenle kamusal alan, bir yandan gündelik hayatın sahnesi olup toplumsal etkileşimi mümkün kılar, diğer yandan toplumun ortak değerlerini, kimliğini ve aidiyet duygusunu somutlaştıran simgesel bir mekândır.

Tüm bu boyutlar, kamusal alanın başarılı olabilmesi için bütüncül şekilde ele alınmalıdır. Mekânsal kuramcılar kamusal alanı "insanlar için yerler yaratma" idealine bağlı olarak değerlendirir (Carmona, 2021). Eğer tasarım yalnızca fiziksel şekle odaklanır, insanların orayı nasıl kullanacağı veya ne hissedeceği göz ardı edilirse, ortaya işlevsiz veya ruhsuz mekânlar çıkabilir. Trancik (1991) bu tür alanları "kayıp mekân" (lost space) kavramıyla tanımlayarak, modernist planlama yaklaşımlarının sonucu oluşan, tanımsız ve atıl kentsel boşluklara dikkat çeker. Trancik'e göre kayıp mekânlar, "çevresine ve kullanıcılara pozitif bir katkı sunmayan, yeniden tasarıma ihtiyaç duyan arta kalan kentsel alanlardır". Otoyollarla bölünmüş, yalnızca araç erişimine hizmet eden kaldırımsız bölgeler veya yüksek bloklar arasında kalan bakımsız boşluklar bu tanıma örnek gösterilebilir. Bu tür anti-mekânlar ne fiziksel anlamda estetik ve davetkârdır, ne sosyal anlamda kullanım ve etkileşime olanak tanır, ne de kullanıcıların zihinlerinde bir kimlik değeri taşır. Dolayısıyla, kamusal alan kuramının klasik yapı taşları bize göstermektedir ki canlı, anlamlı ve kapsayıcı bir kamusal alan, fiziksel tasarım kalitesi, yoğun ve çeşitli insan aktiviteleri ile mekâna yüklenen anlamların bir araya gelmesiyle mümkün olur (Montgomery, 1998). İlgili literatür, farklı açılardan olsa da ortak şekilde kamusal mekânın başarılı bir mekân olabilmesi için insan unsurunu ve insani deneyimi odağa almak gerektiğini vurgular. Sonuç olarak, kuramsal temelde kamusal alan; fiziksel, deneyimsel ve simgesel boyutların kesişiminde anlam kazanan, kentsel yaşamın vazgeçilmez sahnesidir.

2.2. Dijital Çağda Kamusal Alanın Dönüşümü

20.yüzyılın sonlarından itibaren iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişim, kamusal alan kavramını derinden etkilemiş ve değiştirmiştir. Dijital çağ, internet, mobil cihazlar ve sosyal medya platformları aracılığıyla yeni bir kamusal etkileşim zemini yaratmıştır. Sosyologlar,

Habermas'ın (2004) kamusal alan kuramından yola çıkarak bu yeni zemini dijital kamusal alan ya da kamusal siber mekân olarak kavramsallaştırmaktadır. Nitekim sosyal medya platformlarının kamusal tartışma kültürünü dönüştürdüğü, bireylerin fikir ve bilgi alışverişini çevrimiçi mecralara taşıdığı sıkça vurgulanır (Yılmaz, 2024). Örneğin Facebook, Twitter gibi ağlar, toplumsal meselelerin tartışıldığı, aktivizmin filizlendiği dijital forumlar haline gelmiştir. Bu gelişme, kamusal alanın mekânsal tanımını mekân ve zaman kısıtlarının ötesine genişletirken, katılım ve temsil açısından da fırsatlar sunmuştur. Artık farklı toplumsal gruplar, fiziksel olarak bir araya gelemeseler bile çevrimiçi platformlarda seslerini duyurabilmektedir. Ancak dijital kamusal alan tartışmaları, çevrimiçi etkileşimin herkesi eşit şekilde güçlendirmediğini de ortaya koymaktadır. Dijital uçurum (erişim eşitsizlikleri), algoritmik yönlendirme, dezenformasyon gibi olgular, dijital ortamdaki kamusal etkileşimin de sınırlılıkları olduğunu gösterir (Yılmaz, 2024). Dolayısıyla, sosyolojik perspektif dijitalleşmenin kamusal tartışma ortamını çift yönlü etkilediğini, bir yandan katılımı yaygınlaştırırken diğer yandan yeni eşitsizlikler ve riskler getirdiğini ortaya koymuştur.

Bu kuramsal çerçeve ışığında, şehir planlama ve kentsel tasarım açısından asıl soru, dijital iletişimdeki dönüşümün fiziksel kamusal mekânların kullanımını, tasarımını ve algısını nasıl etkilediğidir. Dijital yerliler (dijital çağda doğup büyüyen kuşak), kamusal mekânlara dair beklentilerini ve deneyimlerini önceki nesillere kıyasla farklı biçimlendirmektedir. Yapılan araştırmalar, genç kuşağın çevrimiçi iletişim olanaklarını yoğun kullanımı nedeniyle, geleneksel yüz yüze etkileşim mekânlarına daha az ihtiyaç duyabildiğini öne sürer. Boyd'un (2014) ABD'li gençlerle yürüttüğü uzun soluklu etnografik çalışma, kentsel mekânların gençler tarafından kullanımındaki kısıtların (örneğin ebeveyn gözetimi, ulaşım sınırlamaları, güvenlik kaygıları) gençleri sosyal ihtiyaçlarını çevrimiçi platformlarda gidermeye yönelttiğini göstermiştir. Boyd'un gözlemlerine göre pek çok genç için "çevrimiçi kamusal alan, sahip oldukları tek kamusal alandır" (Boyd, 2014). Bu tespit, dijital dünyanın sunduğu sosyal alanların, fiziksel kamusal alanların kısmen yerine geçebildiğini çarpıcı biçimde ortaya koymaktadır. Özellikle kent meydanı, park, kafe gibi geleneksel toplanma mekânları yerine WhatsApp grupları, Instagram yorumları veya online oyun ortamları yeni kuşağın buluşma noktaları haline gelebilmektedir.

Ne var ki dijital ve fiziksel kamusal alan arasında sıfır toplamlı

bir ilişki olduğu düşünülmemelidir. Aksine, araştırmalar dijital platformlar ile fiziksel mekânların çoğu zaman birbirini tamamlayıcı şekilde işlediğini ortaya koymaktadır. Örneğin sosyal medyanın kentsel mekânlardaki kalabalıklar üzerindeki etkisine dair gözlemler, "Instagram etkisi" olarak adlandırılan olgunun altını çizer: Bir mekânda çekilen fotoğrafların, sosyal medyada popüler olması sonucunda o mekânın aniden geniş kitlelerce ziyaret edilmesi sık rastlanan bir durumdur. Dünya genelinde bazı parklar, duvar resimleri veya manzaralı sokaklar, sosyal medya paylaşımları sayesinde şöhret kazanıp adeta birer çekim merkezi haline gelmiştir. Gatti ve Procentese (2021) Instagram kullanımının kentteki sosyal fırsatlara farkındalığı artırdığını ve kullanıcıların yer duygusunu güçlendirdiğini göstermiştir. Yani insanlar sosyal medya aracılığıyla kentlerindeki etkinliklerden, buluşma noktalarından haberdar olmakta; bu da onları fiziksel kamusal mekânları daha aktif kullanmaya teşvik edebilmektedir (Gatti & Procentese, 2021). Benzer şekilde, kent meydanlarında veya kamusal forumlarda gerçekleşen protesto, miting gibi toplumsal hareketler de artık büyük ölçüde dijital platformlar üzerinden örgütlenmektedir. Türkiye'den çarpıcı bir örnek, 2013 Gezi Parkı protestolarıdır: Sosyal medya, binlerce insanı fiziksel kamusal alanda bir araya getiren bir mobilizasyon aracı işlevi görmüştür. Nitekim kamusal alan ve sosyal medya ilişkisi üzerine yapılan bibliyometrik bir analiz, literatürde "kamusal alan – sosyal medya" birlikteliğinin en sık demokrasi, aktivizm, toplumsal hareketler ve protesto temalarıyla anıldığını ortaya koymaktadır (Çıkın, 2025). Bu bulgu, dijital etkileşimin fiziksel kamusal mekânlarda vücut bulan kolektif eylemlerle iç içe geçtiğini göstermektedir.

Dijital çağda kamusal mekânın dönüşümünü incelerken, kullanıcıların mekân deneyimlerine eklemlenen yeni ihtiyaç ve beklentiler de göz önüne alınmalıdır. Özellikle kentli genç nüfus, kamusal alanlarda dijital altyapıyı artık temel bir hizmet olarak görmeye başlamıştır. Kablosuz internet erişimi (Wi-Fi) sunan meydanlar, akıllı telefonlar için şarj istasyonları, artırılmış gerçeklik deneyimleri sunan parklar günümüz kent yaşamının parçası haline gelmektedir. Avrupa'da yürütülen COST Action CyberParks projesi kapsamında yapılan bir çalışma, açık alanlarda Wi-Fi kullanım örüntülerine göre genç kullanıcıları dört gruba ayırmıştır: iş odaklı kullananlar, eğlence odaklı kullananlar, transit (yoldan geçen) kullanıcılar ve turistler (Suchocka, 2017). Her bir grubun kamusal alandan beklentileri farklılık göstermektedir: Örneğin iş odaklı kullanıcılar sessiz, oturma

birimleri ve güvenli internet bağlantısı olan mekânları tercih ederken, eğlence odaklı gençler sosyalleşebilecekleri, aynı zamanda çevrimiçi paylaşım yapmaya uygun estetik köşeleri olan alanları tercih etmektedir. Bu araştırma sonucunda, modern "siber-park" kavramı ortaya atılmış; açık alanların teknolojiyle donatılarak gençleri dış mekâna çekebileceği ve sağlıklı yaşam biçimlerini teşvik edeceği öne sürülmüştür. Benzer şekilde, Polonya'daki kent parklarında yapılan bir başka çalışma da kamusal alan tasarım rehberlerinin artık ICT-dostu (bilgi iletişim teknolojileri dostu) mekân kriterlerini içermesi gerektiğini vurgulamıştır (Suchocka, 2017). Bu bağlamda, dijital yerlilerin kamusal mekân talepleri, sadece fiziksel donatı ve estetikle sınırlı kalmamakta; hızlı internet, akıllı kent mobilyaları, interaktif bilgi panoları gibi unsurları da kapsamaktadır.

Dijital teknolojilerin kent mekânına entegrasyonu, yeni fırsatların yanı sıra tartışmaları da beraberinde getirir. Akıllı kent uygulamaları kapsamında birçok şehirde meydanlar ve ulaşım merkezleri kameralı izleme sistemleri, sensörler ve veri toplama aygıtlarıyla donatılmaktadır. Bu sayede gerçek zamanlı verilerle güvenlik ve yönetim sağlanması hedeflenirken, kamusal alanda mahremiyetin ve anonimliğin azalması kaygı yaratıyor. Nitekim uzmanlar, gelişmiş gözetim teknolojilerinin "kalabalığın anonimliğini ortadan kaldırarak" kamusal yaşamın geleneksel özelliğini zedeleyebileceğini belirtmektedir (epic.org, 2025). Her adımın izlenebildiği bir meydanda bireylerin kendini gerçekten kamusal hissedip hissedemeyeceği meselesi, günümüz planlama etiğinin önemli sorularından biridir. Öte yandan, dijitalleşme planlama pratiklerine yeni katılım araçları da sunmaktadır: Birçok belediye, imar planı tartışmalarını veya proje fikirlerini çevrimiçi platformlarda halka açmakta, mobil uygulamalar üzerinden vatandaşların geri bildirimlerini toplamaktadır. Bu, karar alma süreçlerinde daha şeffaf ve kapsayıcı bir yol olarak görülse de dijital katılımın kimin sesini duyurduğu ya da duyuramadığı konusu (örneğin dijital okuryazarlığı düşük veya internet erişimi kısıtlı grupların dışlanması riski) dikkatle izlenmelidir (Yılmaz, 2024). Sonuç itibariyle, dijital çağda kamusal alan kavramı çok boyutlu bir dönüşüm geçirmektedir: Fiziksel mekânın tasarımı ve kullanımı, sosyal etkileşim örüntüleri ve dijital iletişim platformları iç içe geçmiştir.

Bu kuramsal çerçeve, Konya Bosna Hersek Mahallesi örneğinde yapılacak alan araştırmasının arka planını oluşturmaktadır. Yukarıda tartışılan fiziksel, sosyal ve dijital boyutlar, söz konusu genç ve

dinamik bir nüfusa sahip mahallede somut olarak gözlemlenebilecek bir dönüşüme işaret etmektedir. Nitekim Bosna Hersek Mahallesi, büyük ölçüde üniversite öğrencilerinin ikamet ettiği, canlı sokakları ve gece gündüz hareketliliğiyle bilinen bir "öğrenci mahallesi"dir. Mahallenin bu özgün dokusu, dijital yerliler olarak tanımlanabilecek genç bir topluluğun kamusal mekânı kullanma biçimlerini incelemek için ideal bir laboratuvar sunmaktadır. Yapılan anket çalışması, fiziksel boyut (erişilebilirlik, donatı, tasarım kalitesi), sosyal boyut (yüz yüze etkileşim sıklığı, topluluk hissi) ve dijital boyut (sosyal medya kullanımı, dijital altyapı beklentileri, gözetim ve mahremiyet algısı) eksenlerinde mahalle sakinlerinin algı ve beklentilerini ölçmektedir. Böylece, kuramsal olarak ortaya koyulan kavramların saha verileriyle kesişimi incelenmekte; dijital çağda kamusal alanların dönüşümü somut bir örnek üzerinden değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak, dijital çağın kamusal alan kuramı, klasik mekânsal planlama literatürü ile çağdaş dijitalleşme tartışmalarını bütünleştirmeyi gerektirir. Klasik kuramcıların vurguladığı fiziksel ve deneyimsel ilkeler, günümüzde dijital etkilerle yeniden sınanmaktadır. Bir yandan kamusal mekânların fiziksel ve sosyal canlılığını korumak, diğer yandan dijital yenilikleri mekânların hizmetine sunmak planlama disiplininin yeni hedefidir.

3. Yöntem

3.1. Araştırma Tasarımı ve Yaklaşım

Bu çalışma, dijital teknolojilerin kentsel kamusal alan algısı üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla tanımlayıcı ve ilişkisel tarama modeli kullanılarak tasarlanmıştır. Araştırma, Konya ili Selçuklu ilçesinde yer alan ve yoğun öğrenci nüfusu ile bilinen Bosna Hersek Mahallesi'nde yaşayan üniversite öğrencilerinin kamusal mekân algılarını fiziksel, sosyal ve dijital boyutları ile incelemektedir. Çalışmada, nicel araştırma yaklaşımı benimsenmiş ve veri toplama aracı olarak yapılandırılmış anket tekniği uygulanmıştır.

Veriler, mahallede yaşayan ve kamusal alanları aktif olarak kullanan üniversite öğrencilerinden kolayda örnekleme yöntemi ile toplanmıştır. Araştırmaya 230 katılımcı dâhil edilmiştir. Bu örneklem büyüklüğü, ilgili literatür ve mahalledeki öğrenci nüfusu göz önüne alındığında geçerli ve temsil gücü yüksek kabul edilmektedir.

3.2. Veri Toplama Aracı

Veri toplama aracı, dört ana bölümden ve toplam 40 sorudan oluşan yapılandırılmış bir anket formudur:

- Bölüm A: Demografik özellikler (cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, konut biçimi, yerleşim süresi vb.)
- Bölüm B: Fiziksel boyut – erişilebilirlik, mekânsal kalite, donatılar, güvenlik ve uyum
- Bölüm C: Sosyal boyut – yüz yüze etkileşim, aidiyet, topluluk hissi, mahremiyet
- Bölüm D: Dijital boyut – internet erişimi, dijital altyapı, sosyal medya etkisi, gözetim algısı

Tüm maddeler 5'li Likert ölçeği ile derecelendirilmiştir (1=Kesinlikle katılmıyorum, 5=Kesinlikle katılıyorum).

3.3. Veri Analizi

Toplanan veriler, Sosyal Bilimler için İstatistik Paketi (SPSS) kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz sürecinde öncelikle tanımlayıcı istatistikler (frekans, yüzde, ortalama ve standart sapma) hesaplanarak katılımcı profilinin genel özellikleri belirlenmiştir. Ölçekte yer alan maddelerin iç tutarlılığını değerlendirmek amacıyla Cronbach's Alpha güvenilirlik analizi uygulanmış ve yüksek düzeyde iç tutarlılık elde edilmiştir ($\alpha = .932$). Bu değer, araştırmada kullanılan ölçeğin güvenilir olduğunu göstermektedir (Tavakol & Dennick, 2011).

Tablo 1: Güvenilirlik Analizi

Cronbach's Alpha	No of Items
,932	40

Ardından, araştırma değişkenlerinin parametrik analizlere uygunluğunu değerlendirmek için normallik ve varyans homojenliği testleri gerçekleştirilmiştir. Parametrik varsayımların sağlanmasının ardından, katılımcıların demografik özelliklerine göre fiziksel, sosyal ve dijital boyut puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere Tek Yönlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) uygulanmıştır. Varyans homojenliği koşullarının sağlanmadığı durumlarda Games-Howell post-hoc testi kullanılmıştır. Ayrıca fiziksel, sosyal ve dijital boyutlar arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla Pearson korelasyon

analizi yapılmış ve değişkenler arası ilişki düzeyleri incelenmiştir. Son olarak, dijital boyutun sosyal boyut üzerindeki açıklayıcı etkisini değerlendirmek için basit doğrusal regresyon modeli kurulmuştur. Elde edilen bulgular, dijital etkileşim düzeyinin sosyal kamusal alan kullanımını anlamlı biçimde açıkladığını göstermiştir.

3.4. Çalışma Alanı Özellikleri

Çalışma alanı olan Bosna Hersek Mahallesi, Konya'nın kuzeybatısında, Selçuklu ilçesi sınırları içerisinde yer almaktadır (Şekil 1). Mahalle, kentteki hızlı mekânsal büyümenin ve sosyo-kültürel dönüşümün en belirgin biçimde gözlemlendiği alanlardan biridir. Özellikle 1990'lı yıllardan itibaren Selçuk Üniversitesi'nin doğusunda gelişen planlı yerleşim alanı, kısa sürede yoğun öğrenci nüfusunun, yeni konut alanlarının ve kamusal alanların merkezlerinden biri haline gelmiştir. Başlangıçta konut odaklı bir yerleşim alanı olarak biçimlenen mahalle, zamanla üniversiteye olan yakınlığı ve gelişen ulaşım bağlantıları sayesinde karma kullanımlı bir yapıya dönüşmüştür. Bu özellikleriyle Bosna Hersek Mahallesi, fiziksel dokusu, sosyal yapısı ve dijitalleşme süreçlerini birlikte değerlendirmeye imkân tanıyan işlevsel bir mikro-ölçek alan niteliği kazanmaktadır.

Şekil 1: Bosna Hersek Mahallesi Konumu

Bosna Hersek Mahallesi'nin fiziksel yapısı, planlı bir kentsel gelişim sürecinin ürünü olarak öne çıkmaktadır. Kentin merkezinden kuzeye uzanan kentsel gelişme koridoru üzerinde konumlanan mahalle, ilk olarak gece kondu önleme bölgesi olarak oluşmaya başlamıştır (Konya Büyükşehir Belediyesi, 2020). Geniş bulvarlar, yaya aksları, yeşil alanlar ve ticaret birimleriyle tanımlanan bu fiziksel düzen, özellikle üniversiteye hizmet eden bir öğrenci mahallesi olarak genişlemeye devam etmiştir (Şekil 1). Yeni İstanbul Caddesi ile hafif raylı sistem hattı, mahalleyi kent merkezine bağlayan temel ulaşım akslarını oluşturarak hem fiziksel hem de işlevsel sürekliliği sağlamaktadır. Bu durum, mahalleyi yalnızca bir yerleşim alanı değil, Konya'nın kuzey gelişme koridorunda bir alt merkez konumuna taşımıştır.

Sosyo-demografik açıdan incelendiğinde, Bosna Hersek Mahallesi'nin en dikkat çekici özelliğini genç ve dinamik nüfus yapısı oluşturmaktadır. Selçuk Üniversitesi ve Konya Teknik Üniversitesi'ne yakın konumu, mahalleyi öğrenciler için cazip hale getirmiş; buna bağlı olarak kısa süreli kiralık konutlar, apart daireler ve yurtlar yoğunlaşmıştır. Son yıllarda ailelerin de bölgeye yönelmesiyle birlikte daha dengeli ve yerleşik bir nüfus profili oluşmaya başlamış olsa da, bu durum mahalledeki sosyal dokunun büyük ölçüde geçici yerleşim döngüsü tarafından şekillenmesine neden olmuştur (TÜİK, 2023). Bu demografik yapı ise, mahalle ölçeğinde dayanışma, aidiyet ve komşuluk ilişkilerinin zayıf, gündelik sosyal etkileşimlerin ise geçici biçimlerde sürdüğü bir sosyo-mekânsal örüntü oluşturmasına neden olmuştur. Mahalledeki kamusal alanlar ise, parklar, meydanlar, ticaret birimleri, açık-yeşil alanlar ve kamusal hizmet birimleri üzerinden biçimlenerek sosyal etkileşimin güçlü mekânsal karşılıklarını oluşturmuştur (Şekil 2).

Şekil 2: Bosna Hersek Mahallesi'nde Yer Alan Kamusal Alanlar

Bu fiziksel ve sosyal örgü, aynı zamanda dijitalleşmenin kentsel yaşam biçimleri üzerindeki etkilerini de görünür kılmaktadır. Bosna Hersek Mahallesi, Konya genelinde dijital yaşam pratiklerinin en yoğun gözlemlendiği alanlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Dijital platformlar üzerinden yürütülen sosyal ağlar, dayanışma grupları, sosyal medya üzerinde kurulan paylaşım ekonomisi uygulamaları (örneğin sosyal medyada yer alan öğrenci toplulukları, üniversite kulüplerinin etkinlik paylaşımları, kiralık ev paylaşım platformları, çevrimiçi alışveriş vb.), mahallede yeni bir "dijital kamusallık" formu oluşturmuştur. Bu dijital kamusallık, fiziksel kamusal alanın sunduğu yüz yüze etkileşim biçimlerini etkileyerek, mekânsal sınırları aşan yeni bir kamusal deneyim üretmiştir. Böylece mahalledeki parklar, ticaret alanları ve açık alanlar yalnızca fiziksel buluşma mekânları değil, aynı zamanda dijital etkileşimlerin beslendiği hibrit kamusal alanlara dönüşmüştür. Bosna Hersek Mahallesi bu açıdan, fiziksel mekânın sınırlarını aşan dijital topluluk pratiklerinin kentsel yaşama entegre olduğu bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 3: Bosna Hersek Mahallesi'nde Yer Alan Kamusal Alanlar

Mahalledeki dijital dönüşüm, yalnızca iletişim biçimlerini değil, ekonomik ve mekânsal davranışları da yeniden tanımlamaktadır. Online alışveriş, dijital ulaşım uygulamaları ve sosyal medya temelli mekânsal bilgi paylaşımı (örneğin Google Maps, Instagram veya X gibi mecralar üzerinden mekan deneyimlerinin paylaşımı), mahallenin algılanma ve kullanılma biçimlerini de dönüştürmüştür. Mahalledeki kamusal alan kullanıcılarının büyük kısmını oluşturan öğrenciler dijital iletişim araçları üzerinden etkileşim kurmakta ve bu durum fiziksel karşılaşmaların azaldığı, ancak bilgi ve deneyim paylaşımının çevrim içi platformlarda yoğunlaştığı bir sosyal ağ örüntüsü üretmektedir. Bu durum, özellikle kısa süreli ikamet eden bireyler arasında bilgi akışını hızlandırmakta, aynı zamanda fiziksel aidiyet duygusunun dijital katmanlar aracılığıyla yeniden biçimlenmesine zemin hazırlayarak kamusal mekânın çok katmanlı bir yapıya dönüşmesine neden olmuştur.

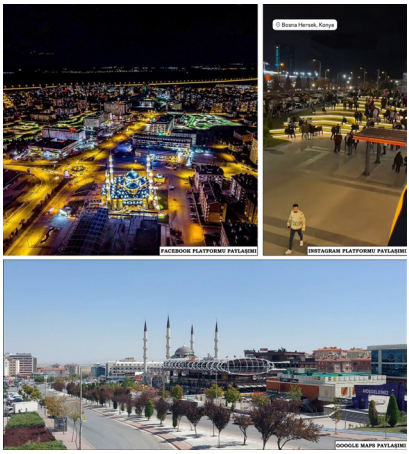

Şekil 4: Google Maps, Instagram ve Facebook Mecralarında Yayımlanan Görüntüler

Bununla birlikte, bu çok katmanlı yapı bazı mekânsal ve sosyal gerilimleri de beraberinde getirmiştir. Yüksek yoğunluklu konutlaşma, gürültü, otopark sıkıntısı ve geçici nüfus hareketliliği, mahalledeki fiziksel yaşam kalitesini zaman zaman olumsuz etkilemektedir. Tablo 1'de nüfusun yıllar içinde dalgalı bir seyir izlediği gözlemlenmiştir. Bu durum mahallenin Selçuk Üniversitesi'ne yakın konumu nedeniyle yüksek oranda öğrenci nüfusuna sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Öğrenci hareketliliği, özellikle eğitim dönemleri arasında geçici yer değiştirmeler oluşturarak nüfusun dönemsel olarak artmasına ya da azalmasına neden olmaktadır. 2020 yılında gözlenen düşüşte COVID-19 pandemisi sürecinde üniversitelerde uzaktan eğitime geçilmesinin etkili olduğu değerlendirilmektedir. 2024 yılı itibarıyla yeniden yüz yüze eğitimin başlamasıyla nüfusun artış eğilimine geçtiği görülmektedir. Bu veriler, Bosna Hersek Mahallesi'nin genç, dinamik ve geçici yerleşim döngüsüne dayalı bir demografik yapıya sahip olduğunu göstermekte ve bu yapının konut piyasası, ticari faaliyetler ve kamusal alan kullanımı üzerinde belirleyici etkiler oluşturduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 2: Yıllara Göre Bosna Hersek Mahallesi Nüfusu (TÜİK, 2024)

Yıl	Mahalle Nüfusu
2007	33.304
2010	34.360
2015	39.789
2020	36.998
2024	39.814

4. Bulgular ve Tartışma

4.1. Katılımcı Profili

Katılımcıların profilleri Tablo 3'te sunulmaktadır. Araştırmaya katılanlar, büyük ölçüde lisans düzeyinde eğitim gören genç yetişkinlerden oluşmaktadır. Cinsiyet dağılımı dengeli bir yapı göstermekte, katılımcılar arasında kadınların oranı nispeten daha yüksektir.

Tablo 3: Katılımcı Profili

Profil		**Frekans**	**Yüzde**
Cinsiyetiniz:	Kadın	136	59.1
	Erkek	94	40.9
	Total	230	100.0
Yaşınız:	18-20	85	37.0
	21-23	105	45.7
	24-26	27	11.7
	27 ve üstü	13	5.7
	Total	230	100.0
Üniversite öğrenim durumunuz:	Ön Lisans	9	3.9
	Lisans	207	90.0
	Yüksek Lisans	14	6.1
	Total	230	100.0
Sınıf düzeyiniz:	1.sınıf	45	19.6
	2.sınıf	40	17.4
	3.sınıf	69	30.0
	4.sınıf	52	22.6
	Mezun	24	10.4
	Total	230	100.0
Bosna Hersek Mahallesi'nde ne kadar süredir yaşıyorsunuz?	0-6 ay	65	28.3
	6-12 ay	9	3.9
	1-2 yıl	38	16.5
	2 yıldan fazla	118	51.3
	Total	230	100.0
Mahallede şu an hangi tür konutta kalıyorsunuz?	Mahalle dısı	2	0.9
	KYK Yurdu	100	43.5
	Özel Yurt veya Apart	12	5.2
	Aile evi	80	34.8
	Öğrenci evi	34	14.8
	Kendi evi	2	0.9
	Total	230	100.0
Kamusal alanlarda zaman geçirme sıklığınız nedir?	Neredeyse hiç	10	4.3
	Ayda birkaç kez	35	15.2
	Haftada birkaç gün	115	50.0
	Her gün	70	30.4
	Total	230	100.0
Günlük ortalama kamusal alanda geçirdiğiniz süre:	30 dakikadan az	27	11.7
	30–60 dakika	36	15.7
	1–2 saat	76	33.0
	2 saatten fazla	91	39.6
	Total	230	100.0
Kamusal alanlara daha çok hangi amaçla gidersiniz?	Sosyalleşme / arkadaşlarla vakit	141	61.3
	Dinlenme / yalnız kalma	18	7.8
	Ders / akademik amaç	58	25.2
	Spor / fiziksel aktivite	8	3.5
	İhtiyaç karşılama / yemek / iş	5	2.2
	Total	230	100.0

Sınıf düzeylerine bakıldığında, birinci sınıftan son sınıfa kadar farklı öğrenim aşamalarındaki öğrencilerin araştırmaya dahil olduğu görülmektedir. Bu durum, üniversite öğrencilerinin kamusal alan kullanım pratiklerine ilişkin farklı deneyim ve beklentilerin çalışmaya yansımasına olanak sağlamaktadır.

Yerleşim süresi incelendiğinde hem kısa süredir bölgede bulunan hem de daha uzun süredir yaşayan katılımcıların araştırmada yer aldığı anlaşılmaktadır. Bu çeşitlilik, öğrenciler arasında bölgede yeni bulunan ve daha yerleşik yaşam deneyimine sahip bireylerin bir arada olduğunu göstermektedir. Konut türü bulguları, öğrencilerin çoğunlukla yurt veya aile yanında ikamet ettiğini göstermektedir. Kamusal alan kullanım sıklığına bakıldığında, öğrencilerin önemli bir bölümünün düzenli olarak açık kamusal mekânlarda bulunduğu görülmektedir. Günlük kullanım süreleri de benzer şekilde kamusal alanların öğrenciler için sosyal ve mekânsal bir karşılaşma zemini sunduğunu ortaya koymaktadır.

Katılımcıların kamusal alan kullanım motivasyonlarında sosyalleşme ve arkadaşlarla vakit geçirme faktörü ön plana çıkmaktadır. Bunun yanı sıra bireysel vakit geçirme, ihtiyaç karşılama ve akademik faaliyetler gibi gerekçeler de belirli oranlarda ifade edilmiştir. Bu durum, öğrencilerin kamusal alanları hem sosyal etkileşim hem de günlük yaşam pratiklerini destekleyen mekânlar olarak değerlendirdiklerini göstermektedir.

4.2. Cinsiyete Göre Kamusal Alan Algısı

Araştırmada cinsiyete göre kamusal alan algıları değerlendirilmiş ve sonuçlar Tablo 4'te aktarılmıştır. Fiziksel, sosyal ve dijital boyutlarda kadın ve erkek öğrenciler arasında genel olarak benzer bir algılama düzeyi olduğunu göstermiştir. Her iki cinsiyet grubu da kamusal alanları orta ile yüksek düzey arasında değerlendirmektedir. Bu sonuç, genç yetişkinlerin mekânsal pratiklerinde cinsiyetten bağımsız bir yakınlık bulunduğunu göstermektedir. Özellikle üniversite çevresi gibi görece güvenli ve erişilebilir kentsel bağlamlarda öğrenci gruplarının mekân deneyimlerinin benzeşmesi olağan bir durumdur (Mehta, 2022).

Tablo 4: Cinsiyete Göre Kamusal Alan Algısı Ortalama Puanları

	Erkek		Kadın		Toplam		
Değişken	**Ort.**	**SD**	**Ort.**	**SD**	**Ort.**	**SD**	**Düzey**
Fiziksel boyutuyla kamusal alan algısı	3,22	0,88	3,16	0,82	3,18	0,85	Orta
Sosyal boyutuyla kamusal alan algısı	3,46	0,91	3,49	0,87	3,48	0,88	Orta–Yüksek
Dijital boyutuyla kamusal alan algısı	3,63	1,00	3,90	0,94	3,79	0,97	Yüksek

Likert Ölçeği: 1 = Kesinlikle katılmıyorum … 5 = Kesinlikle katılıyorum

Not: Düzey sınıflaması likert aralıklarının aşağıdaki gibi yorumlanmasıdır.

Ortalama Aralığı	**Yorum**
1,00–1,80	Çok düşük
1,81–2,60	Düşük
2,61–3,40	Orta
3,41–4,20	Yüksek
4,21–5,00	Çok yüksek

Kamusal alan algısında fiziksel boyuta erkek öğrenciler (Ort.=3,22) kadın öğrencilere göre (Ort.=3,16) çok sınırlı bir farkla daha yüksek puan vermiştir. Bu fark istatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte, kentsel literatürde kadınların kamusal mekâna erişim ve kullanımında güvenlik, görünürlük ve sosyal kontrol unsurlarının daha belirleyici olduğunu gösteren çalışmalarla uyumludur (Day, 2001; Kern, 2021). Dolayısıyla farkın düşük olması, kampüs ve çevresinin göreli güvenli yapısına işaret edebilir.

Sosyal boyutta da kadın (Ort.=3,49) ve erkek (Ort.=3,46) öğrenciler arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Bu bulgu, üniversite gençliği arasında sosyalleşme pratiklerinin mekânsal olarak eşitlenmiş olabileceğini düşündürmektedir. Genç bireylerin sosyal bağ kurma, kamusal alanlarda bulunma ve gündelik etkileşim faaliyetlerine yönelik eğilimlerinin cinsiyet farklılıklarını azalttığına ilişkin çalışmalar mevcuttur (Gehl, 2011; Low & Smith, 2013).

Dijital boyut açısından ise kadın öğrenciler (Ort.=3,90) erkek öğrencilere göre (Ort.=3,63) daha yüksek bir ortalamaya sahiptir. Bu durum, dijital katılım ve sosyal platform kullanım yoğunluğunun

kadınlarda daha yüksek olduğunu gösteren araştırmalarla paralellik göstermektedir (Hargittai & Shafer, 2006; Zailskaitė-Jakštė & Damaševičius, 2017). Dijital ortamlarda anonimlik, sosyal güvenlik hissi ve topluluk bağlarının güçlenmesi gibi unsurların, kadın kullanıcılar için çevrimiçi mekânları daha cazip kıldığı literatürde vurgulanmaktadır. Bu bağlamda bulgu, kamusal alanların dijital platformlardan etkilenme bağlamında özellikle genç kadınlar için alternatif bir sosyalleşme ve ifade platformu haline geldiğini göstermektedir.

Genel olarak bulgular, fiziksel ve sosyal kamusal alanlarda cinsiyetler arası fark olmadığı; ancak dijital platformlarda kadın öğrencilerin daha yüksek aidiyet ve etkileşim düzeyine sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, dijitalleşmenin genç kadınlar için kamusal mekâna katılımı destekleyici bir rol üstlenebileceğine işaret etmektedir. Böylece dijital platformların, toplumsal cinsiyet temelli mekânsal sınırlılıkların aşılmasında potansiyel bir araç olduğu söylenebilir.

4.3. Demografik Değişkenlere Göre Kamusal Mekân Algısı

Araştırma bulguları, dijital çağın kullanıcı davranışları üzerindeki etkisinin kamusal mekân deneyimini yeniden şekillendirdiğini göstermektedir. Tablo 5'teki tek yönlü ANOVA sonuçlarına göre, cinsiyet, yerleşim süresi, kamusal alan kullanım sıklığı, günlük kullanım süresi ve kullanım amaçları, katılımcıların fiziksel, sosyal ve dijital kamusal mekân algılarında anlamlı farklılıklara yol açmıştır.

Tablo 5: Tek Yönlü ANOVA Sonuç Tablosu (F ve p-value)

Değişkenler	**Fiziksel Boyut**		**Sosyal Boyut**		**Dijital Boyut**	
	F	***p-value***	***F***	***p-value***	***F***	***p-value***
Cinsiyet	.054	.816	.054	.816	4.319	.039
Konut türü	1.745	.125	2.631	.025	1.893	.096
Yerleşim süresi (mahallede yıl)	2.639	.050	1.992	.116	2.639	.050
Kamusal alan kullanım sıklığı	3.905	.010	7.329	.000	7.973	.000
Günlük kamusal alan süresi	5.771	.001	5.121	.002	3.928	.009
Kamusal alan kullanım amacı	1.567	.184	5.272	.000	3.621	.007

Not: $p < 0.05$ düzeyinde anlamlı kabul edilmiştir. Levene testi bazı değişkenlerde anlamlılık gösterdiği için, ilgili durumlarda Games-Howell post-hoc testi sonuçları dikkate alınmıştır.

Cinsiyet, dijital boyutta anlamlı fark bulunmuştur ($p = .039$). Kadın katılımcıların dijital kamusal mekân deneyiminde daha yüksek ortalama değerlere sahip olması, dijital araçlar üzerinden kamusal alan kullanımında daha aktif olduklarına işaret etmektedir. Bu durum, literatürde kadınların dijital platformları sosyal etkileşim ve mekânsal keşif amaçlı daha yoğun kullanabildiğini belirten çalışmalarla uyumludur (Aciyan & Karaduman, 2023). Ayrıca, sosyal medya ve konum tabanlı dijital uygulamaların mekânsal davranışları şekillendirmede cinsiyet temelinde farklılaşabildiği bilinmektedir (De Lange & De Waal, 2017; Haffner, Mathews, Fekete, & Finchum, 2018).

Mahallede yerleşim süresi de fiziksel ve dijital boyutlarda anlamlı fark yaratmıştır ($p = .050$). Mahallede daha uzun süre yaşayanların dijital kanallar üzerinden yer duyarlılığı ve mekânsal bağlılık gösterme eğiliminin arttığı görülmektedir. Bu bulgu, dijital katılım araçlarının mekânsal aidiyet ve topluluk inşasında yeni bir araç haline geldiğini vurgulayan araştırmalarla örtüşmektedir (Güler, 2025; Özcan & Savaş, 2021). Kent sakinlerinin dijital platformlarda mekâna dair içerik üretimi ve paylaşımı, fiziksel mekânla kurdukları bağı güçlendirmektedir.

Kullanım sıklığı ve günlük zaman değişkenleri tüm boyutlarda anlamlı farklılıklar göstermiştir ($p < .01$). Kamusal alanı daha sık ve daha uzun kullanan bireyler hem fiziksel hem sosyal hem de dijital boyutta daha yüksek algı skorlarına sahiptir. Bu durum, dijital ortamların kamusal mekân deneyimini güçlendirici rolünü teyit etmektedir. Literatürde dijital araçların kamusal alan kullanım motivasyonlarını artırdığı, mekânsal keşfi kolaylaştırdığı ve sosyo-mekânsal etkileşimi desteklediği belirtilmektedir (Kaya & Kandemir, 2021; Wei & Yao, 2022).

Kullanım amacı, sosyal ($p < .001$) ve dijital boyutta ($p < .01$) anlamlı farklılık yaratmıştır. Sosyalleşme ve gündelik ihtiyaçlar için kamusal alanları tercih eden katılımcıların kamusal mekânın dijital boyut algıları daha yüksektir. Sosyal medya üzerinden buluşma, yer işaretleme (check-in), mekân değerlendirmesi ve paylaşım pratikleri, kamusal alanın algılanış ve kullanılma biçimini dönüştürmektedir (Evans & Saker, 2019). Bu sonuç, fiziksel kamusal mekânın dijital katmanla birlikte hibrit bir yapıya dönüştüğünü destekler niteliktedir.

Elde edilen bulgular, dijital teknolojilerin kamusal mekân deneyimini sadece destekleyen bir araç olmadığını, kamusal alanın sosyal

anlamını ve kullanım motivasyonlarını yeniden tanımlayan bir unsur haline geldiğini göstermektedir. Dijital araçlar;

- sosyalleşme pratiklerini çeşitlendirmekte,
- mekânsal aidiyeti güçlendirmekte,
- kamusal alan kullanımını teşvik etmekte ve
- sosyal-kültürel etkileşimleri mekândan bağımsız hale getirirken mekânı görünür kılmaktadır.

Bu sonuçlar, dijital medyanın "yeni kamusallık" yaratma potansiyeli üzerine odaklanan kuramsal tartışmalarla uyumludur (Hampton, Livio, & Sessions Goulet, 2010).

4.4. Araştırmanın Boyutları Arasındaki Korelasyon

Tablo 6'da aktarılan Pearson korelasyon analizi sonucunda, fiziksel boyut ile sosyal boyut arasında pozitif ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($r = .642$, $p < .001$). Benzer şekilde, dijital boyutun hem sosyal boyut ($r = .672$, $p < .001$) hem de fiziksel boyut ($r = .450$, $p < .001$) ile anlamlı ve pozitif ilişkiler gösterdiği bulunmuştur. Bu bulgular, öğrencilerin kamusal alan deneyimlerinin dijital, sosyal ve fiziksel boyutlarının birbirini desteklediğini ve bütüncül bir algı oluşturduğunu göstermektedir.

Tablo 6: Boyutlar Arası Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	Fiziksel Boyut	Sosyal Boyut	Dijital Boyut
Fiziksel Boyut	1	.642**	.450**
Sosyal Boyut	.642**	1	.672**
Dijital Boyut	.450**	.672**	1

Not: $p < .01$ düzeyinde anlamlıdır (2-tailed).
N = 230

4.5. Dijital ve Sosyal Boyut Etkileşimi

Tablo 7'de görülen regresyon analizi sonuçları, kamusal mekân kullanımının dijital boyutunun öğrencilerin kamusal mekanın sosyalleşme boyutuna teşvik etmesini anlamlı ve güçlü biçimde açıkladığını göstermektedir ($\beta = .672$, $p < .001$; $R^2 = .452$). Bu bulgu, dijital etkileşim ve sosyal medya kullanımının yüz yüze sosyalleşmenin yerini almadığını; aksine onu desteklediğini ortaya koymaktadır. Elde edilen sonuç, hibrit kamusallık yaklaşımının (hybrid public sphere) ileri sürdüğü gibi dijital pratiklerin fiziksel kamusal etkileşimi ikame etmek yerine tamamladığına işaret etmektedir (Avcil, 2021; Hampton & Wellman, 2018).

Tablo 7: Dijital Kullanımın Sosyal Kamusal Katılım Üzerine Etkisi

Değişken	B	SE	β	t	p
Dijital Boyut	.610	.044	.672	13.718	.000

Model: $R=.672$; $R^2=.452$; $Adj.R^2=.450$; $F(1,228)=188.171$, $p<.001$
Not: $p<.001$ düzeyinde anlamlıdır.

Nitekim literatürde dijital platformların sosyal ilişkileri pekiştirdiği ve fiziksel buluşmalar için koordinasyon mekanizması olarak işlev gördüğü belirtilmektedir (Hampton & Wellman, 2018).

Bu araştırma kapsamında da dijital etkileşim düzeyi arttıkça öğrencilerin sosyal açıdan kamusal alanlarda daha aktif olduğu görülmektedir. Bu durum, özellikle genç kullanıcıların sosyal medya üzerinden etkinlik planlama, mekân keşfetme ve grup etkileşimini artırma pratikleriyle ilişkili olabilir. Sonuç olarak bu çalışma, dijitalleşmenin kamusal yaşamı zayıflattığı yönündeki indirgemeci görüşlerden ziyade, dijital ortamların fiziksel kamusal yaşama bağlayıcı bir sosyalleşme köprüsü kurduğu yönündeki güncel yaklaşımları desteklemektedir.

5. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, dijital teknolojilerin kamusal mekân deneyimine olan dönüştürücü etkisini göstermektedir. Bulgular, fiziksel alanın yerini dijital ortamlara bırakmadığını; tersine, dijital pratiklerin sosyal boyut üzerinden fiziksel kamusal mekân deneyimini güçlendirdiğini ortaya koymaktadır. Özellikle dijital kullanımın, sosyal etkileşimi anlamlı düzeyde açıklaması,

fiziksel kamusal alanın giderek daha fazla dijital aracılı sosyalleşmenin mekânı hâline geldiğini göstermektedir. Bu durum, Lefebvre'nin (1974) mekânı "toplumsal ilişkilerin üretildiği bir alan" olarak tanımlayan yaklaşımıyla uyumlu biçimde, kamusal mekânın yalnızca fiziksel bir düzenleme değil, sosyal teknoloji etkileşimlerinin üretildiği hibrit bir toplumsal alan olduğunu teyit etmektedir.

5.1. Dijital Sosyalleşmenin Fiziksel Mekânı Yeniden Kurması

Araştırma sonuçları, dijital etkileşim düzeyinin kamusal mekâna sosyal katılımı artırdığını, ancak fiziksel deneyimi tek başına açıklamadığını göstermiştir. Bu bulgu, kamusal alanda ortaya çıkan yeni kullanım mantığının, bireyin fiziksel olarak alanda bulunmasını dijital katılım ile desteklenen bir sosyal görünürlük ve etkileşim stratejisine dönüştürdüğünü işaret eder. Dolayısıyla gelecekte kamusal alan tasarımında, yalnızca fiziksel konfor ve erişilebilirlik değil, dijital sosyal katılımı destekleyen mekânsal örgütlenme pratikleri önem kazanacaktır. Ancak bu süreç, kamusal alanın özündeki rastlantısallığı ve mekânsal karşılaşma kültürünü ortadan kaldırmamalı; tersine, dijital etkileşimi sosyal tesadüfleri görünür kılan bir katmana dönüştürebilmelidir. Bu çalışma, tam da bu nedenle, kamusal alanın geleceğinin dijital araçlar ile sosyal yoğunluk ve mekânsal birlikteliğin eş zamanlı kurulduğu hibrit deneyimlerde şekilleneceğini göstermektedir.

5.2. Tasarımdan Kullanım Pratiklerine: Yeni Bir Kamusallık Arayışı

Araştırmada elde edilen sonuçlar, kullanıcıların kamusal mekânı hâlen yoğun biçimde fiziksel amaçlarla kullandığını, ancak dijital araçların bu deneyimin dokusuna işlediğini ortaya koymuştur. Bu bulgu, gelecekte kamusal alan tasarımında teknik altyapı vurgusunun ötesine geçilmesi gerektiğini göstermektedir. Dijitalleşmenin kamusal alanları yeniden kurgulayan etkisi dikkate alındığında, yerel yönetimlerin bu dönüşümde üstlendikleri rol artık yalnızca teknik hizmet sağlayıcılığıyla sınırlı değildir. Dijital altyapılar, kamusal mekân kullanımına ilişkin gerçek zamanlı veri üreten, kullanıcı davranışlarını görünür kılan ve mekânsal kararların niteliğini doğrudan etkileyen araçlara dönüşmüştür. Bu durum, kamusal alanların fiziksel varlığı kadar, onları tamamlayan dijital katmanların da planlanması gerektiğini göstermektedir. Dolayısıyla yerel yönetimlerin dijital teknolojileri yalnızca işlevsel verimlilik için değil, toplumsal kapsayıcılığı artıran, mekânsal adaleti destekleyen ve katılımı

güçlendiren bir kamusal yaşam üretme amacıyla değerlendirmesi temel bir gereklilik hâline gelmiştir. Kent tasarımının temel sorusu, teknoloji eklemekten ziyade, dijital etkileşimlerin sosyal mekân üretimine nasıl anlam kattığını çözümlemek olmalıdır. Bu doğrultuda, kamusal mekân planlamasında, dijital iletişim ağlarının kamusal aidiyete nasıl aracılık ettiği, sosyal katılımı nasıl dönüştürdüğü ve mekânsal davranış kalıplarını hangi biçimlerde yeniden ürettiği üzerine daha fazla yoğunlaşılması gerekmektedir. Araştırma sonuçları, kamusal mekân tasarımının geleceğinde mekânın fiziksel biçimlenişi kadar, dijital sosyalleşmeyi mümkün ve anlamlı kılan sosyal atmosferlerin tasarımının da belirleyici olacağını göstermektedir.

Sonuç olarak, çalışma kamusal mekânın geleceğine ilişkin iki temel bulgu sunmaktadır:

i. Dijital pratikler, sosyal katılımı güçlendiren yeni bir kentsel etkileşim formu üretmektedir;

ii. Fiziksel kamusal alan, dijitalleşmeyle zayıflayan değil, yeniden tanımlanan ve desteklenen bir toplumsal mekân niteliği kazanmıştır.

Bu çerçevede, kentsel tasarım araştırmalarının, kamusal alanı yalnızca geometrik ve fiziksel bir bütünlük olarak değil; aynı zamanda dijital sosyal bağların mekânsal form kazandığı bir etkileşim ekosistemi olarak ele alması gerekmektedir.

6. Kaynaklar

Aciyan, E. P., & Karaduman, M. (2023). Kamusal Alanın Dönüşümü Bağlamında Dijital Platformlarda Kadın Hareketleri. Kastamonu University,

Avcil, C. (2021). Kamusal alanı dijitalleşme çerçevesinde yeniden okumak. Liberal Düşünce Dergisi, 26(103), 81-100.

Boyd, D. (2014). It's Complicated: The Social Lives of Networked Teens. : Yale University Press.

Carmona, M. (2021). Public places urban spaces: The dimensions of urban design: Routledge.

Cullen, G. (2012). Concise townscape: Routledge.

Çıkın, M. (2025). Kamusal Alan ve Sosyal Medya İle İlgili Çalışmalar Üzerine Bibliyometrik Analiz. [A Bibliometric Analysis of Studies On Public Sphere and Social Media]. İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 14(1), 51-68. doi:10.54282/inijoss.1640432

Day, K. (2001). Constructing masculinity and women's fear in public space in Irvine, California. Gender, Place and Culture: A Journal of Feminist Geography, 8(2), 109-127.

De Lange, M., & De Waal, M. (2017). Owning the city: New media and citizen engagement in urban design. In Urban land use (pp. 109-130): Apple Academic Press.

epic.org. (2025). Retrieved from https://epic.org/issues/surveillance-oversight/privacy-in-public/#:~:text=Advanced%20surveillance%20technologies%20eliminate%20the,Location%20Tracking%20is%20Like

Evans, L., & Saker, M. (2019). The playeur and Pokémon Go: Examining the effects of locative play on spatiality and sociability. Mobile Media & Communication, 7(2), 232-247.

Gatti, F., & Procentese, F. (2021). Experiencing urban spaces and social meanings through social Media: Unravelling the relationships between Instagram city-related use, Sense of Place, and Sense of Community. Journal of environmental psychology, 78, 101691.

Gehl, J. (2011). Life between buildings.

Gehl, J. (2013). Cities for people: Island press.

Güler, Ö. R. (2025). Halkla İlişkilerde Topluluk İnşası: Dijital Platformlarda Sanal Cemaat Oluşturma Stratejileri. [Building Communities in Public Relations: Strategies for Creating Virtual Communities on Digital Platforms]. International Journal of Media Culture and Literature, 10(2), 145-169. Retrieved from https://dergipark.org.tr/en/pub/ijmcl/issue//1617461

Habermas, J. (2004). Kamusal alan. Kamusal alan, 95-102.

Haffner, M., Mathews, A. J., Fekete, E., & Finchum, G. A. (2018). Location-based social media behavior and perception: Views of university students. Geographical Review, 108(2), 203-224.

Hampton, K. N., Livio, O., & Sessions Goulet, L. (2010). The social life of wireless urban spaces: Internet use, social networks, and the public realm. Journal of communication, 60(4), 701-722.

Hampton, K. N., & Wellman, B. (2018). Lost and saved... again: The moral panic about the loss of community takes hold of social media. Contemporary Sociology, 47(6), 643-651.

Hargittai, E., & Shafer, S. (2006). Differences in actual and perceived online skills: The role of gender. Social Science Quarterly, 87(2), 432-448. Jacobs, J. (1961). The death and life of great American. Cities. New York: Vintage Books.

Kaya, M., & Kandemir, Ö. (2021). KAMUSAL ALANIN TEKNOLOJİK KATMANI OLARAK SANAL AĞLAR VE KENTSEL MEKANLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ. Turkish Online Journal of Design Art and Communication, 11(1), 182-194.

Kern, L. (2021). Feminist city: Claiming space in a man-made world: Verso Books.

Krier, R., & Rowe, C. (1979). Urban space: Academy editions London.

Lefebvre, H. (1974). 1991. The production of space. Paris: Anthropos.

Low, S., & Smith, N. (2013). The politics of public space: Routledge.

Lynch, K. (1960). The image of the city/Lynch Kevin. In: Cambridge [Mass.] Technology Press.

Mehta, V. (2022). Public Space: notes on why it matters, what we should know, and how to realize its potential: Routledge.

Montgomery, J. (1998). Making a city: Urbanity, vitality and urban design. Journal of urban Design, 3(1), 93-116.

Norberg-Schulz, C. (1980). Genius loci. Towards a Phenomenology of Architecture “, Rizzoli, New York.

Özcan, Z., & Savaş, S. (2021). Sanal topluluk platformu olarak Discord. [Discord as a virtual community platform]. NOSYON: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi(7), 120-132. Retrieved from https://dergipark.org.tr/en/pub/nosyon/issue//931194

Suchocka, M., Maksymiuk, G., Kimic, K., & Kołodyńska, N. . (2017). Behaviour, expectations and preferences of ‘digital natives’ in regard to the design of urban public spaces. In A. Z. T. Kenna (Ed.), Enhancing Places through Technology :Proceedings from the ICiTy conference, Valletta, Malta - 18-19 April, 2016 (pp. 117-128). Edições Universitárias Lusófonas. Trancik, R. (1991). Finding lost space: theories of urban design: John Wiley & Sons.

Wei, X., & Yao, X. (2022). A GIS representation framework for location-based social media activities. Transactions in GIS, 26(3), 1444-1464.

Yılmaz, V. E. (2024). Dijital Çağda Kamusal Alanın Yeniden Canlanışı Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme. Medya Araştırmalarında Güncel Tartışmalar, 81.

Zailskaitė-Jakštė, L., & Damaševičius, R. (2017). Gender-related differences in brand-related social media content: An empirical investigation. Paper presented at the 2017 13th International Computer Engineering Conference (ICENCO).

Çok Duyulu Kent Okuması: Dijital Teknolojilerle Mekânsal Deneyimin ve Tasarımın Dönüşümü

Fatiha Nur Terlemez
Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü-Şehir ve Bölge Planlama ABD

Prof. Dr. Çiğdem Varol
Gazi Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi- Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Özet

Kent mekânı, fiziksel düzenlemeler ve plan kararlarıyla tanımlanan bir yapı olmanın yanında bireylerin duyusal deneyimleri aracılığıyla sürekli yeniden üretilen dinamik bir yaşam alanıdır. Buna karşın planlama ve tasarım pratikleri çoğunlukla görsel ve ölçülebilir verilere odaklanmakta olup koku, ses, dokunma ve termal algı gibi duyusal katmanları ikincil düzeyde ele almaktadır. Bu yaklaşım, tasarım kararları ile kullanıcıların gündelik mekânsal deneyimleri arasında kopukluklara yol açabilmektedir. Bu çalışma, dijital teknolojilerin çok duyulu mekânsal verileri görünür ve analiz edilebilir hâle getirme potansiyelini tartışarak duyusal verilerin tasarım sürecinde temel bir girdi olarak konumlandırılmasını amaçlamaktadır. Literatür incelemesi ve uluslararası örnek olay analizi yöntemiyle, duyusal haritalama çalışmaları karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Bulgular, duyusal verilerin erişilebilirlik, konfor, güvenlik ve mekânsal aidiyet açısından daha kapsayıcı ve deneyim odaklı tasarım yaklaşımlarına katkı sağlayabileceğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Çok duyulu kent okuması, Dijital teknolojiler, Katılımcı planlama, Kentsel tasarım, Mekânsal deneyim

Multisensory Urban Reading: The Transformation of Spatial Experience and Design Through Digital Technologies

Abstract

Urban space is not only a structure defined by physical arrangements and planning decisions, but also a dynamic living environment continuously reproduced through individuals' sensory experiences. However, planning and design practices predominantly focus on visual and measurable data, treating sensory layers such as smell, sound, touch, and thermal perception as secondary. This approach may create a disconnection between design decisions and users' everyday spatial experiences. This study discusses the potential of digital technologies to render multisensory spatial data visible and analyzable, aiming to position sensory data as a fundamental input in the design process. Through a literature review and comparative analysis of international case studies, sensory mapping practices are evaluated. The findings indicate that the integration of sensory data can contribute to more inclusive and experience-oriented design approaches in terms of accessibility, comfort, safety, and spatial belonging.

Keywords: Digital Technologies, Multisensory Urban Reading, Participatory Planning, Spatial Experience, Urban Design

1. Giriş

Kentsel planlama ve tasarım süreçleri, uzun yıllar boyunca mekânın fiziksel organizasyonu ve ölçülebilir göstergeleri üzerinden şekillenmiştir. Yoğunluk, arazi kullanımı, ulaşım şemaları ve morfolojik analizler, planlama pratiğinin temel araçlarını oluşturmuştur. Mekân büyük ölçüde düzenlenebilir, temsil edilebilir ve hesaplanabilir bir yapı olarak ele alınmıştır. Ancak bu yaklaşım, mekânın kullanıcılar tarafından nasıl algılandığı ve deneyimlendiği sorusunu ikincil bir konuma itmiştir. Özellikle mekânsal deneyimin duyusal boyutları, planlama bilgisinin sistematik bileşenleri hâline gelememiştir. Oysa mekânsal deneyim yalnızca görsel algıya indirgenemez; işitsel, olfaktif, dokunsal ve termal uyaranların bütüncül etkileşimiyle kurulur (Pallasmaa, 1996; Rodaway, 1994). Mekânın hissedilen boyutu, bireyin yönelimini, güvenlik algısını, konfor düzeyini ve aidiyet duygusunu doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle mekân, yalnızca fiziksel bir düzen değil, duyular aracılığıyla sürekli yeniden üretilen bir deneyim alanıdır.

Mekânın toplumsal ve yaşantısal üretimine ilişkin kuramsal çalışmalar bu boyutu uzun süredir tartışmaktadır. Lefebvre (1991), mekânın yalnızca tasarlanan bir form değil, yaşanan ve algılanan bir pratik olduğunu belirtirken; Tuan (1979) ve Relph (1976), mekânsal aidiyetin duyusal ve duygusal bağlar üzerinden kurulduğunu ortaya koymuştur. Bu kuramsal çerçeveye rağmen, planlama süreçlerinde duyusal katmanların veri üretimine sistematik biçimde konu edilmediği görülmektedir. Bu durum, tasarlanan mekân ile yaşanan mekân arasında bir mesafe yaratmaktadır. Kent mekânı teknik olarak işlevsel olsa da kullanıcı açısından rahatsız edici, yabancılaştırıcı ya da yetersiz algılanabilmektedir.

Bu noktada temel problem açık biçimde ortaya çıkmaktadır: *"Duyusal deneyimler planlama süreçlerine nasıl dâhil edilebilir? Mekânın hissedilen boyutu hangi araçlarla görünür ve analiz edilebilir hâle getirilebilir? Daha da önemlisi, bu veriler tasarım kararlarını dönüştürebilecek bir girdiye nasıl dönüşebilir?"*

Dijital teknolojilerde yaşanan gelişmeler, bu sorulara yeni bir zemin sunmaktadır. Giyilebilir sensörler, biyometrik ölçüm sistemleri, konum tabanlı veri teknolojileri ve sanal gerçeklik uygulamaları, bireylerin mekânsal deneyimlerine ilişkin fizyolojik ve duyusal tepkileri sayısallaştırılabilir veriler hâline getirebilmektedir (Nold, 2009; Pink, 2015; Chen vd., 2021; Wiltenburg vd., 2024). Özellikle duyusal haritalama ve biomapping çalışmaları, öznel deneyimlerin coğrafi bağlam içinde temsil edilebileceğini göstermiştir. Böylece daha önce ifade edilmesi güç olan duyusal katmanlar,

analitik bir veri alanına dönüşmektedir. Bu gelişme yalnızca teknik bir yenilik olarak değil, planlama bilgisinin üretim biçiminde bir dönüşüm potansiyeli olarak değerlendirilmelidir. Duyusal verinin ölçülebilir hâle gelmesi mekânın yalnızca fiziksel düzen üzerinden değil, deneyimsel yoğunluklar üzerinden de analiz edilmesine imkân tanımaktadır.

Çalışmanın önemi, duyusal verilerin planlama ve tasarım süreçlerinde sistematik bir bileşen olarak ele alınması gerektiğini tartışmasında yatmaktadır. Çalışma, çok duyulu mekânsal verilerin dijital teknolojiler aracılığıyla görünür kılınmasının, kentsel tasarım kararlarını daha insan merkezli ve deneyim odaklı bir çerçeveye taşıyabileceği varsayımından hareket etmektedir. Literatür incelemesi ve uluslararası örnek uygulamaların karşılaştırmalı analizi yoluyla, teknik analiz ile yaşantısal deneyim arasındaki ayrımı azaltmaya yönelik kuramsal ve yöntemsel bir çerçeve önerilmektedir.

2. Çok Duyulu Kent Okuması

2.1. Mekânsal Deneyim

Mekânsal deneyimin duyusal boyutunun planlama tartışmalarına dâhil edilebilmesi, öncelikle mekânın kavramsallaştırılma biçimine ilişkin kuramsal bir yeniden değerlendirmeyi gerekli kılmaktadır. Fenomenolojik yaklaşımlar, mekânı bedenin yönelimleri ve algısal karşılaşmaları aracılığıyla kurulan yaşantısal bir dünya olarak ele almaktadır. Merleau-Ponty' e (2008) göre algı; yalnızca görsel imgelerin bilişsel temsiline indirgeyemeyen, bedenin çevreyle kurduğu çok-duyulu etkileşimler aracılığıyla oluşan bütüncül bir süreçtir. Bu çerçevede mekân, bireyin karşısında duran sabit bir nesne olmaktan ziyade, hareket, temas ve yönelim yoluyla deneyimlenen ilişkisel bir yapı olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu yaklaşım, Lefebvre'in (1991) mekânın toplumsal üretimine ilişkin kuramıyla birlikte düşünüldüğünde planlama açısından açıklayıcı bir zemin sunmaktadır. Lefebvre, mekânın fiziksel bir düzenleme olmaktan öte gündelik pratikler, temsiller ve yaşantılar aracılığıyla üretilen bir süreç olduğunu ileri sürmektedir. Algılanan mekân, tasarlanan mekân ve yaşanan mekân ayrımı mekânsal bilginin yalnızca teknik temsillerle sınırlı olmadığını, duyusal deneyim ve gündelik pratikler aracılığıyla şekillenen bir yaşantısal katman içerdiğini göstermektedir (Schmid, 2008; Avar Arslan, 2009). Bu bağlamda yaşanan mekân, bireylerin mekânla kurduğu duygusal ve sembolik ilişkiler üzerinden anlam kazanan deneyim alanını ifade etmekte olup mekânın fiziksel

boyutunun ötesinde duygulanımsal bir içerik taşıdığını ortaya koymaktadır.

Temsil-dışı yaklaşımlar da mekânın bu süreçsel niteliğini vurgulamaktadır. Thrift (2008), mekânı hareketler, etkileşimler ve duygular aracılığıyla sürekli oluş hâlinde bulunan bir ilişkiler ağı olarak tanımlamaktadır. Bu perspektifte mekân, eylemlerin gerçekleştiği pasif bir zemin olmaktan çıkarak doğrudan eylemlerle birlikte ortaya çıkan dinamik bir oluşum olarak değerlendirilmektedir. Mekânsal anlamın kullanıcıların dolaşma biçimlerinde, duraklama noktalarında ve gündelik karşılaşmalarında açığa çıkması, mekânın sürekli yeniden üretildiğini göstermektedir.

Duyuların mekânsal deneyimdeki rolü bu noktada belirginleşmektedir. Pallasmaa (1996), kentlerin görme merkezli yorumunu eleştirerek mekânsal deneyimin dokunsal, işitsel ve atmosferik boyutlarına dikkat çekmektedir. Mekânın yalnızca görsel olarak algılanan bir kompozisyon olmadığı; işitilen, koklanan ve dokunulan çok-duyulu bir deneyim alanı olduğu vurgulanmaktadır. Bedenin algının ve bilincin mekânı olarak ele alınması, mekânsal deneyimin görsel değerlendirmelerin yanında yüzey dokularının hissedilmesi, seslerin yankılanması ve kokuların çağrıştırdığı anılar aracılığıyla şekillendiğini göstermektedir. Rasmussen (2017) ise mekânsal algının çoğu zaman görsel düzenlemelere indirgenmesine rağmen, ses, doku ve atmosfer gibi duyusal bileşenlerin mekânın anlaşılmasında belirleyici olduğunu ifade etmektedir. Rodaway (1994), duyuları çevreyle kurulan ilişkinin temel arayüzleri olarak konumlandırarak mekânsal deneyimin analitik olarak ele alınabileceğini ortaya koymaktadır.

Duyusal karşılaşmalar, mekânsal bellek ve kimliğin oluşumunda da önemli bir rol oynamaktadır. Bachelard (2013), mekânı yalnızca fiziksel bir çevre olarak değil, bireyin hayal gücü ve duygusal dünyasıyla ilişkilendirilen bir deneyim alanı olarak değerlendirmektedir. Mekânla kurulan duyusal temaslar zaman içinde hatırlanabilirlik üretmekte ve mekâna yönelik bağların oluşumuna katkı sağlamaktadır. Özellikle koku duyusunun doğrudan beyinle kurduğu ilişki, mekânsal anıların güçlü biçimde hatırlanmasını mümkün kılmaktadır (Henshaw, 2014). Benzer biçimde işitsel çevre de mekânın ölçeği ve karakteri hakkında algısal ipuçları sunarak kullanıcıların çevreyle kurduğu ilişkiyi derinleştirmektedir (Gezer, 2012).

Bu bağlamda mekân algısı, fiziksel özelliklerin yanında kültürel, bireysel ve psikososyal faktörlerin etkileşimiyle şekillenmektedir

(Güleç Solak, 2017). Kullanıcıların duygusal durumu, sosyal ilişkileri ve önceki deneyimleri, mekânın nasıl deneyimlendiği üzerinde doğrudan etkili olmaktadır (Groh, 2016). Dokunsal temas yoluyla yüzeylerle kurulan ilişki ya da yürüyüş sırasında ayaklarla hissedilen zemin özellikleri, kullanıcıların kentin fiziksel varlığıyla doğrudan bir bağ kurmasına imkân tanımaktadır (Paquot, 2013). Bu tür bedensel karşılaşmalar, mekânın hem bilişsel hem de duygulanımsal düzeyde deneyimlenmesini mümkün kılmaktadır.

2.2. Mekânsal Deneyimin Duyusal Bileşenleri

Mekânsal deneyim bireyin çevresiyle kurduğu görsel, işitsel, dokunsal, olfaktif ve gustatif temasların yanı sıra termal konfor, bedensel yönelim ve hareket algısı gibi çok katmanlı duyusal girdilerin eşzamanlı etkileşimi sonucunda şekillenmektedir. Bu bağlamda duyular, bireyin çevresiyle kurduğu ilişkinin temel arayüzlerini oluşturarak mekânın nasıl anlamlandırıldığını belirleyen asli bileşenler olarak değerlendirilmektedir (Rodaway, 1994).

Görme duyusu, çevresel bilginin hızlı ve eşzamanlı olarak işlenmesini sağlayan temel algısal süreçlerden biri olarak öne çıkmaktadır (Berger, 1989). Bununla birlikte mekânsal deneyimin yalnızca görsel veriler aracılığıyla kurulmadığı, işitsel ve dokunsal uyaranların da mekânın ölçeğini, derinliğini ve atmosferini anlamada belirleyici rol oynadığı görülmektedir. Kahvecioğlu'na (1998) göre çevresel seslerin toplamı, mekânın büyüklüğünü ve sınırlarını algılamada kritik bir referans üretmekte olup kentte duyulan sesler kullanıcı açısından mekânsal karaktere ilişkin duygusal bir bağ kurulmasına imkân tanımaktadır (Schafer ve Murray, 1977; Doğan ve Bilen, 2019).

Benzer biçimde dokunsal temas, kullanıcı ile mekân arasında doğrudan bir fiziksel ilişki kurarak mekânın maddeselliğinin deneyimlenmesine olanak tanımaktadır. Yüzeylerin pürüzlülüğü, sertliği ya da termal özellikleri gibi dokunsal uyaranlar, mekânın bedensel olarak da algılanmasını sağlamaktadır (Pallasmaa, 1996). Beden, mekânsal deneyimin pasif bir alıcısı olmaktan ziyade mekânla kurulan ilişkinin aktif bir kurucu bileşeni hâline gelmektedir (Merleau-Ponty, 2008). Modern kentte mekânsal deneyimin görsel odaklı temsiller üzerinden kurulması, beden ile mekân arasındaki bu doğrudan ilişkinin zayıflamasına yol açabilmekte ve mekânın deneyimsel derinliğini sınırlayabilmektedir (Okudan, 2018; Kara, 2013).

Olfaktif ve gustatif duyular ise çoğunlukla ikincil algı katmanları

olarak değerlendirilmektedir. Koku duyusunun doğrudan sinir sistemiyle kurduğu bağlantı, mekâna ilişkin deneyimlerin uzun süreli olarak hatırlanmasına imkân tanımaktadır (Henshaw, 2014). Kentte algılanan kokuların topoğrafya, rüzgâr yönü ve kaynak konumu gibi çevresel faktörlere bağlı olarak mekânsal dağılım göstermesi, koku ortamının dinamik ve değişken bir yapı sergilediğini ortaya koymaktadır (Rodaway, 1994; Porteous, 1985). Benzer biçimde tat duyusu aracılığıyla kurulan gastronomik deneyimler, kullanıcıların geçmiş deneyimleriyle bağ kurmasını sağlayarak mekânsal aidiyetin oluşumuna katkı sağlayabilmektedir (Özgüneş ve Bozok, 2022).

Mekânsal deneyimin duyusal bileşenleri yalnızca beş temel duyu ile sınırlı değildir. Termal farklılıklar kullanıcıların mekân tercihlerini doğrudan etkileyerek belirli alanlarda oyalanma ya da kaçınma davranışları üretmektedir (Pink, 2015). Vestibüler sistemin başın konumu ve hareketini üç boyutlu uzayda kodlayarak bedenin mekânsal konumlanmasına ilişkin referans çerçevesi üretmesi, denge, eğim ve hareket algısının oluşumunda belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu durum, rampalar, merdivenler ve yüzey sürekliliği gibi mekânsal bileşenlerin kullanıcı tarafından nasıl deneyimlendiğini doğrudan etkilemektedir (Pfeiffer vd., 2014). Propriyoseptif algı, bireyin yürüyüş ritmi, postürü ve mekân içindeki hareket örüntülerini şekillendirerek mekânsal yönelim süreçlerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Buna karşılık, nosisepsiyon ve interosepsiyon gibi bedensel duyular, ağrı, rahatsızlık ve içsel fizyolojik durumlara ilişkin geri bildirimler üreterek mekânın konfor düzeyinin değerlendirilmesini mümkün kılmakta ve bu yolla kullanıcı davranışlarını yönlendirebilmektedir (Craig, 2002).

Bu çok-duyulu yapı, mekânsal deneyimin duygulanımsal boyutuyla da doğrudan ilişkilidir. Kentsel çevredeki ses yoğunluğu, kalabalık, ışık koşulları ya da mekânsal daralma gibi unsurlar, kullanıcı bedeninde huzur, gerilim ya da aidiyet gibi duygulanımsal tepkiler üretmektedir (Thrift, 2004; Deleuze ve Guattari, 1987). Bu tepkiler, kullanıcıların mekân içinde hızlanma-yavaşlama, yön değiştirme ya da belirli alanlara yönelme gibi davranış örüntülerine yansımaktadır.

2.3. Mekânsal Deneyimin Okunması: Haritalama

Kentsel mekânın duyusal ve deneyimsel boyutlarının planlama süreçlerine dâhil edilebilmesi, bu deneyimlerin anlatı düzeyinden ileriye taşınarak analitik olarak temsil edilebilir biçimlere dönüştürülmesini gerektirmektedir. Geleneksel planlama araçları, mekânı büyük ölçüde fiziksel sınırlar, işlevsel dağılımlar ve morfolojik ilişkiler üzerinden

temsil ederken kullanıcıların mekânla kurduğu duyusal, davranışsal ve duygulanımsal ilişkiler çoğu zaman bu temsil biçimlerinin dışında kalmaktadır. Bu durum, tasarlanan mekân ile kullanıcı tarafından deneyimlenen mekân arasında analitik olarak izlenmesi güç bir ayrım yaratmaktadır.

Bu ayrımın aşılabilmesi için mekânsal deneyimin okunabilir ve karşılaştırılabilir hâle getirilmesi gerekmektedir. Bu noktada haritalama, kullanıcıların mekânla kurduğu ilişkileri coğrafi bağlam içinde temsil etmeye imkân tanıyan bir ara yüz olarak işlev görmektedir. Deneyim temelli haritalama yaklaşımları, kullanıcı hareketleri, yönelimleri, duraklama noktaları, kaçınma davranışları ve algısal yoğunlukları gibi gündelik pratikleri de temsil alanına dâhil etmeyi amaçlamaktadır. Böylece mekânsal deneyim, bireysel anlatılarla sınırlı kalan öznel bir yaşantı olmaktan çıkarak, planlama değerlendirmelerine aktarılabilir bir bilgi katmanına dönüşmektedir.

Duyusal çevreye ilişkin algılar -başta işitsel, kokusal ve dokunsal uyaranlar olmak üzere- kullanıcıların mekân tercihlerini, yönelimlerini ve mekân içinde geçirdikleri süreyi doğrudan etkileyebilmektedir (Rodaway, 1994; Henshaw, 2014). Bu etkilerin haritalama aracılığıyla temsil edilebilmesi, mekânsal deneyimin belirli bölgelerde yoğunlaşan rahatlık, huzursuzluk ya da gerilim gibi duygulanımsal tepkiler üzerinden okunmasına olanak tanımaktadır. Böylece mekânın atmosferine ilişkin nitel değerlendirmeler, coğrafi olarak konumlandırılabilir ve karşılaştırılabilir hâle gelmektedir.

Bu temsil biçimleri, mekânsal deneyimin planlama sürecinde dikkate alınmasına yönelik önemli bir metodolojik zemin sunmaktadır. Haritalama, deneyimsel bilginin doğrudan ölçülmesini sağlamasa da kullanıcı pratikleri ile mekânsal özellikler arasındaki ilişkilerin görünür kılınmasına imkân tanımaktadır. Bu görünürlük, ilerleyen aşamalarda dijital teknolojiler aracılığıyla söz konusu deneyimlerin ölçülebilir veri setlerine dönüştürülmesine yönelik bir ara basamak oluşturmaktadır. Bu nedenle deneyim temelli haritalama yaklaşımları, mekânsal deneyimin veri olarak üretimine uzanan sürecin ilk adımı olarak değerlendirilebilir.

2.4. Mekânsal Deneyimin Veri Olarak Üretimi

Mekânsal deneyimin haritalama yoluyla temsil edilmesi, kullanıcı-mekân etkileşiminin belirli örüntüler üzerinden okunabilmesini mümkün kılmaktadır. Bununla birlikte bu temsil biçimleri çoğunlukla

nitel anlatılara ve gözleme dayalı olup duyusal deneyimin planlama süreçlerinde doğrudan kullanılabilecek ölçülebilir veri setlerine dönüştürülmesini sınırlı ölçüde sağlamaktadır. Bu nedenle son yıllarda kentsel mekânın deneyimsel boyutunun yalnızca temsil edilmesi değil, aynı zamanda sayısallaştırılarak veri üretim sürecine dâhil edilmesi yönünde yeni yaklaşımlar geliştirilmiştir.

Dijital teknolojilerde yaşanan gelişmeler, kullanıcıların mekânsal çevreye verdikleri fizyolojik ve davranışsal tepkilerin gerçek zamanlı olarak izlenebilmesine olanak tanımaktadır. Giyilebilir sensörler, konum tabanlı veri teknolojileri, biyometrik ölçüm sistemleri ve hareket izleme araçları, bireylerin mekânsal uyaranlara karşı geliştirdikleri bedensel tepkileri ölçülebilir hâle getirebilmektedir (Pink, 2015; Chen vd., 2021). Bu tür teknolojiler aracılığıyla elde edilen veriler, kullanıcıların belirli mekânlarda yaşadıkları stres, rahatlama, yönelim ya da kaçınma gibi tepkilerin yalnızca sözel geri bildirimlerle değil, fizyolojik göstergeler üzerinden de analiz edilmesine imkân tanımaktadır.

Bu bağlamda mekânsal deneyim, kullanıcı hareketleri, duraklama süreleri, yürüyüş ritimleri ve çevresel uyaranlara karşı verilen bedensel tepkiler aracılığıyla veri üretimine konu edilebilmektedir. Özellikle galvanik deri tepkisi (GSR), kalp atım hızı ve deri sıcaklığı gibi biyometrik ölçümler, bireylerin mekânsal çevreye karşı geliştirdiği duygulanımsal yoğunlukların dolaylı göstergeleri olarak değerlendirilmektedir (Nold, 2018). Bu tür verilerin coğrafi konum bilgisiyle birlikte ele alınması, mekânsal deneyimin belirli noktalarda yoğunlaşan bedensel tepkiler üzerinden analiz edilebilmesini mümkün kılmaktadır.

Aynı zamanda sanal gerçeklik (VR) ve artırılmış gerçeklik (AR) tabanlı simülasyon ortamları, kullanıcıların henüz inşa edilmemiş ya da dönüştürülmesi planlanan mekânsal düzenlemelere verdikleri duyusal tepkilerin kontrollü koşullar altında test edilmesine olanak tanımaktadır. Bu ortamlar, kullanıcı deneyiminin yalnızca mevcut mekânsal koşullar üzerinden değil, alternatif tasarım senaryoları üzerinden de değerlendirilmesine imkân vererek planlama süreçlerinde deneyim temelli geri bildirim mekanizmalarının geliştirilmesine katkı sağlamaktadır (Wiltenburg vd., 2024).

Bu gelişmeler doğrultusunda mekânsal deneyim, planlama süreçlerinde betimleyici bir kullanıcı anlatısından öteye geçerek analiz edilebilir ve karşılaştırılabilir veri setlerine dönüşmektedir. Deneyimsel bilginin

sayısallaştırılması, kullanıcıların çevresel uyaranlara verdikleri bedensel ve duygulanımsal tepkiler üzerinden değerlendirilmesine imkân tanımaktadır. Böylece planlama bilgisinin üretim sürecine yeni bir analitik katman eklemektedir. Bu yaklaşım, kentsel tasarım kararlarının kullanıcı deneyimiyle uyumunu artırmaya yönelik veri temelli değerlendirme araçlarının geliştirilmesi açısından önemli bir potansiyel sunmaktadır.

3. Yöntem

Bu çalışma, kentsel mekânda duyusal deneyimin dijital teknolojiler aracılığıyla nasıl veri üretimine dönüştürüldüğünü ve planlama süreçlerine nasıl entegre edilebildiğini incelemek amacıyla nitel ağırlıklı bir araştırma yaklaşımı benimsemektedir. Çalışma kapsamında saha araştırması yapılmamış olup mevcut literatür ve uluslararası örnek uygulamalar üzerinden analitik bir değerlendirme gerçekleştirilmiştir.

Araştırma yöntemi üç temel bileşenden oluşmaktadır. İlk olarak, mekânsal deneyim, duyular ve beden ilişkisine odaklanan kuramsal literatür incelenmiş; özellikle çok duyulu mekân yaklaşımı ve deneyim temelli planlama tartışmaları kavramsal bir çerçeve olarak ele alınmıştır. İkinci aşamada, duyusal haritalama, biomapping, sound mapping, smellscape çalışmaları ve VR tabanlı simülasyon uygulamaları gibi farklı dijital veri üretim yöntemlerini içeren örnekler seçilmiştir. Bu örnekler, mekânsal deneyimi veri hâline getirme biçimleri, kullanılan teknolojiler ve üretilen çıktılar açısından karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Üçüncü aşamada ise incelenen çalışmalar, mekânsal deneyimin hangi duyusal katmanlar üzerinden ölçülebilir hâle getirildiği ve bu verilerin tasarım sürecine nasıl aktarıldığı soruları doğrultusunda tematik olarak analiz edilmiştir. Bu analiz sonucunda, farklı duyusal deneyim katmanlarına karşılık gelen veri üretim araçları, tasarım katkıları ve mekânsal çıktılar arasında ilişkisel bir çerçeve oluşturulmuştur.

Bu yöntemsel yaklaşım, deneyim temelli mekânsal bilginin yalnızca betimleyici bir içerik olarak değil; karşılaştırılabilir, analiz edilebilir ve tasarım kararlarına aktarılabilir bir veri sistemi olarak ele alınmasına imkân tanımaktadır.

4. Bulgular

Kentsel mekâna ilişkin deneyim temelli bilginin planlama ve tasarım süreçlerine aktarılabilmesi, bu bilginin ölçülebilir, karşılaştırılabilir ve yeniden üretilebilir bir temsile dönüştürülmesini gerektirmektedir. İncelenen uygulamalar, mekânsal deneyimin yalnızca bireysel ve anlık bir yaşantı olarak kalmadığını göstermektedir. Uygun araçlar ve temsil teknikleri aracılığıyla mekânsallaştırılabilir, analiz edilebilir ve tasarım kararlarına aktarılabilir bir veri formuna dönüşebilmektedir. Çalışma kapsamında ele alınan haritalama, dijitalleştirme ve simülasyon yöntemleri, mekânsal deneyimin farklı soyutlama düzeylerinde temsil edilmesine imkân tanıyan çok katmanlı bir yaklaşım ortaya koymaktadır.

Bu dönüşümün erken örnekleri, geleneksel kartografik temsillerin ötesine geçen alternatif haritalama girişimlerinde izlenebilmektedir. Asger Jorn ve Guy Debord tarafından geliştirilen Guide Psychogeographique de Paris (Şekil 1a) ve The Naked City (Şekil 1b) haritaları, kentin işlevsel bağlantılar üzerinden kurulan bütüncül temsilini parçalayarak, farklı atmosferlere sahip mekânsal kesitler arasındaki ilişkileri görünür kılmayı hedeflemiştir (Debord, 1955). Bu yaklaşımda harita, fiziksel mesafeleri gösteren nötr bir ölçüm aracı olmaktan çıkmaktadır. Kullanıcı hareketlerinin yön değiştirdiği, yoğunlaştığı ya da kesintiye uğradığı eşik noktaları görünür kılan yorumlayıcı bir yüzeye dönüşür. Böylece mekân, sabit koordinatlar sistemi üzerinden değil, deneyimsel yoğunlukların dağılımı üzerinden okunabilir hâle gelir (Sadler, 1999; McDonough, 2002).

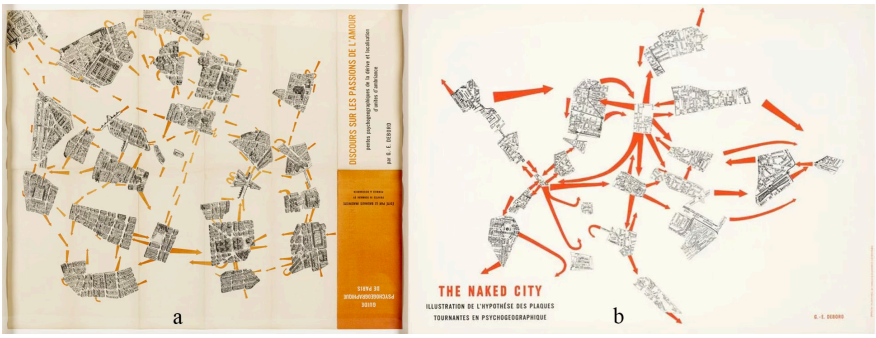

Şekil 1: Guide Psychogeographique de Paris (URL 1) ve The Naked City (URL 2)

Bu deneyimsel haritalama anlayışı, güncel dijital uygulamalarla birlikte daha sistematik bir veri üretim sürecine taşınmaktadır. MapHub™ gibi platformlar, kullanıcıların belirli mekânlara ilişkin deneyimlerini ses, görüntü ve metin formatlarında konumlandırarak paylaşmasına imkân

tanımaktadır. Böylece mekânsal deneyimin anlatısal ve duyusal bileşenlerini coğrafi bağlam içinde temsil edilebilir hâle getirmektedir. Benzer şekilde, Hollanda'nın Doetinchem kentinde QS Serafijn tarafından geliştirilen D-Tower projesi (Şekil 2), kullanıcıların mekâna ilişkin duygusal tepkilerini sayısallaştırarak mekânsal bağlamda görünür kılmaktadır. Katılımcıların düzenli aralıklarla yanıtladıkları anketler aracılığıyla elde edilen mutluluk, sevgi, korku ve nefret gibi duygusal veriler, posta kodlarıyla ilişkilendirilerek dinamik bir duygu haritasına dönüştürülmektedir. Aynı zamanda veriler dijital ortamda görselleştirilmekle kalmayıp fiziksel bir kule aracılığıyla renkli ışık kombinasyonları şeklinde kamusal alanda temsil edilmektedir. Bulgular, belirli bölgelerde yoğunlaşan olumsuz duygusal tepkilerin kullanıcıların mekânsal tercih ve kaçınma davranışlarını etkileyebildiğini göstermektedir (Paul, 2006).

Şekil 2: D-Tower Projesi (Paul, 2006)

PDPal projesi (Şekil 3) ise bireylerin gündelik kentsel aktivitelerini ve deneyimlerini kişisel haritalara dönüştürerek mekânın duygusal ve bilişsel boyutlarıyla da yapılandırılabileceğini ortaya koymaktadır (Bleecker, 2006). Bu uygulamalar, deneyimin yalnızca gözlemlenen bir olgu olmayıp kullanıcı tarafından üretilen, kaydedilen ve paylaşılabilen bir veri türü olduğunu göstermektedir.

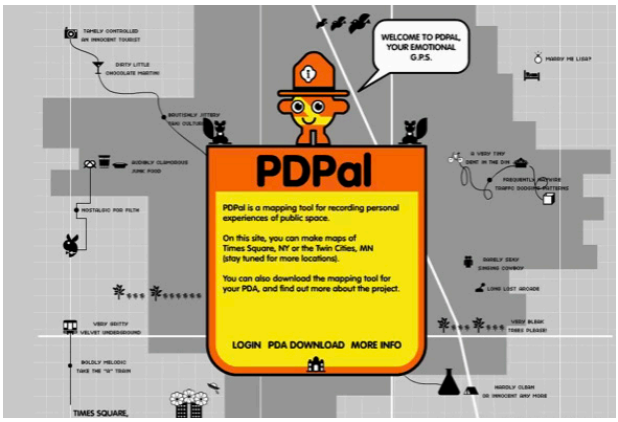

Şekil 3: PDPal Uygulaması (Paul, 2006)

Deneyim bilgisinin ölçülebilirliğine yönelik daha ileri bir adım, biyometrik veri temelli haritalama uygulamalarıyla atılmıştır. Nold'un geliştirdiği Biomapping projesinde katılımcıların mekân içinde hareket ederken verdikleri galvanik deri tepkileri (GSR), konum verileri (GPS) eş zamanlı olarak kaydedilmiş ve duygusal yoğunlukların mekânsal dağılımı haritalanmıştır (Nold, 2018). Greenwich yarımadasında gerçekleştirilen uygulamada, yürüyüş rotaları boyunca kaydedilen fizyolojik tepkiler kişisel anlatılarla birlikte değerlendirilerek bölgenin duygusal topoğrafyası (Şekil 4) ortaya konmuştur (Nold, 2006). Harita üzerinde rotaları temsil eden çizgiler ile ortak duygusal yoğunlukları gösteren renkli alanlar, kentsel uyarıcılardan kaynaklanan gerilim ya da sakinlik durumlarının mekânsal örüntülerini görünür kılmaktadır.

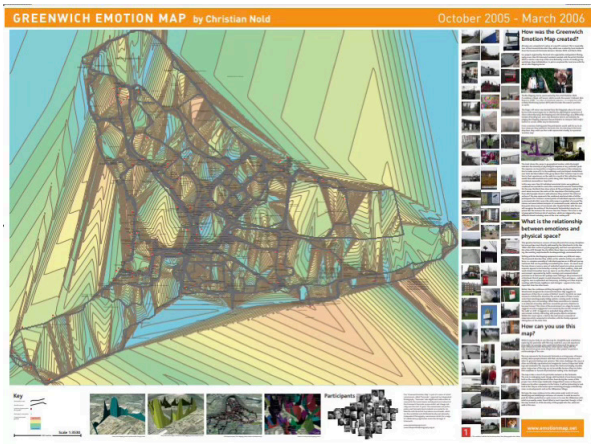

Şekil 4: Greenwich Duygu Haritası (Nold, 2006)

Kentsel mekânın atmosferik niteliklerini kullanıcı deneyimi üzerinden görünür kılmayı amaçlayan koku temelli duyusal haritalama çalışmaları da mekânsal deneyimin veri üretimine konu edilebileceğini göstermektedir. Katılımcıların belirli bir kentsel bağlam içerisinde deneyimledikleri kokuları tanımladığı ve bu duyusal uyaranları mekânsal konumlarıyla birlikte kaydettiği smellscape uygulamaları, mekânın algısal özelliklerinin haritalanmasına imkân tanımaktadır (McLean, 2017). Paris, Amsterdam ve New York gibi farklı kentlerde gerçekleştirilen koku yürüyüşleri sonucunda oluşturulan bu haritalar (Şekil 5), kokuların yoğunluk, kaynak ve niteliklerine göre sınıflandırılarak belirli bölgelerde yoğunlaşan hoş, rahatsız edici veya nötr atmosferlerin mekânsal dağılımını ortaya koymaktadır. Böylece kentsel deneyimin çoğunlukla anlık ve öznel olarak değerlendirilen kokusal boyutu, kullanıcı anlatılarıyla birlikte mekânsallaştırılabilir bir veri katmanına dönüştürülebilmektedir. Bu tür temsiller, kullanıcı deneyimine dayalı atmosferik bileşenler üzerinden de analiz edilebileceğini ortaya koyarak deneyim bilgisinin planlama süreçlerinde değerlendirilebilir bir girdiye dönüşmesine katkı sunmaktadır.

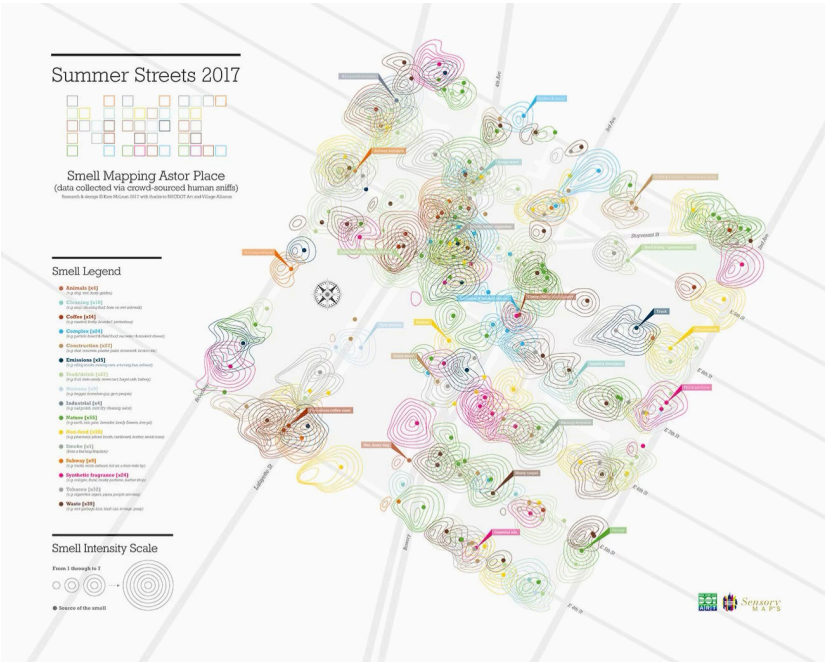

Şekil 5: Astor Koku Haritası

Benzer bir yaklaşım, işitsel deneyimin mekânsal olarak temsil edilmesinde de görülmektedir. Kentin farklı noktalarında yapılan ses kayıtlarının konum bilgisiyle birlikte dijital haritalara aktarılması, yalnızca desibel düzeylerini değil, mekânın sahip olduğu akustik atmosferi görünür kılmaktadır (Levy-Landesberg, 2021). Örneğin Wroclaw (Polonya), Bask Bölgesi (İspanya) ve Belgrad için geliştirilen soundmap uygulamalarında, kullanıcılar belirli noktalara ait ses kayıtlarını çevrimiçi haritalara yüklemekte ve böylece kent, işitsel katmanları üzerinden okunabilir hâle gelmektedir. Bu haritalar (Şekil 6), sesin yoğunluğu kadar niteliğini de (doğal sesler, insan kalabalığı, trafik, endüstriyel uğultu vb.) mekânsal bağlam içinde temsil ederek, işlevsel bir ölçüm aracından ziyade deneyimsel bir topoğrafya üretmektedir. Bu tür uygulamalar, kentsel mekânın işitsel örüntüler üzerinden de analiz edilebileceğini göstermekte ve planlama süreçlerinde "ses atmosferi" nin tasarım girdisi olarak değerlendirilmesine imkân tanımaktadır.

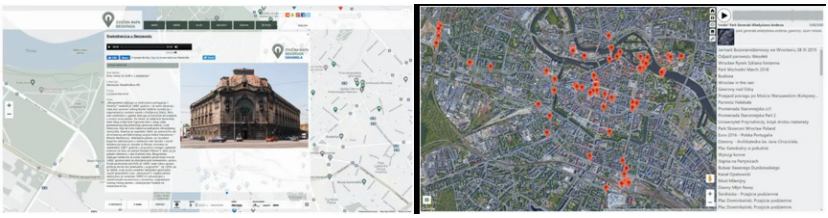

Şekil 6: Belgrad ve Wroclaw Ses Haritaları

Ses peyzajlarının yalnızca iki boyutlu haritalar üzerinden değil, üç boyutlu ve etkileşimli dijital ortamlar aracılığıyla temsil edilmesi, deneyim temelli verinin mekânsal karar süreçlerine entegrasyonunda yeni bir aşamayı işaret etmektedir. Bu bağlamda Edler vd. (2019), kentsel ses peyzajlarının dijital haritalar ve 3B/VR ortamları üzerinden temsil edilmesine yönelik bir model geliştirmiştir. Çalışmada belirli mekânlara ait gerçek ses kayıtları, konum verisiyle eşleştirilmiş olup böylece kullanıcıların sanal ortam içinde hareket ederek farklı noktalardaki akustik özellikleri deneyimleyebilmeleri sağlanmıştır. Bu yaklaşımda harita, yalnızca ses kaynaklarının dağılımını gösteren statik bir yüzey olmaktan çıkmaktadır. Kullanıcının hareketine bağlı olarak değişen, yönelim ve mesafeye duyarlı bir işitsel alan üretmektedir. Böylece mekânsal deneyim, işitsel katman üzerinden yeniden kurgulanmakta ve tasarım öncesi değerlendirme için simülasyon temelli bir test ortamı oluşmaktadır. Edler vd.'nin önerdiği bu model, ses peyzajının hem analitik hem de deneyimsel düzeyde ele alınabileceğini, özellikle kamusal alan tasarımında akustik konfor, gürültü kontrolü ve atmosfer üretimi gibi kriterlerin önceden değerlendirilebileceğini göstermektedir (Edler vd., 2019).

Chen vd. (2021) tarafından geliştirilen UrbanRama arayüzü, sanal gerçeklik ortamında mekânsal deneyimin yalnızca görsel temsiller üzerinden değil, algısal bütünlük ve yönelim ilişkileri üzerinden yeniden kurgulanabileceğini gösteren önemli bir örnek sunmaktadır. Çalışmada kent geometrisinin silindirik bir projeksiyonla dönüştürülmesi, kullanıcının mekânı parçalı perspektifler yerine bütüncül bir algısal alan olarak deneyimlemesine imkân tanımaktadır. Bu yaklaşım, geleneksel VR uygulamalarında sıklıkla karşılaşılan "sokak düzeyi" deneyimi ile "harita düzeyi" soyutlaması arasındaki kopukluğu ortadan kaldırarak, mekânsal bilginin farklı ölçeklerde eş zamanlı olarak algılanabilmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda UrbanRama, yalnızca görsel erişimi artıran bir arayüz değil; kullanıcının mekânsal yönelimini, referans noktalarıyla kurduğu ilişkileri ve çevresel farkındalığını yeniden organize eden bir deneyim ortamı üretmektedir. Yakın çevredeki mekânsal öğeler ile uzak simgesel yapıların aynı algısal düzlemde görünür hâle gelmesi, kullanıcının zihinsel harita oluşturma sürecini desteklemekte; mekânsal süreklilik ve bağlam algısını güçlendirmektedir. Kullanıcı testleri de bu bütüncül algı kurgusunun yön bulma performansını artırdığını ve mekânsal farkındalığı güçlendirdiğini ortaya koymaktadır (Chen vd., 2021). Mekânsal bilginin farklı ölçeklerde eş zamanlı olarak algılanabilmesini mümkün kılan bu yaklaşım, kullanıcının yönelim, referans kurma ve mekânsal süreklilik ilişkilerini yeniden yapılandırarak deneyimin bilişsel boyutunu görünür kılmaktadır. Bu yönüyle UrbanRama, mekânsal deneyimin temsil ve arayüz tasarımı aracılığıyla da dönüştürülebileceğini ortaya koymaktadır. Böylece dijital ortamların mekânsal algıyı yeniden kuran aktif bir tasarım bileşeni olarak ele alınabileceğine işaret etmektedir.

Deneyim bilgisinin yalnızca haritalama yoluyla değil, simülasyon aracılığıyla da temsil edilebildiği görülmektedir. Bu bağlamda sanal gerçeklik temelli uygulamalar, tasarım önerilerinin inşa edilmeden önce deneyimlenmesine olanak tanıyan bir ara yüz üretmektedir. Szczepanska vd. (2021) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, önerilen bir rekreasyon alanı üç boyutlu bir sanal çevre olarak modellenmiştir. Plaj, dinlenme alanı, spor sahaları ve oyun alanları gibi bileşenler bütüncül bir mekânsal kurgu içinde kullanıcı deneyimine açılmıştır. Katılımcılar mobil VR cihazları aracılığıyla alan içerisinde hareket etmiş, tasarımın mekânsal organizasyonunu, ölçek ilişkilerini ve görsel sürekliliğini doğrudan deneyimleyebilmiştir.

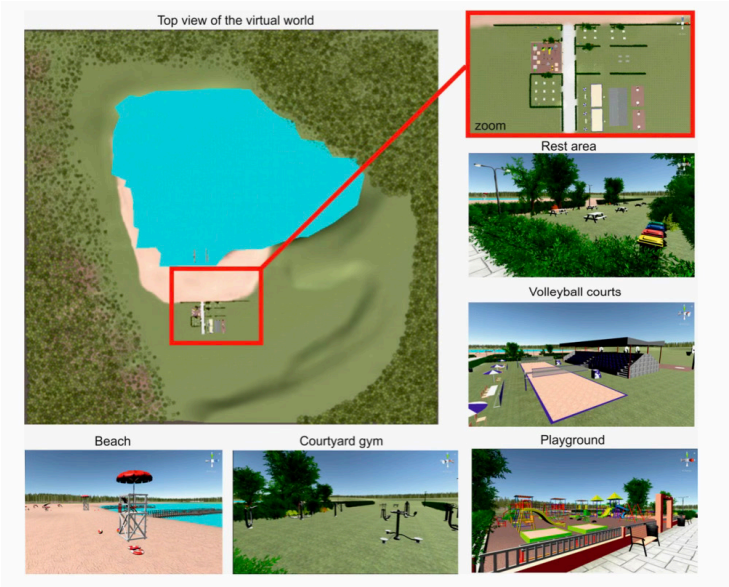

Şekil 7: Sanal Gerçeklik ile Tasarımın Test Edilmesi (Szczepanska vd., 2021)

Bu bulgular birlikte değerlendirildiğinde, çok duyulu kent okumasının dijital teknolojiler aracılığıyla yeni bir mekânsal bilgi yaklaşımı ürettiği görülmektedir. Haritalama uygulamalarından biyometrik ölçümlere, sensör ağlarından VR tabanlı simülasyonlara uzanan bu araçlar, mekânsal deneyimi yalnızca betimlenen bir olgu olmaktan çıkararak ölçülebilir, karşılaştırılabilir ve tasarım sürecine entegre edilebilir bir veri katmanına dönüştürmektedir. Böylece mekân, yalnızca fiziksel morfolojisi ya da işlevsel dağılımı üzerinden değil; görsel konfor, akustik atmosfer, kokusal yoğunluk, termal algı, bedensel yönelim ve duygusal tepki gibi çoklu duyusal parametreler üzerinden okunabilir hâle gelmektedir.

Bu dönüşüm, planlama ve tasarım pratiğinde önemli bir kırılmaya işaret etmektedir. Geleneksel planlama yaklaşımı çoğunlukla iki boyutlu temsillere ve fiziksel ölçütlere dayanırken, dijital teknolojiler mekânsal deneyimin simüle edilebildiği, ön testlere tabi tutulabildiği ve kullanıcı tepkilerinin erken aşamada değerlendirilebildiği bir ortam üretmektedir. Özellikle VR tabanlı simülasyonlar ve sensör temelli veri üretimi, tasarım kararlarının potansiyel etkilerini inşa öncesinde analiz etmeyi mümkün kılarak, planlama sürecine deneyim odaklı bir değerlendirme katmanı eklemektedir.

Bu bağlamda çok duyulu veri üretimi, tasarımın estetik ya da işlevsel boyutlarını aşarak, mekânsal atmosferin ve kullanıcı konforunun sistematik

biçimde analiz edilmesini mümkün kılmaktadır. Dijital teknolojilerle desteklenen çok duyulu kent okuması, teknik bilgi ile kullanıcı deneyimi arasındaki mesafeyi azaltmakta; mekânı yalnızca çizilen ve hesaplanan bir nesne olmaktan çıkararak hissedilen, ölçülen ve yeniden kurgulanabilen bir sistem olarak ele alan bütüncül bir tasarım yaklaşımına işaret etmektedir.

Haritalama ve dijital veri üretim süreçleri, alternatif tasarım senaryolarının değerlendirilmesine de analitik bir zemin üretmektedir. Özellikle sanal gerçeklik (VR) tabanlı simülasyon ortamları, sahada elde edilen duyusal ve davranışsal verilerin yeniden kurgulanarak farklı kullanıcı profilleri üzerinden test edilmesine imkân tanımaktadır (Chen vd., 2021; Szczepanska, 2021; Wiltenburg, 2024). Bu bağlamda VR uygulamaları, mekânsal daralma, yönlendirme eksikliği, görsel karmaşa ya da ses yoğunluğu gibi çevresel faktörlerin kullanıcı davranışı üzerindeki etkilerini senaryo temelli olarak değerlendirmeyi mümkün kılmakta; böylece tasarım kararlarının potansiyel sonuçlarını inşa öncesinde görünür hâle getirmektedir (Ali vd., 2025).

Bu çerçevede bulgular, mekânsal deneyimin duyusal ve duygulanımsal boyutlarının dijital teknolojiler aracılığıyla sistematik veri üretim süreçlerine dâhil edilebildiğini ve planlama kararlarına aktarılabilir bir değerlendirme girdisine dönüştürülebileceğini ortaya koymaktadır. Mesele yalnızca yeni teknolojilerin kullanımı değil, mekânsal tasarımın hangi duyusal parametreler üzerinden yeniden tanımlandığıdır. Tartışılan örnekler ve dijital uygulamalar birlikte değerlendirildiğinde, mekânsal deneyimin farklı duyusal katmanlar üzerinden ölçülebilir ve tasarım sürecine aktarılabilir bir parametreler sistemi oluşturduğu görülmektedir. Bu bağlamda dijital teknolojiler aracılığıyla üretilen veriler yalnızca analiz amacı taşımamakta olup doğrudan mekânsal karar süreçlerine yön veren tasarım girdilerine dönüşmektedir. Dolayısıyla çok duyulu veri üretimi, mekânın yalnızca fiziksel morfolojisi ya da işlevsel dağılımı üzerinden değil; algısal konfor, yönelim kolaylığı, atmosfer yoğunluğu ve psikolojik iyi oluş gibi deneyim temelli ölçütler üzerinden değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır. Tablo 1, bu çok duyulu veri üretim araçlarını, bunların tasarım katkılarını ve mekânsal sonuçlarını sistematik biçimde ortaya koymaktadır.

Tablo 1: Dijital Teknolojilerle Üretilen Çok Duyulu Tasarım Girdileri ve Mekânsal Sonuçları

Duyu Türü	Kullanılan Teknoloji	Tasarım Katkısı	Sonuç
1. Görme (Visual)	VR/AR simülasyonları, 3B modelleme, ışık sensörleri, göz izleme (eye-tracking)	Görsel konfor, aydınlatma dengesi, yönlendirme görünürlüğü, renk-form uyumu	Mekânın görsel okunabilirliği ve algısal hiyerarşisi güçlenir.
2. İşitme (Auditory)	Gürültü sensörleri, ses haritaları, akustik analiz yazılımları	Gürültü kontrolü, akustik yüzey seçimi, sessiz alan tasarımı	Sesin mekânsal organizasyona yön vermesiyle akustik konfor artar.
3. Koku (Olfaktif)	IoT hava sensörleri, kullanıcı koku haritaları	Koku dağılımı analizi, bitkilendirme planı, kötü koku kaynaklarının giderilmesi	Mekânın atmosferi kimyasal değil, duyusal kaliteyle tanımlanır.
4. Tat (Gustatif)	Dijital etnografi, gastronomik veri analizi	Yerel tat hafızasının korunması, gastronomi mekânlarının planlaması	Tat, kültürel kimliğin ve aidiyetin duyusal taşıyıcısı olur.
5. Dokunma (Haptik)	Haptik sensörler, titreşim ölçerler, VR eldivenleri, yüzey doku analizleri	Zemin malzemesi, yönlendirme yüzeyleri, kent mobilyası ergonomisi	Beden-mekân teması yeniden tanımlanır; dokunsal yönelimli tasarım gelişir.
6. Denge (Vestibüler)	VR simülasyonları, hareket sensörleri, ivmeölçerler	Rampa eğimleri, merdiven oranları, yüzey sürekliliği	Mekân, bedensel süreklilik ve denge üzerinden okunur.
7. Propriyosepsiyon (Kas–Eklem Konumu)	Giyilebilir sensörler, hareket izleme sistemleri, IoT tabanlı beden takibi	Yürüyüş ritmi, postür ve mekânsal hareket verilerinden yaya yolları ve dolaşım kurgusu	Tasarımın bedensel farkındalık boyutu güçlenir; beden-mekân ilişkisi ölçülebilir hale gelir.
8. Termal (Sıcaklık Algısı)	Termal kameralar, mikro iklim sensörleri, çevresel veri platformları	Gölgelik, malzeme rengi, bitkilendirme stratejileri	Isıl konfor ve mikro iklim uyumu sağlanır; çevresel konfor artar.
9. Ağrı / Rahatsızlık (Nosisepisyon)	Ergonomi sensörleri, yüzey sertliği ölçümleri, kullanıcı konfor geri bildirimi	Yaya yüzeyleri ve mobilya testleri, erişim optimizasyonu	Fiziksel konfor ölçülebilir hale gelir; güvenli tasarım desteklenir.
10. İçsel Duyular (İnterosepsiyon)	Biyometrik sensörler (nabız, stres, terleme ölçümü)	Stres ve konfor düzeylerine göre kamusal alan planlaması	Mekânın psikolojik konforu (well-being) değerlendirilebilir hale gelir.
11. Duygusal Sezgi (Affect)	VR gözlüklerde yüz ifadesi analizi, hareket ve ses tonu tanıma, duygu haritalama	Renk, ışık, doku ve ses bileşenlerinin duygusal tepkilere göre düzenlenmesi	Planlama süreci duygusal veriye dayalı mekânsal atmosfer tasarımına evrilir.

Bu bağlamda farklı duyusal katmanlara karşılık gelen veri üretim araçlarının tasarım sürecine entegre edilebildiği görülmektedir. Görsel deneyimin değerlendirilmesinde VR/AR simülasyonları, üç boyutlu modelleme teknikleri, ışık sensörleri ve göz izleme (eye-tracking) sistemleri kullanılmaktadır (Chen vd., 2021; Wiltenburg, 2024). Bu araçlar aracılığıyla görsel konfor, aydınlatma dengesi, yönlendirme görünürlüğü ve mekânsal hiyerarşi analiz edilebilmektedir. İşitsel çevre, gürültü sensörleri, ses haritaları ve akustik modelleme yazılımları üzerinden ölçülerek akustik konfor, sessiz alan tasarımı ve yüzey malzemesi seçimi gibi tasarım kararlarına yön vermektedir (Levy-Landesberg, 2021; Edler vd., 2019).

Kokusal atmosfer ise IoT tabanlı hava sensörleri ve kullanıcı temelli koku haritaları aracılığıyla izlenebilmekte; bu veriler bitkilendirme stratejileri, hava koridorlarının düzenlenmesi ve kötü koku kaynaklarının giderilmesi gibi planlama müdahalelerine zemin oluşturmaktadır (McLean, 2012).

Dokunsal ve bedensel deneyim katmanları da benzer biçimde ölçülebilir hâle gelmektedir. Haptik sensörler, yüzey doku analizleri ve titreşim ölçümleri, zemin malzemesi seçimi, yönlendirme yüzeyleri ve kent mobilyalarının ergonomik tasarımı açısından veri üretmektedir. Vestibüler denge ve propriyoseptif hareket örüntüleri, VR simülasyonları, ivmeölçerler ve giyilebilir sensörler aracılığıyla izlenebilmektedir (Blanke vd., 2015). Bu veriler rampa eğimleri, merdiven oranları, yaya yollarının sürekliliği ve dolaşım organizasyonunun yeniden değerlendirilmesine katkı sunmaktadır.

Termal algı, mikroiklim sensörleri ve termal kameralar aracılığıyla ölçülerek gölgelik tasarımı, malzeme seçimi ve bitkilendirme stratejilerinin çevresel konfor bağlamında yeniden kurgulanmasını mümkün kılmaktadır. Nosisepisyon (rahatsızlık/ağrı algısı) ve ergonomik geri bildirim sistemleri ise yüzey sertliği, erişilebilirlik ve fiziksel konfor düzeylerinin değerlendirilmesine olanak tanımaktadır. Biyometrik sensörler aracılığıyla ölçülebilen stres düzeyi, nabız ve galvanik deri tepkisi gibi içsel duyular (interosepsiyon), mekânsal deneyimin psikolojik konfor boyutunun analizine imkân tanımaktadır (Craig, 2002).

Bunun yanı sıra yüz ifadesi analizi, ses tonu tanıma ve duygu haritalama teknikleri aracılığıyla duygusal sezgi (affect) katmanı da tasarım sürecine entegre edilebilmektedir. Bu tür veriler, renk, ışık, doku ve ses bileşenlerinin kullanıcı tepkileriyle ilişkilendirilmesine ve mekânsal atmosferin bilinçli biçimde kurgulanmasına olanak tanımaktadır (Szczepanska vd., 2021).

5. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, kentsel mekânın duyusal, bedensel ve duygulanımsal katmanlar üzerinden üretildiği varsayımından hareket etmiştir. Bu yaklaşım, mekânı sabit ve ölçülebilir bir nesne olarak ele alan geleneksel planlama anlayışına karşı, mekânın deneyim aracılığıyla sürekli yeniden üretildiğini vurgulayan fenomenolojik ve eleştirel kuramsal çerçevelerle örtüşmektedir. Literatür incelemesi ve incelenen örnekler birlikte değerlendirildiğinde, mekânsal deneyimin yalnızca görsel temsillere ve nicel ölçütlere indirgenmesinin planlama bilgisini daralttığı anlaşılmaktadır. Buna karşılık çok duyulu deneyim katmanlarının dikkate alınmasının mekânın gerçek kullanım

ve algılanma biçimlerini daha kapsamlı biçimde ortaya koyduğu görülmektedir. Mekân, bu bağlamda, bedenin hareketi, duyuların eşzamanlı işleyişi ve duygulanımsal yoğunluklar aracılığıyla sürekli yeniden üretilen dinamik bir süreç olarak ele alınmalıdır. Bu üretim süreci, planlama ve tasarım kararlarının kullanıcı düzeyinde nasıl karşılık bulduğunu anlamak açısından belirleyici bir rol oynamaktadır.

Elde edilen bulgular, deneyim temelli mekânsal bilginin temsil edilemez ya da yalnızca öznel anlatılarla sınırlı bir bilgi türü olmadığını göstermektedir. Aksine uygun yöntem ve araçlar aracılığıyla sistematik biçimde üretilebilen, mekânsallaştırılabilen ve analiz edilebilen bir veri formuna dönüştürülebileceğini ortaya koymaktadır. Özellikle deneyim haritaları, mekânın süreklilik ve kopuş noktalarını, yönelim eşiklerini, yoğunlaşma alanlarını ve duygulanımsal dalgalanmalarını görünür kılarak tasarlanan mekân ile yaşanan mekân arasındaki farkı mekânsal olarak okunabilir hâle getirmektedir. Bu tür temsiller, konfor, gerilim, yön bulma, güvenlik hissi ve aidiyet gibi çoğu zaman soyut olarak değerlendirilen deneyimsel ölçütlerin, planlama ve tasarım kararlarını dönüştürebilecek somut veri katmanlarına dönüşmesini sağlamaktadır. Böylece mekânsal deneyim, yalnızca yorumlanan bir olgu olmaktan çıkarak karar süreçlerine entegre edilebilen analitik bir girdiye dönüşmektedir.

Dijital teknolojilerin sağladığı olanaklar, bu dönüşümün yöntemsel ve epistemolojik altyapısını önemli ölçüde güçlendirmektedir. Sensör temelli ölçümler, konumla ilişkilendirilen fizyolojik tepkiler, kullanıcı üretimli içerikler ve sanal gerçeklik (VR) tabanlı simülasyon ortamları, mekânsal deneyimin farklı boyutlarının eş zamanlı olarak kaydedilmesini, karşılaştırılmasını ve yeniden kurgulanmasını mümkün kılmaktadır. Bu bağlamda mekân, yalnızca tasarlanan bir kurgu olmaktan çıkmaktadır. Mekân aynı zamanda deneyimsel etkileri önceden öngörülebilen ve test edilebilen bir sistem hâline gelmektedir. Özellikle VR tabanlı simülasyonlar, ölçek, mekânsal daralma, ışık koşulları, akustik yoğunluk ve hareket örüntülerinin kullanıcı üzerindeki etkilerini deneyimsel düzeyde değerlendirme imkânı sunarak tasarım kararlarının performansını uygulama öncesinde sınamaya olanak tanımaktadır. Bu durum, planlama sürecine yeni bir değerlendirme katmanı eklemekte olup tasarımın yalnızca temsil edilen değil, aynı zamanda deneyimlenen bir süreç olarak ele alınmasını sağlamaktadır.

Bu çerçevede çok duyulu veri üretimi ve dijital temsil teknikleri, planlama disiplininde birbiriyle ilişkili üç temel dönüşüme işaret etmektedir. İlk olarak, mekânsal bilgi üretiminde önemli bir genişleme söz konusudur. Mekân artık yalnızca fiziksel ve morfolojik ölçütler üzerinden değil; deneyim temelli

göstergeler, duyusal yoğunluklar ve duygulanımsal tepkiler üzerinden de analiz edilebilmektedir. İkinci olarak, karar süreçlerinde ön-test imkânı ortaya çıkmaktadır. Dijital simülasyonlar ve VR ortamları, tasarımın uygulanmadan önce kullanıcı deneyimi üzerinden sınanmasına olanak tanıyarak planlama sürecini daha öngörülebilir ve geri beslemeye açık bir yapıya dönüştürmektedir. Üçüncü olarak ise planlamanın kapsayıcılık ve katılımcılık, mekânsal adalet boyutlarını güçlendirmektedir. Farklı kullanıcı gruplarının mekânı nasıl deneyimlediğine ilişkin verilerin üretilebilmesi, dezavantajlı grupların ihtiyaçlarının görünür kılınmasına ve daha eşitlikçi tasarım kararlarının geliştirilmesine katkı sunmaktadır.

Bununla birlikte, duyusal verinin planlama süreçlerine entegrasyonu yalnızca teknik bir ilerleme olarak ele alınmamalıdır. Bu süreç aynı zamanda önemli etik, metodolojik ve politik soruları da beraberinde getirmektedir. Özellikle biyometrik ve sensör temelli veri toplama süreçlerinde mahremiyet, veri güvenliği, kullanıcı rızası ve anonimleştirme gibi konular kritik önem taşımaktadır. Ayrıca teknolojik araçlara erişimdeki eşitsizlikler, katılımcı süreçlerin temsiliyetini sınırlayabilir ve yeni tür mekânsal adaletsizlikler üretebilir. Bu nedenle duyusal veri üretimi ve kullanımı, yalnızca teknik bir araç seti olarak görülmemelidir. Etik ilkeler, hukuki düzenlemeler ve toplumsal eşitlik perspektifiyle birlikte ele alınmalıdır.

Bu çalışma doğrultusunda, duyusal planlama yaklaşımının geliştirilmesi ve planlama süreçlerine sistematik biçimde entegre edilmesine yönelik şu öneriler geliştirilebilir:

- Planlama ve tasarım süreçlerine çok duyulu veri toplama, analiz ve değerlendirme protokolleri dâhil edilmelidir.
- Kamusal alan projelerinde VR tabanlı deneyim simülasyonları karar destek mekanizması olarak kullanılmalıdır.
- Katılımcı duygu, ses ve koku haritaları mekânsal analiz ve önceliklendirme süreçlerine entegre edilmelidir.
- Akustik, termal, dokunsal ve olfaktif veriler, disiplinlerarası bir çerçevede tasarım ilkeleriyle ilişkilendirilmelidir.
- Biyometrik ve sensör temelli veri üretimi süreçleri, etik ve hukuki çerçevelerle güvence altına alınmalıdır.
- Duyusal veri üretimi, farklı kullanıcı gruplarını kapsayacak şekilde erişilebilir ve kapsayıcı olarak tasarlanmalıdır.

Sonuç olarak, dijital teknolojilerle desteklenen çok duyulu kent okuması,

planlama disiplininde teknik rasyonalite ile yaşantısal deneyim arasındaki mesafeyi azaltma potansiyeline sahiptir. Bu yaklaşım, mekânı yalnızca ölçülen, temsil edilen ve düzenlenen bir nesne olmaktan ileri taşıyarak bedenle hissedilen, duyularla kurulan ve duygulanımsal yoğunluklar aracılığıyla anlam kazanan bir süreç olarak ele alan daha bütüncül bir planlama anlayışına işaret etmektedir.

Bu bağlamda çalışma, mekânsal deneyimin veri olarak üretilebildiği ve tasarım kararlarına entegre edilebildiği ölçüde, kentsel planlamanın daha insan merkezli, kapsayıcı ve deneyim odaklı bir çerçeveye evrilebileceğini ortaya koymaktadır. Duyusal deneyimlerin dijital teknolojiler aracılığıyla görünür, ölçülebilir ve analiz edilebilir hâle gelmesi, planlama bilgisinin kapsamını genişletmekte ve mekânsal tasarım kararlarını kullanıcı deneyimiyle daha uyumlu, öngörülebilir ve nitelikli bir zemine taşımaktadır.

6. Kaynaklar

Aiello, L. M., Schifanella, R., Quercia, D., Aletta, F. (2016). Chatty maps: constructing sound maps of urban areas from social media data. Royal Society open science, 3(3), 150690.

Ali, A. S., Afifi, S., El Khateeb, S., El Fayoumi, M. A., ElHusseiny, O. M. (2025). Virtual reality simulation in urban design processes: Comparative workflow assessment and implementation outcomes, Ain Shams Engineering Journal, Volume 16, Issue 11, https://doi.org/10.1016/j.asej.2025.103671.

Avar Arslan, A. (2009). Lefebvre'in Üçlü–Algılanan, Tasarlanan, Yaşanan Mekân–Diyalektiği. Dosya, 17(0), 7-16.

Bachelard, G. (2013). Mekânın Poetikası. Alp Tümertekin (Çev.) İstanbul: İthaki Yayınları.

Berrens, K. (2016). An emotional cartography of resonance. Emotion, space and society, 20, 75-81.

Bleecker, J. (2006). What's your social doing in my mobile? Design Patterns for Mobile Social Software. In WWW2006 Workshop "MobEA IV—Empowering the Mobile Web.

Chen, S., Miranda, F., Ferreira, N., Lage, M., Doraiswamy, H., Brenner, C., Defanti, C., Koutsoubis, M., Wilson, L., Perlin, K., Silva, C. (2021). UrbanRama: Navigating cities in virtual reality. IEEE transactions on visualization and computer graphics, 28(12), 4685-4699. https://doi.org/10.48550/arXiv.2112.06082

Craig, A. D. (2002). How do you feel? Interoception: the sense of the physiological condition of the body. Nature reviews neuroscience, 3(8), 655-666.

Debord, G. (1955). Introduction to a critique of urban geography. Les lèvres nues, 6(2).

Deleuze, G., Guattari, F. (1987). A thousand plateaus: Capitalism and schizophrenia. Bloomsbury Publishing.

Doğan, H. A., Bilen, A. Ö. (2019). Kent Kimliği Kavramına Farklı Bir

Bakış: Kentlerde Ses Faktörünün İşitsel Peyzaj Yaklaşımı ile İncelenmesi. 13. Ulusal Akustik Kongresi ve Sergisi, Dicle Üniversitesi, Diyarbakır.

Edler, D., Kühne, O., Keil, J., Dickmann F. (2019). Audiovisual Cartography: Established and New Multimedia Approaches to Represent Soundscapes. KN J. Cartogr. Geogr. Inf. 69, 5–17 https://doi.org/10.1007/s42489-019-00004-4

Gezer, H. (2012). "Mekânı Kavrama Sürecinde Algılama Bileşenleri," İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11(21), 1-10.

Groh, J. M. (2016). Mekân Yaratmak. Beyin Neyin Nerede Olduğunu Nasıl Biliyor. Gürol Koca (Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

Güleç Solak, S. S. (2017). Mekân-Kimlik Etkileşimi: Kavramsal ve Kuramsal Bir Bakış Space-Identity Interaction: a Conceptual and Theoretical Overview. MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, 6(1), 13-37.

Henshaw, V. (2014). Urban smellscapes: Understanding and designing city smell environments. New York: Routledge. https://doi.org/10.4324/9780203072776

Kara, Z. (2013). Kentli beden: Mardin'de dokunma eşikleri. İdealkent, 4(9), 10-41.

Lefebvre, H. (1991). The Production of Space. N. Donaldson-Smith (Trans.). Oxford: Blackwell.

Levy-Landesberg, H. (2021). Sound & the City: Rethinking Spatial Epistemologies with Urban Sound Maps. Sound Studies. Doi:10.1080/20551940.2021.1982563.

McDonough, T. (2002). Guy Debord And Situationist International: Text And Documents. MIT Press.

McLean, K. (2017). Smellmap: Amsterdam—olfactory art and smell visualization. Leonardo, 50(1), 92-93.

Merleau-Ponty, M. (2008). Algılanan Dünya Sohbetler. Ömer Aygün (Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

Nold, C. (2006). Greenwich Emotion Map. http://www.emotionmap.net/

Nold, C. (2009). Emotional cartography: Technologies of the self. Retrieved from http://www.emotionalcartography.net/

Nold, C. (2018). Bio Mapping: How can we use emotion to articulate cities?. Livingmaps Review, 4.

Okudan, A. (2018). Geleneksel/ Çağdaş Kesitinde Kent Deneyimlerinin Sorgulanması, Mimari Tasarım Araştırmaları Ulusal Sempozyumu-II "Kentlerin Geleceği".

Özgüneş, R. E., & Bozok, D. (2022). Lezzetin Nostaljisi: Yiyecek ve Bellek İlişkisi Üzerine (The Nostalgia of Taste: Depending on the Relationship of Food and Memory). Journal of Tourism & Gastronomy Studies, 10(4), 3213-3228.

Pallasmaa, J. (1996). The Eyes of The Skin: Architecture and The Senses. Newyork: John Wiley & Sons.

Paquot, T. (2013). Why Rethink Urban Planning?. Localities, 3, 27-61.

Pfeiffer C, Serino A and Blanke O. (2014). The vestibular system: a spatial reference for bodily self-consciousness. Front. Integr. Neurosci., (8)31.

Paul, C. (2006). Digital Art/Public Art: Governance and Agency in the Networked Commons. First Monday. https://doi.org/10.5210/fm.v0i0.1616
Pink, S. (2015). Doing Sensory Ethnography (2nd ed.). United States: Sage.

Porteous, J. D. (1985). Smellscape. Progress in Physical Geography: Earth and Environment, 9(3), 356–378. https://doi.org/10.1177/030913338500900303

Rasmussen, S. E. (2017). Yaşanan Mimari. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Relph, E. (1976). Place and Placelessness. London: Pion.

Rodaway, P. (1994). Sensuous Geographies: Body, Sense and Place. London: Routledge.

Sadler, S. (1999). The Situationist City. London: MIT Press.

Sarı, J. (2013). Kenti deneyimleme aracı olarak psikocoğrafya. Yüksek lisans tezi

Schafer, R. Murray. (1977). Our sonic environment and the soundscape: the tuning of the world. Vermont : Destiny Books.

Schmid, C. (2008). Henri Lefebvre's theory of the production of space: Towards a three-dimensional

Szczepanska, A., Kazmierczak, R., Myszkowska, M. (2021). Virtual Reality as a Tool for Public Consultations in Spatial Planning and Management. Energies. 14, 6046. https://doi.org/10.3390/en14196046.

Thrift, N. (2004). Intensities of feeling: Towards a spatial politics of affect. Geografiska Annaler: Series B, Human Geography, 86(1), 57–78. https://doi.org/10.1111/j.0435-3684.2004.00154.x

Thrift, N. (2008). Non-representational theory: Space, politics, affect. Routledge.

Tuan, Y. F. (1979). Space and Place: Humanistic Perspective. In Philosophy in Geography (pp. 387-427). Dordrecht: Springer Netherlands.

Wiltenburg R, Mendoza FR, Hurst W, Tekinerdogan B. (2024). Virtual Reality for Spatial Planning and Emergency Situations: Challenges and Solution Directions. Applied Sciences. 14(9). https://doi.org/10.3390/app14093595

Geleneksel Planlamadan Stratejik Planlamaya Geçiş Sürecinde Nesnelerin İnterneti (IoT) Uygulamaları: Mevzuat Çerçevesi ve Planlama Pratiğine Yansımalar

Özge Uzun
Karabağlar Belediyesi

Özet

Mekânsal planlama anlayışı, katı kurallara dayalı geleneksel yaklaşımdan; esnek, yönetişim odaklı ve veri temelli stratejik planlamaya doğru evrilmiştir. Bu dönüşüm sürecinde Nesnelerin İnterneti (IoT), sağladığı gerçek zamanlı veri akışı ve gelişmiş analiz kapasitesiyle stratejik karar alma süreçlerini destekleyen önemli bir araç olarak öne çıkmıştır. Bu çalışma ile Türkiye'deki mevzuat çerçevesinde Nesnelerin İnterneti (IoT) teknolojilerinin mekânsal planlama süreçlerine entegrasyon olanakları ve geleneksel planlamadan stratejik planlamaya geçişteki rolü incelenmiştir. Literatür taraması ve mevzuat analizi yöntemiyle; üst ölçekli politika belgeleri, resmi raporlar ve yürürlükteki yasal düzenlemeler değerlendirilmiştir. Bulgular, politika belgelerinde veri temelli karar alma ve esneklik ilkeleri vurgulanmasına karşın, planlama mevzuatının büyük ölçüde geleneksel yaklaşımı sürdürdüğünü ve Nesnelerin İnterneti (IoT) gibi yenilikçi araçların kullanımını sınırladığını göstermiştir. Sonuç olarak çalışma, stratejik mekânsal planlamanın etkinliği için teknolojik araçları kapsayan yasal düzenlemelerin gerekliliğini ortaya koyulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Dijital Dönüşüm, İnovasyon Nesnelerin İnterneti (IoT), Planlama Mevzuatı, Stratejik Mekânsal Planlama

Internet of Things (IoT) Applications in the Transition from Traditional Planning to Strategic Planning: Legislative Framework and Reflections on Planning Practice

Abstract

The understanding of spatial planning has evolved from traditional approaches based on rigid rules to flexible, management-oriented, and data-driven planning. This transformation process has brought the Internet of Things (IoT) to the forefront as a crucial tool supporting decision-making processes through real-time data analysis and advanced analytical capabilities. This study examines the possibilities of integrating IoT technologies into spatial planning components within the Turkish legislative framework and their role in the transition from traditional to management-oriented planning. Through a literature review and legislative analysis method, policy documents, official reports, and legal regulations were evaluated. The study shows that while policy policies emphasize data decision-making and flexibility, planning legislation largely maintains a traditional approach, limiting the use of technologies like the Internet of Things (IoT). In conclusion, the study highlights the need for legal regulations encompassing technological tools for effective planning.

Keywords: Digital Transformation, Innovation, Internet of Things (IoT), Planning Legislation, Strategic Spatial Planning

1. Giriş

Planlama, "devletin iktisadi ve toplumsal yaşama müdahalesinin bir unsuru olduğu gibi iktisadi ve toplumsal kalkınmanın yine devlet tarafından bir plan içine dahil edilmesi usulüdür" (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 2023). Mekânsal planlama ise uzun veya orta vadeli hedefler doğrultusunda sosyal, kültürel, demografik, çevresel ve ekonomik etkilerin arazi kullanımı ve fiziksel yapıyla birlikte değerlendirildiği; kamusal kararların mekân üzerindeki etkilerini yönlendiren bir strateji üretim sürecidir (Healey, 1997; Albrechts, 2004).

Küresel ölçekte yaşanan siyasal, ekonomik ve sosyal dönüşümler, kalkınma ve kentleşmenin birlikte ele alınması gerektiğini göstermiş ve planlama disiplininde yeni yaklaşım arayışlarını başlatmıştır. 20. Yüzyılda benimsenen Geleneksel Planlama Yaklaşımı, uzun vadeli hedeflere yönelik katı kurallara bağlı olması, yeni gelişmelerin takip edilememesi ve yeni sorunlara akılcı çözümler üretmemesi nedeniyle eleştirilmiş ve bu eleştirinin sonucu olarak esneklik, yönetişim ve veri temelli karar alma ilkeleri çerçevesinde şekillenen Stratejik Planlama Yaklaşımı ortaya çıkmıştır (Friedmann, 1987). Bu yaklaşım ile değişen koşullara uyum sağlama, veriye dayalı karar alma, katılımcı yönetişim ve ortak üretime dayalı yönetim gibi ilkeler öne çıkmıştır (Bryson, 2018)

Türkiye'nin planlama deneyimi de geleneksel yaklaşımdan stratejik yaklaşıma geçiş sürecinin başladığını göstermiştir. Bu süreçte planlı kalkınma ve mekânsal planlamanın yeniden tartışmaya açılmasıyla birlikte kurumsal yapılanma yenilenmiş, resmi raporlar hazırlanmış, ulusal politikalar yeni araç ve yöntemleri içeren strateji ve eylem planlarıyla desteklenmiştir. 2010'lu yıllarda stratejik planlama yaklaşımının çerçevesini oluşturan politika belgeleri hazırlanmış; 2020'li yıllardan itibaren strateji belgelerinde gerçek zamanlı veri akışı, çok kaynaklı veri entegrasyonu ve anlık müdahale kapasitesini artıran, toplanan veriyi analiz eden, ölçen, değişimini izleyen ve bu veri ile kullanıcı beklentileri ve kentin ihtiyaçlarına göre çözüm önerileri üreten sistemlere yer verilmeye başlanmıştır. Bu sistemlerin en önemli araçlarından biri olan Nesnelerin İnterneti (Internet of Things, IoT), "insana ve insanın veri girişine ihtiyaç duymayan sistemlerin kendi aralarında haberleştikleri, veri alışverişinde bulundukları ve duruma uygun karar verebildikleri bir ağ yapısı" olarak tanımlanmıştır (ÇŞİDB, 2020).

Politika belgelerinde belirlenen ve dijital dönüşümü destekleyen hedeflere rağmen yürürlükte olan mevcut planlama mevzuatı Geleneksel Mekânsal Planlama Yaklaşımına bağlı kalarak plan kademelenmesine ve

onay sürecine dayanan statik sisteme göre yürütülmeye devam etmiştir. Planlama mevzuatının yasal çerçevesini çizen 3194 sayılı İmar Kanunu ve Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği gibi hukuki metinlerin veriye dayalı planlama ifadesini içermemesi, plan kararlarının Nesnelerin İnterneti (IoT) gibi sensörlerle sağlanan büyük veri kaynaklarından sağlanabileceğine dair bir hüküm bulunmaması, dolayısıyla ulaşılmak istenen hedeflerin mevzuatta yasal karşılığının olmaması Türkiye'de Stratejik Mekânsal Planlama Yaklaşımına geçiş sürecinde mevzuat–uygulama çelişkisini ortaya çıkartmıştır. Bu tespit çalışmanın çözüm aradığı temel problem olarak tariflenmiştir. Tariflenen problem çerçevesinde Türkiye'de Stratejik Planlama Yaklaşımı ve Nesnelerin İnterneti (IoT) uygulamalarının mekânsal planlama sürecindeki rolü mevcut mevzuat üzerinden ele alınmıştır.

Tespit edilen problem doğrultusunda çalışmanın amacı "Türkiye'nin geleneksel planlama yaklaşımından stratejik mekânsal planlamaya geçiş sürecini, Nesnelerin İnterneti (IoT) teknolojilerinin sunduğu olanaklar bağlamında incelemek" olarak belirlenmiştir. Çalışmada Nesnelerin İnterneti (IoT) teknolojilerinin üst ölçekli politika belgeleri, resmî kurumlar tarafından hazırlanan raporlar ve yürürlükteki planlama mevzuatındaki yeri, Stratejik Planlama Yaklaşımı içindeki potansiyel rolü değerlendirilmiş; üst politika belgelerinde uygulanması hedeflenen dinamik sistemler ile mevcut mevzuatın statik yapısı arasındaki çelişki tartışılmıştır.

Çalışmanın amacı ve hedefleri doğrultusunda beş araştırma sorusu belirlenmiştir:

1. Türkiye'nin planlama deneyiminde Geleneksel Planlama Yaklaşımından Stratejik Planlama Yaklaşımına geçiş sürecinde hangi adımlar atılmıştır?

2. Nesnelerin İnterneti (IoT) teknolojileri, mekânsal planlama için hangi veri türlerini ve analiz olanaklarını sunmaktadır?

3. Türkiye'deki planlama mevzuatı bu teknolojilerin kullanımını nasıl düzenlemekte ya da sınırlandırmaktadır?

4. Geleneksel planlama sürecinin durağan yapısı, Nesnelerin İnterneti (IoT) verilerinin kullanılmasına nasıl bir engel oluşturmaktadır?

5. Stratejik mekânsal planlama yaklaşımı, Nesnelerin İnternetini (IoT) karar destek sistemi olarak nasıl kullanabilir?

2. Yöntem

Çalışmanın yöntemi literatür taraması ve mevcut mevzuat ile yürürlükte olan resmî belgelerin incelenmesine dayalı olarak tanımlanmış ve beş aşamada kurgulanmıştır:

1. Planlama Yaklaşımlarının İncelenmesi: Geleneksel Planlamadan Stratejik Planlamaya geçiş süreci, küresel eğilimler ve Türkiye'deki dönüşüm dinamikleri üzerinden değerlendirilmiştir.

2. Mevzuat Analizi: Türkiye'deki Planlama mevzuatı kurumsal yapılanma, yasal düzenlemeler (3194 sayılı İmar Kanunu, 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, 5393 sayılı Belediye Kanunu, 6360 sayılı Kanun, Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği) ve üst ölçekli politika belgeleri (Kalkınma Planları, Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejileri) olmak üzere iki farklı düzeyde incelenmiştir.

3. Nesnelerin İnterneti (IoT) İncelemesi: Planlama Mevzuatından Nesnelerin İnterneti (IoT) teknolojilerinin mekânsal veri toplama, analiz ve karar destek sistemlerindeki rolü literatür taraması ve resmi raporlar (2009 Kentleşme Şûrası Komisyon Raporları, 2012 – 2021 Mekânsal Strateji Planlaması Hazırlama, Uygulama ve İzleme Süreci Yöntem ve Esaslarının Belirlenmesi Projesi Raporları, Ulusal Coğrafi Bilgi Stratejisi ve Eylem Planları, Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planları, Akıllı Şehirler Kapasite Geliştirme ve Rehberlik Projesi "Nesnelerin İnterneti") üzerinden incelenmiştir.

4. Mevzuatta Nesnelerin İnternetine (IoT) Yönelik Düzenlemelerin Analizi: Güncel mevzuatta IoT kullanımına ilişkin açık hükümler, dolaylı referanslar ve düzenleme boşlukları ortaya konmuştur.

5. Stratejik Mekânsal Planlama ve Nesnelerin İnterneti (IoT) Katkısı: Dinamik verilerin planlama süreçlerine entegrasyonunun önündeki kurumsal ve teknik engeller ile stratejik mekânsal planlama yaklaşımının uygulamaya aktarılmasında IoT teknolojilerinin sağlayabileceği katkılar değerlendirilmiştir.

3. Geleneksel Planlamadan Stratejik Planlama Yaklaşımına Geçiş Süreci

Planlama, dönemin değişen siyasi, sosyal, ekonomik ve teknolojik koşullarına göre değişen farklı yaklaşımlar çerçevesinde gelişmiştir. Dolayısıyla planlama, yalnızca teknik bir araç değil aynı zamanda dönemin talep, ihtiyaç ve ideolojik eğilimlerinin yansıması olarak değerlendirilmelidir.

Planlama disiplininin tarihsel gelişimi, temelde Kapsamlı, Aşamalı, Savunmacı, İletişimsel ve Stratejik Planlama paradigmaları etrafında şekillenmiştir. 20. Yüzyıl başlarında Sosyolog ve Şehir Plancısı Patric Geddes (1854 – 1932), Akılcı Kapsamlı Planlama Kuramı ile planlamanın kuramsal çerçevesini belirlenmiştir. 20. Yüzyıl ortalarında planlama bilimsel ve teknik bir süreç olarak tanımlanış, dönemin kalkınmacı/refah devleti politikalarıyla uyumlu bir çerçeve sunmuştur. Bu yaklaşım, II. Dünya Savaşı (1939 – 1945) sonrasında artan kentleşme baskısı ve yeniden imar süreçleri nedeniyle birçok ülkede temel planlama modeli haline gelmiştir (Çelik, 2003).

1950'lerde kente göçler hızlanmış ve farklı toplumsal kesimlerin bir arada yaşamaya başlaması yeni ihtiyaç ve talepleri ortaya çıkarmıştır. Yeni koşullara paralel biçimde aynı dönemde Ekonomist Charles E. Lindblom (1917 – 2018), akılcı yaklaşımda benimsenen genel kabullerin toplumun tüm kesimlerini ve planlanan tüm bölgeleri temsil edemeyeceğini öne sürerek Aşamalı Planlama Kuramını önermiştir (Ersoy, 2016; Özalp, 2006; Tekeli, 2023).

1960'lı yıllarda planlama, toplumsal ve doğal yapıda ortaya çıkan sorunlara çözüm bulacak bir araç olarak görülmeye başlanmıştır. Bu dönemde toplumsal ve çevresel değerlerin korunmasına yönelik politikaların yanı sıra katılımcılık, yerel aktörler ve toplumsal adalet gibi kavramlar ön plana çıkartılmıştır.

1970'lerde yaşanan ekonomik krizin teknolojiyi kalkınmanın temel araçlarından biri haline getirmesi, iletişim ve bilişim teknolojilerinin gelişmesi, ticaretin küresel boyuta ulaşması, küreselleşme ve çok kültürlülüğün yanı sıra bireysel kimlik çeşitliliğini savunan anlayışın güçlenmesiyle birlikte üretim sistemlerinde ve toplumsal yapıda değişim sürecine girilmiştir. Aynı dönemde kentlerin fiziksel olarak gelişmesi yeni ortaya çıkan kentsel sorunlara çözüm arayışlarının başlamasını ve çok kimlikli kentte kültürün zenginleşmesini sağlamıştır. Bu dönemde Hukukçu ve Şehir Plancısı Paul Davidoff (1930 – 1984) başta dezavantajlı

kesimler olmak üzere toplumun planlama sürecine dahil edildiği Savunmacı Planlama Kuramını ortaya koymuştur (Ersoy, 2016; Özalp, 2006; Tekeli, 2023).

1980'li yıllarda küreselleşmeyle birlikte fiziksel sınırlar aşılmış, ulus-devletlerin etkisi azalırken uluslararası kuruluşlar güçlenmiştir. Bu dönemde insan hakları, çoğulcu yapının desteklenmesi, katılımcılığın güçlenmesi gibi kavramların ön plana çıkması planlama anlayışında da değişime neden olmuştur. Aynı dönemde Sosyolog Jürgen Habermas (1929 - …), ortaya koyduğu İletişimsel Eylem Kuramı ile toplumdaki farklı söylemlerin kamuya açık şekilde paylaşılması gerektiğini ve ancak bu ortak söylemden hareketle üretilen eylemlerin kamu yararı sağlayacağını savunmuştur. 1980 sonrası neoliberal politikaların etkisiyle planlama, esnek ve yönetişime dayalı bir anlayışla yeniden tanımlanmış ve bu dönemde yerel karar alma, önceliklendirme ve kaynak yönetimi kavramlarını ön plana çıkarak Stratejik Planlama Yaklaşımı ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşımla katı kuralların yerini ortak üretime dayalı kararların aldığını ve kararların ortak amaç doğrultusunda şekillenen stratejilere dayalı olması gerektiğini görülmüş ve Stratejik Planlama Yaklaşımının temelleri oluşmuştur (Ersoy, 2016; Tekeli, 2023).

1990'lı yıllarda yaşanan siyasal, sosyal, ekonomik ve toplumsal yapıdaki değişimlerle birlikte sanayi toplumundan bilgi toplumuna, katı kurallı fordist üretimden esneklik ve kâr sağlayan post-fordist üretime, tek gerçeğe odaklanan modernist düşünceden birden çok gereceği/anlamı kabul eden post modernist düşünceye geçilmiştir. Bu değişim süreciyle birlikte kentsel mekânda da dönüşüm başlamıştır (Özalp, 2006). Bu dönemde Mekânsal Strateji Planları (Spatial Strategy Plans) ile Stratejik Planlama Yaklaşımının mekânsal planlamaya yansıması somutlaşmıştır. Stratejik Mekânsal Planlama yaklaşımı ile birlikte mekânsal planlama yalnızca mekânın fiziksel biçimlenişini düzenleyen bir disiplin olmaktan çıkarak dijitalleşme, veri yönetimi ve bilgi teknolojileriyle iç içe geçmiş çok katmanlı bir yönetişim alanına dönüşmüştür.

21. yüzyılda "Stratejik Mekânsal Planlama", Şehir Plancısı Patsy Healey (1940 – 2024) tarafından "farklı kurumsal ilişkiler ve konumlardaki bir dizi insanın bir araya gelerek plan yapma süreçlerini tasarladığı ve mekânsal değişimin yönetimi için içerik ve stratejiler geliştirdiği sosyal bir süreç" (Healey, 1997); Şehir Plancısı Louis Albrechts tarafından "Stratejik planlama, bir dizi kavram, prosedür ve araç" (Albrechts, 2004) ve "vizyonların ve referansların, tutarlı eylemlerin gerekçesinin ve uygulama araçlarının üretildiği, dönüştürücü ve bütünleştirici kamu kurumları

liderliğinde ortak olarak üretilen sosyo-mekânsal süreç" (Albrechts, 2013) olarak tanımlanmıştır. Tanımlar, Stratejik Mekânsal Planlamanın kurumsal öğrenme, katılımcı yönetişim ve bilgi üretimi süreçlerini de içerdiğini göstermiştir. Stratejik Mekânsal Planlama Yaklaşımının odak noktasında plan yapmaya yetkili kurumların plandan etkilenen paydaşlarla kurduğu iş birliği ve bu iş birliği sonucunda üretilen ortak söylemin kamu yararını destekleyen ortak eyleme dönüşmesi vardır. Dolayısıyla bu yaklaşım yalnızca bir "doküman" değil, dinamik bir karar verme çerçevesidir.

Geleneksel Planlama Yaklaşımının temeli kapsamlı planlama anlayışına dayanır. Kapsamlı planlamanın katı kurallı yapısı, uzun vadeli hedefleri gerçekleştirmeye yönelik uygulama adımları tariflerken değişen dönemin koşullarına bağlı ortaya çıkan yeni sorunlar için yenilikçi çözüm önerileri üretmekte yetersiz kalmıştır. Koşullarla birlikte planlama yaklaşımları da değişmiş ve geleneksel yaklaşımdan stratejik yaklaşıma geçiş süreci başlamıştır. Geleneksel Planlama Yaklaşımı ile Stratejik Planlama Yaklaşımı zaman, yöntem, kaynak gibi birçok yönden farklılık gösterir (Cihangir Çamur, 2009). Her iki yaklaşım arasındaki farklılar Tablo 1 ile gösterilmiştir.

Tablo 1: Geleneksel Planlama Yaklaşımı ile Stratejik Planlama Yaklaşımı Arasındaki Farklar

Boyut	**Geleneksel Planlama**	**Stratejik Planlama**
Zaman Perspektifi	Uzun vadeli, sabit hedefler	Dinamik, esnek ve yenilenen hedefler
Yönetim Biçimi	Merkeziyetçi, yukarıdan aşağı	Katılımcı, çok aktörlü yönetişim
Bilgi Kaynağı	Statik veriler, geçmiş eğilimler	Gerçek zamanlı veriler, çoklu kaynak
Planın Rolü	Düzenleyici belge	Stratejik yön belirleyici çerçeve
Değişime Tepki	Yavaş, bürokratik	Hızlı, adaptif
Teknoloji Kullanımı	Sınırlı	Dijital, veri temelli sistemlerle bütünleşik

Türkiye'de, küresel ölçekteki değişime paralel biçimde geleneksel kapsamlı planlamanın sınırlılıklarının belirginleşmesiyle yeni yaklaşım tartışmaları başlamıştır. Türkiye'de planlama ve kalkınma anlayışının temeli, 1923 İzmir İktisat Kongresi'nde "Devletçilik" ilkesinin benimsenmesiyle atılmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında göç hareketleri, iskân politikaları ve 1929 Dünya Ekonomik Krizi, planlı kalkınma ihtiyacını gündeme getirmiştir. 1930'lardan itibaren Devletçilik ilkesi doğrultusunda sanayi planları hazırlanmıştır.

1960'lı yıllarda Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) kurulmasıyla "planlı kalkınma" dönemi başlamış, planlama ekonomik ve toplumsal dönüşümün yönlendirici aracı hâline gelmiştir. 1980'li yıllarda hızla artan kentleşme ve kaçak yapılaşma sorunları, mekânsal planlamanın mevcut sorunlara yanıt üretme kapasitesinin sorgulanmasına neden olmuş; neoliberal politikalarla birlikte yerel yönetimler güçlendirilmiş, sosyal konut projeleri ve bölgesel kalkınma stratejileri ön plana çıkmıştır. 1990'lı yıllarda ise küreselleşmenin etkisiyle kentlerin ekonomik rekabet gücünü artırma hedefi ön plana çıkmış, bu durum stratejik düşünme biçiminin mekânsal politikalarda daha görünür olmasını sağlamıştır. Aynı dönemde Avrupa Birliği politikalarıyla uyumlu bölgesel planlama hedefleri benimsenmiştir.

2000'li yıllar, Türkiye'de stratejik planlama yaklaşımının kurumsal altyapısının oluşturulduğu en önemli dönemdir. Bu dönemde gerçekleştirilen kapsamlı kamu yönetimi reformları ile kamu idarelerinde performans esaslı, katılımcı ve orta-uzun vadeli hedeflere dayalı stratejik plan hazırlama kültürü yerleşmeye başlamıştır. Yerel yönetim yasalarında yapılan düzenlemelerle stratejik planlama, belediyeler ve il özel idareleri için zorunlu bir yönetim aracı haline gelmiştir. Yönetim düzeyinde başlayan bu stratejik dönüşüm, zamanla mekânsal planlama kademelenmesine de yansımış; ulusal kalkınma hedefleri ile yerel arazi kullanım kararları arasındaki kopukluğu gidermek amacıyla "Mekânsal Strateji Planı" kavramı planlama hiyerarşisine dâhil edilmiştir.

Türkiye'de planlama deneyimi; sadece fiziksel mekânı düzenleyen geleneksel, statik ve kuralcı bir yapıdan; sosyoekonomik hedefleri mekânla ilişkilendiren, vizyon odaklı ve yönetişim temelli stratejik bir yapıya doğru evrilmiştir. Bu süreç, değişen toplumsal ihtiyaçlar ve kamu yönetimindeki modernleşme çabalarının mekânsal planlamadaki doğal bir yansımasıdır.

4. Türkiye'de Planlama Mevzuatı

Türkiye'nin planlama deneyimi hem dünyadaki gelişmeler hem de ülke içindeki ihtiyaçlar doğrultusunda çeşitli dönemlerde yenilenmiş; kanunlar, kurumsal yapılanma ve üst ölçekli politika belgelerinde yapılan değişiklikler, planlama anlayışının geleneksel yaklaşımdan stratejik yaklaşıma doğru evrildiğini ortaya koymuştur.

Türkiye'de Cumhuriyetin ilk yıllarında planlı kalkınmaya yönelik politikalar dönemin şartlarına ve değişen ihtiyaçlara göre belirlenmiş; ilk adım olarak İskân Politikaları ve Ekonomi Politikaları hazırlanmıştır. İskân Politikaları, göçmen ve muhacirlerin yerleştirilmesi için hazırlanmış, bu politikaların yasal çerçevesi, 1923 tarih ve 352 sayılı Mübadele, İmar ve İskân Vekaleti İhdasına Dair Kanun, 1926 tarih ve 885 sayılı İskân Kanunu, 1934 tarih ve 2510 sayılı İskân Kanunu ile belirlenmiş ve günümüzde yürürlükte olan 2006 tarih ve 5543 sayılı kanun ile göçmenlerin kabulü İçişleri Bakanlığı'nın onayına bırakılmış, yerleştirilmesi ise Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nın (günümüzde T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı) görev ve sorumlulukları arasında tanımlanmıştır (5543 sayılı İskân Kanunu, Madde 5, Madde 6, Madde 10, Madde 11).

1929 Dünya Ekonomik Krizi, Türkiye'de ekonominin devlet eliyle planlı bir şekilde yürütülmesini zorunlu hale gelmiş ve sanayileşmeye ağırlık veren ekonomi politikaları Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı (1934 – 1938) ve İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı (1938 – 1942) ile şekillenmiştir. Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı (1934 – 1938) başarıyla uygulanmış ancak Sanayi Planı (1934 – 1938) ve İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı (1938 – 1942), II. Dünya Savaşının (1939 – 1945) başlaması nedeniyle uygulanamamıştır. Aynı dönemde ekonomik kalkınmayla birlikte planlı kentleşmeyi sağlamak için yasal düzenlemeler yapılmıştır. 1930 tarih ve 1580 sayılı Belediye Kanunu ve 1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu ile belli büyüklükteki kentlerin planlanması zorunlu hale getirilmiştir (Tekeli, 2023). 1848 yılında kurulan Nafia Nazırlığı kaldırılarak yerine Bayındırlık Bakanlığı kurulmuş, bakanlık 1934 tarih ve 2443 sayılı Nafıa Vekaletinin Teşkilat ve Vazifelerine Dair Kanun ile ulaşım ve iletişim altyapısını düzenlemek, devlet kurumlarının her türlü yapı işlerini yürütmekle görevlendirilmiştir. 1958 yılında 7116 sayılı Sayılı İmar ve İskân Vekâleti Kuruluş ve Vazifeleri Hakkında Kanun ile bölge, kent, kasaba ve köylerin imar işlerini düzenlemek, altyapıyı geliştirmek, yapım işlerini yürütmekle görevli İmar ve İskân Bakanlığı kurulmuştur. 1965 tarih ve 6/4970 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile İmar ve İskân Bakanlığı denetiminde olan İstanbul, Ankara ve İzmir'de Metropoliten Alan Nazım İmar Büroları kurulmuştur (Demir, Çabuk,

2010). 1983 yılında 180 Sayılı Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile İmar ve İskân Bakanlığı ile Bayındırlık Bakanlığı birleştirilerek Bayındırlık ve İskân Bakanlığı kurulmuş, 2011 yılında bakanlığın görev, yetki ve sorumlulukları tekrar düzenlenerek Çevre ve Şehircilik Bakanlığı adını almıştır. Bakanlığın adı 2021 yılında T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı olarak değiştirilmiştir.

1940'lı yıllarda II. Dünya Savaşı (1939 – 1945) etkisiyle planlama geri planda kalmış; 1950'lerde ekonomik, sosyal ve siyasal krizler yaşanmış, bu dönemde ortaya çıkan krizleri çözmek için planlamanın yasal çerçevesi hazırlanmaya başlanmıştır. 1957 tarih ve 6785 sayılı İmar Kanunu ile fiziksel planlamanın nazım imar planları ve yol istikamet planlarına göre yürütüleceği ifade edilmiş ancak planlanan yerleşim birimlerinin birbirleri ile ilişkisini kuracak üst ölçekli bir sistem tanımlanmamıştır. 1972 yılında yürürlüğe giren 1605 sayılı kanun ile 6785 sayılı İmar Kanunu'nda değişiklikler yapılmış; 1970 ve 1980'li yıllarda hazırlanan planlarda kent çevresiyle birlikte bütün olarak ele alınmaya başlanmıştır. Yapılan üst ölçekli planlar alt ölçekte hazırlanacak nazım imar planları için yönlendirici olmuştur. 1985 yılında günümüzde de yürürlükte olan 3194 sayılı İmar Kanunu çıkartılmış ve planlama süreci bu kanun çerçevesinde yürütülmeye başlanmıştır (Tekinbaş, 2001).

1960'lı yıllarda planlı gelişme düşüncesi önem kazanmış ve planlama sürecinin yürütülmesi ve denetlenmesi amacıyla 1960 yılında Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuştur. Devlet Planlama Teşkilatı, bölgesel gelişme programları ve kırsal kalkınma projeleri başta olmak üzere geliştirilen kamu politikaları ve yatırım teşvikleriyle bölgeler arasındaki farklılığı gidermeye yönelik çalışmalar yürütmüş ve beş yıllık kalkınma planlarını hazırlamıştır. Devlet Planlama Teşkilatı tarafından 1963 yılında Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963 – 1967) yayımlanmıştır. Planlama, bu dönemde farklı boyutlarıyla ele alınması gereken ayrı bir disiplin olarak kabul edilmiştir. Daha önce göz ardı edilen gecekondulaşma 1962 yılında İstanbul Üniversitesi, Antropoloji Bölüm Başkanı Prof. Dr. Charles W. M. Hart tarafından hazırlanan "Zeytinburnu Gecekondu Bölgesi Raporu" ile sosyal bir gerçek olarak kabul edilmiş ve 1966 tarih ve 775 sayılı Gecekondu Kanunu yürürlüğe girmiştir. Kentlerin gelişimi ve kalkınması planın varlığı ve uygulanabilirliği üzerinden tartışılırken Gecekondu Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile plan dışında oluşan gecekondulaşmanın göz ardı edilemeyecek bir gerçek olduğu kabul edilmiştir. Böylece planlama çalışmalarının katı kurallar yerine değişen şartlara göre tartışmaya ve geliştirilmeye açık şekilde hazırlanmasını savunan görüşler ortaya çıkmıştır

(Tekeli, 2023).

1970'li yıllarda Türkiye'de yaşanan siyasal krizlerle birlikte sosyal ve ekonomik yapıda ortaya çıkan sorunlar kentleşmeyi etkilemiş ve kenti planlamanın ötesinde kent yönetiminin yeniden gözden geçirilmesinin yolunu açmıştır. 1985 tarih ve 3194 sayılı İmar Kanunu ile tanımlanan plan kademelenmesine uygun biçimde kamu kurumlarının da kalkınma amaçlarına uygun stratejilerle yönetilmesinin gerekliliği ortaya koyulmuştur. Bu doğrultuda ilk kez Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001 – 2005) ile Stratejik Yönetim ve Planlama kavramına değinilmiş; Bölgesel Gelişme Hedef ve Politikalara göre Bölgesel Planlamanın belirli stratejiler doğrultusunda yapılması gerektiği ifade edilmiştir (Devlet Planlama Teşkilatı, 2000).

1980'li yıllarda yeni il ve ilçe belediyeleri kurulmuştur. 1984 tarih ve 3030 sayılı Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun ile Ankara, İstanbul ve İzmir Büyükşehir Belediyeleri kurulmuştur. 2004 yılında yürürlüğe giren 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile 3030 sayılı Büyükşehir Belediyesi Yönetimi Hakkında Kanun yürürlükten kaldırılmıştır. Aynı yıl belediyelerin görev ve sorumluluklarını tanımlayan 1930 tarih ve 1580 sayılı Belediye Kanunu'nun günümüz kentlerinin değişen ihtiyaçlarını karşılayacak yerel hizmetleri tanımlamak ve yerel yönetimde zorunluluk haline gelen yeni yönetim anlayışının yasal çerçevesini oluşturmak için yetersiz kalması nedeniyle yeni bir Belediye Kanunu tasarısı hazırlanmıştır. 2005 tarih ve 5393 sayılı Belediye Kanunu yürürlüğe girmiştir

2000'li yıllarda planlama, dönemin ve toplumun değişen koşullarına uyum sağlamak amacıyla merkezi ve yerel yönetim tarafından kullanılan bir araç haline geldi ve bu dönemde yasal çerçeve yeniden düzenlendi. Yapılan düzenlemeler, yalnızca yönetim boyutu ile sınırlandırılmayıp imar ve şehircilik yaklaşımları yeniden tartışmaya açılmıştır. Bu dönemde Stratejik Planlama, Türkiye'nin planlama mevzuatına eklenmiş ve yasal zemini oluşturulmuştur. 2003 tarih ve 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile Kalkınma Planlarının amaç ve hedefleri, stratejik plan hazırlamakla yükümlü kamu kurumlarının Kalkınma Planları doğrultusunda hazırlayacakları Strateji Planlarının içeriği açıklanmıştır (Cihangir Çamur, 2009). 2005 yılında yürürlüğe giren 5302 sayılı kanun ile 1987 tarih ve 3360 sayılı İl Özel İdaresi Kanunun yürürlükten kaldırılmıştır. 5302 sayılı Kanunda İl Özel İdareleri, "İl halkının mahalli nitelikteki ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organları seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişiler" şeklinde

tanımlanmıştır (5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, Madde 3).

2012 tarih ve 6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmündeki Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile büyükşehirlerde bulunan İl Özel İdarelerinin tüzel kişilikleri kaldırılmış ve İl Özel İdaresi bulunmayan illerde Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıkları (YİKB) kurulmuştur (6360 sayılı Kanun, Madde 3). İl Özel İdaresi, karar organları seçmenler tarafından seçilen özerk bir yapıyken yerine kurulan Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıkları, valiliğe bağlanmıştır. Yerel yönetim sistemindeki bu değişiklik planlamayı da içeren süreçlerde karar verme yetkisini yerelde zayıflatarak merkezi kararların etkisini güçlendirmiştir (Önez Çetin, 2015).

Türkiye Mekânsal Strateji Planı'nın hazırlanması için yapılan çalışmalar yasal düzenlemelerle desteklenmiştir. 2014 yılında yürürlüğe giren Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği'nde Mekânsal Plan, "3194 sayılı İmar Kanunu uyarınca hazırlanan, kapsadıkları alan ve amaçları açısından üst kademeden alt kademeye doğru sırasıyla; mekânsal strateji planı, çevre düzeni planı ve imar planı" olarak tanımlanmıştır (Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği, Madde 47/h). Mekânsal Strateji Planı, 2018 yılında 3194 sayılı İmar Kanun'da yapılan değişiklikle kanun kapsamına alınmış ve "ekonomik, sosyal politikalar ve çevre politikaları ile stratejilerini mekânla ilişkilendirerek fiziki gelişmeyi ve sektörel kararları yönlendiren, ülke bütününde ve gerekli görülen bölgelerde hazırlanan, raporu ile bütün olan plan" (3194 sayılı İmar Kanunu, Madde 5); Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği'nde ise daha detaylı bir tanıma yer verilerek;

> *"İlke kalkınma politikaları ve bölgesel gelişme stratejilerini mekânsal düzeyde ilişkilendiren, bölge planlarının ekonomik ve sosyal potansiyel, hedef ve stratejileri ile ulaşım ilişkileri ve fiziksel eşiklerini de dikkate alarak değerlendiren, yer altı ve yer üstü kaynakların ekonomiye kazandırılmasına, doğal, tarihi ve kültürel değerlerin korunmasına ve geliştirilmesine, yerleşmeler, ulaşım sistemi ile kentsel, sosyal ve teknik altyapının yönlendirilmesine dair mekânsal stratejileri belirleyen, sektörlere ilişkin mekânsal politika ve stratejiler arasında ilişkiyi kuran, 1/250.000, 1/500.000 veya daha üst ölçek haritalar üzerinde şematik ve grafik dil kullanılarak hazırlanan, ülke bütününde ve gerekli görülen bölgelerde yapılabilen, sektörel ve tematik paftalar ve raporu ile bütün olan plan"* olarak tanımlanmıştır (Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği, Madde 4/ı).

Türkiye'de Stratejik Mekânsal Planlama Yaklaşımına geçiş sürecinde 1960'lı

yıllarda planlamanın kuramsal çerçevesi çizilirken uluslararası tartışmalara paralel biçimde kapsamlı planlama yaklaşımının benimsendiği ancak süreç içinde bu yaklaşımdan uzaklaşılarak daha esnek ve yenilikçi çözüm üretmeyi hedefleyen Stratejik Mekânsal Planlama Yaklaşımına geçilmesi için adımlar atıldığı görülmüştür. 2000'li yıllardan itibaren yürürlüğe giren 5018 sayılı kanun ile kamu idareleri için stratejik plan yapmak zorunluluk haline getirilmiş; 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ve 5393 sayılı Belediye Kanunu ile Büyükşehir Belediyelerine, nüfusu 50.000 üzerinde olan İl Belediyelerine ve İl Özel İdareleri stratejik plan hazırlamakla yükümlü hale gelmiştir.

Türkiye'de Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar süreçte yapılan yasal düzenlemeler, kurumsal yapılanmadaki değişim ve Stratejik Planlama Yaklaşımı çerçevesinde belirlenen politikalar Tablo 2 ile gösterilmiştir.

Tablo 2: Türkiye'de Planlama, Mevzuat ve Kurumsal Yapılanmanın Tarihsel Gelişimi (1920–2020'ler)

Dönem / Kırılma	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Yapılanma / Politikalar
1920–1940 Planlı Kalkınmanın Temelleri	1923 - 352 sayılı Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti Kanunu 1926 - 885 sayılı İskân Kanunu 1934 - 2510 sayılı İskân Kanunu 1930 - 1580 Belediye Kanunu 1930 - 1593 Umumi Hıfzıssıhha Kanunu 1934 - 2443 Nafıa Vekâleti Teşkilat Kanunu	Göçmen iskân politikaları oluşturuldu. Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı (1934–1938). Planlı kentleşme ilk kez tanımlandı. Nafıa Nazırlığı kaldırıldı, Bayındırlık Bakanlığı kuruldu.
1940–1960 Planlamanın Yasal Temelleri	1957 - 6785 sayılı İmar Kanunu	II. Dünya Savaşı nedeniyle planlama durakladı. Fiziksel planlama nazım plan ve yol istikamet planlarına bağlandı.
1960–1980 Planlı Kalkınma – Kurumsal Yapı	1963 – 1967 Beş Yıllık Kalkınma Planı 1966 - 775 sayılı Gecekondu Kanunu 1972 - 1605 sayılı kanun ile 6785 sayılı İmar Kanunu değişikliği	Devlet Planlama Teşkilatı kuruldu (1960). Gecekondulaşma sosyal sorun olarak ele alındı. Kent–çevre bütünleşik planlama anlayışı güçlendi. Metropoliten Alan Nazım İmar Büroları kuruldu (1965).
1980–2000 Neoliberal Dönüşüm – Yeni Belediyecilik	1984 - 3030 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu 1985 - 3194 sayılı İmar Kanunu	Ankara, İstanbul, İzmir'de Büyükşehir Belediyeleri kuruldu. Plan kademelenmesi (ÇDP–NİP–UİP) sistemleşti. AB uyum süreci ile bölgesel planlama güçlendi.
2000–2010 Stratejik Planlamanın Yasal Zemini	2003 - 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi Kanunu 2004 - 5216 Büyükşehir Belediyesi Kanunu 2005 - 5393 Belediye Kanunu 2005 - 5302 İl Özel İdaresi Kanunu 2006 - 5543 İskân Kanunu	Kamu idarelerinde stratejik plan zorunluluğu başladı. Büyükşehir ve il özel idarelerinde stratejik yönetim çerçevesi kuruldu. Stratejik Yönetim Araştırması (2005) tamamlandı.
2010–2020 Stratejik Mekânsal Planlama	2012 - 6360 sayılı Kanun Büyükşehirlerde İl Özel İdarelerinin kaldırılması 2014 - Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği 2018 - MSP'nin 3194 İmarKanununa	Mekânsal Strateji Planı (MSP) plan kademelenmesine eklendi. Yerel yönetimlerde stratejik planlama olgunlaştı.
2020 sonrası Dijital Dönüşüm – Veri Tabanlı Planlama	2020 - 7221 sayılı Coğrafi Bilgi Sistemleri Kanunu	Ulusal Coğrafi Bilgi Stratejisi Ulusal Akıllı Şehir Stratejisi IoT, büyük veri, sensör tabanlı kent yönetiminin mevzuata girişi.

Kanun düzenlemeleri ve kurumsal yapıdaki değişimlerin yanı sıra üst ölçekli politika belgelerinde de Stratejik Planlama Yaklaşımı desteklenmiştir. Günümüzde beş yıllık dönemi kapsayacak şekilde T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından hazırlanan Kalkınma Planları ve T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından hazırlanan Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi ve Bölge Planları ile ulusal düzeyde kararlar alınmış; bu belgelere uygun biçimde hazırlanan Bölge Planları ile İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) esas alınarak bölgeler düzeyinde strateji ve politikalar tanımlanmıştır.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001 – 2005) ile bölge planlarının stratejik yaklaşımla ele alınması gerektiği vurgulanmış (Devlet Planlama Teşkilatı, 2000); Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007 – 2013) kapsamında kamu idarelerinin stratejik planlamaya aşamalı geçişinin yayınlaştırılması planlamış, bu kapsamda veriye bilgiye dayalı yönetim süreçleri, yönetim kalitesi ve kurumsal kapasiteyi tespit etmek amacıyla 2004 yılında pilot çalışmalar yapılmış, 2005 yılında Stratejik Yönetim Araştırması tamamlanmıştır (Devlet Planlama Teşkilatı, 2006).

Onuncu Kalkınma Planı (2014 – 2018) kapsamında Akıllı Şehir bütüncül olarak ilk defa üst ölçekli politika belgesinde yer almıştır. 2015-2018 Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı, 2016-2019 Ulusal e-Devlet Stratejisi ve Eylem Planı; 2010-2023 KENTGES Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı, 2016-2019 Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi, 2024-2028 Eylem Planı; 2017-2023 Ulusal Enerji Verimliliği Eylem Planı ve 2020-2023Ulusal Akıllı Ulaşım Sistemleri Strateji Belgesi ve Eylem Planı ile Akıllı Şehir sistemlerine geçiş önceliklendirilmiştir. Bu kapsamda açık kaynak kodlu yazılımlar, büyük veri, bulut bilişim, yeşil bilişim, mobil platform, nesnelerin interneti gibi sistemlerin değerlendirilmesi ve kamu için uygun olabilecek çözümlerin uygulanması amaçlanmıştır (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2013).

On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) kapsamında Akıllı Şehir Politikaları, Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı'nı referans alarak şekillendirilmiştir. Bazı il ve ilçe belediyeleri Stratejik Planlarına Akıllı Şehir ile ilgili amaç ve hedefler eklemiştir. 2015 – 2017, 2016 – 2018, 2017 – 2019 ve 2018 – 2020 Orta Vadeli Programda teknoloji ve veri destekli akıllı uygulamalara geçilmesi bir politika olarak belirlenmiştir. Akıllı Şehir uygulamalarına Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği ile Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının Stratejik Planlarında da yer verilmiştir. Kalkınma Planında kamu hizmetlerinin iyileştirilmesi için kullanılan araçlardan biri olarak Nesnelerin İnterneti (IoT) tanımlanmış ve gerekli altyapının

tesis edilmesi, ihtiyaç duyulan nitelikli insan kaynağının yetiştirilmesi ve toplumsal yönelimin bu alanlara odaklanmasının sağlaması amaçlanmıştır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019).

On İkinci Kalkınma Planı (2024 – 2028), T.C. Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından hazırlanmış ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul kararı ile 31.10.2023 tarihinde onaylanmıştır. Planın vizyonu, temel hedef, ilke ve politikaları 2024 – 2053 yıllarını kapsayan uzun vadeli gelişme stratejilerine uygun biçimde hazırlanmıştır. Uzun vadeli gelişme stratejilerinin ilk beş yıllık dönemini kapsayan On İkinci Kalkınma Planı (2024 – 2028), "Türkiye yüzyılında çevreye duyarlı, afetlere dayanıklı, ileri teknolojiye dayalı yüksek katma değer üreten, geliri adil paylaşan, istikrarlı, güçlü ve müreffeh bir Türkiye" vizyonu ile hazırlanmıştır. Planın temel hedef ve politikaları (1) İstikrarlı Büyüme, Güçlü Ekonomi, (2) Yeşil ve Dijital Dönüşümle Rekabetçi Üretim, (3) Nitelikli İnsan, Güçlü Aile, Sağlıklı Toplum, (4) Afetlere Dirençli Yaşam Alanları, Sürdürülebilir Çevre ve (5) Adaleti Esas Alan Demokratik İyi Yönetişim olmak üzere 5 başlık altında ele alınmıştır. Kalkınma planında Nesnelerin İnterneti (IoT), dijital dönüşümü destekleyecek ve iyileştirecek araçlar arasında tanımlanmıştır. Nesnelerin İnterneti (IoT), teknolojisini kullanarak küresel teknoloji eğilimlerini takip etmek ve rekabet gücünü arttırmak, iklim değişikliği ile mücadele etmek, çevresel ve sosyal sürdürülebilirliği sağlamak, eğitim sistemini iyileştirmek, üretim süreçlerinin verimliliğini artırmak, siber güvenliği sağlamak, inşaat yapım süreçlerine teknoloji sistemlerini entegre etmek ve gelişen teknoloji alanlarında nitelikli insan gücü yetiştirmek amaçlanmıştır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023).

Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (2014 – 2023), T.C. Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanmış ve Avrupa Birliği uyum sürecinin yürütülmesi hedeflenmiştir. Kentsel yaşam kalitesini artırmak, kent planlama ve kentsel yönetim sistemlerini iyileştirmek amacıyla nüfusu 1 milyondan fazla olan kentler öncelikli olmak üzere akıllı sistemlerin kullanılmasını sağlamak strateji olarak belirlenmiştir. Kent için belirlenen stratejilerde ağırlıklı olarak ulaşımın akıllı sistemlerle desteklenmesine öncelik verilmiştir.

Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (2024 – 2028), T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'na bağlı Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü koordinasyonunda hazırlanmıştır. 2022/7 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi ile Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (BGUS) ve Bölge Planları için çalışmalar başlamıştır (2022/7 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi). On İkinci Kalkınma Planı (2024 – 2028) ve uzun vadeli gelişme stratejilerine uygun olarak hazırlanan BGUS (2024 – 2028) ile ulusal kalkınma politikaları ile yerel

gelişme politikaları arasında eşgüdümün sağlanması, bölge ve il düzeyinde hazırlanan plan ve stratejiler için üst politika çerçevesinin belirlenmesi, bölgesel gelişmeye katkı sunan kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliğinin kurulması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (2024 – 2028) vizyonu "Küresel rekabette söz sahibi, refah düzeyi yüksek ve dirençli bölgeleriyle, yerel dinamiklerini kullanarak topyekûn kalkınmış bir Türkiye" olarak belirlenmiştir. Bu vizyon kapsamında (1) Küresel Entegrasyon, (2) Rekabetçilik, (3) Yakınsama ve (4) Afet Sonrası İhya olmak üzere dört gelişme boyutu tanımlanmıştır. Gelişme boyutları çerçevesinde "yerelden ulusala, ulusaldan küresele" yaklaşımı ile stratejik amaçlar belirlenmiş ve bu amaçlar "(1) Bölgelerin Küresel Ekonomik Entegrasyonunun Güçlendirilmesi", "(2) Bölgelerin Rekabet Edebilirliklerinin Artırılması", "(3) Bölgeler Arası Ekonomik ve Sosyal Yakınsamanın Sağlanması" ve "(4) Afet Sonrası Ekonomik ve Sosyal Toparlanmanın Sağlanması" olmak üzere dört başlık altında ele alınmıştır. BGUS (2024 – 2028) stratejik amaçlarını gerçekleştirmek için bölgelerin mekânsal, sosyal ve ekonomik özellikleri ile gelişme potansiyellerine uygun mekânsal tipolojiler üretilmesi, bölgesel gelişmeyi hızlanılacak politikalar belirlenmesi ve politikalar ile uygulamalar arasındaki uyumu güçlendiren kararların alınması hedeflenmiştir. Benimsenen yaklaşım, özgün mekânsal politikalarla birlikte benzer özelliklere sahip bölgelerin birlikte ele alındığı tematik politikaların geliştirilmesinin de destekleyicisi olarak kabul edilmiştir. BGUS (2024 – 2028) kapsamında bir önceki dönemde hedeflenen (2014 – 2023) kentsel altyapı ve ulaşımda akıllı sistemlerin verimli şekilde kullanılması hedefine ulaşıldığı vurgulanmış; Akıllı Şehir ile kentsel yaşam kalitesinin arttırılacağı ve sensörler veya akıllı cihazlar sayesinde ağırlıklı olarak teknik altyapı, ulaşım ve otopark alanlarında akıllı çözümlerle kentsel hizmetlerde hız ve kalitenin artırılması hedeflendiği belirtilmiştir. Ayrıca dijital dönüşümün sağlanması için Nesnelerin İnterneti (IoT), Sanayi 4.0, akıllı kentler, yapay zekâ, bulut bilişim, 5G ve ötesi, giyilebilir teknolojiler, makineler arası iletişim ve büyük veri gibi kavramlarla ilgili uygulamaların yaygınlaşmasına yönelik çalışmaların önemi vurgulanmıştır (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023).

Türkiye'de üst ölçekli politika belgelerinde Stratejik Planlama Yaklaşımının ele alınış biçimi Tablo 3 ile gösterilmiştir.

Tablo 3: Üst Ölçekli Politika Belgelerinde Stratejik Planlama Yaklaşımı

Dönem / Belge	Politika İçeriği ve Stratejik Yaklaşım
2001–2005 Sekizinci Kalkınma Planı	Stratejik planlama üst politika metinlerinde ilk kez yer aldı.
2004–2005 Pilot Stratejik Planlama	Stratejik yönetim altyapısının oluşturuldu.
2007–2013 Dokuzuncu Kalkınma Planı	Kamu idarelerinde stratejik planlamaya geçiş yaygınlaştırıldı.
2010–2023 KENTGES Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi	Bilgi Toplumu, e-Devlet, Siber Güvenlik ve Enerji Verimliliği eylem planlarıyla Akıllı Şehir sistemlerine geçiş önceliklendirildi.
2014–2018 Onuncu Kalkınma Planı	Akıllı Şehir kavramı ilk kez bütüncül olarak ele alındı. Açık kaynak, büyük veri, IoT, bulut, yeşil bilişim odakları belirlendi.
2014–2023 Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi	Nüfusu 1 milyonu aşan kentler öncelikli olmak üzere, özellikle ulaşımda akıllı sistemlerin kentsel yönetimde kullanılması strateji olarak belirlendi.
2015–2020 Orta Vadeli Programlar	Akıllı uygulamalar, veri temelli yönetim süreçleri başladı.
2015 – 2018 Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı **2016 – 2019** Ulusal e-Devlet Stratejisi **2016 – 2019** Siber Güvenlik Stratejisi **2023- 2024** Eylem Planı **2017-2023** Ulusal Enerji Verimliliği Eylem Planı **2020 – 2023** Ulusal Akıllı Ulaşım Sistemleri Strateji Belgesi ve Eylem Planı	Büyük veri, bulut bilişim, IoT, mobil platformlar kamu yönetimi için temel bileşen olarak tanımlandı. Enerji, ulaşım ve altyapıda akıllı sistemlerin yaygınlaştırılması hedeflenmiştir.
2019–2023 On Birinci Kalkınma Planı	Akıllı Şehir Politikaları ulusal stratejiye dayandırıldı.
2024–2028 On İkinci Kalkınma Planı	IoT, yapay zekâ, büyük veri, 5G, giyilebilir teknolojiler dijital dönüşümün çekirdeği olarak tanımlandı.
2024 – 2028 Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi	Ulusal ve yerel politikalar arası eşgüdüm sağlandı. IoT, Sanayi 4.0, Yapay Zekâ ve Büyük Veri gibi kavramlar, kentsel hizmetlerde dijital dönüşümün ve bölgesel gelişmenin merkezine alındı.

Kalkınma Planları ve Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejileri (BGUS) incelendiğinde, Akıllı Şehir ve Nesnelerin İnterneti (IoT) kavramlarının Türkiye'nin planlama ve kalkınma politikalarında giderek daha bütüncül, stratejik ve uygulamaya dönük bir biçimde ele alındığı görülmüştür. Sekizinci Kalkınma Planı ile birlikte Stratejik Planlama Yaklaşımı üst politika belgelerinde yer almaya başlamış, daha sonraki süreçte önce Akıllı Şehir ardından Nesnelerin İnterneti (IoT)'nin de içinde bulunduğu bileşenlerin kentsel hizmetlerin sağlanmasındaki kullanım alanları detaylı olarak tanımlanmıştır. Özellikle Akıllı Şehir ve Nesnelerin İnterneti (IoT) kavramları, zaman içerisinde yalnızca dijitalleşme araçları olarak değil, mekânsal planlama sürecinin bütünleyici bileşenleri olarak

değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu durum, planlamanın artık yalnızca fiziksel mekânın düzenlenmesine odaklanan bir faaliyet olmaktan çıkıp, veri temelli, dinamik, katılımcı ve performans odaklı bir yönetişim sürecine evrildiğini göstermektedir. 2000'li yılların başında teknoloji, planlama süreçlerini destekleyen yardımcı bir unsur konumundayken, günümüzde sürekli veri üretimi ve analizine dayalı karar destek sistemlerinin temelini oluşturmaktadır. Akıllı Şehir ve IoT yaklaşımları, yalnızca teknik yeniliklerin değil, aynı zamanda Türkiye'de planlama kültüründe gerçekleşen yapısal ve zihinsel dönüşümün de somut bir yansımasıdır.

5. Planlama Mevzuatında Nesnelerin İnterneti (IoT)

Nesnelerin İnterneti (IoT), kentlerin küresel rekabet gücünü arttırmak, yaşam kalitesini yükseltmek, ortaya çıkan yeni sorunlara karşı sürdürülebilir ve yenilikçi çözümler üretmek amacıyla geliştirilen "Akıllı Şehir" yaklaşımını bileşeni olarak tanımlanmıştır. Akıllı Şehir ise Türkiye'nin gündemine 2000'li yıllardan sonra girmiştir. Kavramların birbiri ile ilişkisi bir bütün olarak değerlendirildiğinde Türkiye'nin Geleneksel Planlama Yaklaşımından Stratejik Planlama Yaklaşımına geçişinin bir yansıması olarak Akıllı Şehir uygulamalarına yönelik çalışmalar yapılmış ve resmî kurumlar tarafından projeler, eylem planları ve rehber kılavuzlar hazırlanmıştır. Çalışmaların geneli hem Stratejik Yaklaşımında hem Akıllı Şehir uygulamalarının hem de Nesnelerin İnterneti (IoT) ile elde edilen verilerin ulaşım sistemleri üzerinde kullanılmaya yönelik olduğunu göstermiştir. Ancak Nesnelerin İnterneti (IoT) teknolojilerinin kullanım alanları yalnızca akıllı ulaşım sistemleri ile sınırlı değildir, aynı zamanda kentsel sıcaklık, yakınlık, basınç, su kalitesi, hava kalitesi, kimyasal, gaz, duman ve kızılötesi (Infrared-IR) sensörleri ile alınan verilerin sisteme aktarılması ile kentte tarım, hayvancılık, havacılık, bina yönetimi, sivil altyapı, enerji, çevre kalitesi, sağlık hizmetleri, savunma teknolojileri ve ulaşım gibi birbirinden farklı uygulama alanlarında etkin ve verimli kullanım alanları ortaya çıkarır. Dolayısıyla Nesnelerin İnterneti (IoT) teknolojileri ile mekândan doğru ve gerçek zamanlı veri almak, bu verilerin analizini yaparak kentteki karar destek mekanizmalarını güçlendirmek mümkündür.

Türkiye'de Nesnelerin İnterneti (IoT), Stratejik Planlama Yaklaşımına geçiş süreci ile gündeme alınmış, Akıllı Şehir uygulamalarına yönelik çalışmalarda yer verilmiş, resmî kurum raporlarında detaylı tanımları ve kullanım alanları açıklanmış, geleceğe yönelik strateji ve eylem planlarında ulaşılması gereken hedefler arasına eklenmiştir. Ancak doğrudan kentte kullanımını destekleyen veya düzenleyen yasal çerçevenin

oluşturulmaması, hazırlanan resmî kurum raporlarının uygulama alanlarını kısıtlamış, hukuki bağlayıcılığın olmaması ulaşılmak istenen hedeflerin gerçekleştirilmesini zorlaştırmıştır. Bu bölümde Nesnelerin İnterneti (IoT) teknolojilerinin Türkiye'de ele alınma biçimi hazırlanmış olan resmî kurum raporları, projeler, strateji ve eylem planları ile rehber dokümanlar üzerinden incelenmiş; geleneksel planlamadan stratejik planlamaya geçiş sürecinde değişen yasal çerçevedeki rolü incelenmiştir.

5.1. Nesnelerin İnterneti (IoT)

Nesnelerin İnterneti (IoT), 1991 yılında Cambridge Üniversitesi akademisyenlerinin kullandığı kahve makinesinin sürekli kapanmasına çözüm arayışı olarak ortaya çıkmış ve makinedeki kahve stokunu bilgisayarlara aktaran sistemin kurulmasıyla gelişmeye başlamıştır. 1999 yılında Kevin Ashton tarafından ilk kez akademik bir kavram olarak kullanılmış, 2010'lu yıllarda Endüstri 4.0 kapsamında yapılan çalışmalarla gelişmiştir. Aynı dönemde Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Bilim Kurulu (The National Scien ce Foundation-NSF) tarafından kurulan siber-fiziksel sistemlerin güçlendirilmesi için çok çeşitli kaynaklardan anlık veri elde edilmesi ihtiyacı ortaya çıkmış, bu verilerin elde edilmesi ve yönetilmesine ilişkin sistemler kurulmuştur. Nesnelerin İnterneti, bu sistemler ağının birbirleriyle olan iletişimi üzerine kurulmuş ve insana ihtiyaç duymadan nesnelerin kendi aralarında haberleşerek veri aktarımını sağladığı ağ oluşmuştur. Bu ağ sistemi "Nesnelerin İnterneti" olarak tanımlanır ve sistem evdeki akıllı cihazlardan kentteki ulaşım sistemlerine kadar geniş bir alanı kapsar.

Türkiye'de 2000'li yıllarda başlayan çalışmalarda Nesnelerin İnterneti (IoT) kavramına açıkça yer verilmezken 2020'li yıllardan itibaren kavram resmî kurum raporlarında yer almaya başlamış; 2024 – 2030 Ulusal Coğrafi Bilgi Stratejisi ve Eylem Planları, 2024 – 2030 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planları, 2020 Akıllı Şehirler Kapasite Geliştirme ve Rehberlik Projesi "Nesnelerin İnterneti" gibi raporlarda ise detaylı tanımlanmıştır.

2009 yılında düzenlenen Kentleşme Şûrası'nda Türkiye'de planlamanın mevcut kuramsal yapısının güncel sorunlara çözüm üretecek şekilde yeniden şekillendirilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır (Bayındırlık ve İskân Bakanlığı (ÇŞİDB), 2009). Bu gereklilik sürdürülebilirlik ve yaşanabilirlik ilkelerine dayalı hak temelli yaşam çevreleri oluşturmak için yeni yönetim ve planlama anlayışına duyulan ihtiyacı ortaya koymuştur (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ve

İstanbul Teknik Üniversitesi, 2020).

2010 yılında, Kentleşme Şûrası ile Sürdürülebilir Kentsel Gelişme İçin Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı Hazırlama Projesi başlatılmış, projenin çıktısı olarak hazırlanan KENTGES - Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı (2010–2023) Yüksek Planlama Kurulu'nun 25.10.2010 tarih ve 2010/34 sayılı kararı ile kabul edilerek 4.10.2010 tarih ve 27749 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır. Eylem Planı ile ulaşım, altyapı, konut ve arsa sunumu, afetlere hazırlık, koruma, iklim değişikliği, yaşam kalitesi, sosyal politikalar ve katılım konularında merkezi ve yerel düzeyde yapılacak iş ve işlemler tanımlanmıştır.

2011 yılında Coğrafi Bilgi Sistemlerinin yaygınlaştırılmasına yönelik adımlar atılarak gerekli olan altyapı çalışmalarını yürütmeye başlamıştır. 1980'li yıllarda Türkiye'de Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) başlamasıyla birlikte 1990'lı yıllarda dijital altyapı sistemleri, kamu projeleri ve özel girişimler için yatırımlar yapılmaya başlanmıştır. 1994 yılında Birinci Ulusal Coğrafi Bilgi Sistemleri Sempozyumunda Türkiye Ulusal Coğrafi Bilgi Sistemi (TUCBS) fikri ortaya çıkmıştır. Bu fikir doğrultusunda projeler hazırlanmaya ve kurumsal yapılanma şekillenmeye başlanmıştır.

2012 yılında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile İstanbul Teknik Üniversitesi tarafından hazırlanan "Mekânsal Strateji Planlaması Hazırlama, Uygulama ve İzleme Süreci Yöntem ve Esaslarının Belirlenmesi Projesi" ile strateji planları ve mekânsal planlar arasındaki bağlantının kurulması için ilk adım atılmıştır (Öztürk, vd., 2023). Mekânsal Strateji Planının tanımı ve kapsamı proje sürecinde gerçekleştirilen çalışmalar ve yapılan yasal düzenlemelerle belirlenmiştir. 2018 yılında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve İstanbul Teknik Üniversitesi tarafından yürütülen "Mekânsal Strateji Planlaması Ön Hazırlık ve Araştırmaları Projesi" başlatılmıştır. Proje kapsamında "Analitik Etütler, Mevcut Durum Sentezi ve Mekânsal Değerlendirmeler Raporu" hazırlanmıştır. 2019 yılında "Türkiye'nin Mekânsal Strateji Planının Hazırlanması Projesi" başlatılmış, aynı yıl projenin I. Etabı kapsamında "Türkiye MSP Vizyonu, Öncelikleri ve Mekânsal Gelişme Senaryosu"; 2020 yılında projenin II. Etabı kapsamında "Türkiye MSP SÇD Kapsam Belirleme Raporu" hazırlanmıştır. 2021 yılında "Türkiye Mekânsal Strateji Planının Hazırlanması ve Stratejik Çevresel Değerlendirmelerin Yürütülmesi Projesi – III. Etabı" kapsamında "Türkiye MSP Taslak Türkiye MSP

SÇD Raporu" yayımlanmış ve raporda Türkiye Mekânsal Strateji Planı 2053 yılı vizyonu "Kapsayıcı, yaşanabilir, yenilikçi, rekabetçi, iklim değişikliğine ve afetlere duyarlı, dayanıklı ve sürdürülebilir ülke mekânı" olarak belirlenmiştir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve İstanbul Teknik Üniversitesi, 2021).

2000'li yıllarda atılan adımlar, stratejik ve mekansal planlamayı doğrudan etkileyen Eylem Planlarının temelini oluşturmuştur. 2018 – 2023 ve 2024 – 2030 Ulusal Coğrafi Bilgi Stratejisi ve Eylem Planı, 2020 – 2023 ve 2024 – 2030 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanmıştır. Hazırlanan eylem planlarında üst ölçekli politika belgelerine uygun biçimde kente yapılacak müdahaleler tanımlanmış; Stratejik Planlama Yaklaşımı kapsamında ele alınan Akıllı Şehir ve Akıllı Şehir bileşenleri arasında sayılan Nesnelerin İnterneti (IoT) teknolojilerine eylem planlarında yer verilmiştir.

2024 – 2030 – Ulusal Coğrafi Bilgi Stratejisi ve Eylem Planı

1980'li yıllarda temelleri atılan ve 2011 yılında altyapı çalışmaları başlatılan Türkiye Ulusal Coğrafi Bilgi Sistemi (TUCBS) doğrultusunda;

10.07.2018 tarih ve 30474 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan 1 No.'lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'na bağlı Coğrafi Bilgi Sistemi Genel Müdürlüğü'nün (CBSGM) görev ve yetkileri tanımlanmıştır (1 No.'lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Madde 108).

07.11.2019 tarih ve 49 No.'lu Coğrafi Bilgi Sistemleri Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Ulusal Coğrafi Bilgi Sisteminin altyapısı kurulması için kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyonun sağlanması, hedef ve stratejilerin oluşturulması, coğrafi veri ve bilginin üretilerek güncellenmesi, yönetilmesi, kullanılması, erişimi, güvenliğinin sağlanması, paylaşılması ve dağıtılması amaçlanmıştır (49 No.'lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Madde1).

14.02.2020 tarihli ve 7221 sayılı Coğrafi Bilgi Sistemleri ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile Ulusal Coğrafi Veri Sorumluluk Matrisi ve Coğrafi Veri Lisans Yönetmeliği ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler doğrultusunda 6 amaç, 27 hedef ve 46 eylem içeren 2018 – 2023 Ulusal Coğrafi

Bilgi Stratejisi ve Eylem Planı oluşturulmuş; Türkiye Coğrafi Bilgi Sistemi Kurulu'nun 11.06.2020 tarih ve 2020/1 No.'lu karar ile Resmî Gazetede yayımlanmıştır (Türkiye Coğrafi Bilgi Sistemi Kurulu Kararı, 2020). Eylem planında belirlenen hedeflerin 31 tanesine %100 oranında ulaşılmıştır.

10.02.2021 tarih ve 31391 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan Coğrafi Bilgi Sistemlerine İlişkin Oluşturulan Kurullar ve Çalışma Heyetleri Hakkında Yönetmelik ile Türkiye Coğrafi Bilgi Sistemi Kurulu (Kurul), Türkiye Coğrafi Bilgi Sistemi Yürütme Kurulu (Yürütme Kurulu) ve Çalışma Heyetleri oluşturulmuştur.

2024 yılında 2024 – 2030 Ulusal Coğrafi Bilgi Stratejisi ve Eylem Planı, Coğrafi Bilgi Sistemi Genel Müdürlüğü (CBSGM) tarafından hazırlanmış ve Türkiye Coğrafi Bilgi Sistemi Kurulu'nun 28.11.2024 tarih ve 2024/1-9 kararı ile Resmî Gazetede yayımlanmıştır (Türkiye Coğrafi Bilgi Sistemi Kurulu Kararı, 2025). Eylem Planı için 5 amaç, 26 hedef ve 101 eylem belirlenmiştir.

Eylem Planında "Nesnelerin İnterneti (IoT)", "Amaç 2: Coğrafi Bilgi Endüstrisinin Gelişimine Katkı Sağlamak" amacı doğrultusunda belirlenen "Hedef 2.3. Coğrafi Veriye İlişkin İş Akışlarının ve Kültürün Dönüştürülmesi Süreci Desteklenecektir" hedefi ve "Eylem 2.3.3. Coğrafi Bilgi Sistemleri kapsamında; coğrafi konum, akıllı harita, yapay zekâ, nesnelerin interneti, endüstri 4.0, insansız hava/deniz araçları, yazılım ve akıllı teknolojilerin kullanımı gibi konularda proje yarışmaları veya maratonlar (hackathon, ideathon, drafton) düzenlenecektir. Bu eylem kapsamında coğrafi konum, akıllı harita, yapay zekâ, nesnelerin interneti, endüstri 4.0, insansız hava/deniz araçları, yazılım ve akıllı teknolojiler gibi konularda yarışmalar, hackathonlar ve maratonlar düzenlenerek bilgi ve deneyim paylaşımı artırılacaktır" eylemi kapsamında yer almıştır.

2024 – 2030 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı

1970'li yıllarda teknolojik gelişme kalkınmanın temel amaçlarından biri haline gelmiş; 1980'li yıllarda yaşanan küreselleşme ulusal sınırları kaldırarak kentler arası küresel rekabeti başlatmış ve bu rekabette teknoloji altyapısı güçlü olan kentler ön plana çıkmıştır. Rekabet gücünü arttırmanın yanı sıra kent sakinlerinin yaşam kalitesini yükseltmek amacıyla yeni teknolojilere ve yeni yaklaşımlara

yapılan yatırımlar artırılmış, kentteki sorunlara bütüncül, sistematik, veri odaklı çözüm arayışları başlamıştır. Kent planlamada fiziksel yapılanmanın yanı sıra sosyal yapılanmanın da planlamasının önemi vurgulanırken bu dönemde fiziksel – sosyal – dijital yapı arasındaki etkileşim ön plana çıkartılmıştır. Dijital dönüşümle birlikte uzmanlar ve paydaşlar arasındaki işbirliği ile geliştirilen veri sistemlerine dayanarak gelecekteki beklenti ve problemlere yanıt vereceği öngörülen Akıllı Şehir Yaklaşımı ortaya çıkmıştır.

Türkiye'de Akıllı Şehirler ile ilgili ilk politika belgesi, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) tarafından hazırlanan 2003 – 2023 Ulusal Bilim ve Teknoloji Politikaları Strateji Belgesidir. Strateji belgesinde Akıllı Ulaşım bileşenine öncelik verilmiş ve "Yaşam Kalitesinin Yükseltilmesi" hedefi doğrultusunda "Çağdaş ve Güvenli Ulaştırma Sistemleri Geliştirme Yeteneği Kazanma" politikası kapsamında "Karayolu ulaşımı için akıllı araçlar ve akıllı yol sistemleri geliştirebilmek" ve "Ulaştırma ve turizm üst yapıları için yangın ve güvenlik sistemleri geliştirebilmek" eylemleri belirlenmiştir (TÜBİTAK, 2004).

24.12.2019 tarih ve 30988 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 2019/29 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi ile 2020-2023 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı yayımlanmıştır (2019/29 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelge, 2019). 2020-2023 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı, merkezi ve yerel yönetim, kamu ve özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve üniversitelerin oluşturduğu ortak akıl çerçevesinde "Etkin ve Sürdürülebilir Akıllı Şehir Yönetişimi" ve "Yetkin ve Üreten Akıllı Şehir Ekosistemi" anlayışını odağına alan Türkiye'nin ilk, dünyanın dördüncü Akıllı Şehir stratejisi ve eylem planıdır. Eylem Planında "Akıllı Şehir", "Paydaşlar arası işbirliği ile hayata geçirilen, yeni teknolojileri ve yenilikçi yaklaşımları kullanan, veri ve uzmanlığa dayalı olarak gerekçelendirilen ve gelecekteki problem ve ihtiyaçları öngörerek hayata değer katan çözümler üreten daha yaşanabilir ve sürdürülebilir şehirler" olarak tanımlanmıştır. Akıllı Şehir, yönetim ve uygulama adımları olarak ayrılmıştır. Akıllı Şehir Yönetimi için Yönetişim, Strateji Yönetimi, Politika Yönetimi, Bütüncül Hizmet Yönetimi, İş Yönetimi olmak üzere 5 bileşen; Akıllı Şehir Uygulamaları için Akıllı Çevre, Akıllı Güvenlik, Akıllı İnsan, Akıllı Yapılar, Akıllı Mekan Yönetimi, Akıllı Sağlık, Akıllı Yönetişim, Bilgi Teknolojileri, Akıllı Ulaşım, Akıllı Enerji, İletişim Teknolojileri, Bilgi Güvenliği, Akıllı Altyapı, Afet ve Acil Durum Yönetimi, Coğrafi Bilgi Sistemleri olmak üzere 16 bileşen tanımlanmıştır (2020-2023

Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı, 2020). Eylem Planı için 4 amaç, 9 hedef, 40 eylem belirlenmiştir.

Eylem Planında "Nesnelerin İnterneti (IoT)", "Bilgi Teknolojileri (BT) kapsamındaki uygulamaların olgunluğu" arttırmaya yönelik belirlenen hedefler doğrultusunda ele alınmıştır. Aynı zamanda Coğrafi Bilgi Sistemleri, Büyük Veri Kullanımı, Açık Kaynak Kodlu Yazılımları, bulut bilişim, yeşil bilim, mobil platform gibi teknoloji sistemleri ile birlikte değerlendirilerek kentlerin küresel rekabet gücünü arttırmak için kullanılacak bir araç olarak tanımlanmış ve bu tür sistemlerin verimli kullanılabilmesi için altyapının güçlendirilmesini sağlayacak eylemler ve hedefler planlanmıştır. 2020–2023 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı'nda, Akıllı Şehir yaklaşımının temel bileşeni olarak Nesnelerin İnterneti (IoT) teknolojilerinin ve bunlarla ilişkili sistemlerin (M2M, IoT envanter optimizasyonu, IoT ara katman platformları) entegrasyonunun sağlanması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda, şehirlerin dijital altyapısının güçlendirilmesi, cihazlar arası veri iletişiminin artırılması ve yapay zekâ, blokzincir, artırılmış analiz, kuantum bilişim gibi yeni nesil teknolojilerin planlama ve kent yönetiminde kullanımı öngörülmüştür. Strateji, bilgi teknolojilerinin akıllı şehir dönüşümündeki rolünü güçlendirmeyi; tahmine dayalı analiz, makine öğrenmesi ve otomasyon süreçleriyle karar destek sistemlerinin etkinliğini artırmayı amaçlamaktadır. Ayrıca, 2018–2020 Orta Vadeli Program ve 2017–2020 Ulusal Genişbant Stratejisi ile uyumlu biçimde, yerel Ar-Ge altyapısının geliştirilmesi, açık kaynaklı yazılımların yaygınlaştırılması, bulut bilişim ve büyük veri kullanımının artırılması gibi hedefler Akıllı Şehir dönüşümünün temel bileşenleri olarak tanımlanmıştır.

2024 – 2030 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı, "İleri toplum, ileri teknoloji, sürdürülebilir ve dirençli dünya" vizyonu çerçevesinde hazırlanmış eylem planı kapsamında 12 Misyon Alanı, 4 Amaç, 10 Hedef, 30 Eylem, 271 Üst Seviye Uygulama Adımı belirlenmiştir. Plan, bir önceki plan döneminde olduğu gibi 5 Akıllı Şehir Yönetimi Bileşeni, 16 Akıllı Şehir Uygulama Bileşeni doğrultusunda ele alınmaktadır.

Akıllı Şehirler Kapasite Geliştirme ve Rehberlik Projesi "Nesnelerin İnterneti"

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından 2020-2023

Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı çerçevesinde "Akıllı Şehirler Kapasite Geliştirme ve Rehberlik Projesi" hazırlanmıştır. Proje kapsamında "Nesnelerin İnterneti", Akıllı Şehir araçları arasında gösterilmiş ve Bakanlık tarafından Aralık 2020'de "Nesnelerin İnterneti" başlıklı rehber dokümanla bu bileşenin kentteki kullanım alanları tanımlanmıştır.

2020–2023 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı, akıllı şehir çözümlerinin temelinde Nesnelerin İnterneti (IoT) teknolojisinin yer aldığını ve bu sistemin farklı bileşenlerin entegrasyonu ile etkin biçimde işlediğini ortaya koymuştur. Nesnelerin İnterneti (IoT) teknolojilerinin temelini oluşturan envanter optimizasyonu ve ara katman platformları gibi yönetim bilişim sistemlerinin yaygınlaştırılmasıyla şehirlerde dijital dönüşümün hızlanacağı öngörülmektedir. Bununla birlikte, bu teknolojik dönüşümün sürdürülebilirliği için Aziez vd. (2019)'un belirttiği üzere (1) Birlikte Çalışabilirlik, (2) Heterojenlik, (3) Zeka, (4) İlişkilerin Farkındalığı olmak üzere dört temel ilkenin gözetilmesi gerekmektedir;

Ulusal Kalkınma Planları, Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (BGUS), Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı gibi politika belgelerinde dijital dönüşüm desteklenmiş, Mekânsal Strateji Planı (MSP) ile bu dönüşüm somutlaştırılmıştır. Mekânsal Strateji Planının temel amacı, ulusal ve bölgesel politikalar ile mekânsal gelişmeyi bütünleştirerek karar alıcılar için veri temelli bir vizyon oluşturmaktır. Bu noktada, coğrafi bilgi sistemleri (CBS), büyük veri analizleri ve nesnelerin interneti (IoT) gibi teknolojiler, planlama kararlarının üretiminde ve izlenmesinde yeni araçlar olarak öne çıkmaktadır. Ancak Türkiye'de planlama pratiğinde bu teknolojilerin entegrasyonu henüz sistematik bir düzeye ulaşmamıştır. Veri tabanlarının dağınık yapısı, kurumlar arası veri paylaşım eksikliği ve teknik kapasite farklılıkları, dijital planlama sistemlerinin sürdürülebilirliğini zorlaştırmaktadır. Bu durum, IoT tabanlı planlama modellerinin kurumsal düzeyde yaygınlaşmasını engelleyen önemli bir faktör olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye'de planlama mevzuatı, henüz IoT teknolojilerine doğrudan atıfta bulunmamasına karşın 2020 sonrası politika belgelerinde "veri temelli planlama", "akıllı altyapı", "sürdürülebilir kent yönetimi" gibi kavramların giderek daha fazla yer aldığı görülmektedir. Bu durum, stratejik planlama yaklaşımının dijital dönüşümle birlikte yeni bir yorum kazandığını göstermektedir.

5.2. Stratejik Planlama Yaklaşımı Kapsamında Değişen Mevzuat ve Nesnelerin İnterneti (IoT)

Türkiye'de mevcut mevzuat analizi ve eş zamanlı geliştirilen üst ölçekli politikalar planlama yaklaşımlarının katı kurallardan uzaklaşarak dinamik süreçlere yöneldiğini göstermiş ancak planlamanın yasal çerçevesini çizen yasalarda bu yaklaşım değişimine paralel biçimde gerekli güncellemeler yapılmamıştır. Bu durum mevzuat-uygulama arasında bir çelişki ortaya çıkarmıştır. Ortaya çıkan çelişki aşağıda Nesnelerin İnterneti (IoT) bağlamında farklı boyutlarıyla ele alınmıştır;

Geleneksel Planlama Sisteminin Normatif Yapısı: Türkiye'de planlama sistemi, uzun yıllar boyunca 3194 sayılı İmar Kanunu ve ona bağlı yönetmelikler çerçevesinde biçimlenmiştir. Bu normatif yapı, planlamayı kuralcı, hiyerarşik ve statik bir düzen içinde konumlandırmış; plan kararlarının esnek ve geri besleme temelli biçimde geliştirilmesini zorlaştırmıştır. Bu sistem "belirsizlikleri yönetmekten" öte önceden tanımlanmış kurallar çerçevesinde kesin çözümler üretmeyi hedeflemiştir. Ancak stratejik planlama yaklaşımı, değişen sosyo-ekonomik ve çevresel koşullar karşısında öğrenen, uyarlanabilir ve veri odaklı bir karar üretim süreci gerektirmektedir. Bu bağlamda, mevcut mevzuat yapısı planlamayı bir "ürün" olarak değil, dinamik bir "süreç" olarak ele alan stratejik planlama anlayışıyla yapısal bir gerilim içindedir. Planlama sürecine yenilikçi teknolojilerin, özellikle de Nesnelerin İnterneti (IoT) tabanlı sistemlerin dâhil edilememesinin temel nedeni de bu normatif çerçevenin katılığında aranmalıdır.

Stratejik Planlamaya Geçiş ve Mevzuatın Uyumsuzluğu: Türkiye'de 2000'li yıllardan itibaren kamu yönetimi reformlarıyla birlikte stratejik planlama anlayışı kurumsal düzeyde gündeme girmiştir. 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu (2003) ile kamu kurumlarında stratejik planlama zorunluluğu getirilmiş, ancak bu süreç mekânsal planlama pratiklerinden bağımsız biçimde yürütülmüştür (Cihangir Çamur, 2009). Avrupa'daki örneklerde stratejik planlama, mekânsal planlama ile iç içe geçmiş, vizyon geliştirme, paydaş uzlaşması ve yönetişim temelli süreçlerle ilerlerken (Albrechts, 2004), Türkiye'de iki alan arasında kurumsal bir kopukluk yaşanmıştır. Bu kopukluk, mekânsal planlamada stratejik hedeflerin yer bulmasını, performans göstergelerinin izlenmesini ve veri temelli değerlendirme mekanizmalarının kurulmasını zorlaştırmıştır. Dolayısıyla stratejik planlama, mekânsal planlamaya geçememiş; plan belgelerinde hedefler

soyut düzeyde kalmıştır. Bu durum, dijitalleşme ve IoT tabanlı veri sistemlerinin plan kararlarına entegre edilmesinin önündeki en önemli kurumsal engellerden birini oluşturmuştur.

IoT ve Planlama Süreçlerindeki Normatif Sınırlar: Nesnelerin İnterneti (IoT), fiziksel nesnelerin sensör, ağ bağlantısı ve veri işleme sistemleri aracılığıyla birbirleriyle etkileşim kurmasını sağlayan bir teknolojidir (Ashton, 2009). Planlama açısından bu teknoloji, kentin sürekli değişen dinamiklerinin gerçek zamanlı biçimde izlenmesini ve plan kararlarının buna göre güncellenmesini mümkün kılmaktadır (Batty, 2018; Kitchin, 2014). Ancak Türkiye'de yürürlükteki planlama mevzuatı, planların "dijital ve dinamik" biçimde güncellenmesine olanak tanımamaktadır. 3194 sayılı İmar Kanunu ve Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği, planları hâlâ statik belgeler olarak tanımlamakta, dolayısıyla IoT tabanlı verilerin —örneğin hava kalitesi, trafik yoğunluğu veya afet riski göstergeleri— plan kararlarını doğrudan etkilemesi mümkün değildir. Bu veriler, planlama sürecinde "resmî veri" olarak kabul edilmediği için, yasal bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Bu durum, stratejik planlamanın esnek ve veri temelli yapısı ile mevcut normatif mevzuat arasında yapısal bir uyumsuzluk yaratmaktadır. IoT'nin planlama pratiğine entegre edilebilmesi, yalnızca teknik bir dönüşüm değil, aynı zamanda yasal bir yeniden tanımlama süreci gerektirir.

Kurumsal Parçalanma ve Veri Paylaşımı Sorunu: Türkiye'de planlama sistemi çok katmanlı bir kurumsal yapılanmaya sahiptir. Bakanlıklar, büyükşehir belediyeleri, ilçe belediyeleri, kalkınma ajansları ve diğer kamu kurumları, çoğu zaman birbirinden bağımsız veri üretim süreçleri yürütmektedir. Bu parçalanmış yapı, hem stratejik planlamada hem de dijital teknolojilerin entegrasyonunda önemli bir engel oluşturmaktadır. IoT tabanlı sistemlerin işleyebilmesi için kurumsal koordinasyon, ortak veri altyapısı ve standartlaşma gereklidir. Ancak Türkiye'de veri paylaşımına ilişkin bağlayıcı bir hukuki düzenleme bulunmamaktadır. Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı (2019), veri paylaşımı ve standartlaşma yönünde hedefler belirlemiş olsa da, bu belgeler hukuki değil, politika düzeyinde kalmaktadır. Bu nedenle, IoT verilerinin planlama karar süreçlerine aktarımı kurumsal inisiyatiflere bağlı, parçalı ve sürdürülebilirlikten uzak bir yapı sergilemektedir.

Dijital Altyapı, Kapasite ve Katılım Sorunları: IoT'nin planlama süreçlerinde etkin biçimde kullanılabilmesi için yalnızca yasal değil, kurumsal kapasite açısından da dönüşüm gereklidir. Türkiye'de

belediyelerin dijital veri yönetimi, sensör ağlarının işletimi ve gerçek zamanlı analiz konularında yetkinliği sınırlıdır. Ayrıca planlama mevzuatı, dijital ikiz (digital twin) veya bulut tabanlı veri yönetimi gibi kavramlara yer vermemektedir. Bu durum, dijital altyapıların planlama sistemine kurumsal olarak dâhil edilmesini engellemektedir. Bunun yanı sıra, stratejik planlama yaklaşımının temel ilkelerinden biri olan katılımcılık, IoT teknolojileriyle güçlendirilebilecek önemli bir alan olmasına karşın Türkiye'de planlama mevzuatı bu potansiyeli tanımamaktadır. Vatandaşlar veri üretiminde pasif bir konumda kalmakta, IoT tabanlı sistemler yalnızca teknik altyapı olarak değerlendirilmektedir. Oysa stratejik planlama anlayışı, çok aktörlü yönetişimi ve katılım temelli karar süreçlerini esas alır. IoT, bu süreci destekleyebilecek en önemli araçlardan biridir.

6. Sonuç

Bu çalışma, Türkiye'de geleneksel planlama yaklaşımından stratejik mekânsal planlama yaklaşımına geçiş sürecini, Nesnelerin İnterneti (IoT) teknolojilerinin sunduğu olanaklar bağlamında incelemiş ve üst politika belgeleri ile mevcut planlama mevzuatı arasındaki uyumsuzlukları ortaya koymuştur. Belirlenen beş araştırma sorusu doğrultusunda literatür taraması ve mevzuat analizi ile elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

Araştırmanın ilk sorusu ile Türkiye'nin Geleneksel Planlama Yaklaşımından Stratejik Planlama Yaklaşımına geçiş süreci incelenmiştir. Elde edilen bulgular, Türkiye'de planlama sisteminin tarihsel olarak geleneksel kapsamlı planlama anlayışından stratejik ve yönetişim temelli bir yapıya doğru evrildiğini göstermiştir. Bu geçiş, özellikle 1980'lerden itibaren küreselleşme, neoliberal politikalar, hızlı kentleşme ve artan mekânsal sorunlar doğrultusunda ortaya çıkan ihtiyaçların bir sonucu olarak gerçekleşmiştir. 2000'li yıllardan itibaren yürürlüğe giren mevzuat, planlamayı hedeflerle, performans göstergeleriyle ve uzun vadeli bir vizyonla ilişkilendiren stratejik planlama anlayışını hem ulusal düzeyde hem de yerel yönetimlerde kurumsal bir zorunluluk hâline getirmiştir. Bu dönüşüm, mekânsal planlamanın yalnızca arazi kullanım kararlarına dayalı statik bir süreç olmaktan çıkarak, stratejik yönetişimle ilişkilendirilen dinamik bir işleyişe kavuşmaya başladığını ortaya koymuştur.

Araştırmanın ikinci sorusu çerçevesinde incelenen IoT teknolojilerinin sunduğu veri çeşitliliği, mekânsal planlama için önemli bir fırsat alanı oluşturduğu görülmüştür. Çevresel kalite, ulaşım, altyapı performansı,

enerji tüketimi, afet riski ve kullanıcı hareketliliği gibi çok boyutlu dinamik veriler, mekânsal kararların daha gerçekçi, güncel ve bütüncül bir temel oluşturulmasını sağlamıştır. Bu veriler, coğrafi bilgi sistemleri ve büyük veri analitiği ile birleştiğinde, mekânsal etki analizleri, risk modelleme, senaryo üretimi ve karar destek sistemlerine yönelik kapsamlı analitik olanaklar sunmakta; böylece stratejik mekânsal planlamanın veri temelli ve öngörücü yapısını güçlendirmiştir.

Üçüncü araştırma sorusu ile Türkiye'deki planlama mevzuatı incelenmiş ve yürürlükte mevzuatın Nesnelerin İnterneti (IoT) teknolojilerinin kullanımını doğrudan düzenleyen açık hükümlere sahip olmadığı görülmüştür. Üst ölçekli politika belgelerinde ulusal akıllı şehir stratejileri, coğrafi bilgi sistemleri politikaları ve dijital dönüşüm belgeleri IoT'ye ilişkin hedefler içerse de, 3194 sayılı İmar Kanunu ve Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği hâlâ fiziksel planlama temelli tanımlara dayanmakta; dinamik veri yönetimi, veri paylaşımı, teknik standartlar ve analitik altyapı konularında somut çerçeveler sunmamaktadır. Bu durum, IoT'nin planlama süreçlerine kurumsal ölçekte entegre edilmesini zorlaştırmış; veri gizliliği, sorumluluk paylaşımı ve teknik uyum gibi alanlarda belirsizlikler yaratmıştır.

Dördüncü araştırma sorusu ile geleneksel planlama sürecinin durağan ve uzun dönemli karar alma yapısı ile Nesnelerin İnterneti (IoT) ile sağlanan dinamik veri ağı anlayışının çelişkili olduğu görülmüştür. Geleneksel planlama büyük ölçüde beş ila on yıllık döngüler üzerinden yürütülürken, IoT teknolojileri sürekli akış hâlinde veri üretmektedir. Bu yapısal farklılık, planlama sürecinin dinamik veri ile beslendiği sürekliği olan bir modele ihtiyaç duyduğunu, aksi hâlde IoT verilerinin potansiyelinin büyük ölçüde kullanılamayacağını göstermiştir. Ayrıca planlama kurumlarının dikey örgütlenme yapısı, IoT'nin gerektirdiği yatay veri paylaşım mekanizmalarıyla uyumlu değildir; bu da entegrasyon sürecinde hem teknik hem de yönetsel engeller yaratmaktadır.

Son araştırma sorusunun ortaya koyduğu sonuç ise Stratejik Mekânsal Planlama yaklaşımının IoT teknolojilerini etkin bir karar destek mekanizmasına dönüştürme potansiyeline sahip olduğudur. IoT tabanlı verilerin senaryo üretimi, performans izleme, risk yönetimi ve katılımcı yönetişim süreçlerinde kullanılabilmesi, stratejik planlamayı öğrenen, kendini güncelleyen ve değişen kentsel koşullara uyum sağlayabilen bir yapıya dönüştürmektedir. Bu çerçevede stratejik planlama, IoT verilerini yalnızca bilgi kaynağı olarak değil, aynı zamanda plan kararlarının süreklilik içinde izlenmesini ve değerlendirilmesini sağlayan bir dönüşüm aracı olarak kullanabilir.

Türkiye'de planlama sistemi, geleneksel mevzuatın katı hiyerarşisi içinde dijitalleşme ve stratejik planlama ilkeleriyle tam anlamıyla uyum sağlayamamıştır. Genel olarak değerlendirildiğinde, Türkiye'de stratejik mekânsal planlama anlayışının güçlenmesi için; IoT'nin planlama süreçlerine entegrasyonu; esnek, öğrenen ve veriye dayalı bir sistem için temel bir gerekliliktir. Bunun gerçekleşebilmesi için (1) Mevzuat güncellenerek planların dijital ortamda dinamik biçimde izlenmesine ve IoT verilerinin resmî planlama verisi olarak tanımlanmasına olanak tanımalıdır. (2) Kurumsal koordinasyon güçlendirilmeli; açık veri standartları ve güvenli paylaşım protokolleri oluşturulmalıdır. (3) Yerel düzeyde kapasite geliştirme ve dijital altyapı yatırımları teşvik edilmelidir. IoT'nin planlama süreçlerine sistematik biçimde entegre edilmesi, kentlerin daha esnek, öngörücü, katılımcı ve sürdürülebilir bir yönetim modeline geçişini destekleyecek; böylece ulusal politika belgelerinde yer alan stratejik hedeflerin yerel düzeyde uygulanabilirliği artacaktır.

7. Kaynaklar

1 No.'lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (2018, 10 Temmuz). Resmî Gazete (Sayı: 30474). Erişim Adresi: 1 No.'lu CBK

13 No.'lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (2018, 24 Temmuz). Resmî Gazete (Sayı: 30488). Erişim Adresi: 13 No.'lu CBK

2019/29 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelge (2019, 24 Aralık). Resmî Gazete (Sayı: 30988). Erişim Adresi: 30988 sayılı Resmî Gazete

2022/7 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi (2022, 7 Haziran). Resmî Gazete (Sayı: 31859). Erişim Adresi: 2022/7 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi

2510 sayılı İskân Kanunu (1934, 21 Haziran). Resmî Gazete (Sayı: 2733).

3194 sayılı İmar Kanunu (1985, 5 Mayıs). Resmî Gazete (Sayı: 18749). Erişim Adresi: 3194 sayılı İmar Kanunu

49 No.'lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (2019, 7 Kasım). Resmî Gazete (Sayı: 30941). Erişim Adresi: 49 No'lu CBK

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu (2003, 10 Aralık). Resmî Gazete (Sayı: 25326). Erişim Adresi: 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu (2004, 10 Temmuz). Resmî Gazete (Sayı 25531). Erişim Adresi: 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu

5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu (2005, 22 Şubat). Resmî Gazete (Sayı 25745). Erişim Adresi: 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu

5393 sayılı Belediye Kanunu (2005, 3 Temmuz). Resmî Gazete (Sayı: 25874). Erişim Adresi: 5393 sayılı Belediye Kanunu

5543 sayılı İskân Kanunu (2006, 19 Eylül). Resmî Gazete (Sayı: 26301). Erişim Adresi: 5543 sayılı İskân Kanunu

6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe

Kurulması ile Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (2012, 12 Kasım). Resmî Gazete (Sayı: 28489). Erişim Adresi: 6360 sayılı Kanun

9253 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı (2024, 17 Aralık). Resmî Gazete (Sayı 32755). Erişim Adresi: 9253 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı

Albrechts, L. (2004). Strategic (Spatial) Planning Reexamined. Environment and Planning B: Planning and Design, 31(5), 743-758.

Albrechts, L. (2013). Reframing Strategic Spatial Planning By Using A Coproduction Perspective. Planning Theory, 12(1), 46-63.

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu (2023). Devlet Planlama Teşkilatı. Erişim Tarihi: 12.02.2025. Erişim Linki: Atatürk Ansiklopedisi

Batty, M. (2018). Artificial İntelligence And Smart Cities. Environment and Planning B: Urban Analytics and City Science , 45 (1), 3-6.

Cihangir Çamur, K. (2009). Stratejik Planlama Yaklaşımının Mekânın Planlanmasında Taşıdığı Olanaklar ve Riskler Üzerine Bir Değerlendirme. Memleket Siyaset Yönetim, 4(11), 204-213.

Çelik, H. M. (2003). Türk Kent Planlama Sisteminin Dünya Planlama Teorisindeki Yeri Ve Açmazları. Planlama Dergisi, 2003/4, 93-105.

Demir, K., Çabuk, S. (2010). Türkiye'de Metropoliten Kentlerin Nüfus Gelişimi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1 (28), 193- 215.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2000). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001–2005). Ankara: DPT. Erişim Linki: Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

Devlet Planlama Teşkilatı. (2006). Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (207-2013). Ankara: DPT. Erişim Linki: Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı

Dokumacı, T., Polat, E. (2024). Yetki Karmaşasının Türkiye'deki Planlama Süreçleri Üzerinde Yarattığı Etkiler. Sketch Jounal of City and Regional Planning, 6 (1), 26-44.

Dursun, H. (2007). Belediye Dizgesine Getirilen Yeniliklere Genel Bir Bakış. TBB Dergisi, 70, 359-426.

Emek İnan, C. (2014). Türkiye'de İskân Siyaseti: İskâna Yönelik Örgütsel Yapı Üzerinden Bir İnceleme. Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 12(22), 82- 102.

Ersoy, M. (2016). Kentsel planlama kuramları. Ankara: İmge Kitabevi.

Friedmann, J. (1987). Planning in The Public Domain: From Knowledge to Action. New Jersey: Princeton University Press.

Healey, P. (1997). Collaborative Planning: Shaping Places İn Fragmented Societies. Vancouver: UBC Press.

Göksu, S. (2012). Stratejik Mekânsal Planlama ve İlişkisel Coğrafya Üzerine Düşünceler. Planlama Dergisi, 2012/3-4, 54-62.

İzmir Kalkınma Ajansı. (2023). İzmir Bölge Planı (2024 – 2028). İzmir.

Kan, M. E., Kantar, G. (2024). Belediyelerin Stratejik Planlarının Kalkınma Planıyla İlişkisi: 11. Kalkınma Planı Üzerinden 3 Büyük Kent Üzerine Bir Araştırma. HUMANITAS – Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 12, 142-166.

Kitchin, R. (2014). Big Data, New Epistemologies and Paradigm Shifts. Big Data & Society, 1(1), 1-12.

Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği (2014, 14 Haziran). Resmî Gazete (Sayı: 29030). Erişim Adresi: Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği

Mumford, L. (2007). Tarih Boyunca Kent. Tamer Tosun (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Özalp, S. (2006). Sosyo-Mekânsal Dinamiklerle Değişen Planlama Yaklaşımı, Mekânsal Stratejik Planlama ve İstanbul Örneği. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Önez Çetin, Z. (2015). Türkiye'de İl Özel İdaresi Sisteminin Dönüşümü ve 6360 Sayılı Kanunun Dönüşüme Etkileri. Süleyman Demirel Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 20(2), 247-266.

Özgür, H. (2004). Kamu Örgütlerinde Stratejik Yönetim. Muhittin Acar ve Hüseyin Özgür (Ed.), Çağdaş Kamu Yönetimi –II içinde (s. 207-254). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık

Öztürk, N. K., Akay, M., Gülümser, A. A., Belli, B. (2023). Ülke Planlamada Kentsel Dönüşümün Yeri: Türkiye Mekânsal Strateji Planı Örneği. Çevre Şehir ve İklim Dergisi, 2(4), 1-19.

Özyurt, H. (1981). Atatürk Dönemi, Birinci ve İkinci Beş Yıllık Sanayileşme Planları ve Türk Ekonomisindeki Yapı Değişikliğine Etkileri (1933-1938). İstanbul Journal of Sociological Studies, 19, 119-148.

Polat, E. (2010). Planlamada Yeni bir Paradigma Baskısı Stratejik Mekânsal Planlama SMP. Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, 19 (4), 31-48.

Şakacı, B. K. (2020). Türkiye'nin Göç ve İskân Politikaları: 1934 Tarihli 2510 Sayılı İskân Kanunu İncelemesi, Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi, 1 (3), 36- 57.

T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı. (Mayıs, 2009). Kentleşme Şûrası 2009 Komisyon Raporları, Ankara. Erişim Linki: Kentleşme Şûrası 2009 Komisyon Raporları

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2019). On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023), Ankara. Erişim Linki: On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2023). On İkinci Kalkınma Planı (2024 – 2028), Ankara. Erişim Linki: On İkinci Kalkınma Planı (2024 – 2028)

T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2019). 2020-2023 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı, Ankara. Erişim Linki: 2020-2023 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı

T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ve İstanbul Teknik Üniversitesi (2020). Türkiye Mekânsal Strateji Planı, Stratejik Çevresel Değerlendirme Kapsam Belirleme Raporu, Ankara. Erişim Linki: Stratejik Çevresel Değerlendirme Kapsam Belirleme Raporu

T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ve İstanbul Teknik Üniversitesi (2021). Türkiye Mekânsal Strateji Planı Taslak Türkiye MSP SÇD Raporu, Ankara. Erişim Linki: Taslak Türkiye MSP SÇD Raporu

T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2013). Onuncu Kalkınma Planı (2014 – 2018), Ankara: Erişim Adresi: Onuncu Kalkınma Planı (2014 - 2018)

T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (2023). Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (2024 – 2028). Ankara. Erişim Linki: Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (2024 – 2028)

Tekeli, İ. (2023). Açık Planlamaya Doğru. Ankara: İdealkent Yayınları.

Tekinbaş, B. (2001). Çevre Düzeni Planı Nereden Nereye. Planlama Dergisi, 2001/1-2, 57-60.

TÜBİTAK. (2004). 2003–2023 Ulusal Bilim ve Teknoloji Politikaları Strateji Belgesi. Ankara: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu. Erişim Adresi: 2003 – 2023 Ulusal Bilim ve Teknoloji Politikaları Strateji Belgesi

Türkiye Coğrafi Bilgi Sistemi Kurulu Kararı (2020, 30 Haziran). Resmî Gazete (Sayı: 31171). Erişim adresi: 317171 sayılı Resmî Gazete

Türkiye Coğrafi Bilgi Sistemi Kurulu Kararı (2025, 19 Haziran). Resmî Gazete (1. Mükerrer, Sayı: 32818). Erişim adresi: 32818 sayılı Resmî Gazete

PLANED Özel Oturumu

Planlama Eğitimi ve Uygulama İlişkisini

Genç Plancıların Bakışından Yeniden Düşünmek

Moderatör: **Prof. Dr. Zeynep ENLİL**

Doç. Dr. Melis OĞUZ ÇEVİK

Dr. Duygu ÖZTEKİN KANIK

Selen Öztürk

Ruken Babayiğit

Dr. Öğr. Üyesi Murat YILDIZ

Doç. Dr. Zeynep GÜNAY

Prof. Dr. Arzu BAŞARAN UYSAL

Doç. Dr. Melis OĞUZ ÇEVİK

Gebze Teknik Üniversitesi

…Dolayısıyla çok hızlı bir şekilde, aslında yolda nasıl yürüyeceğimizi tam olarak bilmediğimiz bir süreci başlatmış olduk. Ümit ederim ki bundan sonra da devam edecek olan bu sürecin çok daha güçlü bir şekilde ilerlemesi için ilk basamakta yaptığımız hatalar hepimize ders olur. Yaptığımız iyi şeyler de bundan sonra serinin kuvvetlenerek devam etmesi için bize bir GZFT analizi sunar.

Geçen sene Kolokyum'da ortaya çıkan bu fikirle çok hızlı bir şekilde harekete geçmemiz gerekti. Çünkü tabii bir yandan da eğer bu bir çalıştay serisine dönüşecekse, Kolokyum'la çakışmayan bir tarih belirlemek gerekiyordu. Her sene Kolokyum'u sonbahardan kışa doğru yapıyoruz. "Acaba PLANED çalıştayını da öyle bir takvime koysak ki Kolokyum'la çakışmasın ama bir yandan da onu pekiştirebilecek bir yapısı olsun mu?" diye düşündük. Dolayısıyla bahar ya da yaza doğru olsun istedik. Yani birçok şey aslında bizim planlama camiasının, planlama akademisinin ve planlama alanında çalışan kurumların takvimine uyacak şekilde ortaya çıktı. Biz mayıs diye düşünürken araya Ramazan, bayram vesaire denk geldi ve biz haziran ayı için planlamalarımıza başladık.

Biraz sonra Zeynep Hocamın da bahsedeceği Genç Plancılar Çalıştayı fikri aslında bizim taslağımızdı; ancak PLANED'in misyonu ve vizyonu da

bu çalıştayın kurgusunu oluşturmamızda önemli bir etken oldu. Şöyle ki: PLANED'e üye olabilmek için meslekte 10 yıllık deneyime sahip olmanız gerekiyor. Dolayısıyla biz de dedik ki, "Bizler meslekte 10 senemizi doldurduğumuzda PLANED'e üye olabiliyoruz. O zaman üye olamayan, yani bu koşulu sağlamayan genç plancı arkadaşlarımızı çalıştaya davet edelim." Yani biz bir yandan çalıştayla ilişkimizi kurarken ya da çalıştayın kurallarını oluştururken, PLANED'e ve PLANED'in dernek statüsündeki üyelik kıstaslarına atıfta bulunmaya çalıştık.

Hızlıca çağrımızı da yaptık. 18 Nisan'da çağrıya çıkmışız. Çalıştaya başvurmak için şehir plancısı arkadaşlarımızdan mezun olduklarını gösteren bir belge, bir niyet mektubu ve bir özgeçmiş istedik. Ayrıca çalıştayın onlara nasıl bir fayda sağlayacağına dair kısa bir bilgi, bir mektup yazmalarını talep ettik. Fakat takvim olarak çok hızlı bir şekilde hareket etmemize rağmen, o esnada İstanbul'da bir deprem yaşandı ve ardından meslek alanımızı çok etkileyen pek çok gözaltı süreci yaşandı. Hakikaten bu alandaki insanlar olarak hepimizin demoralize olduğu ve dikkatlerin biraz dağıldığı bir dönem olmasına rağmen bence ciddi sayıda başvuru aldık. 47 başvuru almışız. Hepsini saymama imkân yok muhakkak, ama 20 civarında farklı üniversitelerden mezun olan arkadaşımız da başvurmuş. Birinci sırada Gebze Teknik Üniversitesi'nin olması tabii ki şaşırtıcı değil. Ancak ardından Bursa Teknik Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi ve Kırklareli Üniversitesi mezunları şeklinde devam eden niceliksel bir başvuru sayısıyla değerlendirmeye başladık.

Değerlendirme için yine şehir ve bölge planlama bölümlerinde öğretim üyesi olan 14 farklı üniversiteden 33 akademisyen hocamıza danıştık. Bilim kurulu olarak değerlendirmeyi onlar yaptı ve bir puanlama sistemi oluşturduk. Puanlama sisteminde aslında PLANED'in esas hedefi olan akreditasyonu ve "Şehir ve Bölge Planlama eğitiminin minimum standartlarını tespit edip bunu nasıl iyileştirebiliriz?" vizyonunu gözettik. Bu vizyona uygun olarak olabildiğince farklı üniversitelerden mezun arkadaşımızı bir araya getirebilme hedefini güttüğümüz için, örneğin bilim kuruluna verilen puanlama çatkısında, çoğunluğun başvurduğu üniversitenin dışında bir üniversiteden başvurmak artı bir puan katkısı sağlıyordu. Aynı şekilde, çoğunluğun başvurduğu illerin dışından başvuru yapılması da ek puan kazandırıyordu. Dolayısıyla baktığımızda çoğunlukla İstanbul, Kocaeli ve Ankara'dan başvuru yapıldığını gördük; ancak Yalova, Kırklareli, İzmir, Isparta ya da Bursa'dan başvuranlara temsiliyeti artırabilmek adına artı puan verildi. Bu durum motivasyon mektubunun önemini azaltan bir şey

olmamakla birlikte, böyle bir pozitif ayrımcılık yaptık. Organizasyonu Gebze Teknik Üniversitesi olarak biz yapıyoruz; ancak hedefimiz en çok Gebze Teknik Üniversitesi mezunlarını ağırlamak değil, olabildiğince çeşitli üniversitelerden gelen mezunlara yer vermekti.

Sonuç olarak, çalıştayımızı 13 farklı üniversiteden mezun katılımcılarla gerçekleştirdik. Bu süreçte toplam 25 katılımcı ve 5 yedek seçildi. Zaten Ruken ve Selen de çalıştay katılımcılarımız arasındaydı. Aynı zamanda şu an salonda da çalıştay katılımcılarımız olduğunu biliyorum. Belki soru-cevap kısmında zaman kalırsa onlara da söz verebiliriz.

Fakat hem maddi kısıtlar hem de akademi takvimine eş zamanlı denk gelen final ve jüri dönemleri gibi zorluklar sebebiyle şunu fark ettik: Üç günlük bir çalıştay planladık ama Gebze'yi, Kocaeli'ni bilmeyen pek çok arkadaşımızı çağırdık ve çok spesifik bir konu çalışacaktık. Çalıştayımızın başlığını tekrar hatırlatayım: Kentsel Dayanıklılık Perspektifinden Bir Körfez Kıyı Kenti Olarak Kocaeli. Her ne kadar hepimiz meslek insanı olsak ve arkadaşlarımız öğrenciliklerini çoktan geride bırakmış olsalar da, bu iş şöyle bir iş: Bizim önce veriye ihtiyacımız var. Dolayısıyla fiziksel olarak bir araya geleceğimiz bu üç günün öncesine iki webinar koyduk. İlk webinarı tanışmaya ayırdık; herkesin nereden mezun olduğu ve nerede çalıştığı üzerine birbirimizi tanıdığımız bir etkinlik oldu. Bu bize en azından 3 saat kazandırdı. Ardından ikinci webinarı yaptık ve orada çalıştayın hem kavramsal hem de mekânsal çerçevesini güçlendirmek için bazı bilgilendirmeler, sunuşlar ve kaynaklar paylaştık. Yani her planlama sürecinde olduğu gibi, çalıştay için fiziksel olarak buluşmadan önce inceleyebilecekleri veri setlerini katılımcılarla paylaşıp sunumlarla bu süreci pekiştirmiş olduk.

Burada, Gebze Teknik Üniversitesi'nde dayanıklılık üzerine çalışmaları olan hocamız Zeynep Deniz Yaman Galantini, kavramsal çerçeveyle ilgili bir sunum yaptı. Ardından Marmara Belediyeler Birliği'nden Ali Emre Soner, "Marmara, Dayanıklılık ve Körfez" ilişkisi üzerine bir sunum yaptı. Sonrasında da —birazdan kendisine söz vereceğimiz— Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nden Duygu Hocamız (kendisinin aynı zamanda akademik çalışmaları da var) Kocaeli'ne dair katılımcılara bir bilgilendirme yaptı.

Ardından 16 Haziran'da çalıştaya gelen arkadaşlarımızla bir araya geldik. Masa moderatörleri arasında Murat Hocam ve Duygu Hocam da vardı. Üniversitemizden hocalarımız, PLANED ekibinden ve İstanbul Teknik Üniversitesi'nden Kerem Hocamla birlikte üç gün boyunca masalardaki

tartışmaları takip ettik. Biraz yönlendirme yaparak, masalarda ortaklaşmayı sağlayıp süreci olabildiğince hızlandırarak, "Ortak fikirler üzerinden ana sorunsalımızın sonucuna nasıl ulaşabiliriz?" diye bir çalışma yürüttük.

Organizasyon tarafında olan biri olarak, sürecin benim için de çok öğretici, bilgilendirici, keyifli ve zengin geçtiğini söyleyebilirim. Çalıştay dizisi ilerledikçe eksiklikler üzerine gidilecek ve süreç muhakkak daha da pekişecektir; sizlerden gelen ilgi arttıkça daha da güçlenecektir. Planlama eğitiminin bize kazandırdığı ekip çalışmasına ve gece gündüz birbirine karışarak üretmeye alışık olmamız büyük bir avantajdı. Selen'le Ruken de anlatır belki; Kocaeli Büyükşehir Belediyesi bize konaklama tesisi de sağladığı için sabahları stüdyoda buluşuyorduk, arkadaşlarımız ise Balyanoz Tesisleri'ne gidip orada tartışmaya ve üretmeye devam ediyordu. Bu zaten dört senelik eğitimimiz boyunca çok iyi öğrendiğimiz bir şey. Mezun olduktan sonra kamu, özel sektör ya da serbest çalışan arkadaşlar olarak yeniden bir araya geldiğimizde, o eğitimin bize kazandırdığı temel çalışma disiplininin ve ortak bir şey üretebilme gayesinin hiç kaybolmadığını görmek gerçekten çok keyifliydi. İşin akademi tarafında olan biri olarak bu durum benim için ciddi bir motivasyon kaynağı oldu.

Ben isterseniz burada sözü bırakayım, belki arkadaşlarımın eklemeleriyle devam ederiz.

Prof. Dr. Zeynep ENLİL: Teşekkür ederiz Hocam. Ben izninizle Kocaeli Büyükşehir Belediyesinden Duygu Öztekin arkadaşımıza dönmek istiyorum.

Çalıştayda ele alınmasını istediğiniz sorunsalı konu başlığımızda duyduk, ama çalıştaydan beklentileriniz nelerdi? Yerel yönetim olarak bu planlama sorunsalını yeniden düşünmek adına çalıştay size nasıl bir katkıda bulundu? Pratikte çalışan plancılar ya da belediyede kamu personeli olarak çalışan plancılar için böyle bir ortam ne gibi deneyimler ve yararlar sağladı? Bunları bize aktarırsanız çok seviniriz, buyurun.

Dr. Duygu ÖZTEKİN KANIK

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi

Teşekkür ederim Hocam. Bu kadar yıl geçmesine rağmen hâlâ çok heyecanlıyım. O yüzden notlarıma sadık kalmaya çalışacağım. Bir de konuşmayı çok severim, buradaki öğrencilerim de bilir. Bu nedenle genç plancılarımıza söz bırakmak adına olabildiğince kısa tutmaya çalışacağım. Ben Duygu Öztekin Kanık, 2009 yılından bu yana Kocaeli Büyükşehir Belediyesinde çalışıyorum. Çalışma konularımın arasında kıyı alanları, sanayi alanları ve koruma alanı olarak sulak alanlar var. Tüm bunlar aslında çalıştığımız İzmit Körfezi'ni barındıran konular.

Bugün buraya kurum kimliğimle geldiğim için biraz Kocaeli Büyükşehir Belediyesinden de söz etmek istiyorum. Belediye olarak üniversiteler ve meslek odalarıyla iş birliği içerisinde çalışmaya büyük önem veriyoruz. Kentte yapılan birçok proje yalnızca belediye bünyesindeki çalışmalarla ortaya çıkmıyor. Kentimizde bulunan iki büyük üniversitedeki (Kocaeli Üniversitesi ve Gebze Teknik Üniversitesi) hocalarımızla, uzmanlarla veya dışarıdan hizmet alımı yoluyla yapılan çalışmalarla, 'Projeleri kentte nasıl uygulanabilir kılarız?' diye kafa yoran ve bunu hayata geçirmeye çalışan bir büyükşehir belediyesiyiz. İşimiz de oldukça zor.

Bu doğrultuda Planed Genç Plancılar Çalıştayı, kentteki en önemli sorunlarımızdan biri olan ve yıllardır belediye bünyesinde kafa yorulan

‘Kocaeli’nin yeniden bir kıyı kenti olması’ meselesinde farklı bakış açıları sunması açısından bizim için çok önemli bir deneyimdi. Farklı deneyimlerden ve eğitimlerden gelen plancıların bize nasıl yeni perspektifler kazandırabileceğini görmek adına kıymetliydi; bu yüzden katkı vermememiz düşünülemezdi.

Kocaeli’nin kıyı kenti kimliğini yitirmesi, 1950’li yıllarla birlikte ulaşım akslarının geçmesi ve İstanbul’a yakınlığı nedeniyle sanayinin burada yer seçmesiyle değişen kimliğine dayanıyor. Kıyı ile kent arasında bariyer oluşturan ana ulaşım aksları, demir yolu ve kara yolu ekseninde kıyılarda yer seçen limanlar ve büyük sanayi tesisleri ile onların çeperindeki konut alanları nedeniyle; Kocaeli bir kıyı kentiyken kıyısından kopmuş, hatta kıyısına sırtını dönmüş bir kent hâline gelmiştir.

Belediyeye 2009 yılında girdim ve 2010’da yer aldığım ilk projenin başlığı ‘Bütünleşik Kıyı Alanı Nasıl Planlanır?’ idi. Aslında 2010 yılından beri belediye buna kafa yoruyor; uzmanlarla birlikte projeler üreterek bu kıyı ilişkisinin yeniden nasıl kurgulanacağını tartışıyoruz. Temel amaç, Körfez kıyılarının kentle bağlantısını kesintisiz bir biçimde yeniden kurmak. O nedenle bu, bizim için çıktıları çok önemli olan bir çalıştaydı.

Çalıştay kapsamında ele alınmasını istediğimiz başlıca sorun şuydu: Kıyı ile bağlantısı kopmuş, ülke politikalarıyla sanayiye boğulmuş, Kuzey Anadolu Fay Hattı üzerinde oluşabilecek 200 kilometrelik yarıçap içindeki depremlerden zarar görme potansiyeli yüksek bir zemine sahip; üstelik yer altı suyu seviyesi yüksek sulak alanlar üzerinde konumlanan ve taşkın riski olan birçok deresi bulunan Kocaeli, nasıl dirençli hâle getirilebilir? Bütünleşik bir İzmit Körfezi çevresinde mekânsal organizasyon ve kent-kıyı bağlantısı yeniden nasıl kurulabilir?

Çalıştaydan beklentimiz; entegre risk yönetimi, ekolojik restorasyon, yeşil altyapı ile mekânsal ve toplumsal dayanıklılığı artırmaya yönelik çözümlerin üretilmesiydi. Kıyının kullanımı, kıyıya ulaşan dereler ve çevresinin doğru planlanması, sanayi yer seçimleri sonucu olumsuz etkilenen ekolojik alanların restore edilerek kent hayatına katılması, yeşil koridorlarla kent-kıyı bağlantısının yeniden kurulması gibi fikirlerin ortaya çıkmasını istedik. Öncelikli hedefimiz, kanıksanan ‘Türkiye’nin sanayi başkenti Kocaeli’ algısını kırarak tarihsel süreçte sahip olduğu ‘kıyı kenti’ kimliğini geliştirmeye yönelik vizyonların üretilmesiydi.

Peki tüm bunlar yerel yönetimde çalışan bir şehir plancısına nasıl bir

ufuk açtı? Farklı kimliklerim de olmakla beraber, meseleyi salt 16 yıldır belediyede çalışan bir plancı bakış açısıyla değerlendireceğim. Yerelde direkt uygulama yapan belediyelerin önündeki en büyük engel aslında yürürlükteki 'meri' planlardır. Meri planlar kesin bir müktesebat (kazanılmış hak) olmamasına rağmen vatandaş tarafından kazanılmış hak olarak algılandığı için yerel yönetimlerin bunları değiştirmesi çok zordur. Meri planlar sanki değişmez bir kanunmuş gibi uygulanmaya devam ediyor. Yeni çıkan 6306 sayılı yasayla ufak tefek müdahaleler yapılsa da onda bile tam bir başarı elde edilemiyor (ki yasanın kendisi de öbür şapkamla ayrı bir tartışma konusudur).

Bir de Kocaeli, ülke çıkarları uğruna sanayileşme kimliği zorla devam ettirilen bir kent. Ülke politikalarında 'dengeli kalkınma modelini benimsedik' diyoruz ama ne yazık ki gerçekte böyle bir gelişme eğilimimiz yok. Hâlâ Marmara Bölgesi'ne sanayi yığmaya ve İstanbul odaklı gelişmeye devam ediyoruz. Bu durum, yerel yönetimlerin kent için aldığı kararları delen merkezi idare kararlarının alınmasına; kentin kıyıdan kopuk sanayi kimliğinin sürmesine sebep oluyor. Aslına bakarsanız bundan en çok etkilenen birinci il Kocaeli, ikinci il ise Tekirdağ'dır.

Meri mevzuat ile adeta eli kolu bağlanmış yerel yönetimler için, bu moral bozucu çerçevenin karşısında bu çalıştay gerçekten bir ufuk açtı. Karar vericilerin ve uygulamacıların kafasında küçük bir soru işareti oluşturmak bile kente farklı bir bakış açısıyla yaklaşmalarını sağlayabiliyor. Çalıştayda şunları tekrar hatırladık: Bu kentte bir SEKA fabrikası vardı, 2005 yılında özelleştirilip belediyeye devredildi ve şu an bir kültür hafızası olarak yeniden planlanıyor. Bir Mannesmann boru fabrikası vardı, kongre merkezine dönüştürüldü. Dolayısıyla, 'Ülkede dengeli bir kalkınma modeli benimsenerek üretimin İç Anadolu'ya kaydığı bir düzlemde, Kocaeli de ileride yeniden bir kıyı kenti olabilir mi? Kaldırılamaz dediğimiz bu dev sanayi alanları terk edilerek veya dönüştürülerek yeniden kent hayatına kazandırılabilir mi?' sorusunu tartışmaya açtıkları için meslektaşlarıma çok teşekkür ediyorum. Zira çalıştayın ortaya çıkardığı fikirlerden birkaçı tam olarak böyleydi: 'Bu meri planlar nedeniyle kıyıya ulaşan dere kenarındaki konut alanları farklı amaçlarla dönüştürülüp kent hayatına kazandırılamaz mı?'

Sonuç olarak, 'Nasıl bir yarar sağladı?' diye özetlemek gerekirse; 'Başka bir Kocaeli mümkün mü?' sorusunu bize sordukları ve bunu tartıştıkları için meslektaşlarıma tekrar teşekkür ediyorum. Belediyede yürütülen çalışmalarda da bu fikirden yola çıkarak farklı adımlar atılacağına

inanıyorum. En basit örneğiyle; şu an ben o birimde olmasam da Kocaeli için yeni bir vizyon ve yeni bir çevre düzeni planı çalışılıyor. Eminim ki bu çalışmalar kapsamında, 'Yeni bir Kocaeli mümkün mü?' vizyonuyla hareket edilecektir. Çok teşekkürler.

Moderatör:

Prof. Dr. Zeynep ENLİL

Yıldız Teknik Üniversitesi

Biz de kıymetli deneyimlerinizi aktardığınız için çok teşekkür ederiz. Aslında bu çok önemli bir nokta. İnsanlar o pratiğin güncel kısıtları içerisinde bazen boğulup kalabiliyor. Bu tür yeni pencerelerin açılması, hep birlikte yaratıcı düşünce mecralarına girilmesi vizyon açıcı olabiliyor. Çalıştay bunu gerçekleştirebildiyse ne mutlu bizlere!

Şimdi genç plancı arkadaşlarımıza dönmek istiyorum; sonuçta çalıştayın odağında siz varsınız ve sizin deneyimlerinizi duymak istiyoruz. Genç meslektaşlarımız olarak uygulamanın tam içindesiniz. Söz aldığınızda önce kendinizi tanıtın lütfen. Sizden şunları duymak istiyoruz: Aldığınız planlama eğitimi ile içinde bulunduğunuz planlama pratiği arasındaki ilişkiyi nasıl görüyorsunuz? Sadece meslek pratiğinde değil, gündelik yaşantınızda karşılaştığınız sorunlarla eğitiminizi kıyasladığınızda nasıl bir tablo ortaya çıkıyor? Çalıştay, bu ilişkiyi düşünmeniz için size nasıl bir ortam yarattı, nasıl bir yararı oldu? Pratikte karşılaştığınız sorun alanlarını düşündüğünüzde; eğitimde edindiğiniz bilgi ve becerilerle uygulamada ihtiyaç duyduklarınız arasında bir örtüşme mi var, yoksa bir boşluk, bir mesafe mi var? Neyin eksikliğini hissediyorsunuz?

Bizim için çok önemli bir nokta daha var: Biz kamusal yararı önceleyen bir meslek alanıyız ve bu pratiği hayata geçirmeyi hedefliyoruz. Burada

çeşitli engellerle karşılaşabiliyoruz. Siz bu engelleri aşabilmek için ‘Keşke şöyle bir donanımım da olsaydı, ah şunu da öğrenseydim’ dediğiniz şeyler yaşıyor musunuz? Yani bu ulvi amacımıza ulaşabilmek için biz eğitimciler olarak sizi yeterince donatabiliyor muyuz, neye ihtiyaç duyuyorsunuz? Size böyle büyük büyük sorular sorayım; cevaplarınız büyük mü olur yoksa çok daha somut mu olur, o tamamen size ve deneyimlerinize kalmış. Hanginiz önce söz almak isterseniz buyurun.

Selen ÖZTÜRK

TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şube

Merhaba herkese. Ben Selen Öztürk, 2021 yılı Gebze Teknik Üniversitesi mezunuyum. Şu anda Yıldız Teknik Üniversitesinde Kentsel Tasarım alanında yüksek lisans yapıyorum, tez aşamasındayım; inşallah o da bitecek. Mezun olduktan sonra çeşitli serbest (freelance) işler yaptım, özel ofislerde çalıştım ve yarışmalara aktif olarak katılmaya devam ediyorum. Güncel olarak Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesinde personel olarak çalışıyorum. Öncelikle herkesin Dünya Şehircilik Günü'nü kutluyor; hocalarıma ve tüm paydaşlara teşekkür etmek istiyorum.

Eğitim konusunda dertlerimizi birlikte konuşabilmek bence çok kıymetli. Bizlere bu fırsatı sunduğunuz için ayrıca teşekkür ederim. Planlama eğitimi ile planlama pratiği arasındaki ilişkiyle başlamak istiyorum Hocam. Bana göre bu ilişki artık bir gerilim hattı gibi. Eğitimimiz bize kentleri anlamayı, analiz etmeyi ve ideal bir model üretmeyi öğretiyor. Ancak kentler hiçbir zaman bu ideal modele sığmıyor. Bu yüzden eğitimde önerdiğimiz o rasyonel düzen ile pratikte karşılaştığımız kaotik gerçeklik arasında sıkışıp kalıyoruz. Örneğin, bir ofiste bir rapor hazırlarken oradan buradan kopyala yapıştır yapmak zorunda kalınca mesleği sorgulamaya başlıyoruz. Ya da diyelim ki tasarımcıyım; önüme bir altlık konuyor, o altlığa uymam bekleniyor ve sürekli aynı döngünün içine giriyoruz. Hâliyle 'Biz ne yapıyoruz, mesleğimiz nedir?' diyerek kendimizi sorguluyoruz. Bu noktada

dertlerimiz çok; anlatsak bitmeyebilir.

Eğitimde çoğunlukla —ne kadar 'doğru plan' demek doğru bilmiyorum ama— 'doğru plan' olarak adlandırdığımız o ideal arayışı öğreniyoruz. Oysa pratikte doğrudan ziyade, doğruyu savunmanın stratejisini geliştirmek gerekiyor. Planın kendisinden çok, planın var olabilme koşulları belirleyici oluyor. Bu yüzden mekânsal analiz, veri okuma ve sentez üretme gibi beceriler çok önemli olsa da maalesef mevcut durumda yetmiyor. Örneğin, bugün planlamada en çok ihtiyaç duyduğum şeylerden biri müzakere becerisi: Farklı aktörlerle etik bir zeminde konuşabilme ve pazarlık yapmadan uzlaşabilme yeteneği.

Örnek vermek gerekirse; tasarım alanında ilerleyen bir meslektaşınız olarak yarışmalara katılıyorum. Mimarlarla birlikte çalışıyor, gerçekten de üretebiliyoruz. Ancak bu kadar yarışmaya katılmış olmam, mimarlık ofislerinde yer edinebilmemi her zaman sağlamıyor. Mimarlık ofisleri bir plancının nasıl çalışması gerektiğini tam olarak bilmiyor; ya da biz onlara kendimizi yeterince doğru ifade edemiyoruz. Bu ciddi bir soru işareti.
Bunun temelinde yatması gereken şey bence öncelikle kendi içimizde bir birlik yaratmamızdır. Mesleğimizi kendi içimizde yüceltmemiz ve değerini bilmemiz gerekiyor. Biz kendi mesleğimizin arkasında ne kadar güçlü durursak, sektörün içinde diğer disiplinlerin yanında da kendimizi o kadar güçlü ifade edebiliriz. Mesleğimizi tanıtabilir ve birlikte üretebildiğimizi gösterebiliriz. Bu noktada biraz noksan kaldığımızı düşünüyorum. Çünkü kendi içimizde de o birliği tam olarak sağlayamıyor, dertlerimizi yeterince paylaşamıyoruz.

Planed tam bu noktada bize çok şey katıyor. Bir ilk aslında. Bir araya gelerek bir şeyler üretiyor ve dertlerimizi paylaşıyoruz. Şu an size anlattığım derdi biz çalıştayda masaya yatırdık. Diğer arkadaşlarımız kendi dertlerini anlattılar ve böylece yalnız olmadığımızı hissettik. Herkesin bir derdi var; yalnız değiliz ve bunları paylaşarak üretebiliyoruz. Aslında birlik olabilsek, mesleğin gücünü kavrayıp sektörün her noktasında kendimizi ifade edebilsek birçok şeyin yolunu açmış olacağız. Belki de bu dayanışmayı bir sorgulamamız gerekiyor. Planed'de fark ettiğim şuydu: Hepimiz bir çıkmazın içindeyiz ama bunları konuşmaya pek fırsat bulamıyorduk. Bu çalıştay, eğitim ve pratiğin kesişmediği yerleri suçlamak yerine, o boşluğu nasıl dönüştürücü bir diyalog alanına çevirebileceğimizi bize düşündürtmeye başladı. Bu anlamda çok güzel bir adımdı. Böyle bir fırsat sunduğunuz için tekrar teşekkür ederim; ileride diğer öğrencilerin de bu fırsattan kesinlikle yararlanmasını tavsiye ediyorum.

Bu çalıştay, bizlerin niteliğini ve sorunlarını vurgulayan bir yerdi. Üzerine konuşacak çok şey var ama sözü fazla uzatmadan cümlelerimi şu şekilde bitirmek istiyorum: Mesleğimizin zor zamanlardan geçtiği, âdeta değersizleştirilmeye çalışıldığı bu dönemde birlik ve beraberlik içinde kenetlenmek, mesleğimizin kıymetini hatırlatmak ve yaşatmak hepimizin sorumluluğu. Planed bizlere bir araya gelme fırsatı sunarak hem öğrenmeye hem de paylaşmaya ne kadar açık olduğumuzu bir kez daha gösterdi. Bu bilinci sürdürmenin, mesleki dayanışmayı canlı tutmanın ve mesleğimizin onurunu hep birlikte savunmanın en temel görevimiz olduğunu tekrar hatırlatmak istedim. Şimdilik sözü arkadaşıma bırakıyorum ama bence konuşmaya devam edelim; çünkü üzerine konuşmamız gereken çok şey var.

Prof. Dr. Zeynep ENLİL: Çok teşekkür ederiz Selen. Evet Ruken, şimdi söz sende.

Ruken BABAYİĞİT

Atölye Katılımcısı

Teşekkür ederim Hocam, teşekkürler Selen. Ben Ruken Çebi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama bölümünden 2018 yılında mezun oldum. Aslında 2017'de mezun olabilirdim ama bitirme projemi son seneye bıraktım; oysa 2017'de çalışmaya başlamıştım bile. Mezun olduktan sonra kamu, özel sektör ve danışmanlık gibi farklı alanlarda tecrübeler edindim. Şu an [...]'da çalışıyorum.

Planed Genç Plancılar Çalıştayı, mezuniyet sonrasında benzer deneyimler yaşayan meslektaşlarımızla temas kurmamızı sağladı. Kendi hikâyelerimizin ve karşılaştığımız zorlukların konuşulabildiği güvenli bir zemin bulmak benim için çok kıymetliydi. Farklı sektörlerden meslektaşlarımla bir araya gelmek ve ortak çalışmalar üretmek oldukça geliştirici oldu. Bu imkânı yaratan hocalarımıza, Planed ekibine ve bütün paydaşlara içtenlikle teşekkür ediyorum.

Planed Genç Plancılar Çalıştayı'na katıldığımda, uzun süredir zihnimde taşıdığım iki ihtiyacı aynı anda karşıladığımı hissettim: Birincisi, pratikte karşılaştıklarımızı konuşabileceğimiz güvenli bir alan ihtiyacıydı; ikincisi ise birbirimizin deneyimlerinden öğrenme fırsatıydı. Çalıştay ikisini de mümkün kıldı. O yüzden burada konuşurken sadece kendi anılarımı paylaşmıyorum; başka şehirlerde ve kurumlarda çalışan genç

meslektaşlarımın hissettiği ortak zemine de ses olmaya çalışıyorum. Üniversitede plan kararının mantığını, analiz-sentez ilişkisini, kentsel ölçekler arasındaki geçişleri ve yöntem disiplinini öğrendik. Fakat pratiğe geçtiğimizde, bir planın hayat bulmasının nasıl üretildiğinden çok nasıl işletildiğine, hangi süreçlerden geçtiğine ve kimlerle müzakere edildiğine bağlı olduğunu gördük. Her şeyin politikleştiği ve birtakım çıkarlar için suistimal edildiği şu dönemde; sözleşme koşulları ve çalışma ilişkilerindeki belirsizliklerin mesleki üretimi nasıl zayıflattığına şahsen tanık oldum ve bunu tecrübe ettim.

Bir planın ya da projenin kâğıt üzerinde kalmayıp sahada karşılık bulmasının, çoğu zaman doğru aktörlerle kurulan doğru ittifaklara bağlı olduğunu fark ettim. Belediyenin kapasitesinden sivil toplumun heyecanına, üniversitenin bilgisinden özel sektörün uygulama gücüne kadar herkesin masada olduğu bir düzende, projelerin çok daha hızlı ve verimli bir şekilde hayata geçirilebildiğine tanık oldum. Eğitimle pratik arasındaki mesafeyi tartıştığımız o çalıştayda ve bugünkü kolokyumda şunu net olarak gördüm: Teknik yöntem bilgisi şart, hatta bunu daha da geliştirmemiz gerekiyor çünkü tek başına yetmiyor. Kendi deneyimlerimden yola çıkarak uygulamada en sık ihtiyaç duyduğum becerileri şöyle özetleyebilirim:

İlki, etik ve mesleki dayanıklılıktı: Baskı altında nefes alabileceğimiz, başvurabileceğimiz mekanizmaları bilmek; yazışmaları ve karar süreçlerini kayıt altına alarak şeffaflaştırmayı başarmak ve meslek örgütüyle temas hâlinde olmak.

İkincisi ise mevzuat ve idari süreç okuryazarlığı: Plan değişikliğinden kamulaştırmaya, ihale süreçlerinden itiraz mekanizmalarına kadar işleyen sistemi; zaman, maliyet ve risk perspektifiyle okuyabilmek. Çünkü okulda her şey kâğıt üzerinde çok güzel görünüyor ama gerçekte zamanla yarışıyoruz. Pek çok risk var ve tek başına planlama bilgisi asla yeterli olmuyor. Nasıl ki bir mühendislik işi tek başına yapılamazsa planlama da böyledir; farklı disiplinlerin bir arada çalışması zorunludur. Örneğin, altyapı planlamasından, su ve atık sudan bahsediyorsak süreç çevre mühendisinden ve inşaat mühendisinden bağımsız düşünülemez. Şehir plancısı da kesinlikle bu süreçten ayrı tutulamaz; tutulmaması gerekir.

Üçüncüsü ise paydaş ve iletişim yönetimiydi. Biz zaten hep kamu yararını gözeten önemli projelerden bahsediyoruz ama bunları sahada ne kadar uygulayabiliyoruz ya da projeler ne kadar verimli olabiliyor? Kendi adıma ben bu konuda oldukça zorluk çektim. Mesela belediye başkanlığı için

kamusal bir yol projesi yapmıştık ama oradaki halk bunu istemedi; gidip hem kaymakamlığı hem de belediyeyi bastılar. Biz çok güzel bir proje çıkarmıştık ama iş, bizim tasarımımızla hiç alakası olmayan bambaşka bir şeye dönüştü. Dolayısıyla karar vericiyi, kullanıcıyı ve yurttaşı aynı anlatıda buluşturabilmek çok önemli. Çünkü tek başına masa başında plan yapmak maalesef yetmiyor.

Eğitim süreçleriyle ilgili, edindiğim tecrübeler ışığında birkaç şey söylemek istiyorum. Özellikle stüdyo ve atölye içerikleri oldukça kapsamlıydı ancak bunları daha senaryo tabanlı uygulamalarla geliştirebiliriz diye düşünüyorum. Bir projeyi yalnızca en iyi analitik çözümle değil; aynı zamanda bir müzakere planı ve uygulama takvimiyle birlikte tartışabilmeliyiz. Çünkü az önce de bahsettiğimiz gibi zamanla yarışıyoruz. Kamu yararı çok önemli, bunu asla göz ardı etmemeliyiz ama bir yandan da hızla gelişen sorunlar var. Üstelik iklim değişikliğinden, inanılmaz bir kentleşme baskısından ve hava kirliliğinden bahsediyoruz. Artık su planlaması da ciddi anlamda şehir plancılarının işi, arkadaşlar. İşin içinde kentsel dönüşüm gibi devasa bir konu da var. Bir kenti var eden bütün sistemler birbiriyle entegre çalıştığı için sorunları birbirinden ayrı tartışamayız.

Bu yüzden, plancıların gerçekte karşılaşabilecekleri zorluklara dair vaka analizleri üzerine daha çok çalışmalıyız. Mesela üniversitedeyken bir hocamız atölyede, ‘Biraz da mezun olunca karşılaşacağınız rekabet ortamını, yaşanacak pratik sorunları konuşalım’ demişti. Çok ufak da olsa böyle bir pencere açmıştı sağ olsun; bence bu tarz çalışmalar artırılmalı. ‘Hangi durumda hangi kuruma başvuru yapabilirim? Resmî yazışmalar nasıl yürütülür? Kendimi mesleki olarak nasıl güvenceye alabilirim? Bu güveni sağladıktan sonra meslektaşlarımı nasıl destekleyebilirim? İşimi yaparken aynı zamanda gerçekten kamu yararını gözettiğimden nasıl emin olabilirim?’ gibi sorular ekseninde daha cesur tartışmalara ihtiyacımız var. Bir diğeri ise fon ve proje geliştirme modülleri... Ulusal ve uluslararası hibe programlarının planlama pratiğini nasıl güçlendirdiğini bizzat görmem, bu alandaki yetkinliğin genç plancılar için ciddi bir güç unsuru olduğunu bana kanıtladı. Bence her plancı, ölçeği ne olursa olsun bir projeyi en başından en sonuna kadar hazırlayabilme yetkinliğine sahip olmalıdır. Büyük şehirlerde kendi mesleğimizle alakalı olsun ya da olmasın birçok imkân bulabiliyoruz. Ancak küçük bir şehre gidip oradaki bir kurumda çalıştığımızda, o kurumsal kapasite eksikliğini bizzat yüklenmek zorunda kalıyoruz. Hem sahada mevzuatı vatandaşa açıklayan bir temsilci oluyoruz, hem de bir yandan kamu yararını korumaya çalışıyoruz.

Peki tüm bunları yaparken, diğer yandan yönetimin —ister siyasi kanat olsun, ister başkan, ister patronlar, isterse sermaye grupları olsun— bizim için biçtiği o rolü oynamak zorunda kalmak istemiyoruz. Örneğin ben bir belediyede çalışıyordum, müteahhidin biri gelip, 'Ne demek sermayeye göre iş yapmayacaksın? Yapacaksın, bir şekilde kılıfına uyduracaksın!' tarzında laflar etmişti. Gerçekten bu tür baskıları artık idare etmek istemiyoruz; özellikle de içinden geçtiğimiz şu süreçte tahammülümüzün kaldığını da düşünmüyorum.

Özellikle de arkadaşlarımız sadece işini doğru yapmaya çalıştığı için cezaevine giriyorken, sadece bir parkı savunmak bile suç olabiliyorken biz artık alttan almak da istemiyoruz.

Son olarak belki çok disiplinli, kentsel dayanıklılık odaklı proje stüdyolarından bahsedebiliriz. Az önce de değindiğim gibi; okulda ulaşım planlaması görüyoruz, sürdürülebilirlik diyoruz ama ben su ve atık su konularını, iklimi, atık yönetimini, kentsel atık planlamasını çok daha detaylı görelim istiyorum. Enerji başlığında çalışalım; bütün bu konuların entegre olduğu stüdyolar ve stüdyo simülasyonları gerçekleştirebileceğimiz çalışmalar yapalım. Ama biz bunları tabii ki paydaşlardan bağımsız düşünmeyelim.

Yani biz mesela Kocaeli'de çalışırken hocalarımızın çok kıymetli destekleri oldu: 'Arkadaşlar, tamamen serbestsiniz. İçinizden geldiği gibi yapın,' dediler. Ama ne kadar serbest denilse de şu zihinsel engeli aşamadık: 'Şurada sanayimiz var. Ben bu planı şimdi kaldırırsam burada Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının yetkisi var. Belediye istediği kadar kaldırmak istesin...' Dolayısıyla maalesef bürokrasiyle çok fazla iç içeyiz. Okullardaki o romantik durum pratikte hiç söz konusu değil. Bu süreçleri de okuldayken biraz görmemiz gerektiğini düşünüyorum. Sadece kamu paydaşlarını değil; 'governance' yani bürokrasi boyutunu da her yönüyle içeren daha entegre simülasyonları tecrübe etmeliyiz. Bence artık şehir plancılarının bakan veya belediye başkanı olması gerekiyor.

Çalıştay bu açılardan bana ne kattı? Öncelikle mezun olduktan sonra yaşadığım sürecin birçok kişi için ortak yanlarını görmek bana iyi hissettirdi. Her ne kadar bazen üzücü tarafları olsa da yine de yalnız olmadığını bilmek iyi geldi. Ayrıca dayanışmanın somutlaştığı bir ağın parçası olmak harika bir duyguydu. Çünkü birlikte üretmek adına bir araya geldik. Birbirimizi dinledik, birbirimizi anlamaya çalıştık ve bir sürü yeni şey öğrendik; yeniden öğrendik aslında. Bu çok kıymetliydi.

Aynı sorun için farklı bakış açıları geliştirerek ortak çalışmalar ortaya çıkarmak hepimiz açısından çok keyifliydi açıkçası. Özetle; eğitim bana yöntem bilgisini verdi, pratik ise süreci, kurumu ve etiği öğretti. İkisi bir araya geldiğinde kamusal yararı önceliklendiren bir planlama mümkün oluyor. Ben kendi yolumda gerçekten bunun için çalıştığımı düşünüyorum, çalışıyorum. Aynı yolda yürüyen meslektaşlarımla bir araya gelmek, birlikte ilerlemek, birbirimizi koruyup güçlendirmek istiyorum. Umarım çalıştayda hissettiğim o güvenli alanı çoğaltabiliriz. Hepimize iyi gelen, iyi hissettiren ama en önemlisi uygulamaya dönüşen bir planlama diliyorum.

Bu fırsatı tanıdığınız için tekrar çok teşekkür ediyorum. Şehircilik Günümüz de kutlu olsun.

Prof. Dr. Zeynep ENLİL: Evet Ruken, çok teşekkür ederiz. Her iki genç arkadaşımız da çok önemli noktalara değindiler aslında. Üzerinde çok tartışılacak konular... Eminim sizlerden de önemli görüşler gelecektir. Ben diğer hocalarıma söz vermeden önce, kulağımıza küpe olsun diye birkaç noktaya değinip bir parantez açmak istiyorum; tartışma kısmında belki bunları yeniden hatırlarız.

Selen'in söylediği bu 'gerilim hattı' meselesi çok önemli tabii. Planlama sürekli bir gerilim hattı içerisinde ilerliyor ama bu sadece mesleğimizin tabiatından kaynaklanmıyor; zamanın ruhu da bunu gerektiriyor. Çünkü yaşadığımız zaman, mesleki ve etik değerlerimizin aksi yönünde işleyen bir zaman. Dolayısıyla bu gerilim hattından kaçış yok gibi gözüküyor. O halde bu gerilim hattında nasıl mücadele edeceğiz? O mücadele ve dayanıklılık ruhunu, plancının dayanıklı olabilmesi için gereken o dönüştürücü gücü nasıl bulacağız? Biz acaba eğitimciler olarak öğrencilerimize bu konuda nasıl destek olabiliriz? Bunun çok önemli olduğunu düşünüyorum.

Dönüştürücü diyalog meselesi, farklı disiplinlerle çalışma ve müzakere etme becerisi tamam... Bir de çok önemli başka bir şey daha söylendi (Selen mi söyledi, Ruken mi tam emin olamadım): Güvenli zemin meselesi. Demek ki o kadar güvensiz bir ortamdayız ki —aslında bunu hepimiz biliyoruz— o güvenli olma, güven duyma ihtiyacı öne çıkıyor. Birbirimize güven duyuyoruz elbette ama yaşadığımız ortamdaki o güven eksikliği, toplumsal olarak da bireysel olarak da baş etmesi gerçekten zor bir durum. Bu güven ortamını nasıl tesis edeceğiz? Tabii bu sadece planlamanın değil, hayatın her alanındaki temel meselemiz: Güvenli bir zemin nasıl kurulacak?

Burada çok çarpıcı bir kelime daha vardı: Cesaret, cesur olmak... Okulda

teknik bilgiyi veriyoruz; şunu öğretiyoruz, bunu öğretiyoruz ama planlama sadece teknik bir olay değil elbette. Bunu da derslerde söylüyoruz aslında; teknik bilgi çok önemli, teknik donanım olmaksızın başarılı olmak, karşı tarafı ikna etmek ya da kamu yararı adına bir şeyler yapabilmek mümkün değil. Onun için teknik taraf çok kıymetli. Ama tek başına yeterli olmadığını da görüyoruz.

Şu ifade bana çok çarpıcı geldi: 'Etiği pratikte öğrendim.' dedin. Herkes böyle mi hissediyor bilmiyorum ama eğer genel kanı buysa, bu durum eğitimin çok önemli bir eksiğidir. Biz etiği hep verdiğimizi zannediyoruz ama demek ki veremiyoruz...

Şu cesaret meselesi, cesur olmak, cesur tartışmalar yürütebilmek... Bu bence biz eğitimcilere verilmiş çok önemli bir mesaj. Öğrenciye daha cesur olma yetisini kazandırmak... Kendini de koruyarak bunu nasıl yapabiliriz? O anlamda bir donanım da gerekiyor demek ki. Hem kendini koruma donanımını vereceğiz; hem cesur ve dayanıklı olmasını hem de doğru bildiğimiz meslek ilkeleri doğrultusunda cesur davranmasını sağlayacağız.

Gerektiğinde işleri reddetme hakkı... Bi' belediyede çok yeni mezun bir meslektaşımızın bu konuyla alakalı yaşadığı bir durum var: Çok yeni mezun, göreve yeni başlamış. Böyle bir baskı sebebiyle başkan adına birilerinden bir şey isterken yakalanıyor ve hakkında soruşturma açılıyor örneğin. Bu da başka bir tartışma konusu: Belediye başkanı sana bu baskıyı yaptığında sen orada ne yapacaksın, biz ne yapacağız?

Evet, tutamadım kendimi, kusura bakmayın; parantez açayım derken tartışmayı başlatmış oldum. Ama bunlara geri döneceğiz, unutmayalım diye vurgulamak istedim.

Şimdi sözü Murat Hocamıza versek... Kendisi moderatörlerden biri olarak bu çalıştaydaki gözlemlerini bize aktarır mı? Çalıştay; planlama eğitimi ve pratik alanı —klasik sorumuz— ilişkisini yeniden düşünmemizde nasıl bir aracı oldu? Siz bir eğitimci olarak planlama eğitimi adına neler söyleyebilirsiniz, bu deneyimden neler çıkardınız hocam?

Dr. Öğr. Üyesi Murat YILDIZ

Gebze Teknik Üniversitesi

Teşekkür ediyorum Hocam. Bu kapsamda tüm dinleyicileri selamlayarak sözlerime başlamak istiyorum. Ben Murat Yıldız, Gebze Teknik Üniversitesinde Melis Hocayla birlikte görev yapıyoruz. Bu çalıştayda da moderatör olarak yer aldım.

Açıkça söylemek gerekirse, burada az önce konuştuğumuz birçok problemi henüz yeterince güçlü şekilde deneyimlememiş, mesleğe girmenin coşkusuyla dolup taşan pırıl pırıl gençler masamızda bizimle birlikteydi. Bunu deneyimlemek ve Melis Hocanın da söylediği gibi onların bu coşkusunu —sadece mezuniyet törenindeki değil, aynı zamanda bir meslek insanı olarak hayatlarında devam ettirdikleri coşkuyu— görmek gerçekten mutluluk vericiydi.

Bu kapsamda genç meslektaşlarımızın özellikle bazı kabiliyetleri çok ciddi şekilde geliştirdiklerini gözlemledim. Özellikle belirtilen veri setlerine dayalı problemleri çözmek için analizlerde gösterdikleri ileri performans, dayanışma ve veri setlerini iyi okuyabilme becerileri; analizin sonrasında elde ettikleri sentez setlerinden yola çıkarak kendi ideal fikirlerini ve alternatiflerini oluşturabilme yetenekleri son derece ileri seviyedeydi. Farklı üniversitelerden mezun olan tüm arkadaşlarımızın bu süreçten etkilendiğini ve bunu yaparken aralarından bir lider ya da görev dağıtıcı seçmeden, doğal

bir ortamda problemleri belirli yoğunluklara ayırarak bu görev dağılımını gerçekleştirebildiklerini söyleyebilirim. Bu durum, meslektaşlar olarak birlikte çalışma kabiliyetimizin ne kadar ileri seviyede olduğunu açıkça gösteriyordu. Genç meslektaşlarımda inanılmaz bir dayanışma gördüğüm için çok mutlu oldum, bunu özellikle vurgulamak istiyorum.

Elbette bazı üniversitelerimizdeki eğitimin raporlama sistemi içerisinde projeyi bir teorik çerçeveye oturtma noktasında öğrencilere kazandırdığı olgunluğun, bazı üniversitelerde aynı düzeyde gelişmediği, sekteye uğradığı etaplar da gözlemlenmiştir. Diyebiliriz ki üniversitelerimiz proje üretmek için gerçekten çok özel eğitim alanları sağlıyor; ancak bu projelerin teorik ve uygulama çerçevesiyle olan bağlantılarını kurmaya bazı üniversitelerimizin çok daha fazla önem verdiğini ve odaklandığını söylemek doğru olacaktır.

Tabii bu kapsamda ortaya çıkan proje setlerinde genç meslektaşlarımızın teknolojideki gelişmelere çok açık olduklarını fark ettim. Sordukları sorular, eğitim sistemimizde birtakım yeniliklerin mutlaka gündeme gelmesi gerektiğini bana hatırlattı. Örneğin; blokzincir teknolojisi, yapay zekâ, makine öğrenmesi, derin öğrenme ve kuantum bilgisayar teknolojilerinin gelişimi gibi konular tüm dünyada tartışılırken bir arkadaş grubumuz, ‘Hocam, makine öğrenmesiyle kaçak yapıları belirli bir veri setinden sonra çok pratik bir şekilde tespit edemez miyiz?’ sorusunu sordu. Bugün herkesin kendi meslek alanında bu teknolojileri nasıl kullanacağına dair düşüncelerin yoğun şekilde tartışıldığı bir dönemde, genç meslektaşlarımızın buna uzak kalmadığını görmek sevindiriciydi. Eğitim sistemimiz noktasında, bu yenilkçi teknolojiler ile mesleğimizin uyumu alanlarında bazı odak çalışmalar gerçekleştirebileceğimizi düşünüyorum.

Eksik olduğumuz noktalar yok mu? Evet, var. Özellikle biz meslek insanları olarak bazı duvarların henüz yeterince farkında olunmadığını net bir şekilde gözlemledik. Bir başka deyişle, günümüzde merkezi yönetimle yerel yönetim arasına kalın duvarlar örülmüş durumda. Bu yönetim biçimlerine ilişkin ciddi bir fikir ayrılığı var ve herkes kendi alanında hizmet vermeye çalışıp mümkün olduğunca bu alanın dışına çıkmak istemiyor.

Özellikle Kocaeli bölgesinde yaptığımız çalışmada, bir bölge planı açısından sadece merkezi değil, yakın bölgedeki yerleşim alanlarını da ilgilendiren birtakım konular olduğunda; bunun uygulama araçlarının nasıl ortaya çıkarılacağına ve nasıl hayata geçirileceğine dair bazı eksiklikler görüldü. Bu da şunu gösteriyor: Eğitim sistemimiz, mesleğimizin proje üretme ve projeyi tanımlama tarafında çok güçlü bir altyapıya sahip; ancak

bunun günümüzdeki uygulamalarına baktığımızda, mevcut düzenlemelerle bağlantısını kurmakta yeterince pratik çözümler üretmediğimizi fark ettim. Açıkça söylemek gerekirse bizim öğrencilik zamanlarımızda merkezi yönetim ile yerel yönetim arasındaki diyalog son derece kuvvetliydi. Kamu yararı olan bir proje içerisinde, Kamunun hangi tarafında çalıştığınız sorgulanmaksızın kendinizi projeyi hayata geçirecek bir modelin içinde bulabilirdiniz. Şu anda öyle değil; bütün yerel liderler kendi sınırlarını derin çizgilerle çizmeye çalışıyor, bütçelerinden taviz vermemek adına radikal tutumlar sergiliyorlar. Genç meslektaşlarımızın da uygulama araçlarında; projenin hangi kurum tarafından, ne şekilde uygulanacağı ve bütçesinin nereden temin edileceği gibi sorularda yeterince pratik yapmadıklarını fark ettim. Bu durum tespiti, kendi düşünce sistemimizde de farklı kapılar açabilir.

Özgür düşünme kabiliyetini elde etmiş, bu eğitim süreci çerçevesinde genç meslektaşlarımızın o özgür düşünme yetilerinden fedakârlık etmek istemediklerini de net bir şekilde gördük. Bunun için yerel idaremizin bize gösterdiği yaklaşımın bir sonraki aşamada şöyle bir öneriye dönüştürülmesi faydalı olabilir: Birkaç yetkili otoriteyi bir arada tutabilecek, fikir alışverişini sağlayacak daha geniş bir ortam yaratılabilir. Çünkü bizim dönemimizden farklı olarak, bugün birlikte çalışma pratiğinden uzaklaşmış kurumlarla karşı karşıyayız. Genç meslektaşlarımız için de çalışırken en çok zorlanacakları aşama muhtemelen bu nokta olacaktır.

Bana verdiğiniz bu güzel fırsat için teşekkür ediyorum. Genç meslektaşlarımla gerçekten inanılmaz keyifli iki-üç gün geçirdik. Kısıtlı zaman içerisinde hızla problemlere hâkim olan ve çözüm üretme kabiliyeti gösteren genç meslektaşlarım beni gururlandırdı. Onların ortaya koyduğu projelerden yola çıkarak, yerel ve merkezi idarelerin neden bazı konularda destek almakta zorlandığının cevabı aslında sergimizde gizli.

Eğer sergimizi gezerseniz değerli dinleyiciler; orada merkezi yönetimlerin iyi uygulamalar örnekleri ile diploma projesinde derece almış genç meslektaş adaylarımızın ürettiği ürünleri göreceksiniz. Üzerlerindeki isimleri kapatsanız, bu kadar yoğun fikirlerin ve zengin proje tipolojilerinin kimler tarafından üretildiğine şaşırırsınız. Çok detaylı, kapsamlı ve çok bilinmeyenli sorulara cevap vermeye çalışan bu projeler, mesleğe henüz adım atan meslektaş adaylarımız tarafından geliştirildi. Yanında da yetkili idareler tarafından uygulanmış iyi proje örnekleri yer alıyor. İkisini kıyasladığınızda, planlama eğitimi ile planlama pratiğinin geldiği nokta arasındaki mesafeyi çok net anlayacaksınız. Teşekkürler.

Prof. Dr. Zeynep ENLİL: Değerli katkılarınız için çok teşekkür ederiz Hocam. Vaktimiz de daralıyor, arkadaşlar uyarılarda bulunuyorlar. O yüzden hemen Zeynep Hocamıza geçiyorum.

Zeynep Hocam, sizin ulusal ve uluslararası alanda bu tür çalıştaylar konusunda engin bir deneyiminiz var. Yakın bir zamanda Kocaeli Belediyesinde de uluslararası bir çalıştay düzenlemiştiniz yanlış hatırlamıyorsam. Bu deneyimlerden yola çıkarak görüşlerinizi alabilir miyiz? Eğitim-pratik ilişkisini güçlendirmede ve eğitimin kalitesini yükseltmede nelere ihtiyaç var? Bu tür çalıştaylardan çıkarabileceğimiz ulusal ve uluslararası dersler nelerdir? Kısaca özetleyebilirseniz seviniriz, buyurun Hocam.

Şu anda öğle yemeği ile oturum arasında duruyorum. Biri konuşmasında 'Aradaki süreyi açık tuttuk,' gibi bir şey söylemişti; belki yemek molasından bir 5-10 dakika çalabiliriz diye düşünüyorum.

Doç. Dr. Zeynep GÜNAY
İTÜ

Herkes şapkalarından, kimliklerinden bahsetti. Kocaeli süreci üzerinden son derece dürüstçe ve açık kalplilikle paylaşımlar yapılmışken birdenbire kurumsal bir kimlikle bu tartışmayı geriye mi çekeceğim diye düşündüm; umarım çok çekmem.

Planlama eğitimindeki eğilimleri 'bilgi, diyalog ve güç' ekseninde tasarlamıştım aslında. Bütün bu tartışmaları; ISOCARP'ı da Şehir Plancıları Birliği'ni de bu masaya bir 'ziyaretçi' olarak koyarak nasıl toparlayabiliriz diye düşünüyordum. Fakat herkes konuşurken kafamdaki sunum metni sürekli değişti. Karşımda gençleri de görünce...

Bir önceki oturumda Ersan Anayasa'ya sırtımızı dayamaktan bahsetti, Tayfun da bir açılış yaptı. Eğitim ve üniversiteyi tartışırken, dünkü YÖK'ün kuruluş yıl dönümüyle de bağlantılı olarak, geleceğin liderlerinin bilgi ekosistemi üzerinden bu diyaloğu ve iktidar-güç dengelerini değiştirmek adına nasıl hırpalandıklarını bir kez daha hatırladık.

Kendi pratiğinin yarattığı acıyı ve çoklu krizleri çözmek için ne yapacağını bilemez hâlde kaynayan bir kurbağa gibi yıllardır aynı şeyleri tartışıyoruz. Tüm bu süreçte okullarda kendimi suçlu hissedip öğrencilere ne diyeceğimizi düşünürken, bir yandan da öğrenen ile öğreten arasındaki

rollerin değiştiğini görmek beni mutlu ediyor. Yüce öğreten insan rollerinin ötesinde; planlamanın ihtiyaç duyduğu o mücadele, müzakere ve diyalog ortamında son 8-9 aydır roller değişiyor, üniversite yeniden 'üniversite' olmaya başlıyor. Bu durum, aynı şeyleri konuşuyor gibi görünsek de kesinlikle aynı yerde olmadığımızı ve büyük umutlar taşıdığımızı gösteriyor. Bir sürü hazırlık yapmıştım ama süremiz kısıtlı. Yine de şunu hayal ediyorum: Bu öğrenen-öğreten ilişkisi değişirken, atölyeler sonrasında hâlen 'Çok şey öğrendik, çok şey kattık,' diyoruz. Belki de bizlerin siz gençlerden ne aldığını ve almaya devam edeceğini daha net ortaya koymak için güzel bir açılım olabilecek.

ISOCARP üzerinden üniversitelerdeki eğitim dünyasında bu mesleki birikimi aktarırken ne gibi sorularla karşılaşıyoruz diye birkaç nokta sıralamıştım. Etik, yeterlilikler, bağlantısallık ve siyaset-iktidar ilişkileri arasındaki o derin yırtığı kapatmaya çalışırken sorulan sorular aslında yırtığın her iki tarafında da aynı:

- Planlamanın bu krizlerin yıkıcı taleplerini ortaya çıkarma yollarını tahmin eden anlatılar ne olabilir?

- Dünya ve dünya sakinleriyle olan ilişkimizi (insan ve insan ötesi) yeniden yapılandırmanın yeni yolları nelerdir?

- Yaratım ile çürüme çağındaki bilgi, diyalog ve iktidarın rolleri nelerdir?

- Arzulamış olduğumuz geleceğe nasıl ulaşabiliriz ve 'Living Lab' (Yaşayan Laboratuvar) tarzı bu çalıştaylar bu noktada nasıl bir güce sahiptir?

ISOCARP serüvenime 2008 yılında Genç Plancılar Programı ile başladım. Zeynep Hoca o dönemde başkan yardımcılığı görevini yürütüyordu; ben de şu an sizlerin oturduğu o sandalyelerden Uluslararası Şehir ve Bölge Plancıları Birliğine (ISOCARP) ve bu çalıştaylara adım atmıştım. 2017'de ise Başkan Yardımcısı olarak seçildim ve kolektif bir sorgulama ortamının içinde buldum kendimi.

ISOCARP'ın tarihine bakarsak: 1965 yılında kuruluştaki fotoğrafta Avrupalı beyaz erkekleri görüyorsunuz. O dönemde dünyada Vietnam Savaşı, ırkçılık, apartheid ve faşist planlama anlayışının disipline etme çabaları vardı. 'Peki biz ne yapabiliriz?' diyerek sokaktan, eğitimden ve meslekten daha hızlı davranıp kendi gündemini oluşturan bir yapı doğdu.

Tıpkı bugün Planed'in Genç Plancılar Çalıştayı ilanını üretip merceği gençlere yöneltmesi gibi, ISOCARP da 1991 yılında Latin Amerika'nın katılımıyla sözü beyaz erkeklerden alıp gençlere verdi ve mesleğin demokratikleşmesi adına önemli adımlar atıldı. Buradan da Kocaeli'nde bir benzerini gördüğünüz; 1991'den itibaren bizde Genç Profesyoneller Programı altında faaliyetler sürdürülüyor. Buradaki temel yaklaşım; genç profesyoneller üzerinden bir bilgi merkezi ve düşünce laboratuvarı üretmek, onların vizyonunu ve eleştirel düşüncesini geliştirirken ihtiyaç duyulan o cesur ve güvenli ortamı yaratmaktır. Bu güven ortamına sadece bizim değil, karar vericilerin ve uygulayıcıların da ihtiyacı var.

1991'den 2023'e kadar 26 ülkede 52 atölye gerçekleştirildi ve 1784 mezun verildi. Bu mezunlar zamanla kurumsal yönetimlere de geçerek dünya çapında güçlü bir ağa dönüştü. ISOCARP bir meslek örgütlenmesi olduğu için akademisyenlerin yanı sıra kamu, özel sektör ve farklı aktör gruplarını da içeriyor.

Kocaeli bizim için de ayrı bir deneyim oldu. 2022 yılında düzenlediğim çalıştayda, 'dayanıklılık' kavramını ve değişimin dayanıklılığı nasıl tetiklediğini ele almıştık. Tam o dönemde Kocaeli Intertex fuar alanı çok gündemdeydi; herkes o alanı farklı amaçlarla kullanmak istiyordu. Bizim ekipler de orayı bütüncül bir yaklaşımla ele almaya çalışırken epey tartışmalı ve verimli bir süreç yaşanmıştı.

Süre daraldığı için yavaş yavaş toparlıyorum. Planlama eğitimi üzerinden bir değerlendirme yapacak olursak bunlar ne ifade ediyor diye aslında bazı hususları alt alta getirmeye çalıştım. 'Bunun kime, ne gibi faydası var?' sorusunun ötesinde, konuyu bağlamak adına da faydalı olabilir diye düşünüyorum.

Öncelikle böyle bir ortamda, özellikle öğrenme çevresi dâhilinde artık genç profesyonellerin ötesinde; tüm deneyimlerin katmanlaşarak kamusal bilgiyi ve kamusal mekânı üretecek şekilde bir bilgi ekosisteminin yaratılması, bu eleştirel ortamın ortaya konması herhalde tüm bu süreçlerin bağlayıcısıdır. Araştırmacılar, politikacılar, uygulayıcılar ve tabii ki toplum arasında bu ilişki sağlandığında, aslında herkes o kendi bireysel ortamında yarattığı daha egoist ve dar çerçeveli yaklaşımın dışına çıkmak zorunda kalıyor. Bu durum, plancıların da yeri geldiğinde 'Her şeyi biz biliriz, en etik biziz' anlayışının bir adım ötesine geçip kendilerine bakmalarına yardımcı oluyor. Kuramdan, üniversiteden tabii ki bahsediyoruz ama bakıyorsunuz ki kuram, deneyimle desteklenmediğinde içi boşalmaya başlıyor; özellikle

de günümüz krizleriyle uğraşırken... Bu anlamda kuram, krizlerle baş edebilmek için farklı alternatifleri, öngörüleri ve yöntemleri önünüze koyarken; 'deneyim' dediğimiz mesleki pratikler ise bunun gerçek hayatta toplumla ilişki kurarak nasıl yansıyacağını ve eksiklerinin neler olduğunu görmenizi sağlıyor. Politikacılar ve uygulayıcılar açısından baktığımızda da politikayla bilgi arasındaki iş birliğini toplumsal düzleme yaymak istiyorsak, bunun yolunun da bu kesişimden geçtiğini söyleyebiliriz.

İkincisi; eyleme geçme hâli... Selen de değindi; bizim planlama eğitimindeki stüdyo sistemimiz, üniversitelerimizde var olan ve eğitimi eyleme/praksise yaklaştıran önemli bir reflekstir. Politika, kuram ve praksis arasında bir köprü kurmayı amaçlar. Ancak gördüğümüz kadarıyla; etik, yeterlilikler ve o 'öğrenen-öğreten' ikiliğine sıkışmış yapıda, nedense öğretenin adeta tanrılaştırıldığı, onun kapasitesi ve inancı ölçüsünde ideolojik olarak baskılandığı bir dünyaya giriliyor.

Bu tür çalıştaylarla bu ilişki gerçekten sokağa ve gençlere, yani yeni liderliğe döndüğünde yeni müzakere ortamları oluşabiliyor. O zaman da Taksim Meydanı'ndan Gezi'ye kadar bütün bu kamusallığı ve kamusal mekânı tartıştığımız ortamda planlama eğitimini ve onun bilgisini, eğitim ile meslek arasında ilişki kuracak şekilde merkeze yerleştirebiliyoruz diyeyim. Sözlerimi burada bitireyim, teşekkürler.

Prof. Dr. Zeynep ENLİL: Hocam çok teşekkür ederiz. Son sözü Arzu Hocama verelim. İkinci PLANED Çalıştayı için, bu çalıştayı biraz kurumsallaştırmak ve sürekli kılmak istiyoruz. O açıdan Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesine ve bu sorumluluğu üstlendiği için Arzu Hocama çok teşekkür ediyoruz. Çok kısaca kendinizi ve süreci tanıtırsanız seviniriz Hocam.

Prof. Dr. Arzu BAŞARAN UYSAL

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Çok teşekkür ederim. Ben de sizlerle birlikte dinleyici olarak şu an ne yapmamız gerektiğini öğrenmeye çalışıyorum.

Öncelikle çok teşekkür ederim. Yönetim kurulu adına Zeynep Hoca 'İkinci çalıştay Çanakkale'de olsun' dediğinde çok heyecanlandım ve sevinçle kabul ettim. Çanakkale Belediyesi ile ön görüşmelerimizi yaptık, onlar da çok olumlu karşıladılar. İkincisini Çanakkale'de gerçekleştirmek üzere çalışmaya başladık.

Tabii bu deneyimler nereden başlayacağımız konusunda bizim için çok önemli; ben de şu an bir yol haritası çizmeye başladım. Çok faydalı oldu açıkçası. İzmit'ten sonra Çanakkale ile çalışmak biraz değişik olacak çünkü bambaşka bir ölçek, başka sorunlar var. Kentler küçüldükçe programların boyutu değişiyor ama insan, beklentiler ve yaşam kalitesi konusundaki ihtiyaçlar değişmiyor. Hatta yapılacak şeyler belki daha da kısıtlı olabiliyor açıkçası; çünkü daha farklı problemlerle baş etmeye çalışılıyor. O anlamda Çanakkale'nin sürece böyle bir zenginlik katacağını düşünüyorum.

Bu işe gerçekten genç plancılardan yola çıkarak başlamış olmanızı çok önemsiyorum; çok yerinde bir karar olmuş. Hem eğitime hem de PLANED adına geri dönüşleri sağlayabilmek açısından çok değerli. Bir de yeni

mezunlarımız, yeni işe başlayanlar çok fazla belirsizlikle boğuşmak durumundalar; çok kırılgan bir dönemde olduklarını düşünüyorum. Maddi zorluklar yaşıyorlar. Bizim de onlardan öğrenmemiz gerekiyor aslında. Bazen öğrencilerden veya yeni mezunlardan öyle sorular geliyor ki nasıl cevaplayacağımı bilemiyorum. Çünkü benim deneyimlerim öyle değildi; kendime göre cevap verdiğimde onları yanlış yönlendirmiş olmaktan çekiniyorum. Herkes kendi deneyimini yaşıyor, kendi yolunu belirliyor ama biz de bir hoca olarak bir şeyler söylemek durumundayız.

Açıkçası az önce burada bir terapi seansı gerçekleşiyor gibi hissettim. Sanıyorum biz hocaların da böyle terapilere, dayanıklı olmaya ihtiyacı var, tıpkı gençler gibi. Çanakkale'de belki böyle bir terapi ortamı da hazırlayabilirim gibi geliyor. Söz hakkımı bir dahaki yıl daha uzun kullanmak istediğim için çok uzatmayayım. Çok kıymetli bir etkinlik olduğunu düşünüyorum, tekrar çok teşekkür ederim.

Prof. Dr. Zeynep ENLİL: Biz teşekkür ederiz Hocam bu işin içinde olduğunuz için. Vaktimizi aştık, yemeğe gitmek istiyorsunuz biliyorum; herkesin kan şekeri düşmeye başladı. Ama organizatörlerimiz ve odamız müsaade ederse salona dönüp bir 5 dakika söz almak, soru sormak ya da kendi deneyimini aktarmak isteyen varsa söz vermek istiyorum.

Salondan: Hocam özür diliyorum, teşekkür ediyorum. Ben 'alaylı' yetişmiş, mimar kökenli bir şehir plancısı olarak 50-55 yıldır bu mesleğe emek vermiş, en sonunda bir kitap yazmış ancak henüz yayınlayamamış biriyim. Bu oturuma biraz zenginleşmek için geldim ama konu deneyimlerime o kadar değindi ki söz almadan edemedim.

1971 yılında, 21-22 yaşında İTÜ mezunu bir mimar olarak İller Bankası Şehir Planlama Dairesinde 32 tane harita paftasını önüme koyup 'Sen bu kasabanın planını yapacaksın' dediklerinde şok olmuştum. O gün başladığımız imar planı teknikleri —1/1000 ölçekli planlar— aradan 50-55 yıl geçmesine rağmen bugün hâlen aynı teknikle yapılıyor. Hiçbir şey değişmemiş, raporlarımız da aynı.

Bu kadar sene emek vermiş biri olarak ve eğitim alanında da 10-15 yıl görev yapmış biri olarak soruyorum: Şehir ve bölge planlama eğitiminde öğrencilere verilen dersler ile uygulanan imar planları aynı şey midir? Kesinlikle değildir; yürürlükteki imar planı uygulamaları şehir planlamaya aykırıdır ancak imar mevzuatına uygundur. Ben bilirkişilik de yapıyorum, raporlara bunları yazıyorum.

Yapılan planlar içerisinde özellikle halkı doğrudan ilgilendiren plan 1/1000 ölçekli plandır; çünkü mülkiyete dokunur. Mimar Sinan Akademisinde hocayken Mehmet Çubuk beni bir değerlendirmeden geçirmişti. İmar planı yapmak demek; 1/1000 ölçekli tapu ve kadastro paftalarını yeniden tanzim etmek demektir. Çizdiğimiz her çizgi kadastroya intikal eder; kadastroyu ve tapuyu değiştirmek demektir. Bugün belediyelerde imar daire başkanlarının veya şehircilik müdürlerinin neden harita mühendisi olduğunu sanıyorsunuz? Çünkü 1/1000'lik planı uygulamayı en iyi onlar biliyor.

Sonuca doğru gitmek istiyorum: Planlama tekniğimiz hatalıdır hocam. 1/1000 ölçekli planlama yapıp kentlerin geleceğini kilitleyen çizgiler çizdiğimizde ve yasalarla bunu 5 yıl içinde kadastro paftalarına dökme zorunluluğu getirdiğimizde —yani her yeri 500 metrekareden parsellemeye kalkıştığımızda— bu ülkenin geleceğini kilitliyoruz. Bu yüzden, ben yetkili olsam bütün 1/1000'lik planları iptal ederim; bunu 40 senedir söylüyorum.

O zaman ne yapmak lazım? Esnek planlama modeline geçmek ve eğitim alanında bunu geliştirmek lazım. Bence bu eksiktir. Örneğin yakın zamanda Florida eyaletinde imar planları ve uygulamalarını inceleme şansım oldu; oğlum orada çalıştığı için iki ay planlar üzerinde incelemeler yaptım. Esnek planlama modelini şöyle uyguluyorlar: 1/12.000 ölçeğin altında hiçbir plan çizgisi ve mekânsal çizgi çizmiyorlar. 1/12.000 ölçekte 'leke planları' yapılıyor. Örneğin sanayi bölgesi için üç ayrı alt seçenek; konut veya eğitim bölgeleri için farklı seçenekler sunuluyor. Bir hastane yapılacaksa, her seçeneğin altında 16 tane yapılaşma koşulu var. İmar müdürlüğü de yapmış biri olarak söylüyorum; bu seçenekler arasından talebe göre bir yapılaşma koşulu belirleniyor. İmar paftaları yerine kadastro paftalarını yan yana dizip üzerine K1-3A veya C2-2K gibi simgeler koymuşlar ve açılımlarını internette yayınlamışlar.

Bizde ise 1/25.000 ölçekli mekânsal planda bile bağlayıcı kararlar veriliyor. Katı (reşit) planlamadan vazgeçip esnek planlama modelini uygulamalı ve geliştirmeliyiz. Söyleyeceğim tek ve son söz budur.

Prof. Dr. Zeynep ENLİL: Teşekkür ederiz. Tabii esnek planlama çok tartışılması gereken bir konu...

Salondan: İzmir'den katılıyorum. Proje müdürüyüm, meslekte 30. yılımı çalışıyorum; şehir ve bölge plancısıyım.

Hemen az önceki konuya değineyim: Hocam, biz 30 yıl önce Yıldız Teknik'te de tartışıyorduk bunu hatırlarsanız; 'İmar planı bir leke planı mıdır yoksa tüm koşulları veren bir plan mıdır?' konusu öğrencilik yıllarımızda da tartıştığımız bir konuydu.

Planlama eğitimi nasıl olmalıdır konusuna gelince; Zeynep Hocam buradan bir giriş yaptı. Şöyle bir önerim var: Ben 1989 girişli, 1994 mezunuyum. O 4,5 yılda bize ne yaptıysanız, şimdiki öğrencilere de aynısını yapın diyorum. Geriye dönelim demek istemedim, şunu kastettim: Biz Yıldız'da öyle bir eğitim aldık ki tabiri caizse savaştan çıkmış gibi olduk. Ama ne zaman İzmir'e gelip iş görüşmeleri yapmaya başladım, nasıl bir eğitim aldığımı o zaman fark ettim. Altı ay iş aradıktan sonra Menemen'de parasız olarak işe başladım; daha yeni mezunken bana plan yaptırdılar ama gelen tüm soruları cevaplayabildim.

Hocalarımız bize hem planlama ilkelerini hem de uygulamayı aynı anda öğretti. Proje 5 dersini hatırlar mısınız bilmiyorum Zeynep Hocam; Aslı Hocamla birlikte yürütüyordunuz. 15 gün boyunca projeyi başlatmadılar. Sonradan öğrendik ki hocalar kendi aralarında 'Bu projeyi planlama ilkelerine göre mi yoksa İmar Kanunu gerçeklerine göre mi isteyelim?' diye tartışıyorlarmış. Sonunda 'İkisini de isteyelim' kararı çıktı. Biz hem projeye geç başladık hem de her ikisini birden yaptık. Bu deneyimler bize çok şey kazandırdı. 25 yıl boyunca bulunduğum ilçenin planlama birimini kurup yönettim ve meslek hayatımda hiç zorlanmadım.

Tek zorlandığım konu şu: Son 5-6 yıldır pasif görevdeyim. İzmir'de son dönemde öyle bir süreç yaşanıyor ki 25 yıllık plancı olmama rağmen ben de kenara çekilmek durumunda kaldım. Konuyu şuraya bağlamak istiyorum: Meslekte nasıl dik durabiliriz, desteği nasıl sağlayabiliriz?

Sabahki oturumda da söyledim; meslek odamızın belediyelerdeki plancılara daha etkin bir destek sağlamasını öneriyorum. Çünkü oradaki plancı arkadaşlar çok desteksiz kalıyorlar. Ne zaman görevden alınıp odama gitsem —A grubu plancı olmama rağmen yerime E grubu personel getirildiğinde— oda da 'Ne yapabiliriz ki?' demek durumunda kaldı. İşini doğru yapmaya çalışan, mekânı önemseyen ve dik duran plancıların mesleki dayanışmaya ve desteğe ihtiyacı var. Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Zeynep ENLİL: Teşekkür ederiz Canan Hanım. Dayanışma meselesi doğrusu çok önemli. Arkada son bir el vardı, arkadaşımız öne gelebilirse vakit kazanmış oluruz.

Salondan: Yurt dışında eğitim almak istiyorum ancak yurt dışına gidersem dönüşte ülkedeki atmosfere ve Türkiye'deki planlama pratiğine yabancı kalmaktan korkuyorum. PLANED'in Türkiye'deki şehir planlamasına uyum sağlama konusunda bir katkısı olur mu?

Prof. Dr. Zeynep ENLİL: Bunu istersen arada konuşalım. PLANED bir akreditasyon derneği değil ancak yurt dışında eğitim alıp geldikten sonra mesleki dayanışmayla Türkiye'deki pratiğe adapte olabilirsin. PLANED'in vereceği seminer ve konferanslar kendini adapte etmen için fırsatlar sunabilir. Odamızla (TMMOB Şehir Plancıları Odası) yakın temas hâlinde olmanı öneririm, başarılar dilerim.

Dışarıdan bir gözle bakmak yabancılaşma değil; en marjinal, en özgün bakışı sunmanı da sağlayabilir.

Salondan: Hocam çok kısa bir katkı sunmak istiyorum. Ben Ayşe Sude, Bursa Teknik Üniversitesi mezunuyum ve aynı zamanda PLANED Çalıştayı'nda yer aldım. 2024 mezunuyum, çok yeniyim. Arkadaşlarımla beraber çok güzel bir üç günlük çalıştay süreci geçirdik.

Körfez kentinde çalışırken yapılan bu çağrı; hem dayanıklılık perspektifiyle güncel bir konu olması hem de genç meslektaşlarla bir araya gelme fırsatı sunduğu için ilgimi çekti ve başvurdum. Üç gün boyunca hem arazi gezisi hem de masa başı çalışmaları yaptık. Körfez bölgesini çalıştığımızda; doğu-batı ve kuzey-güney akslarında çok farklı sorunlar ve potansiyeller olduğunu gördük. Masa başı çalışmalarında çok güzel çıktılara ulaştık. Salondaki arkadaşların sergiyi gezerek bu ürünleri görmelerini tavsiye ederim. Hocalarıma ve grup arkadaşlarıma çok teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Zeynep ENLİL: Biz de katıldığınız için teşekkür ederiz. Herkese katılımı için teşekkür ediyoruz. Gelecek seneki kolokyumda ve Çanakkale'de yapılacak olan ikinci çalıştayda görüşmek üzere!

Panel

Planlamada Yeni Arayışlar
Bursa ÇDP Süreci

Moderatör: **Beyza YILDIZ TUNCA**

Nazlı YAZGAN

Beyza YILDIZ TUNCA

Nur İŞCAN PEKÇALIŞIR

Moderatör:

Beyza YILDIZ TUNCA

Bursa Planlama Ajansı

Merhabalar. Öncelikle herkese hoş geldiniz demek istiyorum. Ben Beyza Tunca. Bursa Büyükşehir Belediyesi'nde Bursa Planlama Ajansı servis sorumlusu olarak görev yapıyorum ve 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı'nın koordinatörüyüm. Bu oturma moderatörlük yaptığım için çok mutluyum. Çünkü 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü kutlamaları kapsamında 49. Kolokyum etkinliklerinin 2. gününde Bursa İli Çevre Düzeni Planı'nın ve Bursa Planlama Ajansı'nı aktarmak üzere bu oturumda sizlerle birlikteyiz. Müsadenizle ben öncelikle kendimi kısaca tanıtmış bulundum. Sonrasında da kendilerini tanıtmaları için oturumdaki diğer katılımcılarımıza söz vermek istiyorum. Buyurun başkanım.

Nazlı YAZGAN: Merhabalar. Bugün konferansın ikinci günü de sizlerle birlikte olmaktan çok büyük memnuniyet duyduğumu belirterek konuşmama başlamak istiyorum. Ben Nazlı Yazgan, Yüksek Şehir ve Bölge Plancısıyım. Peyzaj planlama özelinde yüksek lisansım var. Bursa Büyükşehir Belediyesi'nde bir buçuk yılı geçen zamandır İmar ve Şehircilik Daire Başkanı olarak görev yapmaktayım. Yakın bir zamanda genel sekreter yardımcısı olarak görevlendirildim.

Bugün Bursa Planın kuruluşu aşamasını ve bugünkü durumumuz hakkında ön bilgilendirmeyi paylaşmış olacağım sizlerle biraz sonra. Teşekkür ederim.

Nur İŞCAN PEKÇALIŞIR: Merhabalar. Ben Nur İşcan Pekçalışır. Şehir plancısıyım. Bursa Planlama Ajansı'nda 1/100.000 ölçekli çevre düzeni planı kapsamında katılımlı planlama işleri koordinatörüyüm. Şu an çok heyecanlıyım çünkü salonda üniversiteden arkadaşlarım, çalışma arkadaşlarım, hepiniz buradasınız. Kolokyuma defalarca kez öğrenci olarak katıldığım çalıştaylarda yer aldım. Bugün ilk defa burada sahnedeyim. Tekrar hepiniz hoş geldiniz.

Öncelikle bir yıl önce lansmanını yaptığımız bir süreci çok hızlı bir şekilde ve yüksek bir motivasyonla ele aldığımız bir noktadayız. Bu noktayı en başından en sonuna kadar aktarmak üzere ben sözü ilk olarak Genel Sekreter Yardımcımız ve Bursa Planlama Ajansı ile ilgili tüm sorumluluğu kendisine ait olduğu için Nazlı Yazgan'a bırakmak istiyorum. Teşekkür ederim.

Nazlı YAZGAN

Bursa Büyükşehir Belediyesi Genel Sekreter Yardımcısı, Bursa Planlama Ajansı

Evet, Bursa Plan'ın kuruluş aşamasından biraz sizinle paylaşmak istiyorum. Bursa Plan'ın logosu ile başlamak istiyorum aslında. Biraz sonrasında açıklamasına gireceğim. Ama logo tasarımı bizim için önemli bir kısmıydı. Niçin çınar yaprağını seçtik?

Bursa bildiğiniz üzere tarihi bir kent. Tarihi bir kent olmakla birlikte biraz teknik olacak ama bugün Sanayi Bakanlığı'nın hazırladığı raporlarında da küresel potansiyel iyi görünüyor. Biz bunların hepsini birleştirdiğimizde logomuzu Çınar Yaprağı olarak seçtik. Geçmişi temeli olan Çınar örfleriyle, kentlerin tarihine, dağları etkile geleceğine uzandığını betimlemek istedik. Evet, Bursa'nın tarihsel mirasının aldığı güçten bahsetmiştik. Tüm sektörlerde yükselmesi, sosyal yatırımlarla kültürel düzeyinin artması, doğası ve yeşiliyle bu yeşili kelimesini özellikle vurgulamak istiyorum. Bursa yeniden yeşil olması için de çok sayıda projemiz var. Dirençli bir kent olma yolundaki kararlığını yansıtan logomuz aynı zamanda kentimizin sembolü olan çınar ağacının gücünü de vurguluyor.

Bursa planı kurarken öncelikli düşüncemiz katılımcı yönetim anlayışıyla planlamak oldu aslında. Biz bu aşamaya gelmeden önce belki bildiğiniz üzere bilenler için söylüyorum bilmeyenler için açıklayayım. Bundan

önceki süreçte Nilüfer Belediyesi'nde dört dönem Başkan yardımcısı olarak görev yaptım. Bozbey başkanımızla birlikte. Orada çalıştığımız dönemde Nilüfer Belediyesi 36.000 nüfusla ben göreve başladığımda nüfus bulunan bir küçük yerleşimken, bugün 550.000'i aşan bir nüfusu var. Bu süreçler içinde Türkiye'nin nüfus artışının 7 katı hızla artmıştır. Biz de bu süreçlerde en çok tahmin edersiniz ki imar işleri, ruhsat, inşaat ruhsatları, imar planlarının yapılması ile ilgili konularda çok fazla meşgul olmuş olduk.

Bu süreçleri iyileştirmek, şeffaflaştırmak, kentle paylaşmak adına çok sayıda yöntem denedik. Örneğin ilk defa Türkiye'de akademik odalarla, inşaat ruhsat süreçlerini birlikte inceleme periyodunu oluşturmuş olduk. Akademik odalar projeleri vize ediyor. Bizde de inşaat ruhsatı geçiyordu. Başkanımız bunun bir adım ilerisini istedi. Bu ruhsat işleri direkt acaba müşavir firmadan verilir mi dedi. Çünkü dünya kentlerinde aslında planlama işleri belediyenin kanun hükmünde değil dışarıda katılımcı yönetimle yapılıyordu. Biz bunu teknik olarak hesap boyutuyla araştırdığımızda yapamadığımızı anladık. Dünya kentlerinden bahsetmişken şöyle bir örnek vereyim. Eski dönemde yani Nilüfer Belediyesi'ndeki çalışma başlamadan öncesinde aslında Berlin'de Planlama Ajansı'nda görev yapmış bulundum. Oranın adı da İBA idi. İstanbul'da da İPA adıyla kurulmuş oldu.Orada da planlama işleri akademik kadrolarda yapılıyordu. Berlin'de de. Yaklaşık 40 tane çalışanı vardı. Çoğu profesör, akademisyen ve hazırlanan planlar, projeler eee Senato'ya sorulduğunda 7 tane alternatifle birlikte sunuluyor. Senato'nun komisyonunda bunlar değerlendiriliyordu.

Belediyenin içindeki birimler ise sadece sosyal işler, nüfus cüzdanı verilmesi gibi sıradan rutin işlerin yapıldığı kısımlar vardı. Bugün belediyeye gitseniz bu tür teknik birimleri büyük belediyelerde özellikle Almanya'da göremeyiz. Aynı şekilde Dubai'de benzer bir örnek görmüştük. Dubai'de biliyorsunuz çok sayıda değerli dünya çapında ünlü mimar ve plancıların görev yaptığını biliyoruz.

Frank Gehry gibi ya da başka isimlerde proje sorumluları var. Çok önemli projeleri görme imkanı oldu. Sadabat gibi. Bu projelerde ve akabinde gelen, bunlara ilişkin mimarlık projelerindeki inşaat ruhsatları ve ruhsat talepleri tamamen Mimarlar Odası bünyesinde kurulan komisyon tarafından değerlendiriliyordu. Burayı da belediye incelemiyordu. Aynı şekilde planlama işleri dışarıda yürütülüyor diyordu.

Biz burada baktığımız zaman aslında mimari proje boyutuna geçeceğim

planlama ruhsatını anlatırken. Aslında her bir mimari proje kendi içinde değerlendiriliyor. Bize gelen inşaat ruhsatları talepleri de öyle ama yurt dışında böyle değil. Yurt dışında silüet olarak okunuyor. Bir bütünün içinde nasıl yer aldığı. Bir mimari eser, mimari proje çok çok güzel olabilir ama kent silüeti içindeki etkisi nasıl? Bunu bir bütün olarak görmem gerekiyor. Yani bunu da dışarıda katılımcı bir yönetimle, tarafsız gözlerle incelendiğini görmüş olduk. Bize başkanımızla birlikte öncesi döneminde bu şekilde yönetim tarzını belirseyerek ilk işimiz geldikten sonra geçen sene planlama ajansının kurulması oldu bu maksatla.

Ajans bünyesinde neler yaptık? Öncelikle tabii ki mekan sorunumuz vardı. Mekanla ilgili yine bu bulunduğumuz binanın kuzey kısmında farklı maksatla seyrek yoğunlukta kullanılan bir lokasyon görmüş olduk. Daha çok böyle düğünler, derneklerde az sayıda verilen, kiralandırılan bir yerdi. Biz buraya talip olduk. Tabiri caizse el koyduk. Hemen iç mekan ile ilgili çalışmalarımıza başladık.

Bugün bu gördüğümüz şekle bürünmüş olduğu açık ofis sistemi ile yaklaşık 1400 m² açık kapalı alanlarla birlikte kullandığımız bir alan. Toplantı odalarımız var. Toplantı odalarımızla birlikte 36 kişi için çalışma masası bir noktada, aynı zamanda ayrı bir odada kentsel tasarım için ayırdığımız kısımda da 18 tane kişinin bir arada çalışabileceği bir lokasyonumuz var. 120 kişilik bir toplantı odamız var. Biraz sonra bahsedeceğim. Farklı bir toplantı odasını da farklı şekilde değerlendirmeyi düşünmüş olduk. Az önce bahsettiğim gibi geçen sene Ekim ayının 7'sinde Bursa Plan'ın lansmanını paylaşmış olduk. Yine bu salonda Osmangazi salonunda bu bina içinde yaptık.

Lansmanını yaparken 100.000'lik plan çalışmalarımızın lansmanını da aynı çerçevede yapmış olduk. Burada planlama ajansı bünyesinde ilgili meslek odalarının disiplinlerini de katmış olduk. Böyle bir yapılanmamız var. İmar Şehircilik Daire Başkanlığı altında Şehir Planlama Şube Müdürlüğü'nün altında bir büro olarak faaliyet gösteriyor şu anda Bursa Planlama Ajansı.

Planlama Ajansı'nın altında katılımcı yönetim anlayışı dediğimiz kısımla ilgili olarak bir danışma kurulu kurduk öncelikle. Bursa'ya dair işler, sadece belediyenin karar vereceği işler olmamalıydı. Planlama Ajansının Danışma Kurulunda şu anda 28 tane, birazdan buraya geri dönmek üzere ileri geçiyorum. Burada sanıyorum var. 28 tane akademik oda temsilcimiz, 9 tane bilim insanımız, farklı üniversitelerden kendi çalışmaları ile birlikte bizlerle olmak isteyenlerden oluşan ve Bursa'mızda bulunan üç

tane üniversitenin temsilcileri ki bunlara birebir yazı yazdık. Üniversite rektörlükleri kendi seçtikleri temsilcilerimiz daha çok teknik kadrolarda olan kişiler bizlerle birlikte görev yapıyor. Aynı zamanda Bursa Kent Konseyi'nin Genel Sekreteri ve Başkanı ajans yapısı içinde bizlerle birlikte görev yapıyor. Danışma kurulumuza ait ilk toplantı ile birlikte yönergemizi oluşturduk. 3 ayda bir toplantı programlamış olduk danışma kurulunda. Az önce bahsettiğim gibi Bursa'ya dair her şeyi burada konuşmak istemiştim. Büyük projeler, ne yapılıyor ise Bursa'yı ilgilendiren tüm konular buradaki akademik kurul gibi danışma kurulumuzun onayına sunuluyordu. 3 ayda bir dediğimiz periyodu biz aslında bugüne kadar 7 tane yapmış olduk. Bir yılda 4 tane yapmamız gerekirken olağanüstü toplantılarla girdik. Çünkü çok fazla konu geliyor, talep geliyor. Bunların hiçbirini kendimiz değerlendirmek istemedik.

Kentin aktif sivil toplum yöneticileri kurullarıyla az önce bahsettiğim kurul yılı seçiminde değerlendirmesini düşündük. Örneğin dün açılış konuşmasında başkanımız da bahsetti. Katlı Yol projesi ile ilgili bir konu vardı. Bunu akademik danışma kurulumuza taşıdık. Çünkü Bursa'da yol sorunu var. Bursa'da olanlar bilir. Doğu Batı aksında bir tane ana yolumuz var ki, 1970'li yıllarda olan ana yolumuzu kullanıyoruz. O tarihlerde Bursa'nın nüfusu 150.000 civarındadır. Bugün 3.000.000'u geçti. 2.250.000 civarında da kent nüfusumuz. Halen anayola mahkûmuz. İşte yine kuzeyden geçen otoyolu, otoyolumuzda artık kent içi ulaşımda kullanılır hale gelmiş olduk. Biz bu maksatla gelen bir öneriyi değerlendirdik. Daha hızlı yapımı kolay olur mu? Katlı yol yapılırsa anayol üzerinde, çünkü lineer kesişen bir şehir aynı zamanda. Belki mantık çerçevesinde değerlendirilmesi uygun olabilir diye. Yine bu anlamda hazırlıklar yapıldı. Danışman ayrıca ekip oluşturuldu. Onların raporlamaları, Ulaşım Daire Başkanlığımızın değerlendirmeleriyle birlikte kavşak bağlantılarını dikkate alarak aynı sıkışıklığın, aynı trafiğin üst katta da kavşaklara aktarılacağını öngördüğümüz için aynı zamanda katlı yoldaki ayakların kesitleri yol şeridini daraltacağı için vazgeçilmişti. Uzun zaman boyunca hazırlanan projede Danışma Kurulu'nun oy birliğiyle bu projeden geri adım atıldı.

Aynı zamanda şu anda yine Danışma Kurulu'na olağanüstü gündem maddesi olarak getirdiğimiz bir de kule projemiz var. Gündoğdu bölgesinde yine Bursa'da olanlar bilir. Vericilerimizin olduğu bölge İstanbul'daki Çamlıca noktası gibi gibi, kent içindeki en yüksek kotun bulunduğu alanda çok sayıda dağınık pozisyonda bulunan vericiler var. Bunların elektromanyetik alan değerleri açısından baktığımızda 7 km'ye kadar uzanan kirlilik etkisinin de olduğunu biliyoruz. Dolayısıyla bunların, Kule A.Ş. tarafından Bursa'da

çalışma kapsamında bir kuleye toplanacağını habardar olmuştuk. Bununla bağlantılı olarak Kule A.Ş.'yi ziyaret ettik ve biz buraya, Bursa'ya temsilen bir nitelik kazandıracak, bir obje oluşturacak şekilde yeni bir tasarımla girmek istedik kule olarak. Çünkü bulunduğu nokta çok hassas. Kuzey kısmı Gemlik bölgesindeki körfeze hakim. Güney kısmı Uludağ'ı görüyor. Bursa için de turistik bir lokasyona ulaştırabileceğini öngörmüştük.

Biz açıkçası bu projenin çok sıcak karşılanacağını düşündük. Danışma kurulumuza sunduk. Danışma kurulumuzun yarısı uygundur, yarısı değildir dedi. Elektromanyetik alan değerleri kapsamında detaylı incelenmesi gerekiyor dediler. Ama bundan sonraki şeyde ne olacak? Uygulama sonrasındaki elektromanyetik alan değerleri ne olacak? Bununla ilgili şimdi akademisyen hocalarımız çalışıyorlar. Uygulama sonrasındaki yeni sar değerleri İstanbul'da sadece elektronik ölçüm değeri olarak milimetre bölü volt sanıyorum 2.5'a düşmüş vaziyette aslında çok iyi duruyor ama Bursa'da nasıl bir yansıması olacak? Onu kontrol ediyoruz. Aynı zamanda bir yarışma projesiyle bunu şekillendirelim dedikleri için de alt bir çalışma grubu kurduk. Onunla ilgili de yakında toplantı yapacağız.

Bu detaylara ne için girdim? Danışma kurulu, bunlar Bursa ölçeğinde Bursa'yı ilgilendiren konulardı. Bunlar için hepsiyle birlikte karar verilmesi gerektiğini bütün kent akademisyenleri, kurullarıyla birlikte değerlendirilmesi gerektiğini düşündüğümüz için aktarmış oldum. Yine danışma kurulumuza bir de görev vermiştik. Burada akademik oda başkanlarımızdan da sizinle birlikte olanlar var şu anda. Çevre düzeni planının sürecini de danışma kurulumuzda birlikte izliyoruz. Başlangıcından sonuna kadar ara kademeler, neler yaptık, önemli bulgularımız neler? Bunları tanışma kurulumuzda periyodik olarak paylaşıyoruz. Biraz sonra Nur Hanım paylaşacak katılımcılıkla ilgili kısmını yaptığımız çalıştayları falan anlatacak ama danışma kurulumuzda da biz bir çalıştay planlamış olduk. Kent yöneticilerimizle çünkü az önce söylediğim gibi 100.000'liği her ölçekte paylaşırken, her seviyesinde paylaşırken aktif danışma kurulumuzda da bir çalıştay yaptık. Çünkü bütün bilgiler kendilerinde var idi. Katılımcılığı her noktaya yaymak maksatla.

Ajans kadromuzda şu anda farklı meslek gruplarından arkadaşlarımız görev yapıyor. Şehir plancısı, mimar ve peyzaj mimarı, mühendis, ziraat mühendisi, çevre mühendisi, jeoloji mühendisi, inşaat mühendisi, ekonomist ve arkeologlardan oluşan oluşan yaklaşık 30 kişilik bir çalışanımız var. Aynı zamanda görevlendirmelerle birlikte bu sayımız 45'e ulaşabiliyor dönemsel olarak. Katılımcılık kısmını planlama ajansının çalışan kısmında da sağlamak

istediğimizi belirtmek istiyorum. Şöyle 100.000'lik plan çalışmalarına başladığımız süreçte biz tüm ilçe belediyelerimize yazı yazdık. Belediye başkanımız başkanlarla özel olarak toplantısında bahsetti. Her belediyenin bir temsilcisini başta şehir plancısı olmak üzere bir temsilcisinin bizlerle birlikte görev yapmasını istedik. Aynı şekilde nazım planlarda da aynı süreci yenilemiş olduk. Gelen gönderebilen belediyelerimizle birlikte aynı masalarda çalışmaya başladık. Onlara masalarını verdik, bilgisayarlarını verdik.

Bu arkadaşlarımız belediyeyle ilgili örneğin Osmangazi Belediyesi, Osmangazi Belediyesi ilk gönderen belediyelerimizdendi. Gönderdiği personel şehir plancısı arkadaşımız bize Osmangazi'deki sorunları ve talepleri iletti. Biz zaman zaman kırsalla ilgili tecrübesi olduğu için bölgeyi tanıdığı için onlarla birlikte yol aldık.

Aynı şekilde Mudanya'da, İnegöl'de, Kestel'de gibi diğer belediyelerimizden de bizimle birlikte olan, görev yapan arkadaşlarımız oldu. Kendi ofisleri gibi ellerini kollarını sallayarak geldiler, çalıştılar, çalışmalarımızın içindeki önemli bilgileri aldılar, kendi belediyelerine götürdüler, oradan bilgi getirdiler. Bu yine ilçe belediyelerimizle birlikte yürüttüğümüz kısmı olmuş oldu.

Aynı zamanda planlama ajansı yine sadece belediyelerle de ibaret değil az önce konuştuğumuz gibi. Üniversiteler çok önemli paydaşımız. Üniversitedeki akademisyen hocalarımızla sürekli konuştuğumuz konu. Bu mekanlar öğrencilerimiz için bir laboratuvar gibi bir vizyon oluşturacak alanlar. Gelip buradaki alanların nasıl olduklarını gelsinler görsünler ki çok sayıda projemizde aktif öğrenci arkadaşlarımız da meslektaşlarımız, gelecekteki. Onlar da rol almış oldular. Hocalarımızın bazıları ziyaretlerine, misafirlerine, öğrencileriyle birlikte burada ağırladılar. Jürilerin bir kısmı burada oldu.

Yakın zamanda Uludağ Üniversitesi'ndeki hocalarımız öğrencileriyle birlikte bu alanı farklı kapsamda gezip ziyaret edecekler ve izlenimleri de paylaşacaklarını düşünüyorum. Yani Öğrencilere gelecekte bir ufuk açmak, vizyon oluşturmak bizim için çok kıymetli. Bu ajans sadece belediyedeki şehir planlamanın ya da daire başkanlığının bir bürosu değil. Bunu her anlamda yaygınlaştırıp geliştirmek istiyoruz. Evet, az önce söylediğim mekânsal planlama çalışmalarında Bursa Plan'ın tanıtımını yaparken biz aynı zamanda 100.000 kişi yere bir tane planı çalışmalarının da lansmanını burada yaptık. Bu konuyla ilgili Beyza Hanım bugün moderatör olsa da

100.000 ile ilgili detaylı sunumu da paylaşacak. Neredeyiz, hangi konuları ele aldık. Çünkü geçmiş dönemde de yapılmış bir 100.000'lik çalışması vardı. Maalesef ki sonuçlandırılamamış. Sonuçlandırılamadığı için 98 yılından 2020 yılına kadar taahhütlü bir plandı. Projeksiyon süresinin doğduğu dönem için yeni bir plan yapma zorunluluğumuz oluştu. İşte hepimizin bildiği üzere 100.000'lik plan çalışmalarına da belli gerekçelerle başlamış olduk.

Burada yine konusunda uzman olan, hocalarımızla yol aldık. 38 tane şu anda 40'a yakın sanıyorum akademisyen hocamız var. Çoğu profesör olan. Aynı zamanda ÇED, stratejik ÇED çalışması yapıyoruz ki Türkiye'de 100 binliklerde plan yapılırken bu da zorunlu oldu. Bunu da Türkiye'de ilk defa biz yapmış oluyoruz. Onu da taslak olarak hazırladık. 7 tane danışman hocalarımız ayrıca çalışıyor. Bunu da bakanlığa sunmuş olduk onayı için. Biz, burada da üniversite seçimlerinde de tek taraflı olmasın, Bursa farklı farklı kurumsal kriterlerle bütünleştirilsin diye 16-17 tane üniversitemizde iş birliği içinde bu akademisyen hocalarımızı görev almasını sağladık. Çünkü her birinin kurumsal olarak farklı bir bakış açısı olabiliyor. Sadece örneğin İTÜ'de sınırlı kalmadık. Sadece Uludağ Üniversitesi demedik. 17 tane üniversiteye Türkiye'de yayılmış olduk. Bununla birlikte mekansal planlama çalışmaları yapıyoruz. İl bütün ve az önce söylediğim nazım plan çalışmalarına da girdik. Bu da aslında yine Türkiye'de ilk defa yapıldığını düşünüyorum.

Nazım planları mükerrerlik taşıdığı için dijitalleşme ile birlikte 25.000'lik ve 5.000'lik ölçek yerine tek bir ölçekte toplanmak istedik. Dijitalleşme ile birlikte artık hepsi birbirinin tekrarı niteliğine gelmiş oldu. Bunlar hem onay süreçleri, karar alma süreçleri, mahkeme iptal süreçleri gibi zaman kayıplarını açıyordu. Bu nedenle biz bunları tek ölçekte, şu anki düşüncemiz 1/10.000 ölçekte birleştirecek şekilde yeni bir çalışmayı planladık.

Yine Şehir Planlama Müdürlüğü bünyesindeki konusunda uzman, bölge sorumlusu arkadaşlarımız ve Bursa Plan'daki çalışma arkadaşlarımızla birlikte şekillendiriyoruz. Aynı zamanda yine ilçe belediyelerimizde,ilçe belediyelerimizin başkanlarını ziyaret ettik. Ne düşünüyorlar? Kentleri için ne istiyorlar? Çünkü buradan çıkacak olan veriler 100.000'in taslak gelişme noktalarını da oluşturabilir gelecek öngörüler çerçevesinde. Bunları bu aşamada feedbackle 100.000 ve nazım plan karşılaştırılması şeklinde yapmamız gerektiği için bu süreci hızlı bir şekilde ele alıyoruz. 100.000'likte karar aşamasına dönmek üzereyiz.

Buradaki taslak veriler bizim için çok önemli. Arkadaşlarımızı da biraz hızlandırıp yoğun bir şekilde çalışmalarını sağlamaya çalışıyoruz. Bütün bu arada Bursa Plan'ın kuruluşundan bugüne kadar tüm emek veren arkadaşlarıma da ayrıca teşekkür ederim. Büyük bir kısmı belki burada bizimle birlikteler şu anda. Yine Bursa plan bünyesinde kentsel tasarım çalışmalarına girdik.

Bununla ilgili yarın yaptığımız çalışmayı detaylı bir şekilde sunmuş olacağız. Kentsel tasarımı şöyle değerlendirdik. Yeni bir arge çalışması gibi yaptık aslında. Şu andaki blok nizamlar ağırlıkla ayrık nizam yapılaşmalarından bahsediyorum. Bursa'daki ayrık nizam ve bitişik nizam çoğunlukları ulaşmış vaziyette. Bir kentsel dönüşüm gerekiyor.

Kentsel dönüşüm gerekmediğinde; biz ada bazlı, parsel bazlı yaptığımız takdirde kent bütününde nerede olduğumuzu göremiyoruz. Veya eski yıllarda bundan 30-40 sene önce yapılmış. O tarihte çoğunlukla da çalıştığımız bölgeler ıslah imar planı şeklinde yapılmış. Yani tabiri caizse emlakçıların böldüğü, hisseli parseller üzerine imar adalarının korunduğu bir yapılaşma nizamı var. Bitişik nizam iki kat çoğunlukla çalıştığımız bölgeler. Farklı alanlarımız da var tabii ki. Bu alanlarda kentsel dönüşüm yapıldığında kendine yetmeyen yol ağları, kendine yetmeyen donatı standartları var idi.

Bu anlamda kentsel tasarım çalışması öncelikle ekolojik temalar için kentsel dönüşüm yapmamız gerekiyordu. Hepimiz çoğumuz yani yurtdışında bulunduk Avrupa şehirlerinde. Yeşil şehir dokusu içinde yaşam var idi. Bize ise bahçe duvarlarının arkasında işe yaramayan yan bahçeler, arka bahçelerin oluşturduğu bir yapı nizamı, ayrık nizam.

Kentsel dönüşüme girdiğiniz zaman aynı şekilde gittiğinizde yine ayrık nizam olarak planlama yaptığınızda her şey geçebiliyor. Planın eksikliğini geçtiğimizde bu sefer olduğu yerde kat yüksekliğinin artması gibi bir şey karşımıza çıkıyor. Biz bunu simüle de ettik. Yarınki sunuşta bunu aktarmaya çalışacağız. Bu sorunların geleceğe de aynı şekilde aktarılmaması, kentin dün epey bir konuşulmuş oldu bu konu aslında. Kamusal mekan konuşulmuş oldu.

Kamusal mekanları daha fazla oluşturabilmek, sosyalleşmeye aktarabilmek, kentin kentlinin açık alanlarda, parklarda, meydanlarda yaşayabilmesini sağlayabilmek adına bahçe duvarlarını kaldıran ve yeşil sistemin içine blok nizamı getiren yeni bir kentsel tasarım, kentsel dönüşüm çalışmasına başladık. Burada yeşil sistem çok önemli. Çünkü kentin hava koridorlarını

burada öncelikle oluşturmuş olduk. Kuzey, güney, doğu, batı akslarında ve yürüyerek ulaşılan bir sistem oluşturduk. Çalışma kapsamında yaya akslarıyla 1,5 2 km gidilerek anaokullarına, kreşlerine ulaşılabileceği servissiz bir yaşamı öngören bir modelde sunmuş olduk. Yürüyerek Bursa modeli projesi bu da bir sonraki projemiz olacak.

Bunu kentin her tarafına yaymayı düşünüyoruz. Kentsel tasarım çalışmalarında öngördüğümüz blok nizam da yeşil sistem içindeki yapılaşmalara bir örnek. Burada aslında kat yüksekliklerini de düşünmüş oluyoruz yan bahçelerdeki kayıplarla gittiği için. Kendi içinde çözülüyor. Uzun bloklarımız var.

Hızlıca ile devam ettiğimizde ajans bünyesinde veri yönetimi ile ilgili bir kısım var. Bursa ölçeğinde hizmet verebilecek bir veri sistemine, canlı bir veri sistemine dönüyoruz. Bununla birlikte plan Bursa Plan çerçevesinde bir açık ofis sistemi kurmak istiyoruz. Ağırlıkla şehir plancısı meslektaşlarımız başta olmak üzere ki ofis maliyetleri çok yüksek. Plancı genç mezunlar olmak üzere başta yine mimar, peyzaj mimarı, benzer meslekteki arkadaşlarımız için bunlara açık ofis sisteminde yer oluşturuyoruz. Mobilyalarımız iki gün önce gelmiş, yerleşim başlayacak. Sol tarafında bir toplantı kısmı var. Gelen müşterileriyle yapabilecekler. Yine en son sağ Uçta dolap olan yerde sağ kenarda da toplantı kısmı var. Yine barko vizyonu da var. Büyük masada. Orada da toplantılarını yapabilecekler. Bu şekilde istedikleri zaman yer ayırtıp kullanabilecekleri meslektaşlarımızı ağırlıklı desteklemek için böyle bir projemiz var. Aynı zamanda etkileşim içinde olacaklar gelen kişiler.

Bursa Plan Akademi kısmını da çok önemsiyoruz. Bursa Plan Akademi'de de yine eğitim, öğretimler, paylaşımlar konusunda deneyimli uzmanlığı olan kişilerin gençlerle ağırlıkta paylaşımlarını öngören bir sistem. Burada yine bu çalışmayı sürdürüyor olacağız.

Biz bu modeli İstanbul Planlama Ajansı'nda da görmüştük. Daha doğrusu Planlama Ajansı kurulum kısmını gördük. Ancak biz içeriğini az önce anlattığım çerçevede mekansal planlara ağırlık vererek çok değiştirdik. Yakın zaman içinde planlama ajanslarıyla da görüşmelerimiz oldu. Biz mekansal planlara öncelik vererek gidiyoruz. Bizim çünkü Bursa kentinin önceliği mekansal plan. Başka kentlerde farklı öncelikler olabilir. Bu çerçevede geliştirip ilerletmeye çalışıyoruz. Hepinize saygınız için teşekkür ediyorum.

Beyza YILDIZ TUNCA

Bursa Planlama Ajansı

Evet, değerli sunumları için ve aktarımları için Nazlı Başkanımıza çok teşekkür ediyoruz. Şimdi müsaadenizle ben 1/100.000 ölçekli plan sürecini sizlere aktarmak isterim. 1/100.000 ölçekli çevre düzeni planında rolüm koordinatör ama nacizane ben burada koskocaman bir ekibin sadece sözcüsüyüm. Mutfak dediğim arkadaşlarımın şu anda her birinin gözünün üstüne bakabiliyor olmam şu an çok keyifli. Bir yıl önce başladığımız bu süreci büyüyen bir ekiple devam ettiriyoruz. 1/100.000 ölçekli çevre düzeni planını Bursa Planlama Ajansı bünyesinde çalışıyoruz. Çalışma ekibimizin yönetim şemasında Nazlı Yaskan başkanlığında, İTÜ'den Prof. Dr. Fatih Terzi hocamızın akademik koordinasyonunda, müdürümüz Deniz Tireci'nin koordinatörlüğünde, ben Beyza Tunca ve yine akademik olarak bize koordinasyonda destek veren Ayşe Velioğlu ile birlikte devam ediyoruz.

Akademik kadromuz gerçekten özellikle başkanımın da değindiği gibi stratejik ÇED çalışmalarını da devreye almamızla birlikte 40 akademisyenimizi aşmış bulunuyoruz ve hocalarımızla dirsek temasında yürüttüğümüz bir sürecimiz var. Normalde birçok mecrada bu sunumu gerçekleştirdik ya da daha azını, daha çoğunu ya da çeşitlerini hiçbir zaman bu kadar dost meclisinde hissetmemiştik.

Bu sunuma her başladığımızda mekansal planlar yapım yönetmeliğinde çevre düzeni planı nerede diye başladık. Bugün buna hiç gerek duymadık. Tüm topluluk çevre düzeni planının önemini, çevre düzeni planının bir kenti nereye götürdüğünü ya da nereye götürebileceği ile ilgili vizyona sahip olduğunda hakikaten dostluk meclisinde bir muhabbet havasında geçmesini umut ediyorum.

Şöyle ki 1/100.000 ölçekli çalışmalarımızı 17 tane sektör çalışması başlığı altında ele aldık. Ben bu sunumu sizlere aktarırken yine mevzuat bizden ne istedi de biz ne yaptık değil de biraz da yöntemi konuşalım istiyorum. Biz artık 2025'ten 2050'yi planlıyorsak hangi başlıkları neleri ekleyebiliriz? Hangi başlıkları nasıl genişletebiliriz? Yelpazemizi 360 derece açabilir miyiz? Bunları konuşalım istiyorum. Çünkü burada birçok genç meslektaş arkadaşımız var ve bu arkadaşlarımız ileride bir yerlerde vizyoner çalışmalar yapmak istiyorlarsa, bence artık şunu düşünelim. Biz bugünden yarına değil, yarından daha yarına nasıl eklemlenerek gideceğiz?

Şimdi ulusal bölgesel kalkınma çok görünür bir konudur. Nüfus göç, demografik yapı vardır. Biz hep nüfus ve demografik yapı diye ele alırız. Artık göçsüz bunu birlikte ele alabileceğimiz bir durum yok. Bursa'da Osmangazi ilçesinin nüfusu 890 bin, bir mahallesinde 58 bin göçmen var. Bu da bizim göç idaresinden aldığımız resmi rakam.

Makroform yerleşmeler derken artık dirençliliği konuşmadan edemeyiz. Biz Bozbey Başkanımızın da dün değindiği gibi biz Jayka projesine doğrudan eşlik eden bir belediyeyiz ve bizim belediyemizin değerli bir müdürlüğünde bu proje çalışılıyorken biz artık 100.000 kapsamında dirençliliği çok detaylı bir şekilde ele almak zorundayız. Ticaret, hizmetler, turizm dedik. Sanayi, depolama, lojistik bir bütündür. Bu sektörler birbirinden ayrı ayrı düşünüldüğünde kentler nerelere geldi, neler oldu hepimiz çok yakından bunu gördük.

Ulaşımı artık ulaşımı sadece ulaşım gibi konuşmayacağız. Çünkü biz çok uzun zamandan beri kentsel hareketliliği konuşuyoruz. Ulaşım bizim için artık bir yerden bir yere gitmek değil sadece. Enerji altyapısı ve yenilenebilir enerji, teknik altyapıyı ele alırken yenilenebilir enerjiyi konuşmak zorundayız. Çünkü en altta iklim değişikliği karşımıza çıkacak ve iklim değişikliği ile birlikte bizi bekleyen senaryo çok da tahmin ettiğimiz gibi değil. Hatta artık maalesef tahmin edemediğimiz gibi ve tabii ki Bursa gibi özel bir coğrafyada doğal yapı ve ekoloji, yer bilimleri, tarihi, kültürel değerler.

Dolu dolu bir kentte çalışmanın güzel yanı şu ki görmüş olduğunuz başlıkların her biri kendinizi gerçekten çok dolu raporlar şeklinde bize geri döndürebiliyorlar. Katılımlı planlama başlığına çok hafif değineceğim. Çünkü ilerleyen kısımlarda Nur Hanım size katılımlı planlamayı tüm çerçevesi ile aktarmış olacak.

Stratejik çevresel etki değerlendirmeye geldiğimiz zaman da artık bakanlığın mevzuatı gereği biz yapmış olduğumuz 100.000 planın etki değerlendirmesini yapmak zorundayız. Bugün planı onaya sunmadık ama yapmış olduğumuz çalışmaların şu ana kadarki etki değerlendirmeleri ve onay sonrasındaki etki değerlendirmeleriyle ilgili ÇED'ini oluşturmak mecburiyetindeyiz. Bu da yine artık bizim kendi 100.000 ölçekli planlarımızın bir kalemi haline geldi.

Özel bir kalem bence bu da bir sonraki kolokyumlarda ciddi bir oturum başlığı olabilir diye düşünüyorum. Kendimize not alalım bunu. Buradan hemen konuyu dağıtmadan şuna da bağlamak istiyorum. Biz normalde planları yaparız ve bu yaptığımız planları ölçemeyiz ya. Biraz da stratejik ÇED'le birlikte bir planı onaydan sonra nasıl ölçebiliriz kısmını da bence birlikte düşünelim isterim.

Bursa Planlama Ajansı'ndaki Bursa Plan ekibi; dediğim gibi ben arkadaşlarımın nacizane bir sözcüsüyüm. Çevre Düzeni Planı yapım gerekçelerini ele alacak olursak; 1998 onaylı Çevre Düzeni Planı'nın 2020 yılında hedefini doldurmasıyla başlayan bir süreç var. Bunlar zaten 98 onaylı bir plan üzerine yaşanabilmiş olan zamanla birlikte bizim eskime dediğimiz konudur ve her bir ilimizde karşımıza çıkan başlıklardır.

Ama 2020 yılına kadar Bursa'daki planları görecek olursak; görmüş olduğunuz planlardan ikincisi dün Bozbey başkanımızın 3 yıl dayanabilirlerse bunun üzerine bu planı bozmazlarsa bu güzel gider dediği konu işte 3 yılda dayanamayan planlama akışı Bursa'da maalesef kendisini bu detayda göstermiş. İlk gördüğümüz görselde 1998 yılı onaylı 2020 yılı projeksiyonunu hedefleyen çevre düzeni planı.

Şöyle ki biz biz büyüklerimizden 98 onaylı planı dinleme fırsatlarını bulduk. O gün kendi içerisinde yine Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin kendi yaptığı ve kendi belediyesindeki mutfağından çıkmış bir plandır. Buradan da biz büyüklerimize teşekkür edelim. O günden bugüne Bursa'da bir planlama kültürü oluşturdukları için.

Bugün güncel bir planı ele almak istediğimizde sürdürülebilirlik, katılımcılık ve kapsayıcılık dedik. Yenilikçilik ve ekonomik refah dedik. Ama tam tersine yaşam kalitesini koymalıyız. Artık bu bize sürdürülebilir yaşam kalitesini vermeli. Doğal ve kültürel mirasın korunması dedik. Bunu ekosistem yönetimi ve biyolojik çeşitlilikle birlikte yapmalıyız. Döngüsellik dedik. Çünkü afetler doğanın döngüselliğini sağlayamadığı noktalarda bizim karşımıza çıkar ve afetlere, iklim değişikliği etkilerine karşı dayanıklılığı döngüsellikle artık sağlamak zorundayız.

Bu kavramlardan sonra artık yenilikçi yönler diyoruz ya. Bu yenilikçi yönlerde iklim değişikliği bize ilk sırada karşımıza çıkan kavram. Ekosistem servis yaklaşımı, dayanıklılık, enerji projeksiyonları ve biyoçeşitlilik. Şimdi bizim planlama takvimimize geldiğimiz zaman 7 Ekim 2024'te lansmanını yaptığımız süreçte biz şu an olmak istediğimiz yerdeyiz.

Nihai analiz sentez çalışmalarımızı bitirdik. Plan kararlarımıza bir geçiş sağlamış durumdayız. Plan kararlarımıza geçerken biz kurum ziyaretlerini, mülakatları ve katılım etkinliklerini kalem kalem takvim takvim yerine getirdik. Her biri kendi içerisinde birçok dinamik bulunduran programlardı. Ama bunların çıktıları bize gerçek anlamda plan kararlarına götüren stratejileri verdi.

Katılımcı sayılarına gelince tüm katılımcı planlama paydaşlarıyla biz Bursa'da 11.164 kişiye temas etmiş bulunduk. Şöyle ki birinci çalıştayımızda güçlü ve zayıf yönleri, ikinci çalıştayımızda vizyon ve stratejik eksenleri, üçüncü çalıştayımızla birlikte de artık bizi plan kararlarına götüren ve plan kararlarını hayata geçirmemizi sağlayacak olan projeleri dökmüş olduk.

Planlama takvimimizde çalışmalarımızı düzenlerken her bir çalıştayımızın, her bir koordinasyon toplantımızın takvim ve zamanı ve paydaşları belliydi. 14 ay 1/100.000 ölçekli çevre düzeni planını yapmak için kısa bir zaman ama biz burada efektif bir yaklaşımla teknolojinin nimetlerinden de faydalanarak bir organizasyon yürüttük. Bu şu demek oldu.

Arkası arkasına gelen Zoom toplantıları, asla susmayan WhatsApp grupları, birbirini çapraz besleyen veri organizasyonları ve bunun sonucunda gelmiş olduğumuz nihai analiz sentez raporu.

Burada en önemli konulardan biri şu ki; veri tabanı. Çünkü 1/100.000 ölçekli bu planı tasarlarken şöyle bir noktadayız. Biz plan yapmaya karar veriyoruz.

Kurum görüşlerini alıyoruz. Kurum görüşleri bir tarihte sonlanıyor. Hatta bu kurum görüşlerinin bittiği gün biz altlıklarımızı donduruyoruz. Analiz paftalarımız hazır, sentez paftalarımız hazır. Plan kararımız çıktı. Plan kararımız çıktıktan sonra sanki süreci donduruyoruz. Sanki analiz paftalarımızı besleyen bütün veriler canlı veri değilmiş gibi. Sanki onlar o gün orada dondu gibi. Bunlar plan kararlarına girerken sanki bir daha hiç değişmeyecekmiş gibi bir yaklaşımda bulunuyoruz. Aradan biraz zaman geçiyor ve biz planımızı karşılaştırmak, ölçmek istediğimizde önümüzde üzerindeki altlıkların hiçbiri güncellenmemiş analiz paftaları, onlar arşivde bekliyor ve bir daha hiç çıkartılmıyorlar, ve donmuş bir 100.000 plan. Sonra başlıyoruz bu plana acaba ne oldu? Bu planın neresi değişti? Neresi işte saçaklandı? Nerede kullanımlar birbirine uymadı? Onun yerine artık şöyle bir şey yapsak olmaz mı? Ekranda gördüğünüz veri kataloğu gibi bir kataloğumuzu oluşturduk. Artık biz hangi veri, hangi analize nasıl giriyor biliyoruz. Biz verilerimizi resmi kurum verileri, açık veriler ve saha verileri olarak organize ediyoruz. Bu organize ettiğimiz veri tabanını 1/100.000'in onayından sonra da canlı olarak yaşatmaya devam etsek.

İlgili kurumlarından gerçek periyotlarında toplasak ve 3 sene, 5 sene, 10 sene sonra planı ölçmek istediğimizde tüm analiz verilerine gerçek ortamından çağırsak ve anında ölçebiliyor olsak. Hem mekansal anlamda ölçebiliyor olsak, hem de plan hükümleri anlamında ölçebiliyor olsak.

Bunun için Bursa Plan'ın tüm bünyesinde veri yönetimi akış diyagramı yaptık. Bu akış diyagramında hangi kanaldan olursa olsun veri Bursa Plan'a giriyor. Ama veri grubunun filtresinden girmeden asla mutfağa girmiyor. Bu şu demek oluyor. Raster veri ya da sayısal veri, ilgili formatında temizle deniyor. Post press üzerinden kentsel tasarım kullanacaksa kentsel tasarım 100.000 mutfak kullanacaksa 100.000 mutfağa yarın başka bir mutfak açacaksak başka bir atölye açacaksak onun hizmetine sunmak üzerine düzenlenmiş temizlenmiş ham veriyi kendi veri yönetimi akış diyagramında tutan bir sistemimiz var.

Bu şu demek oluyor bizim 1/100.000 onayından sonra onu ölçme değerlendirmek üzerine çeşitli periyotlarla düzenlemek istediğimiz bir yönetim şeması oluşacak. Biz bu planı nasıl yaşatıyoruz kısmıyla ilgili. Veri bu andan o gün yaşayacağımız gerçeklere kadar bize altlık teşkil edecek. Bence 1/100.000 ölçekli planın en gerçekçi yanı veri yönetimidir. Bunu da tüm meslektaşlarıma tüm samimiyetimle söylemek istiyorum.

Analiz sentez çalışmalarına geçmeden önce biz analiz sentez çalışmalarını

15 grupta hangi grubumuzun, hangi noktada birbiriyle etkileşeceği üzerine bir matris oluşturarak yola çıktık. Bu matrisi oluşturduğumuzda artık veri analiz sentez gruplarımız birbirine bölünmüş ve hızlıca çalışıyor duruma geldiler.

Bu kadar plancı bir aradayken çok hızlıca analiz sentez çalışmalarımıza da göz atalım istiyorum. Ulusal Bölgesel Kalkınma kapsamında BUGUS verileriyle ve SEGE verileriyle ile birlikte Bursa'nın potansiyelleri üzerine konuştuk ve bol bol değerlendirme yaptık. Bunlardan en etkileyicisi potansiyel küresel iller listesinde Bursa'nın bulunmasıydı.

Yine nüfus göç ve demografik yapıya geldiğimizde biz Bursa'nın tüm demografisini ve nüfusunu döktük. Nüfus kestirimlerini ele aldığımızda sadece sektörel kestirimlerle ilgilenmeye ve sektörel kestirimleri de bir madde olarak ekledik. Yani sadece herhangi bir nüfus projeksiyonu değil, sektörel anlamda istihdamın getirdiği nüfus verileri de bizim nüfus projeksiyonumuzun bir parçası.

Yöntem konuşacak olursak nüfusun doğal eğiliminin belirlenmesi, doğal nüfus artış hızı, doğal nüfus kestirimleri, buraya kadar senaryolar ve alt alternatif nüfus kestirimleri ile birlikte Bursa'nın 2050 nüfusunu doğru proje de edebilmek adına birden çok kanaldan senaryo üretmeye çalışıyoruz.

Makroform yapısını ele alacak olursak Bursa'nın yıllar içerisinde değişen makroform lekesini ekranda çok parlıyor ama yine de biraz daha algılanabilir olduğunu düşünüyorum. Analiz çalışmalarını yine tüm detayına kadar yani herhangi bir mahalledeki konut dokusunu ele alacak kadar detaylı bir şekilde ele aldık. Güncel arazi kullanım çalışmasını, makroformun gelişimini tüm detaylarıyla kendimiz oluşturduk. Hatta makroformun gelişimini 2004, 2014 ve 2024 olarak ajans kapsamında kendimiz çizdik ve sentez çalışmalarına geldiğimizde yine nüfus kapasitelerini; planlı gelişen alanlar, plansız gelişen alanlar, planıyla gelişen alanlar planı dışında hareket edenler bütün alternatiflerin kendi yoğunluk kararlarını ne kadar aşıp aşmadığına kadar tüm ilçeler üzerinde hesaplamalarını gerçekleştirdik.

Şimdi Merkez yerleşiminde 2004-2014 ve 2024 yıllarına göre makroform dağılımını görebiliriz ve yine güncel arazi kullanımının 2025 tarihli olarak tarafımızdan üretilmiş bir paftası ve nüfus kapasitesimiz hangi ilçemizde nüfus; planlı alanın ne kadarını doldurdu ne kadarını dolduramadı ve ne kadar planlı alanının dışına çıktı?

Doğrudan hangi sektör hangi kodda bulunuyorsa onun nokta verisini dönüştürdük ve şu an Bursa'daki Naca kodlu tüm işletmelerin mekansal anlamda sektörel ayrımlarına kadar tüm paftalamalrını tek tek gerçekleştirdik. Sentez çalışmalarımızı ulaşılabilirlik ve arazi kullanımla birlikte turizmin diyagramına kadar hepsini Naca kodları ile birlikte diğer mekansal verilerimizi çakıştırmak suretiyle ürettik.

Çok hızlı bir şekilde Bursa'da zaten tarihi ve kültürel değerlerin yoğunluğuna değinmeden edemezdik. Tüm detaylarıyla birlikte koruma altındaki ve tescilli tüm yapılarımızı sit alanlarımızı hepsini paftalamış bulunuyoruz.

Sanayi ve lojistik konusuna gelecek olursak burada Bursa kendi özelinde sanayisi ile gerçek anlamda öne çıkmış bir il ve sanayi çalışmalarını sadece 1/100.000 ölçekli plan kapsamında değil aynı şekilde ekonomik anlamda uluslararası ve ulusal sektörel bağlamda değerlendirilmesi için başka bir çalışma daha yürütüyoruz. Bu çalışmada sanayinin ekonomisi ile birlikte ele alınmasını sağlayacak olan bir çalışma. O da 1/100.000 ölçekli plan raporumuzun yine girdisi olarak karşımıza çıkacak. Mekansal dağılımlarına baktığımız zaman; Bursa'da 17+ 1 diye belirttiğimiz 18 tane sanayi bölgesi var. 25 tane küçük sanayi sitesi var. 4 tane özel endüstri bölgesi var ve bir tane serbest bölge var.

Burada çok önemli bir yöntemdir ki, organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi site alanları için ürettiğimiz istihdam verisi organize sanayi alanlarına, küçük sanayi alanlarının doluluğunun; parsellerin tescili üzerinden değil, tahsisi üzerinden değil parsellerin doluluğu ve yapılaşmışlığı üzerinden ölçtük.

Bursa'daki her bir sanayiye alanının dolu parseli üzerinden istihdam verilerini elde ettik, istihdam verileri ortalamasında mevcuttaki Organize Sanayi Bölgesini ya da küçük sanayi alanı maksimum doluluğa eriştiğinde oraya çağıracağı nüfus verisine bu yöntemle ulaşmış olduk. Bu da yine bizim mekansal olarak gördüğünüz gibi hangi Organize Sanayi sitemizde ne kadar doluluk ne kadar boşluk ve dolduğu durumda buraya nasıl bir nüfusu çağıracağı bilgisini artık mekansal olarak saptayabiliriz.

Kırsal, Bursa için çok özel bir konudur. Tarım ve kırsalı birlikte ele alıyoruz. En önemlisi de tarım ekonomisi ile kırsalı da tüm yerleşim lekeleri ile birlikte tek tek irdeliyoruz. 192 köyde yapmış olduğumuz envanter çalışmamızı 700 kırsal mahallemize yaydık ve yine 52 örneklemle yapmış olduğumuz kırsal kimlik çalışmamızı da raporlarımıza detaylı bir şekilde

Bursa bütününe yaymakla birlikte çalışmamızı yürütüyoruz.

Yine sentez çalışmalarımıza gelecek olursak Bursa'nın tarım ve kırsal alanlara yönelik tarımsal uygulamalarını çevreyle birlikte ve kırsal tipoloji sentezi çalışmalarını buradan mekansal olarak da görebiliyoruz. Ve kırsal nüfusun yine Türkiye'nin birçok gerçeğinde olduğu gibi Bursa'nın da ilçelerine göre kırsalda nüfus kaybeden ve kırsalda nüfus kazanan mahallelerini demografik olarak da görebiliriz.

Ulaşım analizlerimize geldiğimiz zaman otoyol ve devlet karayollarından, kent içi trafik sıkışıklığına kadar her ölçekte hareketliliği ele alıyoruz. Ulaştırmayı sentezlemeye başladığımızda ulaşım sistemlerinin makroform ve trafik hacimlerini artık tek bir pafta üzerinde detaylı bir şekilde görebiliyoruz.

Yine kent merkezine erişimi dakika ve toplu taşıma otomobil zonunda nasıl bir zaman diyagramında dağıldıklarını görebiliriz. Fonksiyonel bölgesel erişilebilirlik; Osmangazi yani İstanbul İzmir otoyolundan önce Bursa'nın 0-30 dakika 90-120 dakika aralığında dağılabildiği coğrafya çok daha küçüktü. Bugün bu zaman aralıklarında karayolu ağıyla Bursa'nın erişebildiği alana baktığımızda İstanbul'un kuzeyine kadar hatta Balıkesir Kapıdağ Yarımadası ile birlikte komşusu olan tüm illerin sınırlarını aşmış durumda. Bu da şuna karşılık geliyor. Maksimum 120 dakikada 22,5 milyon insan Bursa'da olabilir ya da ben bir Bursalı olarak 22,5 milyon insana 120 dakikada en fazla ulaşabiliyorum.

Teknik altyapıyı ele aldığımızda, teknik altyapı bizim için şu noktada çok önemli; belediyecilik hizmetlerinin ulaşımla birlikte düzenlenebildiği bir sektör bir teknik alt yapı. Teknik altyapı,
iklim kriziyle birlikte bizim karşımıza bir de şöyle çıkacak yenilenebilir enerjinin halka ulaşan kısmı yine teknik altyapı ve katı atık projeksiyonlarına baktığımızda şu anda biz Bursa'da günlük bir birey olarak 1 kilogram atık üretiyoruz. Ama bu, bu alışkanlıklarımızla projekte edilirse 1 kilo 300 gram civarında bir atık üretmemiz projekte edilmiş durumda. 1/100.000 ölçekli çevre düzeni planı tabii ki bizim kişisel alışkanlıklarımıza müdahale edemez. Ama kent olarak nasıl bir politika yürütmemiz gerektiği hakkında bir şeyler söyleyebilir.

Yine enerji altyapısı ve yenilenebilir enerjiye baktığımızda biz Bursa'daki güneş enerjisi potansiyelini ve rüzgar enerjisi potansiyelini değerlendirmek durumundayız. Çünkü bizim elektrik enerjisinin talep projeksiyonu görmüş

olduğunuz grafik gibi hiç de azalan bir grafiğimiz olmadığı için biz iklim kriziyle birlikte artık temiz enerji kaynaklarına yönelmek zorundayız.

Yine yer bilimleri; deprem, sel gibi bu kadar yakından takip ettiğimiz bu günlerde maalesef yaşadığımız bu günlerde yer bilimleri ile ilgili çalışmalarımız devam ediyor. 1/100.000 ölçekli planın gereği olan arazi kullanımına esas etüt raporumuzu deprem planı inceleme müdürlüğümüzle birlikte toparlayarak zaten bakanlığa başvurusunu ve onay sürecini başlatmış bulunuyoruz. Etüdüyle bütün olarak onaylanmasına hedefliyoruz. Bu süreçlerin sonunda artık biz yer bilimlerine göre yerleşilebilirliği görür hale geliyoruz. Doğal afetlerin tehlike sentezi haritasına erişiyoruz.

Biz bu yaz orman yangınlarıyla mücadele ettik. Orman yangınlarının öncesinde bizim doğal afetler tehlike sentez haritalarımız oluşmak üzereydi. 100.000 bittiğinde biz artık insanlara bizim tehlike sentezimiz var ve 100 bine karşı belki alacağımız tedbirler de var diyebiliriz.

Bursa'nın doğal yapısı ve ekoloji özellikle iklim krizi ile ilgili konuşmalarımda bu matbu hazırlamış olduğumuz paftaların bu sene anlam verdiğini görmüş olacağız.

Madenlerin ruhsat sahaları ve doğal eşikler ve iklim krizi; biz iklim değişikliğini projekte etmeye başladığımızda görmüş olduğunuz gibi sürekli renk değiştiren haritalarla karşı karşıya geldik ve iklim değişikliğinin bize karşımıza çıkan ilk hususu: "kentsel ısı adası". Kentsel ısı adasında Bursa 1 ve 2 derecelik ısınmalarla dünyadan daha çok ısınmıyor ve 3 derecenin üstündeki ısınmalarla biraz önce bahsetmiş olduğum doğal ve ekolojik değerleri; bunun özünde de Uludağ bulunur. Uludağ artık bizi kurtarmıyor.

E bu noktaya geldiğimizde biz Bursa'daki hakim rüzgar yönü ve hakim rüzgar yönünün kendi içerisindeki etkisine yönelik akademik anlamda yardım alarak bir rapor hazırlıyoruz. Bu da şu demek oluyor; biz yerleşim alanlarına veya yerleşim alanlarındaki iyileştirmelere karar verirken artık Bursa'nın iklimlendirmesine daha çok dikkat etmemiz gerekiyor.

İklim projeksiyonlarına baktığımızda 1,5 derecelik ısınma, 2 derecelik 3 derecelik ve 4 derecelik ısınmaları görüyoruz ve dediğim gibi ısınmalar arttıkça zaten haritalardaki renklenmeyi hepimiz çok hızlı bir şekilde okuyoruz ve 3 derecelik ısınmadan sonra artık sucul alanlarımızdaki buharlaşmanın artması, kuraklığın artması ve bununla birlikte sektörlerin etkileri söz konusu.

Şimdi tarımın kırılganlığı var. Isı stresi diye bir şey var. Turizm sektöründeki kış turizm sayısının azalması söz konusu, yine denizlerde müsilaj konusu var. Su kesintileri ve artan enerjiye ihtiyacıyla sanayi. Hatta aşırı hava olaylarından dolayı lojistik sektörünün çok detaylı bir şekilde etkilenmesini projekte etmiş bulunuyoruz.

Buradan stratejik mekansal planlama bileşenlerine geçecek olursam; hedef, strateji, projeler, eylemler ve faaliyetler dediğimizde artık biz yönetişim mekanizması ile birlikte ölçülebilir ve hatta kontrol edilebilir bir 1/100.000 ölçekli plan hedefliyoruz.

Toplum kültürü, ulaşım ve lojistik, sektörel gelişim, afetlere dayanıklılık, doğal ve kültürel kaynaklar; bunu özellikle tersten okumayı seviyorum. Çünkü yıllardır düzden okuduk ve hep düzden okuduğumuzda yönetişim mekanizmasına zamanınız kalmadı ve enerjimiz kalmadı ya da yapılanmamız kalmadı. Bizim bir planı hayata geçirip koruyabilmemiz için önce bizimle birlikte kol kola yürüyen bir yönetişim mekanizmasına ihtiyacımız var.

Her bir strateji ekseni kendi diyagramları içinde çok detaylı bir şekilde ele aldık. Bunların hepsi plan raporumuzun konusu olacak. Çok teşekkür ederim.

Nur İŞCAN PEKÇALIŞIR

Bursa Planlama Ajansı

(Video içerik)

Çevre düzeni planında bu katılımlı planlama işleri kısmı gerçekten hem bizim içerimizde, ajansımızda bir sürü farklı gruplar var. Örnek veriyorum bütüncül kentsel tasarım bölümümüz var ama normalde başka işler yapıyoruz gibi gözüküyor ama biz yine beraberiz. Yani katılımlı durum birbirimize katkımız önce ajans içerisinde. Büyükşehir Belediyesi, hem yönetim hem tüm çalışan arkadaşlarımızla beraber hem de tüm Bursa'ya yayıldığımız bir süreç oldu.

Videoda genel itibariyle umarım size de bunu yaşatabilmişizdir. Sadece

birkaç noktaya değinmek isterim.

İlk olarak muhtarlar çalıştayı yani yerel yöneticilerle bir araya gelmek, onlarla anket çalışması yapmak. onların 2050 vizyonunda ne istedikleri, bugün ne gördükleri, bu ölçeği ilgilendirmese bile 1/100.000 bizim hep beraber bir arada bulunmamız ve tüm bunların raporlanması çok kıymetliydi. Daha sonrasında muhtarlar çalıştayından sonra paydaş çalıştayları dönemi başladığında ki nedir işte paylaş çalıştayı içeriği; merkezi yönetim, yerel yönetim, üniversiteler, sivil toplum örgütleri, meslek odalarını, özel sektör temsilcilerini bir araya getirmektir.

İlk paydaş çalıştayında güçlü zayıf yönlerde herkes sektörel olarak masalarda ayrıldı. Bütün aynı fikirde olan insanlar bir aradaydı zaten sektör için oradaydı. Doğal olarak birleşik ve çok beklenilen fikirler çıktı. Ama ikinci ve üçüncü çalıştayda gelen katılımcılarımız farklı özellikle farklı sektörlerden farklı uzmanlıklardan insanlar bir aradalardı. Çünkü burada esas vurgulamak istediğimiz; bu şehirde biz hepimiz yaşıyoruz. Hepimizin bir mesleği bir bakış açısı bir düşüncesi var ama biz bir arada olduğumuzda ilerleyebileceğimizi; orada stratejik eksenler çıkarken ki ikinci, üçüncü çalıştayda projeler çıkarken; bizim için önemli olanı gerçekten yanımızdakine aktarabilirsek ki geçmişte güçlü zayıf yönleri yapmışız. Geçmiş toplantılarda oradaki çıktılar da bu doğrultuda devam edeceğimiz nitelikte oldu. Bu çok kıymetliydi.

Salı günü 11 Kasım'da Merinos Fuaye alanında Bursa'nın Tınısı ilk defa Bursa Oda Orkestrası eşliğinde seslendirilecek ve ilk defa bir planın kağıt çıktılarının dışında kocaman bir çıktısı var. İki tonluk bir çıktıdan söz ediyorum; bir entolasyon var. Bursa'nın dününü, bugününü de, yarınını da içinde gezerek hissedebileceğiniz. Önce yaratıcı atölyelerdeki gelen arkadaşımız ilk geldiklerinde biz odaya bir akademik odalara ve üniversitelere bir yazı yazmıştım.

1/100.000 çevre düzeni planı kapsamında yaratıcı atölyeler çalışması. Doğal olarak çok farklı meslek disiplinlerinden insanlar geldiğinde, bunu sürekli bahsediyorum, avukat bir arkadaşımız ceketiyle böyle imar planlama konuşacağına emin bir şekilde geldi. Yarım saat sonra yola çıktık. Büyük otobüslerle Emir Sultan Meydanı'na gittik. Hocalar başladılar, dediler ki: Arkadaşlar devam edeceğiz. Buradan yürüyeceğiz sessizce bir rota yürüyeceğiz. Konuşmamamız da gerekiyor ama ben Barış Bey'e beyefendi bence ceketinizi çıkartmalısınız dedim. Yani çünkü ciddi bir hat yürüyeceğiz. Herkes toplantı nerede, asıl onu düşünüyor.

Emir Sultan, Yeşil, Ulu Cami, Tophane, Altıparmak gibi bir serüveni biz yürüyerek hiç konuşmadan Merinos'a kadar geldik. Daha sonrasında arkadaşlarımıza mekanın tınısı, yerin tınısına geçmeleri; Bursa'nın bugününde, geçmişinde ve geleceğinde ne hissettiklerini hem mekâna etkisini hem de hiçbir müzik aletleri çalmalarına gerek yok. Hangi ses ne hissettiriyor bunu ve tüm bu projenin çıktısı. Dediğim gibi büyük açılış Salı günü.

1 Aralık 2050 Rapsodi Ulusal Beste Yarışması'nın ayrıca bir önemi var. Ulusal çapta bu bağlamda yapılan ilk yarışma. Hatta nacizane bunu öğrendiğimizde tabii böyle teknik bilgi bilmiyorduk ama bir önceki yılda yapılan bu kadar ulusal çaplı beste yarışmalarında sayfalarca eserler de başvuruyorlar. Geçen sene de böyle 7 başvuru olmuş. Bu sene sadece 2050 Rapsodi için 19 başvuru olmuş. Bu çapta rekor bir şeymiş. Oda orkestrasından aldığımız bilgilere göre; 15 Ekim'de rumuzlu bir şekilde eserleri seçtiler. Daha kimin eseri kimse bilmiyor. O rumuzlu eserler seçildiğinde gerçekten çok zorlanıldığını, çünkü çok nitelikli eserler olduğunu. O günün ayrıca bir heyecanı; Bursa'nın tınısı aynı zamanda tekrar tümüyle günü açacağız. Sonrasında canlı bir şekilde yarışma olacak. O yarışmada jüri ilk kez seslendirmeyi duyacak Oda Orkestrası'ndan ve orada karar verecekler kazananın kim olduğuna. Bu şekilde. Beni dinlediğiniz için teşekkür ederim.

Salondan: Yaptığınız detaylı çalışma ve emekleriniz için öncelikle teşekkür ediyorum. Benim, Nazlı Başkanın da bahsetmiş olduğu kentsel tasarımla ilgili bir sorumlu olacak aslında. Kentsel tasarım çalışması içerisinde yapı bahçelerinin kaldırılıp açık yeşil alanların kamusal alanlara dahil edilmesinden bahsettiniz aslında yanlış anlamadıysam. Bu çerçevede açık yeşil alanların kullanım fonksiyonlarının arttırılması kullanım yoğunluğunun arttırılması ön plana çıkıyor. Yapı bahçeleri her ne kadar düşük katlı konutlarda ön plana çıksa da; Covid'19 pandemi süreci sonrasında, özellikle yüksek katlı konutlarda kullanılan fonksiyonun değişikliği açısından dikkat çekici olarak ön plana çıktı. Bunlardan bazıları da kentsel tarım alanı olarak kullanılması ve sosyalleşme alanları olarak düşünülebilir. Bu çerçevede şu soruyu sormak istiyorum. Sahiplik, güvenlik ve buradaki mahremiyet kavramları açısından bu yapı duvarlarının kaldırılması ne kadar sağlıklı?

İkinci sorum da şu olacak: Covid'19 süreci sonrasında yeni işlevler kazandı yapı bahçeleri. Duvarların kaldırılmasıyla beraber bu işlevleri bir nevi ikinci plana atıyor olabilir miyiz? Çünkü bunların yoğunluğu arttığı zaman bu sefer orada oturan kent kullanıcıları da bu tür farklı aktiviteleri

gerçekleştirebilecek. Bu da aslında kentsel kullanım aktivitelerinde azalma çeşitlerini azalmayı ön plana çıkartacak. Bu konuda sizin bakış açınızı dinlemek istiyorum, teşekkür ederim.

Nazlı YAZGAN: Aslında sorduğunuz çok iyi oldu, atladığım bir konu oldu. Biz bahçe duvarlarını kaldırırken niçin burda bahçe duvarlarını kaldırdık? İmar planı olan planlı gelişen bir bölgede değil. Kentsel dönüşümle gelişen bir bölgede kaldırdık. Aslında biz burada büyük imar adalarına döndük. Büyük imar adaları derken yine yurt dışındaki çalışmaları, kendi yaşadığımız bölgeler olmak üzere onları da analiz ettik. Dolayısıyla ortalama ada büyüklüğü 35 hektar civarında bu blok nizam yapılaşmalarda. Yani 350 dönümlük araziden bahsediyoruz.

Bizim çalıştığımız bölge ekolojik kentsel dönüşüm odaklı, plansız ve çarpık yapılaşmış bir bölge. Buradaki parsel boyutları hisseli parselden ıslah imar planı ile 10 B yapısına dönen yerler. 80 metrekare, 100 metrekare, 150 metrekare konutların olduğu bir bölgedir. Kentsel dönüşüm aşamaları da çalışmaları da aslında bunları tabandan dar… blok nizamda yapılaşma hakkı neredeyse %60 gibi TAKS oturumu söz konusu. Biz bu alanda taban alanında onlara yer verdikten sonra bitkisel çit yapılarıdır kendi sınırları açısından. Aslında esas şey; imar adalarının büyütülmesiyle yol kayıpları kullanım olarak baktığımızda küçük yeşil alanların birleştirilmesiyle orada da çok büyük alanlar kazandık.

Yarın da detaylı olarak sunmuş olacağız. Mevcut imar planındaki yol oranımızı ölçtük. Sonra birleştirdiğimiz adalardaki yol oranını ölçtük. Şu anda tam olarak aklımda değil ama sanırım %27, %30 civarında yol kullanımı söz konusu planlarda. 40 metre 20 metre parsellerin niye 7 metre, 10 metre yol. Sürekli böyle bir fazlaca kullanım alanı var.

Yolda terk alanı var ki bunlar biliyorsunuz teknik altyapı alanları belediyelere düşen, yapılması gereken. Asfaltı, suyu, kanalizasyonu gibi teknik altyapı alanları maliyeti var aynı zamanda belediyelerin. Biz yol terkini şu anda %17-19'a düşürdük. Yani neredeyse 10 puan civarında yol terkini düşürmüş olduk. Bu düşürdüğümüz terki de yeşil alan sistemine katmış olduk. İmar adalarını büyüttük derken, onu söylemek istiyorum. Yine bitkisel çit yapılabilir dediğim gibi, bahçe duvarları içinde kendi parsellerine denk gelen yerde. Ama çoğu da istemeyecektir. Yani yurt dışındaki örneklerde 10 hektarlık imar adasında bulunduğumuz bir kısım vardı.Bu arada belli noktalarda bitkisel çitler içinde yaya geçidi söz konusu. Geçebiliyorsunuz, o yolu yol gibi kullanıyorsunuz. Oradaki çocuk oyun

alanını da kullanabiliyorsunuz. Çocuğunuz oynayabiliyor ya da bir bankta dinlenebiliyorsunuz. Yollardan kazandığımız ve küçük parçacıl parkları birleştirerek elde ettiğimiz büyük imar adaları mantığı var. Umarım sorunuzun cevabı olmuştur.

Biraz önce bahsettiğim gibi aslında sorunun büyük bir kısmının cevabını aldım ama bu pandemi sürecindeki yeni işlevleri belki bu kentsel dönüşüm sonrasında alana entegre edebiliriz diye düşündüm. Örnek veriyorum kentsel tarım. Yüksek katlı binaların yapı bahçelerinde kent kullanıcıları için önemli ve sosyalleşme amacıyla yine bu yapı bahçelerini kullandılar. Şimdi kamusal alana dahil ettiğimiz zaman biz buraları, kitle ayırmadığımız senaryodan bahsediyorum ben şu anda. Birincisi güvenlik sorunları ön plana çıkacak. Çünkü yan bahçede oturanlar, yan binadaki insanlar ile belki tanışmayacağım. Kendi çocuklarını veya kendilerini buralarda izole edecekler. İkincisi de dediğim gibi bunun kentsel tarım faaliyetleri belki kamusal alana dahil edildiği zaman olmayacak tekrar içlerinde kazanmayacak. Belki biz bunları kente entegre edememiş olacağız. Burada bir nevi aslında gelecekte ortaya çıkabilecek olan yeni işlevlere kısıtlayıcı nitelikte olmayacak mı? Veya böyle bir şey olabilir mi? Bu da bir soru işareti.

Salondan: İsmim Şeyda ben de. Bursa'nın tınısı sürecinde Nur Hanımla birlikte çalışmak çok keyifliydi. Öğrencilik hayatımızda da böyle bir Çevre Düzeni Planı sürecini görmek çok güzel bir deneyim oldu. Dün Bozbey Başkanımız da söylemişti bu planın bir kent anayasası şeklinde olmasını istiyoruz diye. Plan Ocak'ta onaylandıktan sonra, planın uygulanabilirliği ve sürdürülebilmesi için nasıl bir mekanizma kurmayı düşünüyorsunuz? Çünkü bundan önce yapılan çevre düzeni planları da gerek siyasi baskılardan kaynaklı gerek de başka baskılardan ötürü iptal ediliyor. Bunun için planın 2050'yi ve 2075'i görmesi için bir mekanizma kurmayı düşünüyor musunuz? Teşekkürler.

Nazlı YAZGAN: Biz planı sadece İmar Şehircilik Daire Başkanlığının ya da fiziki planın aleti olarak görmüyoruz. Bir köşede duracak bir plan olarak görmüyoruz. İnanın yaşayan bir plan istiyoruz. Tüm kamu kurumlarının, tüm sivil toplumun sahiplenmesini istiyoruz. Muhtarlarla başladık çalıştay programına. Neden muhtarlarla başladık? Bazı belediye başkanlarımız gittiğimiz zaman şunu sordular ironik bir şekilde. Dediler ki: 100.000'lik plan isminde yapacaksınız ama ilçe belediyesi olarak muhtara neden gidiyorsunuz? Onları da mı planlayacaksınız? Bizim gidişimizin muhtarın katkısı ne kadar olabilir bilemiyoruz. Ama bilinç

yayma, herkesin sahiplenmesi anlamındaydı. Bundan sonra muhtarlara şunu söyledik özellikle: Biz Bursa'da 1/100.000'lik plan yapıyoruz. Varsa önerilerimiz gelin aktarın, ekstra da söyleyebilirsiniz. Bilincinde olun. Bir şey onaylandıktan sonra karşınıza 100 binlik de varmış. O da nedir denmesin. Detaylı bir şekilde onlarla anlattık, paylaştık.

Bunu biz sadece paylaştığımız çalıştaylar kısmı dışında; valilik nezdinde de paylaştık; Çevre Şehircilik İl Müdürlüğümüzü biz bizzat ziyaret edip anlattık. Vali Beyle birlikte değerlendirmesini yapmış olduk.

Tüm kamu kurumlarımızı; karayollarının, tarımın, onun haricinde Çevre Şehircilik İl Müdürlüğü'nün ne yapılacaksa burası ortak planı olmalı. Türkiye'de yine benzeri yok ama biz yazılımla uygulama denetim mekanizmasının kurulmasını istiyoruz. Belki periyotlar iki senede bir olacak, üç senede bir bu öngördüğümüz planın neresindeyiz?

Çevre Düzeni Planı sadece mekansal bir plan değil, strateji planı aynı zamanda. Bunun neresindeyiz? Bunun izlenmesini istiyoruz. Uygulama izleme takiple ilgili bir yazılım da geliştirmek istiyoruz.

Beyza YILDIZ TUNCA: Belki ben çok küçük bir ekleme yapabilirim. Bu Nazlı Hanım'ın anlattığı zaten yönetim mekanizması, yönetişim mekanizması konusu çıkması aslına bakarsanız son Paydaş Çalıştayı'nda 10 +1 proje olarak çıktı. Yani katılımlı planlama için orada bulunan paydaşların ayrıca bir talebi şeklinde çıktı. Bu her anlamda çok kıymetliydi. Çünkü herkes sürecin içerisinde olan herkes de hep takipte hep içerisinde bulunmaya devam etmek istiyor.

Yerel yönetimlerde; belediyelerde stratejik plan yapma zorunluluğu var. Biliyorsunuz. Her belediye başkanı geldiğiniz zaman 5 yıllık süreçte ne yapacağını ortaya koymaya çalışıyor. Oysaki biz 25 yıllık süreçte neler yapılacağını ortaya çıkartmışız. Emeklerimiz, eylem planlarımız nerelerde yoğunlaşılması gerektiği belli. Bu yerel yönetimin de el kitabı olacak bir şekilde ortaya çıkması lazım. Kendi yapacağı işleri çevre düzeni planına bakarak ana işlerini oradan almamız lazım.

Projeler farklılaştırılabilir, ihtiyaca göre değişebilir ama genel kapsamda vizyoner işlerin buradan çıkıyor olması lazım.Tüm kamu kurumları ile birlikte ,stratejik plan yapma zorunluluğu olan, birlikte. Yani yeni bir şey icat etmeye çalışıyor gibi tekrar toplantılar yapılıyor basit 1/1000'lik, 2.000'lik süreç toplantıları gibi bir şey değil. Gerçekten çok uzun vadeli, herkesin

sözünün dinlendiği, bütün bilimsel raporların ele alındığı, hepsinin tek tek analiz edildiği…Şu an 3.000 sayfayı geçen rapor var elimizde herhalde değil mi? Ve bunlardan çıktı oluşturmaya çalıştığımız süreç var. İki seneye yakın zamandır çalışılıyor. Bu çok ciddi bir elkitabı olacaktır. Yerel yönetimler ve tüm kamu kurumları için. Bunun da izlenebiliyor olması için aslında bir nevi kanun teklifi de vermeyi düşünüyoruz.

Beşinci Oturum

Planlama, Uygulama ve Eğitimi

Moderatör: **Dr. Öğr. Üyesi Arda TUNCER**

Ulusal Sorunlardan Küresel Perspektife: Türkiye'de Şehir Planlama Eğitiminin Dönüşümü Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme

Dr. Şenol ERENSOY, Tuba Peren ERENSOY

7181 Sayılı Kanun'un İmar Planlarına Etkisi: Belediye Hizmet Alanlarında Yeni Kamu Yararı ve Mülkiyet Hakkı Dengesi

Dr. Murat KİTİR

Değişimin Eşiğinde: Kent Planlama ve Kentsel Tasarım Yarışmalarının Dönüştürücü Rolü

Mehmet Nazım ÖZER, Gamze ÖZER

Değişimin Eşiğinde Şehir ve Bölge Planlama Eğitimi: Yapay Zeka Teknolojilerinin Birinci Sınıf Stüdyo Eğitiminde Kullanımı Üzerine

Doç. Dr. Aslı ULUBAŞ HAMURCU, Doç. Dr. Başak DEMİREŞ ÖZKUL

**Bu bildiri yazarın isteği üzerine yayınlanmamıştır.*

Ulusal Sorunlardan Küresel Perspektife: Türkiye'de Şehir Planlama Eğitiminin Dönüşümü Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme

Tuba Peren Erensoy
İstanbul Gelişim Üniversitesi, İİSBF - Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler (Doktora Programı)

Dr. Şenol Erensoy
Kırklareli Üniversitesi, Mimarlık Fakülesi – Şehir Bölge Planlama Bölümü (Misafir Öğretim Üyesi)

Özet

Bu çalışma, Türkiye'de şehir planlama eğitiminin dönüşümünü ulusal yapısal sorunlar ile küresel planlama eğitimi modelleri bağlamında karşılaştırmalı olarak incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın önemi, planlama eğitimi ile kentsel uygulama arasındaki uyumsuzlukların mesleki kapasite ve yerel yönetimlerin teknik yeterliliği üzerindeki etkilerini ortaya koymasından kaynaklanmaktadır. Temel problem, planlama eğitiminin niceliksel olarak yaygınlaşmasına karşın saha deneyimi, disiplinler arası bütünleşme ve kurumsal iş birliği açısından yetersiz kalmasıdır. Bu durum, eğitim ile gerçek kentsel sorunlar arasındaki bağın zayıflamasına yol açmaktadır. Çalışma, Türkiye'de planlama eğitiminin tarihsel ve kurumsal yapısını Fransa, ABD, Hollanda ve Birleşik Krallık örnekleriyle karşılaştırmalı olarak analiz eden disiplinler arası bir yöntem izlemektedir. Bulgular, uygulama temelli ve kurumsal bütünleşmesi güçlü eğitim modellerinin daha etkili sonuçlar ürettiğini göstermektedir. Bu doğrultuda çalışma, işlevsel uzmanlaşmaya dayalı çok kademeli bir planlama eğitimi modeli önermektedir.

Anahtar Kelimeler: Budunbilim, Disiplinler Arası Yaklaşım, Eğitim Modeli, Şehir Planlama Eğitimi, Uluslararası Karşılaştırma

From National Challenges to a Global Perspective: A Comparative Study on the Transformation of Urban Planning Education in Türkiye

Abstract

This study aims to examine the transformation of urban planning education in Türkiye through a comparative framework that links national structural challenges with global models of planning education. Its significance lies in revealing how the mismatch between planning education and urban practice affects professional capacity and the technical effectiveness of local governments. The central problem addressed is that, despite its quantitative expansion, planning education remains limited in practical training, interdisciplinary integration, and institutional collaboration, weakening its connection to real urban challenges. The study adopts an interdisciplinary and comparative methodology, analysing the historical and institutional structure of planning education in Türkiye alongside models in France, the United States, the Netherlands, and the United Kingdom. The findings indicate that education systems with strong practice-oriented components and institutional integration produce more effective outcomes. Accordingly, the study proposes a multi-tiered planning education model based on functional specialization.

Keywords: Educational Model, Ethnology, Interdisciplinary Approach, International Comparison, Urban Planning Education

1. Giriş

Bu çalışma, şehir planlama alanında farklı aktörlerin görüş ve değerlendirmelerine konu olan temel bir sorunsala odaklanmaktadır. Amaç, kırk yılı aşkın süre boyunca doğrudan plan üretim süreçlerinde edinilmiş mesleki deneyimin, özellikle şehir planlama eğitimi bağlamında anlamlandırılması ve aktarılmasıdır. Bu çerçevede çalışma, uygulama pratiğinden süzülen bilgi birikimini eğitim süreçleriyle ilişkilendirerek disiplinin kurumsal ve pedagojik gelişimini değerlendirmeyi hedeflemektedir. Türkiye'de şehir planlama eğitiminin kurumsallaşması, Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin şehir plancısı yetiştirmek amacıyla kurulmasıyla ivme kazanmıştır. Ancak bu süreçte ortaya çıkan birikimin, planlama pratiği ve kentsel gelişim açısından beklenen sonuçları ürettiğini söylemek güç görünmektedir. 1956 yılında kurulan ODTÜ'den günümüze uzanan dönemde, Türkiye'de çok sayıda üniversitede şehir ve bölge planlama eğitimi verilmiş; buna karşın mesleki istihdam olanaklarının sınırlı kaldığı, mezunların önemli bir bölümünün iş gücü piyasasında karşılık bulmakta zorlandığı gözlemlenmiştir. Aynı dönemde kentleşme süreçlerinin niteliği de tartışmalı bir görünüm sergilemiştir. İklim olayları ve afetler karşısında kentsel mekânın kırılganlığı, planlama ve uygulama süreçlerinin etkinliğine ilişkin soru işaretlerini artırmaktadır.

Bunun yanı sıra, toplumsal yaşam pratikleri, kültürel alışkanlıklar ve yerel ihtiyaçlarla uyumlu, çağdaş yaşam koşullarını karşılayan yerleşim çevrelerinin üretiminde de önemli sınırlılıklar dikkat çekmektedir. Konut üretiminde belirli tipolojilerin dönemsel olarak yaygınlaşması, planlama anlayışının niteliksel çeşitlilikten ziyade niceliksel üretime yöneldiğini göstermektedir. Bu durum, planlama eğitimi ile ortaya çıkan mekânsal sonuçlar arasındaki ilişkinin yeniden değerlendirilmesini gerekli kılmakta; disiplinin mevcut yönelimlerinin ve gelecekteki yönünün eleştirel biçimde sorgulanmasını gündeme getirmektedir.

Planlama disiplininde çoğu zaman yeterince tartışılmayan ya da bilindiği hâlde analitik çerçevede yeterince ele alınmayan temel bir gerçeklik bulunmaktadır: planın yalnızca mekânsal düzenleme aracı olmadığı, aynı zamanda ekonomik değer ve siyasal etki üreten bir mekanizma olduğudur. Her planlama müdahalesi, kaçınılmaz biçimde yeni değer alanları yaratmakta; bu süreçte ekonomik rantın oluşumunu ve siyasal güç ilişkilerinin yeniden yapılanmasını tetiklemektedir. Bu nedenle planlama, yalnızca teknik bir tasarım faaliyeti değil, aynı zamanda kaynak dağılımını ve güç dengelerini şekillendiren stratejik bir müdahale alanıdır. Ekonomik ve siyasal sonuçları öngörülmeden, bu dinamiklerin yönü ve etkisi denetlenmeden üretilen

planlar ise kamusal yarar üretme kapasitesini zayıflatmakta ve planlama eyleminin kendi kurucu niteliğini aşındırmaktadır.

Bu çalışma, mümkün olan en geniş ölçüde kamuya açık veri kaynaklarına dayanılarak hazırlanmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Yükseköğretim Kurulu (YÖK) ve Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Şehir Plancıları Odası (TMMOB-ŞPO) tarafından yayımlanan ve herkesin erişimine açık veriler temel alınarak oluşturulan çalışma, planlama eğitimi ve mesleki alanın mevcut durumunu nesnel göstergeler üzerinden değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Çalışma, yalnızca mevcut durumu betimlemekle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda uygulanabilir nitelikte somut önerilerle sunarak sonuçlandırılmaktadır. Bu öneriler, kesin ve nihai çözümler üretme iddiası taşımaktan ziyade, tartışma zeminini genişletmeyi ve alternatif yaklaşımların geliştirilmesine katkı sağlamayı hedeflemektedir. Bu çerçevede, önerilerin doğruluğundan bağımsız olarak yeni düşünme biçimlerine ve politika arayışlarına yön gösterici olması, çalışmanın temel başarısı olarak değerlendirilecektir.

2. Literatür Araştırması

Şehir planlama eğitimi, yalnızca teknik bilgi aktarımını değil, aynı zamanda mekânsal yönetim, kamusal politika üretimi ve toplumsal dönüşüm süreçlerini birlikte ele alan çok katmanlı bir akademik alan olarak ele alınmaktadır. Literatürde planlama eğitiminin tarihsel gelişimi, mesleki profesyonelleşme süreçleri, disiplinler arası yapısı ve uygulama ile kurduğu ilişki üzerine kapsamlı çalışmalar bulunmaktadır. Özellikle Avrupa ve Kuzey Amerika bağlamında yapılan araştırmalar, planlama eğitiminin kurumsal yapı, uygulama deneyimi ve yerel yönetimlerle iş birliği düzeyi ile doğrudan ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Stüdyo temelli öğretim modelleri, zorunlu saha çalışmaları ve mesleki akreditasyon sistemleri, planlama eğitiminin etkinliğini belirleyen temel bileşenler arasında değerlendirilmektedir. Bu çalışmalar, planlama eğitiminin yalnızca akademik bir süreç değil, aynı zamanda kamusal yönetim kapasitesinin üretildiği bir alan olduğunu göstermektedir.

Türkiye bağlamındaki literatür ise planlama eğitiminin kurumsal gelişimi, niceliksel yaygınlaşması ve mesleki uygulama ile ilişkisi üzerine yoğunlaşmaktadır. Mevcut çalışmalar, planlama eğitiminin tarihsel olarak Batı modellerinden etkilendiğini, ancak yerel yönetim yapıları, toplumsal dinamikler ve mekânsal gelişim süreçleri ile tam anlamıyla

bütünleşemediğini vurgulamaktadır. Özellikle eğitim ile uygulama arasındaki kopukluk, mesleki yetkinlik, uzmanlaşma ve kurumsal koordinasyon konularında yapısal tartışmaları beraberinde getirmektedir. Bununla birlikte uluslararası karşılaştırmalı çalışmaların sınırlı olması, Türkiye'de planlama eğitiminin küresel modellerle sistematik biçimde değerlendirilmesini zorlaştırmaktadır. Bu çalışma, söz konusu boşluğu doldurmayı hedefleyerek Türkiye'deki planlama eğitiminin dönüşümünü uluslararası örneklerle karşılaştırmalı bir perspektiften ele almaktadır.

3. Yöntem / Metodoloji

Bu çalışma, şehir planlama eğitiminin yapısal özelliklerini ve dönüşüm dinamiklerini analiz etmek amacıyla nitel araştırma yaklaşımına dayalı karşılaştırmalı bir inceleme yöntemi benimsemektedir. Araştırmada Türkiye'de şehir planlama eğitiminin tarihsel gelişimi, kurumsal örgütlenmesi ve güncel işleyişi; Fransa, Amerika Birleşik Devletleri, Hollanda ve Birleşik Krallık'taki planlama eğitimi modelleri ile karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Bu kapsamda yükseköğretim programlarının yapısı, müfredat içerikleri, uygulama bileşenleri, mesleki yetkilendirme sistemleri ve yerel yönetimlerle kurumsal ilişkiler analiz edilmiştir. Çalışmada veri kaynağı olarak akademik yayınlar, mesleki raporlar, yükseköğretim kurumlarının program içerikleri ve ilgili kurumsal düzenlemelerden elde edilen açık erişimli dokümanlar kullanılmıştır.

Araştırma sürecinde doküman analizi yöntemi ile elde edilen veriler tematik karşılaştırma çerçevesinde değerlendirilmiş; planlama eğitiminin kurumsal yapı, uygulama odaklılık, disiplinler arası bütünleşme ve mesleki uzmanlaşma boyutları üzerinden analiz edilmiştir. Bu analiz, Türkiye'deki planlama eğitiminin mevcut yapısının uluslararası örneklerle benzerlik ve farklılıklarını ortaya koymayı ve sistemin işlevsel kapasitesini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Elde edilen bulgular doğrultusunda, eğitim modeli ile mesleki uygulama arasındaki ilişki yeniden yorumlanmış ve Türkiye için çok kademeli, işlevsel uzmanlaşmaya dayalı alternatif bir planlama eğitimi modeli geliştirilmiştir.

Bölüm I: Mevcut Durumun Analizi – Nasıl ve Neden Bu Noktaya Gelindi?

Toplumsal modernleşme tartışmalarında sıklıkla gözlenen eğilimlerden biri, bireylerin ve toplumların kendilerini başka topluluklarla karşılaştırarak değerlendirme eğilimidir. Bu karşılaştırmalar çoğu zaman, başka toplumların yaşam biçimlerini daha gelişmiş, daha düzenli ya da daha arzu edilir görme

yönünde bir algı üretmektedir. Ancak bu algı, söz konusu toplumların mevcut konumlarına hangi tarihsel süreçler, kurumsal dönüşümler ve toplumsal dinamikler aracılığıyla ulaştıklarını anlamaya yönelik sistematik bir sorgulamayı her zaman beraberinde getirmemektedir. Başka bir ifadeyle, öykünülen toplumsal ve mekânsal düzenlerin arkasındaki yapısal süreçler çoğu zaman analitik olarak incelenmeden, yalnızca sonuçlarına odaklanan bir değerlendirme biçimi ortaya çıkmaktadır.

Bununla birlikte, karşılaştırmalı bakışın tek yönlü olmadığı da göz ardı edilmemelidir. Küresel etkileşim süreçlerinde her toplumun, diğer toplumlar açısından da ilgi ve merak uyandıran özgün nitelikleri bulunmaktadır. Dolayısıyla toplumsal gelişme ve mekânsal dönüşüm süreçleri yalnızca tek taraflı bir "öykünme" ilişkisi olarak değil, karşılıklı etkileşim ve seçici uyarlama biçiminde değerlendirilmelidir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinden itibaren Batı ile kurulan temasların artması, özellikle Avrupa kentleri ve yerleşim düzenleriyle karşılaşmanın yarattığı etkiyi belirginleştirmiştir. Avrupa şehirlerinin mekânsal organizasyonu, kamusal alan düzeni ve mimari karakteri, imparatorluk elitleri ve yönetsel kadrolar açısından güçlü bir referans çerçevesi oluşturmuştur. Bu karşılaşma, yalnızca gözleme dayalı bir farkındalık üretmekle kalmamış; aynı zamanda kurumsal ve mekânsal dönüşüm arayışlarını da tetiklemiştir.

1839 yılında ilan edilen ve Tanzimat reformlarının başlangıcı olarak kabul edilen Gülhane Hatt-ı Hümâyunu ile birlikte, Osmanlı yönetim yapısı ve hukuki düzeninde kapsamlı değişim süreçleri başlatılmıştır. Bu reformlar, idari ve hukuki alanların yanı sıra kentsel düzenleme pratiklerini de dolaylı olarak etkilemiş; modernleşme yönelimli kurumsal dönüşümler kent mekânının yeniden düzenlenmesine ilişkin yeni arayışları beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte, Batı'ya yönelimli bu dönüşüm çabalarının toplumsal ve mekânsal düzeyde ne ölçüde içselleştirildiği ve ne tür sonuçlar ürettiği, tarihsel olarak tartışmalı bir alan olmayı sürdürmüştür.

II. Mahmut döneminde ivme kazanan ve Cumhuriyet'in ilk yarım yüzyılında da devam eden modernleşme politikaları çerçevesinde, kentlerin fiziksel biçiminin Batılı örnekler doğrultusunda yeniden düzenlenmesi, toplumsal dönüşümün de bu yolla sağlanabileceği varsayımına dayandırılmıştır. Bu doğrultuda, yabancı mimar ve şehir plancılarının ülkeye davet edilmesi, planlama ve tasarım süreçlerinde uluslararası uzmanlığın etkin biçimde kullanılmasına yol açmıştır. Kentlerin mekânsal organizasyonunun dönüştürülmesi yoluyla toplumsal yaşamın da yeniden şekillendirilebileceği düşüncesi, uzun süre planlama politikalarının belirleyici varsayımlarından

biri olmuştur. Ancak bu yaklaşımın, toplumsal yapı ile mekânsal form arasındaki ilişkinin karmaşıklığı göz önüne alındığında, sınırlı ve tartışmalı sonuçlar ürettiği görülmektedir.

1950'li yılların ikinci yarısında, dönemin hükümeti tarafından Türkiye'de kent planlaması alanındaki kurumsal ve mesleki kapasiteyi geliştirmek amacıyla Amerikalı şehir plancısı Charles Abrams davet edilmiştir. Aslen Polonya kökenli bir Amerikalı olan Abrams, planlama faaliyetlerinin dışarıdan uzman temini yoluyla yürütülmesi yerine, yerli insan kaynağının yetiştirilmesine dayalı kurumsal bir eğitim modelinin daha sürdürülebilir olacağını vurgulamıştır. Bu yaklaşım doğrultusunda, şehir plancısı yetiştirmek amacıyla 1956 yılında yasal düzenlemeyle Orta Doğu Teknik Üniversitesi kurulmuştur. Şehir planlama eğitimi başlangıçta İdari İlimler Fakültesi bünyesinde yürütülmüş, 1960'lı yıllardan itibaren ise Mimarlık Fakültesi çatısı altında kurumsallaşarak günümüze kadar bu yapı içinde sürdürülmüştür.

Türkiye'de şehircilik alanındaki akademik kurumsallaşmanın bir diğer önemli adımı, 1953 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi bünyesinde kurulan İskân ve Şehircilik Enstitüsü'dür. Bu yapı, 1980 sonrasında Ernst Reuter İskân ve Şehircilik Araştırma ve Uygulama Merkezi adını almış; 2017 yılından itibaren Ankara Üniversitesi bünyesinde faaliyetlerini sürdürmeye devam etmiştir. Söz konusu merkez, şehircilik alanında araştırma ve uygulamayı birlikte ele alan kurumsal yapısıyla Türkiye'deki öncü akademik araştırma birimlerinden biri olarak öne çıkmaktadır.

1956 yılında şehir plancısı yetiştirmeye yönelik eğitimin başlatılmasından günümüze kadar geçen süreçte, şehir ve bölge planlama eğitimi Türkiye'de önemli ölçüde yaygınlaşmıştır. Günümüzde ülkedeki üniversitelerin önemli bir bölümünde Mimarlık Fakülteleri bünyesinde yürütülen şehir ve bölge planlama lisans programları dört yıllık bir eğitim sürecini kapsamaktadır. Programların bir kısmında eğitim dili İngilizce, büyük çoğunluğunda ise Türkçe olarak sürdürülmektedir. Bu durum, planlama eğitiminin hem ulusal hem de uluslararası akademik yönelimlerle ilişki kuran çok katmanlı bir yapı kazandığını göstermektedir.

Yükseköğretim Kurulu verilerine göre, şehir ve bölge planlama lisans programlarına yerleştirilen öğrenci sayıları yıllar itibarıyla dalgalı bir seyir izlemektedir. 2020 yılında 2276, 2023 yılında 2313 ve 2025 yılında ise 1186 öğrencinin bu programlara yerleştirilmiş olması, planlama eğitiminin niceliksel büyüklüğünün dönemsel olarak değişkenlik gösterdiğine işaret etmektedir. Bu durum, yükseköğretim politikaları, kontenjan düzenlemeleri

ve mesleki talep arasındaki ilişkinin dinamik bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

YÖK Atlas verileri, şehir ve bölge planlama bölümlerine yerleşen öğrencilerin akademik başarı düzeyleri bakımından üniversiteler arasında belirgin farklılıklar bulunduğunu ortaya koymaktadır. Bazı üniversitelerde yüksek başarı sıralamasına sahip öğrenciler programa kabul edilirken, diğer bazı üniversitelerde çok daha düşük başarı sıralamalarına sahip öğrencilerin yerleşebildiği görülmektedir. Orta Doğu Teknik Üniversitesi'ne 432,58 puan ile 62 782 taban başarı sırasındaki öğrenci girerken, Kırklareli Üniversitesi'ne 259,25 taban puan ile 521 390 taban başarı sırasındaki öğrenci, Siirt Üniversitesi'ne 230,61 taban puanlı 803.805'inci sıradaki öğrenci, İngilizce eğitim veren ve bir Vakıf Üniversitesi olan Çankaya Üniversitesi'ne ise 200,03 taban puanlı 1 152 476'ncı sıradaki öğrenci kayıt yaptırmıştır.

Bu durum, planlama eğitiminin akademik niteliği, kurumsal farklılaşma ve yükseköğretim sistemindeki hiyerarşik yapı açısından önemli bir eşitsizlik alanına işaret etmektedir. Üniversiteler arasındaki bu belirgin farklılaşma, planlama eğitiminin standartları, mesleki formasyonun niteliği ve mezunların meslek alanındaki konumları bakımından bütüncül bir değerlendirme yapılmasını gerekli kılmaktadır.

Bu veriler, şehir planlama eğitiminin kurumsal yapısı ile mesleki yetkilendirme mekanizması arasındaki ilişkinin niteliği bakımından önemli bir tartışma alanına işaret etmektedir. Farklı üniversitelerin şehir ve bölge planlama bölümlerinden mezun olan öğrenciler, eğitim gördükleri kurumlar arasındaki akademik nitelik, başarı düzeyi ya da program içeriği farklılıklarına bakılmaksızın, mezuniyet sonrasında aynı mesleki hak ve yetkilere sahip olmaktadır. Dört yıllık lisans eğitimini tamamlayarak şehir plancısı unvanını alan bir mezun, meslek odasına üyelik ve vergi kaydı işlemlerini tamamladıktan sonra Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından verilen F Grubu Plan Yapma Yeterlilik Belgesi'ni alabilmektedir. Bu belge, mevzuat çerçevesinde yaklaşık 15.000 nüfuslu bir yerleşimin planını hazırlama yetkisi anlamına gelmekte; dolayısıyla mesleğe yeni adım atan ve henüz herhangi bir uygulama deneyimi bulunmayan bir mezunun, uygun koşullar oluştuğunda bu ölçekte bir planlama sürecini üstlenebilmesini mümkün kılmaktadır.

Mesleki yetkilendirmenin deneyimden bağımsız biçimde tanımlanması, planlama pratiğinin niteliği ve kamusal sorumluluk açısından önemli tartışmaları beraberinde getirmektedir. Uluslararası uygulamalar incelendiğinde, planlama yetkisinin kademeli mesleki deneyim, denetimli

uygulama süreçleri ya da belirli yeterlilik sınavlarıyla ilişkilendirildiği görülmektedir. Bu bakımdan, mezuniyet ile plan yapma yetkisi arasındaki ilişkinin doğrudan ve deneyimden bağımsız biçimde kurulması, planlama mesleğinin uzmanlık gerektiren yapısı ile yetkilendirme mekanizması arasındaki uyumun sorgulanmasını gerekli kılmaktadır.

Mesleki yetkilendirme ile iş gücü piyasası arasındaki ilişki de benzer biçimde dikkat çekicidir. Şehir plancısı olarak mezun olan bireyler, istihdam olanaklarının sınırlı olması nedeniyle çoğu zaman kamu kurumlarında görev alabilmek için yoğun bir rekabetle karşı karşıya kalmakta; belediyeler, bakanlıklar ve bu kurumların taşra teşkilatları başlıca istihdam alanlarını oluşturmaktadır. İş gücü piyasasında karşılaşılan güçlükler, bazı mezunları serbest meslek pratiğine yönlendirmekte; mesleki büro açarak planlama hizmeti sunma yolu tercih edilebilmektedir. Bu yönelim, mesleki yetkilendirme sisteminin yapısıyla doğrudan ilişkilidir ve planlama hizmetlerinin üretim biçimini de etkilemektedir.

Planlama hizmetlerinin uygulandığı kurumsal yapı dikkate alındığında, yerel yönetim sisteminin ölçeği ve dağılımı belirleyici bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Türkiye'de 81 ilin 30'u büyükşehir belediyesi statüsündedir ve bu büyükşehirler ülke yüzölçümünün yaklaşık yarısından fazlasını, nüfusun ise önemli bir çoğunluğunu kapsamaktadır. Yerel yönetim yapısı büyükşehir belediyeleri, il belediyeleri, büyükşehir ilçe belediyeleri, ilçe belediyeleri ve bazı illerde ilçe belediyesi sınırları dışında kalan belde belediyeleri gibi farklı kurumsal düzeylerden oluşmaktadır. Bu çok katmanlı yönetsel yapı, planlama hizmetlerinin üretimi, uygulanması ve denetlenmesi süreçlerinde farklı ölçeklerde sorumluluk alanları oluşturmakta; dolayısıyla planlama mesleğinin kurumsal bağlamını doğrudan şekillendirmektedir.

Bu çerçevede belediyelerin sayısal dağılımı ve yönetsel hiyerarşisi, planlama yetkisinin kullanım alanlarını ve mesleki uygulama pratiklerinin kapsamını belirleyen temel yapısal unsurlar arasında yer almaktadır. Yerel yönetimlerin ölçek, yetki ve sorumluluk bakımından gösterdiği çeşitlilik, planlama eğitimi, mesleki yetkilendirme ve uygulama süreçleri arasındaki ilişkinin bütüncül biçimde değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

Tablo 1: Türkiye'de Belediyelerin Dağılımı

TÜRKİYE'de BELEDİYELERİN DAĞILIMI						
	adet	**%**	**nüfus (kişi)**	**%**	**alan (km²)**	**%**
Büyükşehir Belediyesi	30	37	65.446.346	76	398.97	51
İl Belediyesi	51	63	20.645.822	24	381.073	49
Büyükşehir İlçe Belediyesi	519					
İlçe Belediyesi	403					
Belde Belediyesi	404					
Türkiye (TOPLAM)	**1407**	**100**	**86.092.168**	**100**	**780.043**	**100**

Türkiye genelinde bulunan 81 ilin tamamında faaliyet gösteren toplam 208 devlet ve vakıf üniversitesi bulunmaktadır. Bu üniversitelerin 36'sında lisans düzeyinde şehir ve bölge planlama eğitimi verilmektedir. Bu durum, planlama eğitiminin yükseköğretim sistemi içinde belirli ölçüde yaygınlaşmış olmakla birlikte, mekânsal dağılım açısından homojen bir yapı sergilemediğini göstermektedir.

Yerel yönetim yapısı ile planlama eğitimi veren üniversitelerin coğrafi dağılımı birlikte değerlendirildiğinde, dikkat çekici bir kurumsal eşitsizlik ortaya çıkmaktadır. Büyükşehir belediyesi statüsüne sahip 30 ilin yalnızca 17'sinde, toplam 25 üniversite bünyesinde şehir ve bölge planlama lisans programı bulunmaktadır. Buna karşılık, büyükşehir statüsüne sahip 13 ilde planlama eğitimi veren herhangi bir lisans programı yer almamaktadır.

Benzer bir durum il belediyesi statüsündeki yerleşimler açısından da gözlemlenmektedir. İl belediyesine sahip 9 ilde toplam 10 üniversite bünyesinde şehir ve bölge planlama eğitimi verilmekte; buna karşılık 42 ilde bu alanda lisans düzeyinde eğitim sunan herhangi bir bölüm bulunmamaktadır. Bu dağılım, planlama eğitiminin coğrafi erişilebilirliği ve bölgesel akademik kapasitenin gelişimi bakımından belirgin farklılıklar bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, şehir ve bölge planlama eğitimi ile yerel yönetim ölçekleri arasındaki mekânsal uyumsuzluk, planlama kapasitesinin bölgesel dağılımı, yerel uzmanlaşma imkânları ve mesleki insan kaynağının üretimi açısından yapısal bir dengesizliğe işaret etmektedir. Bu durum, planlama eğitiminin yalnızca niceliksel büyüklüğüyle değil, aynı zamanda mekânsal konumlanışı ve kurumsal yerleşimiyle birlikte değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Tablo 2 : İllerde Şehir ve Bölge Planlama Bölümleri ile Özel Şehir Planlama Bürolarının Dağılımı

İLLERDE ŞEHİR ve BÖLGE PLANLAMA BÖLÜMLERİ ve ÖZEL ŞEHİR PLANLAMA BÜROLARI'nın DAĞILIMI (ocak 2026)						
	adet	%	Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	%	Özel Şehir Planlama Büroları	%
Büyükşehir Belediyesi Olan İller	30	37	var 17 adet	57	var 29 adet	97
			yok 13 adet	43	yok 1 adet	3
İl Belediyesi	51	63	var 9 adet	18	var 42 adet	82
			yok 42 adet	82	yok 9 adet	18

Bir kentte üniversite bünyesinde şehir ve bölge planlama lisans programının bulunması, o kentin planlama pratiğinin niteliği ya da planlı gelişim düzeyi

hakkında doğrudan bir gösterge olarak değerlendirilemez. Akademik varlığın mekânsal planlama süreçlerine etkisi, yalnızca bölümün varlığıyla değil, bu bölümlerin mesleki uygulama alanlarıyla kurduğu ilişkinin niteliğiyle belirlenmektedir.

Yükseköğretim Kurulu'nun açık kaynak verilerine dayanan 2023 yılı bilgileri, şehir ve bölge planlama bölümlerinde görev yapan öğretim üyelerinin mesleki uygulama deneyimi açısından sınırlı bir dağılıma sahip olduğunu göstermektedir. Toplam 310 öğretim üyesi içerisinde yalnızca küçük bir kısmının kamu kurumları veya özel sektör bünyesinde doğrudan planlama pratiğine katıldığı görülmektedir. Buna göre öğretim üyelerinin yaklaşık %4'ü bakanlıklarda, %7'si belediyelerde ve %16'sı özel planlama bürolarında mesleki deneyim edinmiştir. Geriye kalan çoğunluğun ise akademik kurumlar dışında doğrudan uygulama deneyimi bulunmamaktadır.

Bu tablo, planlama eğitimi ile uygulama pratiği arasındaki ilişkinin sınırlı düzeyde kurulduğuna işaret etmektedir. Özellikle farklı ölçeklerde plan üretim süreçlerinde aktif rol almış ya da doğrudan planlama çalışmalarına imza atmış akademik personel sayısının oldukça düşük olması, kuramsal bilgi üretimi ile uygulama deneyimi arasındaki etkileşimin zayıf kaldığını göstermektedir. Bu durum, planlama eğitiminin mesleki pratikle bütünleşme düzeyi ve uygulamaya dönük bilgi aktarımının niteliği açısından yeniden değerlendirilmesi gereken yapısal bir meseleye işaret etmektedir.

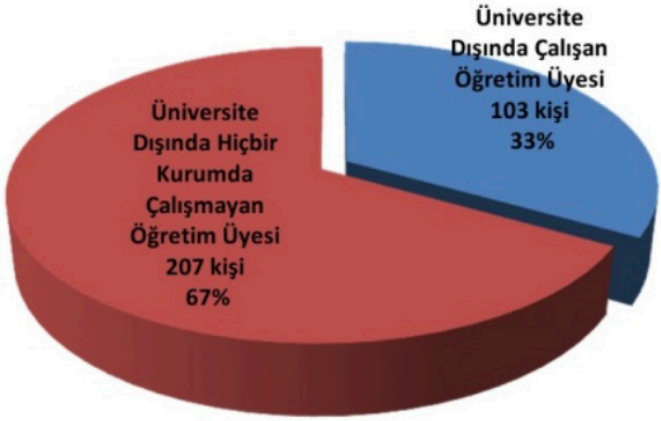

Şekil 1: Şehir ve Bölge Planlama Bölümleri' ndeki Öğretim Üyelerinin Kurum Dışı Çalışmaları (Kaynak: YÖK_ aralık'2023)

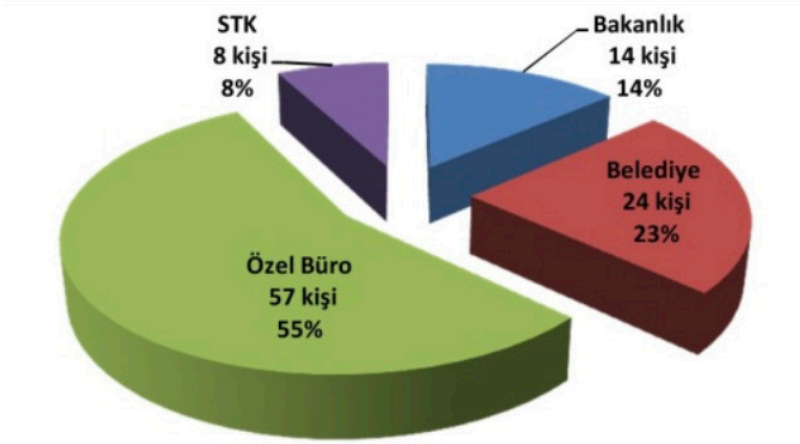

Şekil 2: Şehir ve Bölge Planlama Bölümleri' nde Kurum Dışı Çalışan Öğretim Üyelerinin Çalıştıkları Kurumlara Göre Dağılımı (Kaynak: YÖK _ aralık'2023)

Şehir plancısı yetiştiren şehir ve bölge planlama bölümlerinin akademik kadro yapısı incelendiğinde, öğretim üyesi sayısı bakımından dikkat çekici bir yetersizlik ortaya çıkmaktadır. Bölümler bazında yapılan değerlendirmeler, önemli bir kısmında akademik kadronun oldukça sınırlı olduğunu göstermektedir. Buna göre bölümlerin %78'inde 10 ve altında, %61'inde 7 ve altında, %14'ünde ise 5 ve altında öğretim üyesi görev yapmaktadır. Bu dağılım, planlama eğitiminin kurumsal kapasitesi ve eğitim-öğretim faaliyetlerinin sürdürülebilirliği açısından önemli yapısal sınırlılıklara işaret etmektedir.

Akademik kadroların sayısal yetersizliği, planlama eğitiminin niteliği, araştırma üretimi ve uygulamaya dönük uzmanlaşma alanlarının gelişimi bakımından doğrudan belirleyici bir unsur olarak değerlendirilebilir. Bu ölçekte sınırlı kadro yapılarıyla, karmaşık kentsel sorunlara çözüm üretebilecek, disiplinler arası bilgi birikimini geliştirebilecek ve planlama pratiğini niteliksel olarak ileri taşıyabilecek bir eğitim sisteminin nasıl sürdürülebileceği önemli bir tartışma konusudur. Planlama eğitiminin toplumsal ve mekânsal dönüşüm hedefleriyle uyumlu biçimde gelişebilmesi, yalnızca programların varlığıyla değil, aynı zamanda bu programları destekleyen kurumsal kapasitenin yeterliliğiyle doğrudan ilişkilidir.

Planlama hizmetlerinin üretildiği başlıca uygulama alanlarından biri olan özel planlama bürolarının coğrafi dağılımı da benzer biçimde dengesiz bir yapı sergilemektedir. Büyükşehir belediyesi statüsüne sahip illerin büyük çoğunluğunda özel planlama büroları faaliyet gösterirken, bazı

büyükşehirlerde bu tür büroların bulunmaması dikkat çekicidir. Büyükşehir statüsünde olmayan iller açısından da benzer bir eşitsizlik söz konusudur; bazı illerde planlama büroları yoğunlaşırken, bazı illerde bu tür mesleki yapılanmalar hiç bulunmamaktadır. Ayrıca planlama bürosu bulunmayan il sayısının son yıllarda artış göstermesi, planlama hizmetlerinin mekânsal erişilebilirliği ve sektörel sürdürülebilirliği açısından olumsuz bir eğilime işaret etmektedir.

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Şehir Plancıları Odası'nın farklı yıllara ait verileri birlikte değerlendirildiğinde, özel planlama bürolarının sayısal dağılımı ve sektörel görünümü bakımından olumlu bir gelişim trendinden söz etmek güç görünmektedir. Bu durum, planlama eğitimi, mesleki istihdam ve uygulama kapasitesi arasındaki ilişkinin bütüncül biçimde ele alınmasını gerektiren yapısal bir soruna işaret etmektedir.

Tablo 3: ŞPO'ya Kayıtlı Özel Şehir Planlama Bürolarının İllere ve Karne Gruplarına Göre Dağılımı, Aralık 2023

TMMOB Şehir Plancıları Odası Tescilli Özel Planlama Büroları (Aralık'2023) (Kaynak; TMMOB-ŞPO İnternet Sitesi)								
BELEDİYELER	KARNE GRUPLARI						TÜRKİYE TOPLAM	%
	A	B	C	D	E	F		
Büyükşehir Belediyeleri	117	21	53	36	61	251	539	75
İl Belediyeleri	4	3	9	18	27	119	180	25
TÜRKİYE TOPLAM	**121**	**24**	**62**	**54**	**88**	**370**	**719**	**100**

Türkiye'de faaliyet gösteren özel planlama bürolarının sayısal gelişimi incelendiğinde, son yıllarda dikkat çekici bir daralma eğilimi ortaya çıkmaktadır. Aralık 2023 verilerine göre toplam 719 olan özel planlama bürosu sayısı, iki yıl gibi kısa bir süre içinde önemli ölçüde azalarak 427'ye gerilemiştir. Bu durum, yaklaşık %59,28 oranında bir küçülmeye işaret etmekte olup planlama hizmetleri sektörünün kurumsal kapasitesi ve sürdürülebilirliği açısından dikkatle değerlendirilmesi gereken bir gelişmedir.

Söz konusu azalma, büro grupları bazında da belirgin biçimde gözlemlenmektedir. En büyük düşüşler, planlama yetki kapsamı bakımından farklı ölçeklerde faaliyet gösterebilen A ve F grubu bürolarda gerçekleşmiştir. 2023 yılında 121 olan A grubu büro sayısı 2026 yılında 86'ya gerilerken, daha küçük ölçekli planlama yetkisine sahip F grubu büroların sayısı aynı dönemde 370'ten 178'e düşmüştür.

Bu tablo, planlama hizmetlerinin üretildiği özel sektör yapısının kısa süre

içinde önemli ölçüde daraldığını ve özellikle alt ölçekli planlama faaliyetlerinin yürütüldüğü büro türlerinde belirgin bir çözülme yaşandığını göstermektedir. Özel planlama bürolarındaki bu gerileme, planlama piyasasının ekonomik koşulları, kamu ihale süreçleri, mesleki rekabet yapısı ve sektörel sürdürülebilirlik gibi çok boyutlu etkenlerle birlikte değerlendirilmesi gereken yapısal bir dönüşüme işaret etmektedir.

Tablo 4: ŞPO'ya Kayıtlı Özel Şehir Planlama Bürolarının İllere ve Karne Gruplarına Göre Dağılımı, Ocak 2026

TMMOB Şehir Plancıları Odası Tescilli Özel Planlama Büroları (Ocak'2026) (Kaynak; TMMOB-ŞPO İnternet Sitesi)								
BELEDİYELER	KARNE GRUPLARI						TÜRKİYE TOPLAM	%
	A	B	C	D	E	F		
Büyükşehir Belediyeleri	83	17	24	20	63	126	333	78
İl Belediyeleri	3	2	7	14	16	52	94	22
TÜRKİYE TOPLAM	**86**	**19**	**31**	**34**	**79**	**178**	**427**	**100**

Özel planlama bürolarının sayısındaki gerileme, büyük kentler ölçeğinde incelendiğinde daha belirgin bir görünüm kazanmaktadır. Özellikle Ankara'da gözlenen azalma, diğer illerle karşılaştırıldığında dikkat çekici bir düzeye ulaşmıştır. A grubu planlama bürosu sayısı Ankara'da 2023 yılında 50 iken 2026 yılında 26'ya gerilemiştir. Benzer eğilim İstanbul ve Bursa'da da görülmektedir; İstanbul'da A grubu büro sayısı 12'den 8'e, Bursa'da ise 13'ten 8'e düşmüştür.

F grubu planlama bürolarında yaşanan daralma ise daha da belirgindir. Ankara'da 2023 yılında 29 olan F grubu büro sayısının 2026 yılında yalnızca 3'e kadar gerilemiş olması, alt ölçekli planlama hizmetlerinin üretim kapasitesinde ciddi bir çözülmeye işaret etmektedir. İstanbul'da da benzer bir azalma gözlenmiş; 32 olan F grubu büro sayısı 18'e düşmüştür. Bu veriler, planlama hizmetlerinin en yoğun üretildiği metropol alanlarda dahi özel sektörün kurumsal kapasitesinin hızla daraldığını göstermektedir.

Özel planlama bürolarındaki bu belirgin küçülme, mesleki istihdam olanakları açısından doğrudan sonuçlar doğurmaktadır. Kamu kurumlarında istihdam imkânı bulamayan şehir plancıları için alternatif bir çalışma alanı oluşturan özel büroların sayısındaki azalma, serbest meslek pratiği yoluyla mesleki faaliyet yürütme olanağını da giderek sınırlamaktadır. Bu durum, planlama mesleğinin iş gücü piyasasındaki konumunun zayıfladığını ve mesleki sürdürülebilirlik açısından yeni yapısal sorunların ortaya çıktığını göstermektedir.

Bölüm II: Batı Deneyimi ve Öykünülen Kentsel Model

Orta Asya bozkırlarından Anadolu'ya uzanan uzun tarihsel göç sürecinin ardından karşılaşılan yerleşik kentsel yapı, göçebe yaşam kültüründen gelen topluluklar için önemli bir dönüşüm alanı oluşturmuştur. Anadolu coğrafyasının yoğun yerleşim ağı ve köklü şehir geleneği, farklı mekânsal örgütlenme biçimlerine alışkın topluluklar açısından yeni bir deneyim alanı yaratmıştır. Bununla birlikte, tarihsel olarak güçlü bir uyum ve dönüşüm kapasitesine sahip olan Türk toplulukları, Anadolu'nun yerleşik kent kültürüyle kısa sürede etkileşime girerek bu mekânsal düzen içinde yaşam pratiklerini yeniden şekillendirmiştir. Böylece Anadolu'daki yerleşik toplumsal ve mekânsal düzenle bütünleşen yeni bir tarihsel süreklilik ortaya çıkmıştır.

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde, tarihsel dönüşüm süreçlerinin ardından Anadolu'da yeni bir ulus-devlet inşa edilirken, kentlerin fiziksel ve kurumsal yapısının yeniden düzenlenmesi temel hedeflerden biri hâline gelmiştir. Bu süreçte Avrupa kentleri, modernleşmenin mekânsal temsili olarak güçlü bir referans noktası oluşturmuştur. Ancak çoğu zaman gözden kaçırılan temel husus, Anadolu'daki tarihsel kent formasyonları ile Avrupa şehirlerinin farklı tarihsel, kültürel ve kurumsal süreçler içinde gelişmiş olmasıdır. Bu nedenle Avrupa kent modelinin yalnızca fiziksel biçim üzerinden aktarılmasının, farklı tarihsel koşullara sahip toplumsal yapılarda aynı sonuçları üretmesi beklenemezdi. Kent biçimi ile toplumsal yapı arasındaki ilişkinin tarihsel özgüllüğü, mekânsal modellerin doğrudan aktarımının sınırlı kalmasının başlıca nedenlerinden biridir.

Mekânın düzenlenmesi ve kentlerin biçimlenmesi konusundaki kuramsal tartışmaların kökeni oldukça eskiye uzanmaktadır. Roma dönemi mimarlık kuramcısı Vitruvius, De Architectura adlı eserinde mimarlık ve şehir planlamasını yalnızca teknik bir faaliyet olarak değil, çok disiplinli bir bilgi alanı olarak ele almıştır. Vitruvius'a göre mimarlık eğitimi, farklı bilim ve sanat alanlarının bütünleşmesiyle oluşan kapsamlı bir bilgi birikimini gerektirir. Bu bilgi hem pratik deneyime hem de kuramsal kavrayışa dayanmalıdır. Pratik, tasarımın maddi dünyada uygulanmasına ilişkin beceriyi ifade ederken; teori, üretilen yapının akıl yoluyla temellendirilmesi, açıklanması ve gerekçelendirilmesini mümkün kılar.

Vitruvius'un vurguladığı üzere, yalnızca uygulama deneyimine dayanan bir yaklaşımın kalıcı ve etkili sonuçlar üretmesi güçtür; benzer biçimde yalnızca kuramsal bilgiye dayalı bir yaklaşım da somut gerçeklikten kopma riski taşır. Buna karşılık, kuramsal bilgi ile uygulama deneyimini birlikte taşıyan mesleki formasyon, mekânsal üretimin niteliğini belirleyen temel

unsurdur. Bu yaklaşım, kent planlama eğitiminin tarihsel ve kuramsal temelleri açısından bugün de geçerliliğini koruyan önemli bir referans noktası oluşturmaktadır.

Vitruvius'un De Architectura adlı eserinde ele aldığı konular, yalnızca kendi döneminin mimarlık ve şehircilik anlayışını yansıtmakla kalmamakta; aynı zamanda mekânsal düzenleme, yapı üretimi ve mesleki eğitim konularında bugün dahi tartışılabilecek kapsamlı ilkeler ortaya koymaktadır. Bu metnin kaleme alındığı tarih göz önüne alındığında, Avrupa kent geleneğinin kuramsal ve pratik temellerinin yaklaşık iki bin yılı aşan bir birikime dayandığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla günümüzde öykünülen Avrupa kent mimarlığı ve planlama pratiği, kısa süreli ya da yalnızca teknik bir eğitim sürecinin ürünü değil; uzun tarihsel süreklilikler, kurumsal deneyim ve birikimli bilgi üretimiyle şekillenmiş bir gelişim hattının sonucudur.

Bu durum, mesleki eğitim ile yetkinlik arasındaki ilişkinin nasıl kurulduğu sorusunu da gündeme getmektedir. Sanat ve tasarım alanlarında yaygın olarak kabul edildiği üzere, belirli mesleki disiplinlere giriş sürecinde temel yetenek ve hazırlık düzeyi önemli bir belirleyici olarak değerlendirilmektedir. Buna karşılık şehir ve bölge planlama eğitimine kabul süreçlerinde, adayların mekânsal algı, çizim becerisi ya da tasarım deneyimi gibi alanlardaki ön hazırlıklarının çoğu zaman belirleyici olmadığı görülmektedir. Bu durum, planlama eğitiminin başlangıç aşamasında mesleki formasyonun hangi temeller üzerine inşa edildiği sorusunu tartışmaya açmaktadır.

Batı Avrupa'da mimarlık ve planlama eğitimine ilişkin kurumsal gelenekler incelendiğinde, mesleki formasyonun uzun süreli bilgi birikimi ve seçici eğitim süreçleriyle ilişkilendirildiği görülmektedir. Özellikle mimarlık eğitimi, yalnızca teorik bilgiye değil, aynı zamanda çizim, gözlem ve tasarım yetkinliğine dayalı bir hazırlık sürecini gerektirmektedir. Bu yaklaşım, mekânsal üretimin hem düşünsel hem de uygulamaya dönük boyutlarının eş zamanlı geliştirilmesini hedeflemekte; Vitruvius'un yüzyıllar önce vurguladığı teori ve pratiğin bütünlüğü ilkesinin modern eğitim kurumlarında da sürdürüldüğünü göstermektedir.

Genel olarak ülkeler, planlama ve mekânsal düzenleme alanındaki eğitim modellerini kendi toplumsal ve kurumsal ihtiyaçları doğrultusunda şekillendirmektedir. Bu nedenle planlama eğitiminin yapısı, her ülkenin öncelikli sorun alanları ve yönetsel organizasyon biçimiyle yakından ilişkilidir. Bu çerçevede, Fransa'da 1959 yılında lisansüstü düzeyde eğitim vermek üzere Paris'te kurulan École des Ingénieurs de la Ville de Paris, şehir mühendisliği alanında uzman yetiştirmeyi amaçlayan özgün bir kurumsal model sunmaktadır.

Bu kuruma kabul edilen öğrenciler, Fransa'daki ve uluslararası düzeydeki seçkin yükseköğretim kurumlarından mezun adaylar arasından rekabetçi sınav süreçleriyle belirlenmektedir. Eğitim süreci, kuramsal öğretim ile uygulamayı doğrudan bütünleştiren bir yapıya sahiptir. Öğrenciler eğitimleri boyunca kamusal sistem içinde görev alan personel statüsünde değerlendirilmekte ve bu süreçte düzenli bir mali destekten yararlanmaktadır. Kurumun mezunları, uzun yıllardır kamu yönetimi ve kent yönetimi alanlarında üst düzey görevler üstlenen uzman kadroların oluşumuna katkı sağlamaktadır.

Benzer kurumsal modeller, Avrupa'nın diğer ülkelerinde ve Birleşik Krallık'ta da farklı biçimlerde karşımıza çıkmaktadır. Bu örnekler, planlama ve mekânsal düzenleme alanındaki eğitimin uygulama deneyimiyle bütünleştiği, seçici ve uzmanlaşmaya dayalı yapılar üzerinden kurumsallaştığını göstermektedir. Bu bağlamda Avrupa'daki planlama eğitimi, tarihsel süreklilik, mesleki seçicilik ve uygulama temelli öğrenme süreçlerinin bir arada işlediği bütüncül bir model olarak değerlendirilebilir. Bu kurumların ortak özelliklerinden biri, şehir planlamasını yalnızca kentsel ölçekte fiziksel düzenleme faaliyeti olarak değil, ülkesel mekânsal organizasyonun bütüncül bir bileşeni olarak ele almalarıdır. Planlama süreçleri, ulusal mekânsal politikalar, arazi kullanımı ve mülkiyet rejimleriyle doğrudan ilişkilendirilmekte; bu nedenle şehir planlaması çoğu ülkede arazi hukuku ve kamu yönetimi çerçevesi içinde kurumsallaşmaktadır. Böylece planlama, teknik bir tasarım pratiğinden ziyade, hukuki, yönetsel ve mekânsal düzenleme mekanizmalarının kesişiminde yer alan bütünleşik bir kamusal müdahale alanı olarak konumlandırılmaktadır.

4. Çözüm / Bulgular

Türkiye'de şehir planlama alanında 19. yüzyılın ilk yarısından günümüze uzanan yapısal sorunların, tek bir çalışma ile bütünüyle çözüme kavuşturulamayacağı açıktır. Bununla birlikte, uzun yıllara yayılan mesleki deneyim ve uygulama süreçlerinde karşılaşılan sorunların sistematik biçimde değerlendirilmesi, çözüm arayışları açısından önemli bir birikim sunmaktadır. Bu çalışma kapsamında ortaya konulan değerlendirmeler, kırk yılı aşkın mesleki gözlem ve deneyimin sağladığı bir perspektife dayanmaktadır.

Karşılaştırmalı gözlemler, farklı toplumların kentlerini kendi tarihsel birikimleri, kültürel kodları ve kurumsal deneyimleri doğrultusunda, uzun süreli ve kademeli süreçler içinde biçimlendirdiklerini göstermektedir. Bu

durum, mekânsal düzenin yalnızca teknik bilgiyle değil, aynı zamanda toplumsal süreklilik ve kültürel uyumla üretildiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla planlama pratiğinde dışsal modellerin yüzeysel biçimde aktarılması yerine, yerel toplumsal yapı, kültürel pratikler ve yaşam biçimleriyle uyumlu özgün yaklaşımların geliştirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, kentsel mekânın biçimlenmesine yön veren ilkelerin, yerel toplumsal deneyimin güncel koşullar içinde yeniden yorumlanmasıyla oluşturulması temel bir gereklilik olarak değerlendirilebilir.

Bu çerçevede öncelikli adım, mevcut durumun bütüncül ve nesnel biçimde değerlendirilmesidir. Planlama sisteminin mevcut kapasitesi, kurumsal yapısı, insan kaynağı, yönetsel organizasyonu ve uygulama sonuçları birlikte analiz edilmeden kalıcı çözümler geliştirilmesi mümkün değildir. Durum tespiti, potansiyel olanakların ve yapısal gereksinimlerin belirlenmesi açısından temel bir başlangıç noktasıdır.

Planlama alanındaki kurumsal ve mesleki sorunlar dikkate alındığında, eğitim sisteminin mevcut yapısının da yeniden ele alınması gerektiği görülmektedir. Eğitim kurumlarının yalnızca niceliksel düzenlemelerle değil, işlevsel ihtiyaçlara dayalı bütüncül bir yeniden yapılanma perspektifiyle değerlendirilmesi gerekmektedir. Mevcut yerel yönetim sistemi, yönetsel ölçekler ve hizmet ihtiyaçları dikkate alınarak, farklı mesleki uzmanlık düzeylerine karşılık gelen kademeli bir eğitim modeli oluşturulması planlama kapasitesinin geliştirilmesi açısından önemli bir seçenek olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda, planlama süreçlerinde teknik uygulama, veri üretimi ve operasyonel görevleri üstlenecek ara kademe meslek elemanlarının yetiştirilmesi ile stratejik planlama, altyapı sistemleri, mekânsal analiz ve yönetsel koordinasyon alanlarında uzmanlaşacak yüksek nitelikli meslek gruplarının ayrı eğitim programlarıyla yetiştirilmesi, işlevsel bir mesleki yapı oluşturabilir. Planlama sisteminin farklı ölçeklerdeki ihtiyaçları, eğitim düzeyleri ve mesleki sorumluluk alanları arasındaki ilişkinin açık biçimde tanımlanmasını gerektirmektedir.

Özellikle yerel yönetimlerin altyapı planlaması, nüfus projeksiyonları, mekânsal büyüme öngörüleri ve teknik sistemlerin bütünleşik yönetimi gibi alanlarda uzmanlaşmış kadrolara duyulan gereksinim, planlama eğitiminin içerik ve yönelimlerinin yeniden gözden geçirilmesini gerekli kılmaktadır. Kentsel altyapı sistemlerinin planlanması ve yönetimi, uzun vadeli öngörü, teknik bilgi ve disiplinler arası koordinasyon gerektiren karmaşık süreçlerdir. Bu süreçlerin yeterli teknik ve analitik donanıma sahip kadrolar tarafından yürütülmemesi, mekânsal sistemlerin sürekli yeniden düzenlenmesine ve kaynakların verimsiz kullanımına yol açabilmektedir.

Sonuç olarak, planlama pratiğinin sürdürülebilirliği yalnızca kurumsal yapılanma ya da teknik kapasite ile değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel bağlamla uyumlu mekânsal üretim anlayışıyla ilişkilidir. Her toplum, kendi tarihsel deneyimi, yaşam pratikleri ve kültürel değerleri doğrultusunda mekânsal düzenini biçimlendirir. Bu nedenle planlama yaklaşımının, yerel toplumsal yapıyı dışlayan veya başka bağlamlardan doğrudan aktarılan modeller yerine, toplumsal özgüllüğü dikkate alan bütüncül bir anlayışla geliştirilmesi gerekmektedir. Kentlerin sürdürülebilir biçimde gelişebilmesi, ancak bu özgünlük ile kurumsal kapasitenin dengeli biçimde bütünleştirilmesiyle mümkün olacaktır.

1970'li yıllardan itibaren Türkiye'de iç göç hareketleri, özellikle büyük metropollerin çevresinde çok katmanlı bir yerleşim ve mülkiyet yapısının oluşmasına yol açmıştır. Farklı kentlerden İstanbul'a yönelen nüfusun önemli bir bölümü, zaman içinde yalnızca yerleştikleri metropolde değil, aynı zamanda ülkenin farklı kıyı bölgelerinde de ikinci ve üçüncü konut edinme eğilimi göstermiştir. Bu süreç, Marmara, Ege ve Akdeniz kıyılarında mevsimsel kullanım amacıyla oluşturulan konut stokunun önemli ölçüde artmasına neden olmuştur. Söz konusu konutların büyük bölümü, sürekli kullanım yerine dönemsel yerleşimlere hizmet eden, ancak altyapı ve hizmet gereksinimleri bakımından kalıcı yerleşimlerle benzer talepler üreten mekânsal bir yapı ortaya çıkarmaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumu verileri, yılın büyük bölümünde 30.000–50.000 aralığında nüfusa sahip olan kıyı yerleşimlerinin, yaz aylarında nüfuslarının birkaç katına ulaşarak 200.000–300.000 kişilik geçici yerleşim yoğunluklarına sahne olduğunu göstermektedir. Bu mevsimsel nüfus dalgalanmaları, altyapı kapasitesi, ulaşım sistemleri, çevresel sürdürülebilirlik ve hizmet sunumu açısından klasik yerleşim planlama yaklaşımlarının ötesinde özel çözümler gerektirmektedir. Süreklilik göstermeyen ancak yüksek yoğunluk yaratan bu nüfus hareketleri, planlama süreçlerinde zaman, kullanım ve nüfus değişkenlerinin birlikte ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Kısacası, bu ve buna benzer sorunlarımıza çözüm üretebilecek "şehirci"lerimizi yetiştirecek bölümlere gereksinimimiz bulunmaktadır. Zira "şehirci"lerimizin bize özgü yaşam biçimlerimizi anlatan çalışmaları olmaksızın plan çizmemiz pek mümkün görünmemektedir.

Bu tür özgün yerleşim dinamikleri, yalnızca teknik planlama araçlarıyla değil, toplumsal yaşam pratiklerini, mülkiyet kültürünü ve mekânsal kullanım alışkanlıklarını bütüncül biçimde analiz edebilen uzmanlık alanlarını gerekli kılmaktadır. Türkiye'ye özgü yerleşim ve konut edinme

davranışlarını kavramsallaştırabilecek, mevsimsel nüfus hareketlerini planlama sistemine entegre edebilecek ve toplumsal yaşam biçimleri ile mekânsal düzen arasındaki ilişkiyi çözümleyebilecek şehircilik uzmanlarına duyulan ihtiyaç bu noktada belirginleşmektedir. Yerel yaşam biçimlerini ve mekânsal kullanım pratiklerini analitik olarak ortaya koyan çalışmaların yokluğunda, planlama süreçlerinin toplumsal gerçeklikle uyumlu ve sürdürülebilir sonuçlar üretmesi güç görünmektedir.

Şehircilik alanında toplumsal yaşam biçimlerini, kültürel pratikleri ve mekânsal davranış kalıplarını bütüncül biçimde analiz edebilecek uzmanların yetiştirilmesi, yalnızca teknik planlama eğitimiyle sınırlı bir akademik çerçeveden ziyade, güçlü bir sosyal bilimler altyapısını gerektirmektedir. Bu nedenle şehircilik formasyonunun, köklü akademik geleneğe sahip; edebiyat, sosyoloji, felsefe ve benzeri alanlarda kurumsallaşmış bilgi birikimi bulunan üniversiteler bünyesinde geliştirilmesi, disiplinin toplumsal ve kültürel boyutlarını kavrayabilen bir uzmanlık yapısının oluşması açısından önem taşımaktadır. Kentin yalnızca fiziksel bir mekân değil, aynı zamanda tarihsel, kültürel ve toplumsal ilişkiler ağının ürünü olduğu dikkate alındığında, şehircilik eğitiminin bu çok katmanlı yapıyı çözümleyebilecek kuramsal derinlikle desteklenmesi gerekmektedir.

Planlama yetkilerinin kurumsal dağılımı da Türkiye'de şehir planlama pratiğinin dönüşümünde belirleyici olmuştur. 1984 yılında yürürlüğe giren 3194 sayılı İmar Kanunu ile belediyelere plan yapma ve onaylama yetkisinin verilmesi, planlama süreçlerinde merkezi yapıdan yerel yönetime doğru önemli bir yetki devrini ifade etmektedir. Bu düzenleme, yerel ihtiyaçların yerinde değerlendirilmesi ve karar süreçlerinin yerelleştirilmesi bakımından ilkesel olarak önemli bir adım olarak görülse de uygulamada etkin denetim ve koordinasyon mekanizmalarının yeterince kurumsallaşmaması çeşitli tartışmaları beraberinde getirmiştir. Özellikle arazi kullanım kararlarının yerel düzeydeki uygulamaları, bazı bölgelerde tarımsal alanların farklı kullanımlara açılması gibi geri dönüşü zor mekânsal sonuçlar doğurmuştur. Bu durum, planlama yetkisinin yerelleşmesi ile kamusal denetim ve bütüncül mekânsal politika üretimi arasındaki dengenin önemini ortaya koymaktadır.

Türkiye'de geçmişte planlama faaliyetlerinin yürütüldüğü merkezi ve yarı merkezi kurumsal yapılar da planlama pratiğinin örgütlenme biçimi açısından dikkat çekicidir. Devlet Planlama Teşkilatı, nazım plan büroları ve İller Bankası bünyesindeki planlama birimleri, belirli ölçeklerde plan üretimi gerçekleştiren ve bu planlara kurumsal sorumluluk çerçevesinde imza atan yapılar olarak işlev görmüştür. Daha sonraki dönemde planlama

yetkilerinin yerel yönetimlere devredilmesiyle birlikte, plan üretim süreçlerinin örgütlenme biçimi de değişmiş; yerel yönetimler bünyesinde farklı kurumsal yapılanmalar ortaya çıkmıştır. Ancak bazı belediye iştirakleri veya danışmanlık kuruluşları, yasal çerçeve içinde doğrudan plan yapma yetkisine sahip olmaksızın daha çok analitik etüt, veri üretimi ve stratejik değerlendirme faaliyetleri yürütmekle sınırlı kalmıştır. Bu durum, plan üretimi ile planlama sürecini destekleyen analitik çalışmalar arasındaki kurumsal ayrışmayı göstermektedir.

Planların hangi kurumsal düzeyde, hangi yöntemlerle ve hangi sorumluluk mekanizmalarıyla hazırlanması gerektiği, başlı başına kapsamlı bir araştırma alanıdır. Bununla birlikte planlama kapasitesinin niceliksel boyutu da tartışılması gereken önemli bir konudur. Mevcut veriler, ülke genelindeki planlama faaliyetlerinin yürütülmesi için gerekli mesleki insan kaynağının belirli bir ölçeğin üzerinde olduğunu, ancak bu ihtiyacın eğitim sistemi tarafından üretilen mezun sayısıyla her zaman örtüşmediğini göstermektedir. Meslek odası verilerine dayalı değerlendirmeler, yıllık mezun sayısının planlama hizmetlerinin fiili talebiyle karşılaştırıldığında önemli bir dengesizlik ortaya çıkardığını düşündürmektedir.

Bu bağlamda planlama eğitiminin niceliksel genişlemesi ile mesleki istihdam olanakları arasındaki ilişkinin yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. İnsan kaynağı planlamasının, ülkenin planlama kapasitesi, kurumsal ihtiyaçları ve mesleki talep yapısıyla uyumlu biçimde düzenlenmemesi hem eğitim sisteminde hem de meslek alanında kaynak kullanımının etkinliği açısından tartışmalı sonuçlar doğurabilmektedir. Dolayısıyla planlama eğitiminin kapsamı, ölçeği ve yönelimi, yalnızca akademik genişleme perspektifiyle değil, kamusal ihtiyaçlar ve mesleki sürdürülebilirlik ölçütleri birlikte dikkate alınarak ele alınmalıdır.

Tablo 5: Plancılar üzerine öneri

BELEDİYELER ve PLANCILAR						
		Şehir TEKNİKERİ	Şehir MÜHENDİSİ (BELEDİYECİ)	ŞEHİRCİ	Şehir ve Bölge PLANCISI	TOPLAM
		ADET	ADET	ADET	ADET	
Büyükşehir Belediyesi	30	150	300	150	300	900
İl Belediyesi	51	153	102	51	102	408
Büyükşehir İlçe Belediyesi	519	1038	2595	519	1038	5190
İlçe Belediyesi	403	806	806		403	2015
Belde Belediyesi	404	404				404
Türkiye (TOPLAM)	**1407**	**2551**	**3803**	**720**	**1843**	**8917**

Uluslararası planlama uygulamaları incelendiğinde, mekânsal planlamanın ağırlıklı olarak kamusal sorumluluk alanı içinde tanımlandığı ve kamu

yararı ilkesine dayalı bir yönetsel faaliyet olarak ele alındığı görülmektedir. Planlama kararları; arazi kullanımını, mülkiyet ilişkilerini, kamusal kaynak tahsisini ve uzun vadeli mekânsal gelişim stratejilerini doğrudan etkilediği için, pek çok ülkede bu süreçler kamusal otoritenin gözetim ve denetimi altında yürütülmektedir. Bu durum, planlamanın yalnızca teknik bir hizmet üretimi değil, aynı zamanda kamu düzenini ve toplumsal refahı ilgilendiren stratejik bir yönetsel araç olarak değerlendirilmesinden kaynaklanmaktadır.

Bu çerçevede planlama faaliyetlerinin kamusal sorumluluk niteliği, mesleki uygulamanın örgütlenme biçimi açısından da belirleyici olmaktadır. Plan üretim süreçlerinde özel sektörün katkısı birçok ülkede teknik analiz, danışmanlık veya veri üretimi gibi destekleyici alanlarda yer alabilmekle birlikte, nihai karar ve yetki çoğunlukla kamusal otoriteye aittir. Planlama yetkisinin tamamen özel aktörlere devredilmesi ise kamu yararı, eşitlik, hesap verebilirlik ve uzun vadeli mekânsal sürdürülebilirlik ilkeleri açısından tartışmalı sonuçlar doğurabilecek bir düzenleme olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle planlama sürecinin kurumsal çerçevesi tartışılırken, planlamanın niteliğinin yalnızca üretim biçimiyle değil, taşıdığı kamusal sorumlulukla birlikte ele alınması gerekmektedir. Mekânsal düzenleme kararlarının kapsamı ve etkileri dikkate alındığında, planlama faaliyetlerinin temel yönlendirici ve belirleyici unsurunun kamusal otorite olması, pek çok planlama sisteminde ortak bir ilke olarak öne çıkmaktadır.

5. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, Türkiye'de şehir planlama eğitimi, mesleki yetkilendirme yapısı, kurumsal kapasite ve uygulama pratikleri arasındaki ilişkinin bütüncül biçimde yeniden değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Planlama eğitiminin niceliksel genişlemesi, mesleki insan kaynağının dağılımı, akademik kadro yapısı, uygulama deneyimi ve plan üretim süreçlerinin örgütlenme biçimi birlikte ele alındığında, sistemin farklı bileşenleri arasında belirgin uyumsuzluklar bulunduğu görülmektedir. Bunun yanında, yerel yönetim ölçekleri, mevsimsel nüfus hareketleri, mülkiyet yapısı ve toplumsal yaşam pratikleri gibi Türkiye'ye özgü mekânsal dinamikler, planlama yaklaşımlarının yalnızca teknik modellerle değil, toplumsal ve kültürel bağlamla birlikte ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Kentlerin biçimlenmesi, tarihsel birikim, kurumsal süreklilik ve toplumsal gerçeklik ile uyumlu uzun vadeli bir planlama anlayışı gerektirmektedir.

Bu çerçevede planlama alanında sürdürülebilir ve etkili bir yapı oluşturulabilmesi için eğitim sisteminden mesleki yetkilendirmeye,

kurumsal örgütlenmeden plan üretim süreçlerine kadar uzanan bütüncül bir yeniden düşünme ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Planlamanın kamusal sorumluluk niteliği, toplumsal gereksinimlerin doğru analiz edilmesi ve mekânsal kararların uzun vadeli etkilerinin gözetilmesi, bu yeniden yapılanmanın temel ilkeleri arasında yer almalıdır. Yerel gerçekliği merkeze alan, mesleki uzmanlaşmayı işlevsel biçimde kurgulayan ve kamusal yararı esas alan bir planlama anlayışı geliştirilmeden, kentsel sorunlara kalıcı ve dengeli çözümler üretmek güç görünmektedir. Dolayısıyla şehir planlamasının geleceği, yalnızca teknik araçların geliştirilmesine değil, aynı zamanda bilgi üretimi, kurumsal kapasite ve toplumsal gerçeklik arasında kurulacak uyumun niteliğine bağlıdır.

Mevcut bulgular, Türkiye'de şehir planlama alanındaki yapısal sorunların önemli ölçüde eğitim sisteminin mesleki ihtiyaçlarla tam uyumlu olmayan yapısından kaynaklandığını göstermektedir. Mevcut model, farklı uzmanlık düzeylerini ve işlevsel mesleki rolleri yeterince ayrıştırmadığı için hem planlama pratiğinde hem de yerel yönetimlerin teknik kapasitesinde verimsizlikler ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle planlama eğitiminin kademeli ve işlevsel bir mesleki hiyerarşi temelinde yeniden yapılandırılması önerilmektedir. Bu kapsamda, iki yıllık uygulama ağırlıklı eğitimle teknik planlama ve operasyonel süreçleri yürütecek "şehir teknikerlerinin" yetiştirilmesi; dört yıllık teknik ve altyapı odaklı eğitimle kentsel sistemler ve belediye hizmetlerinin planlanması ve yönetiminde görev alacak "şehir mühendisleri" veya belediyecilerin yetiştirilmesi; mekânsal analiz, toplumsal yapı ve kentsel politika üretimi alanlarında uzmanlaşacak "şehirci" kadrolarının oluşturulması ve bölgesel ölçekli stratejik planlama süreçlerini yönetecek "şehir ve bölge plancılarının" ayrı bir uzmanlık alanı olarak tanımlanması gerekmektedir. Bu çok kademeli ve işlevsel olarak ayrışmış mesleki yapı hem planlama süreçlerinde uzmanlaşmayı artıracak hem de eğitim sistemi ile uygulama alanı arasındaki uyumsuzluğu azaltarak daha etkin ve sürdürülebilir bir planlama kapasitesinin oluşmasına katkı sağlayacaktır.

6. Kaynaklar

Akgöğ, Hasan. *Selim İleri'nin Hikâyeleri'nde Kent-Kentleşme Meselesi.*

Aral, Hacer Ela ve Hoşkara, Şebnem. *Mimarlık Eğitimi Süresi Konusunda MiAK ve MiAK-MAK Görüşü.*

Arkeofili. *Anadolu Kentleşme Modeli.* 7 Ocak 2026.

Aydın, Evren. Türkiye'de Şehircilik Kongreleri.

Can, Zühtü. "Şehir Planlama Eğitimi ve Şehir Planlaması Arasındaki İlişkiler." XXXIII DŞG Bildiriler Kitabı, 1989, 266–271.

Çakmak, Nursel ve Nihayet Arslan. *Selim İleri'nin "Hayatımın Romanı" Adlı Hikâyesinde Kurgusal Mekân Olarak İstanbul.*

Demirkaya, Fulya Üstün. *Türkiye ve Şehirlerine Mimarlık Tarihinden Bakmak: Seçilmiş Tez Bibliyografyası.*

Demiryürek, Meral. *Orhan Hançerlioğlu'nun İnsansız Şehri'nde Köylüler ve Kentliler.*

Dugan, Mehmet. *Vitruvius'un De Architectura'sında Felsefe ve Mimarlık İlişkisi.*

DŞG-13 Bildiriler Kitabı. 1989.

DŞG-31 Bildiriler Kitabı. 2007.

DŞG-40 Bildiriler Kitabı. 2016.

Hoşkara, Şebnem. "Mimarlık Eğitimi ile İlgili Notlar." *Mimarlık* 446: 8–9.

Katoğlu, Murat. *Knidoslu Aphrodite: Ekrem Akurgal ile Türk Düşünce Hayatı Üzerine Konuşma*. 2. baskı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2004.

Köksal, Ahmet Turan. *Sadece İki Yıl Okuyup Mimar Olabilirsiniz.*

Öktem Ünsal, Binnur ve Gizem Aksümer. *Türkiye'deki Serbest Planlama*

Bürolarının Coğrafyası: Mekânsal ve Sektörel Analiz.

Özdoğan, Mehmet. *Yakın Doğu Kentleri ve Batı Anadolu'da Kentleşme Süreci.*

Şanlı, H. İbrahim. "İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nde Hizmet İçi Kent Planlama Eğitimi Üzerine." XXXIII DŞG Bildiriler Kitabı, 1989, 225–230.

Tiken, Servet. *Türk Romanında Kentleşme ve Kentlileşme* (1950–1980). Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Vitruvius. *Mimarlık Üzerine*. Çeviren Çiğdem Dürüşken.

Vitruvius. *Mimarlık Üzerine On Kitap*. Çeviren Suna Güven. Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, 2005.

Yener, Selçuk. "Şehir Planlama Eğitimi, Pratiği ve Belirlediği Plancı Tipi Üzerine Düşünceler." XXXIII DŞG Bildiriler Kitabı, 1989, 195–212.

Yıldız, Selin ve Hande Düzgün. *Mimarlık Eğitiminde Edebiyattan Faydalanmak: Bir Romandan İmgesel Çıkarımlar.*

7181 Sayılı Kanun'un İmar Planlarına Etkisi: Belediye Hizmet Alanları Özelinde Mülkiyet ve Kamu Yararı Dengesi Üzerine Bir Değerlendirme

Dr. Murat Kitir
Kültür ve Turizm Bakanlığı, Konya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü

Özet

2019 yılında yürürlüğe giren 7181 sayılı Kanun, daha önce kamulaştırma veya Kamu Ortaklık Payı yoluyla "bedelli" olarak elde edilen, kamusal kullanımların, Düzenleme Ortaklık Payı kapsamında "bedelsiz" olarak karşılanabilmesinin önünü açmıştır. Önceki araştırmalar, bu yasal değişimin imar planlarında Belediye Hizmet Alanlarının kontrolsüz bir nicel artışına neden olduğunu ortaya koymuştur. Bu çalışma ise, söz konusu nicel artışın ötesine geçerek; Aksaray, Karaman, Niğde, Karabük il merkezleri ile Ereğli, Safranbolu ve İscehisar ilçe merkezlerinde onaylanan revizyon imar planlarındaki BHA kararlarını "planlama etiği", "teknik altyapı" ve "hukuki belirlilik" bağlamında analiz etmektedir. Araştırma, imar planlarında belirlenen BHA'ların 7181 sayılı Kanun sonrası yasal zorunluluğa rağmen, teknik gerekçelerden yoksun biçimde hangi amaçla kullanılacağının büyük belirtilmediği veya "Sosyal-Kültürel Tesis" gibi ticari potansiyeli yüksek, esnek fonksiyonlarla kurgulandığını ortaya koymuştur. İtfaiye gibi asli kamu hizmetlerinin ihmal edilebilir düzeyde kaldığı bu tablo; mülkiyet hakkından bedelsiz yapılan kesintilerin, kamusal hizmet sunumu yerine belediyeler için "rezerv arsa stoku" oluşturma aracı olarak kullanıldığını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: 7181 Sayılı Kanun, Belediye Hizmet Alanı (BHA), Düzenleme Ortaklık Payı (DOP), İmar Planı, Mülkiyet Hakkı.

The Impact of Law No. 7181 on Zoning Plans: An Assessment on the Balance Between Property and Public Interest in the Context of Municipal Service Areas

Abstract

Law No. 7181, which entered into force in 2019, paved the way for public uses—previously acquired as "paid" through expropriation or Public Partnership Share—to be met "free of charge" within the scope of Development Contribution Share (DCS). Previous studies have revealed that this legal change caused an uncontrolled quantitative increase in Municipal Service Areas (MSA) in zoning plans. This study, going beyond the said quantitative increase, analyzes the MSA decisions in the revision zoning plans approved in the city centers of Aksaray, Karaman, Niğde, and Karabük, as well as the district centers of Ereğli, Safranbolu, and İscehisar, within the context of "planning ethics," "technical infrastructure," and "legal certainty." The research revealed that MSAs produced after Law No. 7181 were largely left "Undefined" regarding their intended use—lacking technical justification despite legal obligations—or were designed with flexible functions having high commercial potential, such as "Social-Cultural Facilities." This picture, where essential public services such as fire brigades remain at a negligible level, demonstrates that deductions made free of charge from property rights are used as a tool to create a "reserve land stock" for municipalities rather than for public service provision.

Keywords: Law No. 7181, Municipal Service Area (MSA), Development Contribution Share (DCS), Zoning Plan, Property Right.

1. Giriş

Kentleşme pratiğinde mülkiyet hakkı ile kamu yararı arasındaki hassas denge, imar planları aracılığıyla kurulur. İmar planları, sadece fiziksel mekânı düzenleyen, yolların ve yapı adalarının sınırlarını çizen teknik belgeler olarak düşünülemez. Bu belgeler, özü itibarıyla kentsel toprağın değerinin belirlendiği, kentsel rantın toplum kesimleri arasında yeniden dağıtıldığı, mülkiyet haklarının sınırlandırıldığı ve kentsel yaşam kalitesinin gelecek on yıllar boyunca tayin edildiği çok katmanlı hukuki, iktisadi ve politik belgelerdir (Keleş, 2016). Bu kısıtlamanın ve müdahalenin meşruiyeti, plan kararlarının evrensel şehircilik ilkelerine, planlama esaslarına ve kamu yararına uygunluğu ile sağlanır.

Ancak imar planlarının bu meşruiyet zemini, yerel yönetimlerin içinde bulunduğu mali krizler ve merkezi yönetimden aktarılan payların yetersizliği gibi ekonomik faktörlerle son yıllarda ciddi bir erozyona uğramıştır. Belediyeler, kentsel hizmetleri finanse edebilmek adına, imar planlarını bir "mekânsal organizasyon aracı" olmaktan çıkarıp, bir "gelir üretim kaynağı" olarak görmeye başlamışlardır. Bu ekonomik baskı ortamı, hukuksal düzenlemeleri de dönüştürücü bir etki yaratmış; 2019 yılında yürürlüğe giren 7181 sayılı Kanun ile mülkiyetin el değiştirmesi süreçleri, kamu aleyhine ve idare lehine orantısız biçimde, yeni bir finansman modeli ekseninde yeniden kurgulanmıştır.

Dünya genelinde kentsel toprak mülkiyeti, bireysel zenginleşme aracı ile toplumsal refahın kaynağı olma ikilemi arasında sıkışmıştır. Türkiye gibi hızlı ve yoğun kentleşme deneyimi yaşayan, kentsel toprağın en önemli yatırım aracı olarak görüldüğü ülkelerde bu gerilim çok daha sert yaşanmaktadır. Yerel yönetimlerin karşılaştığı en büyük yönetsel açmaz, artan kentsel nüfusun ihtiyaç duyduğu donatı alanlarını (okul, park, sağlık tesisi, teknik altyapı vb.) üretecek finansman kaynaklarının kıtlığıdır (Tekeli, 2011). Geleneksel ve sosyal devlet anlayışına dayalı planlama paradigmasında, kamu elinin özel mülkiyete müdahalesi kural olarak "bedeli peşin ödenerek" (kamulaştırma) gerçekleşirken; son yıllarda neo-liberal kentleşme politikalarının bir yansıması olarak bu süreç, idarelerin "mülkiyet edinme ve bedel ödeme yükümlülüğünü" vatandaşa yüklediği, kamunun maliyet üstlenmediği hibrit bir modele evrilmiştir. Bu durum, literatürde "mülksüzleştirme yoluyla birikim" kavramıyla tartışılan, vatandaşın mülkiyet hakkının kamu gücüyle ve yasal araçlarla daraltılarak sermaye veya kamu birikimine dönüştürülmesi sürecinin Türkiye'deki en güncel ve somut örneğini teşkil etmektedir (Balaban, 2011).

Söz konusu yasal dönüşümün planlama disiplininde yarattığı en büyük

kırılma; idarelerin bütçe kısıtları nedeniyle kamulaştırmakta zorlandığı veya uzun yıllar atıl bıraktığı alanların, yasa koyucu tarafından "bedelsiz edinim" (Düzenleme Ortaklık Payı - DOP) kapsamına alınarak maliyetin mülk sahiplerine transfer edilmesidir. Böylece, daha önce "parasını ödeyerek almak zorunda olduğu" alanları "bedelsiz" alma imkanına kavuşan idareler için planlama, teknik bir zorunluluktan çıkıp pragmatik bir arsa üretim stratejisine dönüşmüştür. Kanunun gerekçesinde bu düzenleme, "imar uygulamalarını hızlandırmak, bürokrasiyi azaltmak" olarak sunulsa da (TBMM, 2019); uygulama pratiği, planlama disiplini, şehircilik etiği ve mülkiyet hukuku açısından ciddi soru işaretleri barındırmaktadır.

Bu çalışmanın temel sorusu, idarelerin yasa koyucunun tanıdığı bu "bedelsiz edinme" esnekliğini, kentin teknik ihtiyaçlarını karşılamaktan ziyade, kendi mülkiyet portföylerini genişletmek amacıyla araçsallaştırıp araçsallaştırmadığıdır. Planlama hiyerarşisinde her "alan kullanım kararı", belirli bir nüfus projeksiyonuna ve teknik bir ihtiyaca dayanmak zorundadır. Ancak yasal değişim sonrası, plan yapım sürecinde "gerçek ihtiyaç" ile idarenin "bedelsiz mülkiyet edinme isteği" arasındaki sınırın bulanıklaştığı gözlemlenmektedir. Nitekim bu çerçevede yapılan bir araştırmada, 7181 sayılı Kanun sonrası imar planlarında belirlenen Belediye Hizmet Alanları (BHA) miktarında, nüfus artış hızıyla açıklanamayacak düzeyde, irrasyonel artışlar tespit edilmiştir (Kitir, 2025).

Bu araştırmanın temel odağı, söz konusu nicel artışın ötesine geçerek; herhangi bir teknik ihtiyaç analizine, yer seçim kriterine ve mekânsal gerekçeye dayanmaksızın üretilen kullanım kararlarının yarattığı belirsizlik ve meşruiyet sorunudur. Çalışma, özellikle BHA gibi genel tanımlı alanların, "hangi kamusal yarar gözetilerek" ayrıldığının somut gerekçelerle izah edilmemesi sorununa mercek tutmaktadır. Bir şehir plancısı için, kullanım amacı belli olmayan bir alanın etki alanını hesaplamak imkansızken; hukukçu gözüyle bakıldığında, vatandaşın mülkiyetinden yapılan yüksek oranlı kesintinin, somut olarak hangi kamu hizmetine tahsis edileceğinin belirsiz bırakılması, "hukuki güvenlik" ilkesinin ihlali anlamına gelmektedir.

Bu belirsizlik, BHA tanımının mevzuattaki esnek yapısı ile birleştiğinde çok daha kritik bir boyut kazanmaktadır. Zira yürürlükteki mevzuat, BHA çatısı altında; hem itfaiye ve zabıta gibi "kâr amacı gütmeyen zorunlu kamu hizmetlerini", hem de belediye şirketleri eliyle işletilebilecek düğün salonu, sosyal tesis, market gibi "ticari potansiyeli yüksek" fonksiyonları birleştirmektedir. Mülkiyetin kamulaştırma bedeli ödenmeksizin belediyelere aktarıldığı bu yeni düzende; elde edilen arazinin yarı-ticari veya özelleştirilebilir bir faaliyete konu olma ihtimali, plan kararlarındaki

‘belirlilik’ ilkesini teknik bir detay olmaktan çıkarıp, mülkiyet hakkının asli güvencesi haline getirmektedir.

Bu bağlamda çalışma; kanun sonrası kent merkezlerinin tamamı revize edilen ve bilgileri temin edilebilen Aksaray, Niğde, Karabük ve Karaman il merkezleri ile Ereğli (Konya), Safranbolu (Karabük) ve İscehisar (Afyonkarahisar) ilçe merkezlerinde onaylanan revizyon imar planlarını mercek altına alarak; 7181 sayılı Kanun sonrası oluşan yeni planlama pratiğinin bir ‘mülkiyet transferi stratejisine’ dönüşüp dönüşmediğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

2. Mülkiyet Hakkı, Kamu Yararı ve 7181 Sayılı Kanun Sonrası İmar Uygulamaları

Çalışmanın kuramsal omurgasını teşkil eden bu bölümde; öncelikle mülkiyet hakkının sınırlandırılmasındaki anayasal ve evrensel ilkeler tartışılacak, ardından Türk imar hukukundaki finansman modellerinin (DOP-KOP) tarihsel evrimi ele alınarak; 7181 sayılı Kanun’un planlama ve uygulama pratiğinde yarattığı dönüşüm teorik bir perspektifle ortaya konulacaktır.

2.1. Planlamada Hukuki Güvenlik ve Belirlilik İlkesi Ekseninde Mülkiyet Hakkı

Anayasal güvence altında olan mülkiyet hakkı (T.C. Anayasası, Md. 35); bireyin eşya üzerinde en geniş yetkileri kullanabildiği temel bir hak olmakla birlikte, kamu yararı amacı saklı kalmak kaydıyla sınırlandırılabilmektedir (Yiğit, 2016). Ancak demokratik hukuk devletlerinde, idarenin mülkiyet hakkına müdahalesi sınırsız değildir; bu müdahale “kanunilik”, “meşru amaç” (kamu yararı) ve “ölçülülük” kriterlerine sıkı sıkıya bağlıdır. İmar planları, devletin mülkiyet hakkına en yaygın müdahale aracı olduğundan, plan kararlarının keyfiyetten uzak, nesnel ve öngörülebilir olması anayasal bir zorunluluktur.

Nitekim Danıştay 6. Dairesi’nin yerleşik içtihatlarında ve idari yargı kararlarında sıkça vurgulandığı üzere; imar planlarında yer alan kullanım kararlarının hiçbir tereddüde yer vermeyecek şekilde açık ve net olması, planlama teknikleri ve şehircilik ilkelerinin vazgeçilmez bir gereğidir (Danıştay, 2004). Hukuki güvenlik ilkesinin bir tezahürü olan “belirlilik”, idari işlemlerin şeffaflığını sağlayarak, idarenin keyfi uygulamalarını sınırlar ve bireylerin mülkiyetlerine dair gelecek kurgusu yapabilmelerine olanak tanır (Giritli ve ark., 2011). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararlarında da mülkiyet hakkına

yapılan müdahalelerde "hukuki belirlilik" ilkesi, en az mülkiyetin kendisi kadar korunması gereken bir değer olarak kabul edilmektedir. İdarenin, vatandaşın mülkünü " ne yapacağıma gelecekte karar vereceğim" diyerek belirsiz bir statüde elinden alması, mülkiyet hakkının özüne dokunan ve hakkın kullanımını imkânsız kılan bir ihlal potansiyel taşır.

Şehir planlama disiplini açısından bakıldığında da "belirlilik", sadece hukuki bir zorunluluk değil, aynı zamanda teknik bir mecburiyettir. Her donatı alanı kentsel organizmanın farklı bir ihtiyacına yanıt verir. Örneğin; bir "itfaiye alanı" ile bir "semt kütüphanesi"nin gerektirdiği erişilebilirlik standartları, topografik eşikler ve çevresel etkileri tamamen farklıdır (Ersoy, 2017). Dolayısıyla bir imar planında, bu alanların fonksiyonunu belirtmeden sadece "BHA" lejantı ile "tanımsız" bırakmak, planlama disiplininin özü olan "öngörü yeteneğini" teknik olarak ortadan kaldırmaktadır.

2.2. Kentsel Donatı Alanlarının Finansmanında Dönüşüm: DOP ve KOP Ayrımının Kaldırılması

Türk imar hukukunda, ham arazinin arsa vasfı kazanarak yapılaşmaya açılması süreci (parselasyon), mülk sahiplerine önemli bir değer artışı (rant) sağlarken, karşılığında bu artıştan kamuya pay aktarılması ilkesine dayanır. Literatürde "külfet-nimet dengesi" veya "denkleştirme adaleti" olarak tanımlanan bu ilke (Kalabalık, 2019), sistemin tarihsel gelişiminde hizmetin niteliğine ve hizmetten yararlanan kitleye göre iki farklı edinim yöntemi üzerine kurgulanmıştır.

Bunlardan ilki olan Düzenleme Ortaklık Payı (DOP); imar uygulamalarının en temel finansman aracıdır. Ham arazinin imar planı ile yapılaşma hakkı kazanması sonucu oluşan değer artışına karşılık; mülk sahiplerinden "bedelsiz" olarak alınan payı ifade eder. Türk imar mevzuatında DOP'un kapsamı ve oranı, kamu ihtiyaçlarının çeşitlenmesine paralel olarak sürekli bir artış eğilimi göstermiştir. 6785 sayılı Kanun ile başlayan bu süreçte, kesinti oranı 3194 sayılı İmar Kanunu ile önce %35'e, 2003 yılındaki 5006 sayılı Kanun ile de %40'a yükseltilerek kapsamı genişletilmiştir (Çay & Kandemir, 2022). DOP, mantığı gereği sadece o düzenleme sahasında yaşayanların doğrudan ve ücretsiz yararlandığı "umumi hizmet alanları" (yol, park, otopark, yeşil alan vb.) için kullanılır ve mülkiyeti doğrudan kamuya terk edilir (Arca, 2011). Buradaki temel felsefe, parselin değerini artıran donatıların finansmanının yine o parsel sahiplerince üstlenilmesidir.

İkinci yöntem ise Kamu Ortaklık Payıdır (KOP). Bu yöntem, düzenleme sahasındaki nüfusun ihtiyacını aşan veya daha geniş bir hinterlanda hizmet veren, aynı zamanda bina maliyeti gerektiren "resmi ve umumi tesisler" (hastane, belediye hizmet alanı vb.) için geliştirilmişti. KOP'un DOP'tan en temel farkı mülkiyetin geçiş biçimiydi; KOP kesintisi yapılan alanlar doğrudan kamu mülkiyetine geçmez; mülk sahipleri bu alanlarda hisselendirilir ve alanın kamu eline geçmesi, ilgili kurumun yapacağı "kamulaştırma" yani "bedel ödeme" işlemine tabi tutulurdu (TBMM, 1985).

Harita Mühendisliğinin en kritik aşaması olan parselasyon sürecinde (Yomralıoğlu, 2000), bu ayrım hayati bir öneme sahipti. 7181 sayılı Kanun öncesinde, teknik olarak DOP ve KOP hesapları birbirinden kesin çizgilerle ayrılmaktaydı. Sağlık ocağı, kütüphane, hastane ve BHA gibi alanlar KOP havuzunda toplanır, vatandaş bu alanlarda hisse sahibi olarak kalır ve mülkiyet hakkı -kısıtlı da olsa- devam ederdi (Kalabalık, 2019; Arca, 2011). Bu sistem, idareye "ihtiyacın varsa bedelini ödeyip almalısın" mesajı vererek, gereksiz ve aşırı alan ayrılmasını frenleyen doğal bir otokontrol mekanizması işlevi görmekteydi.

2.3. 7181 sayılı Kanun Sonrası Planlama Hiyerarşisinde Tersine İşleyiş: "Plana Göre Uygulama"dan "Mülkiyet Beklentisine Göre Plan"

Türk planlama sistematiğinde teorik olarak kabul edilen hiyerarşi; üst ölçekli mekânsal strateji planlarından başlayarak nazım ve uygulama imar planlarına inen, nihayetinde ise bu planların mülkiyet desenine aktarılmasını sağlayan "imar uygulaması" (parselasyon) ile sonlanan doğrusal bir süreçtir. Bu klasik yaklaşımda imar uygulaması (Madde 18 uygulaması), imar planının bir "sonucu" ve "uygulama aracı" niteliğindedir. Yani imar planı, kentin ihtiyaçlarına göre şekillenir; uygulama ise bu şekli zemine tatbik eder ve plana göre mülkiyet düzenlemelerini gerçekleşir. Ancak 7181 sayılı Kanun sonrası gözlemlenen pratikler, bu teorik hiyerarşinin uygulamada tersine işlediğini, hatta bozulduğunu göstermektedir. Özellikle 7181 sayılı Kanun'un BHA gibi alanları bedelsiz edinilebilen DOP kapsamına almasıyla birlikte; "imar uygulaması", planın bir sonucu olmaktan çıkıp, planın yapılma nedeni haline gelmiştir. Yerel yönetimler, mülkiyet edinme maliyetlerinden kaçınmak ve belediye mülkiyet portföyüne bedelsiz arsa kazandırmak amacıyla, henüz parselasyon aşamasına geçmeden önce imar planlarını bu amaca hizmet edecek

şekilde kurgulamaya başlamışlardır. Bu durum, "Plana göre Uygulama" şeklindeki bilimsel sürecin, "Mülkiyet Beklentisine göre Plan" şeklinde tersine bir işleyişe dönüşmesine neden olmaktadır. Bu tersine hiyerarşide, imar planı artık kentsel yaşam kalitesini artırmayı hedefleyen bir vizyon belgesi değil; yapılacak olan imar uygulamasında yasal DOP kesintisi oranını (%45) maksimize edecek ve belediyeye kalacak BHA miktarını artıracak bir "parselasyon ön hazırlık cetveli" gibi çalışmaktadır. Planda yer seçimi yapılırken "burada bir itfaiye istasyonuna ihtiyaç var mı?" sorusu yerine, "buraya BHA lejantı koyarsak uygulamada ne kadar bedelsiz alan elde ederiz?" sorusu öncelik kazanmaktadır. Bilhassa 7181 sayılı Kanun ile geçmişte DOP kesintisi yapılmış alanlarda dahi yasal kesinti oranının %45'e tamamlanabilmesi (7181 s.K., Md. 9) imkânının getirilmesi; imar uygulamasını planın edilgen bir aracı olmaktan çıkarıp, plan kararlarını bizzat şekillendiren baskın bir amaç haline getirmiştir. Bu durum, şehircilik disiplininin temel ilkelerini zedelemekte ve planın bilimsel nesnelliğini ortadan kaldırmaktadır.

2.4. 7181 Sayılı Kanun Sonrası Yeni Kurgu: "Bedelsiz Edinim" ve BHA Sorunsalı

7181 sayılı Kanun ile BHA ve diğer resmi tesis alanlarının "bedelli edinim" havuzundan çıkarılıp "bedelsiz edinim" (DOP) havuzuna atılması, parselasyonun matematiğini ve mülkiyet dengesini üç temel noktada dönüştürmüş ve yeni kriz alanları yaratmıştır:

1. Mülkiyet Kaybı ve Ekonomik Aşınma: Eskiden vatandaşın 'hissedar' olduğu, tapusunu elinde tuttuğu ve ileride kamulaştırma bedeli alabileceği alanlar, artık 'bedelsiz' olarak terk edilmektedir. Bu, teknik bir düzenleme gibi görünse de özünde mülkiyet hakkının ekonomik değerinde %5-%10 arasında değişen (eski KOP oranları kadar) net bir varlık kaybıdır ve idare lehine mülk transferidir.

2. Hukuki Statü Karmaşası: DOP mantığı (yol, park vb.) gereği kamuya terk edilen alanlar özel mülkiyete konu olamaz, alınıp satılamaz. Ancak belediyeler, DOP ile elde ettikleri BHA'ları kendi özel mülkleri gibi tescil ettirme ve tasarruf edebilme eğilimindedir. Bu durum, "kamuya terk" kavramı ile "belediyeye mülk edinme" kavramlarını birbirine karıştırmakta; kamusal ortak kullanım için alınan bir yerin, belediye tüzel kişiliğinin malvarlığına dönüşmesi paradoksunu doğurmaktadır.

3. Fonksiyonel Belirsizlik (Tanımsız BHA): Sorunsalın

merkezinde ise Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği'nin (MPYY) Belediye hizmet alanı tanımı yatmaktadır. MPYY 5. maddesinde Belediye Hizmet Alanı; *"Belediyelerin görev ve sorumlulukları kapsamındaki hizmetlerinin götürülebilmesi için gerekli itfaiye, acil yardım ve kurtarma, ulaşıma yönelik transfer istasyonu, araç ve makine parkı, bakım ve ikmal istasyonu, garaj ve triyaj alanları, belediye depoları, asfalt tesisi, atık işleme tesisi, zabıta birimleri, mezbaha, ekmek üretim tesisi, pazar yeri, idari, sosyal ve kültürel merkez gibi mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçları karşılamak üzere kurulan tesisler ile sermayesinin yarıdan fazlası belediyeye ait olan şirketlerin sahip olduğu tesislerin yapılabileceği alandır"* şeklinde tanımlanır. Ayrıca yönetmeliğin uygulama imar planlarının gösterimlerine ilişkin ekinde; "Belediye Hizmet Alanı kapsamında kalan kullanımlarından uygulama imar planında belirlenecek kullanım parantez içinde belirtilir" şeklinde açık bir hüküm bulunmaktadır.

Yönetmelikteki bu net tanımlama ve zorunluluğa rağmen mevcut pratik; bir yanda kâr amacı gütmeyen zorunlu kamu hizmetlerini (itfaiye, zabıta, su deposu, katı atık tesisi vb.), diğer yanda özel sektör mantığıyla işletilebilecek yapıları (sosyal tesis, kültürel tesis) birleştirmektedir. Bu esnek tanım, idarelere plan üzerinde fonksiyon belirtmeyerek (tanımsız bırakarak) istediği şekilde kullanma imkânı vermekte; böylece vatandaşın mülkünden yapılan bedelsiz kesintinin, gelecekte ticari bir işletmeye dönüşme riskini her zaman canlı tutmaktadır. Bu durum, planlama disiplininde "mekânsal standartlar hiyerarşisini" altüst etmekte (ŞPO, 2020) ve planı teknik bir belge olmaktan çıkarıp spekülatif bir zemine taşımaktadır.

3. Materyal ve Yöntem

3.1. Örneklem Seçimi ve Veri Seti

Bu çalışmanın temel amacı, 7181 sayılı Kanun ile getirilen yeni mülkiyet kurgusunun imar planlama pratiğindeki yansımalarını somut veriler üzerinden analiz etmektir. Bu kapsamda, kanunun yürürlüğe girdiği 2019 yılı sonrasında onaylanan imar planı revizyonu ile bu planlar üzerinde farklı tarihlerde yapılan değişiklikleri de kapsayan güncel plan verilerine (plan paftaları ve plan açıklama raporları) tam erişim sağlanabilen yedi farklı çalışma alanı örneklem olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın uygulama safhasında; kent merkezlerinin tamamı revize edilen Aksaray, Niğde, Karabük ve Karaman il merkezleri ile Ereğli (Konya), Safranbolu (Karabük) ve İscehisar (Afyonkarahisar) ilçe merkezleri incelenmiştir.

Örneklem seçiminde, yalnızca parsel bazlı veya lokal değişiklikler yerine, yerleşimin tamamını veya stratejik öneme sahip büyük bir bölümünü kapsayan revizyon imar planları ve bu revizyon süreçlerini takiben yapılan plan değişiklikleri ile şekillenen nihai plan kurgusu esas alınmıştır. Bu tercih, idarelerin BHA üretimi konusundaki genel yaklaşımını ve planlama stratejisini bütüncül bir şekilde görebilmek açısından önemlidir. Seçilen kentler hem gelişmişlik düzeyleri hem mekânsal dinamikleri hem de "il / ilçe" hiyerarşisindeki farklı konumları açısından çeşitlilik göstermekte olup, bu durum çalışmanın sonuçlarının genellenebilirliğini artırmaktadır.

3.2. Yöntem ve Analiz Kriterleri

Yöntem olarak niteliksel belge incelemesi ve karşılaştırmalı plan analizi teknikleri kullanılmıştır. Seçilen planlar üzerinde yapılan incelemeler iki temel parametreye odaklanmıştır:

1. Gerekçelendirme ve İhtiyaç Analizi: Planlanan yeni BHA'lar için, plan açıklama raporlarında nüfus projeksiyonlarına ve hizmet etki alanlarına dayalı teknik bir ihtiyaç analizinin yapılıp yapılmadığı, bu alanların yer seçiminde bilimsel kriterlerin (erişilebilirlik, eşik analizi vb.) gözetilip gözetilmediği sorgulanmıştır.

2. Fonksiyonel Tanımlama (Niteleme): Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği'nin açık hükmüne rağmen, plan paftalarında BHA kullanımlarının ne ölçüde detaylandırıldığı irdelenmiştir.

Elde edilen veriler, BHA kullanım kararları özelinde sınıflandırılmış ve üç ana kategoride analize tabi tutulmuştur:

- Tanımsız Alanlar: Yönetmelik gereği parantez içi kullanım belirlenmesi zorunlu olmasına rağmen sadece "BHA" gösterimi ile bırakılan alanlar.
- Ticari Potansiyelli Alanlar: "BHA-Sosyal-Kültürel Tesis", " BHA-İdari-Sosyal Tesis" gibi özel sektör tarafından işletilebilme ve gelir getirme potansiyeli taşıyan alanlar.
- Asli Kamu Hizmeti Alanları: " BHA-İtfaiye", " BHA-Zabıta", " BHA-Mezarlık" gibi doğrudan kamu hizmetine yönelik ve

ticari potansiyeli olmayan alanlar.

4. Bulgular

Çalışma kapsamında incelenen yedi farklı yerleşim birimine ait yürürlükteki imar planlarında, BHA olarak ayrılan alanların alt kullanım kararlarına ilişkin envanter ve sayısal dağılım Tablo 1'de sunulmuştur. Elde edilen verilerin niteliksel analizi ise Şekil 1 ve 2' de görselleştirilmiştir. Bu görselleştirme sürecinde, plan kararları; yasal tanımlama zorunluluğuna uyulup uyulmadığı, ticari potansiyel taşıyıp taşımadığı ve kamu hizmetinin zorunluluk derecesi esas alınarak; "Tanımsız Alanlar", "Ticari Potansiyelli Alanlar" ve "Asli Kamu Hizmeti Alanları" olmak üzere üç temel kategori altında sınıflandırılarak değerlendirilmiştir (Şekil 1 ve 2).

Tablo 1: İncelenen Yerleşimlerde BHA Alt Kullanım Kararlarının Dağılımı

BHA ALT KULLANIM KARARLARI	AKSARAY	EREĞLİ (KONYA)	İSÇEHİSAR (AFYONK.)	KARABÜK	KARAMAN	NİĞDE	SAFRANBOLU (KARABÜK)
TANIMSIZ	77	28	21	27	28	34	4
İDARİ-SOSYAL-KÜLTÜREL		2					
SOSYAL-KÜLTÜREL		1		2	1		1
İDARİ TESİS		1				2	11
ZABITA		1					
TERMİNAL	1						
ULAŞIM ve TRANS. İST.							1
ASFALT İŞLEME TES.							1
İTFAİYE				1			
ACİL YARDIM ve KURTARMA		1					2
SU DEPOSU		1					1
TIR PARKI				1			
MEZARLIK				1			1
HAYVAN PAZARI					3		
OTOPARK						1	
TOPLAM	**78**	**35**	**21**	**32**	**32**	**37**	**22**

Tablo 1'deki veriler incelendiğinde, BHA kullanımlarının belirlenmesinde planlama mevzuatına aykırı, sistematik bir belirsizlik stratejisinin izlendiği görülmektedir. Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği, BHA lejantı atanan alanların hangi kamu hizmetine tahsis edileceğinin plan paftasında parantez içinde net olarak belirtilmesini zorunlu kılmaktadır. Ancak elde edilen bulgular, idarelerin bu zorunluluğu büyük ölçüde göz ardı ettiğini

göstermektedir. Bu genel eğilimi, kentler özelinde detaylandırmak, sorunun yönetimsel boyutunu anlamak açısından önemlidir:

Aksaray örneği, 7181 sayılı Kanun'un sağladığı esnekliğin en uç noktada kullanıldığı vaka olarak öne çıkmaktadır. Planda üretilen toplam 78 adet Belediye Hizmet Alanı'nın 77 tanesi (%98,7), herhangi bir alt fonksiyon belirtilmeksizin "Tanımsız" bırakılmıştır. Geriye kalan tek tanımlı alan ise " BHA-Terminal" alanıdır (Şekil 1, Tablo 1). Nüfus yoğunluğunun ve kentsel gelişimin yüksek olduğu bir il merkezinde; itfaiye, zabıta veya semt pazarı gibi temel ihtiyaçların hiçbiri için yer ayrılmamışken, 77 adet alanın belirsiz bir statüde "BHA" olarak işaretlenmesi, planlamanın kamu hizmeti odaklı değil, "rezerv arsa stoku" oluşturma odaklı yapıldığını göstermektedir.

Karabük örneğinde 32 adet BHA üretilmiş olup, bunların 27'si (%84) tanımsızdır. Ancak Karabük planını diğerlerinden ayıran nokta, tanımlı alanlarda " BHA-İtfaiye", " BHA-Tır Parkı" ve " BHA-Mezarlık" gibi kentin zorunlu ve kâr getirmeyen teknik altyapı ihtiyaçlarına yer verilmiş olmasıdır (Şekil 1, Tablo 1). Bu durum, plan müellifinin teknik gereklilikleri kısmen gözettiğini gösterse de büyük çoğunluğun hala tanımsız olması, "rezerv alan" mantığının burada da baskın olduğunu göstermektedir. Ayrıca planda yer alan 2 adet "Sosyal-Kültürel" tanımlı BHA, yukarıda bahsedilen ticarileşme riskini barındırmaktadır.

Ereğli planında üretilen 35 adet BHA'nın 28'i (%80) tanımsızdır. Tanımlı az sayıdaki alanda ise (Zabıta, Terminal, Su Deposu vb.) teknik gerekliliklere uyulduğu görülmektedir. Ancak Ereğli örneğinde dikkat çeken husus, bazı alanlar için " BHA-İdari-Sosyal-Kültürel" gibi "melez" tanımlamaların kullanılmış olmasıdır (Şekil 1, Tablo 1). Bu tür birleşik tanımlamalar, yönetmelikteki esnekliği kullanarak alanı hem idari bina hem de ticari potansiyeli olan bir sosyal tesis olarak kullanabilme (veya kiralayabilme) niyetini açık etmektedir. Bu durum, mülkiyetin kullanım amacını belirsizleştirerek denetimi zorlaştırmaktadır.

Örneklemin en küçük ölçekli yerleşimi olan İscehisar'da durum, planlama tekniği açısından en vahim tabloyu sunmaktadır. Planda üretilen 21 adet BHA'nın tamamı (%100), "Tanımsız" olarak bırakılmıştır (Şekil 2, Tablo 1). Küçük ölçekli bir yerleşimde ihtiyaç duyulacak hizmetlerin (pazar yeri, itfaiye yeri vb.) mekânsal karşılığının ve etki alanının belirlenmesi teknik olarak daha kolay olmasına rağmen, mutlak bir belirsizliğin tercih edilmesi; mülkiyet sahiplerinden DOP yoluyla alınan bu alanların gelecekteki kullanımına dair idarenin geniş ve denetimsiz bir takdir yetkisi kullanma eğiliminde olduğunu göstermektedir.

Karaman planlarında 32 adet BHA yer almakta olup, 28 tanesi (%87,5) tanımsızdır. Karaman örneğinde dikkat çekici olan bulgu, tanımlı alanların niteliğidir. Planda 3 adet "Hayvan Pazarı" alanı BHA olarak tanımlanmıştır (Şekil 2, Tablo 1). Hayvan pazarı, belediyeler için doğrudan gelir getirici (rüsum, kira vb.) bir faaliyettir. Belediyenin gelir getirecek bir alanı (Hayvan Pazarı) net olarak tanımlayıp, kamu hizmeti gerektiren (İtfaiye, Zabıta) alanları tanımsız bırakması; DOP kesintisinin "kamu yararı" amacından saparak "belediye iktisadi teşebbüsü" mantığıyla kullanıldığı tezini güçlendirmektedir.

Niğde örneği, Aksaray ile benzer bir eğilim sergilemektedir. 37 adet BHA'nın 34'ü (%92) tanımsızdır. Tanımlı olanlar ise sadece genel bir ifade olan "İdari Tesis" (2 adet) ve "Otopark" (1 adet) şeklindedir. Niğde planlarında, kentin mekânsal gelişimini yönlendirecek stratejik kamu yatırımlarının (kültür merkezi, semt kütüphanesi, afet yönetim merkezi vb.) izlerine rastlanmamaktadır. Bu durum, planın vizyoner bir bakış açısı yerine, günü kurtaran ve mülkiyet transferini önceleyen pragmatik bir yaklaşımla hazırlandığını düşündürmektedir (Şekil 2, Tablo 1).

Çalışmanın en dikkat çekici "pozitif" ayrışması Safranbolu örneğinde görülmektedir. Planda üretilen 22 adet BHA'nın sadece 4 tanesi (%18) tanımsızdır. Geriye kalan %82'lik kısım; "Asfalt İşleme Tesisi", "Ulaşım Transfer İstasyonu", "Acil Yardım Kurtarma İstasyonu", "İtfaiye" ve "Su Deposu" gibi son derece spesifik, teknik ve nokta atışı fonksiyonlarla tanımlanmıştır. Bu örnek, 7181 sayılı Kanun'un getirdiği "bedelsiz edinme" kolaylığının, doğru bir planlama ahlakı ile birleştiğinde, kentin teknik ihtiyaçlarını (asfalt şantiyesi, transfer merkezi vb.) çözmek için meşru bir araç olarak kullanılabileceğini kanıtlamaktadır. Sorun Kanun'un kendisinden ziyade, uygulayıcı iradenin niyetinde düğümlenmektedir (Şekil 2, Tablo 1).

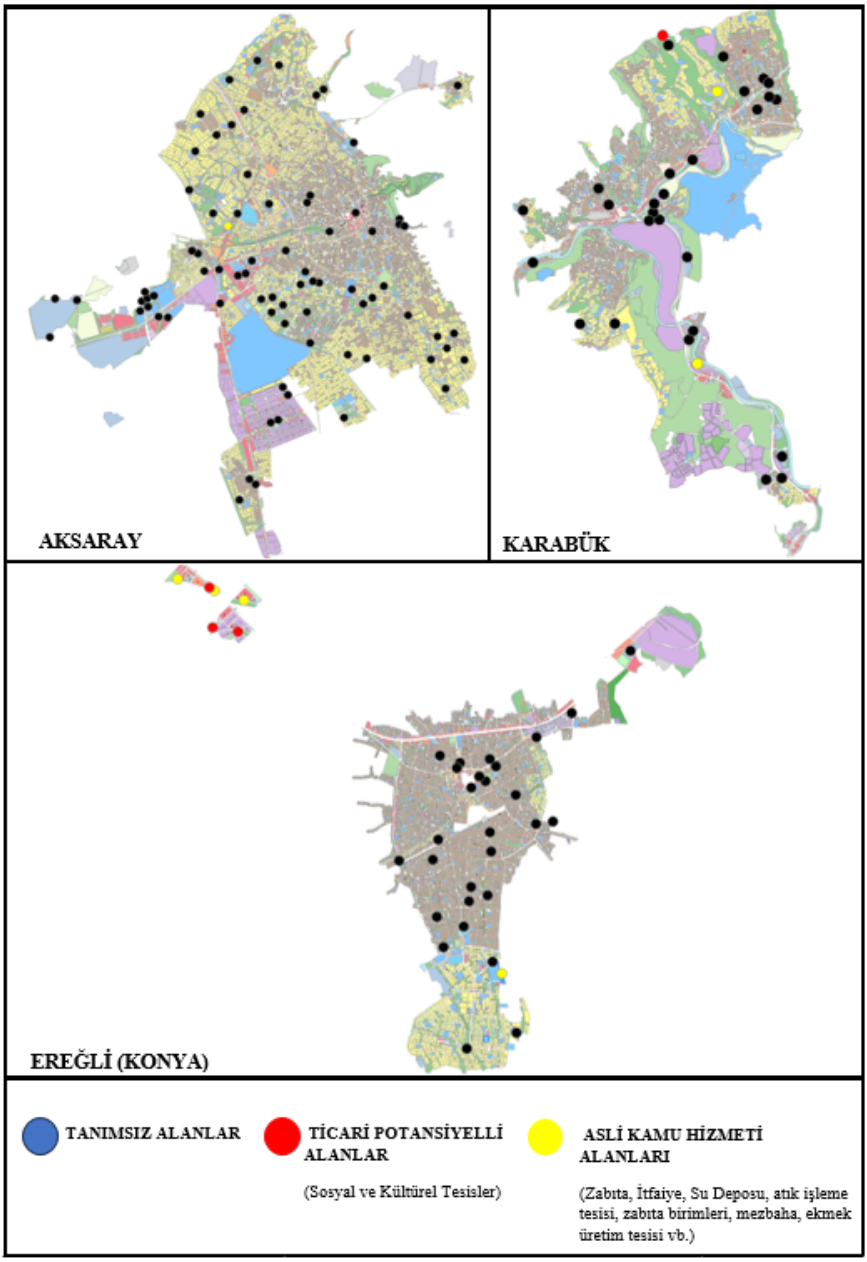

Şekil 1: Aksaray, Karabük ve Ereğli (Konya) Uygulama İmar Planında BHA Alt Kullanım Kararlarının Fonksiyonel Niteliklerine Göre Dağılımı

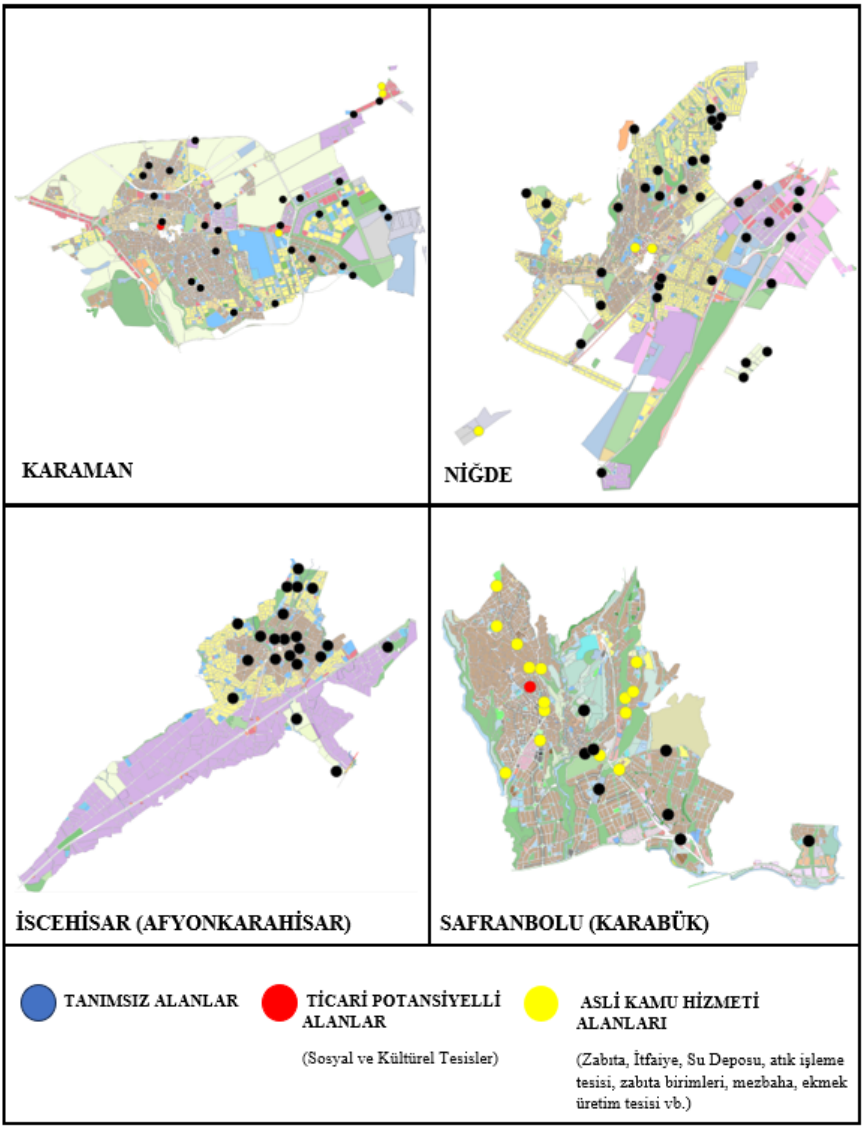

Şekil 2: Karaman, Niğde, İscehisar (Afyonkarahisar) ve Safranbolu (Karabük) Uygulama Imar Planında BHA Alt Kullanım Kararlarının Fonksiyonel Niteliklerine Göre Dağılımı

İncelenen örneklerde Plan paftalarındaki bu fonksiyonel belirsizliğe ek olarak, planın yasal ve teknik dayanağını oluşturan Plan Açıklama Raporları incelendiğinde de ciddi bir eksiklik göze çarpmaktadır. Mevzuat gereği her

plan kararının somut bir veriye dayanması esas olmasına rağmen; incelenen raporlarda, BHA'ların belirlenmesine yönelik nüfus projeksiyonu, hizmet etki alanı hesabı veya kurumsal talep analizi gibi teknik altlıkların oluşturulmadığı tespit edilmiştir.

Söz konusu teknik/yasal eksiklikler, bu alanların gerçek bir kamusal ihtiyaçtan ziyade, "Sosyal ve Kültürel Tesis" gibi özel işletmeciliğe konu olabilecek fonksiyonlara dönüştürülebilmesi için açık bir kapı bırakıldığını göstermektedir. "Zabıta", "İtfaiye", "Mezarlık" gibi kâr amacı gütmeyen, doğrudan ve zorunlu kamu hizmeti gerektiren kullanımların 7 kentin toplamında ihmal edilebilir düzeyde kalması; buna karşın tanımlı az sayıdaki alanın dahi "İdari-Sosyal-Kültürel" veya "Sosyal Tesis" gibi işletilebilir fonksiyonlara ayrılması, BHA üretimindeki temel motivasyonun "hizmet" değil "mülkiyet transferi" olduğunu doğrulamaktadır.

5. Tartışma

Bu çalışmanın bulguları, 7181 sayılı Kanun ile getirilen "bedelsiz BHA elde etme" kolaylığının, planlama pratiğinde "kamu yararı" ilkesinden saparak, yerel yönetimler için esnek bir mülkiyet edinme ve varlık yönetimi aracına dönüştüğünü göstermektedir. Bu bölümde, bulguların işaret ettiği dört temel risk alanı; mülkiyet hakkının ihlali, örtülü özelleştirme, planlama ilkesinin ihlali ve hukuki belirsizlik başlıkları altında tartışılacaktır.

5.1. Mülkiyet Hakkı ve Kamu Yararı Dengesinde Sapma

Özellikle Aksaray ve İscehisar örneklerinde görülen mutlak belirsizlik tablosu, sorunun teknik bir eksiklikten öte, bilinçli bir "rezerv alan yönetimi" stratejisine işaret ettiğini düşündürmektedir. Planlarda BHA'ların ısrarla "Tanımsız" bırakılması ile yönetmelikteki "Sosyal-Kültürel Tesis" tanımının genişliği birleştiğinde, mülkiyet hakkı açısından ciddi bir risk ortaya çıkmaktadır. İdareler, "Tanımsız BHA" lejantını adeta bir stratejik bir manevra aracı olarak kullanmaktadır.

Burada "kamu yararı" kavramının içinin boşaltıldığı ve yerini "kurum yararı" veya "belediye yararı" kavramlarına bıraktığı tehlikeli bir dönüşüm gözlenmektedir. Kamu yararı, toplumun genelinin refahını ve ortak ihtiyaçlarını ifade ederken; belediyenin mülk edinerek zenginleşmesi veya ticari gelir elde etmesi "kurum yararı"dır. Her kurum yararı, mutlaka kamu yararı demek değildir. Vatandaşın mülkiyetinin bedelsiz olarak kamuya geçmesi ancak ve ancak bu alanın doğrudan halkın kullanımına sunulması (park, yol) veya hayati bir

kamu hizmetine (itfaiye, okul) ayrılması ile meşrulaştırılabilir. Ancak 7181 sayılı yasa sonrası pratiklerde, bu meşruiyet zinciri kopmuştur.

Bu strateji sayesinde; bugün "kamu yararı" gerekçesiyle vatandaşın elinden bedelsiz alınan bir alan, yarın plan değişikliğine dahi ihtiyaç duyulmadan ticari getiri potansiyeli yüksek bir işletmeye (tiyatro, bakım evi, ticari kurs merkezi, düğün salonu vb.) tahsis edilebilecek hukuki bir zemine oturtulmaktadır. Şayet bu alanlar, idarenin iddia ettiği gibi gerçek ve zorunlu bir kamusal ihtiyaç (örneğin bir itfaiye binası) için ayrılmış olsaydı, bunu planda teknik olarak belirtmekten kaçınmak için rasyonel bir neden bulunmayacaktı. Burada yapılan işlem, vatandaşın anayasal mülkiyet hakkının, somut olmayan ve gelecekte belirlenecek bir niyet uğruna kısıtlanmasıdır ki bu, hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmaz.

5.2. Örtülü Özelleştirme ve Ticarileşme Riski

Sonuçlar, mevcut tablonun bir "örtülü özelleştirme" tehlikesini barındırdığını göstermektedir. Belediyelerin ek gelir elde etmek amacıyla, DOP ile elde ettiği BHA'ları özel veya belediye şirketlerine ayni sermaye olarak koyması ve bu şirketler üzerinden ticarileştirmesi riski mevcuttur. Yönetmelikte BHA tanımında yer alan "sermayesinin yarıdan fazlası belediyeye ait olan şirketler" ifadesi, bu riskin yasal dayanağını oluşturmaktadır.

İmar uygulaması (parselasyon) aşaması, teorik olarak kamu elinin özel mülkiyeti düzenlediği bir aşama olsa da son yıllarda bu aşama belediyeler için bir "kaynak yaratma" mekanizmasına dönüşmüştür. Planda üretilen BHA'lar, uygulama sonucunda belediye adına tescil edilmekte, ardından belediye meclisi kararıyla belediye iktisadi teşebbüslerine (BİT) devredilmekte ve nihayetinde özel sektör mantığıyla işletilen birer "ticarethane"ye dönüşmektedir. Bu süreç, kamulaştırma külfetinden kurtulmak için kurgulanan, dolambaçlı bir mülkiyet transferi olarak görülebilir.

Bir alanın DOP kesintisiyle "bedelsiz" alınabilmesi için, o alanın herkesin ortak kullanımına açık ve kâr amacı gütmeyen bir nitelik taşıması gerekir (Yol ve Park gibi). Ancak sermayesinin bir kısmı farklı şirketler tarafından kullanılabilecek bir işletme tabi ticari bir işletmedir. Vatandaş mülkiyetinden edinilen alanın ticari ticari amaçlı kullanıldığı durumlarda, kamu gücünü kullanarak (DOP) vatandaşın mülküne bedelsiz el koyması, mülkiyet hakkının özüne aykırıdır. Bulgulardaki "tanımsız" alanların çokluğu, bu alanların potansiyel

ticari alanlar olarak rezerve edildiği şüphesini güçlendirmektedir.

5.3. Teknik Planlama Süreçlerinin İşlevsizleşmesi

Teknik açıdan bakıldığında, fonksiyonu belirlenmemiş BHA'lar, imar planını bir "teknik belge" olmaktan çıkarıp "grafik bir lekeye" dönüştürmektedir. Bir plancı, fonksiyonunu bilmediği bir alanın altyapı yükünü hesaplayamaz. Örneğin; 5000 m²'lik bir BHA'nın "İtfaiye" olması durumunda trafik yükü acil durum çıkışlarına göre ayarlanmalı, su şebekesi buna göre güçlendirilmelidir. Aynı alanın "Kültür Merkezi" olması durumunda ise otopark ihtiyacı ve yaya sirkülasyonu ön plana çıkacaktır. İdarelerin "sonra karar veririz" mantığıyla bu alanları tanımsız bırakması, planın bilimsel temelini çökertmekte, kenti gelecekte öngörülemeyen altyapı sorunlarıyla baş başa bırakmaktadır.

Ayrıca bu durum, kent estetiği ve kentsel tasarım ilkeleri açısından da belirsizlikler yaratmaktadır. İmar uygulaması tamamlanıp tapular dağıtıldığında, vatandaşlar parsellerine konutlarını yaparken, yanlarındaki "tanımsız BHA"nın ne olacağını bilmemektedir. Yanı başına gürültülü bir makine parkı mı, yüksek yoğunluklu bir sosyal tesis mi yoksa sessiz bir idari bina mı yapılacağı belirsizdir. Bu belirsizlik, çevredeki gayrimenkul değerlerini de spekülatif hale getirmekte ve planın öngörülebilirlik vasfını tamamen yok etmektedir.

5.4. Hukuki Güvenlik ve Yargısal Riskler

Bu "tanımsızlık" ve "esnek kullanım" olgusu, sadece planlama etiği açısından değil, hukuki güvenlik açısından da yakın gelecekte ciddi idari yargı süreçlerini tetikleme potansiyeli taşımaktadır. Mülkiyet hakkından "kamu hizmeti sunumu" vaadiyle yapılan bedelsiz kesintinin (DOP), dolaylı yoldan "özel yarara" veya "belediye iktisadi teşebbüsüne" kaynak aktarımına dönüşmesi, Anayasal mülkiyet hakkının özüne dokunan bir müdahaledir.

Bu bağlamda karşılaşılabilecek en somut risk, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) içtihatlarıyla ilgilidir. AİHM'in mülkiyet hakkı konusundaki yaklaşımı, idarenin müdahalesinin sadece kanuna uygun olmasını değil, aynı zamanda "meşru bir amaca" hizmet etmesini ve "ölçülü" olmasını şart koşar. Bedelsiz alınan bir mülkün ticari amaçlarla kullanılması veya yıllarca atıl bırakılıp amacı dışında kullanılması, "ölçülülük" ilkesini zedeler. Benzer bir risk, ulusal

mevzuatımızdaki "geri alım hakkı" prensibi çerçevesinde de doğabilir. Kamulaştırma Kanunu'ndaki mantığa paralel olarak; DOP ile kamuya bedelsiz terk edilen yerlerin, amacı dışında (ticari/özel) kullanılması durumunda, eski maliklerin tazminat talep etme hakkı gündeme gelecektir. Belediyeler, kısa vadeli arsa stoku yaratma hevesiyle, uzun vadede yüklü tazminat davalarıyla karşı karşıya kalma riski altındadır.

6. Sonuç ve Öneriler

2019 yılında yürürlüğe giren 7181 sayılı Kanun, belediyelere mülkiyet edinimi konusunda büyük bir kolaylık sağlamış, ancak bu kolaylığın sınırları planlama pratiğinde belirsizleştirilmiştir. Çalışma sonucunda, imar planlarının "mekânsal düzenleme" işlevinden uzaklaşarak, imar uygulaması (parselasyon) aşamasında belediyeye varlık transferi sağlayan bir "ön muhasebe belgesi"ne dönüştüğü görülmüştür. Bu çalışma kapsamında Türkiye'nin farklı ölçekteki 7 yerleşiminde yapılan analizler sonucunda şu temel sonuçlara ulaşılmıştır:

Sonuçlar:

1. Tanımsız Kullanımlar: Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği'nin açık hükmüne rağmen, 7181 sayılı Kanun sonrası üretilen BHA'ların %90'ından fazlası, alt fonksiyonu belirtilmeden "Tanımsız" bırakılmıştır. Bu durum istisnai bir hata değil, bilinçli bir yönetim politikasıdır.

2. Örtülü Özelleştirme Zemini: Asli ve kâr getirmeyen kamu hizmetlerinin (itfaiye, zabıta, mezarlık) planlarda yok denecek kadar az yer bulması; buna karşın "Tanımsız" alanların hakimiyeti, bu alanların "Sosyal-Kültürel Tesis" adı altında gelecekte özel işletmeciliğe veya kiralamaya konu edilebileceğini göstermektedir. Belediyeler, DOP mekanizmasını bir "kentsel rant üretim ve transfer aracı" olarak kullanma eğilimindedir.

3. Mülkiyet Hakkı İhlali Riski: İdarelerin, kullanım amacını somutlaştırmadan DOP yoluyla bedelsiz mülkiyet edinmesi ve bu taşınmazları ticari potansiyeli yüksek, belirsiz bir statüde tutması; mülkiyet hakkının özüne, hukuk devleti ilkesine ve planlama etiğine açıkça aykırılık teşkil etmektedir. Daha da ciddi olanı, mevcut yasal çerçevede, bu alanların ilerleyen süreçte plan değişiklikleri veya revizyonlar yoluyla tamamen farklı ve rant odaklı kullanımlara dönüştürülmesinin önünde caydırıcı bir hukuki engel bulunmamasıdır. Safranbolu örneği yasanın doğru uygulanabilirliğini kanıtlasa da genel eğilim mülkiyet hakkının sistematik olarak aşındırılması yönündedir.

Öneriler:

- Mevzuat Revizyonu ve Sıkı Denetim: Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, mekânsal plan onay süreçlerinde "Tanımsız BHA" veya "BHA-Sosyal, Kültürel Merkez" kullanımına kesinlikle izin vermemeli; yönetmelikteki "parantez içi kullanım" zorunluluğunu (Örn: BHA-İtfaiye) katı bir şekilde uygulatmalıdır. Plan açıklama raporlarında, her bir BHA için teknik ihtiyaç analizi zorunlu tutulmalıdır.

- Tapu Kütüğüne Şerh: Mülkiyeti imar uygulamaları neticesinde DOP yoluyla elde edilen BHA'ların tapu kütüğüne "kamu hizmeti dışında kullanılamaz ve ticari amaçla devredilemez" şerhi düşülmelidir. Bu sayede, bu alanların belediye şirketleri veya üçüncü şahıslar eliyle ticarileştirilmesinin ve amaç dışı kullanımının önüne geçilmelidir.

- Finansman Modelinde Ayrıştırma: DOP hesabında BHA için ayrılan payın, sadece "zorunlu, kâr amacı gütmeyen ve asli" kamu hizmetleri (itfaiye, zabıta, acil yardım vb.) ile sınırlandırılması sağlanmalıdır. Ticari potansiyeli olan sosyal tesisler, belediye şirket binaları veya kiralanabilir alanların ise yine eskiden olduğu gibi KOP veya kamulaştırma yoluyla elde edilmesi, mülkiyet dengesi ve "külfet-nimet dengesi" açısından daha adil ve hukuka uygun bir yaklaşım olacaktır.

7. Kaynaklar

Arca, D. (2011). *İmar Uygulamalarında Düzenleme Ortaklık Payı*. Ankara: Adalet Yayınevi.

Balaban, O. (2011). The Negative Effects of Construction Boom on Urban Planning and Environment in Turkey: Unraveling the Role of Late Neoliberalism. *Habitat International*, 36(1), 26-35.

Çay, T., Kandemir, S. (2022). Türkiye'de imar uygulama mevzuatındaki gelişim süreci. *Geomatik*, 7(1), 26-40.

Çepni, M. S. (2021). İmar Yasası'nın 18. maddesindeki değişiklikler ve idare hukuku açısından olası sorunlar: Eşdeğer tahsis ve hisse çözümleme. *İzmir Barosu Dergisi*, (2021-1), 53-72.

Danıştay 6. Dairesi. (2004). Esas No: 2003/1402, Karar No: 2004/6504. Danıştay Bilgi Bankası.

Erkan, H. (2012). *Kuramsal ve Uygulamalı 3194 Sayılı İmar Kanunu Şerhi.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Ersoy, M. (2017). *Kentsel Planlama Kuramları ve Türkiye Deneyimi.* Ankara: İmge Kitabevi.

Giritli, H., Bilgen, P., & Akgüner, T. (2011). *İdare Hukuku*. İstanbul: Der Yayınları.

Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası (HKMO). (2021). *Arazi ve arsa düzenlemeleri hakkında yönetmelik uygulamaları çalıştayı sonuç raporu.* Ankara: HKMO Yayınları.

Kalabalık, H. (2019). *İmar Hukuku Dersleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Keleş, R. (2016). *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.

Kitir, M. (2025). 7181 sayılı Kanun'un imar planları üzerindeki etkileri: belediye hizmet alanları özelinde bir değerlendirme, Konya örneği. *Journal of Human Sciences,* 22(1), 56–68. doi: 10.14687/jhs.v22i1.6520

Koçak, H. (2019). İkinci DOP kesimi yetkisi var mı, yok mu? 7181 sayılı kanunla imar kanununda yapılan değişiklik – 3. Tapu Kadastro Net. [Erişim tarihi: 20.11.2024].

Köktürk, E., & Köktürk, E. (2016). *Taşınmaz Hukuku ve Mevzuatı*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği. (2014, 14 Haziran). *Resmî Gazete* (Sayı: 29030).

Şehir Plancıları Odası (ŞPO). (2020). *Mekânsal Planlama Standartları Raporu.* Ankara: ŞPO Yayınları.

Tekeli, İ. (2011). *Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm.* İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Türkiye Büyük Millet Meclisi. (1983, 8 Kasım). 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu. *Resmî Gazete,* Sayı: 18215.

Türkiye Büyük Millet Meclisi. (1985, 9 Mayıs). 3194 sayılı İmar Kanunu. *Resmî Gazete*, 18749.

Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2019, 7 Nisan). 7181 sayılı Tapu Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. *Resmî Gazete*, Sayı: 30827.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982, 9 Kasım). Resmî Gazete (Sayı: 17863).

Yiğit, B. (2016). İmar hukukundan kaynaklanan mülkiyet hakkı sınırlandırmaları özelinde, Türk hukuk sistemi içinde mülkiyet hakkının sınırlandırılmasına ilişkin esaslar. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi,* (7).

Yomralıoğlu, T. (2000). *Coğrafi Bilgi Sistemleri: Temel Kavramlar ve Uygulamalar*. Trabzon: Akademi Kitabevi.

Değişimin Eşiğinde: Kent Planlama ve Kentsel Tasarım Yarışmalarının Eşik-Üretici Rolü

Mehmet Nazım Özer
MeNO Kentsel Tasarım İşliği

Gamze Özer
Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı

Özet

Türkiye'de kent planlama ve kentsel tasarım yarışmalarını, "değişimin eşiği" kavramı etrafında kurumsallaşmayı tetikleyen, biçimlendiren ve yeni şehircilik paradigmalarını sınayan "eşik-üretici" bir araç olarak kuramsallaştırmakta ve tarihsel süreci üzerinden çözümlemektedir. Yarışmalar, şartnameleriyle belirlenen ilkeler doğrultusunda en iyi fikir ve projeyi elde etmeyi hedefleyen katılımcı platformlar olmanın ötesinde, mesleki bilginin üretildiği, rasyonalize edildiği ve yönetişim kapasitesinin inşa edildiği stratejik birer politika aracıdır.

Türkiye'de Cumhuriyet'in ilanından günümüze uzanan yaklaşık yüz yıllık süreçte yarışmalar, erken Cumhuriyet'in geometrik-biçimsel imar planı arayışlarından 1960'ların rasyonalist-kapsamlı metropoliten planlama modellerine, 1980'lerden itibaren kentsel tasarım odaklı mekân üretimine ve nihayet günümüzün ekolojik kırılmalar ile afet sonrası dirençlilik arayışlarına kadar geniş bir yelpazede evrilmiştir. Çalışma kapsamında yarışma süreçleri, kurumsallaşmaya katkıları, planlama pratiklerinin aktarımındaki rolleri ve yeni kuram ve yöntemlerin sınanmasındaki işlevleri odağında dört tarihsel döneme ayrılarak incelenmektedir.

Sonuç olarak, belgeleme ve arşivleme yetersizliklerine karşın yarışmaların, planlama meslek alanının içinden geçtiği neoliberal kurumsal aşınma, ekolojik çöküş ve teknolojik hegemonya krizleri karşısında kamusal yararı, bilimsel bütünlüğü ve mesleki direnci savunan "direngen arayüzler" olarak yeniden inşa edilmesine yönelik politika önerileri sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Değişimin Eşiği, Eşik-Üretici Rolü, Kent Planlama, Kentsel Tasarım Yarışmaları, Kurumsallaşma.

On the Threshold of Change: The Threshold-Producing Role of Urban Planning and Urban Design Competitions

Abstract

Design Competitions

This study conceptualizes and historically analyzes urban planning and urban design competitions in Turkey as "threshold-producing" mechanisms that trigger, shape, and test new urban paradigms within the framework of "the threshold of change". Beyond being participatory platforms aimed at obtaining the best ideas and projects in line with designated design briefs, competitions function as strategic policy instruments through which professional knowledge is generated and rationalized and institutional governance capacity is built.

Throughout the century-long trajectory since the founding of the Republic, competitions in Turkey have evolved from the geometric-formal master plans of the early Republican era to the rational-comprehensive metropolitan planning models of the 1960s, then toward urban design-oriented spatial production from the 1980s onward, and finally toward contemporary quests for ecological resilience and post-disaster recovery. Within the scope of this study, competition processes are examined across four historical periods, focusing on their contributions to institutionalization, their roles in transferring planning practices, and their functions in testing new theories and methodologies.

In conclusion, despite critical deficiencies in documentation and archiving, the study proposes policy recommendations to reconstruct competitions as "resilient interfaces" that defend the public interest, scientific integrity, and professional endurance against the contemporary crises of neoliberal institutional erosion, ecological collapse, and technological hegemony

Keywords: Institutionalization, Threshold of Change, Threshold-Producing Role, Urban Design Competitions, Urban Planning.

1. Giriş: Planlama Mesleğinde "Değişimin Eşiği" ve Yarışmaların Konumu

Dünya genelinde ve Türkiye ölçeğinde mekânsal planlama disiplini, ekonomik, politik, ekolojik ve teknolojik paradigma değişimlerinin hızıyla doğrudan Resimlenen dinamik bir yapıya sahiptir. Günümüzde planlama meslek alanı, salt yapılı çevrenin biçimlendirilmesi sorununu aşarak neoliberal küreselleşmenin yarattığı kurumsal aşınma, iklim kriziyle derinleşen ekolojik çöküş, sosyal adaletsizlikler ve büyük veri ile yapay zekânın getirdiği dijital dönüşüm baskıları altında çok katmanlı bir kriz sarmalıyla karşı karşıyadır. Bu nedenle Dünya Şehircilik Günü Kolokyumunun "Değişimin Eşiğinde" ana teması, planlama mesleğinin kuramsal, pratik ve etik açıdan durduğu bu kritik tarihsel kavşağı açıkça ortaya koymaktadır.

Resim 1: Kentsel Tasarım ve Yarışmalar Dosya Konuları "Kent plancıları" ile "yarışmalar": Birlikte anıl(a)mayan iki kavram (1997/2 Kentsel Tasarım Ali Vardar (Ed), 2005/3 Kenti Tasarlamak Olgu Çalışkan (Ed) ile 2010/3-4 Kent Planlama Yarışmaları ve 2011/1-2 Kentsel Tasarım Yarışmaları M. Nazım Özer Zafer Şahin (Ed)

Tarihsel süreç incelendiğinde, Cumhuriyet'in kuruluş döneminde devlet eliyle yürütülen ve dengeli kalkınmayı hedefleyen kurumsal planlama mekanizmaları (İller Bankası, DPT vb.), özellikle 1980 sonrasında sermaye birikiminin mekân üzerinden yoğunlaştığı, planlamanın bir "kısıt" olarak görülerek araçsallaştırıldığı piyasa odaklı neoliberal politikalara teslim edilmiştir. Bu süreçte, planlamanın kamusal niteliğini, bilimsel bilgisini ve meslek etiğini savunan şehir plancıları ile mimarlar üzerindeki politik ve idari baskılar giderek artmış; mesleki sorumluluğun taşınması ciddi bir direnç ve etik eşik hâline gelmiştir.

Tam da bu kriz ve dönüşüm anlarında, kent planlama ve kentsel tasarım yarışmaları, yalnızca birer "proje elde etme yöntemi" veya "tasarım yarışması" olmanın ötesinde konumlanmaktadır (Özer, 2024). Yarışmalar,

şartnameler, jüri soru ve cevapları, analitik etüt kitapları, kolokyumlar ve ödüllendirilen alternatif projeler aracılığıyla kurumsallaşmayı tetikleyen, yeni mesleki söylem ve pratikler inşa eden "eşik-üretici" mekanizmalar olarak işlev görmektedir. Başka bir deyişle yarışmalar, planlama disiplininin tıkanma noktalarında alternatif rasyonel ve estetik çıkış yolları arayan, teorideki yenilikçi yaklaşımları pratiğe aktaran ve kamusal otoriteler ile meslek ortamı arasındaki arayüzü kuran "katalizör" platformlardır (Özer, 2022).

Bu çalışmada "eşik-üretici" rol, salt betimleyici bir niteleme olmaktan çıkarılarak, planlama sisteminde gözlenebilir ve ölçülebilir üç temel göstergeye bağlanmıştır:

▪Metodolojik-Kuramsal Eşik Göstergesi: Yarışma şartnamelerine o güne kadar planlama pratiğinde kullanılmayan yenilikçi analiz, modelleme ve teorik yaklaşımların (örn. 1970'lerde kantitatif modeller, 2020'lerde ekolojik havza akış restorasyonları) dahil edilmesi.

▪Yasal-Mevzuat Eşiği Göstergesi: Yarışma şartnamelerinin ve ödül kazanan projelerin imar mevzuatındaki yasal boşlukları deşifre ederek ulusal veya yerel düzeyde yasal-idari düzenlemelerin geliştirilmesini (örn. Side 1968 yarışmasının kıyı ve alan koruma yaklaşımlarına sunduğu ilkesel normatif katkılar) tetikleme kapasitesi.

▪Kurumsal-Yönetişim Eşiği Göstergesi: Yarışma sonucunda projeyi uygulamak ve sürdürmek üzere yeni idari, teknik ve katılımcı birimlerin (örn. ZMA 1972 sonrasında yerel planlama büroları ve Danışma Kurulu) oluşturulması.

Bu makale, Türkiye'deki kent planlama ve kentsel tasarım yarışmalarının yüz yıllık tarihsel gelişimini (1927–2025) bu üç "eşik-üretici" gösterge seti bağlamında rasyonel bir süzgeçten geçirmeyi amaçlamaktadır.

Resim 2: İstanbul Senin, Haliç Kıyıları (1 Bölge Eminönü) Tasarım Yarışması 1.Ödl Projesi ve Uygulaması (FREA Mimarlık, Mdegisn Peyzaj Mimarlığı, MeNO Tasarım) (Kişisel Bellek,2026)

Böylelikle, yarışma kültürünün geçmişteki devrimsel nitelikteki başarıları (örneğin Jansen Planı veya Zonguldak Metropoliten Alan Planı) ve günümüzün ekolojik-katılımcı arayışları (Meles Çayı, Taksim Meydanı) üzerinden, mesleki bellek kaybının önüne geçilmesi ve geleceğin belirsizliklerle dolu eşiklerinde yarışmaların birer "direngen kamusal yönetişim aracı" olarak yeniden kurgulanması için politika önerileri geliştirilecektir.

2. Yöntem: Yorumlayıcı-Tarihsel Belge Analizi

Türkiye'deki kent planlama ve kentsel tasarım yarışmalarının paradigma kurucu ve kurumsallaştırıcı rollerini ortaya koymak amacıyla yorumlayıcı-tarihsel araştırma deseni benimsenmiştir. Yarışmalar yalnızca fiziki mekânı biçimlendiren tasarım çıktıları üzerinden değil, üretildikleri dönemin sosyo-politik, ekonomik ve kurumsal iklimini yansıtan ve dönüştüren tarihsel belgeler bütünü olarak ele alınmıştır.

Araştırmanın birincil veri setini, yarışma alanlarının sınırlarını ve kuramsal çerçevesini tanımlayan yarışma şartnameleri, jüri değerlendirme raporları, soru-cevap belgeleri, ödüllü projelerin paftaları ve çizimleri ile mesleki ve etik tartışmaların kayıt altına alındığı kolokyum tutanakları oluşturmaktadır. Bu belgelere ek olarak, özellikle İller Bankası tarafından hazırlanan ve kentsel alanların coğrafi, jeolojik ve sosyo-ekonomik envanterini sunan analitik etüt kitapları ile monografiler, dönemsel kurumsal rasyonalizasyonun çözümlenmesinde temel veri kaynağı olarak kullanılmıştır.

Çalışmanın karşılaştırmalı uluslararası boyutunu ise Türkiye'deki kentsel tasarım ve yarışma pratiklerini küresel düzeyde "tasarım-yönetimli gelişme" modelleriyle ilişkilendiren akademik birikim oluşturmaktadır. Bu kapsamda, Hamburg HafenCity kentsel gelişim projesinin ardışık yarışma modelini ve bütüncül süreç tasarımını irdelenmiş, uluslararası alandaki başarılı ve entegre süreç yönetimi deneyimleriyle rasyonel bir sentez içinde çözümlenmiştir.

Yarışmaların tarihsel analizi, Türkiye'nin siyasal ekonomisi, imar mevzuatı ve mekânsal planlama sistemindeki kırılma noktaları referans alınarak dört temel döneme ayrılmıştır:

- 1923–1939 Erken Yarışmalar Dönemi: "Güzel Şehir" yaklaşımı ve yeni Cumhuriyet'in modernleşme ideali doğrultusunda, yabancı uzmanlar eliyle Resimlenen uluslararası yarışmaların düzenlendiği; ile Belediye Kanunu ve Yapı ve Yollar Kanunu ile imar planlarının yasal zorunluluk haline getirdiği dönemdir.

▪1940–1959 İmar ve Yapılaşma Ağırlıklı Dönem: İller Bankası'nın kurulması ve 6785 sayılı İmar Kanunu'nun oluşturduğu yasal eşik çerçevesinde, yerli teknik kadroların Belediye İmar Heyetleri bünyesinde kurumsallaşmaya başladığı dönemdir.

▪1960–1999 Şehircilik ve Planlama Ağırlıklı Dönem: DPT'nin kurulması, beş yıllık kalkınma planlarının yürülüğe girmesiyle başlayan; 3194 sayılı İmar Kanunu'nun getirdiği yerelleşme eşiğinde, çok disiplinli rasyonalist metropoliten planlama modellerinin deneyimlendiği ve özellikle 1980 sonrasında kentsel tasarıma geçiş arayışlarının hız kazandığı dönemdir.

▪2000–2025 Kentsel Tasarım Ağırlıklı Dönem: Kamu İhale Kanunu'nun getirdiği kurumsal bürokratikleşme ve neoliberal mekân üretiminin dayattığı araçsallaştırma krizleri altında, bir yandan kentsel tasarım kavramının kamusal ve yaşam kalitesi özünün mülkiyet/gayrimenkul odaklı metalaştırılarak aşındırıldığı, diğer yandan ise iklim krizi ve afet gerçekliliği karşısında ekolojik restorasyon, mekânsal dirençlilik ve katılımcılık arayışlarının bu hegemonik kuşatmaya karşı "direngen arayüzler" olarak geliştiği hareketli bir dönemdir.

Veriler analiz edilirken her dönem, (i) kurumsal yapılanmaya ve mevzuata katkısı, (ii) planlama/tasarım yaklaşımlarının aktarımı ve (iii) yeni kuram, yöntem ve tekniklerin (matematiksel modeller, katılım, ekolojik duyarlılık vb.) sınanmasındaki rolü olmak üzere üç analitik eksende tematik kodlamaya tabi tutulmuştur.

3. Tarihsel Süreçte Yarışmaların Evrimi ve Paradigma Kaymaları

3.1. 1923–1939 Erken Yarışmalar Dönemi: Ulus İnşası İdeali ve Uluslararası Aktarım

Cumhuriyet'in kuruluşunu izleyen yıllarda yeni rejimin modernleşme ve ulus-devlet inşası ideali mekân üzerinden somutlaştırılmak istenmiştir (Tekeli, 2009). Bu dönemin temel eşiği, Anadolu kentlerinin modern, sağlıklı ve estetik imarı için Batı dünyasındaki çağdaş planlama ve şehircilik ekollerinin ülkeye aktarılmasıdır. Bu bağlamda Batı dünyasıyla neredeyse eşzamanlı olarak geliştirilen bu yarışma deneyimleri, "Cumhuriyetin Kent İnşasında Uluslararası Deneyim" olarak tanımlanmaktadır (Bilsel, 2010).

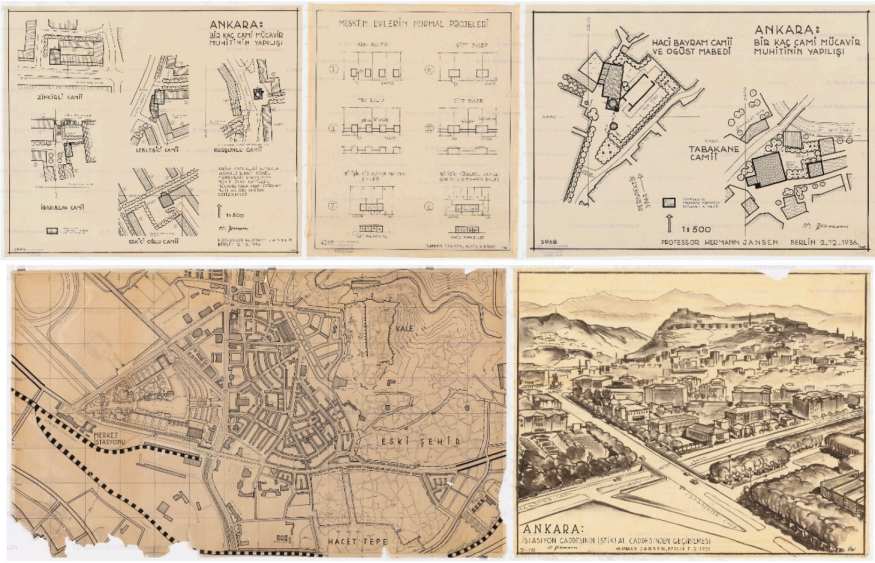

Resim 3: Jansen Ankara Planı, (Bahçekent ve Camillo Sitte yaklaşımıyla kentin tarihi, kültürü ve doğal çevresine duyarlı yeşil alan kullanımı ve eski kent dokusu ilişkisi, Berlin Teknik Üniversitesi Arşivi)

Dönemin en kritik ve kurumsallaşmayı başlatan adımı, yeni başkentin planlanması amacıyla açılan 1927 Ankara İmar Planı Yarışması'dır. Bu yarışma davetli yöntemle gerçekleştirilmiş; dönemin önde gelen Avrupalı uzmanlarından Fransız şehir plancısı Leon Jausseley ile Alman şehir plancıları Joseph Brix ve Hermann Jansen davet edilmiştir. Üç uzman da Ankara'nın 40–50 yıl içindeki nüfusunun 250–300 bin bandına ulaşacağını öngörmüştür (Jansen, 1937). Ancak planlama felsefesi açısından ciddi farklılıklar sergilemişlerdir: Jausseley geleneksel dokuyu tamamen yenilemeyi hedeflerken, Brix mevcut yapıyı koruyucu bir rasyonalite sunmuş, Jansen ise kentin tarihî, kültürel ve doğal değerlerini gözeten, daha uygulanabilir ve rasyonel çözümler önermiştir (Özer, 2024).

Jansen (1937), "Olabilirliğin Sınırları İçinde" felsefesiyle birinci seçilmiş; Ankara ve planladığı diğer yedi Anadolu kenti için (Mersin, Adana, Tarsus, Ceyhan, Gaziantep, İzmit ve Bor) temel imar ilkelerini belirlemiştir. Jansen Planı, Camillo Sitte yaklaşımıyla kentin topografyasına duyarlı, eski doku ile yeni gelişme alanlarını "Bahçekent" (Garden City) modeliyle eklemleyen, Gençlik Parkı'na uzanan geniş yeşil alan dizgeleriyle kurgulanan bir morfoloji üretmiştir (Jansen, 1937).

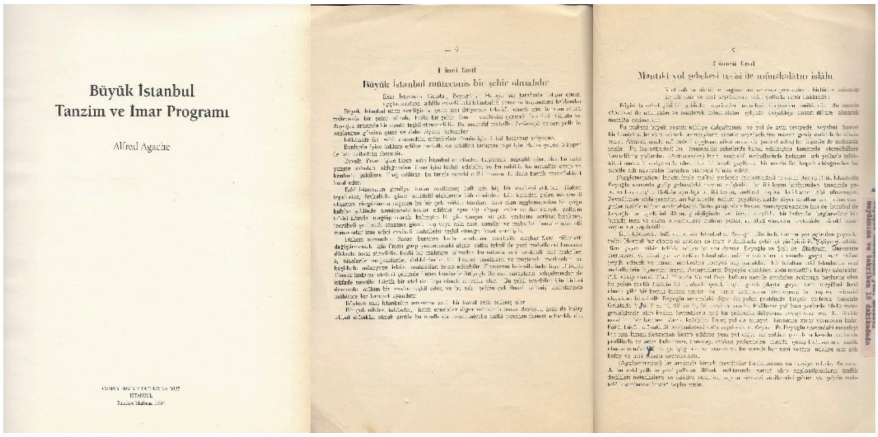

Büyük İstanbul
Tanzim ve İmar Programı

Alfred Agache

Resim 4: İstanbul Şehri İmar Planı Yarışması 1934 Fransız şehirci Agache Raporu (Kişisel Bellek, 2026)

Aynı dönemde İstanbul (1933–1934) için de benzer arayışlar sürdürülmüş; Herman Elgötz, Henri Prost ve Wagner analiz ve planlama çalışmaları yürütmüştür. Bu süreçte üretilen Jansen (1931) ve Elgötz (1934) planları, kentlerin açık alanlarının sistematik yeşillendirilmesine odaklanan rasyonel yaklaşımlar getirmiştir (Bilsel, 2010).

Kurumsal ve Metodolojik Katkı: Bu erken dönem, yalnızca projelerin elde edilmesiyle sınırlı kalmamış, kurumsal yapılanmanın temellerini de atmıştır. 1930 Belediye Kanunu, 1930 Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, 1933 Yapı ve Yollar Kanunu ve planlama çalışmalarını finanse etmek üzere kurulan Belediyeler (İller) Bankası (1933) bu dönemin yasal eşikleridir (Özer, 2024).

Ayrıca bu yabancı plancılar akademik çalışmalar yapıp konferanslar vererek (örneğin Jansen'in 1917'deki "Çağın Büyük Kentleri" konferansı) Türkiye'de şehircilik disiplininin kuramsal altyapısını ve eğitim kurumlarını kurumsallaştırmışlardır (Bilsel, 2010; Özer, 2024).

3.2. 1940–1959 İmar-Yapılaşma Ağırlıklı Yarışmalar Dönemi: Ulusal Kadroların Yetişmesi ve Bürokratik Rasyonalizasyon

İkinci Dünya Savaşı yıllarında ve sonrasında Türkiye, planlama sürecini kendi yetiştirdiği yerli kadrolarla yürütme eşiğine gelmiştir. Alman ve Fransız plancılardan edinilen deneyimle, Türk plancılar arasında düzenlenen ilk açık yarışma 1942 Samsun Şehir Planı Yarışması olmuştur. Samsun yarışmasıyla başlayan bu dönem, Kemal Ahmet Aru ve Asım Kömürcü gibi Cumhuriyet'in ilk kuşak

yerli şehircilerinin sahneye çıktığı ve deneyim kazandığı kritik bir dönemdir (Özer, 2024).

Özer (2026), dönemin en sembolik ve şehirciliğe verilen önemi gösteren adımının 1944 Ödemiş Şehir Planı Yarışması olduğunu belirtmektedir. Savaş koşullarında yıpranmış, orta ölçekli bir Ege kasabası olan Ödemiş'in gelişmesi için yarışma açılması ve jürisinde Henri Prost, Paul Bonatz, Ernest Reuter ve Gustav Oelsner gibi dünya çapında uzmanların yer alması, hükümetin şehirciliği ne denli stratejik bir araç olarak gördüğünü kanıtlamaktadır.

Resim 5: Antalya Şehri İmar Planı 1955 (1.Ödl; R.Beyru, T.Tuncay, İ.Artuner) Antalya Şehri İmar Planı B.Berksan 1969 (Kişisel Bellek,2026)

Sürecin yerel yönetimlere yayılması, 1951 İzmir ve 1955 Ankara gibi uluslararası nitelikteki büyük ölçekli imar planı yarışmalarıyla devam etmiştir. Özellikle 1955 Ankara Şehri İmar Planı Yarışması, İller Bankası dışındaki bir yerel yönetim (belediye) tarafından düzenlenmesi bakımından yerel karar alma mekanizmalarının geliştirilmesinde önemli bir kurumsal eşiktir.

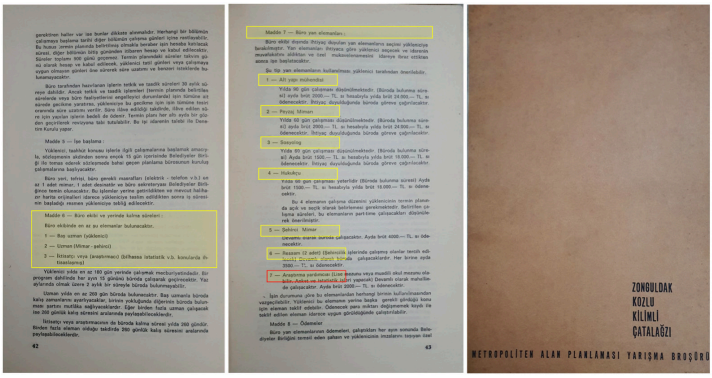

Resim 6: Yarışma Broşürü (Yarışmalar, yerinde uzmanlardan oluşan planlama bürolarının kurulmasına öncülük etmiştir.) (Kişisel Bellek,2026)

Kurumsal ve Metodolojik Katkı: Bu dönemin kurumsal rasyonalizasyonu, 1936 yılında çıkarılan "Şehirlerin İmar Planlarının Tanzimi İşlerine Ait Umumi Talimatname" kapsamında imar planlarının ve yarışmaların Belediye İmar Heyeti danışmanlığı ve kontrollüğünde sisteme bağlanmasıdır. İmar Heyeti, İller Bankası temsilcisi, yerel mülki amir, belediye başkanı, fen işleri müdürü, ziraat mühendisi ve belediye doktorundan oluşmaktaydı. Heyet tarafından hazırlanan "İmar Heyeti Raporu", coğrafyaya bağlı analizler, jeolojik etütler, iklim analizleri, sosyal-kültürel analizler (nüfus, refah, ticaret, sanayi, elektrik, su, konut ve ulaşım tetkikleri) ile beklentileri (gelişme yönü vb.) içeren çok detaylı sorgu cetvellerine dayanmaktaydı. Bu rasyonel analiz yöntemiyle 1960'lı yıllara kadar Türkiye genelinde 549 yerleşmenin imar planı hazırlanmıştır (İmar ve İskân Bakanlığı, 1973).

Resim 7: 1960-1999 Şehircilik ve Planlama ağırlıklı yarışmalar dönemi (1960'larda, imar komisyon raporlarının yetersiz kalması İller Bankası Fransız Calsat'ın Paris planlaması için kullandığı Kentsel Araştırma ve Değerlendirme Metodolojisine dayanan yeni bir Teknik Şartname hazırlanan yarışma dokümanları) (Kişisel Bellek,2026)

1945 yılında Belediye İmar Heyetinin yetkileri yeni kurulan İller Bankası bünyesindeki Şehircilik İşleri Müdürlüğüne geçmiş, plan onama yetkisi ise Bayındırlık Bakanlığına devredilmiştir. İller Bankası bünyesindeki Belediyeler İmar Planlama Müdürlüğü, planları emaneten yaparak kurumsal hafızayı pekiştirmiştir.

Ayrıca bu dönemde ilk kez yarışma kolokyumları gelenekselleşmiş; planların niteliği ve içeriği uzmanlar tarafından şeffaf tartışma zeminlerine (ör. Bafra, Kartal, Zile ve İnegöl plan tartışmaları) taşınmıştır. Akademik düzeyde ise 1950 yılında İTÜ Mimarlık Fakültesi Şehircilik Kürsüsü ile Ankara Üniversitesi SBF İskân ve Şehircilik Enstitüsü kurulmuş; 1954'te TMMOB'nin yasalaşmasıyla mesleki örgütlenme tamamlanmıştır (Özer, 2024).

3.3. 1960–1999 Şehircilik ve Planlama Ağırlıklı Yarışmalar Dönemi: Bölgesel Ölçek, Metropoliten Planlama ve Metodolojik Devrim

1960'lar Türkiye'sinde beş yıllık kalkınma planlarıyla birlikte rasyonel, planlı ve kapsamlı kalkınma dönemine girilmiştir. Hızlı nüfus artışı (%4'lere varan) ve göç dalgası, klasik imar planlama yaklaşımlarının yetersizliğini ortaya çıkarmış; kentlerin çevreleriyle bütüncül ve bölgesel ölçekte ele alındığı "Kent Bütünü Planlama" ve "Metropoliten Planlama" yaklaşımı bir eşik olarak doğmuştur.

Bu dönemde İller Bankası ve yeni kurulan İmar ve İskân Bakanlığı (1958) öncülüğünde ardı ardına büyük ölçekli kent bütünü yarışmaları açılmıştır: Konya İmar Planı (1965), Erzurum İmar Planı (1965), Adana Kent İmar Planı (1966), Sivas Ana İmar Planı (1967), Trabzon İmar Planı (1968), İzmit İmar Planı (1970), Zonguldak-Kozlu-Kilimli-Çatalağzı Metropoliten Alan Planlaması (1972) ve Gaziantep Kent Bütünü İmar Planı (1973). Bu yarışmalar, bakanlığın Bölge Planlama Dairesi tarafından hazırlanan sosyo-ekonomik bölge ön planları (örneğin Doğu Marmara Bölge Planı, Çukurova Bölge Planı, Zonguldak Bölgesi Ön Planı) referans alınarak kurgulanmıştır (Bilsel, 2010).

Metodolojik Devrim ve Yeni Kuramların Sınanması: Bu dönemin yarışmaları, Türk planlama tarihinde en büyük teknik ve bilimsel dönüşümün sınandığı laboratuvarlar olmuştur (Özer, 2016). İller Bankası, Fransız plancı René Calsat'ın Paris planlaması için geliştirdiği, anketlere dayalı "Kentsel Araştırma ve Değerlendirme Metodolojisi"ni entegre ederek teknik şartnameleri tamamen yenilemiştir. Bu sayede

yarışma süreçlerinin birincil çıktısı olan Analitik Etüt Kitapları, coğrafi/jeolojik verilerden nüfus, sanayi, arazi fiyatları ve belediye bütçelerine kadar uzanan devasa bir kentsel monografi envanteri hâline gelmiştir (Tekeli, 2009). Yarışmalarda klasik fiziki çizimlerin ötesine geçilerek dönemin en ileri bilimsel modelleri uygulanmıştır:

▪ **Eşik Analizleri (Sentez):** Yerleşilebilir alanların rasyonel tespiti.

▪ **Mekânsal Dağılım ve Matematiksel Modelleme:** kentsel projeksiyonlar, Lowry-Garin modeli, Perloff-Wingo seviyeler ve imkânlar modeli.

▪ **Kantitatif Analizler:** Lineer programlama, hedef programlama, hedef başarma matriksi, gravite modeli, location quotient, yoğunluk-mesafe modelleri ve çoklu korelasyon analizleri.

Bu rasyonel ve metodolojik derinlik, 1972 Zonguldak Metropoliten Alan Planlaması Yarışması (Bkz Resim 7, Cüneyt Elker ve İsmet Elker projesi Proje Raporu 1972) ile en üst düzeyine ulaşmıştır (Bilsel, 2010; Özer, 2024).

Yarışma, "plan yapılıp bittikten sonra plancının kentle ilişiğinin kesilmesi" sorununu çözmek için devrimsel bir adım atmıştır: Yarışma şartnamesi ve broşüründe plancıların yarışma alanının bulunduğu ilde kuracakları yerel planlama büroları ve yerinde çalışma koşulları (yılda en az 180 gün yerinde çalışma süresi; altyapı mühendisi, peyzaj mimarı, sosyolog, hukukçu, plancı ve araştırmacı yardımcı personelden oluşan ekip zorunluluğu) ayrıntılı olarak tarif edilmiştir. İdare, belediye ve plancı temsilcilerinden oluşan Danışma Kurulu, uygulama sürecindeki imar değişikliklerini ve sorunları yerinde çözerek planlama-uygulama bütünlüğünü kurumsallaştırmıştır (Yarışma Broşürü, 1971).

Ölçeklerin ve Konuların Çeşitlenmesi: Dönem boyunca yarışmalar, farklı şehircilik konularında da eşik oluşturmuştur:

▪ **Kampüs Tasarımları:** Üniversitelerin tek yapı ölçeğinden çıkarılıp "kampüs kent" vizyonuyla ele alınması: Ege Üniversitesi (1959), KTÜ (1960), ODTÜ (1960) ve Diyarbakır Ziya Gökalp Üniversitesi (1970).

▪ **Turizm ve Kıyı Planlama:** Side Turistik Yerleşme Planı Uluslararası Yarışması (1968) ve Gelibolu Yarımadası Barış Parkı Yarışması (1998). Side (3.000 ha) ve Gelibolu (32.000 ha) yarışmaları, klasik imar planlamasını aşarak mimarlık, peyzaj ve

koruma disiplinlerini bütünleştiren sürdürülebilir ekolojik modellerin ilk uluslararası nirengi noktaları olmuştur (Özer, 2024).

▪ **Kentsel Tasarıma Geçiş:** 1980 sonrasında imar planlarının estetik ve mekânsal kimlik üretimindeki yetersizliği anlaşıldığında, yarışmalar planlama ve tasarım arasındaki gri alanı netleştiren birer kentsel tasarım laboratuvarı olmuştur. Ankara Ulus Tarihi Kent Merkezi (1986), Antalya Kale Kapısı ve Çevresi (1990; en başarılı kentsel tasarım uygulamalarından biridir) ve Ankara MİA (1993) yarışmaları bu dönemin mekânsal nirengi noktalarıdır.

Resim 8: 1980'li yıllar önemli bir dönüm noktası İlk kez 1981 yılında Eskişehir yarışmasıyla kentsel tasarım adı ile yarışma düzenlenmeye başlanmıştır. (Kişisel Bellek,2026)

3.4. 2000–2025 Kentsel Tasarım Ağırlıklı Dönem: Metropoliten Dönüşüm, Ekolojik Eşik ve Katılımcı Arayışlar

2000'li yıllardan itibaren Türkiye'de yarışmalar, neoliberal kentleşme politikalarının yarattığı kentsel dönüşüm baskıları, afet dirençliliği ve ekolojik krizlerle yüzleşme eşiğinde Resimlenmiştir. Bu dönem, kentsel morfoloji ve ölçek kaymaları açısından üç ana alt döneme ayrılarak incelenmelidir: (Özer, 2026)

▪ 2000–2009: Metropoliten Yönetişim ve Küresel Tasarım Ofisleri Dönemi.

Bu dönemde kentsel planlama yarışmalarının geleneksel kamusal etkisi sürdürülmüş ve toplam 37 yarışma düzenlenmiştir. Dönemin

en belirgin özelliği, İstanbul'un kontrolsüz büyümesini denetlemek amacıyla kurulan İstanbul Metropoliten Planlama ve Kentsel Tasarım Merkezi (İMP) bünyesinde açılan yarışmalardır. İMP, Kartal MİA (2005) ve Küçükçekmece rekreasyon alanları için uluslararası davetli yarışmalar düzenleyerek Zaha Hadid ve Ken Yeang gibi küresel "yıldız" mimarları ve onların tasarım dillerini Türkiye şehircilik ortamına entegre etmiştir. Dönemin başında açılan İzmir Liman Bölgesi Kentsel Tasarım Yarışması (2001, Jochen Brandi) da bu küresel arayışın bir diğer örneğidir.

▪ 2010–2019: Kavramsal Gerileme, Mahalle Arayışları ve Ekolojik Eşik.

Kentsel tasarım kavramının yarışma ortamındaki etkisinin görece azaldığı bu dönemde 24 yarışma gerçekleştirilmiştir. Dönemin mekânsal morfolojiye odaklanan istisnai ve en özgün örneği 2015 Söke İmar Planlamasına Esas Kentsel Yenileme Eksenli Fikir Projesi Yarışması'dır. Söke Çayı çevresindeki 100 hektarlık alanın kentsel doku yenilenmesini hedefleyen bu yarışma, kent parçası morfolojisinin nasıl tasarlanacağına dair rasyonel cevaplar aramış ve idarenin vizyonunu halkla paylaşma aracı olmuştur. Ancak uygulama sürecinde idarenin kazanan ekiplerle şeffaf iletişim kurmaması ve siyasi çekişmeler, projenin hayata geçmesini engellemiştir.

Aynı dönemde, TOKİ'nin "7 İklim 7 Bölge Mahalle" (2015) ve İller Bankasının "Mahalle Tasarımı Fikir Yarışması" (2017) ile neoliberal konut üretimine karşı geleneksel mahalle morfolojisinin rasyonel alternatifleri aranmıştır. Ayrıca 2019 yılında Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü tarafından açılan İztuzu Kumsalı Ekolojik Tasarım Yarışması, doğayı bir kaynak değil, bir varoluş değeri olarak ele alan ekolojik tasarım eşiğini başlatmıştır.

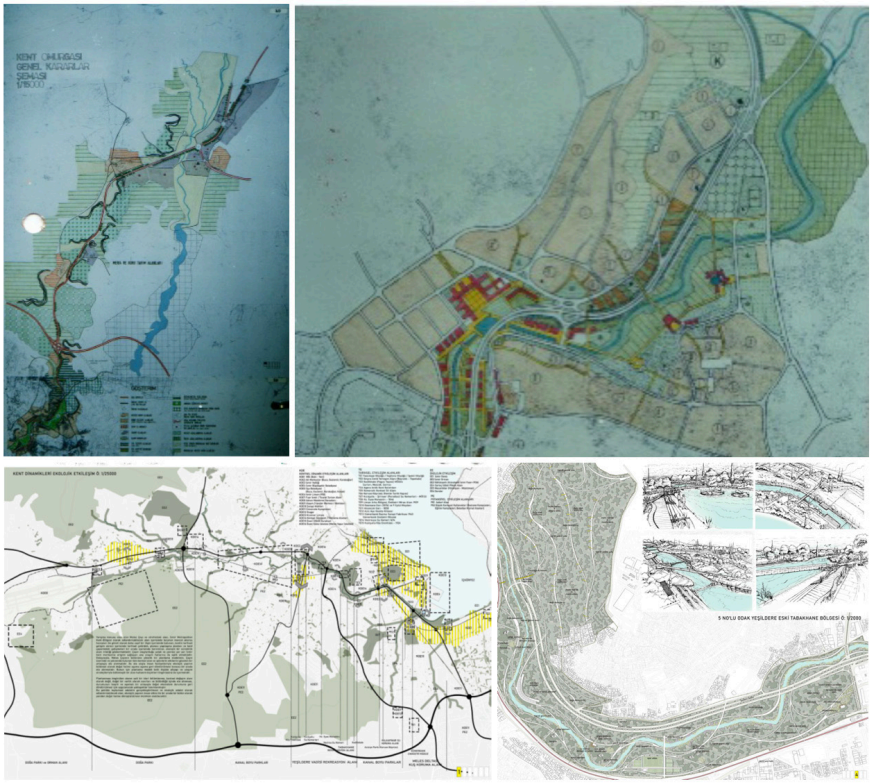

Resim 9: Güzel Ankara Projesi Kent Omurgası Kuzey Bölümü Kentsel Tasarım Yarışması 1991 (1. Ödl; B. Sağıroğlu, B.Tarım, C.Çakmakcıoğlu, B.Derman) Kentsel ve Ekolojik Omurga Olarak Meles Çayı Ulusal Kentsel Tasarım Fikir Projesi Yarışması 2020 (1.Mns; MeNO Tasarım, Mdesign S.Z.Şahin, E.Söylemez, F.Sarıhan, E.Metin, E.D.Memioğlu, S.Ç.Bulak, İ.E.Akbıyık, K.Tunçkale, D.Sezer) (Kişisel Bellek,2026) İki yarışma arasındaki 30 yıllık deneyim farkı ve yarışmadan beklentiler de dikkate alındığında doğa; ihtiyaçların karşılandığı bir mekân anlayışından, varolma değeriyle ele alınan bir anlayışa evrilmiştir.

• 2020–2025: Yerel Yönetim Dönüşümleri, Katılımcılık ve "Direngen Kamusal Arayüzler".

Siyasi ve yerel yönetim değişikliklerinin etkisiyle 36 yarışmanın açıldığı, kentsel sorunların yerel ve merkezi yönetimler arasındaki siyasi çatışmalar ve kamusal meclisler üzerinden Resimlendiği dinamik bir dönemdir.

- İPA ve 'konkur.istanbul': İstanbul Planlama Ajansı (İPA) tarafından kurulan bu sistem, Taksim Meydanı, Kadıköy Meydanı ve Salacak gibi kentin en hassas kamusal alanlarını geniş halk kitlelerinin oylamasına ve tartışmasına açarak katılımcı planlamada yeni bir eşik üretmiştir.

- Yarışmayla Ankara: Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2003'ten beri süren 18 yıllık sessizliğini bozarak 2021 yılında "Yarışmayla Ankara" mottosuyla "Sağlık Çalışanlarına Şükran ve Anma Mekânı" yarışmasını düzenlemiştir. Bu süreç, başkentin yarışma hafızasını yeniden canlandırmıştır.

- Ekolojik Akıl: İzmir Meles Çayı Yarışması (2020). İklim krizi çağında kentsel nehir havzalarının ekolojik restorasyonu, taşkın yönetimi ve sürdürülebilir yeşil altyapı stratejileri doğrultusunda bütüncül kentsel tasarım dillerinin sınandığı öncü bir model oluşturmuştur.

Resim 10: Çanakkale Belediyesi Sosyal Konutlar Mevkii Kentsel Yenileme Ulusal Mimari Proje Yarışması 2014 (Katılımcı; MeNO Tasarım, Architekten Maurer & Partner, S.Z.Şahin, E.Söylemez, M.Söylemez, G.Güneş) (Kişisel Bellek,2026)

Türkiye'de 2000 sonrasında gelişen kentsel tasarım yarışmaları, mekânsal morfolojiyi dönüştürme ve kamusal arayüzler inşa etme konusunda önemli adımlar atsa da tasarımların planlama ve uygulama süreçleriyle kurumsal entegrasyonu konusunda derin tıkanıklıklar yaşamaktadır. Tam da bu kurumsal eşikte, Hamburg HafenCity kentsel gelişim projesi (1991 - 2025) (157 ha), kentsel planlama, kentsel tasarım, peyzaj ve mimari yarışmaların ardışık ve bütüncül olarak kurgulandığı, dünya çapında rasyonel bir eşik ve "en iyi uygulama" modeli sunmaktadır (Özer, 2016).

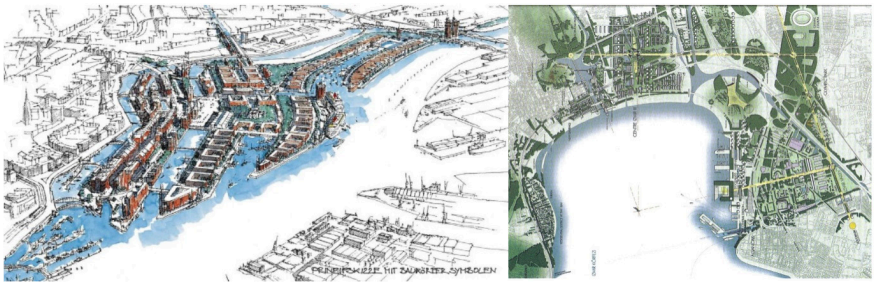

Resim 11: Städtebaulich-landschaftsplanerischerRealisierungswettbewerb"MasterplanHafenCity" 1999 (KCAP https://www.kcap.eu/projects/9/hafencity-hamburg) İzmir Liman Bölgesi Kentsel Tasarım Yarışması 2001, (J.Brandi)

1997 yılında ilan edilen ve 1999 yılındaki Master Plan Yarışması ile (Kees Christiaanse/ASTOC ortaklığı) fiziki çerçevesi çizilen HafenCity, kentsel tasarım kontrolünü planlama hiyerarşisinin (Nazım Plan ve Uygulama Planı) her aşamasına entegre etmiştir. Projede, alanın 10 farklı mahallesi için 10 ayrı kentsel tasarım yarışması ve 6 uluslararası peyzaj yarışması açılmış; alan genelindeki yaklaşık 200 binanın neredeyse tamamı açık ve davetli mimarlık yarışmalarıyla elde edilmiştir. Bu entegre model, projenin kamusal alan kalitesini, kıyıda yaya konforunu (10,5 km kıyı promenadı) ve morfolojik çeşitliliğini en üst düzeye çıkarmıştır (Özer & Özer, 2016).

Geliştirilen bu entegre modelin Türkiye'deki kentsel tasarım pratiği üzerindeki dönüştürücü yansıması iki temel eksende kuramsallaştırılmaktadır: (Özer & Özer, 2016)

▪ Tasarımcının Rolünde Ontolojik Dönüşüm: Geleneksel modernist planlama modeli, tasarımcıyı mutlak karar verici, yukarıdan aşağı belirleyici ve tekil bir teknik otorite olarak konumlandırmaktadır. Oysa özellikle HafenCity modelin sunduğu ana kuramsal eşik; tasarımcının rolünün iletişimsel ve müzakereci planlama ilkeleri doğrultusunda " tasarımcı, teknik rasyonalitesini dayatan otoriter bir figür değil; kamusal yarar, idari vizyon ve toplumsal talepler arasında mekânsal bir uzlaşı üreten süreç yürütücüsüdür.

▪ Bütüncül Süreç ve Yönetişim Tasarımı: Yarışmalar, sadece estetik veya fiziki projeler üreten izole süreçler olarak değil, idari, hukuki ve finansal modellerle baştan entegre edilmiş "tasarım yönetişimi" modelleri olarak kurgulanmalıdır. HafenCity GmbH örneğinde olduğu gibi, özerk bir kamu iştiraki aracılığıyla yarışma kararlarının doğrudan parsel ölçeğindeki mülkiyet ve imar planlarıyla ilişkilendirilmesi, tasarımların kentsel gerçekliğe dönüşmesini yasal olarak garanti altına

alan bütünleşik bir süreç tasarımı sunmaktadır.

Tablo 1: Bir Bakışta Yarışma Tarihinin Dönemsel Karşılaştırması

Analiz Kriteri	Erken Yarışmalar Dönemi 1923–39	İmar ve Yapılaşma Ağırlıklı Dönem 1940–59	Şehircilik ve Planlama Ağırlıklı Dönem 1960–99	Kentsel Tasarım Ağırlıklı Dönem 2000–25
Temel Felsefe / Model	Güzel Şehir İdeali, Bahçekent, Camillo Sitte Yaklaşımı.	Ulusal Yapılanma, Kıyı Kullanımı ve Bölgesel İmar Planlaması	Kent Bütünü Planlama, Metropoliten Planlama, Rasyonalist Çok Disiplinlilik	Metropoliten Dönüşüm, Ekolojik Restorasyon, Katılımcı Yönetişim
Yasal / Kurumsal Eşikler	Belediye ve Yapı-Yollar Kanunu, Belediyeler Bankası	Talimatnamesi, Belediye İmar Heyeti, İller Bankası.	İmar ve İskân Bakanlığı, Beş Yıllık Kalkınma Planları	İMP, İPA Konkur.İstanbul, Yarışmayla Ankara Platformu
Sınanan Yöntemler / Teknolojiler	Formel geometrik meydanlar, elle üretilen rasyonel plan raporları	İmar Heyeti Analiz Raporları	René Calsat Metodolojisi, Analitik Etüt Kitapları, Eşik Analizleri, Lowry, Perloff-Wingo modelleri	Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS), Katılımcı Dijital Oylama, Ekolojik Akış Restorasyonu
Öne Çıkan Sembolik Yarışmalar	Ankara İmar Planı, İstanbul İmar Planı	Samsun Şehir Planı, Ödemiş Şehir Planı, Ankara	Konya, Zonguldak Metropoliten Alanı, Side Turistik, Antalya Kale Kapısı	Kartal MİA, Söke, İztuzu Ekolojik, Taksim, Meles Çayı

Tam da bu bağlamda, Türkiye'de de 2000'li yılların başından itibaren benzer liman ve kıyı gelişimi vizyonlarıyla İzmir ve İstanbul liman bölgelerinin yeniden ele alınmasına yönelik kentsel tasarım yarışmaları düzenlenmiştir. 2001 yılında İzmir Liman Bölgesi ile İstanbul Kadıköy Meydanı Haydarpaşa-Harem Yakın Çevresi Kentsel Tasarım Proje Yarışmaları, Türkiye'deki atıl liman alanlarının kamusal ve morfolojik dönüşümünü hedefleyen yerel arayışların somut yansımalarıdır. İzmir bu yarışma ile elde ettiği kurumsal ve mekânsal deneyimini süreç yönetiminde sürekliliğe kavuşturamamıştır. İstanbul ise 2001'de sınırları tanımlanan alana bütüncül bir vizyon yerine yalnızca parçacıl müdahalelerle yön vermeye çalışmıştır. Bu iki vaka; merkezi ve yerel otoriteler arasındaki eş güdüm ve iş birliği eksikliğinin, yarışma sonrasındaki uygulama süreçlerinin yarıda kalmasına yol açan en temel yapısal faktör olduğunu açıkça göstermektedir.

Kurumsal ve Metodolojik Aşınma Krizleri:

Katılımcı ve ekolojik arayışlara karşın yarışma deneyimi, 2020 sonrasında ciddi bir kurumsal ve sistemsel kriz yaşamaktadır:

- Bürokratikleşme ve İnovasyondan Uzaklaşma: Yarışmalar, vizyoner platformlar olmaktan çıkarılarak belediyelerin sıradan idari yazışmalarına indirgenmiş; şartnameler inovatif tasarımları kısıtlayan bürokratik ağırlıklar taşımaya başlamıştır.

▪ Kolokyumların Niteliğinin Bozulması: Geçmiş dönemin "Şehircilik Festivalleri" ve rasyonel eleştiri platformları olan kolokyumlar, günümüzde tarafların katılım göstermediği, sadece birer biçimsel ödül törenine dönüşerek mesleki tartışma derinliğini yitirmiştir.

▪ Hafıza ve Koruma Krizi: 1980 öncesinde yarışmayla elde edilmiş kamusal yapıların ve alanların yerel yönetimler tarafından kolayca yıkılmak istenmesi (örneğin Selimiye Camii çevresindeki veya Ankara'daki tarihsel yarışma çıktıları), "Biz neden yarışma yapıyoruz?" meşruiyet krizini derinleştirmektedir.

Tablo 2: Seçilmiş örneklerin Nedensel Sınamalar

Örnek Vakalar	Tipoloji ve Ölçek	Bağımsız Değişken 1: Yöntemsel/Kuramsal Girdi	Bağımsız Değişken 2: Aktör ve Yönetişim Yapısı	Bağımlı Değişken: Uygulama Durumu ve Eşik Üretimi
ZMA, 1972	Kent Planlama, Metropolitan Ölçek	Süreç odaklı planlama, kantitatif bilgisayar modellemeleri, eşik analizleri	Çok disiplinli yerel planlama büroları ve Danışma Kurulu yapısı	**Güçlü Eşik:** ZMA yerinde çalışma modeli kurumsallaştı; Analitik yaklaşım uygulanmaya başlandı, metropoliten planlama yasal literatüre girdi.
Side, 1968	Kentsel Tasarım/ Koruma, ölçek	Doğal verilere dayalı model, arkeolojik koruma ve kıyı promenadı entegrasyonu	Uluslararası jüri, Turizm Bakanlığı koordinasyonu	**Güçlü Eşik:** Kıyı kullanımına ve korumaya dair yeni yasal ilkeler tanımlandı; mevzuat düzeyinde eşik üretildi.
İstanbul, İzmir 2001 Söke, 2015	Kentsel Tasarım, Kent Parçası Ölçeği	Kıyı dönüşümü, Nehir havzası morfolojisi analizi, kentsel doku yenileme ilkeleri	İdareler arasında iletişim kopukluğu ve siyasi çekişmeler	**Tıkanma:** Proje uygulanamadı, idari belirsizlikler ve siyasi çekişmeler nedeniyle eşik üretilemedi.
Ünye, 2006	Kentsel Tasarım, Meydan Ölçeği	Kent kimliği ve mekânsal morfoloji arayışları	Jüri ile yerel idare ve yargı mekanizmaları arasında yetki çatışması	**Tıkanma:** İdare Mahkemesi jürinin ödül dağıtmama kararını iptal etti; kurumsal güven zedelendi.
100. Yıl Çarşısı, 2022	Kentsel Tasarım/ Yenileme, Meydan	Modern mimarlık mirasının korunması ve yeniden işlevlendirilmesi	Yarışma sonrasında dar kapsamlı popülist anket oylaması ile karar alma	**Tıkanma/Gerileme:** Yarışmayla elde edilen bilimsel koruma kararları geçersiz kılındı; yapı yıkılarak bellek tahrip edildi.

4. Tartışma: Güncel Krizler Karşısında Yarışmaların Dayanıklılığı

Türkiye'nin şehircilik pratiğinde kent planlama ve kentsel tasarım yarışmaları, geride kalan yüz yılda rasyonel bilginin üretimi, kuramsal yaklaşımların sınanması ve mesleki direncin inşası için vazgeçilmez birer "eşik-üretici" olmuştur. Ancak günümüzde, Dünya Şehircilik Günü Kolokyumunun da işaret ettiği "Değişimin Eşiği"nde yarışmalar, neoliberal kurumsal aşınma ve teknolojik-ekolojik krizler nedeniyle ciddi bir tıkanma yaşamaktadır. Bu bağlamda yarışmaların yasal, kuramsal ve kurumsal eşik üretme potansiyelini ampirik düzeyde sınamak amacıyla, çalışmanın veri

setinde yer alan temel örneklerin bir genel değerlendirilmesi Tablo 2 de gösterilmiştir.

4.1. Neoliberal Araçsallaştırma, Siyasi Çekişmeler ve Uygulama Güçlükleri

1980 sonrasında hız kazanan sermaye odaklı mekân üretimi, yarışmaları rasyonel birer plan elde etme yöntemi olmaktan ziyade, idarelerin kendi vizyonlarını meşrulaştırdıkları veya siyasi söylem ürettikleri geçici arayüzlere dönüştürmüştür. Söke Kentsel Yenileme Yarışması (2015) örneğinde görüldüğü üzere, en üst düzeyde bilimsel ve morfolojik analizlerle elde edilen, kentin geleceğini deşifre eden başarılı projeler dahi siyasi çekişmeler, yerel ve merkezi yönetimler arasındaki uyuşmazlıklar ve kazanan müelliflerle kurulamayan iletişim kopuklukları nedeniyle rafa kaldırılmaktadır. Bu durum, yarışmacıların motivasyonunu köreltmekte ve "yarışma garantörlüğü" sorununu en önemli mesleki açmaz olarak öne çıkarmaktadır.

4.2. Meslek Etiği Eşiği

Günümüzde planlama ve kentsel tasarım disiplinlerinin karşı karşıya kaldığı en derin mesleki ve etik kriz; bilimsel ve mesleki içerikle örülmüş rasyonel karar üretme ile nesnel değerlendirme süreçlerinin, bilim dışı sezgisel yaklaşımlar veya siyasi ve ekonomik çıkarlar eliyle sistematik olarak aşındırılması ve yok edilmesidir. Yarışma jürilerinin ve değerlendirme sistemlerinin rasyonel-teknik liyakat kriterlerinden uzaklaşarak sezgisel öznel beğenilere ya da siyasi hegemonik manipülasyonlara teslim edilmesi, mesleğin bilimsel özerkliğini ve kamusal meşruiyetini zedelemektedir. Dolayısıyla, yarışma şartnamelerinin ve jüri değerlendirme yapılarının, bu sezgisel ve siyasi kuşatmaya karşı koyabilecek bilimsel-etik bir koruma eşiği inşa etmesi zorunludur.

4.3. Yenilikçi Yönetişim Önerileri: "Şehircilik Ombudsman (Kamu Denetçisi)"

Yarışma çıktılarının yasal planda karşılık bulması ve kolayca yıkılıp yok edilmelerinin önlenmesi amacıyla yenilikçi bir kurumsal yönetişim modeli geliştirilmelidir:

▪ Entegre Geliştirme Kurulu: Yarışmayı düzenleyen yerel veya merkezi idare ile meslek odaları temsilcilerinden oluşan ve projenin imar planlarına işlenmesini denetleyen özerk bir "Yarışma ve Mekânsal Geliştirme Kurulu" kurulmalıdır. Bu sistemin kurumsal derinliği,

Hamburg'un HafenCity Hamburg GmbH iştirak modeli örneğinde görülebilir. Bu modelde kamu arazileri, en yüksek parayı verene değil, "en kaliteli tasarım ve kullanım konseptini" sunan yatırımcıya verilmekte; yarışmada birinci olan tasarımcıların projelerinin eksiksiz uygulanması yasal olarak garanti altına alınmaktadır. Türkiye'deki TOKİ ve İller Bankası gibi kurumlar, arsa satışlarını ve proje uygulamalarını sadece finansal gelir odaklı yapmaktan vazgeçmeli ve bu garantörlük modelini kentsel dönüşüm alanlarında da uygulamalıdır.

▪ Şehircilik Ombudsman (Kamu Denetçisi): Yarışmayla elde edilmiş kamusal yapıların ve kentsel sit alanlarının korunması, korunarak yaşatılması ve yıkım kararlarına karşı mesleki-hukuki denetim yetkisine sahip, Almanya örneğindekine benzer bağımsız bir müfettişlik mekanizması yasal mevzuata entegre edilmelidir.

▪ İller Bankasının Standart Koyucu Rolünün Yeniden İnşası: Geçmişte anket yöntemleri ve Analitik Etüt Şartnameleri ile planlama standartlarını belirleyen İller Bankasının, Bakanlık bünyesindeki mevcut pasif-bürokratik rolünden sıyrılarak "akıllı kent veri altyapısı standartları" ve "ekolojik tasarım rehberleri" geliştiren vizyoner, bilimsel bir merkeze dönüştürülmesi gerekmektedir.

5. Sonuç ve Politika Önerileri

Türkiye'de kentsel planlama ve kentsel tasarım yarışmalarının yüz yıllık serüveni, mekânsal kalitenin ve kamusal yararın bilimsel bilgi ve estetik yenilikle nasıl buluştuğunun canlı bir kanıtıdır. Değişimin eşiğinde durduğumuz bu tarihsel uğrakta, yarışmaları salt birer "proje müsabakası" olmaktan kurtarıp yarışma kültürünü mesleki bellek, eğitim ve yenilikçi modellerin üretildiği bir platform olarak yeniden kurumsallaştırmak için şu politika adımları acilen atılmalıdır:

▪ **Açık Veri Temelli Ulusal Yarışmalar Arşivi, Yarışma Miras Belleği:** Makalede çözümlenen en büyük kısıt, yarışma şartnameleri, jüri raporları, kolokyum tutanakları ve projelerin eksik ve sistematik olmayan bir biçimde arşivlenmesidir. Bu durum ciddi bir mesleki bellek kaybına ve eğitim alanında kopukluğa yol açmaktadır. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, İller Bankası ve TMMOB ortaklığında, Cumhuriyet'in başlangıcından günümüze tüm planlama yarışmalarını kapsayan, araştırmacılara ve öğrencilere açık bir "Ulusal Planlama ve Tasarım Yarışmaları Dijital Kütüphanesi ve Arşivi"

kurulmalıdır.

▪ **Yarışma Kolokyumlarının Yenilenmesi:** Kolokyumlar, şeffaf tartışmaların yapıldığı, mesleki ilkelerin sorgulandığı "Şehircilik Festivalleri" kimliğine acilen geri döndürülmeli; sadece bir ödül töreni olmaktan çıkarılarak rasyonel eleştiri platformları olarak yeniden yapılandırılmalıdır.

▪ **Ekolojik Tasarımın Zorunlu Eşik Hâline Getirilmesi:** İzmir Meles Çayı ve İztuzu örneklerinde başarıyla sınanan, doğayı bir tüketim nesnesi değil, "var olma değeriyle" ele alan ekolojik, havza tabanlı tasarım felsefesi tüm kentsel tasarım yarışma şartnamelerinin zorunlu rasyonel omurgası hâline getirilmelidir.

▪ **Planlama ve Kentsel Tasarım Sürecinde "Kolaylaştırıcılığı" Reformu:** Geleceğin plancı ve tasarımcılarının eğitimi, sadece fiziki ve estetik pafta üretimi odaklı olmaktan çıkarılarak HafenCity deneyiminin de gösterdiği gibi katılımcı, müzakereci ve uzlaştırıcı süreç yöntem ve tekniklerini kapsayacak Resimde reforme edilmelidir. Meslek insanı, karar verici ve belirleyici otoriter konumdan, paydaşlar arasında ortak aklı inşa eden bir "kolaylaştırıcı ve buldurucu" rolüne göre yetiştirilmelidir. Bu kapsamda kentsel tasarım stüdyolarına, yarışma pratiklerinin simüle edildiği, jüri ve kolokyum süreçlerinin rasyonel olarak canlandırıldığı interdisipliner dersler dâhil edilmelidir.

Geleceğin belirsizlikler, ekolojik yıkımlar ve teknolojik sıçramalarla dolu kentsel eşiklerinde yarışmalar, kamusal aklı, bilimsel bütünlüğü, çoğulcu katılımı ve meslek etiğini savunan en güçlü direngen arayüzlerimiz olmaya devam edecektir.

6. Kaynaklar

Acaroğlu, İ. (1973). Geniş Kapsamlı Planlama Yaklaşımı ve Zonguldak Metropoliten Alan Planlaması. Mimarlık, 1973/4, 15-21.

Bilsel, C. (2010). Cumhuriyetin Kent İnşasında Uluslararası Deneyim: Kent Planlama Yarışmaları. Planlama, 2010/3-4, Sayı 50, 47-50.

Gülgeç, İ. (2010). İller Bankası'nın İmar Planlama Yarışmalarına Ait Notlar. Planlama, 2010/3-4, Sayı 50, 47-50.

İdil, B. (2010). Planlama ve Kentsel Tasarım Yarışmaları. Planlama, 2010/3-4, Sayı 50, 11-13.

İdil, B. (2016). Söke Belediyesi Kentsel Yenileme Eksenli Fikir Projesi Yarışması'na İlişkin Değerlendirmeler. Planlama, 2016/1, 20-31.

İmar ve İskân Bakanlığı (1973). Mekânsal Planlama ve Yarışmalar Tarihi Monografisi. Ankara.

Jansen, H. (1937). Ankara İmar Planı Raporu. Alâeddin Kıral Basımevi, İstanbul.

Özer, G., & Özer, M. N. (2016). Kentsel Gelişme Sürecinde Kentsel Tasarımın Yeri; Hafencity Örneği. 8. Türkiye Şehircilik Kongresi: "Şehircilik ve Eğitimi" Bildiriler Kitabı (7-9 Kasım 2016, ODTÜ, Ankara), s. 157-185.

Özer, M. N. (2022). Türkiye'nin Kent Planlama Serüveninde Kent Bütünü Planlama Yarışmalarının Yeri. Erkan Polat ve M. S. Polat (Ed.), Ayça Bilsel, Erdoğan Yaşlıca, Güven Bilsel Armağanı içinde (s.182-219). Astana Yayınları, Ankara.

Özer, M. N. (2024). Türkiye Cumhuriyeti'nin Şehirleşme Öyküsünde Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının Rolü. İlhan Tekeli (Ed.), Cumhuriyet'in 100. Yılında Türkiye'de Yerel Yönetimler ve Şehirleşme; Türkiye'nin Kent Planlama Deneyiminin Öyküsü içinde (s. 474-507). Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları, İstanbul.

Özer, M. N. (2026). Cumhuriyetin Yüzüncü Yılında Kent Planlama ve

Kentsel Tasarımın Kurumsallaşmasında Öncü Bir Süreç: Kent Planlama ve Kentsel Tasarım Yarışmaları. Banu Aksel Gürün ve Pınar Çobanyılmaz (Ed.), Cumhuriyetin 100. Yılında Planlama içinde (s. 141-184). İdeal Kent Yayınları, Ankara.

Özer, M. N., & Şahin, Ş. Z. (2021). Küresel İklim Krizi Bağlamında Yeni Nesil Kentsel Tasarım Yarışması Deneyimi: Meles Yarışması Örneği. PEYZAJ - Eğitim, Bilim, Kültür ve Sanat Dergisi, 3(2), 106-121.

Tekeli, İ. (2009). Türkiye'de Kent Planlama ve Kentsel Tasarım Yarışmalarının Sosyal ve Kurumsal Tarihi. Planlama Dergisi, 2009/2, 12-25.

Değişimin Eşiğinde Şehir ve Bölge Planlama Eğitimi: Yapay Zekâ Teknolojilerinin Birinci Sınıf Stüdyo Eğitiminde Kullanımı Üzerine

Aslı Ulubaş Hamurcu
İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Başak Demireş Özkul
İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Özet

Çalışmanın amacı, yapay zekâ teknolojilerini Şehir ve Bölge Planlama birinci sınıf eğitimi içerisinde temel tasarım ve planlama pratikleri ile entegre ederek öğrencilerin bu konuda bilinç ve farkındalık kazanmasını sağlama hedefiyle gerçekleştirilmiş bir stüdyo deneyimini aktarmak ve tartışmaya açmaktır. Proje kapsamında öğrenciler (n=45), farklı (üretken) yapay zekâ teknolojilerini deneyimleme ve özelleşmiş araçlar ile hikaye anlatımı ve olası senaryoları kurgulama, kendi oluşturdukları senaryolara yönelik görsel ifadeler hazırlama ve bunların yeterlik ve açıklama düzeylerini tartışarak iyileştirme imkanları bulmuştur. Şehir ve bölge planlama meslek pratiğinin kazandırılmasına ilişkin ilk aşama olan birinci sınıf stüdyo eğitiminde düşünme, üretme, planlama ve tasarlama süreçlerinde yapay zekâ teknolojilerinin kullanımına yönelik bu öncü teşebbüs ile alana katkı sunabilecek ilk izlenimler elde edilmiştir. Yapay zekânın Şehir ve Bölge Planlama birinci sınıf stüdyo eğitimi içerisinde temel tasarım ve planlama pratikleri bağlamında kullanımının avantajları ve dezavantajları öğrencilerin proje çıktıları üzerinden tartışılmaya açılarak ilgili teknolojilerin kullanımına ilişkin geleceğe yönelik geliştirilebilecek eğitim modellerine girdi sunulması öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Birinci sınıf stüdyo eğitimi; Senaryo ve strateji geliştirme; Şehir ve bölge planlama; Yapay zekâ teknolojileri; Yaşam alanı tasarımı.

Urban and Regional Planning Education on the Threshold of Change: The Use of Artificial Intelligence Technologies in the First-Year Studio Education

Abstract

This study aims to present and discuss a studio experience conducted with the goal of integrating artificial intelligence technologies into foundational design and planning practices within first-year urban and regional planning education, thereby raising students' awareness and understanding of this technology. Within the scope of the project, students (n=45) had the opportunity to experiment with different (generative) artificial intelligence technologies, create storytelling and potential scenarios using specialized tools, prepare visual expressions for their own scenarios, and discuss and improve their adequacy and explanatory levels. This pioneering attempt to utilize artificial intelligence technologies in the thinking, producing, planning, and design processes within first-year studio education, which represents a crucial first step and threshold for urban and regional planning professional practice, yielded initial impressions that can contribute to the field. The advantages and disadvantages of using artificial intelligence within the context of fundamental design and planning practices in first-year urban and regional planning studio education are discussed through the students' project outputs, providing input for future educational models that can be developed regarding the use of these technologies.

Keywords: First-year studio education; Scenario and strategy development; Urban and regional planning; Artificial intelligence technologies; Living space design.

1. Giriş

Yapay zekâ teknolojilerinin hızlı gelişimi aynı zamanda kullanım alanlarının çeşitlenerek artmasına neden olmuştur. Bu alanlardan biri de şehir ve bölge planlama meslek alanı olup gerek meslek pratiğinin uygulanması gerekse de meslek pratiğinin eğitimi sürecinde ilgili teknolojinin bir araç olarak kullanımına ilişkin son yıllarda çeşitli çalışmalar yürütülmektedir. Yapay zekâ teknolojilerinin bir araç olarak kullanımının sunduğu imkanlar sayesinde zamandan ve maddi kaynaklardan tasarruf sağlanması öngörülmektedir. Yapay zekâ tabanlı optimizasyon modelleri ile özellikle şehir ve bölge planlama meslek pratiğinin çok çeşitli alanlarında gerçekleştirilen analizlerin kapsamına giren bileşenleri ve değişkenleri tespit etmek ve tanımlamak, bunlara yönelik alternatif senaryolar oluşturmak ve geliştirmek, geliştirilen senaryoları test etmek veya mevcut durumu takip ederek olası risklere karşı önlem alabilmek mümkün hale gelmiştir. Öte yandan, yapay zekâ teknolojilerinin sunduğu imkanlar ve avantajlar kadar beraberlerinde getirdikleri sorunlar da güncel tartışmaların ana odağını oluşturmaktadır. Çoklu geliştirici ekosistemler tarafından her geçen gün yeni birer versiyonu ve kullanım alanı üretilen yapay zekâ teknolojileri, kullanıcılara, zengin bir çeşitlilik ve kaynak kullanımı imkanı sunuyor gibi görünmektedir. Halbuki, ilgili teknolojilerin vadetmekte olduğu bu yenilikler, başta enerji ve kaynak üretimi olmak üzere teknik altyapı, teknoloji okuryazarlığı ve yetkinlik kazanımı, etik ve veri güvenliği gibi konularda gerek geliştiricileri gerekse de son noktadaki kullanıcıları etkileyen çok geniş yelpazede sorunları ve tartışmaları da gündeme getirmektedir. Sistem sunucuları arasındaki uyuşmazlıklar, mevcut sunucuların sınırlı konularda ve yetkinliklerde hizmet veriyor olması gibi nedenlerle mevcut ihtiyaca yönelik çözüm üretebilecek her yeni yapay zekâ aracını öğrenme gerekliliğinin ortaya çıkması kadar her birinde ayrı ayrı yetkinliklerin kazanımı da kullanıcılar açısından çeşitli problemler ortaya çıkarmaktadır.

Mevcut durumda var olan bu olanaklar ve olasılıklar kümesi, kullanıcıların bir araç konusunda yetkinliğini geliştirebileceği bir ortam sunmaktan ziyade yüzeysel olarak her bir aracı tanımanın ve kullanmanın yeterli olacağına dair bir yanılgıyı da beraberinde getirmektedir. Özellikle son yıllarda, öğrencilerin, metin tabanlı yapay zekâ modellerinden − yaygınlığı ve gelişmişlik düzeylerinin fazla olması sebebiyle − teorik dersler ağırlıkta olmak üzere eğitimlerinin farklı aşamalarında faydalanırken, araçlar tarafından sunulan ve meslek alanı özelinde olması varsayılan çözümleri kapsamlı bir şekilde irdelemeden doğrudan alıp kullandıkları gözlemlenmeye başlanmıştır. Bu durum, şehir ve bölge planlama meslek pratiğinin yere özgü problemleri tespit etme ve yine yerelden

beslenerek ortaya konmuş özgün çözüm üretme ilkesini tehdit edici çok ciddi unsurlar barındırmaktadır. Öğrencilerin ilgili teknolojileri kullanım yöntemlerindeki gerekçelerin veya kısıtların ortaya çıkış sebepleri kadar bunların nasıl aşılabileceği ve de araçların daha etkin, verimli ve bilinçli kullanılabileceğine dair farkındalığın nasıl oluşturulabileceği daha detaylı olarak araştırılmayı ve tartışılmayı gerektirmektedir.

Öğrencilerin halihazırda kullanmakta oldukları yapay zekâ teknolojilerinin kısıtlarının farkında olarak ilgili araçları bilinçli bir şekilde kullanması meslek pratiğinin gerek kazanılması gerekse de uygulanması aşamalarında ciddi öneme sahiptir. Bu bağlamda, öğrencilerin meslek pratiğini öğrenmeye başladıkları ilk adım olan birinci sınıf eğitimi, bu konuda farkındalık ve bilinç kazandırılması bakımından önemli bir eşik oluşturmaktadır. Buradan hareketle, bu çalışmanın amacı, yapay zekâ teknolojilerini şehir ve bölge planlama birinci sınıf eğitimi içerisinde temel tasarım ve planlama pratikleri ile entegre ederek öğrencilerin bu konuda bilinç ve farkındalık kazanmasını sağlama hedefiyle gerçekleştirilmiş bir stüdyo deneyimini aktarmak ve tartışmaya açmaktır.

Stüdyo kapsamında, ilk olarak, öğrencilere genel hatlarıyla bir problem tanımı yapılmıştır: "Bir uzay gemisi bir uyduya beklenmedik sebeplerle çarpmaktadır. Uzay gemisinin bir kısmı yok olmuş, bir kısmı da parçalanmıştır. Gemiden kalan parçalar/modüllerle kısa vadede geçici, uzun vadede ise kalıcı konaklamaya elverişli bir yaşam alanı planlanacak ve tasarlanacaktır". Uzay gemisi ve uydu seçimi için metin tabanlı bir yapay zekâ modeli olan ChatGPT'den faydalanılarak bir liste oluşturulmuş ve bu liste öğrencilerle paylaşılmıştır. Öğrenciler beşer kişilik gruplar oluşturarak listeden rastlantısal olarak seçtikleri uzay gemisi ve uydu özelinde kısa ve uzun vadeli yerleşim alanları planlamış, ardından bireysel olarak bu yerleşim alanları içerisinde yer alan her bir fonksiyon/kullanım alanı özelinde tasarım projeleri geliştirmişlerdir.

Birinci sınıf stüdyo eğitimi kapsamında 45 öğrenci ile gerçekleştirilen projede, öğrenciler, farklı (üretken) yapay zekâ teknolojilerini deneyimleme ve özelleşmiş araçlar ile hikaye anlatımı ve olası senaryoları kurgulama, kendi oluşturdukları senaryolara yönelik görsel ifadeler hazırlama ve bunların yeterlik ve açıklama düzeylerini tartışarak iyileştirme imkanları bulmuştur. Şehir ve bölge planlama meslek pratiğinin kazandırılmasına ilişkin ilk aşama olan birinci sınıf stüdyo eğitiminde düşünme, üretme, planlama ve tasarlama süreçlerinde yapay zekâ teknolojilerinin kullanımına yönelik bu öncü teşebbüs ile alana katkı sunabilecek ilk izlenimler elde edilmiştir. Yapay zekânın Şehir ve Bölge Planlama birinci sınıf stüdyo

eğitimi içerisinde temel tasarım ve planlama pratikleri bağlamında kullanımının avantajları ve dezavantajları öğrencilerin ilgili proje çıktıları üzerinden tartışılmaya açılarak ilgili teknolojilerin kullanımına ilişkin geleceğe yönelik geliştirilebilecek eğitim modellerine girdi sunulması öngörülmektedir.

2. Literatür Araştırması

2.1. Planlama ve Yapay Zekâ Kullanımı

Yapay zekâ teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte birçok alanda olduğu gibi şehir ve bölge planlama meslek alanında da değişiklikler yaşanmaya başlanmıştır. Gerek eğitim-öğretim gerekse de meslek pratiğinde farklı işlerin ve(ya) görevlerin yerine getirilmesinde sıklıkla kullanılmaya başlanan yapay zekâ teknolojileri ile planlama türlerinin ve tanımlarının yeniden gözden geçirilmesi de kaçınılmaz hale gelmiştir. Yapay zekâ teknolojilerinin planlamanın vazgeçilmez bir parçası / unsuru haline gelerek bir araç olarak kabul görmeye başlamasıyla birlikte geleneksel planlama (traditional planning), artık, şehir plancılarının plan yapma döngüsündeki tüm görevleri yapay zekânın minimum katılımıyla gerçekleştirdiği geleneksel süreci ifade eder bir niteliğe bürünmüştür (Peng vd., 2024, 2269). Sadece mevcut tanımların yeniden ele alınması değil yeni planlama türlerinin üretilmesi ve tanımlanması da söz konusudur. Geleneksel planlamada sadece bir araç olarak yer bulan yapay zekânın düşük de olsa bir özerkliğe sahip olduğu süreç yapay zekâ destekli planlama (AI-assisted planning) olarak adlandırılmaktadır (Peng vd., 2024, 2269). Bu süreçte, şehir plancıları planlama döngüsünde halen baskın bir roldedir. Genişletilmiş yapay zekâ destekli planlama (AI-augmented planning) ise yapay zekânın daha belirgin bir rol üstlendiği bir planlama sürecine işaret eder. Bu süreçte yapay zeka, orta düzeyde bir özerklik seviyesi kazanarak şehir plancılarının plan yapım sürecine yardımcı olma rolünü üstlenmektedir. Bu nedenle, şehir plancılarının planlama süreci içerisindeki konumunun yeri değişim göstererek süreç üstünde bir konuma dönüşür.

Yapay zekâ destekli planlamada yapay zekâ aracı, planlama verilerini ve kaynaklarını toplar, şehir planlamayla ilgili sorunları ve kalıpları belirler ve şehir plancısının hâkim olduğu planlama sürecini destekler (Peng vd., 2024, 2269). Bu aşamada yapay zekânın temel işlevleri veri toplama, işleme ve görselleştirmedir (Peng vd., 2024, 2270). Yapay

zekâdan arazi kullanım kalıpları, ulaşım akışları, demografik özellikler ve çevresel koşullar gibi büyük hacimli kentsel verileri toplama ve analiz etmede, haritalar ve görselleştirmeler oluşturmada faydalanılır. Genişletilmiş yapay zekâ destekli planlamada ise yapay zekâ aracı şehir plancıları tarafından önerilen farklı planlama şemalarını simüle eder ve değerlendirerek en uygun şemanın belirlenmesinde yardımcı olur (Peng vd., 2024, 2269). Bu aşamada, yapay zekânın temel işlevleri büyük veri kümelerinden gizli kalıplar ortaya çıkarma, çeşitli paydaşların davranışlarını simüle etme, farklı planlama seçeneklerinin etkilerini tahmin etme ve öngörme, planları değerlendirme ve plan iyileştirmeleri için kapsamlı ve objektif geri bildirim ve öneriler sağlamaktır (Peng vd., 2024, 2270). Şehir plancısı ve yapay zekânın birbirleriyle etkileşimli rollerine göre tariflenen bu planlama türleri plancının rolünün yüksek veya orta düzeyde olduğu süreçlere denk düşmektedir (Peng vd., 2024, 2268).

Yapay zekânın daha etkin rol aldığı ve plancının rolünün azaldığı otomatik yapay zekâlı planlama (AI-automated planning) ve otonomlaştırılmış yapay zekâlı planlamada (AI-autonomized planning) ise yapay zekânın temel işlevleri plancının meslek pratiğindeki rol ve görevlerinin çoğunu üstlenmek üzerine kuruludur (Peng vd., 2024, 2268). Bu iki aşama, değişen dünyada plancının rolü üzerine daha derinlemesine değerlendirmelerde bulunulması gerektiğine işaret etmektedir. Her ne kadar kısa vadede bu iki aşamada faaliyet gösterilmesi mümkün gibi görünmüyor olsa da teknolojik gelişmelerdeki atılım hızının artış eğrisi (bkz. Gartner - Hype Cycle for Artificial Intelligence 2025) göz önünde bulundurulduğunda, bu aşamalara erişme imkanımızın 50 sene öncesine göre daha kuvvetle muhtemel olması kadar erişme süremizin de her geçen gün bir o kadar hızla kısaldığı açıkça görülmektedir. Bu durumda, meslek pratiğine dair temel bilgilerin aktarıldığı ve kazanımların elde edildiği eğitim-öğretim süreçlerinde yapay zekânın bilinçli ve etkin kullanımına yönelik farkındalığın ve yetkinliğin kazandırılmasına ilişkin çok yönlü tartışmaların yürütülmesi ve ortak akıl üretilmesi aciliyet arz etmektedir.

2.2. Şehir ve Bölge Planlamada Tasarım Eğitimi

Baykan (2016)'ya göre insan çağlar boyunca karar, seçim ve oyun kuramlarına dayalı, kentlerin fiziksel denetimini sağlamaya yönelik kentsel tasarım veya kentin tasarımına ilişkin ilkeler geliştirmiştir. Buna rağmen, planlamanın kurumsallaşmasını sağlayamamıştır. Bu

durum, genel olarak, planlama okulları arasındaki farklılıklar kadar meslek pratiğinde de farklılıkların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Baykan (2016, 27)'ye göre bu farklılıklardan azade planlama "ucu açık seçenekleri değerlendirip, sonuçları ve geriye kalan seçenekleri öngörebilmek için" karar kuramından beslenir. "Kararlar asla nihai olmadığından, zaman içerisinde yalnızca bir an, eldeki bilgiye göre ve o andaki hedefler için uygundur ve karar sözcüğü kesinlik ifade etse de, özellikle arazi kullanım planlamasında asla nihai değildir" (Baykan, 2016, 27). "[B]elirsizliği azaltmak için stratejik bir seçim yapmaya çalışan ve bu nedenle gelecekteki olası yönelimleri araştırmak zorunda olan plancıya değişebilen koşullarla başa çıkmak için" yollar gösteren seçim kuramı, en iyi karara ulaşmada yol göstericidir (Baykan, 2016, 27). Baykan (2016)'ya göre karar ve seçim kuramları sürece ilişkin kuramlar olup öze ilişkin kuramlarla birlikte ele alındıklarında anlam kazanırlar. Bu anlam, kendisine oyun kuramında karşılık bulur. "Planlamayı gelecek için açık olan seçenekler arasından seçim yapmak ve gerekli kaynakların tahsisine bağlı olarak kararların uygulanmasını sağlamak olarak tanımladığımızda, her hangi bir planlama eylemi, plancının 'oyun' konusunda hüner kazanmasını gerektiren bir gerçekleştirme süreci ile sonlanmalıdır" (Baykan, 2016, 27). Bu süreçte ise "senaryo yazımı, beyin fırtınası, tartışma oturumları (panelling), akış şemaları (flowcharts) ve süreç tasarımı" gibi tekniklerden faydalanılarak kuramsal temeller güçlendirilir (Baykan, 2016, 27). Planlama okulları arasındaki temel farklılıkları oluşturan ise bu sürecin nasıl kurulduğundan ziyade bu sürecin öncülü niteliğinde olan bilgi kuramına dayalı tavırlar ve siyasal bakıştır (Baykan, 2016) (bkz. Şekil. 1).

Şekil 1: Planlama Eğitiminin Çerçevesi (Kaynak: Günay (2016: 327)'den faydalanılarak yazarlar tarafından çizilmiştir.)

2025 yılı itibariyle Türkiye'de toplam 36 adet Şehir ve Bölge Planlama Bölümü ve 41 adet aktif Şehir ve Bölge Planlama Lisans Programı bulunmaktadır. İlgili programların ders planları hızlıca incelendiğinde Türkiye'deki planlama okulları arasında eğitimin ilk iki döneminde stüdyo eğitimi ve tasarım eğitimi konularında ortaklaşılan bir yaklaşım olmadığı görülmektedir. Kimi programlarda sadece stüdyo eğitimine yer verilirken kimi programlarda stüdyo eğitiminin yanı sıra temel tasarım eğitimi ve teknik çizime yönelik derslerin olduğu görülmektedir. Bazılarında ise bütün bunları kapsayan tek bir ders bulunmaktadır. Bu çeşitliliğe rağmen planlamada birinci sınıf stüdyo eğitimi ve(ya) temel tasarım eğitimi üzerine çok az sayıda yayın üretilmiş olması ise şaşırtıcıdır. Özgel Felek (2020) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada 2000-2019 yılları arasında Türkiye'de temel tasarım eğitimi konusunda yapılan akademik yayınların analizine yer verilmektedir. İlgili çalışma kapsamında içerik analizine tabii tutulan toplam 46 yayından (22 tez ve 24 makale) sadece 2 tanesinin Şehir ve Bölge Planlama alanına ait olması ve bu iki çalışmanın da makale olması dikkat çekicidir.

Bu alanda üretilmiş sınırlı sayıdaki çalışmalar incelendiğinde Şehir ve Bölge Planlama birinci sınıf eğitimi konusunda uzlaşılan temel konular olduğu görülmektedir. Ter ve Derman'ın 2018 yılında kaleme aldığı "Şehir planlama eğitiminde temel tasarım öğretisi: planlama stüdyosu 1 dersi deneyimi" isimli çalışmada temel tasarım, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü öğrencilerinin görsele dayalı eğitim sistemine uyum sağlamalarını ve görsel düşünce pratiğini geliştirmeyi kolaylaştıran bir araç olarak tariflenmektedir. Benzer şekilde Günay (2016), birinci sınıf eğitiminin temel amacını soyut kavramını ve soyutlama yöntemlerini öğretmek olduğunu vurgulayarak temel tasarımı bunun aracı olarak tariflemiştir. Bu nedenle Günay (2016), öğrencilerin birinci sınıf eğitimi süresince kazanacakları soyutlama yeteneğinin yok olmasının önüne geçilmesi adına gerçek durumlara yönelik temrinlerden kaçınılması gerektiğine dikkat çekmektedir. Köroğlu (2011)'e göre birinci sınıf, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü öğrencisinin mesleği öğrenme ve uygulama sürecinde ihtiyaç duyacağı algılama ve anlama yetilerini geliştirebilmesi için önemli bir aşamadır. Erkan (2018) mekânsal çözümleme becerisinin kazandırılmasını şehir ve bölge planlama eğitiminin ana hedefleri arasında tanımlarken mekana özgü gerçekleştirilecek müdahalelerde mekânsal yapıyı ve dinamikleri algılama ve anlamanın önemini vurgulamaktadır. Görüldüğü üzere Şehir ve Bölge Planlama birinci sınıf eğitimine

yönelik geliştirilen bütün bu yaklaşımlar, Baykan (2016)'nın sürece ve öze ilişkin kuramlar üzerine kurguladığı ve oyun kuramı ile birleştirdiği planlama çerçevesiyle de örtüşmektedir. Bu durumda, planlamada tasarım eğitimi ve özellikle de birinci sınıf eğitiminin bu bileşenler üzerine kurulması gerekliliği bir kere daha gözler önüne serilmektedir.

Her ne kadar gelişen yapay zekâ teknolojileri ve bunların planlamada kullanımı bahsi geçen çerçeve içerisinde henüz tam olarak yerini bulamamış olsa da Peng ve diğerlerinin 2024 tarihinde ortaya koyduğu araştırma, yapay zekânın planlamadaki ve planlama eğitimindeki yerine yönelik daha derinlikli tartışmaların gerçekleştirilmesi gerektiğinin ve bu alanda yenilikçi ve konuyu farklı açılardan ele alan çalışmalara ihtiyaç olduğunun kanıtı niteliğindedir. Bu durum, bu alanda denemeler kadar bu denemeler üzerinden tecrübe aktarımını ve bu tecrübenin tartışılmasını da gerektirmektedir. Bütün bu gerekçelerle, bu çalışma, bu alandaki ilksel ve araştırıcı (exploratory) olma özelliğiyle yapay zekâ teknolojilerini planlama eğitimi çerçevesine yerleştirmeye ve bu çerçeve içerisindeki rolünü birinci sınıf eğitimi üzerinden çözümlemeye yönelik bir girişim niteliğinde görülebilir.

3. Veri ve Yöntem

Çalışmada kullanılan veri ve yönteme geçmeden önce, ilk olarak, çalışmanın gerçekleştirildiği ortam ve koşullardan bahsedilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bunun temel gerekçesi, İTÜ Mimarlık Fakültesi'ndeki birinci sınıf eğitiminin diğer ilgili fakültelerdeki birinci sınıf eğitimi yaklaşımlarından kritik düzeyde farklılaşmasıdır. Bu nedenle, her ne kadar dersler bakımından diğer programlarla temel ortaklaşmalar varmış gibi görünse de işleyiş açısından ilgili dersler düzeyinde ciddi ayrışmalar bulunmaktadır. İTÜ Mimarlık Fakültesi'nde 2015 yılından itibaren uygulanmakta olan Temel Stüdyo Eğitimi (TES) altında öğrenciler: ilk yarıyılda (TES I) Proje I, Görsel İletişim ve Teknik Çizim I ile Temel Tasarım ve Görsel Sanatlar derslerini; ikinci yarıyılda (TES II) ise Proje 2 ile Görsel İletişim ve Teknik Çizim II derslerini almaktadır. TES, beş bölümün (Mimarlık, Şehir ve Bölge Planlama, Endüstriyel Tasarım, Peyzaj Mimarlığı ve İç Mimarlık) iş birliğiyle yürütülen ve tüm öğrencilere ortak bir zemin sağlayan bir disiplinler üstü entegre stüdyo yaklaşımı olarak başlatılmış ve 10 sene boyunca bu yaklaşımla yürütülmüştür. 2024 yılında yapılan bazı kritik değişikliklerle birlikte TES, bölümlerin (Mimarlık, Şehir ve Bölge Planlama, Endüstriyel Tasarım, Peyzaj Mimarlığı ve İç Mimarlık)

kısa dönemli ortaklıkları ile yürütülen stüdyoya dönüşmüştür.

Çalışma, 2024-2025 Akademik Yılı Güz Döneminde açılan TES111E Proje I dersi kapsamında gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmanın içerisinde kurgulandığı Proje I dersi tam da bu geçiş sürecine denk gelmesi ve ilgili yaklaşım değişiminin denendiği ilk yarı yılın bir ürünü olması nedeniyle de ayrıca ilksel niteliklere sahiptir. Ders, Şehir ve Bölge Planlama Bölümünden 2 ders yürütücüsü, 2 araştırma görevlisi ve Mimarlık Bölümünden 2 araştırma görevlisi yürütücülüğünde toplam 45 öğrenci ile tamamlanmıştır. TES'in çoklu disiplinlere ev sahipliği yapma ve ortak bir zemin oluşturma yaklaşımı bu noktada mümkün olduğunca korunmaya çalışılmıştır; ancak önceki yıllardan farklı olarak sınıf içerisinde farklı disiplinlerden öğrencilerle (örn; Mimarlık ve Peyzaj mimarlığı) değil sadece Şehir ve Bölge Planlama Bölümü öğrencileriyle birlikte üretme ve öğrenme fırsatı bulunabilmiştir.

Proje I temelde, öğrencilerin, lisans eğitimleri boyunca kullanacakları temel konuları ve kavramları disiplinler arası bir ortamda çalışma, düşünme ve üretim ile öğrendikleri yaparak öğrenme (learning by doing) odaklı bir stüdyo kurgusuna sahiptir. Proje içeriği; araştırma, analiz, planlama, tasarım, soyutlama, kavramsallaştırma, yorumlama, sistematik yaklaşım, kompozisyon, yapım ve üretim gibi çok çeşitli bilgi ve beceri konularını kapsamaktadır. Öğrencilerden, farklı analiz, sentez ve tasarım tekniklerini kullanarak bir mekâna üst ölçekten yaklaşmaları, onu bütüncül olarak kavramaları ve çok boyutlu olarak değerlendirmeleri beklenmektedir.

İlgili ders içeriği ve öğrenim çıktılarını da gözeterek, yapay zekâ teknolojilerini Şehir ve Bölge Planlama birinci sınıf eğitimi içerisinde temel tasarım ve planlama pratikleri ile entegre etme ve öğrencilere bu konuda bilinç ve farkındalık kazandırma hedefiyle kurgulanan [FALLING] isimli proje kapsamında, ilk olarak, öğrencilere bir problem tanımı yapılmıştır: "Bir uzay gemisi bir uyduya beklenmedik sebeplerle çarpmaktadır. Uzay gemisinin bir kısmı yok olmuş, bir kısmı da parçalanmıştır. Gemiden kalan parçalar/modüllerle kısa vadede geçici, uzun vadede ise kalıcı konaklamaya elverişli bir yaşam alanı planlanacak ve tasarlanacaktır". Bu problem tanımından yola çıkarak öğrencilerin grup çalışması ve bireysel olarak farklı düzeylerde çalışmalar gerçekleştirmesi istenmiştir. Bu çalışmalara yön vermesi öngörülen temel hedefler, tasarım kriterleri ve yerleşimlerde bulunması gereken temel fonksiyon alanları listelenerek ders izlencesi kapsamında öğrencilerle paylaşılmıştır.

Proje, üç aşamadan oluşmaktadır. Bunlar: (1) uzay gemisi ve uydunun seçilmesi; (2) kısa ve uzun vadeli yerleşimlerin planlanması (grup

çalışması); ve (3) fonksiyon/kullanım özelinde bireysel tasarım projelerinin geliştirilmesidir. Projenin ilk aşamasını oluşturan uzay gemisi ve uydu seçimi için metin tabanlı bir yapay zekâ modeli olan ChatGPT'den faydalanılarak ders yürütücüleri tarafından bir liste oluşturulmuş ve bu liste öğrencilerle paylaşılmıştır. Uzay gemileri, İnternet veri tabanında kesiti ve planları açık erişime sahip, büyüklük itibariyle yerleşim oluşturmaya elverişli uzay gemileri arasından seçilmiştir. Öğrencilerden, rastlantısal olarak bir uzay gemisi ve bir uydu seçmeleri istenmiştir. Aynı ikili üzerinden benzer çalışmaların üretiminin önüne geçme amacıyla gruplar arasında birebir aynı eşleşme olmama zorunluluğu getirilmiştir. Bu öncül doğrultusunda öğrenciler Tablo 1'de yer alan uzay gemisi ve uydu seçimine göre beş hafta süreyle çalışmalarını gerçekleştirmiştir.

Tablo 1: Uzay Gemisi ve Uydu Eşlemeleri (Kaynak: Yazarlar tarafından çalışma kapsamında üretilmiştir.)

Grup No	Uzay Gemisi	Uydu Seçimi	Grup No	Uzay Gemisi	Uydu Seçimi
1	Endurance	Titan	6	Avalon	Europa
2	Endurance	Ganymede	7	Avalon	Ganymede
3	Sulaco	Europa	8	Avalon	Enceladus
4	Sulaco	Ganymede	9	Enterprise	Ganymede
5	Nostromo	Europa			

Projenin ikinci aşamasında, gruplardan seçtikleri uydu üzerinde kısa ve uzun vadeli yerleşimlerin planlanmasına girdi sunacak 3 farklı senaryo geliştirmeleri istenmiştir. Sonrasında, bu 3 senaryo içerisinden birine karar kılınması ve ilgili senaryonun görselleştirme teknikleri ile ifade edilmesi beklenmiştir. Senaryoların kişiler, eylemler, mekanlar, zaman, iklim koşulları, peyzaj vb. parametreleri içermesi gerektiği belirtilmiştir.

Bu aşamada, öğrenciler, farklı (üretken) yapay zekâ teknolojilerini deneyimleme ve özelleşmiş araçlar ile

- metin üretme: hikaye anlatımı ve olası senaryoları kurgulama,
- prompt yazımı ile görsel üretimi: kendi oluşturdukları senaryolara yönelik görsel ifadeler hazırlama,
- prompt iyileştirme ile görsel üretimi: bunların yeterlik ve açıklama düzeylerini tartışarak iyileştirme

imkanlarını bulmuştur. Öğrencilerin grup çalışmasıyla ürettikleri görsellerden bazılarına örnek teşkil etmesi açısından Şekil 2 ve Şekil 3'te yer verilmektedir.

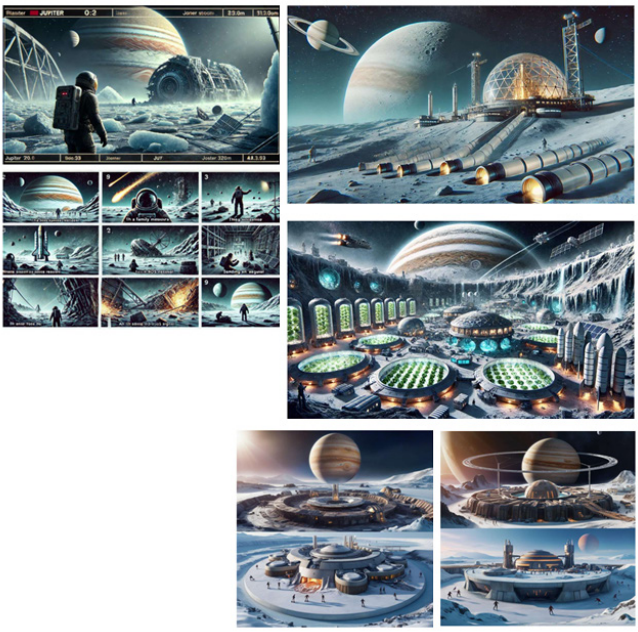

Şekil 2: “Escape from Extinction” isimli öğrenci çalışmasından görseller (Grup 2) (Kaynak: Ders kapsamında öğrenciler tarafından üretilen proje teslimi materyalinden alınmıştır.)

Şekil 3: “The Art of Falling” isimli öğrenci çalışmasından görseller (Grup 4) (Kaynak: Ders kapsamında öğrenciler tarafından üretilen proje teslimi materyalinden alınmıştır.)

Projenin üçüncü aşamasında ise öğrencilerden grup çalışmasıyla planladıkları kısa ve uzun vadeli yerleşimler içerisinde yer alan bir fonksiyonu veya kullanımı seçerek bu alan özelinde bireysel olarak tasarım projeleri geliştirmeleri istenmiştir. Projenin bir diğer kısıtı gerek grup çalışmalarında gerekse de bireysel çalışmalarda seçilen uzay gemisinin plan, kesit ve görünüşlerinden faydalanarak modüler ve esnek tasarım çözümleri geliştirmektir. Bu sayede, proje kapsamındaki tasarım sürecinin sadece yapay zekâ teknolojilerine dayalı olmasının önüne geçilmeye çalışılmıştır. Bireysel çalışmaların üretiminde yapay zekâ teknolojileri doğrudan bir araç olarak kullanılmadığından bu çalışma kapsamında değerlendirme dışında bırakılmıştır.

4. Bulgular

Günay (2016) birinci sınıf eğitiminde öğrencilere verilen problemlerde gerçek durumlardan özellikle kaçınılması gerektiğini vurgulamaktadır. Erkan ise bu konuya farklı bir açıdan yaklaşarak şöyle ifade eder:

> "[p]lanlama çalışmalarının temel aşamalarından biri yerleşmenin tanınması, bilinmesidir. Her mekânsal birimin diğerleriyle benzer olan özelliklerinin yanı sıra özgün nitelikleri, yakın ve uzak komşularından etkilenme ve onları etkileme düzeyi, tarih içinde biriktirdikleri ve kaybettikleri vardır. Bir mekânsal birimin evrendeki yeri nasıl tanımlanabilir? Bu soruya, o mekânsal birimin varlığından yola çıkarak yanıt verme eğilimi yaygındır. Acaba tersini düşünmek nasıl olur? O mekânsal birim hiç var olmasaydı?" (2018, 2).

2024-2025 Akademik Yılı Güz Döneminde açılan TES111E Proje I dersi kapsamında gerçekleştirilen [FALLING] isimli proje bu noktada her iki bakış açısını da bir araya getiren bir kurguya sahiptir.

Beşer kişilik gruplar halinde üretilen çok çeşitli öğrenci işleri arasından projenin yapay zekânın kullanımı bakımından beklentilerini karşılamada iki farklı düzeye sahip grup çalışmalarına ait görsel ve yazılı örneklere yer verilerek ortaya konan öğrenci işleri üç ana başlıkta incelenmektedir. Bunlar: (1) yapay zekâ girdisi / temel kısıt; (2) biçimsel çözüm; (3) planlama ve topografya entegrasyonudur.

Narratives and AI visuals

RENAISSANCE ON TITAN

Chapter 1: A New Beginning After the Apocalypse The year is 2600. Earth, devastated by a nuclear war, has become a barren wasteland with almost no trace of life. A small group of survivors managed to build a new life on a massive space station constructed before Earth's collapse.

The station was now humanity's only refuge. However, resources were limited, and survival depended on exploring nearby planets. The station's administration devised a six-month program, forming three teams to investigate different celestial bodies. Each team consisted of fifty experts, ranging from scientists and engineers to doctors and technicians. One of these teams, aboard the *Endurance* spacecraft, set out

to study Saturn and
its moons. But as they approached Saturn, an unexpected asteroid shower hit their ship. One of the asteroids struck the control system, sending *Endurance* spiraling toward the moon Titan's orbit. Severely damaged and unable to maneuver, the ship crashed onto Titan's surface, shattering upon impact.

Chapter 2: The Struggle for Survival
During the crash, parts of the ship scattered across methane lakes, sand dunes, and rugged terrain. Fortunately, the crew's survival capsule remained intact. The team hastily donned protective suits and ventured outside to assess the damage.
TARS, the ship's AI robot, was tasked with locating other crew members still in hypersleep. All passengers were found safe and healthy, but the damage to the ship was catastrophic—repairing it for space travel was impossible. Facing no choice but to adapt, the crew devised a survival plan.
In an emergency meeting, they formed four specialized teams:

- ***Exploration Team:*** Collected environmental samples—atmosphere, methane lakes, soil, and water—to study Titan's conditions.
- ***Analysis Team:*** Assessed the damage to the ship's fragments and identified usable materials.
- ***Essential Needs Team:*** Focused on immediate survival needs, including food, water, and shelter.
- ***Repair Team:*** Worked on repurposing parts of the ship based on reports from the Analysis Team.

Chapter 3: Establishing a New Order
The ship's seed vault became a lifeline for humanity's survival. The crew set up a small greenhouse, employing hydroponic and aeroponic farming methods to grow food. When they discovered that methane lakes could be harnessed for energy, they began constructing a power plant.

The *Endurance*'s modules were repurposed as laboratories and living quarters. Scavenged materials were used to build wind turbines, which captured Titan's fierce storms to generate electricity. These efforts sustained the new settlement's energy needs.

Chapter 4: Thirty Years Later on Titan
Over decades, Titan transformed from an alien and desolate moon into a thriving home for humanity. Survival was no longer the only goal—society had begun to flourish.

- ***Social Structure:*** A democratic system emerged, with councils making decisions through collective votes.
- ***Agriculture and Production:*** Greenhouses expanded, cultivating a wider variety of crops. Agricultural practices became an integral part of children's education.
- ***Science and Technology:*** Laboratories evolved to support advanced research. The wreckage around methane lakes was converted into a massive energy hub.
- ***Community Life:*** Shared living spaces, work centers, hospitals, schools, and entertainment facilities were built. Titan had become a place not just to survive but to truly live.

Chapter 5: On the Brink of a New World
Now, thirty years later, Titan no longer felt like a distant and foreign moon. It had become a beloved home for its inhabitants. However, humanity's inherent curiosity remained.
Could Titan be just the beginning? Would other moons and planets serve as new frontiers for human settlement?
The people of Titan stood on the cusp of new possibilities, ready to explore the

Şekil 4: "Renaissance of Titan" isimli öğrenci çalışmasına ait yapay zekâ destekli senaryo (Grup 1) (Kaynak: Ders kapsamında öğrenciler tarafından üretilen proje teslimi materyalinden alınmıştır.)

Şekil 4'te yer alan "Renaissance of Titan" isimli öğrenci çalışmasına ait yapay zekâ destekli senaryo incelendiğinde öğrencilerin ilgili metin kapsamında çoklu çevresel kısıtlar belirledikleri (örn; Titan'ın düşük sıcaklıkları, sınırlı güneş ışığı ve toprak yokluğu gibi zorluklar), aynı zamanda, bu yerleşmede yaşayacak ve çalışacak kişileri, ekip içi iş dağılımı ve yaşama koşullarını açık ve detaylı bir biçimde tarifledikleri görülmektedir.

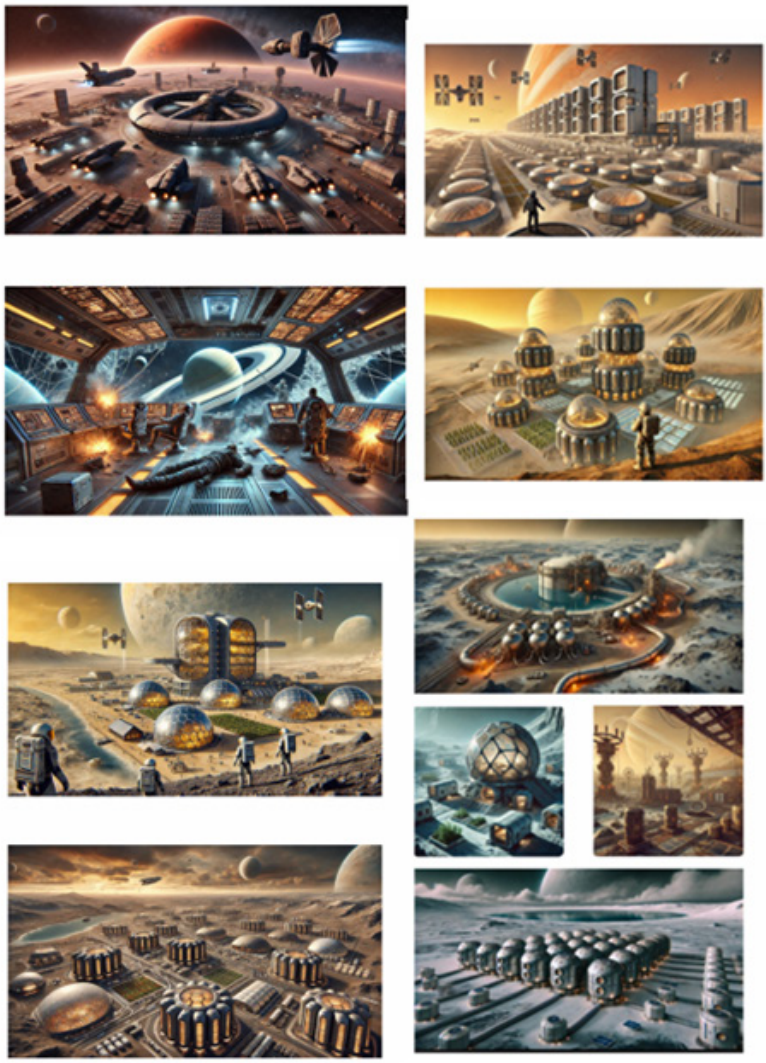

Şekil 5: "Renaissance of Titan" isimli öğrenci çalışmasına ait yapay zekâ destekli görseller (Grup 1) (Kaynak: Ders kapsamında öğrenciler tarafından üretilen proje teslimi materyalinden alınmıştır.)

Şekil 5'te yer alan "Renaissance of Titan" isimli öğrenci çalışmasına ait yapay zekâ destekli görseller incelendiğinde ise öğrencilerin biçimsel çözümler üretmede yapay zekâ ile kaza sonrasında uzay gemisinden arta kalan parçaların (ring, ana motor modülleri, habitat modülleri) nasıl değerlendirilebileceğine dair denemeler yaptıkları ve ilgili parçaları işlevsel yapılar olarak kullanan çözümler geliştirmek üzere yapay zekâdan faydalandıkları tespit edilmiştir.

Bütün bunların sonucunda öğrencilerin planladıkları / tasarladıkları kısa ve uzun vadeli yerleşmeye ait görsellere Şekil 6, 7 ve 8'de yer verilmektedir.

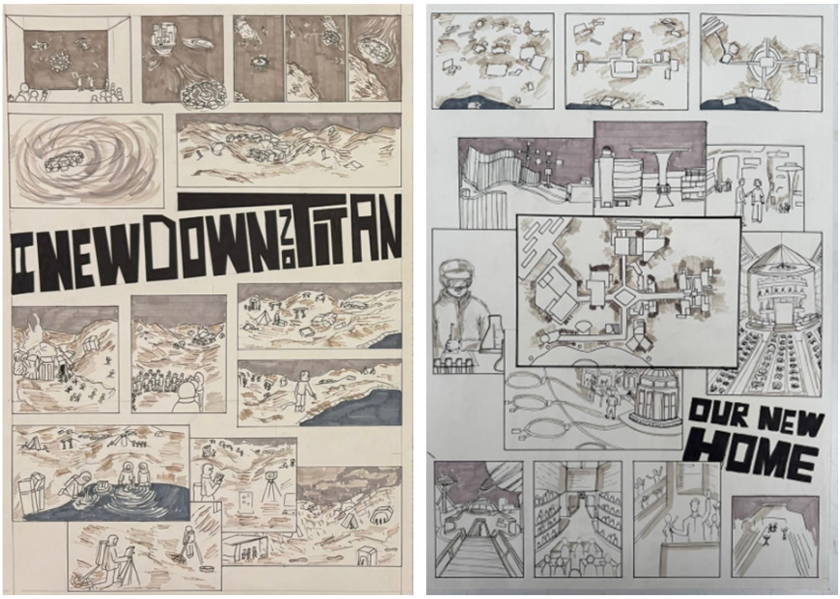

Şekil 6: "Renaissance of Titan" isimli öğrenci çalışmasına ait storyboard (Grup 1) (Kaynak: Ders kapsamında öğrenciler tarafından üretilen proje teslimi materyalinden alınmıştır.)

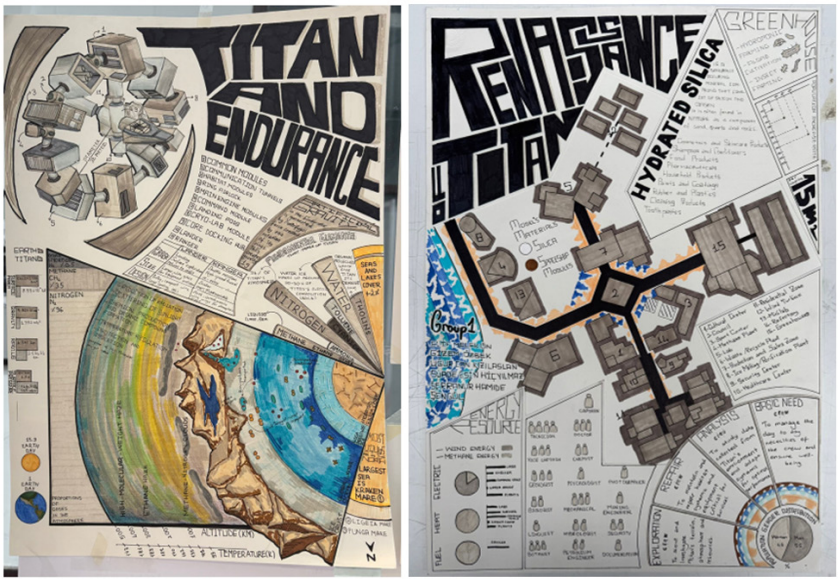

Şekil 7: "Renaissance of Titan" isimli öğrenci çalışmasına ait el çizimi posterler (Grup 1) (Kaynak: Ders kapsamında öğrenciler tarafından üretilen proje teslimi materyalinden alınmıştır.)

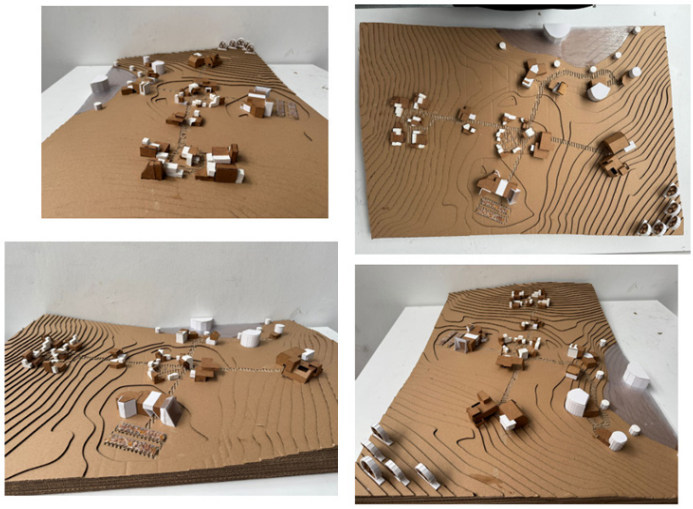

Şekil 8: "Renaissance of Titan" isimli öğrenci çalışmasına ait maket çalışması (Kaynak: Ders kapsamında öğrenciler tarafından üretilen proje teslimi materyalinden alınmıştır.)

Şekil 4 ve 5'teki çalışmalar ile bir arada değerlendirildiğinde projenin beklentisi olan uzun vadeli yerleşmenin planlanması konusunda yapay zekâ destekli senaryo üretimi ve üretilen senaryoların görselleştirilmesinin öğrencilerin bütüncül bir yerleşim planlamasında katkıları olduğu açıktır. 30 Yıllık Master Plan net bir şekilde oluşturulmuş; "EXOAGRI NEXUS" (tarım) ve "araştırma/eğitim" bölgeleri gibi fonksiyonel alanlar organize edilmiştir.

Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda öğrencilerin gerek öze gerekse de sürece ilişkin kuramları yapay zekâ aracılığıyla test etme ve oyun kuramı ile birleştirerek mekânsal ölçekte çözüm önerileri geliştirme konusunda deneyim kazandıkları görülmektedir. Baykan (2016) tarafından geliştirilen planlama eğitimi çerçevesi özelinde değerlendirildiğinde bu proje yapay zekâyı karar, seçim ve oyun kuramlarının mekânsal nitelik kazandırılmasında kullanımı bakımından da başarılıdır.

Çalışma kapsamında örnek olarak seçilen diğer proje ise "Falling on Europa" isimli öğrenci projesidir. Projenin seçilme sebebi daha önce de bahsedildiği üzere öğrencilerin yapay zekâyı proje geliştirme ve üretim sürecine kısıtlı düzeyde dahil edebilmiş olmalarıdır. Bu durum, öğrencilerin sonuç ürünü olan kısa ve orta vadeli yerleşme planlarını da doğrudan etkilemiş ve projenin başarı düzeyini aşağı çekmiştir.

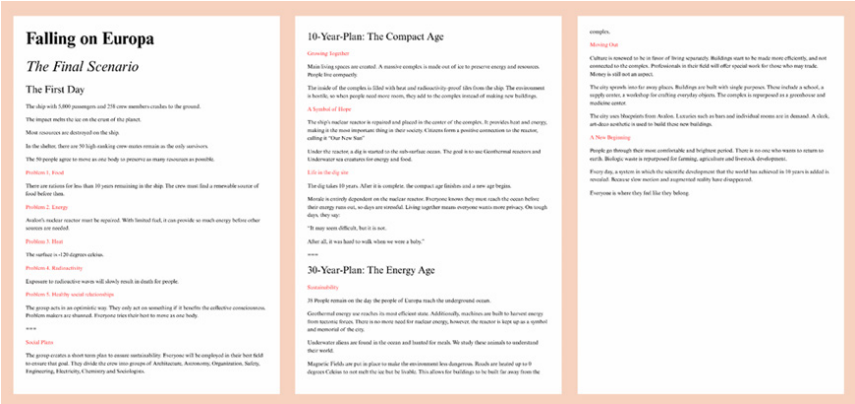

Falling on Europa

The Final Scenario

The First Day

The ship with 5,000 passengers and 258 crew members crashes to the ground.

The impact melts the ice on the crust of the planet.

Most resources are destroyed on the ship.

In the shelter, there are 50 high-ranking crew mates remain as the only survivors.

The 50 people agree to move as one body to preserve as many resources as possible.

Problem 1. Food

There are rations for less than 10 years remaining in the ship. The crew must find a renewable source of food before then.

Problem 2. Energy

Avalon's nuclear reactor must be repaired. With limited fuel, it can provide so much energy before other sources are needed.

Problem 3. Heat

The surface is -120 degrees celsius.

Problem 4. Radioactivity

Exposure to radioactive waves will slowly result in death for people.

Problem 5. Healthy social relationships

The group acts in an optimistic way. They only act on something if it benefits the collective consciousness. Problem makers are shamed. Everyone rites their best to move as one body.

***

Social Plans

The group creates a short-term plan to ensure sustainability. Everyone will be employed in their best field to ensure that goal. They divide the crew into groups of Architecture, Astronomy, Organization, Safety, Engineering, Electricity, Chemistry and Sociologists.

10-Year-Plan: The Compact Age

Growing Together

Main living spaces are created. A massive complex is made out of ice to preserve energy and resources. People live compactly.

The inside of the complex is filled with heat and radioactivity-proof tiles from the ship. The environment is hostile, so when people need more room, they add to the complex instead of making new buildings.

A Symbol of Hope

The ship's nuclear reactor is repaired and placed in the center of the complex. It provides heat and energy, making it the most important thing in their society. Citizens form a positive connection to the reactor, calling it "Our New Sun"

Under the reactor, a dig is started to the sub-surface ocean. The goal is to use Geothermal reactors and Underwater sea creatures for energy and food.

Life in the dig site

The dig takes 10 years. After it is complete, the compact age finishes and a new age begins.

Morale is entirely dependent on the nuclear reactor. Everyone knows they must reach the ocean before their energy runs out, so days are stressful. Living together means everyone wants more privacy. On tough days, they say:

"It may seem difficult, but it is not.

After all, it was hard to walk when we were a baby."

***

30-Year-Plan: The Energy Age

Sustainability

35 People remain on the day the people of Europa reach the underground ocean.

Geothermal energy use reaches its most efficient state. Additionally, machines are built to harvest energy from tectonic forces. There is no more need for nuclear energy, however, the reactor is kept up as a symbol and memorial of the city.

Underwater aliens are found in the ocean and hunted for meals. We study these animals to understand their world.

Magnetic Fields are put in place to make the environment less dangerous. Roads are heated up to 0 degrees Celcius to not melt the ice but be livable. This allows for buildings to be built far away from the

complex.

Moving Out

Culture is renewed to be in favor of living separately. Buildings start to be made more efficiently, and not connected to the complex. Professionals in their field will offer special work for those who may trade. Money is still not an aspect.

The city sprawls into far away places. Buildings are built with single purposes. These include a school, a supply center, a workshop for crafting everyday objects. The complex is repurposed as a greenhouse and medicine center.

The city uses blueprints from Avalon. Luxuries such as bars and individual rooms are in demand. A sleek, art-deco aesthetic is used to build these new buildings.

A New Beginning

People go through their most comfortable and brightest period. There is no one who wants to return to earth. Biologic waste is repurposed for farming, agriculture and livestock development.

Every day, a system in which the scientific development that the world has achieved in 10 years is undid is revealed. Because view motion and augmented reality have disappeared.

Everyone is where they feel like they belong.

Şekil 9: "Falling on Europa" isimli öğrenci çalışmasına ait yapay zekâ destekli senaryo (Grup 6) (Kaynak: Ders kapsamında öğrenciler tarafından üretilen proje teslimi materyalinden alınmıştır.)

Diğer projeden farklı olarak "Falling on Europa" isimli öğrenci projesinde, yapay zekâ destekli senaryo yazımında yerleşim senaryosuna odaklanmak yerine, hayatta kalma senaryosu üzerine yoğunlaşıldığı görülmektedir (Şekil 9). Senaryo, Europa'daki yüksek radyasyon nedeniyle su altı/buz altı yerleşim zorunluluğunu ortaya koymasına rağmen yerleşim senaryosu ve yerleşimin planlanması ve tasarlanmasına girdi sunacak kriterlerin belirlenmesinde yetersiz ve sınırlı kalmaktadır.

Şekil 10: "Falling on Europa" isimli öğrenci çalışmasına ait yapay zekâ destekli görseller (Grup 6) (Kaynak: Ders kapsamında öğrenciler tarafından üretilen proje teslimi materyalinden alınmıştır.)

Şekil 10'da yer verilen "Falling on Europa" isimli öğrenci çalışmasına ait yapay zekâ destekli görsellerde ise karasal topografya üzerine yerleştirilmiş geleneksel kübik / blok yapılar sergilenmektedir. Malzeme-form ilişkisi ise kurulamamıştır. Görseller, gemi modüllerini ve kısıtları yansıtmamaktadır.

Bütün bunların sonucunda öğrencilerin planladıkları / tasarladıkları kısa ve uzun vadeli yerleşmeye ait görsellere Şekil 11, 12 ve 13'te yer verilmektedir.

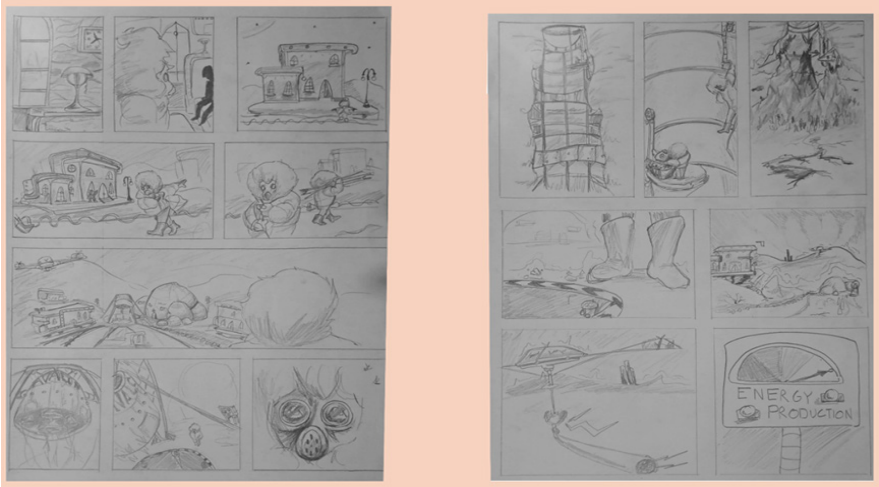

Şekil 11: "Falling on Europa" isimli öğrenci çalışmasına ait storyboard (Grup 6) (Kaynak: Ders kapsamında öğrenciler tarafından üretilen proje teslimi materyalinden alınmıştır.)

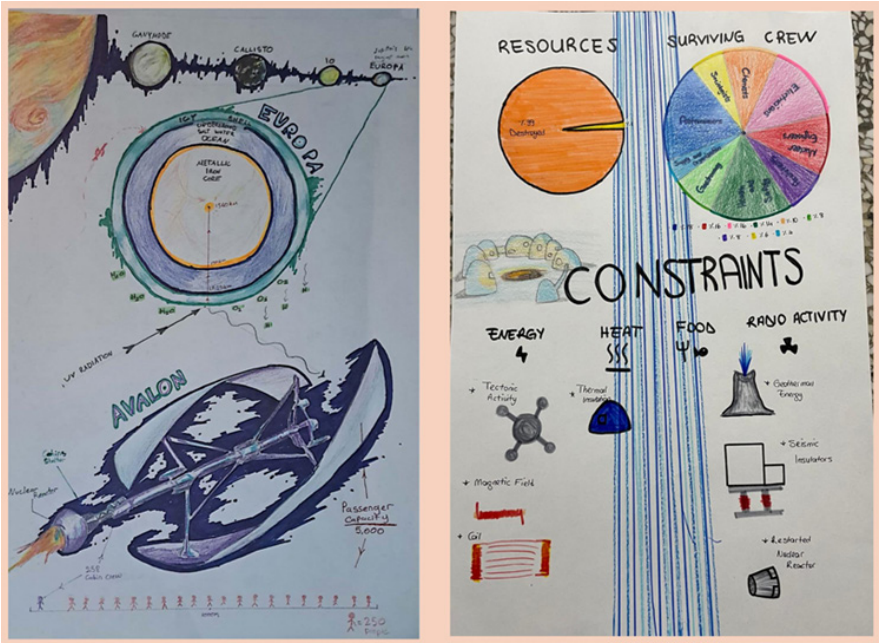

Şekil 12: "Falling on Europa" isimli öğrenci çalışmasına ait el çizimi posterler (Grup 6) (Kaynak: Ders kapsamında öğrenciler tarafından üretilen proje teslimi materyalinden alınmıştır.)

Şekil 13: "Falling on Europa" isimli öğrenci çalışmasına ait maket çalışması (Grup 6) (Kaynak: Ders kapsamında öğrenciler tarafından üretilen proje teslimi materyalinden alınmıştır.)

Şekil 11 ve Şekil 13'te açıkça görüldüğü üzere yapay zekâ destekli geliştirilen senaryo su altı / buz altı yaşam gerektirmesine rağmen, modelleme ve çizimler bu mekânsal zorluğu / kısıtı atlamış, topografyayı özgün bir kısıt olarak dönüştürme hedefini kaçırmış, proje, öğrenim hedeflerine ulaşamamıştır.

Projenin gerek süreç gerekse de sonuç ürünleri göz önünde bulundurulduğunda ilgili projede yapay zekâ kullanımında zorluklarla karşılaşıldığı, prompt iyileştirme denemelerinin sürecin başından sonuna kadar yeterli miktarda veya düzeyde yapılmadığı aşikardır. Bu durum, projede yapay zekâdan kısıtlı düzeyde faydalanılmasına sebep olmuştur. Bu kısıtlılık kendine Baykan (2016) tarafından geliştirilen planlama eğitimi çerçevesinde karşılıklar bulmaktadır. Özellikle öze ve sürece ilişkin kuramların mekânsal niteliklere kavuşturulmasında eksiklikler olduğu ve süreç içerisinde çeşitli sorunlarla karşılaşıldığında bunları çözüme ulaştırmada yapay zekâ da dahil olmak üzere farklı kaynaklardan yeterli düzeyde faydalanılmadığı görülmüştür.

5. Sonuç ve Öneriler

Şehir ve bölge planlama meslek pratiğinin kazandırılmasına ilişkin ilk aşama olan birinci sınıf stüdyo eğitiminde düşünme, üretme, planlama ve tasarlama süreçlerinde yapay zekâ teknolojilerinin kullanımına yönelik bu öncü teşebbüs ile alana katkı sunabilecek ilk izlenimler elde edilmiştir. Bunların arasında, birinci sınıf stüdyo eğitiminin, bu kapsamda gerçekleştirilecek yapay zekâ odaklı proje çalışmalarıyla, ilgili teknolojinin meslek pratiğinin eğitimi, öğrenimi ve uygulanmasında kullanımının fayda ve kısıtlarının tartışılması ve de öğrencilerin kendi özgün fikirlerini bu teknolojiyle nasıl entegre edebileceklerini anlamaları açısından gerek ders yürütücüleri tarafından doğrudan veya dolaylı yollarla gerekse de akran öğrenimi aracılığıyla faydalı katkılar sunulması için başlangıç niteliği taşıyan verimli bir ortam sunması sayılabilir. Öğrencilerin halihazırda kullanmakta oldukları yapay zekâ teknolojilerinin kısıtlarının farkında olarak ilgili araçları bilinçli bir şekilde kullanması meslek pratiğinin gerek kazanılması gerekse de uygulanması aşamalarında ciddi öneme sahiptir. Bu bağlamda, öğrencilerin meslek pratiğini öğrenmeye başladıkları ilk adım olan birinci sınıf eğitimi, bu konuda farkındalık ve bilinç kazandırılması bakımından önemli bir eşik oluşturmaktadır. Yapay zekânın Şehir ve Bölge Planlama birinci sınıf stüdyo eğitimi içerisinde temel tasarım ve planlama pratikleri bağlamında kullanımının avantajları ve dezavantajları öğrencilerin ilgili proje çıktıları üzerinden tartışılmaya açılarak ilgili teknolojilerin kullanımına ilişkin geleceğe yönelik geliştirilebilecek eğitim modellerine girdi sunulması öngörülmektedir.

6. Kaynaklar

Baykan, G. (2016). Şehir Planlaması, Şehircilik ya da Düşüncenin Geliştirilmesi Eğitimi. Suna Senem Özdemir, Ö. Burcu Özdemir Sarı ve Nil Uzun (Ed.), Kent Planlama içinde (s. 19-35). Ankara: İmge Kitabevi.

Erkan, G. H. (2018). Planlama Öğrencilerine Zihinsel Egzersizler. Planlama Dergisi, 28 (1), 1–5.

Gartner. (2025). Gartner Hype Cycle Identifies Top AI Innovations in 2025. URL: https://www.gartner.com/en/newsroom/press-releases/2025-08-05-gartner-hype-cycle-identifies-top-ai-innovations-in-2025

Günay, B. (2016). Planlama Kuramı ve Kentsel Planlama Eğitimi. Melih Ersoy (Ed.), Kentsel Planlama Kuramları (3. Baskı) içinde (s. 319-353). Ankara: İmge Kitabevi.

Kaya, S. ve Demireş Özkul, B. (2019). Planlamada alternatif anlatım teknikleri. Kerem Koramaz (Ed.), Kentsel Planlamada Anlatım Teknikleri içinde (s. 79-115). İstanbul: Ninova Yayıncılık.

Köroğlu, N. T. (2011). Şehir ve Bölge Planlama Eğitimine Eleştirel Bir Bakış: Karar Odaklı Eğitim. (Bildiri). KBAM 2. Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Sempozyumu.

Özgel Felek, S. (2020). Türkiye'de Temel Tasarım Eğitimi Alanında 2000-2019 Yılları Arasında Yapılmış Bilimsel Çalışmaların Analizi. ODÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 10 (1), 103-112.

Peng, Z. R., Lu, K. F., Liu, Y. ve Zhai, W. (2024). The pathway of urban planning AI: From planning support to plan-making. Journal of Planning Education and Research, 44 (4), 2263-2279.

Ter, Ü. ve Derman, S. (2018). Şehir planlama eğitiminde temel tasarım öğretisi: planlama stüdyosu 1 dersi deneyimi. Online Journal of Art and Design, 6 (2), 132-147.

Teşekkür – 2024-2026 Akademik Yılı Güz Döneminde açılan TES111E Project I dersinin yürütülmesine katkı koyan Araş. Gör. Cansu Çiçek, Araş. Gör. Ekin Ünlü, Araş. Gör. Fatih Uzun, Araş. Gör. Volkan Er'e destekleri

için teşekkür ederiz.

Altıncı Oturum

Planlama ve Yeni Aktörler

Moderatör: **Doç. Dr. Ebru KAMACI KARAHAN**

Yeni Nesil Aktörler, Paydaşlar ve Ağ Yapıları: Planlama Aktörlerinde Sessiz Dönüşüm

Emma Berna GÜLER, Kadriye CANER

* Kırsal Alanlarda Turizm Temelli Değişim: Aktörler Arası Etkileşim, Yerel Katılım ve Dirençlilik – Cumalıkızık ve Misi Köyleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme

Dr. Aysun ALTINOK, Doç. Dr. Ahmet Burak BÜYÜKCİVELEK

* Kentsel Dönüşümün Değişen Aktörleri: İstanbul Haliç Bölgesi - Okmeydanı Üzerine Bir İnceleme

Ahmet Salih ODABAŞ, Prof. Dr. Şevkiye ŞENCE TÜRK

* Plancının Yeni Rolü ve Dijital Planlama Aktörleri

Tuğçe ALTINKİLİT, Prof. Dr. Koray VELİBEYOĞLU

**Bu bildiri yazarın isteği üzerine yayınlanmamıştır.*

Yeni Nesil Aktörler, Paydaşlar ve Ağ Yapıları: Planlama Aktörlerinde Sessiz Dönüşüm

Emma Berna Güler
Bursa Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Kadriye Caner
Bursa Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Özet

Küresel ölçekte yaşanan toplumsal, çevresel ve teknolojik dönüşümler, planlama disiplininde çok aktörlü ve çok katmanlı yönetişim yaklaşımlarının daha belirgin hale gelmesine neden olmakta, bu durum geleneksel planlama paradigmalarının yeniden değerlendirilmesini gündeme getirmektedir. İklim krizi, toplumsal eşitsizlik, dijitalleşme, güven erozyonu ve mekânsal adaletsizlik gibi küresel kırılganlıklar, kentlerin yalnızca fiziksel değil, toplumsal ve kurumsal açıdan da yeniden yapılandırılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda planlama disiplini, hem kavramsal hem de aktörel düzeyde önemli bir dönüşüm yaşamaktadır. Bu makalenin amacı, planlama alanında ortaya çıkan "yeni nesil aktörleri", çeşitlenen paydaş yapısını ve dijital-ağ temelli örgütlenmelerin kentsel planlama süreçlerine etkilerini kuramsal ve uygulamalı bir bakış açısıyla incelemektir. Çalışma, bu aktörlerin kentlerdeki karar alma süreçlerine dolaylı etkilerini, kullandıkları araçları ve bu etkilerin kurumsal düzleme nasıl entegre edilebileceğini tartışmaktadır. Ayrıca, yerel yönetimler ile topluluk temelli kolektifler arasındaki etkileşim dinamiklerini ve bu yeni yapıların kamusal planlama alanında ne ölçüde temsil bulabildiğini değerlendirmektedir. Sonuçlar, planlama pratiğinde sessiz bir dönüşüme işaret ederek, çoğulcu ve esnek bir yönetişim zemininin önemini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yeni nesil aktörler, dijital yönetişim, katılım, ağ toplumu, yerel kolektifler

New Generation Actors, Stakeholders and Network Structures: The Quiet Transformation in Planning Actors

Abstract

Global social, environmental, and technological transformations have rendered multi-actor and multi-level governance approaches increasingly prominent within the planning discipline, thereby prompting a critical re-evaluation of conventional planning paradigms. Global vulnerabilities such as climate change, social inequality, digitalization, erosion of trust, and spatial injustice necessitate the restructuring of cities not only in physical terms but also across social and institutional dimensions. In this context, the planning discipline is undergoing a significant transformation at both conceptual and actor-based levels.

The primary aim of this article is to examine the emergence of "new-generation actors" in the field of planning, the diversification of stakeholder configurations, and the impacts of digital and network-based forms of organization on urban planning processes from both theoretical and practical perspectives. The study discusses the indirect influence of these actors on urban decision-making processes, the instruments they employ, and the ways in which these influences can be integrated into institutional frameworks. Furthermore, it evaluates the interaction dynamics between local governments and community based collectives, as well as the extent to which these new structures are represented within the domain of public planning. The findings indicate a silent transformation in planning practice, underscoring the importance of a pluralistic and flexible governance framework.

Keywords: New generation actors, digital governance, participation, network society, local collectives

1. Giriş

Toplumsal, çevresel ve yönetsel dinamiklerdeki dönüşüm, planlama süreçlerinde aktör yapısının ve karar alma mekanizmalarının yeniden yapılandırılmasını gündeme getirmektedir. Planlama disiplininde geleneksel "tepeden inmeci" yaklaşımlar yerini giderek daha katılımcı ve çok paydaşlı süreçlere bırakmaktadır. Özellikle son yıllarda çok aktörlü ve çok katmanlı yönetişim kavramı, kentsel karar alma mekanizmalarının merkezine yerleşmiştir. Bu yeni yaklaşım, farklı düzeylerde ve sektörlerdeki paydaşların kamu kurumları, yerel topluluklar, STK'lar, özel sektör, akademi vb. bir arada çalışmasını öne çıkarır. Böylece yönetim, hiyerarşik bir yapıdan ziyade yatay ağlar ve iş birlikleri üzerinden şekillenir.

Günümüz kentleri; iklim krizi, toplumsal eşitsizlik, dijitalleşme, güvensizlik ve mekânsal adaletsizlik gibi birbirine eklemlenen küresel kırılganlıklarla yüz yüzedir. Bu sorunlar, kent yönetimi ve planlama pratiklerinin sorgulanmasını ve yeniden kurgulanmasını gerekli kılar. Örneğin iklim değişikliğinin yol açtığı etkilere yanıt verebilmek, yalnızca fiziksel mekân düzenlemelerini değil, aynı zamanda sosyal dayanışma ağlarını da yeniden düşünmeyi gerektirir. Benzer şekilde artan gelir adaletsizliği ve güven erozyonu, kentlilerin karar alma süreçlerine daha fazla katılım talep etmelerine yol açmaktadır.

Dijital teknolojilerin yaygınlaşması da bu taleplerin biçimlenmesinde önemli bir rol oynar. Artık kent sakinleri sosyal medya ve çevrimiçi platformlar aracılığıyla hızla örgütlenebilmekte ve seslerini duyurabilmektedir. Bu değişimle birlikte planlama, yalnızca teknik bir uzmanlık alanı olmaktan çıkıp, müzakereye dayalı ve çok aktörlü bir karakter kazanmaktadır.

Bu makale, yukarıda bahsedilen dönüşüm çerçevesinde planlama alanında ortaya çıkan yeni nesil aktörlerin rolünü ve etkilerini araştırmaktadır. Amaç, kent yönetimine ve planlama süreçlerine dahil olan geleneksel olmayan aktörlerin (örneğin dijital platform girişimleri, mahalle inisiyatifleri, sosyal girişimler vb.) nasıl bir değişimi temsil ettiğini ortaya koymaktır. Bu doğrultuda çalışma, yeni nesil aktörlerin kullandıkları dijital ve sosyal araçları, kentlerdeki karar alma süreçlerine dolaylı da olsa nasıl nüfuz ettiklerini ve bu etkinin kurumsal mekanizmalara nasıl entegre edilebileceğini tartışmaktadır. Ayrıca yerel yönetimler ile topluluk temelli oluşumlar arasındaki ilişkiyi ve bu yeni aktörlerin kamusal planlama alanında temsil edilme düzeyini inceleyerek, planlamadaki sessiz dönüşümün kapsamını değerlendirmektedir.

2. Literatür Araştırması

Bu çalışmanın kuramsal çerçevesi, eleştirel planlama teorisi ve yönetişim yaklaşımlarının yanı sıra Manuel Castells'in Ağ Toplumu kavramı, Sherry R. Arnstein'in Vatandaş Katılımı Merdiveni modeli ve Erik Swyngedouw'un post-politik planlama eleştirisi üzerine kurulmuştur. Bu yaklaşım ve modeller, yeni nesil aktörlerin planlama süreçlerindeki konumunu ve etkisini anlamlandırmak için önemli bir zemin sunar.

Manuel Castells (1996) dijital çağda toplumsal yapının ağlar etrafında örgütlendiğini ifade eder. Castells'e göre, bilgi ve iletişim teknolojilerinin etkisiyle yeni toplumsal düzen, esnek, açık uçlu ve merkezsiz ağlardan oluşur. Bu bağlamda mekân ve zaman kavramları "akışlar mekânı" olarak adlandırılan soyut bir boyutta yeniden tanımlanır; coğrafi mesafe ve eş zamanlılık kısıtları büyük ölçüde ortadan kalkar. Castells'in ağ toplumu yaklaşımına göre, yeni nesil planlama aktörleri fiziksel mekândan bağımsız biçimde dijital ağlarda etkileşim kurabilen, hiyerarşik olmayan yapılar şeklinde ortaya çıkar (Castells, 1996). Örneğin modern kentlerde finans, ulaşım, haberleşme ve sivil toplum hareketleri gibi farklı alanlar ağlar mantığı ile işler; değerler ve güç ilişkileri bu ağların düğüm noktalarında belirginleşir. Bu bağlamda Castells'in yaklaşımı, planlamada ortaya çıkan gayri-merkezi yeni aktörleri kavramsallaştırmak açısından kritik bir çerçeve sunar.

Sherry R. Arnstein (1969) ise vatandaş katılımının düzeyini "katılım merdiveni" metaforu ile inceler. Arnstein'e göre katılım, alt basamaklarda sembolik bilgilendirme veya danışma düzeyindeyken, üst basamaklara doğru gerçek yetki paylaşımına (ortaklık, delege güç, vatandaş kontrolü vb.) yaklaşır. Arnstein'ın merdiveni, çoğu katılım sürecinin gerçek güç transferi sağlamadığını, halkın karar verme mekanizmalarında etkin rol almasının sınırlı kaldığını vurgular (Arnstein, 1969). Günümüzde de birçok katılım yönteminin merdivenin orta basamaklarında sıkıştığı görülmektedir; yeni nesil aktörler genellikle yalnızca danışma veya kısmen ortaklık düzeyinde etkili olabilirken, nihai karar mekanizmalarına doğrudan erişimleri nadiren mümkün olmaktadır. Arnstein'in yaklaşımı, yeni ortaya çıkan aktörlerin mevcut sistem içinde hangi katılım düzeyinde yer aldığını eleştirel bir gözle değerlendirmemize imkân tanır.

Şekil 1 : Katılım Merdiveni

Erik Swyngedouw (2009, 2014) ise "post-politik" kavramıyla modern yönetişim uygulamalarını eleştirir. Ona göre günümüz kent yönetiminde yaygın uzlaşma odaklı, teknik görünümlü katılım süreçleri demokratik açıdan yanıltıcı olabilir. Piyasa aktörlerini ve uzmanları süreçlere dahil eden yönetişim düzenekleri genellikle temel siyasi çatışmaları görünmez kılacak şekilde tasarlanır. Bu bağlamda katılım mekanizmaları ne kadar "katılımcı ve kapsayıcı" görünürse görünsün, çoğunlukla önceden belirlenmiş bir uzlaşı tiyatrosuna dönüşebilir (Swyngedouw, 2009). Teknik dil ve prosedürler planlamayı siyasetin çatışmacı özünden arındırır; örneğin çalıştay veya forum gibi etkinlikler herkesi söz sahibi yapıyormuş görüntüsü verse de, çerçevenin önceden çizilmesi radikal alternatiflerin gündeme gelmesini engeller. Bu nedenle Swyngedouw, kent planlamasını "siyasetin sonu" (post-politik) olarak nitelendirir ve gerçek demokratik planlama için müzakereye açık, çatışmayı dışlamayan süreçlere ihtiyaç olduğunu vurgular (Swyngedouw, 2014). Bu eleştirel perspektif, yeni nesil aktörlerin dahil olduğu katılım pratiklerinin etkinliğini değerlendirirken önemli bir uyarı niteliğindedir: Katılımın varlığı yeterli değildir; katılımın niteliği ve iktidar dengelerini değiştirip değiştirmediği belirleyicidir.

Özetle, Castells, Arnstein ve Swyngedouw'un yaklaşımları birlikte ele alındığında, günümüz planlama ortamındaki dönüşümü anlamak için

kapsamlı bir çerçeve elde ederiz. Castells ağ yapılarının yükselişini vurgularken, Arnstein yeni aktörlerin ne ölçüde gerçek söz hakkı bulduğunu sorgulamamızı sağlar; Swyngedouw ise katılım süreçlerinin ardındaki güç dinamiklerine dikkat ederek bizi daha eleştirel düşünmeye davet eder. Bu teorik birikim, çalışmamızda incelenen yeni nesil aktörlerin planlama süreçlerindeki rolünü analiz ederken yol gösterici olacaktır.

Şekil 2: Yeni Nesil Aktörlerin Kuramsal Bağlamı

3. Yöntem

Bu çalışma, kentsel planlama süreçlerinde ortaya çıkan yeni aktör tipolojilerini, dijital katılım pratiklerini ve çok katmanlı yönetişim yapılarını derinlemesine anlamayı amaçlayan nitel bir araştırma tasarımı çerçevesinde yürütülmüştür. Planlama alanında aktör ilişkilerinin, yönetişim biçimlerinin ve dijital araçların etkileşim içinde sürekli dönüşen bir yapı sergilemesi, bu karmaşık süreçlerin nicel ölçüm araçlarıyla tam olarak kavranmasını güçleştirmektedir. Bu nedenle araştırmada, bağlamsal çözümleme, anlam üretimi ve örüntü keşfine olanak tanıyan nitel yöntem yaklaşımı benimsenmiştir. Yöntem kurgusu, kuramsal çerçevede ele alınan ağ temelli örgütlenme, katılım düzeyleri ve yönetişim ilişkileri gibi kavramların, ampirik veriler aracılığıyla somutlaştırılmasını ve çok boyutlu olarak analiz edilmesini hedeflemektedir.

Araştırma, Türkiye'de katılımcı yönetim uygulamalarıyla öne çıkan bir yerel yönetim olan Bursa Nilüfer Belediyesi örneğine odaklanmaktadır. Nilüfer

Belediyesi, 2000'li yıllardan bu yana stratejik planlama ve katılımcılık alanında yenilikçi uygulamalar geliştirmesiyle dikkat çekmektedir. Örneğin 2020-2024 Stratejik Planı kapsamında 64 mahallede "Benim Mahallem Benim Geleceğim" sloganıyla gerçekleştirilen çalıştaylarla toplumun tüm kesimleri sürece dahil edilmiştir. Bu kapsamlı katılım modeli, Uluslararası Katılımcı Demokrasi Gözlemevi (IOPD) tarafından "Vatandaş Katılımında En İyi Uygulama" ödülüne aday gösterilerek uluslararası düzeyde de tanınmıştır. Nilüfer Belediyesi'nin bu alandaki deneyimi, çalışmanın vaka alanı olarak seçilmesinin temel gerekçesini oluşturmaktadır.

Veri toplama sürecinde, Nilüfer Belediyesi'nin 2022–2024 yıllarında yürüttüğü dijital katılım ve yönetişim uygulamalarına ilişkin dokümanlar derlenmiştir. Özellikle dört ana veri kaynağı ele alınmıştır: (1) Belediye tarafından geliştirilen veya kullanılan dijital katılım uygulamaları ve platformları (örneğin akıllı telefon uygulamaları, çevrimiçi oy mekanizmaları), (2) belediyenin veya ilgili birimlerin açık veri platformları ve bu platformlardaki veri setleri, (3) Nilüfer'de uygulanan katılımcı bütçeleme sistemleri veya pilot projeleri, (4) belirlenen dönemde öne çıkan sosyal medya kampanyaları ve çevrimiçi vatandaş girişimleri. Bu kapsamda belediyenin resmi web siteleri, raporları, sosyal medya hesapları ile yerel haber kaynakları taranarak ilgili materyaller toplanmıştır.

Toplanan dokümanlar ve çevrimiçi içerikler, içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. İlk aşamada, verilerden planlama aktörleriyle ilgili ana temalar ve kategoriler türetilmiştir. Örneğin, yerel düzeyde ortaya çıkan yeni aktör tipolojileri, bu aktörlerin kullandığı dijital araçlar, belediye ile ilişkileri ve karar süreçlerine etkileri gibi temalar belirlenmiştir. Daha sonra bu temalar, kuramsal çerçevede ele alınan kavramlarla ilişkilendirilerek derinlemesine analiz edilmiştir. Analiz sürecinde Castells, Arnstein ve Swyngedouw'un sunduğu bakış açıları, elde edilen bulgulara uygulanmış; böylece Nilüfer örneğinden elde edilen gözlemler kuramsal bir süzgeçten geçirilerek yorumlanmıştır.

Güvenirliği artırmak amacıyla, belediyenin uygulamalarına dair bulgular mümkün olduğunca somut örneklerle desteklenmiştir. Örneğin Nilüfer Belediyesi'nin 2022 yılında başlattığı "Pusulamız Dijital Katılım: Nilüfer Mahalle Komiteleri" projesi detaylı olarak incelenmiştir. Bu proje, Nilüfer Kent Konseyi işbirliğiyle mahalle komitelerinin güçlendirilmesini hedeflemekte ve kent sakinlerinin kentlerinin geleceği üzerinde söz sahibi olmasını sağlamaktadır. Proje kapsamında mahalle komitesi seçimleri ilk kez tamamen dijital ortamda, "Nilüfer Her Yerde" mobil uygulaması üzerinden gerçekleştirilmiştir. Belediye Başkanı Şadi Özdemir'in de belirttiği gibi,

64 mahalledeki bu dijital seçim süreci, yerel yönetimde katılımcılık ve demokrasi uygulamalarına örnek teşkil etmiştir. Bu tür örnekler, yeni nesil aktörlerin planlama süreçlerine dolaylı etkilerini anlamak için içerik analizinde özel olarak ele alınmıştır. Sonuç olarak, elde edilen tüm bulgular araştırmanın amaçları doğrultusunda betimsel analiz ile yorumlanmış ve tartışmaya açılmıştır.

4. Çözüm ve Bulgular

Araştırma bulguları, kentsel planlama alanında geleneksel aktörlerin (örneğin belediye, merkezi idare, klasik STK'lar) yanı sıra ortaya çıkan yeni nesil aktörlerin de belirgin özelliklere sahip olduğunu göstermektedir. Yeni nesil aktörler; esnek, merkezi olmayan, dijital temelli ve çoğunlukla belirli tematik odaklara sahip ağsal yapılardır. Başka bir deyişle, bu aktörler katı hiyerarşik yapılardan ziyade ihtiyaca göre şekillenebilen dinamik ağlar formundadır. Genellikle tek bir kurumsal kimliğe veya mekâna bağlı değillerdir; aksine internet ve mobil iletişim teknolojileri sayesinde coğrafi sınırların ötesinde etkileşim kurarlar. Örneğin Nilüfer'de incelenen dijital platformlardan biri olan mahalle komiteleri uygulaması, kentin farklı mahallelerinden gönüllüleri yatay bir ağda buluşturmuştur. Bu ağ, resmi belediye yapısının dışında çalışsa da belediye ile sürekli diyalog halinde olarak esnek bir katılım modeli ortaya koymuştur.

4.1. Yeni Nesil Aktörlerin Özellikleri ve Örgütlenme Biçimleri

Yeni nesil aktörlerin örgütlenme biçimleri bakımından çeşitlilik gösterdiği tespit edilmiştir. Nilüfer örneğinde ve literatürde karşılaşılan başlıca aktör tipleri şunlardır:

- Dijital yurttaşlık platformları: Kent sakinlerinin çevrimiçi ortamda bir araya gelerek kentsel konuları tartışabildiği, bilgi paylaşımı yapabildiği ve öneriler geliştirebildiği platformlardır. Sosyal medya grupları, forum siteleri veya akıllı şehir uygulamaları bu kapsamdadır. Örneğin Nilüfer Belediyesi'nin dijital katılım projesi, mahalle ölçeğinde kararlar için çevrimiçi oy verme ve geri bildirim mekanizmaları sunarak geniş katılım kanalları oluşturmuştur.

- Mahalle kolektifleri: Belirli bir mahalle veya semt düzeyinde örgütlenen gönüllü yurttaş inisiyatifleridir. Mahalle sakinleri, yerel sorunlara çözüm bulmak veya dayanışmayı artırmak için komiteler, meclisler ya da inisiyatifler oluşturabilir. Nilüfer'de

mahalle komiteleri, bu tür kolektiflere kurumsal bir zemin sağlama amacıyla oluşturulmuştur.

- Sosyal girişimler ve kooperatifler: Kar amacı gütmeyen veya toplumsal faydayı önceleyen işletme/organizasyonlar da kent planlamasında aktif rol alabilir. Özellikle gençlerin kurduğu sosyal girişimler, kentle ilgili veri analizi veya haritalama yaparak projeler üretebilir. Nilüfer örneğinde veri odaklı sosyal girişimler, kentsel sorunlara çözümler sunmak için işbirliği yapmaktadır.
- Veri odaklı ağlar: Açık veri savunuculuğu yapan veya kentle ilgili verileri toplayıp paylaşan gönüllü gruplar bu kategoriye girer. Örneğin belediyenin ulaşım, çevre veya bütçe verilerini kamuoyuna açan gönüllü platformlar, şeffaflık ve katılımı artırmaya çalışır. Nilüfer'de gönüllü açık veri platformları, kentle ilgili veri setlerini halka sunarak planlama süreçlerinin bilgi altyapısını zenginleştirmektedir.
- Kent hakkı savunucuları: Doğrudan kent hakkı, kentsel adalet veya çevre hakkı gibi temalar etrafında bir araya gelen aktivist ağlarıdır. Bu gruplar bazen belirli bir proje veya tehdide (örneğin bir parkın imara açılması) karşı geçici olarak örgütlenirken, bazen de kalıcı sivil hareketler şeklinde faaliyet gösterir. Türkiye genelinde Gezi Parkı eylemleri gibi deneyimler, bu tür hak temelli kolektiflerin kentsel planlama söylemini nasıl etkileyebileceğine dair önemli örnekler sunmaktadır.

Bu farklı biçimlerdeki aktörlerin ortak noktası, devletin geleneksel kurum yapısı veya yerleşik sivil toplum kuruluşlarının dışında ortaya çıkmış olmalarıdır. Yeni nesil aktörler genellikle dikey hiyerarşi yerine yatay ağlar şeklinde çalışır. Katılımcılar gönüllülük esasıyla bu ağlara dahil olur ve belirli bir konu veya tematik alan çevresinde aktif rol üstlenir. Örneğin Nilüfer'de 2022-2024 arasında sosyal medya aracılığıyla örgütlenen çeşitli kampanyalar belirlenmiştir. Bu kampanyalardan bazıları belirli bir mahalledeki yeşil alanın korunması, bazıları bisiklet yollarının artırılması, bazıları da belediye bütçesinden gençlik projelerine daha fazla pay ayrılması gibi spesifik taleplere odaklanmıştır. Her kampanya, etrafında küçük de olsa bir topluluk oluşturarak gündem yaratmayı başarmıştır.

4.2.Planlama Süreçlerine Etkileri ve Katkıları

Araştırma bulgularına göre yeni nesil aktörler, kentlerdeki karar alma süreçlerine genellikle doğrudan dahil olmamaktadır. Yani bu gruplar belediye meclislerinde oy kullanan resmi üyeler değildir ve imar planlarını onaylayan karar mercilerinde temsil edilmezler. Ancak dolaylı yollardan önemli etkiler yaratırlar. Bu aktörlerin planlama süreçlerine etkileri üç ana başlık altında özetlenebilir: (1) Bilgi üretimi ve paylaşımı, (2) Kamusal baskı oluşturma ve gündem belirleme, (3) Sosyal mobilizasyon ve (4) Farkındalık yaratma.

- Bilgi üretimi: Yeni nesil aktörler, sıklıkla resmi kurumların gözünden kaçan veya yeterince önemsenmeyen konularda veri ve bilgi üreterek planlama tartışmalarına katkı sağlar. Örneğin bir mahalle kolektifi, kendi semtindeki engelli erişimine dair eksikleri haritalayabilir; bir açık veri platformu ise kentin hava kalitesi verilerini sürekli ölçerek paylaşabilir. Bu tür bilgi üretimi, planlama kararlarının kalitesini artırabilecek bağımsız veriler sunarak önemli bir dolaylı etki yaratır. Dolayısıyla sosyal medya ve dijital araçlar, planlamada bilgi paylaşımını ve ortak öğrenmeyi kolaylaştıran destekleyici işlevleri ile öne çıkar. Geleneksel olarak yalnızca uzmanların tekelinde bulunan teknik veriler, artık yurttaş inisiyatifleri tarafından da üretilebilmekte ve paylaşılabilmektedir.

- Kamusal baskı ve gündem belirleme: Yeni aktörlerin belki de en görünür etkisi, belirli konuları kamuoyunun ve karar vericilerin gündemine taşımalarıdır. Özellikle sosyal medya kampanyaları, kısa sürede geniş kitlelere ulaşarak bir planlama meselesine dikkat çekebilir. Örneğin Nilüfer'de bir park alanının imara açılma ihtimaline karşı yürütülen Twitter kampanyası, binlerce kişinin katılımıyla büyük ses getirerek belediyenin plan değişikliği kararını yeniden değerlendirmesine yol açmıştır (belediye resmi açıklama ve sosyal medya verileri incelenmiştir). Benzer şekilde ulusal ölçekte, sosyal medyada #KentimeDokunma etiketiyle toplanan talepler geleneksel medya ve siyaset gündemine girmiştir. Dijital platformlar, geleneksel medya üzerindeki tekelci bilgi akışını kırdığı için yereldeki bir mesele ulusal veya uluslararası ağlara taşınabilir hale gelir; bu durum planlama otoriteleri üzerinde yeni bir şeffaflık ve hesap verebilirlik baskısı oluşturur. Artık görünmez kalması muhtemel pek çok yerel plan kararı, sosyal medya sayesinde mercek altına alınabilmektedir. Literatürde dijital medya ve ağların, kapalı karar alma süreçlerini

sarsarak gündem belirleme gücünün kısmen yurttaşlara doğru kaydığı vurgulanmaktadır (Seltzer ve Mahmoudi, 2013).

- Sosyal mobilizasyon ve farkındalık oluşturma: Yeni nesil aktörlerin planlamaya dolaylı etkilerinin bir diğer boyutu, kentliler arasında farkındalık yaratmaları ve onları eyleme geçmeye teşvik etmeleridir. Örneğin bir mahalle inisiyatifi düzenlediği panel, atölye veya mahalle toplantısı ile sakinleri kentsel hakları konusunda bilgilendirebilir. Nilüfer'de 2023 yılında, gençlerin kentsel tasarım sürecine katılımını teşvik etmek üzere gönüllü mimarlar ve öğrenciler tarafından düzenlenen bir atölye çalışması gözlemlenmiştir. Bu tür atölye ve etkinlikler, resmi bir planlama sürecinin parçası olmasa da katılımcıların ileride kent konseyi veya belediye komisyonlarında daha aktif rol almasının yolunu açmaktadır. Bu tür sosyal mobilizasyonlar, kent kültüründe katılımcı bir bilinç oluşmasına katkı sağlar. Burada Swyngedouw'un uyarısını hatırlamak gerekir: Resmi süreçlerde yer alamayan gruplar, gayriresmî yollardan da olsa seslerini duyuramadığında, planlama post-politik bir tekdüzeliğe bürünebilir. Yeni nesil aktörler ise bu sessizliği bozarak farklı seslerin duyulmasını sağlarlar ve bu yönüyle toplumsal muhalefetin ve yenilikçi fikirlerin taşıyıcısı olabilirler.

Bu katkılara rağmen yeni nesil aktörlerin karşılaştığı belirgin sınırlamalar da tespit edilmiştir. İlk olarak, bu yapılar büyük ölçüde gönüllülük esasına dayandığından sürdürülebilirlik sorunu yaşayabilir. Katkı sunan bireylerin motivasyon kaybı, zaman kısıtı veya maddi imkânsızlıklar nedeniyle birçok oluşum kısa ömürlü olabilmektedir. Örneğin Nilüfer'de pandemi döneminde ortaya çıkan bir dayanışma ağı, salgın sonrası üyelerinin ilgisinin azalmasıyla etkinliğini yitirmiştir. İkinci olarak, bu yeni aktörlerin resmi kurumlar nezdinde muhataplık eksikliği vardır. Yani belediyeler veya planlama otoriteleri, bu gruplarla nasıl ilişki kuracağını veya onları karar süreçlerine nasıl dahil edeceğini bilemeyebilir; mevcut yasal düzenlemeler de buna elverişli olmayabilir. Arnstein'ın ifadesiyle, vatandaşların yönetime ortak olabileceği yükseklikler erişim için kurumsal mekanizmalar net değilse, katılım sadece danışma düzeyinde kalır (Arnstein, 1969). Nitekim Nilüfer'de dijital platform üzerinden toplanan bazı vatandaş önerileri, belediye meclisinde resmi bir prosedüre bağlanamadığı için uygulamaya geçirilememiştir.

Bir diğer önemli sınırlılık, dijital araçlara erişimdeki eşitsizliktir. Dijital katılım platformları teorik olarak herkese açık olsa da pratikte internet ve teknolojik cihazlara erişimi olmayan veya dijital okuryazarlığı düşük olan kesimler bu süreçlerin dışında kalabilmektedir. Özellikle yaşlı nüfus, düşük gelirli veya eğitim düzeyi düşük gruplar dijital katılım mekanizmalarından yeterince yararlanamayabilir. Bu durum yeni nesil aktörlerin temsil gücünü sınırlayarak bazı mahallelerin veya grupların yine dışlanmasına yol açabilir. Örneğin Nilüfer'in bazı kırsal mahallelerinde dijital platformlara katılım yok denecek kadar azken, merkez mahallelerden gelen katılım yüksektir. Bu farklılık dijital uçurumun bir yansımasıdır ve planlamada kapsayıcılık ilkesi açısından ele alınması gereken bir sorundur.

Tüm bu değerlendirmeler ışığında, yeni nesil aktörlerin planlama süreçlerinde önemli bir boşluğu doldurduğu ancak etkilerinin sürdürülebilir ve kapsayıcı olması için yapısal dönüşümlere ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır. Yeni aktörler çoğulcu bir temsil ortamı yaratarak planlamada farklı bakış açılarına yer açmaktadır. Örneğin Nilüfer'deki gençlik meclisi veya çevre platformu gibi oluşumlar, belediyenin politikalarında daha önce yeterince dikkate alınmayan konuları (gençlik festivali alanı, derelerin ekolojik ıslahı vb.) gündeme taşımıştır. Bu sayede planlama, teknik bir süreç olmanın ötesinde toplumsal bir diyalog haline dönüşmektedir. Ancak diğer yandan, bu aktörlerin katkılarının yönetişim sistemine resmen entegre edilememesi durumunda etkilerinin proje bazlı ve geçici kalma riski vardır. Bu noktada bulgular, planlama meslek alanının ve kurumlarının yapılarında değişime gitmesinin önemine işaret etmektedir. Aksi halde yeni nesil aktörlerin sağladığı inovatif ve demokratik potansiyel tam olarak değerlendirilemeyecektir.

Kuramsal çerçeve ile bulgular birlikte değerlendirildiğinde şu gözlemler ortaya çıkar: Castells'in tarif ettiği ağ yapıları Nilüfer örneğinde somutlaşmıştır; planlama ekosistemi artık kapalı bir sistem değil, dışarıdan beslenen ve dışarıya açılan bir ağlar bütünü gibidir. Arnstein'in merdiveninde ise yeni aktörlerin henüz üst basamaklara çıkamadığı, çoğunlukla danışma veya ortaklık düzeyinde kaldığı görülmektedir zira nihai kararlar hâlâ resmi organlar tarafından alınmaktadır. Swyngedouw'un uyarısı kısmen doğrulanmaktadır: Yeni nesil aktörlerin varlığı demokrasi açısından umut verici olsa da, eğer katılım sadece görüntüde kalır ve iktidar dengilerini değiştirmezse, planlama post-politik bir kısır döngüye girebilir. Nitekim literatürde bazı belediyelerin katılım platformlarını sadece halkla ilişkiler

amacıyla kullanıp gerçek kararlarından taviz vermediği eleştirileri bulunmaktadır. Öte yandan Nilüfer Belediyesi örneğinde, dijital katılım projesinin Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği tarafından "Akıllı Şehir" kategorisinde ödül alması, yerel yönetimlerin bu dönüşümü ciddiye alıp kurumsal yeniliklere gidebildiğini göstermektedir. Bu tür olumlu örnekler, katılımcı yönetişim konusunda diğer kentler için model oluşturabilir.

5. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, kentsel planlama alanında sessizce gerçekleşen aktör ve paydaş dönüşümüne ışık tutmuştur. Yeni nesil aktörler, planlama sistemini geleneksel kalıpların dışına taşıyarak daha esnek ve çoğulcu bir temsil zemini sunmaktadır. Artık planlama yalnızca uzmanların ve resmi kurumların tekelinde bir süreç olmayıp, yurttaş girişimleri, dijital ağlar ve yerel kolektiflerin de rol aldığı katılımcı bir yönetişim sürecine dönüşmektedir. Bu dönüşüm, kentlerin geleceğinin şekillenmesinde farklı kesimlerin söz sahibi olmasına olanak tanıyarak daha demokratik bir planlama kültürünü müjdelemektedir.

Bununla birlikte araştırma bulguları, yeni nesil aktörlerle kurulacak ilişkinin kurumsal çerçevesinin henüz netleşmediğini ortaya koymuştur. Başka bir deyişle, mevcut planlama mevzuatı ve uygulamaları bu yeni aktörleri karar süreçlerine dahil etme konusunda geriden gelmektedir. Planlama meslek alanının bu değişimi tanıması ve yönetişim sistemine entegre etmesi hayati önem taşımaktadır. Bu noktada yalnızca teknik planlama düzenlemelerinin değil, demokratikleşme süreçlerinin de devreye sokulması gerekmektedir. Kentlerdeki kurumsal yapılar ve işleyiş, katılımın niteliğini artıracak şekilde revize edilmelidir. Bu doğrultuda aşağıdaki öneriler geliştirilebilir:

- Katılım süreçlerinin sembolik olmaktan çıkarılması: Vatandaş katılımı yalnızca toplantı yapmak veya görüş almakla sınırlı kalmayıp, halkı kararların aktif ortak üreticisi kılacak modellerle zenginleştirilmelidir. Örneğin planlama süreçlerinde ortak atölye çalışmaları, eş-yaratım (co-creation) metodolojileri kullanılmalı; böylece katılımcılar kendilerini "dinlenilen" değil, karar verici sürecin parçası olarak hissedebilmelidir.

- Yeni nesil aktörlerle kamu kurumları arasında arayüz mekanizmaları kurulması: Belediyeler ve diğer planlama otoriteleri, gayriresmî aktörlerle iletişim ve işbirliği yapabilecekleri düzenli platformlar oluşturmalıdır. Örneğin Kent Konseyleri ve benzeri organlar

güçlendirilebilir ya da dijital katılım platformlarında üretilen fikirleri belediye meclisine taşıyacak haftalık forumlar düzenlenebilir. Bu tür arayüzler, yurttaş ağları ile kamu arasında güven inşa ederek etkileşimi artıracaktır.

- Dijital araçların erişilebilirliğinin artırılması: Katılımın dijital platformlar üzerinden gerçekleştiği ölçüde, kimsenin geride kalmaması için dijital uçurumu kapatacak adımlar atılmalıdır. Belediyeler, internet altyapısını mahalle düzeyinde yaygınlaştırmalı ve ücretsiz erişim noktaları kurmalıdır. Ayrıca özellikle dezavantajlı gruplara yönelik dijital okuryazarlık eğitimleri düzenlemelidir. Böylece dijital katılım araçları toplumun her kesimi için erişilebilir hale gelecektir.

- Temsiliyetin döngüsel ve kapsayıcı modellerle güçlendirilmesi: Katılım mekanizmalarına kimlerin katıldığı ve kimin temsil edildiği kritik bir konudur. Sürekli aynı yüzlerin değil, farklı kesimlerin sırasıyla temsil fırsatı bulacağı döngüsel temsil modelleri geliştirilebilir. Örneğin mahalle komitelerindeki üyeliklerin rotasyonlu olması; gençlerin, kadınların veya engelli bireylerin temsil edilmesini sağlamak için kota veya kural uygulamaları gibi yöntemler kullanılabilir. Bu tür yöntemler yeni nesil aktörlerin temsil kapasitesini artıracaktır.

- Yerel kolektiflerin planlama sistemine entegrasyonu için rehberler hazırlanması: Belediyeler ve planlamacılar için yerel inisiyatiflerle çalışma konusunda kılavuz ilkeler belirlenmelidir. Bu amaçla katılım el kitapları hazırlanarak, hangi aşamada hangi aktörlerin sürece nasıl dahil edileceğine dair standartlar tanımlanabilir. Örneğin imar planı revizyonlarında mahalle forumlarının rolü veya bütçe planlamasında gönüllü ağların katkısı yazılı prosedürlere bağlanmalıdır.

Yukarıdaki öneriler, planlama süreçlerinin daha katılımcı, kapsayıcı ve etkili hale gelmesi için yol göstericidir. Bu bağlamda farklı ölçeklerde faaliyet gösteren dijital kolektifler, mahalle inisiyatifleri ve tematik ağlar; bilgi üretimi, genç uzmanların dayanışması ve dijital araçların etkili kullanımı yoluyla planlama süreçlerine teknik, etik ve toplumsal katkılar sunabilecek potansiyele sahiptir. Bu aktörlerin desteklenmesi ve kurumsal olarak tanınması, planlama süreçlerinde yalnızca karar çıktılarının değil, karar süreçlerinin kendisinin de demokratikleşmesini sağlayabilir. Ayrıca söz konusu yapıların çoğul aktörlü bir planlama kültürüne entegre edilmesi, kent hakkı temelli bakış açısının kurumsal düzeyde güçlenmesine katkıda bulunacaktır. Bu da kent yönetiminde daha adil, sürdürülebilir ve herkesin kendini içinde bulabildiği bir düzenin tesisine yardımcı olacaktır.

Sonuç olarak, planlama artık yalnızca uzmanlığa dayalı bir teknik etkinlik olmaktan çıkmış; çok aktörlü, müzakereye açık ve teknolojik dönüşümle iç içe geçmiş bir süreç haline gelmiştir. Bu sessiz fakat derinden etkili dönüşümün doğru yönetilmesi, yalnızca kentlerin geleceğini değil, planlama mesleğinin geleceğini de belirleyecektir. Plancılar ve kurumlar bu yeni çok paydaşlı ortama uyum sağladığında, kentsel sorunların çözümünde yenilikçi ve kapsayıcı yaklaşımlar ön plana çıkacaktır. Geleceğin kentlerini inşa ederken, yeni nesil aktörlerin sesini duyan ve onlarla birlikte hareket eden bir planlama anlayışı, sürdürülebilir ve demokratik kentleşmenin anahtarı olacaktır.

6. Kaynaklar

Arnstein, S. R. (1969). “A Ladder of Citizen Participation.” Journal of the American Institute of Planners, 35(4), 216–224.

Castells, M. (1996). The Rise of the Network Society. Oxford: Blackwell.

Kleinhans, R., van Ham, M., & Evans-Cowley, J. (2015). “Using social media and mobile technologies to foster engagement and self-organization in participatory urban planning and neighborhood governance.” Planning Practice & Research, 30(3), 237–247.

Nilüfer Belediyesi. (2021, 27 Mayıs). “Nilüfer’in katılımcılık modeli ödüle aday.” (Haber Bülteni). Erişim: https://nilufer.bel.tr/haber/nilufer-in-katilimcilik-modeli-odule-aday

Pembe Pusula. (2025, 11 Ekim). “Nilüfer Belediyesi’nin dijital katılım projesine ‘Akıllı Şehir’ödülü.”(Haber).Erişim:https://pembepusula.org/nilufer-belediyesinin-dijital-katilim-projesine-akilli-sehir-odulu/35814

Rhodes, R. A. W. (1996). “The new governance: Governing without government.” Political Studies, 44(4), 652–667.

Seltzer, E., & Mahmoudi, D. (2013). “Citizen participation, open innovation, and crowdsourcing: Challenges and opportunities for planning.” Journal of Planning Literature, 28(1), 3–18.

Swyngedouw, E. (2009). “The antinomies of the post-political city: In search of a democratic politics of environmental production.” International Journal of Urban and Regional Research, 33(3), 601–620.

Swyngedouw, E. (2014). The Post-Political and Its Discontents. (J. Wilson & E. Swyngedouw, Eds.). Edinburgh: Edinburgh University Press.

Yedinci Oturum

Sosyal Dinamikler ve Mekan

Moderatör: **Doç. Dr. Mehmet PENBECİOĞLU**

* Kadın ve Kent: İstanbul'da Annelerin Kentsel Hareketlilik Analizi

Zarife Başak HAN, Doç. Dr. Eda YÜCESOY

Değişimin Eşiğinde Küçük Kentler: Üniversitelerin Mekânsal, Sosyal ve Ekonomik Etkilerine Dair Literatür Taramasına Dayalı Bir Planlama Okuması

Doç. Dr. Melis OĞUZ ÇEVİK, Arş. Gör. Burcu SOYGÜZELOĞLU

Sokak Hayvanları Meselesi: Tarihsel, Kültürel ve Politik Dinamikler

Cihan Mert SABAH, Ali YILMAZ

* Değişimin Eşiğinde Anadolu Kentleri: Öğrencileşme Sürecinin Sosyo-Mekansal Dinamikleri

Dr. Tuğba TUNCER TİRYAKİ, Doğuşcan ÖZTAŞ, Dr. Caner Murat DOĞANÇAYIR, Doç. Dr. Ömer BİLEN, Doç. Dr. Tolga İSLAM

Z Kuşağının Kentsel Kamusal Mekân Kullanımı Üzerine Bir İnceleme: Erzurum Örneği

Doğuşcan ÖZTAŞ, Dr. Öğr. Üyesi Cansu GÜLLER YANAR

**Bu bildiri yazarın isteği üzerine yayınlanmamıştır.*

Değişimin Eşiğinde Küçük Kentler: Üniversitelerin Mekânsal, Sosyal ve Ekonomik Etkilerine Dair Literatür Taramasına Dayalı Bir Planlama Okuması

Melis Oğuz Çevik
Gebze Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Burcu Soygüzeloğlu
Gebze Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Selin Aslan Şenol
İstanbul Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Doktora Programı

Özet

2006 sonrası kurulan üniversiteler, Türkiye'de özellikle küçük ve orta ölçekli kentleri dönüştüren önemli aktörler haline gelmiştir. Üniversitelerin kentlerin sosyal, ekonomik ve mekânsal yapıları üzerindeki etkilerini çok katmanlı biçimde incelemeyi amaçlayan "Küçük Kentlerin Yeniden Şekillenmesinde Üniversitenin Rolü (ÜniKent) Projesi" kapsamında yapılan bu alanyazın tarama çalışması, literatürdeki ekonomi ağırlıklı yaklaşımların aksine, üniversite-kent etkileşimini sosyo-mekânsal bütünlük içinde ele alarak planlama disiplinine veri temelli bir perspektif kazandırmaktadır. Bu metinde, projenin kavramsal temelini oluşturan literatür taramasının bulguları sunulmaktadır. 2006 sonrasında yayınlanmış olan ulusal çalışmaların disiplin, yöntem, kapsam, ölçek ve göstergeler bakımından sınıflandırıldığını ve mevcut literatürde küçük kentlerin, yerel aktörlerin ve katılımcı yöntemlerin büyük ölçüde ihmal edildiği belirlenmiştir. Çalışma, bu eksiklikleri aşmak üzere geliştirilen çok katmanlı metodolojik çerçeveyi savunmakta ve tartışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Küçük Kentler, Mekânsal Dönüşüm, Öğrencileşme, Planlama Kuramı, Üniversite-Kent İlişkisi

Small Cities on the Threshold of Change: A Planning-Oriented Reading of the Spatial, Social, and Economic Impacts of Universities Based on a Literature Review

Abstract

Since 2006, newly established universities in Türkiye have become significant actors, particularly in transforming small and medium-sized cities. This literature review, conducted within the scope of the "Role of the University in Reshaping Small Cities (ÜniKent) Project," which aims to examine the social, economic, and spatial impacts of universities through a multi-layered approach, provides a data-driven perspective for the planning discipline by addressing university–city interactions as a socio-spatial whole, in contrast to the predominantly economic focus of existing studies. This paper presents the findings of the literature review that underpin the project's conceptual foundation. National studies published after 2006 were classified according to discipline, methodology, scope, scale, and indicators, revealing that small cities, local actors, and participatory methods have been largely neglected in the existing literature. The study advocates and discusses the multi-layered methodological framework developed to address these gaps.

Keywords: Small Cities, Spatial Transformation, Studentification, Planning Theory, Town-Gown Relations

1. Giriş

TÜBİTAK 1001 kapsamında desteklenen 324K238 numaralı "Küçük Kentlerin Yeniden Şekillenmesinde Üniversitenin Rolü" Projesi (ÜniKent) kapsamında yürütülen literatür taraması, üniversitelerin küçük ve orta ölçekli kentlerde tetiklediği dönüşümün hangi boyutlarda ve nasıl ele alındığını, Türkiye alanyazın bağlamında görünür kılmayı ve bu projenin hangi boşluğu, nasıl doldurmayı hedeflediğini açıklamayı amaçlamaktadır. Uluslararası literatürde, üniversite-kent etkileşimini irdeleyen çalışmaların geçmişi daha eskiye dayanmakla birlikte, 2000'ler sonrasında soylulaştırma literatürü içerisinde ele alınan öğrencileşme (studentification) kapsamında öğrencilerin belirli kentsel mahallelerde yoğunlaşmasıyla ortaya çıkan fiziksel, sosyal ve ekonomik dönüşüm süreçlerini tanımlama (Hubbard, 2008; Smith, 2008) çabasının yoğunlaştığı görülmektedir. Öğrencileşme konusunda yapılan bu öncül çalışmalar, üniversite öğrencilerinin kentsel dönüşüm süreçlerindeki aktif rolünü ve kentte yarattıkları sosyal ve kültürel etkileri büyük ölçüde göz ardı etmiş; daha çok fiziksel çevredeki değişimler ve konut piyasasındaki yansımalar üzerinde yoğunlaşmıştır. Ancak son yıllarda yapılan uluslararası araştırmalar da üniversite öğrencilerinin yalnızca konut piyasasında değil, aynı zamanda kentsel yaşam pratiklerinin, sosyal ilişkiler ağlarının ve mekânsal kullanım biçimlerinin dönüşümünde de belirleyici bir rol üstlendiklerini ortaya koymaktadır (Boersma, Langen ve Smets, 2013; Chandra, 2024; Donaldson, Benn, Campbell ve de Jager, 2014; Hubbard, 2008; Ike, Baldwin ve Lathouras, 2017; Lager ve van Hoven, 2019; Sage, Smith ve Hubbard, 2012).

Yine de, Türkiye'nin özgül koşullarını açıklamakta uluslararası literatürün konuyu ele alış şeklinin her zaman yeterli bir referans zemini sunmaması nedeniyle, bu makalede Türkiye bağlamını konu alan çalışmalara yer verilmiştir. Türkiye'de üniversite-kent ilişkisini değerlendirebilmek için 2006 sonrası yükseköğretim politikalarına kısaca değinmek gerekmektedir. Kamuoyunda "her ile bir üniversite" politikası olarak bilinen yaklaşım doğrultusunda, Türkiye çok kısa bir zaman dilimi içerisinde hızlı ve yaygın bir üniversiteleşme sürecine girmiştir. 2006 öncesinde üniversitelerin sayısı sınırlı sayıda büyük ve orta ölçekli kentte yoğunlaşırken, bu tarihten sonra yükseköğretim kurumları neredeyse tüm illere yayılmış; böylece üniversiteler, özellikle küçük ve orta ölçekli kentlerde kentsel dönüşümü tetikleyen başlıca kurumsal aktörlerden biri hâline gelmiştir. Ancak bu süreçte, söz konusu kentlerin sosyal, ekonomik ve mekânsal altyapılarının üniversite gibi güçlü bir dönüştürücü unsurun yaratacağı etkileri karşılamaya ne ölçüde hazır olduğu çoğunlukla göz ardı edilmiştir. Bu durum, üniversitelerin kentlerde yarattığı dönüşümün yalnızca fırsatlar

üzerinden değil, aynı zamanda yapısal uyumsuzluklar, gerilimler ve kırılganlıklar üzerinden de deneyimlendiğini göstermektedir.

Türkiye'deki bu üniversiteleşme deneyimi, uluslararası literatürde tanımlanan öğrencileşme süreçleriyle bazı ortak özellikler taşısa da, üniversitenin çoğu kent için ilk ve en güçlü dışsal tetikleyici olması nedeniyle daha sancılı ve çok katmanlı bir dönüşüm dinamiğine işaret etmektedir. ÜniKent Projesi de bu noktadan hareketle, üniversitelerin küçük ve orta ölçekli kentlerde yarattığı dönüşümün nasıl deneyimlendiğini, farklı coğrafi, sosyoekonomik ve mekânsal bağlamlara sahip yedi farklı kent üzerinden karşılaştırmalı olarak anlamayı hedeflemektedir.

Bu çalışma kapsamında, 2006 sonrasında yayımlanan ve Türkiye'de kent-üniversite etkileşimini farklı boyutlarıyla ele alan araştırmalar taranmıştır. Literatür incelemesinde temel amaç, mevcut çalışmaların yalnızca konu kapsamını değil, aynı zamanda araştırma tasarımını, kuramsal arka planını ve veri üretim süreçlerini bütüncül biçimde değerlendirmektir. Bu doğrultuda çalışmalar; (i) araştırmanın temel sorgusu, (ii) yayın türü (ulusal/uluslararası makale, tez, kitap vb.), (iii) kullanılan araştırma yöntemi, (iv) ortaya konan temel bulgular, (v) yazarların disipliner arka planı, (vi) araştırmanın dayandığı kuramsal çerçeve, (vii) kullanılan veri kaynakları ve veri toplama teknikleri, (viii) araştırmanın ölçeği ve kapsamı (ulusal, bölgesel, yerel, kent, ilçe, mahalle ya da karşılaştırmalı çalışmalar), (ix) mekânsal odak (çalışmanın gerçekleştirildiği kent veya yerleşme), (x) araştırmanın odaklandığı aktör veya paydaş grupları (öğrenciler, yerel halk, esnaf, yerel yönetimler vb.), (xi) kullanılan temel gösterge setleri (ekonomik, mekânsal, sosyo-kültürel, politik ya da çevresel boyutlar) ve (xii) yayın yılı gibi ölçütler üzerinden sınıflandırılmıştır. Bu çok boyutlu sınıflandırma, Türkiye'de üniversite-kent etkileşimini inceleyen literatürün hangi temalar etrafında yoğunlaştığını, hangi ölçek ve yöntemlerin öne çıktığını ve özellikle küçük ve orta ölçekli kentlerin dönüşümüne ilişkin hangi boşlukların bulunduğunu ortaya koyarak ÜniKent Projesi'nin literatürde nasıl konumlanabileceğini tartışmaya imkân sağlamaktadır.

2. Literatürün Genel Eğilimleri

Araştırma kapsamında 2006 sonrasında yayınlanan 77 çalışmanın yıllara göre dağılımları Şekil 1'de görülmektedir. Araştırmaların nicel artışının 2013-2019 seneleri arasında yoğunlaşmakta olması, bu dönemin üniversite-kent etkileşimini araştırmacıların dikkatini çekecek seviyede bir "kırılma" noktası olduğunu düşündürmektedir. Bu dönem yapılan çalışmaların baskın

olarak Sosyoloji ve Ekonomi disiplinlerinden araştırmacılar tarafından ve üniversite öğrencileri odağında gerçekleştirilmiş olduğu da tespit edilmiştir. Bu dönem araştırmacıların kentsel gelişim, mekânsal ve ekonomik çarpan etkisi, ve barınma krizi gibi konulara değinmeleri, araştırma alanının genel bir üniversite-kent etkileşimi değerlendirmesinden çıkarak, daha somut ve barınma gibi kentsel altyapısal ve sosyo-ekonomik sorunlara doğru kayışını teyit eder niteliktedir.

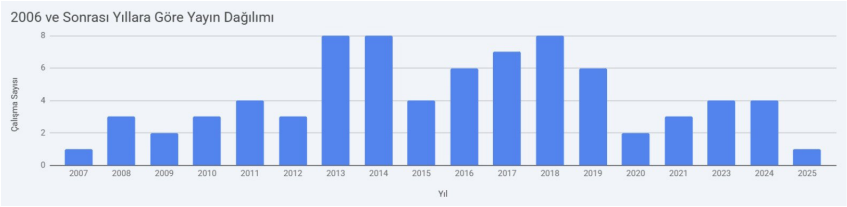

Şekil 1: Yıllara Göre Yayın Dağılımı

Taranan araştırmaların başlıkları tematik analiz ile değerlendirilmiştir. Başlıklar, taranan literatürde üniversite-kent etkileşiminin ana odağının iktisadi ve nicel ölçüm olduğunu ortaya koyar niteliktedir. Tablo 1'de taranan araştırmaların başlıklarında en sık kullanılan tek anahtar kelimeler ve kelime çiftleri sıralanmıştır. Başlıklardan elde edilen kelime frekansları ve kelime çiftleri, literatürdeki üç temel ve baskın araştırma temasını (faktörünü) açıkça ortaya koymaktadır. "EKONOMİK KATKI" (7) ve "YEREL EKONOMİ" (3) kelime çiftleri en sık kullanılan ifadelerdir. Tek kelimelerde ise "EKONOMİK" (8) ve "KATKI" (10) en üst sıralardadır. Araştırmaların büyük bir kısmının üniversitelerin öğrenci harcamaları, istihdam ve yerel bütçeler üzerindeki doğrudan parasal etkisini ölçmeye odaklandığını göstermektedir.

Tablo 1: En Sık Kullanılan Tek Anahtar Kelimeler (Unigrams) (solda), En Sık Kullanılan İki Kelimelik İfadeler (Bigrams) (sağda)

Sıra	Anahtar Kelime	Frekans
1	ÜNİVERSİTE	29
2	KATKI	10
3	EKONOMİK	8
4	ÖĞRENCİ	8
5	BÖLGESEL	7
6	ETKİ	6
7	KENT	6
8	SOSYO	5
9	KALKINMA	4
10	YEREL	4

Sıra	Kelime Çifti	Frekans
1	EKONOMİK KATKI	7
2	BÖLGESEL KALKINMA	4
3	YEREL EKONOMİ	3
4	KENTLEŞME SÜRECİ	3
5	SOSYO KÜLTÜREL	3

2006 sonrası yapılan ve taranan çalışmaların araştırmacı disiplinlerine göre dağılımı Şekil 2'de görülmektedir. Bu döneme ait 77 adet araştırmaya en çok katkıda bulunan alanlar sırasıyla ekonomi (18 adet), sosyoloji (13 adet) ve coğrafya (10 adet) olmuştur.

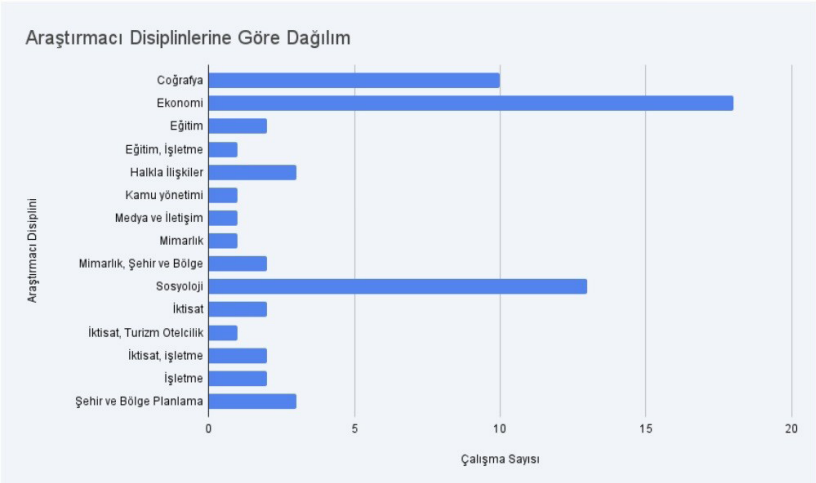

Şekil 2: Taranan Çalışmaların Araştırmacı Disiplinlerine Göre Dağılımı

2006 sonrasında yapılan çalışmaların temel sorguları büyük ölçüde üniversite-kent etkileşimi ve öğrenci dinamikleri etrafında yoğunlaşmaktadır (Şekil 3). Araştırma soruları, açık bir şekilde üniversite ve yerleşim yeri arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır. En sık geçen temalar, İngilizce ve Türkçe karşılıklarıyla listenin başında yer almaktadır: university (36), üniversitesi (25), universities (24), üniversite (18), kent (14), city (12) ve üniversitenin (11). Bu durum, çalışmaların temel olarak üniversitelerin kent veya bölge üzerindeki konumu, rolü, etkisi ve katkısı gibi genel başlıklar altında toplandığını göstermektedir. Üniversite-kent ilişkisi içinde en çok sorgulanan konulardan biri de ekonomik boyut ve bu ilişkinin algılanma biçimidir. economic (15), ekonomik (12) ve ekonomisine (12) temalarının yüksek frekansı, çalışmaların çoğunluğunun üniversitelerin bulundukları yerin ekonomisine yaptıkları katkı, çarpan etkisi, harcama düzeyleri gibi konuları sorguladığını göstermektedir. Öte yandan, perceptions (13) kelimesinin öne çıkması, öğrencilerin, yerel halkın veya paydaşların kent-üniversite ilişkisine veya üniversitenin etkilerine dair algılarını ölçmeyi amaçlayan nicel ve nitel araştırmaların önemli bir yer tuttuğunu işaret etmektedir. Öğrencilerin kentle olan ilişkisinin temel araştırma sorularının önemli bir bileşeni olduğu görülmektedir. students (15), öğrencilerinin (14) ve öğrencilerin (13) kelimeleri, öğrenci hareketliliği, barınma, harcama

davranışları, kente yönelik tatmin, bağlılık veya kentsel deneyimleri gibi konuların araştırma sorularının merkezinde olduğunu ortaya koymaktadır.

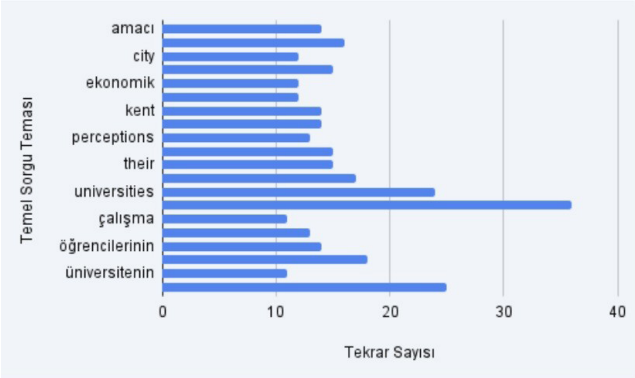

Şekil 3: 2006 Sonrası Araştırmalarda En Sık Geçen Temel Sorgu Temaları

Taranan araştırmaların metodolojik yaklaşımları incelendiğinde, 2006 sonrası çalışmaların büyük çoğunluğunun, %81,8 (63 çalışma) oranıyla nicel araştırma metodolojilerini benimsediği görülmektedir (Tablo 2). Bu durum, araştırmacıların üniversite-kent ilişkileri ve etkileşimleri gibi konuları büyük veri setleri, anketler, istatistiksel analizler (regresyon, korelasyon, vb.) ve çarpan etkileri gibi yöntemlerle sayısal olarak modellemeye ve ölçmeye eğilimli olduğunu göstermektedir. Konunun çoğunlukla ekonomi, konut talebi, harcama analizleri ve demografik etki gibi ölçülebilir göstergelerle ilişkilendirilmesi bu tercihi desteklemektedir. Nitel çalışmalar, %11,7 (9 çalışma) ile ikinci sırada yer alsa da, nicel yöntemlere kıyasla oldukça azdır. Bu çalışmaların, odak grup görüşmeleri, derinlemesine mülakatlar ve içerik analizi gibi yollarla öğrenci deneyimleri, algıları veya kentsel dinamikler gibi konulara odaklanmakta olduğu görülmektedir. Karma yaklaşımların ise sadece 1 çalışmada kullanılmış olması, nicel ve nitel verileri birleştirerek daha zengin bir anlayışa ulaşma potansiyelinin literatürde henüz yeterince keşfedilmediğini göstermektedir.

Tablo 2: Araştırmaların Metodoloji Kategorilerine Göre Dağılımı

Metodoloji Kategorisi	Çalışma Sayısı	Yüzde (%)
Nicel	63	81.8%
Nitel	9	11.7%
Derleme/Betimleyici	2	2.6%
Karma	1	1.3%
Diğer/Belirtilmemiş	2	2.6%

Taranan çalışmaların temellendiği kavramsal çerçeveleri incelendiğinde, başvurulan en baskın iki çerçeve, "üniversite-kent ilişkisi" ile "üniversite-kent etkileşimi" olmuştur. Bu, araştırmaların yalnızca var olan bağı (ilişkiyi) incelemekle kalmayıp, aynı zamanda kent ve üniversitenin birbirini nasıl değiştirdiğine (etkileşime) dair daha dinamik bir bakış açısı benimsediklerini göstermektedir. Öte yandan, "kentleşme" ve "öğrencileşme" (studentification) gibi kavramsal çerçevelerin yüksek oranda kullanılmasının, çalışmaların üniversitelerin kentsel fiziki yapı, sosyal yaşam ve demografik değişim üzerindeki somut mekânsal etkilerine odaklandığını göstermektedir. "Kent imajı" ve "kentsel algı" gibi kavramsal çerçeveler ise, çalışmaların giderek artan bir şekilde fiziki ve ekonomik etkilerin ötesinde, hem yerel halkın hem de öğrencilerin kente dair duygusal ve algısal boyutlarını da incelemeye başladığını işaret etmektedir.

Araştırmalarda en çok kullanılan veri kaynağı anket olmuştur (Şekil 4). Bu durum, üniversite-kent ilişkisi araştırmalarında doğrudan öğrenci, personel veya yerel halkın görüşlerini/harcamalarını/tercihlerini birinci elden almanın yaygın bir yaklaşım olduğunu göstermektedir. Veri kaynağı olarak anket kullanan araştırmalar genellikle tanımlayıcı istatistikler, regresyon, ki-kare gibi nicel analizlerle aracılığıyla ekonomik katkı, memnuniyet, tercih ve demografik farklılıkların etkilerini ölçmeye odaklanmıştır.

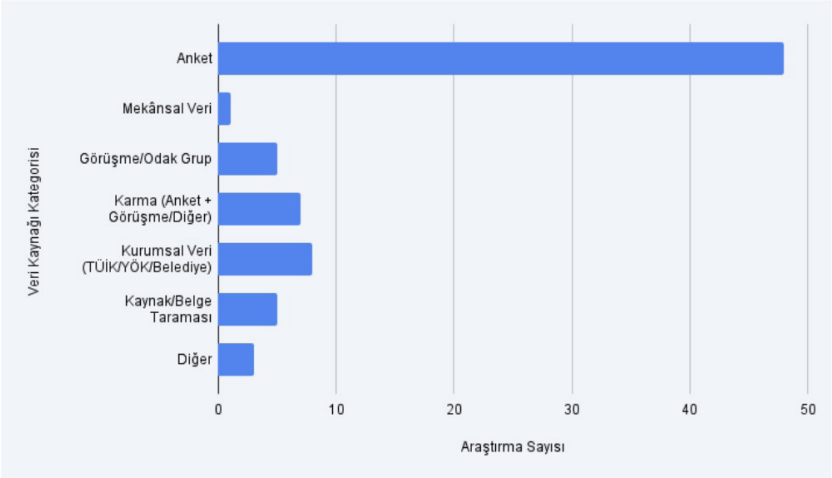

Şekil 4: Araştırmaların Veri Kaynaklarına Göre Dağılımı

Araştırmaların metodolojisi ve bu metodu uygulanarak veri analizi yapmayı tercih ettikleri veri kaynakları, araştırma bulgularında da bazı ortaklaşmaları sağlamıştır:

(i) Anket kullanılarak yapılan çalışmaların bulgularında da özellikle ekonomik etkiler ve tercih/memnuniyet bulgularına odaklanılmıştır. Üniversite etkisiyle özellikle öğrencilerin harcama kalemlerinin tespiti, marjinal tüketim eğilimi hesaplaması, doğrudan tüketim tabanlı ekonomik canlanmanın sayısal olarak doğrulanması gibi bulgular öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra, kente yeni gelen öğrenci ve üniversite personelinin yarattığı konut talebine bağlı olarak hareketlenen gayrimenkul piyasasının değerlendirildiği çalışmalarda da konut tercihleri (büyüklük, lokasyon), kentte kira artışına ve konut piyasasında yeni segmentlerin oluşumuna dair nicel saptamaların öne çıktığı görülmektedir. Yine çoğunlukla öğrencilerin eğitim almak için geldikleri kentle ilgili memnuniyet ve algılarının anket aracılığıyla ölçüldüğü çalışmalarda, kent tatmini, kente bağlılık ve yerel halk-öğrenci ilişkilerindeki gerilim düzeylerinin ölçümlenmesine yönelik analizler yapılmıştır.

(ii) Öte yandan, karma veya nitel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı çalışmalar, üniversite-kent etkileşimini daha derinlemesine irdelemeye ve mekânsal/sosyo-kültürel değişimleri açıklamaya odaklanmıştır. Bu çalışmalarda mekânsal dönüşüm unsurları ve yönelimleri değerlendirilmiş, konut piyasasının ve kiraların artışının yanı sıra, mahallelerin ve belirli kent bölgelerinin öğrencileşme süreci, yerel işletme (kafe, fotokopi vb.) çeşitlenmesi gibi mekânsal ve ekonomik kimlik değişimlerine dair detaylı saptamalar yapılmıştır. Ancak bununla birlikte yerel halk ve öğrenciler arasındaki değer çatışması, gürültü vs. kaynaklı çeşitli sosyal gerilim temaları, değişen güvenlik algısı, ahlaki "yozlaşma" ve uyum/uyumsuzluk çerçevesinde betimlenen toplumsal tansiyon gibi sosyo-kültürel konular ortaya çıkarılmıştır.

Genel olarak kurumsal veri ve anket gibi veri kaynakları ile nicel araştırma yöntemleri kullanarak yapılan çalışmalar, büyük ölçüde "ne kadar" sorusuna (ekonomik büyüklük, memnuniyet düzeyi, harcama miktarı) cevap veren, sayısal ve karşılaştırmalı bulgular sunarken, derinlemesine görüşme, odak grup çalışmaları ve mekansal veri kaynakları ile nitel araştırma yöntemlerini kullanarak yapılan çalışmalar ise "nasıl" ve "neden" sorularına (mekânsal dönüşümün dinamikleri, gerilimlerin sebepleri, kültürel değişimin yönelimi) odaklanarak daha derinlemesine ve süreç odaklı bulgular elde etmiştir.

Araştırmaların dayandıkları kuramsal çerçeveye bağlı olarak temel sorgulamaları ve ana bulguları arasındaki ilişki irdelendiğinde ise (Tablo 3), çalışmalar kent-üniversite ilişkisinin çok boyutluluğunu sorgularken, bulguların da bu boyutlarda hem pozitif hem negatif etkileri ölçmekte

olduğu söylenebilir. "İletişim" yerine "etkileşim" çerçevesine dayandırılan çalışmalarda ise sorguların daha çok algı ve beklentilere odaklandığı, bulguların da buna paralel olarak halkın üniversiteye bakışını ve üniversitenin toplumsal kabulünü analiz etmekte olduğu görülmektedir. Kentleşme ve öğrencileşme literatürüne dayandırılan çalışmalar ise üniversitenin kentsel büyümeye etkisini sorgularken, bulguları ile üniversitenin kuruluşu ile başlayan mekânsal dönüşümü ve bunun getirdiği zorlukları (altyapı yetersizliği) ortaya koymaktadır.

Tablo 3: Kuramsal Çerçeve, Temel Sorgu ve Ana Bulgular Arasındaki İlişki Değerlendirmesi

Kuramsal Çerçeve	**Temel Sorgu Odak Noktası**	**Ana Bulgular Odak Noktası**
Üniversite-kent ilişkisi	Üniversitelerin şehir üzerindeki sosyal, kültürel ve ekonomik etkilerini ortaya koymak.	Ekonomik canlılık, kültürel çeşitlilik gibi pozitif etkiler ile kentsel saçılım, altyapı yetersizliği gibi mekânsal/sosyal sorunları eş zamanlı olarak tespit etmek.
Üniversite-kent etkileşimi	Yerel halkın üniversiteye dair algılarını ve üniversiteden beklentilerini yorumlamak.	Yerel halkın üniversiteye yönelik genel olarak olumlu algısını ve üniversitenin kent üzerindeki ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel etkilerini ortaya koymak.
Kentleşme / öğrencileşme	Üniversitenin yer aldığı bölgedeki sosyo-mekânsal değişimi analiz etmek, öğrencileşme sürecinin kent üzerindeki etkisini incelemek.	Üniversitenin kurulduğu alanda önemli fiziki değişimlerin yaşanması, altyapı ve sosyal hizmet eksiklikleri gibi sorunların ortaya çıktığını göstermek.

3. Literatürün Ortaya Koydukları: Ekonomik Canlanmadan Sosyo-Kültürel Etkileşime

Taranan çalışmaların ana bulguları incelendiğinde ise, bu konuda yapılan araştırmaların temel olarak alana hangi girdileri sağladıkları özetlenebilir. Bulgular, ulusal literatürdeki üniversite-kent etkileşimi çalışmalarının üç temel odak noktasında yoğunlaştığını göstermektedir: (i) ekonomik katkı, (ii) kentsel ve mekânsal dönüşüm ve sosyo-kültürel etki/algı.

3.1. Üniversitelerin yerel ekonomiye doğrudan katkısı

Çalışmalar, üniversite öğrencileri ve personelinin harcamalarının yerel ekonomiler için önemli bir kaynak olduğunu ve bir canlanma yarattığını açıkça ortaya koymaktadır. Taranan çalışmalarda,

üniversitelerin kent ekonomisine etkisine dair ortaklaşan ve öne çıkan bugular aşağıdaki gibidir:

- Öğrenci harcamalarının büyük bir kısmı barınma ve beslenme gibi temel ihtiyaçlara yönelmektedir. Bu durum, yerel konut ve gıda sektörlerinin üniversite varlığından doğrudan etkilendiğini göstermektedir (bkz. Akçakanat, Çarıkçı ve Dulupçu,2010).
- Doğrudan öğrenci harcamalarının yanı sıra, Keynesyen çarpan modeli kullanılarak yapılan analizler, bu harcamaların yerel ekonomide doğrudan ve dolaylı istihdam ile gelir yaratarak toplam ekonomik katkıyı büyüttüğünü göstermektedir (bkz. Gürsel, Tuncel ve Geldimyradov, 2021).
- Üniversite varlığı, özellikle konaklama (yurtlar), yeme-içme (kafe, restoran), ulaşım ve eğlence gibi hizmet sektörlerinin gelişmesine ve iş kollarının çeşitlenmesine katkıda bulunmuştur (bkz. Gürsoy ve Erjem, 2019; Hansu, 2023).

3.2. Üniversitelerin kentlerin mekansal yapısını dönüştürücü gücü

Odağına üniversitelerin kentin mekânsal yapısındaki dönüşümünü ve bölgesel kalkınmaya etkisini alan çalışmaların bulguları, üniversitelerin kentsel gelişimde birincil belirleyici haline geldiğini ve özellikle daha az gelişmiş kentlerde önemli fiziksel değişimlere yol açtığını göstermektedir. Taranan çalışmaların, alana verdiği katkıyı aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür:

- Üniversite kurulan illerin çoğunda ortalama yıllık nüfus artış hızının yükseldiği ve öğrencilerin şehir nüfusunun önemli bir bölümünü oluşturduğu tespit edilmiştir (bkz. Işık, 2008). Kente eklemlenen bu yeni nüfusa bağlı olarak kentsel gelişim, üniversite kampüsü çevresine doğru kaymaktadır (bkz. Kaya, 2014).
- Üniversiteye yakın yerleşim yerleri, hızla öğrenci mahallelerine dönüşmüş; konut talebi ve kiralar artmış, konut stoğu öğrencilerin ihtiyaçlarına göre şekillenmiştir (bkz. Hansu, 2023).
- Üniversitelerin etkileri, sosyoekonomik altyapısı yetersiz olan, daha az gelişmiş şehirlerde daha belirgin ve dönüştürücü olmaktadır (bkz. Savaş-Yavuzçehre, 2017). Ancak bazı çalışmalarda, yetersiz altyapıya sahip kentlerde üniversitenin sosyoekonomik katkısının sınırlı kaldığı da belirtilmiştir (bkz. Öztürk, Torun ve Özkök, 2011).

3.3. Üniversite öğrencileri ve kent sakinleri arasındaki sosyo-kültürel etkileşim

Taranan çalışmalar, üniversitenin kültürel hayata zenginlik kattığına dair genel bir kabul olmasına rağmen, üniversite ve kent arasında bir entegrasyon sorununun varlığına da işaret etmektedir. Taranan çalışmaların ortak bulguları aşağıdaki gibidir:

- Kent sakinlerinin büyük bir çoğunluğu şehirlerinde bir üniversite olmasından gurur duymakta ve üniversitenin şehri daha modern hale getirdiğini ve kültürel hayatı zenginleştirdiğini düşünmektedir (bkz. Yılmaz, 2011). Ancak bu olumlu algıya rağmen, kent sakinlerinin önemli bir kısmı da üniversite ile kent arasında yetersiz bir entegrasyon olduğunu hissetmekte olduğunu çeşitli şekillerde ifade etmektedir. (bkz. Yılmaz, 2011).
- Üniversitenin yarattığı hızlı değişim, öğrenciler ve uzun dönemli sakinler arasında gürültü, güvenlik ve mahalle kimliğinin kaybı gibi konularda gerilimlere yol açabilmektedir (bkz. Hansu, 2023).
- Öğrencilerin kente dair izlenimleri zamanla iyileşmekte ve kentin markalaşma potansiyelini önemli ölçüde etkilemektedir (bkz. Dönek, 2024). Öğrencilerin kente dair algıları ise cinsiyet, şehirde geçirilen süre ve köken memleket gibi demografik farklılıklar göre değişiklik göstermektedir (bkz. Keçeli, 2016).

4. Bulgular

Literatürde araştırmacı disiplinleri incelendiğinde, yöntem tercihlerinin belirli disiplinlerde belirgin biçimde kümelendiği görülmektedir (Şekil 5). Buna göre, ekonomi alanındaki çalışmaların nicel yöntemi yoğun biçimde kullandığı; bu yoğunlaşmanın üniversitenin etkilerini çoğunlukla ölçülebilir çıktılar (örn. ekonomik katkı, tüketim/harcama eğilimleri) üzerinden kurmaya elverişli bir yaklaşımı güçlendirdiği söylenebilmektedir. Öte yandan, coğrafyada nicel, nitel, karma ve uzamsal araştırmaların bir arada görülebildiği; dolayısıyla yalnızca ölçüm ve betimleme değil, mekânsal örüntüleri tartışmaya açan daha çeşitlenmiş bir yöntem karmasının devreye girebildiği anlaşılmaktadır. Buna karşılık, çeşitli sosyal bilim alanlarında literatür havuzuna giren çalışma sayısının görece sınırlı kalmakta; bu sınırlılık, üniversite-kent ilişkisinin kültürel etkileşim, algı/kimlik, gündelik yaşam ve yerel aktör ilişkileri gibi boyutlarının parçalı ve disiplinlerarası bağları zayıf bir biçimde ele alınmasına yol açabilmektedir. Buna karşılık,

şehir ve bölge planlama alanındaki çalışmaların literatür havuzunda düşük bir paya sahip olduğu; planlama perspektifini açık biçimde taşıyan çalışmaların sayıca sınırlı kaldığı saptanmaktadır. Bu durum, planlama disiplininin üniversitenin etkilerini yalnızca ekonomik göstergeler üzerinden değil, mekânsal adalet, konut/barınma dinamikleri, erişilebilirlik, hizmet dağılımı, yer seçimi ve ölçekler arası etkileşimler gibi başlıklarla sosyo-mekânsal bütünlük içinde tartışmayı genişletebileceği bir boşluğa işaret etmektedir.

Araştırmacı Disiplini X Yöntem	Eğitim	Halkla İlişkiler	İşletme	Siyaset Bilimi	Sosyoloji	Ekonomi	Coğrafya	Mimarlık, Şehir Planlama	Turizm Otelcilik	Medya ve İletişim	Pazarlama
Nicel	3	2	6	0	8	23	3	1	2	1	1
Nitel	0	1	0	1	3	2	2	1	0	0	0
Karma	0	1	0	0	5	1	4	1	0	0	0
Uzamsal Araştırma	0	0	0	0	0	0	2	1	0	0	0
Teorik Derleme	0	0	0	2	0	0	0	1	0	0	0

Şekil 5: Araştırmacı Disiplini × Yöntem Isı Haritası

Konu odağı bakımından, çalışmaların büyük bölümünün üniversite öğrencilerine yöneldiği; yerel halkı odağa alan çalışmaların ikinci sırada geldiği; esnaf, emlak aktörleri ve yerel yöneticiler gibi grupları kapsayan çalışmaların ise daha sınırlı kaldığı izlenmektedir (Şekil 6). Bu dağılım, bir yandan öğrencilerin erişilebilirliği ve anket/görüşme gibi veri toplama pratiklerinin kolaylığı nedeniyle literatürde temsili güçlendiren bir etki üretirken, diğer yandan üniversite-kent etkileşiminin kritik "aracı" aktörlerini görece geri plana itebilmektedir. Nitekim öğrenciler üzerinden okunan etki, sıklıkla tüketim/hizmet kullanımı, gündelik hareketlilik ve algı gibi boyutları görünür kılarken; esnaf (sektörel dönüşüm, müşteri profili değişimi, kira baskısı), emlak aktörleri (konut piyasası dinamikleri, fiyat/kira artışı, yer seçimi ve barınma tercihlerinin yönlendirilmesi) ve yerel yöneticiler (planlama kararları, altyapı ve hizmet dağılımı, düzenleme/uygulama kapasitesi) gibi grupların daha az ele alınması, dönüşümün mekânsal olarak nerede yoğunlaştığı ve hangi mekanizmalarla yayıldığına ilişkin açıklama gücünü sınırlayabilmektedir. Bu nedenle literatürde baskın olan 'öğrenci-merkezli' okumanın, üniversitenin kentte ürettiği dönüşümü aktörler arası ilişkiler ve güç/çıkar dinamikleri üzerinden, çok aktörlü bir çerçeveyle tamamlanmasına ihtiyaç olduğu görülmektedir.

	Ekonomik Etkiler						Mekansal Etkiler				Sosyo-kültürel Etkiler			Politik & Çevresel Etkiler	
Ölçek X Göstergeler	Tüketim /harcama eğilimleri	Ekonomik katkı	Sosyo-ekonomik değişim	Direkt dolaylı gelir etkisi	Yerel bölgesel gelişim	Sektörel değişim	Konut erişimi / barınma tercihleri	Mekansal kullanım	Kentsel hizmetlerin değişimi	Demografik değişim	Yaşam kalitesi	Sosyo-kültürel etkileşim	Kentsel algı/ kimlik	Yasal süreç politika	Çevresel etkiler
Ülke	0	5	4	3	2	2	1	3	0	3	1	1	0	1	0
Kent	**15**	**22**	4	11	6	4	10	12	**15**	12	6	**21**	14	1	6
İlçe	5	5	1	3	1	0	4	1	3	2	0	4	4	0	0
Mahalle	1	2	1	0	1	0	2	3	1	4	0	4	3	0	0

Şekil 6: Mekânsal Ölçek × Göstergeler Isı Haritası

Ölçek bakımından, çalışmaların çoğunlukla kent ölçeğinde yürütüldüğü; ilçe ölçeğinde ve karşılaştırmalı ülke ölçekli yaklaşımların daha sınırlı düzeyde görüldüğü; mahalle ölçeğinde ise daha az sayıda çalışma bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu dağılım, üniversite-kent etkileşiminin etkilerinin literatürde çoğunlukla kentsel düzeyde görünürleştiğini, ancak dönüşümün mikro mekânsal tezahürlerini (mahalle içi farklılaşma, gündelik yaşam örüntüleri, yerinden edilme baskısı, aidiyet/kimlik gerilimleri vb.) yakalayan çalışmaların görece sınırlı kaldığını düşündürmektedir.

Yöntemsel dağılımda ise nicel yöntemler baskın görünmekte; bu baskınlığın özellikle kent ölçeğinde belirginleştiği izlenmektedir. Bunu takiben, karma yöntemlerin daha çok kent ve kısmen mahalle ölçeğinde yoğunlaştığı; ilçe ölçeğinde ise yöntem çeşitliliğinin daraldığı anlaşılmaktadır. Uzamsal araştırmaların sayıca sınırlı olması, üniversitenin kent içindeki konumlanışı ile ilişkili mekânsal örüntülerin (ör. konut piyasası baskısının nerede yoğunlaştığı, hizmet-tüketim kümelenmelerinin nasıl dağıldığı) doğrudan analiz edilmesini kısıtlayabilmektedir. Teorik derleme türü çalışmaların ise ağırlıkla ülke ölçeğinde görünürleşmesi, yerel ölçekteki gerilim ve deneyimlerin kuramsal çerçevelerle oluşturulmasında süreklilik sorununa işaret etmektedir. Bu çerçevede, doküman/betimsel analiz türlerinin düşük temsili, özellikle yerel yönetişim süreçleri, plan kararları ve politika araçlarının sistematik karşılaştırmalı okumalarının literatürde daha sınırlı kalmasına neden olabilmektedir (Şekil 7).

Ölçek X Yöntem	Nicel Yöntem	Nitel Yöntem	Karma Yöntem	Uzamsal Araştırma	Teorik Derleme
Ülke	4	0	0	0	4
Kent	32	4	9	3	2
İlçe	10	2	0	0	0
Mahalle	2	1	4	0	0

Şekil 7: Mekânsal Ölçek × Yöntem Isı Haritası

Çalışmaların göstergeleri ise çoğunlukla ekonomik etkiler altında yoğunlaşmaktadır (Şekil 8). Ekonomik katkı, tüketim/harcama eğilimleri gibi göstergeler özellikle anket temelli nicel araştırmalarla ele alınmaktadır. Ekonomik etkiler altında ayrıca doğrudan/dolaylı gelir etkisi, yerel/bölgesel gelişim ve sektörel değişim gibi alt başlıkların da nicel yaklaşım içinde daha sınırlı fakat düzenli biçimde takip edildiği izlenmektedir. Buna karşılık, sosyokültürel etkiler altında kentsel algı, kimlik, kültürel etkileşim ve çatışma gibi temaların yer aldığı, ancak bu temaların ekonomik göstergelere kıyasla daha düşük yoğunlukta temsil edildiği görülmektedir. Bu noktada karma ve nitel yaklaşımların sosyo-kültürel temaları görünür kılmada tamamlayıcı bir rol üstlenebileceği; özellikle algı/kimlik ve etkileşim gibi başlıklarda nicel ölçümün tek başına açıklayıcı olmaktan ziyade, deneyim ve anlam katmanlarını açan veri türleriyle desteklenmesi gerektiği söylenebilmektedir. Mekânsal etkiler altında ise konut piyasası, barınma tercihleri ve yer seçimi gibi başlıkların çalışıldığı görülmektedir. Bununla birlikte, mekânsal başlıkların önemli bir kısmı yine nicel araçlarla ele alınsa da "nerede/hangi yoğunluklarda" sorusunu güçlendirecek uzamsal analizlerin görece sınırlı kalması, göstergelerin mekân içindeki dağılımını bütüncül biçimde izlemeyi zorlaştırabilmektedir.

Göstergeler X Yöntem		Ekonomik Etkiler						Mekansal Etkiler				Sosyo-kültürel Etkiler			Politik & Çevresel Etkiler	
		Tüketim /harcama eğilimleri	Ekon. katkı	Sosyo ekonomik değişim	Direkt dolaylı gelir etkisi	Yerel bölgesel gelişim	Sektörel değişim	Konut erişimi / barınma tercihleri	Mekansal kullanım	Kentsel hizmetlerin değişimi	Demografik değişim	Yaşam kalitesi	Sosyo kültürel etkileşim	Kentsel algı kimlik	Yasal süreç-politika	Çevresel etkiler
Nicel	Anket (yerel halk, öğrenci, karma)	20	22	6	10	5	3	17	6	12	12	5	18	15	2	4
Nitel	Yarı yapılandırılmış görüşme (yerel halk)	2	4	1	1	2	0	3	2	0	2	0	2	3	1	0
Karma	Anket + yarı yapılandırılmış görüşme	1	2	1	2	2	0	2	3	5	3	0	9	7	0	0
Uzamsal	Mekansal veri ve istatistikler	0	2	3	2	0	0	1	4	3	2	0	0	0	1	1
Derleme	Literatür-arşiv taraması	0	6	2	0	1	1	0	4	1	0	2	2	0	1	0

Şekil 8: Yöntem × Göstergeler Isı Haritası

Bununla birlikte, sosyo-kültürel dönüşümün mekân içinde nerede, hangi konut türlerinde ve hangi yönelimlerle gerçekleştiğine ilişkin sosyal-mekânsal okumanın literatürde görece zayıf kaldığı anlaşılmaktadır. Nitekim mekânsal odak ile ana bulgular birlikte değerlendirildiğinde, literatürün kent ölçeğinde daha çok 'ekonomik canlanma/istihdam artışı' gibi makro anlatılar etrafında yoğunlaştığı; buna karşılık mahalle ölçeğinde gerilim, kültürel sürtünme/çatışma, konut piyasası baskısı, aidiyet ve kimlik kaybı gibi gündelik yaşama temas eden bulguların görünürleştiği izlenmektedir. Bu tablo, sosyo-kültürel dönüşümün esas olarak mikro ölçekli ve deneyimsel boyutlarda hissedildiğini; ancak bu deneyimlerin mekân içindeki dağılımını (hangi mahalle tiplerinde, hangi konut türlerinde, hangi kullanıcı gruplarıyla) sistematik biçimde ortaya koyan çalışmaların sınırlı kaldığını düşündürmektedir.

Sosyal-mekânsal göstergeler ele alındığında, bunların sıklıkla betimsel/nitel yaklaşımlarla sınırlı kaldığı; bu nedenle bağlamsal derinlik sunsa da genellenebilirliğin düşük olabildiği belirtilmektedir. Bu bağlamda, örneğin kimlik/aidiyet gerilimleri ya da kültürel temas/çatışma örüntülerinin mekânsal olarak nerede yoğunlaştığını gösterecek karşılaştırmalı örneklem kurguları, tekrarlanabilir ölçütler ve çoklu veri kaynaklarının (anket, görüşme ve ikincil veri) birlikte kullanımı sınırlı görünmektedir.

Ayrıca, üniversitenin mekân içindeki konumlanışını uzamsal analizle doğrudan tartışan çalışmaların sayısı da sınırlıdır. Bu sınırlılık, konut piyasası baskısı, hizmet-tüketim kümelenmeleri, erişilebilirlik ve yer seçimi gibi süreçlerin "nerede" sorusuna yanıt verecek biçimde haritalanmasını ve sosyo-kültürel bulgularla ilişkilendirilmesini zorlaştırmakta; dolayısıyla makro ölçekte olumlama ile mikro ölçekte çatışma arasındaki boşluğun bütüncül biçimde kurulmasını engelleyebilmektedir (Şekil 9).

Ölçek/ Ana Bulgu	Kentsel Saçılım	Sektörel Değişim	Çevresel Fiziksel Değişim	Altyapı Yeter-sizliği	Kentsel Servislerde Artış	Ulaşım Yeter-sizliği	Ekon. Canlanma	Yerel Bölgesel Gelişim	Kira Artışı Barınma Sorunu	İstih. Artışı	Güvenlik Sorunu	Kimlik Kaybı	Kült. Çatışma	Kült. Çeşitlilik	Sosyal Alan Yeter-sizliği	Demografik Değişim	Politika Yeter-sizliği
Ülke	1	0	1	2	1	0	4	3	0	1	0	0	0	1	0	1	1
Kent	4	3	7	3	6	5	26	4	4	10	2	7	5	16	8	7	3
İlçe	1	0	1	0	7	0	8	5	2	1	0	1	1	2	0	1	0
Mahalle	1	0	3	2	1	0	4	0	2	0	1	1	2	0	2	1	0

Şekil 9: Mekansal Odak × Ana Bulgu Isı Haritası

5. Değerlendirme ve Sonuç

Kent ölçeğinde ekonomik canlanma söylemi güçlü biçimde tekrar ederken, ölçek mahalle düzeyine indiğinde dönüşümün kırılmaları daha görünür hale gelmektedir. Mahalle ölçeğinde çevresel/fiziksel değişim, altyapı yetersizliği, kira artışı ve barınma sorunları, güvenlik, kimlik kaybı, sosyal alan yetersizliği ve kültürel çatışma gibi temalar daha belirginleşmektedir. Bu bulgu, makro düzeydeki uyumlu söylemler ile mikro düzeydeki deneyimsel gerilimler arasında bir "ara düzlem" ihtiyacına işaret etmektedir. Bu "ara düzlem" ihtiyacı, dönüşümün yalnızca sonuçlarına (ör. ekonomik katkı) değil, aynı zamanda mekân içinde nerede yoğunlaştığına ve hangi mekanizmalarla yayıldığına ilişkin bir sosyal-mekânsal okumayı zorunlu kılmaktadır.

Literatürde ekonomik göstergelerin güçlü biçimde ölçülebildiği; buna karşılık sosyo-kültürel etkilerin mekân içindeki dağılımını izleyen uzamsal ve karma tasarımların sınırlı kaldığı görülmektedir. Bu nedenle kent ölçeğinde baskın olan ekonomik anlatılar ile mahalle ölçeğinde görünürleşen gündelik gerilimler arasındaki bağ çoğu zaman parçalı kalmakta; dönüşümün "sosyal coğrafyası" bütüncül biçimde kurulamamaktadır. Literatürdeki bu parçalanma dört ana başlık altında toplanmaktadır:

- Yöntemsel dengesizlik: Nicel (ve/veya nitel betimleyici) yoğunlaşma; karma ve özellikle uzamsal sorgulamaların sınırlı kalması.
- Sosyo-kültürel etkileri ölçmede eksiklik: Algı/kimlik, etkileşim ve çatışma temalarının mekân içinde nerede yoğunlaştığını gösteren ölçütlerin ve karşılaştırılabilir tasarımların azlığı.
- Mekânsal analiz eksikliği: Üniversitenin kent içindeki konumlanışını, konut/barınma baskısını veya hizmet/tüketim örüntülerini doğrudan mekânsal analizle tartışan çalışmaların sınırlılığı.
- Disiplinlerarası ve karşılaştırmalı okuma eksikliği: Planlama perspektifinin düşük temsili ve ölçekler arası bağ kuran karşılaştırmaların sınırlı kalması.

Bu bağlamda, ÜniKent Projesi, bu boşluğu bütüncül biçimde ele alma iddiasını, farklı ölçekleri birlikte okuyan, çok paydaşlı ve karma yöntemli bir araştırma kurgusuyla konumlandırmaktadır. Ayrıca öğrencileri yalnızca araştırma nesnesi olarak değil, mekânsal analiz ve strateji geliştirme süreçlerinde bilgi üreten paydaşlar olarak ele alan yaklaşımın literatürde sınırlı temsil edilen bir yön olduğu vurgulanmaktadır.

Sonuç olarak küçük kentlerde üniversite, yalnızca ekonomik bir aktör değil, gündelik yaşamı, mekânsal örüntüleri ve kimlik müzakerelerini yeniden şekillendiren mikropolitik bir kentsel aktör olarak ele alınmalıdır. Bu nedenle gelecekteki çalışmaların sosyo-kültürel dönüşümün "nerede/hangi yoğunluklarda" gerçekleştiğini yakalayacak biçimde uzamsal analizleri güçlendirmesi; ayrıca öğrenci merkezli okumanın ötesine geçerek çok paydaşlı ve karşılaştırılabilir araştırma tasarımlarına yönelmesi önem taşımaktadır.

6. Kaynaklar

Akçakanat, T., Çarıkçı, İ., ve Dulupçu, A. (2010). Üniversite öğrencilerinin bulundukları il merkezine ekonomik katkıları ve harcama eğilimleri: Isparta 2003-2009 yılları örneği. SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 22, 165–178.

Boersma, K., Langen, H. ve Smets, P. (2013). Paradoxes of Studentification: Social Mix versus Gentrification in a Disadvantaged Neighborhood in Amsterdam East. The Open Urban Studies Journal, 6, 40–49.

Chandra, M. (2024). Studentification and the Political Displacement of the Black Worker Electorate. Urban Affairs Review, 61(4), 957-991. https://doi.org/10.1177/10780874241264785

Donaldson, R., Benn, J., Campbell, M. ve de Jager, A. (2014). Reshaping urban space through studentification in two South African urban centres. Urbani Izziv, 25 (Supplement), 176–188. https://doi.org/10.5379/urbani-izziv-en-2014-25-supplement-013

Dönek, E. (2024). Marka kent oluşturma sürecinde paydaşların etkinliğinin ve üniversite öğrencilerinin algılarının Amasya örneği üzerinden değerlendirilmesi. Doktora tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı.

Gürsoy, M. ve Erjem, Y. (2019). Kent Perspektifinden Ekonomik Boyutuyla Üniversite Algısı: Adıyaman Örneği. İDEALKENT, 10(27), 679-713. https://doi.org/10.31198/idealkent.481223

Gürsel, V., Tuncel, C. O., ve Geldimyradov, S. (2021). Üniversitelerin yerel ekonomiye etkileri: Bursa Uludağ Üniversitesi örneği. Business and Economics Research Journal, 12(3), 613-627. http://dx.doi.org/10.20409/berj.2021.341

Hansu, Ç. (2023). Unravelling the studentification process: A case study of İşçi Blokları neighborhood Yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

Hubbard, P. (2008). Regulating the Social Impacts of Studentification: A Loughborough Case Study. Environment and Planning A: Economy and

Space, 40(2), 323-341. https://doi.org/10.1068/a396

Ike, N., Baldwin, C. ve Lathouras, A. (2017). Optimising tertiary student accommodation within university neighbourhoods. Articulo – Journal of Urban Research. Advance online publication. http://articulo.revues.org/3243

Işık, Ş. (2008). Türkiye'de üniversitelerin kentleşme üzerine etkileri. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10(3), 159-181.

Kaya, G. (2014). Adıyaman Üniversitesi'nin kentsel mekan ve sosyal çevre üzerindeki etkisi (Altınşehir Mahallesi'ndeki haneler ve işletmeler üzerine bir inceleme) Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16, 231-260. https://doi.org/10.14520/adyusbd.675

Keçeli, K. (2016). Isparta Şehri'nde uluslararası öğrencilerin kentsel mekân algısı. Yüksek lisans tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı.

Lager, D., ve van Hoven, B. (2019). Exploring the Experienced Impact of Studentification on Ageing-in-Place. Urban Planning, 4(2), 96-105. https://doi.org/10.17645/up.v4i2.1947

Öztürk, S., Torun, İ. ve Özkök, Y. (2013). Anadolu'da Kurulan Üniversitelerin İllerin Sosyo-Ekonomik Yapılarına Katkıları. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(16), 145-158. https://izlik.org/JA33WL29MH

Sage, J., Smith, D. ve Hubbard, P. (2012). The Diverse Geographies of Studentification: Living Alongside People Not Like Us. Housing Studies, 27(8), 1057–1078. https://doi.org/10.1080/02673037.2012.728570

Savaş-Yavuzçehre, P. (2017). The Role and Responsibilities of the Universities in the Transformation of Anatolian Cities in Turkey. European Scientific Journal, ESJ, 13(12). https://doi.org/10.19044/esj.2017.v13n12p%p

Smith, D.P. (2008). The politics of studentification and "(un) balanced" urban populations: Lessons for gentrification and sustainable communities? Urban Studies, 45(12), 2541-2564. doi:https://doi.org/10.1177/0042098008097108.

Yılmaz, C. (2011). Anadolu kentlerinin öğrencileşmesi: başka bir kentleşme deneyimi. Sosyoloji Dergisi, 25, 1-17. https://izlik.org/JA69NY39UP

Sokak Hayvanları Meselesi: Tarihsel, Kültürel ve Politik Dinamikler

Cihan Mert Sabah
İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi-Şehir ve Bölge Planlama Bölümüü

Ali Yılma
İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi-Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Özet

Türkiye'de sokak hayvanları meselesini sadece teknik bir popülasyon yönetimi sorunu değil, modernleşme projesi ve biyopolitik iktidar pratiklerinin bir yansıması olarak görülmelidir. Çalışmada, Osmanlı'nın birlikte yaşama kültüründen modern devletin mekânsal temizlik (itlaf) reflekslerine uzanan tarihsel süreç Foucault'nun biyopolitika kuramı çerçevesinde analiz edilmiştir. Araştırma kapsamında 2020-2025 yılları arasındaki medya içerikleri üzerinde yapılan duygu ve içerik analizleri sorunun nasıl bir güvenlik anlatısına dönüştürüldüğünü ve 2024 yılındaki yasal değişikliğin meşruiyet zemininin nasıl hazırlandığını ortaya koymaktadır. Hollanda ve Romanya gibi küresel örneklerle yapılan karşılaştırmalı analiz Türkiye'nin yerinde yaşat idealinden tasfiye edici modele geçiş sürecini göstermektedir. Sonuç olarak çalışma, antroposentrik planlama anlayışının ötesinde etik ve sürdürülebilir bir zoöpolis vizyonu için bütüncül bir yol haritası önermektedir.

Anahtar Kelimeler: Biyopolitika, Sokak Hayvanları, Kent Hakkı, Zoöpolis, Popülasyon Yönetimi, Türkiye.

The Issue of Street Animals: Historical, Cultural, and Political Dynamics

Abstract

This study addresses the issue of stray animals in Türkiye not merely as a technical population management problem, but as a reflection of the modernization project and biopolitical power practices. The research analyzes the historical trajectory ranging from the Ottoman culture of coexistence to the modern state's reflexes of spatial purification (culling) within the framework of Foucault's theory of biopolitics. Within the scope of the research, sentiment and content analyses conducted on media coverage between 2020 and 2025 reveal how the issue has been transformed into a security narrative and how the legitimizing ground for the 2024 legislative amendment was constructed. A comparative analysis with global examples such as the Netherlands and Romania illustrates Türkiye's transition from the keep-in-place ideal toward a liquidationist model. Ultimately, the study proposes a holistic roadmap for an ethical and sustainable "Zoöpolis" vision that transcends anthropocentric planning approaches.

Keywords: Biopolitics, Stray Animals, Right to the City, Zoöpolis, Population Management, Türkiye.

1. Giriş

Kentler, geleneksel planlama ve yönetim pratiklerinde yalnızca insan faaliyetlerinin gerçekleştiği ekonomik üretimin ve sosyal etkileşimin mekânsal tezahürü olarak uzun süre boyunca ele alınmıştır. Fakat kentler, sadece insan türüne ait yalıtılmış alanlar olmaktan ziyade farklı canlı türlerinin bir arada yaşadığı karmaşık sosyo-ekolojik sistemlerdir. Sanayi Devrimi sonrası şekillenen modern kentleşme süreçleri kentsel mekânı büyük ölçüde antroposentrik, yani insan merkezli bakış açısıyla yeniden üretilen hijyen, güvenlik ve düzen söylemleri üzerinden insan dışı türleri kentten dışlanması gereken anomaliler olarak kodlamıştır. Bu bağlamda sokak hayvanları meselesi, modern kentin rasyonel düzen arayışı ile biyolojik yaşamın kontrol edilemez doğası arasındaki gerilimin en görünür olduğu çatışma alanlarından birini oluşturmaktadır.

Türkiye özelinde bu gerilim batı örneklerinden farklılaşan özgün bir tarihsel ve kültürel paradoksa sahiptir. 19. yüzyıldan itibaren batı kentleşme pratiklerinde hayvanlar kamusal alandan sistematik olarak temizlenip sahipli/evcil ya da yok edilmesi gereken/sahipsiz ikiliğine hapsedilmişlerdir. Öte yandan Türkiye'nin kentsel tarihinde sokak hayvanları mahalle kültürünün ve gündelik yaşamın organik bir parçası olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. Osmanlı'dan günümüze gelen birlikte yaşam pratiği modernleşme sürecinin getirdiği steril kent idealiyle sürekli bir çatışma halinde olmuştur. Türkiye'de sokak hayvanları olgusu, basit bir çevre sorunu veya hayvan refahı tartışmasının ötesinde modernleşme sancılarının, kentsel mekânın kimin için üretildiğinin ve toplumsal vicdan ile devlet otoritesi arasındaki sınırların yeniden müzakere edildiği bir alan haline gelmiştir.

Bu çalışma, Türkiye'de sokak hayvanları meselesinin yalnızca teknik bir popülasyon yönetimi sorunu olmadığını savunmakta, modernleşme sürecini, kentsel mekânın üretimi ve siyasi iktidarın yaşam üzerindeki tasarrufu ile şekillenen çok katmanlı bir yönetişim sorunu olarak ele almaktadır. Foucault'nun (1980) biyopolitika kavramı çerçevesinde devletin nüfusları kontrol etme, sınıflandırma ve yaşatma ya da ölüme terk etme pratikleri, sokak hayvanlarına yönelik politikalarda somut bir karşılık bulmaktadır. Tarihsel süreçte 1910 Hayırsızada Sürgünü'nden 2004 yılındaki 5199 Sayılı Kanun'un getirdiği paradigma değişimine ve son olarak 2024 yılındaki tartışmalı yasal düzenlemelere kadar uzanan süreç, bu biyopolitik müdahalelerin sürekliliğini ve kırılmalarını gözler önüne sermektedir.

Çalışma, bu çok boyutlu sorunu analiz etmek amacıyla tarihi, politik ve mekânsal bir perspektif sunmaktadır. İlk olarak sokak hayvanlarının kentsel

mekandaki varlığına dair kuramsal çerçeve, antroposentrik planlama eleştirisi ve biyopolitika ekseninde tartışılmıştır. Ardından sorunun küresel ölçekteki evrimi ve sokak hayvanı kavramının sosyal ve tarihsel inşası ele alınarak Türkiye'deki tarihsel arka plan incelenmiştir.

Araştırmanın odak noktasını ise yakın dönemde yaşanan gelişmeler oluşturmaktadır. Özellikle son 25 yıllık süreçte Avrupa Birliği (AB) uyum politikalarıyla gündeme gelen yerinde yaşat ilkesinin yönetsel kapasite sorunları ve siyasi irade eksikliği nedeniyle nasıl bir uygulama krizine dönüştüğü analiz edilmiştir. Bu bağlamda 2020-2025 yılları arasındaki medya içerikleri ve kamuoyu tepkileri üzerinde yapılan duygu analizi ve içerik analizi bulgularıyla meselenin nasıl bir güvenlik anlatısına dönüştürüldüğü, toplumsal kutuplaşmanın nasıl derinleştirildiği ve 2024 yılındaki politik geri adımın meşruiyet zemininin nasıl hazırlandığı ortaya konmuştur. Sonuç olarak çalışma, Türkiye'nin sokak hayvanları politikasını küresel örneklerle kıyaslayarak, kentsel mekânın etik ve sürdürülebilir yönetimi için bütüncül bir tartışma zemini sunmayı hedeflemektedir.

2. Kuramsal Çerçeve

Sokak hayvanlarının kentsel mekândaki varlığı yalnızca ekolojik veya veteriner hekimliği ilgilendiren teknik bir mesele değil, aynı zamanda modernleşme, kentleşme ve toplumsal düzen ile doğrudan ilişkili tarihsel ve politik bir olgudur. Bu çalışma, konuyu (i) kentsel mekânın antroposentrik üretimi ve dışlama pratikleri, (ii) biyopolitika kavramı çerçevesinde devletin yaşam üzerindeki iktidarı ve (iii) hayvanların sosyal inşası yoluyla makbul-istenmeyen kategorilerinin üretimi olmak üzere üç temel kuramsal eksen üzerinden analiz etmektedir.

2.1. Antroposentrik Kent ve Zoöpolis

Modern kentsel planlama disiplini, ontolojik ve epistemolojik olarak uzun süre insan merkezli bir temele dayanmıştır. Planlamanın politik literatüründe kent, sermaye birikiminin ve insan faaliyetlerinin mekânsal organizasyonu olarak ele alınmış; bu süreçte kentsel mekân sadece teknik bir organizasyon değil, politik bir mücadele alanı olarak tanımlanmıştır (Harvey, 1973; Castells, 1977). İnsan dışı türler (örneğin sokak hayvanları) bu organizasyon içerisinde ya görünmez kılınmış ya da kentsel hijyen ve düzeni tehdit eden risk unsurları olarak tanımlanarak söylemden dışlanmıştır. Wolch (1998) bu yaklaşımı eleştirerek, modern kentleşme sürecinin hayvanları

sistematik olarak kentten sürdüğünü ve geride kalanları da marjinalize ettiğini savunur. Wolch'a göre, 19. yüzyılın "ilerlemeci" ve "hijyenci" kent ideali, hayvanları doğru yerinde olmayan nesne, yani bir tür kirlilik olarak kodlamıştır. Bu bağlamda Henri Lefebvre'nin (1968) kent hakkı kavramı, çalışmanın mekânsal analizi için kritik bir zemin sunmaktadır. Lefebvre, kent hakkını sadece kentsel kaynaklara erişim değil, kenti değiştirme ve yeniden üretme hakkı olarak tanımlamıştır. Bu kavram insanlar için geliştirmiş olsa da, güncel hayvan coğrafyası çalışmaları ve post-hümanist kuramcılar bu hakkın kentin diğer sakinlerini de kapsayacak şekilde genişletilmesi gerektiğini savunmaktadır. Philo ve Wilbert (2000) hayvanların kentte sadece pasif nesneler olmadığını, aksine mekânı kullanan, dönüştüren ve kendi hayvan mekânlarını yaratan aktif aktörler olduğunu öne sürer. Dolayısıyla, zoöpolis kavramı, insan ve hayvanların bir arada yaşadığı çok türlü bir kent bakışını ifade eder. Bu perspektif, hayvanların kentte sadece birer "nesne" değil, mekânsal dinamikleri etkileyen kurucu özneler olduğunu savunarak "zoocities" (hayvan kentleri) kavramını literatüre dahil eder (Holmberg, 2015; Brighenti & Pavoni, 2021). Bu bakış açısıyla sokak hayvanlarının kentten tecrit edilmesi, mekânın meşru bir kullanıcısının kent hakkının ihlali olarak görülmelidir.

2.2. Biyopolitika

Sokak hayvanlarına yönelik devlet müdahaleleri, Foucault'nun biyopolitika kavramı çerçevesinde modern devletin yaşam üzerindeki iktidar pratiklerinin bir tezahürü olarak okunabilir. Foucault (1980) biyopolitiği devletin nüfusları düzenleme, sağlığı denetleme, doğum ve ölüm oranlarını kontrol etme yoluyla yaşamın kendisini bir iktidar nesnesi haline getirmesi olarak tanımlamıştır. Bu iktidar biçimi, egemenin öldürme hakkından farklı olarak, yaşatma veya ölüme terk etme mekanizmasıyla işler. Bu kavram başlangıçta insan nüfusları için geliştirilmiş olsa da güncel literatürde hayvan popülasyonlarının yönetimi biyopolitik bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Sokak hayvanlarının sayılması, küpelenerek/işaretlenerek kayıt altına alınması, aşılanması, kısırlaştırılması veya itlaf edilmesi, devletin biyopolitik egemenliğinin kent mekânındaki doğrudan yansımasıdır. Özellikle Türkiye tarihinde 1910 Hayırsızada sürgünü ve 1932 tarihli itlaf genelgeleri, devletin "modern ve sağlıklı bir toplum" yaratma arzusuyla, istenmeyen nüfusları (sokak köpeklerini) mekândan tasfiye etme refleksini göstermektedir. Buradaki temel biyopolitik ayrım, hangi yaşamın korunmaya değer hangisinin feda edilebilir olduğuna dair devletin verdiği karardır. Türkiye özelinde bu durum, topluluk

ve bağışıklık mekanizmaları üzerinden insan ve hayvan arasındaki sınırların sürekli yeniden müzakere edildiği bir alan oluşturmaktadır (Koşarhan, 2024). Sahipli hayvanlar korunurken sahipsiz hayvanlar her an istisna hali ilan edilerek yok edilebilir bir biyolojik nesne olarak muamele görmektedir.

2.3. Hayvanların Sosyal İnşası

Sokak hayvanı sorunu biyolojik bir gerçekliğin ötesinde aynı zamanda sosyal bir inşadır. Arluke ve Sanders (1996), hayvanların toplumdaki yerinin biyolojik özelliklerine göre değil, insanlarla kurdukları ilişki biçimine ve onlara yüklenen anlamlara göre belirlendiğini savunur. Bu sosyo-hayvansal ölçekte evcil hayvanlar ailenin bir parçası olarak kodlanırken, sokak hayvanları kontrolsüz ve yerini bilmeyen varlıklar olarak ötekileştirilir. Bu ötekileştirme süreci, insan dışı türler üzerinde kurulan sistematik bir insan tahakkümünün ve kentsel mekândaki hiyerarşik yapılanmanın bir yansımasıdır (Bilgin & Özdoğan, 2021). Türkiye özelinde ise bu süreç batıdan farklı bir ilerlemeye sahiptir. Geleneksel dokuda hayvanlarla kurulan bağ, derin ekoloji perspektifiyle doğanın ve kentin ayrılmaz bir bütünlüğü olarak deneyimlenmiştir (Ürgüplü, 2013). Ancak son dönemdeki yasal tartışmalar ve medya söylemleri, bu ara statüyü de yok ederek hayvanları ya sahipli/evde ya da barınakta/tecrit ikiliğine zorlamaktadır. Dolayısıyla mevcut kriz, hayvanların bu tarihsel ve kültürel konumlarının, modernitenin katı kategorizasyonu tarafından reddedilmesi ve yeniden tanımlanması mücadelesidir.

3. Yöntem

Bu çalışma, Türkiye'de sokak hayvanları meselesinin tarihsel, politik ve toplumsal boyutlarını çok katmanlı biçimde analiz etmeyi amaçlayan nitel ağırlıklı karma bir araştırma kurgusunu benimsemiştir. Araştırma nicel istatistik üretmekten ziyade politika söylemleri, medya temsilleri ve tarihsel kırılma noktaları üzerinden sokak hayvanlarının kentteki politik konumunun nasıl inşa edildiğini anlamayı hedeflemektedir. Bu bağlamda çalışma, tarihsel belge analizi, içerik analizi, duygu analizi ve karşılaştırmalı politika incelemesi olmak üzere üç ana yöntemsel bileşenden oluşmaktadır. Bu yaklaşım sokak hayvanları meselesinin yalnızca güncel bir yönetim sorunu değil, uzun erimli sosyo-politik süreçlerin birikimli ürünü olduğu varsayımına dayanmaktadır. Dolayısıyla yöntem farklı ölçek ve bağlamlardan elde edilen verilerin birlikte okunmasına olanak tanımaktadır.

Son olarak, bu çalışmanın temel sınırlılığı kullanılan verilerin büyük ölçüde ikincil kaynaklara ve dijital medya içeriklerine dayanmasıdır. Ayrıca duygu analizi, metinlerin bağlamını tamamen yansıtamayabilecek teknik sınırlılıklar içermektedir. Bununla birlikte farklı veri türlerinin birlikte kullanılması, tekil bir yöntemin sınırlılıklarını aşmayı ve genişletmeyi amaçlamaktadır.

Araştırmanın ilk aşamasında Dünya'da ve Türkiye'de sokak hayvanlarına yönelik politikaların tarihsel gelişimini ortaya koymak amacıyla nitel belge analizi yapılmıştır. Bu kapsamda literatür taranmış ve özellikle 1910 Hayırsızada sürgünü, 1932 tarihli belediyelere itlaf yetkisi veren düzenlemeler, 2004 yılında yürürlüğe giren 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu ve 2024 yılında yapılan yasal değişiklikler, tarihsel kırılma noktaları olarak ele alınmıştır. Belge analizi sürecinde ise metinler içeriklerine göre tematik olarak kodlanmış; hijyen, kamu güvenliği, merhamet, yaşam hakkı ve nüfus kontrolü gibi anahtar kavramlar üzerinden değerlendirilmiştir. Bu analiz, sokak hayvanlarına yönelik politik söylemin zaman içinde nasıl dönüştüğünü ve hangi normatif varsayımlara dayandığını ortaya koymayı amaçlamıştır.

Çalışmanın ikinci yöntemsel bileşeni sokak hayvanları meselesinin medyada nasıl temsil edildiğini incelemeye yöneliktir. Bu amaçla ulusal ölçekte yüksek etkileşim alan dijital haber siteleri ve sosyal medya platformlarında yayımlanan haberler olmak üzere içerikler analiz edilmiştir. Veri seti, sokak hayvanlarıyla ilgili yasa tartışmalarının yoğunlaştığı dönemleri kapsayacak şekilde belirlenmiştir. Medya içerikleri öncelikle nitel içerik analizi yöntemiyle tematik olarak sınıflandırılmıştır. Bu aşamada haber başlıkları ve metinleri, hayvan hakları, kuduz, sokak hayvanları, köpek saldırısı ve hayvan işkencesi gibi kategoriler altında kodlanmıştır. Ardından metinlerin duygusal tonunu belirlemek amacıyla duygu analizi uygulanmıştır. Duygu analizi ile metinlerde baskın olan olumlu, olumsuz ve nötr duygu durumlarını belirlenmesi amaçlanmış ve özellikle korku, öfke ve endişe gibi negatif duygulara odaklanılmıştır. Bu yaklaşım ile sokak hayvanlarının medyada nasıl çerçevelendiğini ve hangi duygusal bağlamlar üzerinden kamuoyuna sunulduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırmanın üçüncü bileşeni, Türkiye'deki sokak hayvanları politikalarının uluslararası örneklerle karşılaştırılmasını içermektedir. Bu kapsamda Hollanda, İngiltere ve Romanya örnekleri seçilmiştir. Ülkelerin seçimi literatürde sıkça referans verilen başarı ve başarısızlık örneklerini temsil etmelerine dayanmaktadır. Karşılaştırmalı analizde yasal çerçeve, uygulama mekanizmaları, yerel yönetimlerin rolü ve toplumsal katılım

düzeyi gibi ölçütler dikkate alınmıştır. Bu noktada amaç Türkiye'deki mevcut politikaların hangi noktalarda küresel eğilimlerle örtüştüğünü ve hangi açılardan ayrıştığını ortaya koymaktır. Bu karşılaştırma, politika transferi ya da doğrudan model benimsemeyi önermekten ziyade bağlamsal farkları görünür kılmayı hedeflemektedir.

4. Bulgular

Bu bölümde araştırmanın tarihsel belge analizi, medya içerik ve duygu analizi ile karşılaştırmalı politika incelemesinden elde edilen bulgular bütüncül bir çerçevede sunulmaktadır. Bulgular, sokak hayvanları meselesinin Türkiye'de süreklilik gösteren yapısal sorunlara ve tekrarlayan politika reflekslerine sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

4.1. Tarihsel Süreç

Sokak hayvanları meselesinin küresel ölçekteki tarihsel seyri, biyolojik bir süreçten ziyade, insan yerleşimlerinin sosyo-mekânsal organizasyonundaki dönüşümlerin bir yansımasıdır. Bu süreç, hayvanların insan yerleşimlerinin doğal bir parçası olduğu dönemden, modern kentin sterilizasyonu adına sistematik olarak dışlandığı döneme ve nihayetinde bilimsel yönetim paradigmalarının geliştiği günümüze uzanan üç temel evrede incelenebilir.

4.1.1 Dünyada sokak hayvanları

Köpeklerin evrimsel tarihi, popüler kültürde sıkça işlenen insan tarafından eğitilen avcı anlatısının aksine, karşılıklı faydaya dayalı bir mutualizmdir. Kendi kendini evcilleştirme hipotezine göre köpekler, mezolitik dönem insan yerleşimlerinin çevresinde oluşan atık yığınlarını sömürmek üzere doğal seçilime uğramışlardır. İnsanlardan daha az korkan ve daha sosyal olan kurtlar, bu kaynaklara erişim sağlayarak genetik bir avantaj elde etmiş ve zamanla bugün bildiğimiz köpeğe evrilmiştir. Bu perspektiften bakıldığında sokak köpeği veya literatürdeki daha doğru tanımıyla serbest dolaşan köy köpeği, bir anomali veya sahibini kaybetmiş evcil hayvan değildir. Aksine, dünya üzerindeki köpek popülasyonunun %85'ini oluşturan bu grup çok uzun süredir insan yerleşimlerinin çeperinde, insan kontrolü dışında üreyen ve kendi ekolojik sistemine adapte olmuş biyolojik normu temsil etmektedir (Beck, 1973; Coppinger & Coppinger, 2001). Dolayısıyla hayvanların insan yerleşimlerinde serbestçe dolaşması tarihsel gerçeklik iken, kapalı kapılar ardında tasma kontrolünde

yaşayan evcil hayvan olgusu ise modern döneme ait bir istisnadır.

19. yüzyıl sanayi devrimi ve onu takip eden hızlı kentleşme süreçleri, insan-hayvan ilişkisinde radikal bir mekânsal ve anlamsal kopuşa işaret etmektedir. Kırdan kente göç ve nüfus yoğunlaşması, kentleri üretim ve sermaye aktarım merkezi haline getirirken, hayvanların kentsel mekândaki varlığı üretken olmayan ve düzensizlik yaratan unsurlar olarak yeniden kodlanmıştır (Philo & Wilbert, 2000). Bu dönemde yükselen kentsel sağlık ve hijyen hareketleri, sokak hayvanlarını potansiyel hastalık ve kentsel kirlilik kaynağı olarak tanımlamıştır. Sokak hayvanları modern, rasyonel ve temiz kentin karşıt varlıkları haline gelmiştir (Atkins, 2012; Douglas, 2012). Bu algı, batı kentlerinde mekânsal arındırma ve sterilizasyon politikalarını meşrulaştırmıştır. 19. yüzyılın sonlarında Avrupa ve Kuzey Amerika'da kurulan ilk barınaklar, hayvanları korumaktan ziyade kamusal alandan tecrit etmek ve imha etmek amacıyla çalışan kapatma ve öldürme merkezleri olarak işlev görmüştür (Irvine, 2003). Bu süreçte devletin biyopolitik iktidarı, hayvanları sahipli/evcil (makbul) ve sahipsiz/sokak (tehdit) olarak ikiye ayırmış, ikinci grubu sistematik itlaf politikalarının nesnesi haline getirmiştir. Fransa'da 1870-1890 yılları arasında hijyen kaygılarıyla yılda ortalama 20 bin köpeğin öldürülmesi bu modern tasfiye politikasının bir somut örneğidir (Kete, 1994).

20. yüzyılın sonlarına gelindiğinde yüz yıldır uygulanan yakala ve öldür politikalarının başarısızlığı bilimsel verilerle ortaya konmuştur. Ekolojik çalışmalara göre bölgedeki hayvan popülasyonunun itlaf edilmesi, o bölgedeki kaynaklar (yiyecek ve barınma) sabit kaldığı sürece vakum etkisi yaratmaktadır. Boşalan alan, çevre bölgelerden gelen yeni hayvanlar veya hayatta kalanların hızla üremesiyle kısa sürede tekrar dolmaktadır (WHO, 1990). Bu gerçeklik ışığında, 1990 yılında Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve Dünya Hayvanları Koruma Topluluğu (WSPA) tarafından yayınlanan Köpek Popülasyon Yönetimi Kılavuzları, küresel politikada bir paradigma değişimi yaratmıştır. Bu belgeler itlafın etkisiz olduğunu resmen ilan etmiş ve yerine sistem odaklı bir yaklaşımı savunmuştur. Bu yaklaşım, odağı semptomdan (sokaktaki hayvan) kök nedene (insan davranışı ve çevre) kaydırmaktadır (WHO/WSPA, 1990). Günümüzde Dünya Hayvan Sağlığı Örgütü (WOAH) standartlarıyla kurumsallaşan köpek nüfus yönetimi tek boyutlu kontrol yerine bütüncül bir stratejiyi ifade eder. Bu strateji (i) kısırlaştırma yoluyla üremenin kontrolü, (ii) kayıt ve kimliklendirme ile izlenebilirlik, (iii) eğitim yoluyla sorumlu hayvan sahipliğinin teşviki ve (iv) tek sağlık (one health) yaklaşımıyla insan,

hayvan ve çevre sağlığının entegrasyonunu kapsamaktadır (WOAH, 2022). Bu evrim, sokak hayvanı meselesinin basit bir kontrolden karmaşık bir ekolojik ve toplumsal yönetim sorununa dönüştüğünü göstermektedir.

4.1.2 Türkiye'de sokak hayvanları

Türkiye'de sokak hayvanları meselesinin tarihsel seyri ise doğrusal bir ilerlemeden ziyade geleneksel birlikte yaşama kültürü ile modern mekânsal denetim arzusu arasındaki gerilimin yarattığı döngüsel kırılmalarla şekillenmiştir. Bu tarihsel izlence hayvanların kentsel mekânın meşru sakinleri olarak görüldüğü Osmanlı döneminden, modern ulus devlet inşası sürecinde imha edilmesi gereken ötekiye dönüştürüldüğü Cumhuriyet dönemine uzanan radikal bir statü değişimini içerir.

Klasik dönem Osmanlı kenti, Avrupa kentlerinden farklı olarak sokak hayvanlarını dışlayan değil, kentsel gündelik yaşamın organik bir parçası olarak kapsayan bir birlikte yaşama modeline dayanmaktadır. Bu modelin temelinde İslam öncesi Türk kültüründeki doğa ile kurulan mitolojik bağ ve İslamiyet'in getirdiği hoşgörü felsefesiyle şekillenen etik çerçeve yatmaktadır. Bu yapı kentsel mekânda kurumsal mekanizmalarla desteklenmiştir. Osmanlı vakıf sistemi yalnızca insanlar için değil, hayvanlar için de bir refah altyapısı sunmuştur. Cami duvarlarına inşa edilen kuş evleri, sokak başlarına konulan su yalakları ve hasta leyleklerin bakımı için kurulan Gurabahane-i Laklakan gibi yapılar, hayvanların kamusal olarak görüldüğünün mekânsal kanıtlarıdır. Daha önemlisi, bu bakım kültürü mancacılık adı verilen özgün bir meslek dalını ortaya çıkarmıştır. Mancacılar, sokak kedileri ve köpekleri için sakatat (manca) satan seyyar satıcılardır ve halk bu kişilere para vererek hayvanların beslenmesini sağlamıştır. Avrupalı seyyahların gözlemlediği bu pratik, sokak hayvanlarının sahipsiz değil, mahallenin kolektif koruması altındaki bireyler olduğunu göstermektedir. Bu dönemde hayvanlar, kentin yaşayan bir sakini olmanın ötesinde, kentsel hafızanın ve somut olmayan kültürel mirasın ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmiştir (Gérard de Nerval, 1851; Hart, 2019).

19. yüzyıla gelindiğinde İstanbul sokaklarında serbestçe dolaşan köpekler, Batılı gözlemciler tarafından bir geri kalmışlık ve kirlilik sembolü olarak kodlanmaya başlanmıştır. Bu algı, batı merkezli oryantalizm düşüncesinin kentsel mekâna yansımasıdır; zira doğu kenti, batılı modernleşme standartlarına göre arındırılması gereken

bir kaos alanı olarak görülmüştür (Said, 1977). Halkın bu tasfiye girişimlerine gösterdiği direnç ise, insan ve hayvan arasındaki ilişkinin tek taraflı bir otoriteden ziyade öznelerarasılık üzerine kurulu olduğunu kanıtlamaktadır (Taşdizen vd., 2024). Sokak hayvanlarının tasfiyesine yönelik ilk girişimler, bu medeniyet utancı ile halkın geleneksel vicdanı arasındaki çatışmayı gözler önüne sermiştir. II. Mahmut döneminde 19. yüzyılın başlarında, bir İngiliz vatandaşının saldırıya uğraması sonucu yaşanan diplomatik kriz üzerine, köpeklerin Sivriada'ya sürülmesi emredilmiştir. Ancak halkın bu eylemi uğursuzluk olarak nitelendirmesi ve tepki göstermesi üzerine köpekler geri getirilmiştir. Benzer bir girişim 19. yüzyılın sonlarında Sultan Abdülaziz döneminde tekrarlanmıştır. Köpeklerin toplanıp sürgüne gönderilmesinin hemen ardından 1870 Büyük Beyoğlu Yangını'nın çıkması, halk tarafından "köpeklerin ahı" ve ilahi bir uyarı olarak yorumlanmış, toplumsal baskı sonucunda hükümet geri adım atmak zorunda kalmıştır. Bu olaylar devletin biyopolitik müdahale arzusunun henüz toplumsal meşruiyet zeminini bulamadığını ve geleneksel birlikte yaşama sözleşmesinin halk nezdinde hala güçlü olduğunu göstermektedir.

Modernleşme projesinin hayvanlar üzerindeki en radikal ve travmatik uygulaması İttihat ve Terakki iktidarında gerçekleşen 1910 Hayırsızada sürgünüdür. Rasyonel ve pozitivist bir kent yönetimi anlayışını benimseyen Belediye Başkanı Suphi Bey yönetiminde İstanbul'daki yaklaşık 80 bin köpek toplanarak, su ve yiyecek kaynağı bulunmayan, o dönem Sivriada olarak adlandırılan adaya terk edilmiştir (Schick, 2010; Kuzucu, 2022). Bu olay önceki başarısız girişimlerden farklı olarak, devletin şiddet tekelini kullanarak gerçekleştirdiği, planlı ve sistematik bir mekânsal sterilizasyon uygulamasıdır. Adadaki köpeklerin açlık ve susuzluktan birbirlerini parçalayarak can vermesi ve ulumalarının İstanbul kıyılarından duyulması, toplumsal hafızada derin bir yara açmıştır. Halk, bu katliamdan kısa süre sonra yaşanan Balkan Savaşları yenilgisini ve büyük depremleri, bu "büyük günahın" bedeli olarak yorumlamış ve adayı Hayırsızada olarak isimlendirmiştir (Yıldırım 2021; 2022; 2024). Hayırsızada vakası, sokak hayvanlarının modern kentsel plandan kazınması gereken birer atık olarak görüldüğü yeni bir dönemin kurucu şiddet eylemi olmuştur. Cumhuriyet dönemindeki bu mekânsal sterilizasyon pratikleri, literatürde bir "deportasyon" (sürgün) politikası olarak tanımlanmış ve kentin arındırılması sürecinde sistematik bir yöntem haline gelmiştir (Alkan, 2016; Topçuoğlu & Topçuoğlu, 2010; Gürsoy, 2015; Atalı, 2021).

Cumhuriyet'in ilanı, Osmanlı'nın son dönemindeki modernist

paradigmayı devralmış ve ulus-devlet inşası sürecinde daha sistematik hale getirmiştir. Erken Cumhuriyet dönemi halk sağlığı ve modern kent estetiği gerekçeleriyle, sokak hayvanlarının imhasını yasal ve bürokratik bir rutine dönüştürmüştür. Bu dönemin zihniyetini en net yansıtan belge, 1932 tarihli ve 2123 sayılı genelgedir. Mülga Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı tarafından yayımlanan bu genelge, "Sahipsiz olan bütün köpekler itlaf edilecektir" ifadesiyle, itlafı belediyelerin asli bir görevi ve yasal zorunluluğu haline getirmiştir. Umumi Hıfzıssıhha Kanunu (1930) ile desteklenen bu yaklaşım sokak hayvanlarını potansiyel hastalık taşıyıcısı ve kentsel düzensizlik unsurları olarak tanımlamıştır. 1932'den 2004 yılına kadar geçen süreçte, zehirli et kullanımı, gaz odaları ve ateşli silahlarla itlaf, belediyelerin standart temizlik pratiği olmuştur. Bu dönem devletin biyopolitik iktidarını, sokak hayvanlarını "yaşam" alanının dışına iterek "öldürülebilir yaşam" olarak kategorize etmesi üzerine kurmuştur. 2004 yılına kadar süren bu rutin şiddet dönemi, sorunu çözmek bir yana, ekolojik vakum etkisi nedeniyle popülasyonun sürekli yenilenmesine ve şiddetin döngüselleşmesine neden olmuştur.

Türkiye'de sokak hayvanları meselesi, 2000'li yılların başından günümüze uzanan süreçte yasal reformlardan uygulama krizlerine, toplumsal uzlaşı arayışlarından derin bir kutuplaşmaya evrilen dramatik bir dönüşüm geçirmiştir. Bu dönem, yaşatma paradigmasının (2004) yükselişini ve çöküşünü, medyanın konuyu bir güvenlik krizine dönüştürmesini ve nihayetinde devletin yeniden kapatma ve yok etme reflekslerine (2024) dönüşünü içerir. 2000'li yılların başında Türkiye'nin AB üyelik süreci insan hakları ve demokratikleşme paketleriyle birlikte hayvan hakları alanında da köklü bir paradigma değişimini tetiklemiştir. Bu sürecin ürünü olan 2004 tarihli ve 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu, Cumhuriyet tarihinin 1932'den beri sürdürdüğü sistematik itlaf politikasını resmen sona erdirmiştir. Kanun ile getirilen kısırlaştır, aşılat, yerinde yaşat ilkesi, sokak hayvanlarının yaşam hakkını yasal güvence altına almış ve onları kentsel mekânın meşru sakinleri olarak tanımıştır. Ancak yasa belediyelere bakımevi kurma ve kısırlaştırma yapma zorunluluğu getirmesine rağmen, bu görevi yerine getirmeyen idarelere yönelik herhangi bir cezai yaptırım öngörmemiştir. Sayıştay raporlarına yansıdığı üzere, belediyelerin büyük çoğunluğu yasal bütçelerini ayırmamış, kısırlaştırma yapmamış ve popülasyon kontrolünü doğaya veya sivil toplumun sınırlı çabasına terk etmiştir. Sonuç olarak 2004-2024 yılları arasındaki dönem, yasanın başarısızlığı değil, yasanın uygulanmamasının başarısızlığıdır.

Bilimsel projeksiyonlara göre popülasyonu kontrol altına almak için gereken %70'lik kısırlaştırma oranına hiçbir zaman ulaşılamamış ve böylece sokak köpeği nüfusunun geometrik olarak artmasına ve bugünkü krizin biyolojik zeminini hazırlamasına neden olmuştur.

Günümüzde ise sokak hayvanları meselesi yönetsel bir sorun olmaktan çıkarak medya ve siyaset eliyle kurgulanan bir kamu güvenliği anlatısına dönüşmüştür. Bu çalışmanın kapsamında 2020-2025 yılları arasındaki ulusal medya haberleri üzerinde gerçekleştirilen içerik analizi ve duygu analizi, bu söylemsel dönüşümü ampirik olarak ortaya koymaktadır.

4.2. Medya İçerik Analizi Bulguları

Medya içerik analizi, sokak hayvanları meselesinin kamusal alanda büyük ölçüde problem odaklı ve reaktif bir çerçeveyle temsil edildiğini, bu temsillerin ise belirli toplumsal travmalar ve kırılma noktalarıyla eş zamanlı olarak şekillendiğini göstermektedir. Şekil 2'de izlenen haber yoğunluğu ve Şekil 3'te görülen duygu durumu dalgalanmaları, verinin rastlantısal bir dağılımdan ziyade, gündemi belirleyen spesifik olayların tetiklediği bir güvenlik krizine işaret ettiğin göstermektedir. Analiz edilen zaman serisindeki sıçramalar, kamuoyunda infial yaratan olaylarla örtüşmektedir. Özellikle Aralık 2021 tarihinde Gaziantep'te 4 yaşındaki Asiye Ateş'in yaralanmasıyla sonuçlanan köpek saldırısı, medyadaki söylemde belirgin bir kırılma yaratmıştır. Grafikteki köpek saldırısı kategorisindeki haber yoğunluğunun bu tarihte yükseldiği ve buna paralel olarak sokak köpekleri ile ilgili duygu tonunun negatif yönde keskin bir düşüş yaşadığı görülmektedir. Bu durum, sorunun bir kamu güvenliği krizine dönüşme sürecinin en kritik başlangıç noktalarından birini oluşturmuş ve negatif duygu durumu günümüze kadar etkisini sürdürmüştür.

Bununla birlikte, medya anlatısının tek taraflı bir güvenlik söyleminden ibaret olmadığı, karşıt anlatıların da sistemik sorunları görünür kıldığı dönemler mevcuttur. Kasım 2022 tarihinde Konya Büyükşehir Belediyesi'ne ait barınakta yaşanan ve bir köpeğin görevlilerce öldürülülmesi, haber yoğunluğunda (Şekil 2) yeni bir pik noktası oluşturmuştur. Bu vaka, sorunun sadece "saldırgan köpek" olmadığını; aynı zamanda "öldüren barınak" gerçeğini de ortaya koyarak, güvenlik eksenli devlet politikalarına duyulan güveni sarsmış ve tartışmayı etik bir zemine çekmiştir. Benzer bir toplumsal reaksiyon, Ocak 2024 tarihinde İstanbul'da "Eros" isimli kedinin işkenceyle öldürülmesi olayında da gözlemlenmiştir. Her ne kadar konunun öznesi bir kedi

olsa da bu olay toplumda birikmiş olan adalet arayışını tetiklemiş, hayvan hakları eksenli haberlerin görünürlüğünü artırmış ve sokak hayvanlarına yönelik şiddet diline karşı güçlü bir toplumsal direnç mekanizmasının medyada yer bulmasını sağlamıştır.

Analiz edilen dönemin en çarpıcı verisel hareketi ise 2024 yılının temmuz ayında gerçekleşen yasa değişikliği sürecinde kaydedilmiştir. 5199 sayılı Kanun'da yapılan ve tartışmaları beraberinde getiren değişikliklerin TBMM gündemine gelmesi ve kabul edilmesi, grafikteki tüm parametrelerde eş zamanlı bir patlamaya neden olmuştur. Özellikle hayvan hakları kategorisindeki haber yoğunluğunun yüksek seviyeye ulaştığı bu dönem meselenin artık sadece bir popülasyon yönetimi sorunu olmaktan çıkıp, derin bir toplumsal kutuplaşma ve politik mücadele alanına dönüştüğünü somutlaştırmaktadır. Sonuç olarak veriler, korku iklimini, vicdani tepkileri ve nihayetinde 2024 yasasıyla zirveye çıkan politik çatışmayı, politika yapıcıların kararlarını meşrulaştıran veya zorlaştıran bir araç olarak nasıl işlediğini ampirik olarak ortaya koymaktadır.

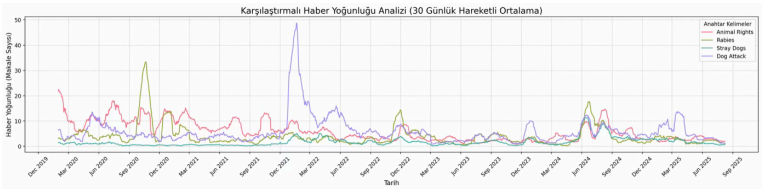

Şekil 1. Tematik kodlama içerik analizi.

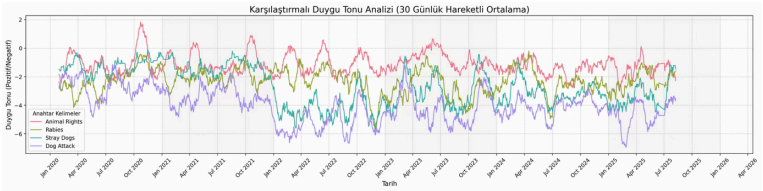

Şekil 2. Duygu analizi.

4.3. Karşılaştırmalı Politika

Sokak hayvanları meselesi küresel ölçekte tek tip bir sorun olmaktan ziyade, ülkelerin sosyoekonomik gelişmişlik düzeyleri, kültürel birikimleri ve yönetsel kapasitelerine göre şekillenen farklı politika rejimlerinin konusudur. Bu çalışma kapsamında incelenen uluslararası örnekler, nüfus yönetiminde sorunun kök nedenine (insan davranışı ve üreme) odaklanan önleyici/bütüncül model ve sorunun sonucuna (sokaktaki hayvan) odaklanan reaktif/tasfiye edici model olmak üzere iki temel paradigma olduğunu göstermektedir. Bu bölümde Hollanda, İngiltere ve Romanya örnekleri üzerinden Türkiye'nin konumu analiz edilmektedir.

Hollanda, sokak hayvanı popülasyonunu kitlesel itlaf yöntemlerine başvurmadan kontrol altına almayı başaran ve literatürde altın standart olarak kabul edilen en önemli örnektir. Ülkenin bu başarısı, biyopolitik iktidarın öldürme yetkisini kullanmasıyla değil, insan davranışlarını ve piyasa koşullarını düzenleyen sıkı bir disiplin mekanizmasıyla sağlanmıştır. Hollanda modelinin başarısı üç temel sütuna dayanmaktadır. Birincisi, önleyici tıbbi müdahele (CNVR) ile hükümet, ülke çapında finanse edilen yoğun kısırlaştırma kampanyalarıyla, üremeyi kaynağında durdurmuştur. Dişi köpek popülasyonunun %70'inden fazlasının sterilize edilmesi, popülasyonun geometrik artışını engellemiştir. İkincisi, ekonomik ve yasal caydırıcılık ile hayvan sahiplenmeyi bir haktan ziyade ciddi bir sorumluluk ve lüks olarak yeniden tanımlamıştır. Safkan köpek üretimi ve satışına getirilen yüksek vergiler, vatandaşları barınaklardan hayvan sahiplenmeye ekonomik olarak teşvik etmiştir. Ayrıca, hayvan terk etme eylemi, ağır para cezaları ve hapisle yaptırıma bağlanan bir suç statüsüne alınmıştır. Üçüncüsü ise hayvan polisi biriminin kurulması ile yasaların kağıt üzerinde kalmasını engellenmiş ve toplumda hayvanın bir eşya değil, birey olduğu algısını yerleştirmiştir. Sonuç olarak Hollanda, sorunu sokaktaki hayvanı toplamak olarak değil, sokağa hayvan düşmesini engellemek olarak tanımlayarak çözmüştür.

İngiltere ise, Hollanda'dan farklı olarak barınak temelli bir sisteme sahip olsa da başarısının temeli sıkı sahip sorumluluğu ilkesidir. İngiliz mevzuatı (Environmental Protection Act, 1990) sokaktaki her hayvanın mutlaka bir sorumlusu olması gerektiği varsayımına dayanır. Modelin en güçlü aracı 2016 yılında yürürlüğe giren zorunlu mikroçip uygulamasıdır. Tüm köpeklerin merkezi bir veri tabanına kaydedilmesi, hayvanını sokağa terk eden sahibin anında tespit edilmesini ve

cezalandırılmasını sağlamaktadır. İngiltere'de başıboş köpekler yerel yönetimlerce toplanır ve 7 gün boyunca barınakta tutulur. Bu süre zarfında sahibi bulunamayan hayvanlar sahiplendirilmeye çalışılır, ancak agresif veya çok hasta olanlar için ötanazi seçeneği saklı tutulur. İngiltere örneği, teknolojik izlenebilirliğin ve yasal yaptırımın sokak popülasyonunu oluşmadan engellemedeki rolünü göstermektedir.

Türkiye'nin 2024 yılında yasalaşan 7527 sayılı Kanun ile yöneldiği model, yapısal olarak Romanya örneği ile büyük benzerlikler taşımaktadır. Romanya 2000'li yıllarda artan sokak köpeği popülasyonuna karşı halk sağlığı ve güvenlik gerekçeleriyle kitlesel toplama ve itlaf politikasını benimsemiştir. Romanya yasalarına göre, yakalanan köpekler barınaklarda 14 gün tutulmakta ve bu süre içinde sahiplenilmeyenler öldürülmektedir. Ancak bu politika, beklenen sonucun tam aksini doğurmuştur. Vakum etkisi ile sokaklardan toplanan hayvanların yarattığı ekolojik boşluk, kırsal alanlardan gelen veya kaçan yeni köpekler tarafından hızla doldurulmuştur. Kısırlaştırma yerine sürekli toplama ve öldürme işlemlerine harcanan devasa bütçeler, sorunu çözememiş, aksine yerel yönetimler ve özel şirketler için bir rant kapısı haline gelmiştir. Toplu itlaflar, uluslararası kamuoyunda ülkenin imajını zedelemiş ve toplum içinde derin travmalara yol açmıştır. Romanya örneği, bilimsel temelli popülasyon yönetimi (kısırlaştırma) yerine reaktif şiddet yöntemlerinin (itlaf) tercih edilmesinin, sorunu derinleştiren bir kısır döngü yarattığını göstermektedir.

Bu karşılaştırmalı analiz ışığında Türkiye'nin konumu niyet ve eylem arasındaki uyuşmazlık olarak tanımlanabilir. Türkiye 2004 yılında kabul ettiği 5199 sayılı Kanun ile Hollanda modelinin temel felsefesi olan yerinde yaşat ve kısırlaştır ilkelerini benimsemiştir. Kanun itlafı yasaklayarak Avrupa'nın en ilerici hayvan hakları rejimlerinden birini vaat etmiştir. Ancak yirmi yıllık süreçte, belediyelerin kısırlaştırma görevini ihmal etmesi, denetimsizlik ve cezasızlık kültürü; Türkiye'yi pratik sonuçlar açısından Romanya ile aynı noktaya getirmiştir. Kısırlaştırma oranlarının yetersizliği, popülasyonun kontrolsüz büyümesine neden olmuştur.

2024 yılında yapılan yasal değişiklikle birlikte Türkiye, kapatma ve yok etme (Romanya) modeline evrilmiştir. Türkiye, Hollanda gibi sorunun kök nedenine (üretim, satış, terk etme) odaklanmak yerine Romanya gibi semptoma (sokaktaki köpek) odaklanarak biyopolitik bir sorun ortaya çıkarmaktadır.

5. Tartışma

Bu çalışma Türkiye'de sokak hayvanları meselesinin yalnızca hayvan refahı ya da kamu güvenliği ekseninde ele alınamayacağını, meselenin derin tarihsel, kültürel ve politik katmanlara sahip yapısal bir kent sorunu olduğunu ortaya koymaktadır. Bulgular, literatürde tanımlanan biyopolitik yönetim pratikleri, antroposentrik planlama paradigması ve çok türlü kent yaklaşımlarıyla güçlü biçimde örtüşmektedir.

Tarihsel bulgular, Türkiye'de sokak hayvanlarına yönelik politikaların dönemsel olarak değişse de özünde süreklilik gösteren bir kontrol refleksi barındırdığını göstermektedir. Bu durum Foucault'nun (1980) tanımladığı biyopolitik iktidar biçimleriyle doğrudan ilişkilidir. Hayvan popülasyonlarının sayısallaştırılması, sınıflandırılması ve yönetilmesi, yaşamın kendisinin politika nesnesi haline geldiğini ortaya koymaktadır. 5199 sayılı Kanun ile getirilen yerinde yaşat ilkesi normatif düzeyde biyopolitik kırılma potansiyeli taşımaktadır. Ancak bulgular, bu ilkenin uygulamada desteklenmemesi nedeniyle etkisiz kaldığını göstermektedir. Bu durum, biyopolitik iktidarın yalnızca yasal metinlerle değil, kurumsal kapasite ve uygulama pratikleriyle işlediğini ortaya koymaktadır. 2024 yılında gündeme gelen yasal değişiklikler ise, literatürde geri dönüşlü biyopolitika olarak tanımlanan bir refleksi temsil etmektedir.

Medya analizinden elde edilen bulgular ise sokak hayvanlarının kamusal alanda ağırlıklı olarak korku ve tehdit söylemleri üzerinden temsil edildiğini göstermektedir. Bu durum, medya söyleminin yalnızca yansıtıcı değil, aynı zamanda kurucu bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Negatif duygu üretimi, sert politika müdahalelerini meşrulaştıran bir zemin yaratmaktadır. Literatürde medya ve biyopolitika arasındaki ilişki, özellikle ahlaki panik kavramı üzerinden ele alınmaktadır (Cohen, 1972). Sokak hayvanlarıyla ilgili münferit saldırı vakalarının genelleştirilerek sunulması, toplumsal korkunun rasyonel politika tartışmalarının önüne geçmesine neden olmaktadır. Bulgular Türkiye'deki medya söyleminin bu mekanizmayı güçlü biçimde yeniden ürettiğini göstermektedir. Mevcut kentsel planlama anlayışı, sokak hayvanlarını yok edilmesi gereken varlıklar olarak ele almaya devam etmektedir. Soylulaştırma süreçleri, sadece insan nüfusunu değil, kentin asli unsuru olan hayvanları da yerinden ederek trans-türler arası bir adaletsizliğe yol açmaktadır (Hubbard & Brooks, 2021). Bu noktada, sokak hayvanlarını kentsel enformelliğin bir parçası olarak yeniden okumak önem kazanmaktadır (Narayanan, 2017). Bir başka deyişle, antroposentrik planlama paradigması hayvanları kentsel mekânın meşru kullanıcıları olarak tanımamakta ve onları yok edilmesi veya mekân dışına çıkarılması

gereken varlıklar olarak ele almaktadır. Bu yaklaşım Wolch'un (1998; 2017) eleştirdiği insan-merkezli kent tahayyülünün güncel bir yansımasıdır. Fakat Osmanlı dönemine ilişkin tarihsel bulgular, çok türlü bir birlikte yaşam pratiğinin bu coğrafya için yabancı olmadığını göstermektedir. Bu durum, zoöpolis yaklaşımının Türkiye bağlamında kültürel bir karşılığı olduğunu ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, sokak hayvanlarının kentteki varlığının anormal değil, modernleşme sürecinde sorunlu hale getirilen bir norm olduğu söylenebilmektedir. Gelecek vizyonunda, kentin "şefkatli planlama ayak izi" (compassion footprint) genişletilmeli ve sadece insanlar için değil, tüm canlılar için tasarlanmış yaban hayatı kapsayıcı şehirler inşa edilmelidir (Beatley & Bekoff, 2013; Apfelbeck vd., 2020). Bu dönüşüm, sokak hayvanlarının birer "yönetişim sorunu" olmaktan çıkarılıp, kentin meşru özneleri olarak tanınmasını sağlayacaktır.

Ek olarak, Donaldson ve Kymlicka'nın (2011) hayvanları politik topluluğun üyeleri olarak tanımlayan yaklaşımı, bu çalışmanın bulgularıyla güçlü biçimde örtüşmektedir. Sokak hayvanlarının araftaki statüsü ne tamamen evcil ne de vahşi olarak sınıflandırılabileceğini göstermektedir. Bu durum özel bir yönetişim modelini zorunlu kılmaktadır. Bir başka deyişle sokak hayvanları sorununda başarının hayvanların yok edilmesine değil, insan davranışlarının düzenlenmesine bağlı olduğunu görülmektedir. Hollanda ve İngiltere örnekleri önleyici politikaların ve sahip sorumluluğunun belirleyici rolünü ortaya koymaktadır. Bu bulgular Türkiye'de de politika odağının hayvanlardan ziyade yönetişim mekanizmalarına kaydırılması gerektiğini düşündürmektedir. Bu noktada sokak hayvanları meselesi ile beraber planlama disiplininin etik sınırlarını yeniden düşünmesi gerekmektedir. Planlama, yalnızca insan ihtiyaçlarını dengeleyen teknik bir araç değil, aynı zamanda kentsel yaşamın kimler için ve nasıl düzenleneceğine karar veren normatif bir pratiktir. Dolayısıyla, sokak hayvanlarının bu süreçten dışlanması kentteki eşitsizlikleri derinleştirmektedir. Çok türlü kent yaklaşımı planlamaya yeni bir etik pusula sunmakta ve bu bağlamda sokak hayvanları, planlama politikalarının yan ürünü olmaktan ziyade öznesi olarak ele alınmalıdır. Sonuç olarak, bu dönüşümün yalnızca hayvan refahı açısından değil, daha kapsayıcı ve adil kentler üretmek açısından da kritik olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu çalışma, Türkiye'nin sokak hayvanları politikasının biyopolitik bir tasfiyeden, biyoetik bir birlikte yaşama modeline evrilmesi gerektiğini savunmaktadır.

6. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma Türkiye'de sokak hayvanları meselesinin bir hayvan refahı ya da kamu güvenliği sorunu olarak ele alınmasının yetersiz olduğunu, konunun tarihsel, kültürel, politik ve yönetişimsel boyutları olan çok katmanlı bir kent meselesi olduğunu ortaya koymaktadır. Tarihsel analiz, sokak hayvanlarının kentten dışlanmasının modernleşme sürecinin ürünü olduğunu, medya ve duygu analizi ise bu dışlamanın güncel söylemler aracılığıyla yeniden üretildiğini göstermektedir. Bulgular, 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu'nun normatif olarak önemli bir kırılma noktası oluşturmasına rağmen, uygulamadaki yetersizlikler nedeniyle etkisiz kaldığını ortaya koymaktadır. Bu durum, literatürde vurgulanan doğru ilke, yanlış yönetişimle başarısız olabilir yaklaşımını doğrulamaktadır. 2024 yılında gündeme gelen yasal değişiklikler ile sorunun kaynağına değil, bunun yerine semptomlarına odaklanan geri dönüşlü biyopolitik reflekslerin yeniden üretildiğini göstermektedir. Dolayısıyla bu çalışma, sokak hayvanları meselesinin çözümünde politika odağının hayvanlardan ziyade insan davranışlarına ve yönetişim mekanizmalarına kaydırılması gerektiğini savunmaktadır. Karşılaştırmalı analiz, başarılı ülkelerde itlaf ya da sert müdahalelerden ziyade, zorunlu kayıt, yaygın kısırlaştırma, terk etmeyi caydırıcı yaptırımlar ve güçlü yerel yönetim kapasitesinin belirleyici olduğunu göstermektedir. Bu bulgular, Türkiye bağlamında da önleyici ve bütüncül bir yaklaşımın zorunluluğuna işaret etmektedir.

7. Kaynaklar

Alkan, A. (2016). Deportation as an urban stray dogs management policy: Forest dogs of Istanbul. Lex Localis, 14(3), 613.

Apfelbeck, B., Snep, R. P., Hauck, T. E., Ferguson, J., Holy, M., Jakoby, C., ... Weisser, W. W. (2020). Designing wildlife-inclusive cities that support human-animal co-existence. Landscape and Urban Planning, 200, 103817.

Arluke, A., & Sanders, C. R. (1996). Regarding Animals.

Atalı, S. G. (2021). Regulations based on stray animals in urban planning – The case of İstanbul Büyükada [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Yeditepe Üniversitesi.

Atkins, P. J. (2012). Animal Cities: Beastly Urban Histories. Ashgate Publishing.

Beatley, T., & Bekoff, M. (2013). City planning and animals: Expanding our urban compassion footprint. İçinde Ethics, design and planning of the built environment (ss. 185-195). Springer.

Beck, A. M. (1973). The Ecology of Stray Dogs: A Study of Free-Ranging Urban Animals. York Press.

Bilgin, A., & Özdoğan, K. (2021). "Street dogs" of Istanbul: An exemplary case for the construction and contestation of human domination over urban animals. İçinde Undoing human supremacy: Anarchist political ecology in the face of anthroparchy (ss. 209-234).

Brighenti, A. M., & Pavoni, A. (2021). Situating urban animals–a theoretical framework. Contemporary Social Science, 16(1), 1-13.

Castells, M. (1977). The urban question: A Marxist approach. London: Edward Arnold.

Cohen, S. (1972). Folk Devils and Moral Panics: The Creation of the Mods and Rockers.

Coppinger, R., & Coppinger, L. (2001). Dogs: A Startling New Understanding

of Canine Origin, Behavior & Evolution. Scribner.

Donaldson, S., & Kymlicka, W. (2011). Zoopolis: A Political Theory of Animal Rights. Oxford University Press.

Douglas, M. (2012). Purity and Danger: An Analysis of Concepts of Pollution and Taboo (Orijinal basım 1966).

Environmental Protection Act 1990. Birleşik Krallık Mevzuatı.

Foucault, M. (1980). The History of Sexuality, Vol. 1: An Introduction. Vintage Books.

Gérard de Nerval. (1851). Voyage en Orient. Charpentier.

Gürsoy, Y. (2015). Kent kültüründe hayvanlar: İstanbul'da sokak hayvanları üzerine bir inceleme. [Yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.

Hart, K. (2019). Istanbul's intangible cultural heritage as embodied by street animals. History and Anthropology, 30(4), 448-459.

Harvey, D. (1973). Social justice and the city. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Hayvanları Koruma Kanunu, 5199 (2004). T.C. Resmî Gazete (Sayı: 25509), 1 Temmuz 2004.

Hayvanları Koruma Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 7527 (2024). T.C. Resmî Gazete (Sayı: 32620), 2 Ağustos 2024.

Holmberg, T. (2015). Urban animals: Crowding in zoocities. Routledge.

Hubbard, P., & Brooks, A. (2021). Animals and urban gentrification: Displacement and injustice in the trans-species city. Progress in Human Geography, 45(6), 1490-1511.

Irvine, L. (2003). "The Problem of Unwanted Pets: A Case Study in How Institutions 'Think' about Clients". Social Problems, 50(4), 550-566.

Kete, K. (1994). The Beast in the Boudoir: Petkeeping in Nineteenth-Century Paris. University of California Press.

Koşarhan, B. G. (2024). Negotiating the borders of humanity: Street animals in Turkey and the biopolitics of community and immunity [Doctoral dissertation, Central European University].

Kuzucu, K. (2022). İstanbul'un sokak köpekleri: Osmanlı'dan cumhuriyet'e. Kapı Yayınları.

Lefebvre, H. (1968). Le Droit à la ville. Anthropos.

Narayanan, Y. (2017). Street dogs at the intersection of colonialism and informality: 'Subaltern animism' as a posthuman critique of Indian cities. Environment and Planning D: Society and Space, 35(3), 475-494.

Philo, C., & Wilbert, C. (2000). Animal Spaces, Beastly Places: New Geographies of Human-Animal Relations. Routledge.

Said, E. W. (1977). Orientalism. The Georgia Review, 31(1), 162-206.

Schick, İ. C. (2010). İstanbul'da 1910'da gerçekleşen büyük köpek itlâfı: Bir mekân üzerinde çekişme vakası. Toplumsal Tarih, 200, 22-33.

Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâleti (1932). Sahipsiz Köpeklerin İtlafı Hakkında Genelge (Sayı: 2123).

Taşdizen, B., Yetiş, E. Ö., & Bakırlıoğlu, Y. (2024). Intersubjectivity as an analytical concept to study human-animal interaction in historical context: Street dogs in Late Ottoman period. Frontiers in Sociology, 9, 1389010.

Topçuoğlu, Ü. S., & Topçuoğlu, Ü. S. (2010). İstanbul ve sokak köpekleri. Sepya.

Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, 1593 (1930). T.C. Resmî Gazete (Sayı: 1489), 24 Nisan 1930.

Ürgüplü, G. (2013). Derin ekoloji bağlamında kentte sokak hayvanlarıyla birlikte yaşamak olgusunun incelenmesi [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.

WHO/WSPA. (1990). Guidelines for Dog Population Management. World Health Organization & World Society for the Protection of Animals.

WOAH. (2022). Terrestrial Animal Health Code: Chapter 7.7 Stray Dog Population Control. World Organisation for Animal Health.

Wolch, J. (1998). Animal geographies: Place, politics, and identity in the nature–culture borderlands. London: Verso.

Wolch, J. (2017). Zoöpolis. İçinde Environment (ss. 275-301). Routledge.

Yıldırım, M. (2021). Between care and violence: Street dogs of Istanbul. [Yüksek lisans tezi]. Boğaziçi Üniversitesi.

Yıldırım, M. (2022). A compassionate correspondence: On the humane killing of street dogs in Istanbul. YILLIK: Annual of Istanbul Studies, 4, 83-88.

Yıldırım, M. (2024). Sürgünden itlafa, "mahallinde öldürmeden" ötanaziye: Hayırsızada vâkâsının ardından İstanbul'da sokak köpekleri. Reflektif Sosyal Bilimler Dergisi, 5(3), 879-919.

Z Kuşağının Kentsel Kamusal Mekan Kullanımı Üzerine Bir İnceleme: Erzurum Örneği

Arş. Gör. Doğuşcan Öztaş
Atatürk Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi-Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Dr. Öğr. Üyesi Cansu GÜLLER YANAR
Atatürk Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi-Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Özet

Günümüzde teknolojinin ilerlemesiyle kamusal mekânların işlevlerinde köklü değişimler yaşanırken, Z kuşağının bu alanlardaki tercihleri ve beklentileri henüz yeterince araştırılmamıştır. Bu eksiklikten hareketle çalışma; kullanıcı odaklı, esnek ve çok işlevli tasarımlara katkı sağlamak amacıyla Z kuşağının mekânsal ihtiyaçlarını temel tartışma alanı olarak konumlandırmaktadır. Erzurum'un merkez ilçelerinde 630 kişilik örneklem grubuna uygulanan anketlerden elde edilen yanıtlar, MAXQDA yazılımı ile analiz edilerek sekiz ana tema altında toplanmıştır. Araştırma bulguları; ulaşım sorunları ve kış koşullarına uyumsuz tasarımların yanı sıra, özellikle kadın katılımcılar için güvenlik kaygılarının mekân kullanımını kısıtladığını ortaya koymuştur. Sonuç olarak bu çalışma, Z kuşağının kamusal mekân deneyiminde karşılaştığı engellerin toplumsal, kültürel ve iklimsel boyutlarını sistematik biçimde ortaya koymaktadır. Elde edilen veriler, şehir plancılarının karar süreçlerine katkı sağlayarak kentlerde mekânsal adaleti güçlendirecek ve sosyal yaşamı canlandıracak kapsayıcı bir perspektif sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Boş Zaman Aktivitesi, Erzurum, Kentsel Çekicilik, Kamusal Mekan, Z Kuşağı

An Examination of Generation Z's Use of Public Spaces: The Example of Erzurum

Abstract

While technological advancements are causing radical changes in the functions of public spaces today, the preferences and expectations of Generation Z in these areas have not yet been sufficiently researched. Based on this gap, this study positions the spatial needs of Generation Z as the primary area of discussion, aiming to contribute to user-centered, flexible, and multifunctional designs. We analyzed responses from surveys conducted on a sample group of 630 people in the central districts of Erzurum using MAXQDA software and grouped them under eight main themes. The research findings revealed that transportation problems and designs unsuitable for winter conditions, as well as security concerns, particularly for female participants, restricted the use of public spaces. In conclusion, this study systematically reveals the social, cultural, and climatic dimensions of the obstacles Generation Z faces in their experience of public spaces. The data obtained offers an inclusive perspective that will contribute to the decision-making processes of urban planners, strengthen spatial justice in cities, and revitalize social life.

Keywords: Leisure Activities, Erzurum, Urban Vitality, Public Spaces, Generation Z..

1. Giriş ve Literatür Taraması

Geleneksel kentsel planlama anlayışı, mekânı çoğunlukla fiziksel bir form olarak ele alsa da, günümüzde teknolojik ilerleme ve dijitalleşme kamusal alanların işlevlerini köklü bir değişime uğratmıştır. Özellikle demografik dönüşümler, kentsel hareketliliğin ve mekân kullanım pratiklerinin yeniden tanımlanmasında merkezi bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, 2030 yılına kadar küresel ölçekte en büyük tüketici tabanını temsil etmesi öngörülen Z kuşağı, modern kentlerin mekânsal geleceği adına en belirleyici aktör konumundadır. Dijital teknolojilerle kurdukları bağ, sosyal medya üzerinden şekillenen mekânsal tercihleri ve tüketim odaklı boş zaman aktiviteleriyle Z kuşağı, kentlerdeki boş zaman aktivitelerine yönelik özgün mekânsal bir örüntü oluşturmakta ve gündelik pratikler üzerinde dönüştürücü roller üstlenmektedirler. Bu kuşağın yaşama, çalışma ve sosyalleşme biçimleri, geleneksel kamusal alanların işlevlerini ve tasarımlarını dönüştürmekte; daha esnek, çok işlevli ve canlılık düzeyi yüksek mekanlara olan talebi artırmaktadır. Ancak bu mekânsal ve toplumsal dönüşüm süreci, kuşaklar arası farklılaşan kullanım alışkanlıklarının bir gereği olarak mevcut kentsel alanların yeni nesil ihtiyaçlara cevap verememesi sorununu da beraberinde getirmektedir.

Z Kuşağı, kentlerde hem geçici ziyaretçi hem de kalıcı kullanıcı olarak kritik bir rol üstlenmektedir. Bu durum, onların kentle ve kamusal mekânla kurdukları ilişkinin, kentlerin sosyal canlılığı açısından belirleyici olmasına neden olmaktadır. Buna karşılık, Z kuşağının kamusal mekân tercihlerinde etkili olan toplumsal, kültürel ve mekânsal etkenler akademik literatürde henüz yeterince derinlemesine incelenmemiştir. Kuşak odaklı bu tür çalışmaların eksikliği, kent planlama politikalarının güncel toplumsal taleplerle örtüşmemesine ve kentsel müdahalelerin yetersiz kalmasına neden olmaktadır. Bu çalışma; Z Kuşağı'nın kamusal mekân kullanımı üzerinden değişim olgusunu irdelemekte; genç kuşağın mekânsal ihtiyaçlarını, kent planlama ve kamusal mekân tasarımı açısından temel bir tartışma alanı olarak konumlandırmaktadır. Bu doğrultuda çalışmanın kullanıcı odaklı, esnek ve çok işlevli kentsel kamusal alanların planlanmasına altlık oluşturacak ampirik bir katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

Literatürde Z kuşağı, genellikle 1990'ların ortasından 2000'lerin başına kadar (yaygın olarak 1995-2012 aralığı) doğan bireyleri kapsayacak biçimde tanımlanmaktadır (Priporas vd., 2020; Bassiouni ve Hackley, 2014; Kamenidou vd., 2018). Bu nesli önceki kuşaklardan ayıran en temel özellik, tamamen dijital bir evrenin içine doğmuş olmalarıdır; bu nedenle "dijital yerliler" olarak adlandırılmakta ve kavram, Z kuşağı bireylerin

gündelik yaşam pratiklerinden tüketim kalıplarına kadar geniş bir alanda teknolojiyle iç içe olma ve onun hem aktif bir kullanıcısı hem de aktif bir üreticisi olarak diğer kuşaklardan ayrışmasını ifade etmektedir (Jiang ve Hang, 2023). Z kuşağının yaşam biçimi; yüksek eğitim düzeyi, teknolojik adaptasyon, yenilikçilik ve yaratıcılık ile tanımlanmakta (Priporas vd. 2017; Lee ve Lee, 2024) ve bu bireyler için sosyal medya, bireysel kimlik inşasının -dolayısıyla tüketim kalıplarının da- bir aracı olduğuyla ilişkilendirilmektedir. Öte yandan, Z kuşağının daha deneyim odaklı ve kişiselleştirilebilir olduğu kadar çevre duyarlı bir tüketici sınıf olduğu ve bu özellikleri itibariyle de diğer gruplardan ayrıldığı sıklıkla ifade edilmektedir (Jiang ve Hang, 2023; Lee ve Lee, 2024).

Z kuşağının özgürlük, eşitlik, çevresel farkındalık ve bireysel ifade gibi değerlere yüksek duyarlılık göstermesi, kamusal mekanları bu değerleri yaşama ve görünür kılma alanı olarak görmesini beraberinde getirmektedir. Bu özellikler, Z kuşağının kamusal alanları esnek, kapsayıcı ve çok işlevli mekanlar olarak algılamasına yol açmaktadır (Fisu vd., 2024; Fisu vd., 2025). Nitekim, kamusal mekan ve kentsel işlevler, Z kuşağının talepleri doğrultusunda yeniden biçimlenmektedir. Z kuşağının boş zaman aktiviteleri için kentteki kullanım alanlarında gösterdiği çeşitlilik ve mekana atfettiği değerler, yerleşik kamusal mekan organizasyonunda yeni anlamlar ve dönüşümler yaratmaktadır. Bu bağlamda, Oldenburg (1989) tarafından tanımlanan "üçüncü yer" kavramı; ev ve iş dışında kalan mekanların anlamlarını ve tüketicilerin davranış ve tüketim eğilimlerini anlama da elverişli bir bakış açısı sunmaktadır. Kavram, boş zaman aktiviteleri için gidilen yerlerdeki çoklu faaliyetleri ve mekanın çeşitli kullanım amaçlarına dair açıklayıcıdır. Nitekim, Z kuşağı aynı mekanda birçok faaliyeti bir arada yapma özelliği gösteren melez davranış biçimleri (kafede sosyalleşme ve ders çalışma faaliyetlerini bir arada yürütme vb.) geliştirmiş ve böylece diğer sınıflardan ayrılmıştır. Günümüzde kafeler artık sadece sosyal etkileşim alanları değil, aynı zamanda dijital aktivitelerin (oyun, çevrimiçi eğitim, sosyal ağ yönetimi) ve bireysel çalışmanın yürütüldüğü hibrit mekanlar haline gelmiştir (Fisu vd., 2024).

2. Yöntem ve Metodoloji

Çalışma kapsamında yapılan anket çalışması ile Z kuşağının boş zaman aktiviteleri için tercih ettikleri yerler, tercih etme sıklığı, tercih edilen yer ile yolculuk yapılan yer arasındaki ilişki, tercih edilen ulaşım modu, boş zaman aktivitesini belirleyen fiziksel ve sosyo-ekonomik yapı özelliklerinin analiz edilmesi amaçlanmıştır. Anket çalışması doğrultusunda nicel ağırlıklı

olarak planlanan proje yöntemi, eklenen 2 adet açık uçlu anket sorusu aracılığıyla yeniden düzenlenmiştir. Ankete eklenen açık uçlu soruların nitel olarak analiz edilmesi, Z kuşağının boş zaman aktivitelerini tercih etme/etmeme gerekçelerini daha derinlemesine anlama imkanı tanımıştır. Proje kapsamında yapılan anket çalışmasının sonunda katılımcılara "Boş zaman aktivitelerinizi tercih etmenizi engelleyen veya zorlaştıran etmenler nelerdir?" (bundan sonra "Açık Uçlu Soru 1 – AUS1" olarak belirtilecek) ve "Sizce Erzurum'da boş zaman aktivitelerine yönelik en önemli eksiklikler nelerdir?" (bundan sonra "Açık Uçlu Soru 2 – AUS2" olarak belirtilecek) soruları yöneltilmiş ve katılımcılardan deneyimlerini paylaşmaları istenmiştir.

Proje kapsamında yapılan anket çalışmasında açık uçlu sorulara verilen yanıtlar, MAXQDA programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Öncelikli olarak açık uçlu sorulara verilen yanıtlar, cinsiyete göre iki farklı grup altında toplanmıştır. Ardından, açık uçlu olarak verilen yanıtlar için belirli kodlar üretilmiş ve verilen her yanıt kodlanmıştır. Böylece, benzer konu çerçevesinde verilen yanıtlar aynı kod altında toplanmıştır. Örneğin; farklı katılımcıların "yürüyüş yollarının az olması", "düzensiz otobüs seferleri" ve "ulaşım erken bitiyor" ifadeleriyle belirttikleri eksikliklerin/sorunların tamamı, "ulaşım ve erişilebilirlik" olarak kodlanmıştır. Bu yöntem, her iki soru için de ayrı ayrı olarak yapılmıştır. Son olarak, MAXQDA programı aracılığıyla her iki soru özelinde cinsiyete dayalı ayrışan ve ortaklaşan kodlar analiz edilmiştir. Bu doğrultuda, her iki soru için verilen yanıtlar 8 ana tema altında toplanmıştır;

• Zorlu iklim şartları: Erzurum'daki soğuk iklim gereği boş vakit aktivitelerini gerçekleştirmede yaşanan zorlukları ve bu zorlukları aşmak için duyulan eksiklikleri tanımlamaktadır.

• Ulaşım ve erişilebilirlik: Erzurum'daki boş vakit aktiviteleri için kullanılan mekanlara erişmede yaşanan zorlukları ve farklı ulaşım modlarına dair eksiklikleri tanımlamaktadır.

• Pahalılık ve ekonomik nedenler: Katılımcıların boş vakit aktiviteleri için ayırmaları gereken bedele/ücrete ilişkin zorlukları ve ekonomik açıdan öğrenci-dostu faaliyetlerin eksikliklerini tanımlamaktadır.

• Faaliyet niteliği: Erzurum'daki boş vakit aktivitelerinin ve mekanlarının çeşitliliğine ve Z kuşağı tüketim talepleriyle uyumuna dair eksiklikleri tanımlamaktadır.

• Faaliyet niceliği: Erzurum'daki boş vakit aktivitelerinin ve

mekanlarının sayısal olarak yetersizliklerini tanımlamaktadır.

• Güvenlik ve diğer riskler: Katılımcıların boş vakit aktiviteleri sırasında hissettikleri güvenlik sorunlarını ve bu sorunların aşılmasındaki eksiklikleri tanımlamaktadır.

• Mekandaki fonksiyonel/tasarımsal eksiklikler: Erzurum'daki belirli boş vakit aktivitelerinin (gece kulübü, alternatif mutfaklar, üniversite şenlikleri vb.) bulunmaması ve mekanlardaki fonksiyonların Z kuşağının talepleri karşısındaki yetersizliklerini tanımlamaktadır.

• Sosyo-mekansal bağlam: Katılımcıların, boş zaman aktiviteleri için tercih ettikleri faaliyetlerde ve mekanlarda karşılaştıkları sosyal çevre ve toplumsal yapı kaynaklı sorunları tanımlamaktadır.

• Diğer: Katılımcıların, boş zaman aktivitelerini gerçekleştirirken karşılaştıkları, kendi başına bir kategori oluşturacak yoğunlukta olmayan ve çoğunlukla tekil sorunları tanımlamaktadır.

Bu çalışma, Z kuşağının Erzurum'daki boş zaman aktivitelerine ilişkin deneyimlerini, engelleyici faktörleri ve eksiklikleri kapsamlı biçimde ortaya koymuştur. Bulgular, geleceğe dönük planlama çalışmaları için önemli ipuçları sunmaktadır.

3. Bulgular

Çalışma kapsamında gerçekleştirilen ankete; Z kuşağını temsil eden, 417'si kadın (%66) ve 212'si erkek (%34) olmak üzere toplam 629 kişi katılmıştır. Anket çalışması kapsamında sorulan ilk açık uslu soruyu (AUS1), 143'ü erkek ve 302'si kadın olmak üzere toplamda 445 katılımcı yanıtlamış ve bu yanıtlara ilişkin 192'si erkek ve 448'i kadın olmak üzere toplam 640 kodlama yapılmıştır. Anket çalışması kapsamında sorulan ikinci açık uslu soruyu (AUS2) ise, 136'sı erkek ve 279'u kadın olmak üzere toplamda 415 katılımcı yanıtlamış ve bu yanıtlara ilişkin 193'ü erkek ve 406'sı kadın olmak üzere toplam 599 kodlama yapılmıştır.

Z kuşağının Erzurum'daki boş zaman aktivitelerine katılımlarına dair sorunları analiz etmek amacıyla katılımcılara, "Boş zaman aktivitelerinizi tercih etmenizi engelleyen veya zorlaştıran etmenler nelerdir?" sorusu yöneltilmiştir. Bu bağlamda, Erzurum'daki boş vakit aktivitelerinin çekiciliğini olumsuz yönde etkileyen mekânsal/fiziksel, ekonomik ve sosyo-kültürel etmenlerin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Böylece, Erzurum kentinde geleceğe dair Z kuşağına yönelik boş vakit aktivitelerinin

planlanması adına bir altlık oluşturulması hedeflenmiştir.

Katılımcıların, Erzurum'daki boş zaman aktivitelerini tercih etmede karşılaştıkları en önemli ilk üç engelin/zorlaştırıcı etmenin "ulaşım ve erişilebilirlik" (toplam 232 kodlama), "zorlu iklim şartları" (toplam 135 kodlama) ve "pahalılık ve ekonomik nedenler" (toplam 118 kodlama) olduğu tespit edilmiştir. Bunları sırasıyla; "güvenlik ve diğer riskler" (toplam 60 kodlama), "sosyo-mekansal bağlam" (toplam 52 kodlama), "mekandaki fonksiyonel/tasarımsal eksiklikler" (toplam 16 kodlama), "faaliyet niteliği" (toplam 9 kodlama) ve "faaliyet niceliği" (toplam 7 kodlama) takip etmektedir (Şekil 1.).

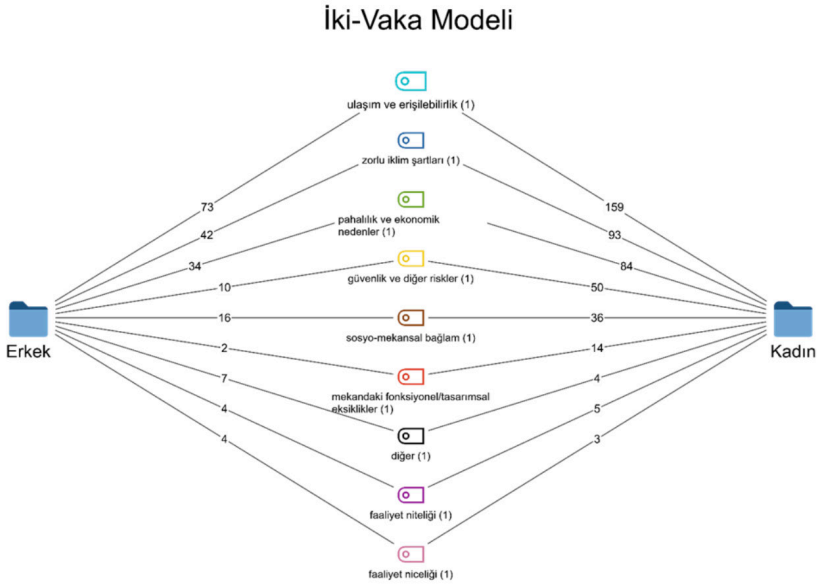

Şekil 1: İki Vaka Modeli: AUS1 cinsiyete dayalı kodlama haritası

Katılımcılara göre Erzurum'daki ana engelleyici/zorlaştırıcı etmen olan ulaşım ve erişilebilirlik; "yürüyüş yollarının az olması" (K38, E), "düzensiz otobüs seferleri" ve "yurt konumlarının şehrin dışında olması"" (K163, E), "geç saatte ulaşım" (K5, K), "toplu taşıma araçlarının aşırı kalabalık olması" (K178, K), "kışın otobüs seferlerinin geç gelmesi" olarak tanımlanmaktadır. İkincil olarak, AUS1 kapsamında yapılan kodlamaların %21'ini kapsayan "zorlu iklim şartları" teması ise; "zor hava şartları" (K50, E), "kış mevsiminin aşırı soğuk geçmesi" (K484, E), "yolların buzlu olması" (K510, E), "kış ayında çok kar yağması, yaz ayında çok yağmur yağması" (K598, K) olarak ifade edilmektedir. Bununla birlikte, AUS1 kapsamında yapılan kodlamaların %18'ini oluşturan pahalılık ve ekonomik

nedenlere ilişkin engelleyici/kısıtlayıcı etmenler; "öğrenciye göre maliyetli" (K87, K), "Terminal Caddesi'ndeki kafelerin pahalı olması" (K377, K), "aktivitelerin pahalı olması" (K498, K), "öğrenci bütçesi" (K163, E) olarak tanımlanmaktadır.

AUS1 kapsamında toplanan yanıtların kodlanması ile ortaya çıkan kod haritasında, cinsiyete dayalı bazı ortak yönler ve farklılıklar bulunmaktadır. Her iki cinsiyet için de en çok tekrar eden kısıtlayıcı/engelleyici etmenler ortaktır: ilk üç etmen "ulaşım ve erişilebilirlik", "zorlu iklim şartları" ve "pahalılık ve ekonomik nedenler". Erkek katılımcılarda bu sıralama "sosyo-mekansal bağlam", "güvenlik ve diğer riskler", "faaliyet niteliği" ve "faaliyet niceliği" olarak devam ederken en düşük payı "mekandaki fonksiyonel/tasarımsal eksiklikler" almıştır (Şekil 2.). Kadın katılımcılarda ise bu sıralama "güvenlik ve diğer riskler", "sosyo-mekansal bağlam", "mekandaki fonksiyonel/tasarımsal eksiklikler" ve "faaliyet niteliği" olarak devam etmekte ve "faaliyet niceliği" en düşük payı almaktadır.

Bu bağlamda, proje kapsamında ana odağımız olan Z kuşağının, Erzurum'daki boş zaman aktivitelerini gerçekleştirirken temelde güvenlik ve mekandan fonksiyonel/tasarımsal olarak beklentilerinin karşılanması düzeyi bağlamında cinsiyete dayalı ayrıştığı görülmektedir. Kadınların AUS1 kapsamında verdikleri yanıtların içindeki "güvenlik ve diğer riskler" ve "mekandaki fonksiyonel/tasarımsal eksiklikler" temaların payı, erkeklerin verdikleri yanıtların içindeki paylardan daha yüksek olduğu görülmektedir. (Tablo.1) Kadınların, boş zaman aktiviteleri için kullandıkları mekanlarda daha fazla tehdit algılaması ve genel itibariyle daha düşük düzeyde bir güvenlik algısına sahip olması olağan bir sonuçtur. Ayrıca, kadın katılımcıların boş zaman aktiviteleri için kullandıkları mekanlara ilişkin fonksiyonel/tasarımsal eksiklikleri, erkek katılımcılara göre daha önemsedikleri belirlenmiştir. Bu bulgu, kadın katılımcıların erkek katılımcılara oranla kullandıkları mekanlarda ve tercih ettikleri faaliyetlerde daha seçici davrandıklarına ve belirli (gece hayatı, alternatif yemek kültürü, konser, atölye ve şenlik gibi çeşitli sosyal etkinlikler vb.) aktivitelerin eksikliğini daha fazla hissettiklerine işaret etmektedir. Bir başka deyişle, bu bulgu; erkek katılımcıların boş zaman aktivitelerine ilişkin kentteki mekanlara ve faaliyetlere ilişkin beklentilerinin/taleplerinin daha az olduğu yönünde yorumlanabilir.

Tablo 1: AUS1 kapsamında işlenen kodların cinsiyete dayalı frekans ve yüzdelik dağılımları

Tema	Erkek		Kadın		Tema	
	f	% dağılım	f	% dağılım	f	% dağılım
Ulaşım ve erişilebilirlik	73	38%	159	35%	232	36%
Zorlu iklim şartları	42	22%	93	21%	135	21%
Pahalılık ve ekonomik nedenler	34	18%	84	19%	118	18%
Güvenlik ve diğer riskler	10	5%	50	11%	60	9%
Sosyo- mekansal bağlam	16	8%	36	8%	52	8%
Mekandaki fonksiyonel/tasarımsal eksiklikler	2	1%	14	3%	16	3%
Faaliyet niteliği	4	2%	5	1%	9	1%
Faaliyet niceliği	4	2%	3	1%	7	1%
Diğer	7	4%	4	1%	11	2%
Toplam	192	100%	448	100%	640	100%

Z kuşağının Erzurum'daki boş zaman aktivitelerine katılımlarına dair sorunları analiz etmek amacıyla katılımcılara, "Sizce Erzurum'da boş zaman aktivitelerine yönelik en önemli eksiklikler nelerdir?" sorusu yöneltilmiştir. Bu bağlamda, Erzurum'daki boş vakit aktivitelerine ilişkin mekânsal/fiziksel, ekonomik ve sosyo-kültürel eksikliklerin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Anket çalışması kapsamında sorulan ikinci açık uslu soruyu (AUS2), 136'sı erkek ve 279'u kadın olmak üzere toplamda 415 katılımcı yanıtlamış ve bu yanıtlara ilişkin 193'ü erkek ve 406'sı kadın olmak üzere toplam 599 kodlama yapılmıştır. Katılımcıların, Erzurum'da boş zaman aktivitelerine ilişkin eksiklik olarak değerlendirdikleri en önemli üç etmenin "faaliyet niteliği" (toplam 178 kodlama), "mekandaki fonksiyonel/tasarımsal eksiklikler" (toplam 100 kodlama) ve "faaliyet niceliği" (toplam 91 kodlama) olduğu tespit edilmiştir. Bunları sırasıyla; "ulaşım ve erişilebilirlik" (toplam 71 kodlama), "sosyo-mekansal bağlam" (toplam 66 kodlama), "pahalılık ve ekonomik nedenler" (51 kodlama), "zorlu iklim şartları" (toplam 26 kodlama), "güvenlik ve diğer riskler" (toplam 8 kodlama) takip etmektedir (Şekil 2.).

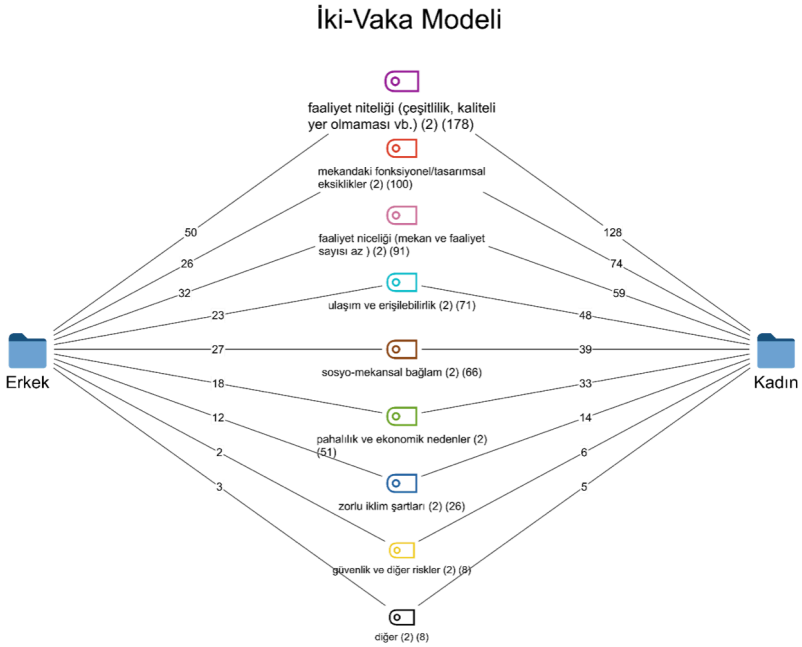

Şekil 2: İki Vaka Modeli: AUS2 cinsiyete dayalı kodlama haritası

Katılımcılara göre, Erzurum'daki boş zaman aktivitelerine ilişkin en önemli eksiklik mekandaki fonksiyonel/tasarımsal eksiklikler olarak ön plana çıkmaktadır. Bu tema altındaki eksiklikler katılımcılar tarafından; "ürün çeşitliliği" (K34, K), "çevresel aktiviteler" (K76, E), "spor aktiviteleri" ve "öğrenci mekanları" (K163, E), "bar, pub eksikliği" (K361, E), "yeterli açık ve yeşil alan bulunmaması" (K411, E), "çeşitli restoranlar olmaması" (K613, K), "öğrencilere yönelik sosyal ortamların çok az olması" (K498, K) ve "kışa uygun aktivite yeterli değil" (K427, K) gibi farklı etkinliklerin ve mekanların olmaması veya yetersizliği üzerinde tanımlamaktadır. Erzurum'daki boş zaman aktivitelerine ilişkin temel eksikliklerden biri olan faaliyet niceliğini katılımcılar; "insanların gidebileceği 2 cadde dışında bir yer yok" (K27, E), "mekan sayısı" (K14, E), "aktivite azlığı" (K52, E) ve "seçenek azlığı" (K152, E) gibi boş zaman aktiviteleri için tercih edilebilecek mekan ve faaliyetlerin yetersiz sayıda olması bağlamında değerlendirmişlerdir. Bununla birlikte AUS1 altında tanımlı en önemli engelleyici/zorlaştırıcı etmenlerden biri olan ulaşım ve erişilebilirlik teması, buna paralellik gösteren biçimde Erzurum'daki boş zaman aktivitelerini gerçekleştirme adına önemli bir eksiklik olarak görülmektedir. Buna ek olarak, kentin toplumsal yapısı da Z kuşağının boş zaman aktiviteleri için belirli engeller içermektedir. Sosyo-mekansal

bağlam başlığı altında toplanan bu eksiklikler; "asosyal toplum" (K49, E), "ortam" (K75, E), "insan kirliliği" (K164, E), "insanların bakış açıları" (K374, E), "farklı fikirlere kesinlikle kapalı olunması" ve "aşırı muhafazakar şehir yapılanması" (K589, E), "kapalı bir şehir" (K497, K) gibi ifadeleri kapsamakta ve üniversite-kent etkileşiminin sınırlılığına ve çatışmacı doğasına işaret etmektedir.

AUS2 kapsamında toplanan yanıtların kodlanması ile ortaya çıkan kod haritasında, cinsiyete dayalı bazı ortak yönler ve farklılıklar bulunmaktadır. Boş zaman aktivitelerinin, Z kuşağı tüketim talepleriyle olan uyumunu tanımlayan "Faaliyet niteliği" teması, her iki cinsiyet için de ortak biçimde birincil eksikliktir. Erkek katılımcılar, açık uçlu soruda ikincil olarak "faaliyet niceliği" temasına ve üçüncül olarak ise "sosyo-mekansal bağlam" temasına dair ifadelere yer vermiştir. Erkek katılımcılar sırasıyla; "mekandaki fonksiyonel/tasarımsal eksiklikler", "ulaşım ve erişilebilirlik", "pahalılık ve ekonomik nedenler" ve "zorlu iklim şartları" temalarını eksiklik olarak belirtmekte ve en düşük düzeyde "güvenlik ve diğer riskler" temasına dair ifadelerde bulunmaktadır (Şekil 5.). Kadın katılımcılar ise, "mekandaki fonksiyonel/tasarımsal eksiklikleri" ikincil eksiklik olarak ve "faaliyet niceliğini" ise üçüncül eksiklik olarak ifade etmektedirler. Kadın katılımcılar için sırasıyla "ulaşım ve erişilebilirlik", "sosyo-mekansal bağlam", "pahalılık ve ekonomik nedenler" ve "zorlu iklim şartları" temaları ön plana çıkarken, "güvenlik ve diğer riskler" teması kadın katılımcıların ifadeler içerisinde en düşük düzeyde temsil edilmektedir.

Bu bağlamda, Erzurum'daki boş zaman aktivitelerinin niteliğine (çeşitlilik, kalite, öğrenci-dostu olma, Z kuşağı tüketim talepleriyle uyum vb.), mekanların tasarım ve içeriklerine, kentin toplumsal yapısına ve zorlu iklim şartlarına dair Z kuşağı içerisinde cinsiyete dayalı -çok belirgin olmamakla birlikte- ayrışmalar olduğu gözlemlenmektedir. Kadın katılımcıların, AUS2 kapsamında verdikleri yanıtların içindeki "faaliyet niteliği" oranı erkek katılımcılara göre kısmen daha yüksektir (Tablo 2.). Bu bağlamda, kadın katılımcıların boş zaman aktivitelerine ve kullandıkları mekanlara ilişkin kendi tüketim kalıpları doğrultusunda daha fazla eksiklik hissettiği anlaşılmaktadır. Bu durum, iki cinsiyetin boş zaman aktivitelerindeki temel motivasyonlarındaki ayrımdan kaynaklandığı yönünde yorumlanabilir. Ayrıca, boş zaman aktiviteleri için kullanılan mekanlardaki fonksiyonel ve tasarımsal eksiklikler de daha yüksek bir sıklıkla kadın katılımcılar tarafından ifade edilmektedir. Çalışma kapsamında, erkek katılımcıların ise kentin toplumsal yapısı karşısında daha yüksek oranda şikayetçi olduğu görülmektedir. Bu bulgu, hem erkek katılımcıların kentteki sosyo-kültürel ortama dahil olma taleplerinin mevcut toplumsal yapı nedeniyle aksadığına

hem de öğrenci ortamlarının yerel kültürle uyuşmadığı yönündeki şikayetlere dair ipuçları sunmaktadır.

Tablo 2: AUS2 kapsamında işlenen kodların cinsiyete dayalı frekans ve yüzdelik dağılımları

Tema	Erkek		Kadın		Tema	
	f	% dağılım	f	% dağılım	f	% dağılım
Faaliyet niteliği	50	26%	128	32%	178	30%
Mekandaki fonksiyonel/tasarımsal eksiklikler	26	13%	74	18%	100	17%
Faaliyet niceliği	32	17%	59	15%	91	15%
Ulaşım ve erişilebilirlik	23	12%	48	12%	71	12%
Sosyo- mekansal bağlam	27	14%	39	10%	66	11%
Pahalılık ve ekonomik nedenler	18	9%	33	8%	51	9%
Zorlu iklim şartları	12	6%	14	3%	26	4%
Güvenlik ve diğer riskler	2	1%	6	1%	8	1%
Diğer	3	2%	5	1%	8	1%
Toplam	193	100%	406	100%	599	100%

4. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, kentsel mekânı durağan bir fiziksel yapıdan ziyade, aktörlerin ritimleri ve ihtiyaçlarıyla şekillenen dinamik bir sistem olarak ele alarak, Z kuşağının Erzurum özelindeki kamusal mekân kullanım pratiklerini ampirik bir düzlemde incelemiştir. Elde edilen bulgular, 2030 yılına kadar temel tüketici sınıfı haline gelecek olan Z kuşağının, kentsel mekânı sadece fiziksel bir konum değil, bir "deneyim alanı" olarak kodladığını göstermektedir.

Araştırma sonuçlarına göre, Z kuşağının kentsel hareketliliğinin önündeki en büyük engeller ulaşım/erişilebilirlik ve zorlu iklim şartlarıdır. Katılımcıların ulaşımı; sefer sıklığı, gece ulaşım imkânları ve yurt konumlarının kent merkeziyle entegrasyonu üzerinden tanımlamaları, "zaman-mekân sıkışması" yaşayan genç kuşak için planlamanın önemini ortaya koymaktadır. Özellikle Erzurum gibi kış kentlerinde, kamusal mekânların iklimsel verilere duyarsız tasarımı, gençlerin kentsel mekândan kopmasına ve kapalı alanlarla sınırlandırılmış bir kamusallık çerçevesinde sosyalleşmelerine neden olmaktadır.

Çalışmanın en dikkat çekici bulgularından biri, kentsel engellerin algılanışındaki cinsiyet temelli ayrışmadır. Kadın katılımcıların güvenlik ve tasarımsal eksikliklere yönelik hassasiyeti, literatürdeki "kadın dostu kent" ihtiyacını doğrular niteliktedir. Bulgular, kadınların sadece güvenlik değil, aynı zamanda faaliyet niteliği (çeşitlilik, kalite ve estetik) konusunda da erkeklerden daha seçici ve talepkâr olduğunu göstermektedir. Erkek katılımcılar ise mevcut sosyo-mekânsal yapıyı ve muhafazakâr şehir dokusunu önemli düzeyde bir engel olarak tanımlamıştır. Bu durum, yerel kültür ile üniversite gençliğinin modern yaşam pratikleri arasındaki çatışmanın, Z kuşağı erkeklerinin de sosyalleşme deneyimlerini kısıtladığını ortaya koyarak literatürdeki "erkek egemen kamusal alan" tartışmalarına yeni bir boyut eklemektedir.

Sonuç olarak; kentsel arz ile Z kuşağının beklentileri arasındaki temel ayrışma, faaliyetlerin niceliğinden ziyade niteliğinde (zamanın ruhuna uygunluk) yoğunlaşmaktadır. Bu doğrultuda Erzurum'da kentsel planlama stratejileri; iklim duyarlı tasarımı, gece hareketliliğini destekleyen esnek ulaşım modellerini ve toplumsal cinsiyet eşitliğini gözeten nitelikli sosyal donatıları merkeze almalıdır.

5. Kaynaklar

Bassiouni, D. H., & Hackley, C. (2014), "Generation Z' Children's Adaptation to Digital Consumer Culture: A Critical Literature Review", Journal of Customer Behaviour, 13(2), 113-133.

Fisu, A. A., Syabri, I., & Andani, I. G. A. (2024) "How Do Young People Move Around in Urban Spaces?: Exploring Trip Patterns of Generation-Z in Urban Areas by Examining Travel Histories on Google Maps Timeline", Travel Behaviour and Society, 34, 100686.

Fisu, A. A., Syabri, I., & Andani, I. G. A. (2025), "Gen-Z and Individual Third Spaces: Examining Youth Mobility in Urban Areas in the Context of Space and Time", Cities, 161, 105889.

Jiang, Y., Hong, F. (2023), "Examining the Relationship Between Customer-Perceived Value of Night-Time Tourism and Destination Attachment Among Generation Z Tourists in China", Tourism Recreation Research, 48(2), 220-233.

Kamenidou, I. E. C., Mamalis, S. A., & Dimitriadis, E. (2018), "Generation Z Perceptions of Quality Certification: A Cross-National Study", International Journal of Food and Beverage Manufacturing and Business Models (IJFBMBM), 3(1), 23-41.

Lee, C., Lee, E. H. (2024), "Evaluation of Urban Nightlife Attractiveness for Millennials and Generation Z", Cities, 149, 104934.

Oldenburg, R. (1989). The Great Good Place. New York: Marlowe & Company.

Priporas, C. V., Stylos, N., Fotiadis, A. K. (2017), "Generation Z Consumers' Expectations of Interactions in Smart Retailing: A Future Agenda", Computers in Human Behavior, 77, 374-381.

Priporas, C. V., Stylos, N., Kamenidou, I. E. (2020), "City Image, City Brand Personality and Generation Z Residents' Life Satisfaction Under Economic Crisis: Predictors of City-Related Social Media Engagement", Journal ofsiness Research, 119, 453-463.

Sekizinci Oturum

Kentsel Hareketlilik ve Erişim

Moderatör: **Dr. Aysun ALTINOK**

*Mikro-Lojistik ve Mahalle Mekânında Yakınlığın Çifte Yüzü: Bursa Örneği

Melike ŞEN, Prof. Dr. Tülin VURAL ASLAN

*Değişimin Eşiğinde Bir Miras Alanı: Diyarbakır Sur İlçesi'nde Erişilebilir Kültür Rotaları Üzerine Bir Model

Arş. Gör. Deniz ÖZGÜL, Doç. Dr. Kıvanç ERTUĞAY

*Kentsel Hareketlilikte Erişim Hakkı ve Kamu Yararı: İstanbul'da Toplu Ulaşım Planlamasının Yenilikçi Modelleri

Nurseli ŞANLI, Işıl ERÇİN, Aybüke TÜYLÜOĞLU

*Kentsel Erişimde Yeni Eşikler: Paylaşımlı E-Skuter Sistemlerine Seyahat Davranışları Perspektifinden Ankara Örneğinde Bir Bakış

Şerife ÖZCAN CENGİZ, Doç. Dr. Cenk HAMAMCIOĞLU

*Statik Plandan Yaşayan Sisteme: İstanbul Otopark Ana Planı Model Geliştirme Deneyimi

Aslı Ceren MAVİKURT ÖZGÜR, Doç.Dr. Hüseyin Onur TEZCAN, Evren MÜFTÜLER

**Bu bildiri yazarın isteği üzerine yayınlanmamıştır.*

Panel

Planlamada Pratikler

Moderatör: **Doç. Dr. Ersan KOÇ**

Mehmet Nazım ÖZER

Utku CİHAN

Nazlı YAZGAN

Uğur BAYRAK

Moderatör:
Doç. Dr. Ersan KOÇ
Bursa Teknik Üniversitesi

Herkese merhabalar. Hepiniz hoş geldiniz. Dünya Şehircilik Günü 49. Kolokyumunda bir araya gelmeyi Bursa'da tamamlama noktasına yaklaştık. Bugün Planlamada Pratikler başlığında çok kıymetli misafirlerimiz var. Hem ülkemizin farklı şehirlerinde uygulamada katkı sunmuş olan belediye başkanımız var. Nazlı başkanımız var Bursa'da.

Şimdi burada bugün çerçeveyi özetlemek gerekirse sohbetimizde şöyle bir giriş yapmak isterim. Planlama sürecinde plancı olan bizlerin veya planlama mesleğine kuramsal pratik olarak temas eden bizlerin işimizi yapmaya başladıktan sonra devam ederken biraz bizi değiştiren tarafları var. Bunları biraz sohbet etmek istiyoruz bugün. Çok kıymetli deneyim sahibi misafirlerimiz var. Kısaca kendilerini tanıtmalarını isteyeceğim. Ondan önce ben hızlı bir şekilde kendimi tanıtayım. Benim ismim Ersan.
Doçent Doktor Ersan Koç, Bursa Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü öğretim üyesiyim, diğer tüm paydaşlarla birlikte etkinliğimizi düzenledik. Umarım iyi olmuştur, keyifli olmuştur. Bundan sonra da kapanış panelimizde bütün sohbetleri, tartışmaları birleştireceğiz.

Misafirlerimiz; Hopa Belediye Başkanımız Utku Cihan, Bursa Büyükşehir Belediyesi Genel Sekreter Yardımcısı Nazlı Yazgan ve Kentsel Tasarımcı Kent Plancısı Mehmet Nazım Özer ve Serbest Şehir Plancısı Uğur Bayrak

misafirlerimizden. Ben kendilerinden kendi uygun görecekleri uzunlukta özetle kendilerini tanıtmalarını rica edeceğim. Utku Başkanımızdan başlayabiliriz. Buyurun, hoş geldiniz.

Utku CİHAN

Hopa Belediye Başkanı

Merhaba herkese.

Öncelikle Şehir Plancıları Odası'na ve Bursa Teknik Üniversitesi'ne bugün burada bizlere ev sahipliği yaptıkları için ve bizleri davet ettikleri için çok teşekkür ediyorum. Ben odamızın planlama ile ilgili özellikle de öğrencilerin olduğu her alanda, ne zaman davet edilirsem orada olmaya çalışıyorum.

Çünkü meslek örgütümüz Şehir Plancıları Odası'nın bu tür öğrencilere yönelik faaliyetlerini çok önemsiyorum ve destek olmaya çalışıyorum elimden geldiğince. Bu fırsatı bize tanıdıkları için her iki kuruma da çok teşekkür ediyorum.

Ben Utku CİHAN, 9 Eylül Üniversitesi'nden 2005 yılında mezun oldum. Sonrasında İzmir Büyükşehir Belediyesi'nde 11 yıl boyunca şehir plancısı olarak çalıştım. Bu süreç boyunca ulaşım alanında kendimi geliştirmeye çalıştım. Uzmanlığımı ulaşım alanında ilerletmeye çalıştım.

Sonrasında 2019 yılında Ekrem İmamoğlu'nun seçimi kazanmasıyla beraber İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne geçtim ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nde önce Ulaşım Planlama Müdürlüğü daha sonrasında da

İBB'de 4,5 yıl boyunca Ulaşım Daire Başkanlığı yaptım. Yani geçtiğimiz dönem boyunca İstanbul'un ulaşımının yönetilmesi konusunda görev aldım.

Sonrasında en son yerel seçimlerde (2024) kendi memleketimde, Artvin Hopa'da seçimlere katıldım ve Hopa halkının takdiriyle Hopa Belediye Başkanı olarak şu anda orada görev yapmaktayım. Ama diğer taraftan mesleki anlamda; tabii üniversiteden mezun olduktan sonra, sadece aldığımız eğitim değil onun üzerine hangi yöne doğru gitmek istiyorsak onun üzerine bence eğitim anlamında da devam etmek gerekiyordu. Ben de İzmir Büyükşehir Belediyesi'nde çalışırken bir taraftan yüksek lisansımı Bahçeşehir Üniversitesi, Kentsel Sistemler ve Ulaştırma Yönetimi bölümünde yüksek lisansını tamamladım. Sonrasında da Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde 2 ay önce doktora tezimi teslim ederek doktor ünvanımı aldım. Dolayısıyla hem pratikte belediyecilik ile hem de teoride üniversitede eğitimi bir araya getirerek neyi niçin yaptığımı da sorgulayarak ilerlemeye çalıştım.

Bugün de hem doktora sonrası çalışmalarımı, hem de belediyecilik anlamında bir belediye başkanının özellikle bir şehir plancısı belediye başkanının yapması gerekenler konusundaki çalışmalarımı devam ettiriyorum.

Doç. Dr. Ersan KOÇ: Teşekkür ediyorum Sayın Başkanım. Nazlı Başkanımız ile devam edebiliriz.

Nazlı YAZGAN

Bursa Büyükşehir Belediyesi Genel Sek. Yrd., Bursa Planlama Ajansı

Merhabalar. Ben Nazlı Yazgan, Bursa Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Daire Başkanı aynı zamanda Genel Sekreter Yardımcısıyım. 2 ay önce yeni görevlendirmem oldu. Bundan önceki süreçte aslında bu İmar Şehircilik Daire Başkanlığını 2024 Mart ayı sonrasında başlamış oldum geçen sene. Ondan önceki dönemde de Nilüfer Belediyesi'nde görev aldım. 10 yıl boyunca düz şehir plancısı olarak çalıştıktan sonra 4 dönem boyunca da başkan yardımcısı olarak görev yaptım. Bu süreçte imar, şehir planlama ile ilgili birimler başta olmak üzere çok sayıda bu hukuk, yazı işleri birimlerinde de yöneticilik yapma fırsatımız olmuş oldu.

Bugünkü konumuz pratikler olduğu için özellikle söylemek istiyorum. Nilüfer Belediyesi bizim için büyük bir laboratuvar alanı oldu. Çünkü ben göreve başladığımda nüfusumuz 36.000 idi. 36.000'den sonra 550.000'e ulaştı bıraktığımızda. Türkiye nüfus artışının 7 katı hızla büyüyen bir şehir, bir kentti. Bursa'da yeni ev almak isteyenlerin, evleneceklerin ve çok sayıda sanayi alanımız var ve ağırlıklı da beyaz yakalının tercih ettiği bir şehir oldu. Bu süreç içinde tabii ki bu kadar hızlı büyümeye karşı çok fazla imar planı çalışması yaptık.

Çok fazla 18. madde uygulaması çalışmamızı yaptık. Kamulaştırmalar ve tabii çok ciddi sayıda inşaat ruhsatları ve yeni yollar, yeni yapılar, parklar

gibi çalışmalarımız oldu. Çok önemli projelere imza atma imkanımız oldu başkanımızla birlikte. Türkiye'de ilk denen şeyleri birlikte yapmış olduk. Bugün size sunum çerçevesinde kentsel dönüşüme ekolojik bakışı anlatacağım.

Doç. Dr. Ersan KOÇ: Evet, Nazım Hoca'yla devam edebiliriz. Buyursunlar.

Mehmet Nazım ÖZER

Kentsel Tasarımcı

Herkesi sevgi ve saygıyla selamlıyor, Dünya Şehircilik Günü'müzü kutluyorum.

Adım Mehmet Nazım Özer, şehir plancısıyım. Meslek hayatımın ilk adımlarına, henüz öğrenciyken belediyede yaptığım o ilk staja döndüğümde; orada deneyimlediklerim nedeniyle imar planı anlayışına pek ısınamadığımı hatırlıyorum. Tam da o dönemde, üniversitedeki hocalarımızın kent planlama ve kentsel tasarım yarışmalarına aktif olarak katılması ve ödül almaları, benim de kentsel tasarıma ve yarışmalara büyük bir merak duymamı sağladı.

Mezuniyetimin ardından, eğitim aldığım Gazi Üniversitesi'nde araştırma görevlisi olarak akademik yaşamıma başladım. O yıllarda kentsel tasarımın en çok merak edilen ve tartışılan konularından biri kent kimliğiydi; ben de yüksek lisans tezimi bu konu üzerinden çalışmalarımı yürüttüm. Kentsel tasarım ve peyzaj alanındaki doktora çalışmalarıma ise hâlen devam etmekteyim.

10 yıllık akademik kariyerimin yanı sıra uzun bir kamu geçmişim de var. 2004 yılında Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nda başlayan kamu görevim, 2023 yılında Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'ndan ayrılarak

son buldu. Bugün ise mesleki yaşamımı, kurucusu olduğum MeNO Kentsel Tasarım İşliği bünyesinde, özel sektörde sürdürüyorum. Bu sayede kentsel tasarım çalışmalarını hem akademide hem kamuda hem de özel sektörde bizzat yürütme ve deneyimleme şansı buldum.

Bakanlık dönemimizde özellikle kentsel tasarım rehberlerinin hazırlanması ve kentsel tasarımın mevzuattaki yerinin netleştirilmesi üzerine yoğun çalışmalar gerçekleştirdik. Tüm bunların yanında kentsel tasarım yarışmaları, meslek hayatımın her zaman en heyecanlı ve öğretici süreçlerinden biri oldu. 1995 yılından bu yana yurt içinde ve yurt dışında yaklaşık 60 yarışma deneyimi yaşadım; bir yandan da güncel ve geçmiş yarışmaları yakından takip etmeye gayret ettim. Bu süreçte edindiğim tecrübeleri ve oluşturduğum envanterleri de sürekli yazıya dökmeye çalışıyorum.

Bu yarışmalar bana, soyut kavramları söylemden eyleme nasıl geçirebileceğimizi somut biçimde deneyimleme fırsatı sundu. Yıllar içinde biriktirdiğim bu tecrübelerden öne çıkan birkaç önemli noktayı, bir sonraki sunumda sizlerle detaylıca paylaşacağım.

Teşekkür ederim.

Doç. Dr. Ersan KOÇ: Tekrar hoşgeldiniz. Uğur Bey'le devam edebiliriz. Buyursunlar.

Uğur BAYRAK

Serbest Şehir Plancısı

Uğur Bayrak, öncelikle Dünya Şehircilik Günümüz kutlu olsun ve etkinliği hazırlayan Şehir Plancıları Odamıza, Bursa Teknik Üniversitesi'ne ve Bursa Büyükşehir Belediyesi'ne çok teşekkür ederim. Davetleri için de teşekkür ederim. Ben 1999 yılı Dokuz Eylül Üniversitesi'ne girdim. 99 yılında Şehir ve Bölge Planlama bölümüne. 2005 yılında pekiştirerek 6 yılda mezun oldum üniversiteden. Daha sonra Serbest Şehir Plancısı olarak başladım. Yani bir ofiste çalışmaya başladım. 4 yıl bir ofiste deneyim edindikten sonra 2009 yılında kendi ofisimi açtım. Yaklaşık 16 yıldır da çoğunlukla İzmir'de ve İzmir bölgesinde imar planı çalışmaları yapıyorum.

Benim yaptığım çalışmaların çoğunluğu revizyon imar planları şeklinde, yani planlama pratiğinin oldukça içerisindeyim. Ama bu süreç içerisinde Şehir Plancıları Odasıyla da sürekli olarak bir ilişkim vardı. Benim Şehir plancıları Odası ile tanışmam, üniversitenin 1. yılında yani ilk yılında İzmir'de Şehir Plancıları Odası İzmir Şubesi'nin kütüphanesini tasniflemeye başladığımız yıllara dayanıyor. Daha sonra da İzmir şubede farklı yönetim kurulu görevlerinde bulundum. Şu anda da odamızın Oda Onur Kurulu'nda görev yapıyorum. Teşekkür ederim.

Doç. Dr. Ersan KOÇ: Çok teşekkür ederim size de bu kısa tanıtımdan sonra. Bence çok kıymetli bir meslektaş deneyim paletini bir araya getirdi arkadaşlar. Genel Merkeze çok teşekkür ediyoruz bu bir araya gelme için. Ben bir takım sayın başkanlarımızı, meslektaşlarımızı yönlendirmesi için bir takım akıl notları aldım. Belki sayın başkanımız da başlasın. İkinci kısımda da, Nazlı Başkanımızın görseller kullanarak diğer misafirlerimizin de başkanımızın da sohbet dilinde biraz daha geniş bir kısmı olacak.

Burada bir uygulamanın içinde bir şehir plancısı ve belediye başkanı olarak hedeflerinizi ortaya koyduğunuzda bütün İzmir, İstanbul, Hopa. Farklılıkları bir araya getirirken ne tür deneyimlerle karşılaştınız diye sormak isterim ben. Bizim çünkü akademide bazen dışarıdan gözlemleyerek, bazen içinde katkı vererek gördüğümüz bir şey. Ama bizim sonuçta sloganımız da "değişimin eşiğinde" olunca biz meslek eğitimimizi alırken değişen meslektaşlarız aslında yani 1. gün 1. sınıf ilk derste bu düşünme ve bu akıl kavram haritasına sahip değildik. Mezun olana kadar değişiyoruz. Biz mesela sizin deneyiminizde değiştirme noktasında o süreçleri nasıl yönetmeye çalıştınız? Tabii cevabı böyle 3-5 saatlik bir cevaptır ama ana dokunma noktaları nelerdir diye bir bilgi aktarımı, deneyim aktarımı rica etsek sizden. Buyurun.

Utku CİHAN: Tabii her şeyi biz belirleyemiyoruz, yani hayatın akışı içerisinde bizi de değiştiren şeyler olabiliyor. Bu karşılıklı bir süreç. Ben okuldan mezun oldum, 20 yıl oldu. Her planlama okulunun farklı eğitim süreçleri, okulların kendi pratikleri ve öğrencilere kazandırdıkları var. Dokuz Eylül Üniversitesi'nde bizim aldığımız eğitim hem teorik kısmında hem de sayısal anlamda bir eğitim içeriyordu. Okula ilk başladığımızda resim çizerek, şiir okuyarak başlayan bir eğitim süreci vardı. Sonrasında da sayısal modelleri içeren başka bir eğitim süreci ve plan yapımına doğru evrilen bir eğitim süreci devam etti. Dokuz Eylül Üniversitesindeki eğitim geniş bir çerçeveye sahiptir. Hepimiz geniş bir çerçevede bilgiye kavuştuk ve sonrasında önemli olan bizim hangi yöne gideceğimiz olmalıydı. Ben de bu anlamda bir konuda uzmanlaşmam gerektiğinii hissettim. Uzmanlaşma konusunda da ulaşım alanı benim önüme fırsatlar getiren bir süreç oldu. Bizim her birimizin üniversiteden mezun olduktan sonra, bizim zamanımızda çok fazla alternatif yoktu. Ya belediyeye girip plancı olarak çalışACAKTIK ya da serbest şehir plancısı olarak plan üretmeye çalışmaktık. Ama şimdi çok farklı alanlarda artık plancılar görev alabiliyor. Son dönemlerde mezun olanların işleri bu anlamda kolay.

Yaklaşık 10 yıl önce Dokuz Eylül Üniversitesi'ndeki mesleki deneyim

panellerinde yine bunları anlatıyorduk. O zamanlar öğrenci olan arkadaşlarımız, şimdi meslektaşlarımız, o dönemlerde konuştuklarımız üzerine gelip bazen evet biz uzmanlaşma konusunda şu yöne doğru gittik diyorlar şu anda da. Dolayısıyla bir yön belirlemek, ama bunu yaparken de kendinize uygun alanı belirlemeye çalışmak önemli. Bunun üzerine eğitimi devam ettirmeye çalışmak önemli. Bu sizin sağlayabileceğiniz, bu sizin kendinize katabileceğiniz bir süreç. Bunun için çabalamak gerek.

Bir alan seçmeyi çabalamak gerek. Bizim mesleğimiz açısından şu anda çeşitli alanlar var. Hangi alanda yoğunlaşmak istediğinize dair bir süreç yürütmek lazım. Sonrası kendiliğinden geliyor. Benim yapmaya çalıştığım her zaman buydu. Yani ben belediye başkanı olmayı hiç düşünmemiştim, hedeflememiştim. Böyle bir hayalim yoktu. Ya da İstanbul'a ulaşım daire başkanlığı yapmayı hedeflememiştim. Ama bazı seçenekler üzerinden doğru kararlar vererek elimden geleni yapmaya çalıştım. Bir başarıdır yada başarı değildir. Bu da ayrı bir tartışma meselesi olabilir. Ama kişisel olarak önce kendimizi şekillendirmeye çalışmak, biraz üzerine yatırım yapmaya çalışmak, sonrasında da bu kendiliğinden olan şeyleri takip etmek, yapmamız gereken bu.

Örneğin benim İzmir'den İstanbul'a geçişim böyleydi. Ben İzmir'de işimi iyi yapmaya çalışan bir belediye personeliydim, bir belediye çalışanıydım. İstanbul'da, evet bu işi sen yapabilirsin dedikleri için ben İstanbul'a gittim. Sonrasında yine Hopa'ya geçişte de aynı şekilde İstanbul'da 5 yıl boyunca Ulaşım Daire Başkanlığı yaptıktan sonra çok bir deneyim elde ettikten sonra başka ne yapabilirim diye baktığımda böyle bir alternatif çıkmıştı ama benim başka hayallerim de vardı. Belki yurt dışında yaşamak, buradaki çoğu insanın hayali gibi ya da daha önceki denemelerim de vardı ama bir şekilde sadece sadece sizin istediğiniz değil ya da sizin kişisel istekleriniz değil, onun dışında da hayatın sizi götürdüğü yerde olabiliyorsunuz. Dolayısıyla sadece siz kendiniz bir yol haritası çizip oradan devam edemiyorsunuz. Hayat sizi bu anlamda şekillendiriyor.

Şu anda da benim yapmak istediklerim ya da yapmaya çalıştıklarım arasında örneğin İzmir'de 11 yıllık bir deneyimle beraber, İstanbul'da ulaşımı yönetiyor olmak gerçekten sadece oraya gitmiş olmak ya da o görevi almış olmak değil onu başarılı bir şekilde yürütmek çok önemli. Çok zor süreçlerden geçmek zorundasınız. Çünkü büyük bir sorumluluk, çok büyük bir sorumluluk. Orada başarılı olamazsanız bir sonraki adıma zaten geçemezsiniz. Dolayısıyla bir yere ulaşmak değil orada başarılı bir şekilde çalışmayı tamamlamak da önemli.

Sonrasında da şimdi belediye başkanlığı deneyimi de yine aynı şekilde. Tabii benim öncelikle belediye başkanlığı sürecine girmek ve sonrasında şimdi yaşananlar, çok hayallerimin bile içerisinde olmayan bir durum. Yani seçim sürecinden önce hiçbir belediye başkanı tutuklanmamışken belediye başkanlığı yapmak ya da geçtiğimiz dönemde belediye başkanlığı yapmakla şimdiki dönemde belediye başkanlığı yapmak arasında çok büyük farklılıklar var. Hayal ettiklerimiz, yapmak istediklerimizin çoğunu şu anda yapamıyor olmak; hem içinde bulunduğumuz ekonomik koşullar anlamında hem de siyasi baskılar anlamında.

Sadece Cumhuriyet Halk Partisi'nin belediye başkanı oldukları için 17 tane belediye başkanımız şu anda tutuklu durumda. İBB'de çalışma arkadaşlarımız, İBB'de beraber çalıştığımız çalışma arkadaşlarımız tutuklu durumda. Onlara da buradan selamlar iletelim. Bir an önce özgürlüklerine kavuşmalarını diliyorum. Dolayısıyla bu dönemde Türkiye'de maalesef bir şeyi hayal etmek, bir şey yapmaya çalışmak; sonra karşılaştığımız maalesef olumsuz durumlar nedeniyle de hayatın yine bizi şekillendirdiği, ortamın bizi şekillendirdiği bir süreci ilerletmeye çalışıyoruz. Bütün belediyeler, bütün Cumhuriyet Halk Partili belediyeler bir şekilde hizmet etmeye devam ediyor, mücadele etmeye devam ediyor. Ama yine de zorlu bir süreç. Bu süreci de başarmak, her şeye rağmen hiçbir şeyi bahane etmeden başarılı olmaya çalışmak yine önümüzdeki zorlu görevlerden bir tanesi. Bunu da başarıyla tamamlayıp bir sonraki adıma geçmeyi amaçlıyoruz.

Doç. Dr. Ersan KOÇ: Çok teşekkür ederim. Samimi, işte günceli değerlendiren,katıldığım görüşler benim de. Şöyle özetleyebilirim aklımda kalanları. Plancıların hayatlarını planlarken çoğu zaman deneyimleri o bağlamın bize yaşattıklarına verdiğimiz tepkilerle biçimleniyor aslında.
Burada da bu çok önemli. Ben sırada Nazlı Başkanımıza söz vermek isterim. Teknik olarak hazırsa kendisinin hazırladığı bir sunum var. Kentsel tasarım projeleri çerçevesinde. Buyursunlar.

Nazlı YAZGAN: Teşekkür ederim. Ben dün aslında Bursa Plan'la ilgili,, kuruluşunu ve bugünkü rol aldığı görevi anlatan bir sunuş yapmıştım.

Bugün de Bursa Plan'da yaptığımız çalışmalardan bir tanesini size sunmak istiyorum. Bütüncül, ekolojik temelli kentsel dönüşüm çalışması. Buna nasıl vardığımızı zamanımız kısıtlı olduğu için atlaya atlaya bir şey sunacağım. Bursa'daki kentsel dönüşümü aslında iki başlık altında ele alabiliriz. Bir tanesi planlı alanlarda yapılan kentsel dönüşüm çalışmaları.

Bunlar ada parsel bazlı gerçekleşiyor çoğunlukla ada bazlı diyebiliriz. Bununla ilgili bakanlığın verdiği yetki çerçevesinde kriterler oluşturarak bir çalışmamız, sürecimiz devam ediyor. Onun haricinde plansız bölgelerde süren kentsel dönüşüm çalışmaları. Bizim odak alanımızda plansız bölgelerde çarpık gelişmiş bölgelerdeki kentsel dönüşüm çalışmaları hedef alanımıza girmiş oldu. Çünkü Bursa genelinde incelediğimizde çoğunlukla geçmişte hisseli parsel dokusu üzerinde gelen ıslah imar planlarıyla gelişen ve yaklaşık yerleşim alanının %65'ini kapsayan çok ciddi bir bölgeden bahsediyoruz. Burada kronik ciddi sorunlar var diyor. Başta ulaşım olmak üzere; donatı alanları yaşam kalitesi ile ilgili sorunlar aynı zamanda bulunduğu bölge de riskli bölge ve binalar da çoğunlukla ruhsatsız ve kaçak yapılmış inşaatlar. Burada belediyemizin JICA işbirliği ile yaptığı çalışmalardaki riskli alanları görüyoruz. Koyu renkli alanlar sanırım ekranda da aynı şekilde. Burada riskin yüksek olduğu bölgeleri gösteriyor.

Buna göre öncelik alanlarımızı belirledik ve az önce bahsettiğim bölgelerdeki kaçak yapılaşmış bölgelerdeki kısma baktığımızda uydu fotoğrafındaki görüntüde bu işaretlediğimiz yol aslında bizim bu çalıştığımız şu anda konferansta bulunduğumuz yerimizin kuzeyinde ve batısında kalan bölge. Bu en önemli akslardan bir tanesi İtimat Caddesi. Çok sık kullanılan bir yol. Bu yolun genişliğini görüyorsunuz. Herhangi bir deprem anında ana yol güzergahında olan yerdeki yolun kapanacağını görüyoruz. Ara sokaklar da feci bir halde 5 metre genişliğinde yollar var ve herhangi bir deprem anında da herhangi bir yardım ulaştırılması da mümkün görünmüyor. Uydu fotoğrafına baktığımızdaki yerleşmenin genel şekli bu. Deprem sonrasında olası görüntü de alttaki kısmı.

Biz bu bölgede incelerken mevcut imar planlarına baktık. Mevcut imar planları da hisseli parsel dokusu üzerinde yapılaşmış bölgede bitişik nizam iki katlı konut alanları genellikle ve donatı olarak ayrılan yerler ve imar planında yerinde gerçekleşmemiş. Yolların çoğu aşılmamış, yerinde gerçekleşmemiş dediğim kısımda da konutlar var. Şöyle diyebiliriz.

Buradaki imar planındaki yollara denk gelen bölümler binalarla kaplı vaziyette. Kamulaştırma yapılmamış. Burası imar uygulaması yoluyla ilerleyecek bir çalışma alanı bölge iken neredeyse hiçbir yerde kamulaştırma çalışması yapılamamış.

Buna göre işte JICA raporları da doğrultusunda kent genelinde öncelikleri sıralayarak, çok sayıda alanda kentsel dönüşüm çalışması bütüncül olarak yapılması gerektiğine inandık. Az önce söylediğimiz çerçevede bütüncül

kentsel dönüşümü neden planladık? Onu şöyle açıklayabiliriz. Bursa 1960'lı yıllardan sonra göç alarak büyüdü. Sanayi gelişme ile birlikte.
Ve bu bu çalışma, sanayileşme çerçevesinde oluşan göç de; Bursa maalesef şansını kullanıp planlı bir kentleşmeye dönemedi. Biz şu anda ada parsel bazlı dönüşümlerle bu şansı tekrar kaybetmek istemedik. Yapısal değişim değil, bütüncül kentsel dönüşümle kentin dönüşmesini istiyorduk.

Bu anlamda bölgenin kentsel dönüşüm çalışmalarını ele aldık. Nerelerde kentsel dönüşüm çalışmaları yapıyoruz. Daha doğrusu yapılıyor. Kimisi bakanlık tarafından, kimisi Büyükşehir Belediyesi, kimisi Osmangazi Belediyesi tarafından yürütülen çalışmalar. Mevcut imar planı içinde bu sarıyla işaretli kısımlarda eklentili bir şekilde 5 hektar, 10 hektar, 15 hektar gibi mevcut imar planı üzerinde eklentilerle ilerlemiş bir şekilde yapılıyor. Belli içinde kendi içinde plan değişikliği yapılıyor ve ana yollarla bir şekilde bağlantı kurulmaya çalışılıyor. Ama aslında ana yollarımız devamlı olan ana yollarımız da yok. Birazdan onları da görmüş olacağız. Kentsel dönüşüm lekelerimiz bunlar. Evet, bir debu kentsel dönüşümün parçacıl yapılmasını bütün bölge genelinde simüle etmek istedik. İstanbul yolu burada gösteremiyorum sanıyorum okla.

Bizim uyudu haritasının en sağ tarafında uzunlamasına kırmızı çizgi şeklinde gösterilen İstanbul yolumuz. İstanbul yolu ile Acemler dediğimiz bölge içinde çalıştığımız kısımda 370 hektarlık bir bölüm burası. Bu bölgede ana yol üzerinde 17 katlı bir plan değişikliği yapılmış kentsel dönüşüm amaçlı. Biz bunu stimüle ettiğimizde nasıl bir alandan geçeceğiz?

Fotoğrafta sağ en alt köşedeki İstanbul yolundaki gerçekleşecek17 katlı yapılaşmayı gösteriyor. En uçta da Uludağ'ı görüyoruz. Şu anda bizi her noktada karşılayan Uludağ ile aramıza mesafe koymuş olacağız. Tünel içinden geçiyor olacağız. Aynı zamanda odak noktalarıyla kent içinde farklı noktalardan bakış aldığımızda aynı sistemde kentsel dönüşüm çalışmaları yapılıyor olsa 10 katlı, 15 katlı, 13 katlı gibi yapılar karşımıza çıkacak. Hava sirkülasyonları, hava koridorları kapanacak. Aslında bölgede çok katlı yapılaşma da yok. Genel anlamda bölge bir kat zemin kat üzerine 1,5 kat gibi 2,5 kat gibi ortalamada 2.7 kat civarında bir kat yüksekliği söz konusu. Biz bunu kentsel dönüşüm yapıyoruz diyerek 10 katlı ortalama ya da daha üstü katlara çeviriyoruz.

Dünyadaki planlama modellerini incelemek istedik. Aslında az önce girişte planlama pratikleri dediğimiz noktada Nilüfer Belediyesi geçmişinden bahsettik. Bugüne kadar biz yaptığımız çalışmalarda hep bütüncül

çalışma yapmış olduk. İmar planlarımızı bütüncül yaptık. 18. madde uygulamalarımızı bütüncül yaptık. Ancak bu göreve geldikten sonra baktım ki o kadar çok parçacıl çalışma yapılıyor ki bu parçacıl çalışmalar kenti dönüştüremez. Sadece binaları yeniler. O anlamda biz bütüncül çalışmaların gerekliliğini hissettik.

Yeni bir kent yapmamız lazım. Yaptığımız kentsel dönüşüm aynı zamanda ekolojik olmalı. İklim krizi kapımızda, çölleşme riski kapımızda. Dolayısıyla bunları da giderecek, yeşil Bursa'nın yeşil kimliğine tekrar dönmesini sağlayacak tedbirler alınması gerekiyordu. Bu anlamda dünya örneklerini inceledik. Dünyada planlama çalışmaları nasıl yapılmış, onlara baktık. Bu daha önce benim bir dönemde yaşadığım bölge, Berlin'den bir kesim de göstermiş oluyoruz. Bu bölgede ortalama arazi büyüklüğünü inceledik. Ada büyüklüğünü daha doğrusu imar adası büyüklüğünü. En büyük imar adası 65 hektar civarında, ortalaması da 35-36 hektar civarında imar adaları var. Bizim yollarla katlı bölgemiz hisseli parselde az önce gösterdiğim ıslah planında 20 metre imar adası yol, 20 metre imar adası yol yerine burada tam tersi çok büyük imar adaları ve etrafta sadece besleyici otopark girişlerinin olduğu sistemde yol aksını görüyoruz.

Bu görselde de üst taraftaki görsel de yaya aksını gösteriyor. Büyük imar adaları arası içinde ulaşım yaya aksı üzerinde sağlanıyor. Ve yaya yoluyla 1,5-2 km mesafede ilkokullara çocuklar ulaşabilir vaziyette. Aynı şekilde spor alanlarına, her bölgenin içinde kendi nüfus kapasitesini karşılayacak ilkokul alanları bulunmakta. Alttaki görselde de yollar.
İlk bu çalışmaya başladığımız zaman arkadaşlarımızla imar ada boyutlarını çıkartırken, Berlin örneğinde "Yolu anlayamıyoruz." dediler. Dedim ki: "Nerede aile şeklinde bir ağaç görüyorsanız orası yol. Ona göre çalışmayı yapın." Sonra tabii ki kartları da haritalarına da dönmüş olduk. Bir şekilde çıkarttık.

Biz bu çalışmalar çerçevesinde riskli bina, riskli alanda dikkate alarak Merinos'ta ekolojik temelli bir planlama yaklaşımı çalışmasını önceledik. Çalışma alanımızdaki mevcut durum yaklaşık 370 hektar. Sağ taraftaki dikeyde gördüğümüz alan İstanbul yolu, sol tarafta yine Acemler kısmı Paşa Çekiğine doğru giden bölge. Yapılmış gri ile işareti bölgeler bizim çalışma kapsamımız dışında bulunuyor. 370 hektarlık bu alanımızın yıllar içindeki dönüşümüne baktık. 1960'dan 60'lı yıllardan itibaren günümüze kadar geçen süredeki yapılaşma durumunu görüyoruz. Şu anki güncel görüntüsü de bu şekilde. Neredeyse hiçbir donatının olmadığı, devamlı olan yol aksının olmadığı bir vaziyette.

9 tane mahallemiz var. Çalışma alanımızda 117.000 civarında bir nüfus bulunuyor. 5.000'likleri incelediğimizde aynı bölgede 55.000 nüfusu kaplayacak şekilde donatıların yapıldığını veya sistemin kurulduğunu görüyoruz. Oysa ki bizim çalışma alanımızı söylediğimizde 117.000 kişi yaşıyor demiştik. Neredeyse 2,5 katı bir nüfus var. 1.000'lik planlarda keza öyle. 1.000'lik planlarda da 65.000 kişi yaşıyor.

Mevcut durumdaki yol sistemini incelediğimizde imar planında siyahla gösterilen kısım mevcut imar planını gösteriyor. Orada en geniş yolumuz 30 m civarında planda görünürken; yerinde açılan yol, devamlı olan yol aksı neredeyse yok. Yani bugün dış bölgeleriyle birlikte yaklaşık 140.000 nüfusun yaşadığı alanda ki çok yerde de ilçe büyüklüğüdür. İl büyüklüğüne ulaşan yerler de vardır. İçeride devamlı olan bir ana yol aksımız bulunuyor. Evet yine yolların üzerindeki yapılaşmaları gösteren görselimiz bu. Donatı alanlarımızla ilgili standartlar zaman kısıtlı olduğu için atlayarak geçiyorum.

Bu bölgede biz, çalışmaya başladığımızda, ulaşımı odak noktası alarak çalışmamızı şekillendirmek durumunda kaldık. Burada 65 metre olarak işaretli yolumuz Bursa'nın İzmir-Ankara yolunun kuzeyinde Gürsu - Kestel hattından başlayıp Bademli Kavşağı'na kadar giden 27 kilometrelik bir yol aksı öneriyoruz. Bu imar planlarımızda hiç yok.

Az önce söylediğim kapsamda da görünmüyor zaten herhangi hem imar planında hem de yerinde bir yol yoktu. Alternatif bir yola ihtiyacımız var bizim bulvar şeklinde. Çünkü Bursa 1970'li yıllardaki imar planında ve yerinde hangi ana yol var ise halen o yolu kullanır vaziyette. Alternatif devamlılığı olan yollarımız bulunmuyor.

O yüzden öncelikle kırmızı işaretli olan 65 metrelik yol ve diğer yollarımızı eklemlendirdik. Mevcutta 42 metrelik yolumuz olarak devam eden bir aks oluşturduk. Aynı zamanda büyük imar adaları yöntemiyle her yolun etrafında 30 metrelik, her adanın etrafında 30 metrelik yol genişliği şeması oluşturduk. 65 metrelik yol kesitimizden görünüş.

Kenti planlarken Kuzey Güney aksında yeşil koridoru sağlamak ve Doğu Batı aksında aynı şekilde yeşil koridoru sağlamak ana görevimiz oldu. Yol aksları ve yeşil sistem.

Evet, biz bu bölgeyi çalışırken az önce Berlin örneğinde söylediğimiz gibi büyük imar adaları demiştik. Büyük imar adalarına ayrık nizam konut bloklarıyla ulaşma imkanımız da yoktu. Çünkü ayrı nizamda kayıp

alanlarımız var. Yan bahçeler, arka bahçeler gibi kullanılamayan akslar. Bu mevcutta Bursa'da Beşevler bölgesinden bir örnek. Bu İmar Adası'nda, yerinde 7-8 katlı yapılaşma var iken bu bölgeyi söz gelimi blok nizam olarak tasarlamış olsaydık sürdürülebilir yeşil bir koridor, yeşil sistem olacaktı ve katsayısı da, keza düşmüş olacaktı.

Bu itibarla biz, bahçe duvarlarını da kaldırarak, ada büyüklüğünü de büyük tutarak, yeni bir kent planlama modelini, ilke olarak edindik. Biz katsayısını düşürürken, planlama çalışmamızın olduğu bölgede burası blok imzaları gösteren sistemde bakın ağaçlarla kaplı az katlı düşük katlı konut bölgeleri aynı zamanda bunun hesapları da birebir çok katlı yapılaşmanın da karşılığını sağlar vaziyette.

Bunu biz az katta toplarken birkaç noktada da aynı şekilde 370 hektarda da iki noktada da bir referans noktası oluşacak. İstasyon çıkışlarında 30 kat, 40 kat civarında olabilecek proje çerçevesinde, nüfusu da toparlayabilecek ve aynı zamanda mimari proje kabiliyetini de gösterebilecek referans noktaları oluşturmayı planladık.

Yeni planlama çalışmamızda 5.000'liğimiz böyle oldu. Ana ulaşım akslarıyla, sürdürülebilir yeşil koridorlarla birlikte bunu üç tane alt bölgeye böldük. Kentsel dönüşüm odaklı dedik.

Aslında konuşmanın başında da bahsetmiş oldum. Parsel boyutları bizim 80 m² 100 m² civarında, 80 m² 100 m² civarında olan örneklerde birleştirerek hisseler 10 katlı, 13 katlı yapılar yapılıyordu. O nedenle biz bütüncül bir şekilde imar adalarını büyüterek, bu altyapı çerçevesinde kenti planlamak istedik. Üç alt bölgeyi oluşturduk. Alt bölgenin her birini kendi içinde hesabı var. Alt bölgelerin de kendi içinde alt bölgelerini oluşturduk. Az önce söylediğim 30 metrelik yol genişliği içinde kendi donatılarını içinde sağlayabilecek şekilde sistem çözümü hesaplarıyla birlikte sağlandı. İmar planına binlik planına dönüş. Bu grafikte mevcut plan 1/1000 ölçekte imar planı ve bizim hazırladığımız plan arasındaki farkları görüyoruz.

En son sağda mor olarak görünen bizim öneri planımız önce dikkati çeken yeşil alanlarımız, park alanları mevcuttaki durumda kırmızıyla işaretli olan küçük gösterge.

Biz bu çalışmaları yaptıktan sonra kentsel tasarım çalışmamızda böyle bir şekil çıktı karşımıza. Ana yollarımız da bölünmüş, sürdürülebilir yeşil akslar büyük imar adaları ve blok nizam yapılaşmayla böyle bir kent görünüşüne

ulaştık. Az önce sayın katılımcının da belirttiği gibi kentsel tasarım bence de çok önemli. Çünkü biz yıllarca uygulama yaparken bir bölge 1.000 ölçekli plandan 1/1 ölçekli uygulama mimari projelerine ulaşıyoruz.

Bu arada o kadar 1.000 ölçekli bir fark var ölçek olarak baktığımızda. Tanımlanmamış, çözümlenmiş çok sayıda nokta var. Bunların hepsinin biz kentsel tasarım aşamasında çözülmesi gerektiğine inanıyoruz. O boşlukların kapatılması gerektiğini düşünüyoruz. Bahçe girişlerinden, kapı girişlerinden, sokak tabelasından her şeyle bir bütünlük olarak kentsel tasarımın yapılması önemli.

Buradaki kentsel tasarım alanımızda yine alt bölgelerimiz çerçevesinde okullarımızı, spor alanları alanlarımızı, ve parklarımızı işaretledik. Donatı alanları, her bir imar adasının içinde kendi yeterliliğini sağlayacak vaziyette biçimlenmiş oldu. Tüm sistem hesaplarıyla birlikte artan yeni planlama şekline göre sağlamış durumda.

Toplanma alanlarımızı işaretlemiş olduk deprem riski deolduğu için. Sol taraftaki görselde de mevcut durumdaki toplanma alanları da noktacıl olarak işaretlenmiş kısımlar. Oysa bütün yeşil akslarımız toplanma alanı olarak değerlendirilebilecek vaziyette. Evet, bunun içindeki bir alt bölgeye yakınlaştığımızda alt bölgeyi de kendi içinde yollarla bölünmüş şekilde daha alt bölgelere ayırabiliyoruz. Yol sistemleri, yeşil koridorlar az önce bahsettiğimiz okula çocukların yürüyerek gitmesini biz felsefe olarak edinmiştik. Servissiz bir sistem ile yaşayan bir kent öneriyoruz.

Bu kesik noktalı sarı çizgiler çocukların 2 kilometreye yakın bir şekilde herhangi bir ana yoluyla karşılaşmadan, karşılaştığında da kontrol ve sinyalizasyonla geçebilecek şekilde okula yürüyebilecek, yürüyerek gidebilecekleri bir sistem. Hem ilkokullar, hem kreşler, hem de spor testleri ve hem de camilerimiz, dini tesis alanlarımız bu şekilde planlanmış vaziyette.

Burada sol tarafta, sol üstte yer alan imar arasındaki bölümlenmeye ilişkin görsellerimiz var. İmar ada boyutlarımızda bizim 25 hektar civarında 250 dönüm alandan bahsediyoruz. 250 dönüm arazide dün aslında Kayseri'den bir temsilci sormuş oldu. Nasıl sağlayacaksınız buradaki bu büyük adaları diye. Mevcut imar planındaki yol terklerimiz bizim %29 oranındaydı. Buradaki yol terklerimiz Kuzey Bulvarı gibi ana yol niteliğinde 65 metrelik bir yol geçtiği halde bu plandaki yol terkimiz %17 %19 civarında. Dolayısıyla kapanan yollardan elde ettiğimiz alanlar, aynı zamanda küçük

parçacıl yeşillerin birleştirilmesiyle elde ettiğimiz alanları büyük yeşil akslar olarak ve yaya koridorları olarak bitirmemiş olduk. Büyük ağaçların altında aile sistemi içinde yürüyüş güzergahlarında çocuklarımız okullarına gidebilecekler ya da dışarıda oyun oynayabilecekler.

Bu alt bölgeye ilişkin detaylı analiz çalışmalarımız, bunların üstünde çok durmayacağım. Yine görselimizde bulunduğu yer. Mevcuttaki dokumuz bu şekilde. 8 hektarlık alt bölgemiz. 8 hektarlık alt bölgede kendi içinde de 4 bölgeye bölüyoruz. Bunu blokların yerleştiği kısım olarak görebiliriz. Planı varsa oradan da tekrar göreceğiz. Yine analizlerimiz ticaret kullanımları, konut kullanımları, kat adetleri ile ilgili analizler. İmar planımızdaki görünüş şekli de bu olacak. Kahverengi lekelerimiz konut kısmı, yeşil sistem de yaya aksı ve park alanlarımız. Burada bahçe duvarlarımız olmuyor. Bahçe duvarları olmayan bir sistemde. Çünkü az önce de bahsettiğim bitişik nizamdan gelen küçük parsel büyüklükleri de olan bir bölge. Nüfus hesapları, bunların hiçbirine girmiyorum. Zamanımız olmadığı için.

(Video içerik sesi)

Nazlı YAZGAN: Görselleri ve çalışmalarımızı video şeklinde göstermiş olduk. Ben sizinle birlikte görev alan tüm arkadaşlarıma, ekip arkadaşlarıma teşekkür ediyorum. Öncelikle bu hayalin peşinden birlikte koştuğumuz için. Görsellerde de görüldüğü gibi yeşil sisteme, yeşil ağaçlara çok önem veriyoruz. Burada süs ağaçları yerine ben bunu burada herkesin içinde de paylaşmak istiyorum. Çünkü bu konuyla da ilgili çok çalışma yapmış olduk. Yüksek lisansımda peyzaj planlama üzerine. Boyu büyüyen, yöreye uygun, silüet etkisi oluşturabilecek kurakçıl uzun ömürlü bitkileri tercih ederim diye anons etmek istiyorum. Kentlerin geleceği yeşilde bence. Teşekkür ederim.

Doç. Dr. Ersan KOÇ: Çok kıymetli emekler. Bu emeklerin bir araya geldiği ortam olarak da dün özel bir oturum da vardı. Ve Nazlı Başkanımızın koordine ettiği Bursa Planlama Ajansı. Ben bu noktada belki Nazım Bey'e doğru da uzatarak şunu yapacağım. Bir yorum rica edeceğim Nazlı başkanımdan. Planlama ajanslarında kentsel tasarıma dair daha fazla fikir derlemenin ve çağırmanın da aslında algoritması çıkmış oluyor. Ben şu an tabloya hızlı bir şekilde baktığımda planlama alanı hemen hemen 40 katına park alanı çıkıyor bu tür yaklaşımlarla. Ama kentsel tasarımın ne olduğunu derslerimizde sohbet ederken şu argümanı ben kıymetli buluyorum. Büyük ölçekli mimarlık gibi de yaklaşmamak gerekiyor. Küçük ölçekli planlama gibi de yaklaşmamak gerekiyor. Bu noktada farklı fikirleri böyle bir araya

gelmelerle yansıtabiliyoruz diyerek; burada Bursa Planlama Ajansı'nın belki işlevini bu ürünlerin ortaya çıkarılmasında nasıl çalıştığını paylaşmak isteyebilirsiniz.

Çünkü Nazlı Hanım'ın kariyerinde belki de en karmaşık noktalardan bir tanesi Bursa Planlama Ajansı işte 40 bürokrat, 40 hoca, işte belki yüzlerce farklı bürokratın sürekli ziyaret ettiği, ağırlandığı, fikirlerinin değerlendiği bir ortam. Belki bir kentsel tasarım üretme modeli olarak ajanslarla ilgili ortamı paylaşırsanız meslektaşlarımıza kıymetli olur gibi geldi.

Nazlı YAZGAN: Biz ajanslarla toplantı yapıyoruz. Geçtiğimiz günlerde İstanbul Planlama Ajansı bünyesinde bütün ajansların toplandığı bir toplantıda neredeyiz diye konuştuk. Biz Bursa'nın ihtiyacı doğrultusunda mekansal planlara yöneldik. Az önce söylediğimiz çerçevede deprem riski var. Bazı kronik sorunlarımız var, ulaşım gibi, çevre gibi. Onları çözmek için ağırlık mekansal planlamalarda oldu. 100.000'liğimiz yoktu. Çevre düzeni planıyla başladık ve kentsel tasarımda arge çalışması gibi yaptık. Çünkü bugüne kadar yapılmış çalışmaları ele alıp ortaya çıkarttık.

Diğer planlama ajanslarının ihtiyaçları doğrultusunda şekillendiğini düşünüyorum. Onlar da kendi ihtiyaçlarına göre kimisi istatistik çalışmalarda, kimisi raporlamalarda, kimisi uzlaştırmalarda. İhtiyaca göre yöneliş sergiliyor diye düşünüyorum. Ama bizim Bursa Plan olarak mekansal plan çalışmalarımızın bitmeyeceğini düşünüyorum. Bu anlamda destekleriniz için de teşekkür ederim.

Doç. Dr. Ersan KOÇ: Emeklerinize sağlık. Tam buradan bağlamaya çalıştım aslında. Mehmet arkadaşımızın deneyiminin çok büyük kısmı kendisi de özetle yarışmalar üzerine biçimlendi. Belki oradaki deneyimlerinizde bir plancı olarak peyzaj pratiği olan bir plancı olarak farklı ekiplerle karşılaştıkça onun nasıl bir sinerjiye dönüştürülebileceği ve farklı örneklerde uygulamaya dönmeyebilir. Ama uygulamaya dönenler olduysa, yani yarışma ortamı böyle çekişme gibi mi biçimleniyor, yoksa böyle bir uzlaşma diyalog bir bilmediğimizi böyle ezoterik bilgilerle hani henüz bilmiyoruz. Ama soruyu sorduğumuz anda o bilgi ortaya çıkmaya başlıyor gibi bir süreç midir, diye deneyimlerinizden dinlemek isteriz.

Mehmet Nazım ÖZER: Türkiye'de kentsel tasarım yarışmalarının geçmişine baktığımızda, bu sürecin 1927 yılına kadar uzandığını görüyoruz. Hatta 1925'te Lörcher'le başlayan Ankara planlama döneminde, planlama ile tasarımın ayrılmaz bütünlüğü çok net bir şekilde ortadaydı. Bu nitelikli

yaklaşım ve gelenek, belirli bir kaliteyi koruyarak 2000'li yıllara kadar ulaştı.

Ancak ne yazık ki, 2011 yılında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın kurulmasıyla birlikte ülkemizde hatalı bir algı türedi: Kentsel tasarım, sanki kentsel dönüşümün bir unsuruymuş gibi görülmeye başlandı ve birlikte adlandırıldı. Son dönemlerde ne yazık ki planlama ve kentsel tasarım yaklaşımları, tamamen kentsel dönüşümün bir aracına dönüştürüldü.

Oysa dünyadaki örneklere baktığımızda kentsel tasarım; makro ölçekten mikro ölçeğe kadar kentin her kademedeki sorunlarına çözüm arayan geniş bir disiplindir. Türkiye'de ise "1/1000 ölçek, kentsel tasarımın proje ölçeğidir" şeklinde dar bir yanılgı dönüştü. Bakın, bir kentin siluetini doğru kurgulamak istiyorsanız 1/1000 ölçekte çözüm üretmeniz yeterli olmaz; 1/100.000 ölçekten, hatta bütüncül bir coğrafyadan bu çözümü üretmeye başlarsınız. Özellikle 2011 sonrasında, kentsel dönüşüm odaklı yapılan tasarımların içerik ve nitelik olarak iyice sığlaştığını ve adeta basit bir vaziyet planına indirgendiğini daha fazla görmeye başladık.

Bunun en somut örneğini İstanbul'da yaşadık: Tarihi Yarımada'da yükselen ve uzaklığı 10 kilometre olan o 9-14 kule projesi tarihi yarımada silueti nasıl olumsuz etkilediğini, ancak kule inşaatı bittikten sonra fark edebildik. İşte bu durum, tasarımı dar ölçeklere hapsetmeye çalışan anlayışın doğrudan bir sonucudur.

2018 yılında Bakanlık bünyesinde çalışırken; "Belediyeler kentsel tasarımdan ne anlıyor? Projeleri nasıl yürütüyorlar ve uygulamada ne tür sorunlarla karşılaşıyorlar?" sorularına yanıt aradığımız bir anket çalışması başlattık. Amacımız, ulusal bir kentsel tasarım politikasının altlığını oluşturabilmekti. Bu çalışmayı daha sonra Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nin Kentsel Tasarım Sempozyumu'nda bildiri olarak sunduk ve e-kitap olarak yayımlandı; dileyen herkes internet ortamından erişebilir. Bu araştırmanın sonucunda gördük ki kentsel tasarım üzerinde Kavramsal Uzlaşısızlık ve Mevzuat Eksikliği ve Bürokratik Kaygı ön plandaydı. Kavramsal Uzlaşısızlık, İşin uygulama kısmında olanlar kentsel tasarımın tanımında uzlaşamıyor, kavramı netleştiremiyor; hatta kavramı ilk kez duyanlar bile vardı. Mevzuat Eksikliği ve Bürokratik Kaygı, Kentsel tasarım sürecinin uygulamasının mevzuattaki yeri, imar planı gibi net değildir ve bu durum teknik elemanlar ile bürokratlar üzerinde ciddi bir tanımsızlık ortamı yaratmaktadır. Bizzat kamuda çalışırken benim de yaşadığım temel sorun şuydu: "Sürecin yürütülmesinin ardından dava konusu olması hâlinde bunu

nasıl savunabiliriz?" Sürecin legal dayanaklarını ve uygulama araçlarını net olarak tanımlayamadığımız için kentsel tasarım projeleri ne yazık ki çoğunlukla uygulanamıyor ya da uygulama cesareti gösterilemiyor.

Tüm bu engellere rağmen kentsel tasarım yarışmaları, meslek alanım için hem üretmek hem de mesleğimi geliştirmek açısından çok önemli deneyimler ve açılımlar sağlamaya devam ediyor.

En son katıldığımız Hopa Belediyesi Kentsel Tasarım Yarışması tecrübesini buna güzel bir örnek olarak paylaşmak isterim. Karadeniz kıyısında bir kıyı yerleşimi olan Hopa'da temel meselemiz; kentin kıyısından geçen karayolunu aşarak kıyıyı kentle ve kamusal mekânla nasıl bütünleştirebiliriz, kentin geleceğiyle ilgili bir tasarım stratejisi üretebilir miyiz sorularıydı. Yarışmada bir ödül alamadık ama mesleki anlamda kentin geleceğine dair inanılmaz bir uygulama deneyimi kazandık.

2020 yılında ise Haliç Kıyıları Yarışması'nda Eminönü bölgesi için hazırladığımız projeyle birincilik ödülünü kazandık ve şanslıyız ki bu projenin uygulamasını da gerçekleştirdik. Bu yarışmada temel meselemiz; kentlinin kıyıya kesintisiz ulaşabilmesi için Ragıp Gümüşpala Caddesi'ni ve tramvay hattını güvenle aşmasını sağlayacak bir kentsel tasarım çözümü üretmekti.

Projemiz birinci olduktan sonra, uygulamanın hayata geçirilmesi sürecinde sayısız toplantı yaptık; tartıştık, çözüm önerileri geliştirdik ve nihayetinde uzlaştık. Belki salonda bulunan Utku Başkanımız da o toplantıları hatırlayacaktır. Bu süreçte benim için en kıymetli konu; tasarım meselelerini ve çözümlerini netleştirirken, birtakım kalıplaşmış önyargıları kentsel tasarım disiplininin kendi iç dinamikleri ve bilimsel bilgisi çerçevesinde kırabilmek oldu. Haliç deneyimi, kentsel tasarımın bilimsel bir tartışma zemininde yürütülmesinin ne kadar hayati olduğunu bana bir kez daha gösterdi.

Biz yarışmalara genellikle üç temel meslek disipliniyle —şehir plancısı, mimar ve peyzaj mimarı— birlikte katılıyoruz. Meslek ortamında hep şu soru sorulur: "Sınırlar nerede başlıyor, hangi meslek önce gelir?" Hatta yarışma ekiplerinin çoğunda şöyle klasik bir ezber vardır: "Şehir plancısı üst ölçekten baksın; kente, bölgeye, ulaşım ağlarına ve sosyoekonomik yapıya odaklansın; gerisine karışmasın."

Ben içinde yer aldığım ekiplerde bu katı yaklaşımı kırmaya özen

gösteriyorum. Çünkü biz sürece en başından itibaren hep birlikte başlıyoruz; kenti ve yarışma alanını yan yana analiz ediyoruz. Böyle olunca, bazen üst ölçekte en güçlü fikri ya da söylemi bir peyzaj mimarı veya mimar geliştirebiliyor; bazen de bir şehir plancısı alt ölçekte ezber bozan bir tasarım fikri sunabiliyor. Fikirlerin ana kurgusu netleştikten sonra ise elbette her meslek disiplini kendi uzmanlığının gerektirdiği teknik içerik ve kalitede detayları hazırlıyor.

Tabii farklı fikirlerin çatışması ve olgunlaşması ciddi bir müzakere süreci gerektiriyor. Bu tartışmalarda sesim biraz yüksek çıktığı ve heyecanlandığım için dışarıdan bakıldığında bazen kavga ediyormuşuz gibi algılanabiliyor. Oysa yaptığımız şey tam olarak; fikirleri kendi iç dinamiklerinde en doğru tasarım diline kavuşturmak için ortak akılla üretmek.

Geçmişteki planlama anlayışına baktığımızda, örneğin "Jansen Planı" derdik; yani tek bir kişinin imzasını taşıyan bireysel tasarımlar öne çıkardı. Bugün ise artık "Bursa 2050 Planı" diyoruz; yani arkasında kolektif bir aklın ve birlikte üretme kültürünün olduğu süreçlerden bahsediyoruz.

Bakanlıkta görev yaptığım yıllarda ne yazık ki projelerde hep niceliksel büyüklükler ön plandaydı: "Dünyanın en büyük projesi", "en büyük parkı" gibi iddialar... Son dönemde ülkemizde 500'e yakın Millet Bahçesi hayata geçirildi. Ancak bu devasa üretim sürecinden ne yazık ki mesleki anlamda niteliksel bir açılım ya da vizyoner bir katkı elde edemedik.

İşin en acı tarafı, inşa edilen bu 500 bahçeden yalnızca biri —Talas Millet Bahçesi— yarışma yoluyla tasarlandı. Bugün geldiğimiz noktada, yarışmaların yenilikçi ve yönlendirici fikirlerin tartışıldığı o lokomotif işlevini Millet Bahçeleri özelinde ne yazık ki kurgulayamadık. Ortaya çıkan az sayıdaki fikri de meslek ortamında yeterince tartışamadık.

Şimdi bu salondaki arkadaşlarıma sorsam: Bir yıl önce sonuçlanan Bursa Hanlar Bölgesi Çarşıbaşı Kentsel Tasarım Proje Yarışması'ndan haberdar olan var mı? Şöyle bir bakıyorum... Evet, bir, iki, üç, dört, beş, altı, yedi kişi... Aslında salona göre oldukça iyi bir sayı. Düşünün; bir kentin tarihi merkez parçası için 40 farklı kentsel tasarım projesi üretiliyor. Masada 40 farklı vizyon, 40 farklı gelecek senaryosu var. Ama biz bu fikirleri ne yazık ki yeterince tartışamıyoruz. Hep tek bir şeye odaklanıyoruz: "Yarışmayı yapalım, hemen uygulayalım."

Oysa sormamız gereken temel soru şu: Kentsel tasarım yarışmaları sadece

hemen uygulanmak için mi yapılır, yoksa mesleğin yenilikçi kavramlarını ve kent politikalarına yeni açılımlar sunmak için mi?

Buna örnek olara, İzmir'de "Kentsel ve Ekolojik Omurga Olarak Meles Çayı" yarışmasını gösterebilirim. Yarışmada sunduğumuz proje 1. Mansiyon ödülü kazandı, bana şunu öğretti: Bir kentin doğal ve ekolojik değerini, iklim krizi çağında kentle nasıl bütünleştirip koruyabiliriz? Pandemi dönemine denk gelen bu süreçte elde edilen değerli bulguları ve çözüm önerilerini diğer kentlere ilham verecek şekilde ne yazık ki yeterince tartışılamadı; ancak en azından bu birikimi bir makale çalışmasına dönüştürerek literatüre kazandırdık.

Aslında tüm bu süreçleri bizzat yaşamak, sahada deneyimlemek gerekiyor; projelere yalnızca "uygulandı" ya da "uygulanmadı" gibi sığ bir pencereden bakmamalıyız.

Ben Antalyalıyım. Antalya'da 1991 yılında açılan "Antalya Kent Merkezi İçinde Kaleiçi Kapısı ve Çevresi Kentsel Tasarım Yarışması", Türkiye şehircilik tarihi ve mesleki birikimimiz açısından son derece kritik bir eşiktir. Bu yarışmanın ortaya koyduğu kent kimliği, kent kültürü ve nitelikli tasarım kavramları; hem akademide hem de uygulama sahasında çok derin tartışmalar yarattı, hatta o dönem Mimarlık dergisinde özel dosya konusu oldu. Benim yüksek lisans tez konumu belirleyen de işte bu verimli tartışma ortamıydı.

O dönem Kale Kapısı'nın yanı sıra Otogar, Dönerciler Çarşısı ve Doğu Garajı gibi üç farklı odak için daha yarışmalar düzenlendi. Baktığınızda, 1991'deki o Kale Kapısı projesinin 2025'e geldiğimiz bugün bile hâlâ parça parça, kentin yaşayan dokusuyla bütünleşerek hayata geçirilebildiğini görüyoruz.

Bu durum bize çok temel bir gerçeği öğretiyor: Bir kentsel tasarım projesinin uygulama sürecinin 20-30 yıla yayılabileceğini öngörmek ve tasarımı buna göre kademelendirmek, etaplamak gerekir.

Bu durm yurt dışındaki, özellikle Almanya'daki yarışma süreçlerini de gözlemlenebiliyor. Sabahki oturumda da detaylarını aktardığım Hamburg HafenCity örneği buna harika bir örnektir. Eski bir liman bölgesini kentsel alana dönüştüren bu devasa projenin master plan yarışma sürecini 1990'larda başlattılar ve uygulamanın tamamen bitişi için 2030 yılını hedeflediler. 2016'da yerinde inceleme şansı bulduğum HafenCity'de

muazzam bir kademeli yarışma kültürünün mekansallaştığı bir örnektir. Önce büyük bir master plan yarışması, ardından 10 alt bölge için kentsel tasarım yarışmaları, açık alanlar için peyzaj yarışması ve süreç boyunca özel veya kamu yapılarını kapsayan 200'e yakın mimari yarışma.

Avrupa'da bir dönüşüm ya da tasarım süreci başladığında, istisnasız bütün paydaşlar masadadır. Süreç mutabakatla ve ortak akılla yürütülür. Bizde ise ne yazık ki tam aksi bir acelecilik hâkim. 2012 yılında Bursa Yıldırım'da 500 hektarlık, İzmir'de ise 490 hektarlık iki devasa kentsel dönüşüm alanı ilan edilmişti. Biz dünya örneklerini göstererek bu alanlar için ulusal veya davetli bir master plan yarışması açılmasını önerdik. Ancak "Yarışma süreci 1 yılı bulur, kentsel dönüşüm gecikir, biz 6 ayda inşaata başlamalıyız" denilerek bu önerimiz kabul görmedi. Peki ne oldu? Aradan 15 yıl geçti ve o dönüşüm alanlarının ne yazık ki %10'u bile tamamlanamadı! Eğer o yarışmalar yapılsaydı, belki de ülkemizdeki kentsel dönüşüm mantığı için yepyeni kavramlar, vizyoner yaklaşımlar ve ezber bozan çözümler üretebilecektik; bu tarihi fırsatı kaçırdık.

Kenti tanımak, o kentin geleceğini sivil ve katılımcı bir ortamda müzakere etmek bu yüzden çok kıymetli. Şu an Bursa'da Setbaşı-Yeşil-Emirsultan Tarihi Aksı için yeni fikirlerin arandığı bir yarışma yürütülüyor. Nazlı Başkanımızın da ifade ettiği gibi, o tarihi dokunun içinde gezerken mevcut yol standartlarının ve geometrisinin ne kadar yetersiz olduğunu görüyorsunuz. Buraları düzenlemek gerçekten oldukça zor ve hassas bir süreç.

Ancak Türkiye'de kentsel tasarım yarışmalarından beklentimiz galiba biraz fazla yüksek. Bir kentsel tasarım projesine taşıyamayacağı kadar büyük yükler yüklüyoruz: "Bu projeyle kentin şu kronik sorunu da çözülsün, bu problemi de hallolsun..." Bursa'nın ulaşım sorunu 50 yıldır çözülememişse, bunu tek başına Yeşil Türbe yarışmasıyla ya da bir tasarım projesiyle nasıl çözebilirsiniz? Başarılı süreçler için tasarıma ve yarışmalara yüklediğimiz beklentileri doğru tanımlamak zorundayız.

Bir diğer önemli husus da şu: İster yarışma isterse doğrudan proje elde etme süreci olsun, tasarım fikirlerini bilimsel bir zeminde tartışmadığımızda bu süreç maalesef kısır bir çatışmaya dönüşüyor. Fikirler kişisel beğenilere, yani "bana göre" ya da "sana göre" sığlığında tartışılıyor; evrensel tasarım kriterlerine ve bilimsel temellere dayandırılamıyor.

Yaklaşık 30 yıllık yarışma deneyimimde, katıldığım her iki yarışmadan

birinde ödül alma mutluluğunu yaşadım. Yarışmalar bana maddi ve manevi anlamda çok şey kazandırdı. Ama benim için en büyük kazanımı; farklı yaklaşımları araştırma, deneyimleme ve özgürce çözüm üretebilme fırsatı sunması oldu. Yenilikçi modellerle yepyeni bir alana özgün fikirler geliştirmek, mesleki heyecanımı ve enerjimi her zaman diri tutan temel motivasyon kaynağım oldu.

Ancak kabul etmeliyiz ki; hem meslek topluluğu hem de toplum olarak Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki o heyecanı, inancı ve enerjiyi zamanla kaybettik. Bunun doğal bir sonucu olarak da planlamaya ve kentsel tasarıma olan umudumuzu zayıfladı. Gerçekten de kentsel tasarım projelerini hayata geçirmek son derece zorlu bir süreç. Nazlı Başkanımızın da vurguladığı gibi; kentsel tasarım çok paydaşlı, kentlilerin beklentilerinin son derece çeşitli olduğu, mesleki denetimin zor, uygulama süreçlerinin ise uzun ve yıpratıcı ilerlediği bir alan.

Fakat tüm bu zorluklara rağmen kentsel tasarımın çok güçlü bir potansiyeli ve umudu var: Büyük kentsel dönüşümlere ya da devasa projelere boğulmadan; mikro tasarım yaklaşımıyla, ölçek olarak küçük ama etkisi büyük dokunuşlarla kenti bu potansiyelle buluşturabiliriz. Bir sokağın tabelalarının nitelikli biçimde düzenlenmesi, mahalle ölçeğindeki küçük bir parkın tasarlanması, yaya bölgelerinin iyileştirilmesi ya da doğru bir ağaçlandırma hamlesi... Kentlilerin, bu tür mikro uygulamalar sayesinde kentsel tasarımın günlük yaşam kalitelerini nasıl doğrudan ve hızla yükselttiğini çok daha kısa sürede hissedeceklerine inanıyorum.

Doç. Dr. Ersan KOÇ: Kısa bir yorumla belki eğer tamamladıysak tabii Uğur Bey'e geçebiliriz. Ben şöyle bir unsur eklemek istiyorum. Bursa'da görev yaptığımız için mesela ajansın danışma kurulu gibi daha işlevli ve gerçek zamanına yakın, sık sık toplanan fikir bir araya girişleri çok kıymetli ama burada sanırım kültürel olarak henüz kendimizi değiştiremediğimiz yer şu oluyor. Çoğu yönetici kendisini kurum zannedebiliyor. Yani bu bir sanrısal bir hata olabiliyor. Yüklenen tanımlanan sorumluluklar da bu yükü oluşturabiliyor. Kurumsal olarak bir araya gelme, farklı fikirleri dinleme ve diyalektik, felsefi olarak ve diyalektik becerileriyle bunu yönetme bence çıkış noktası gibi. Onu yaşadığınızı hissettim ben yarışmalarda. Çünkü biz bir şeyi isteyebiliriz. Kendi mesleğimizin yankı odasını üretemeyiz biz. Biz her şeyi çok iyi bilmiyoruz çünkü. Çünkü iştigal ettiğimiz saha insanlarla alakalı, doğayla alakalı, çevreyle alakalı. Bu kelimeler sadece bizim değil zaten. O kişilere ait. Belki kırılma noktası o olabilir. Yani kurumsallaşamama noktası. Yani kişilerin kendisini kurum zannetmesi.

Belki o orada şey yapabiliriz.

Mehmet Nazım ÖZER: Kamu görevinde bulunduğum yıllarda, eleştirdiğim projelere zaman zaman sırf farklı olma nedeniyle karşı çıktığım yönünde yanlış bir algı oluşmuştu. Oysa konuşmam boyunca da vurgulamaya çalıştığım gibi; her projeyi yalnızca mesleğin, şehircilik ilkelerinin ve disiplininin gerekliliklerine olan inancımla savundum ya da eleştirdim. Elbette insanız; bu değerlendirmelerinin bir kısmında eksik veya yanlış düşündüğüm noktalar da olmuş olabilir. Fakat kamudaki mesleki hayatım boyunca beni en çok zorlayan ve yoran şey; kente dair çözümlerin ortak akılla tartışılmak yerine, tartışmaya kapalı tek bir çözümün dikte edilmeye çalışılmasıydı.

Doç. Dr. Ersan KOÇ: Çözüm şurada gibi, hissettim kastınızı. Hepimizin her gün yaşadığı şeyler; ortak noktada buluşmak istiyorsak ortak kavramlar kullanmak zorundayız. Yani 1. tekil şahıstan ortak bir şey çıkmayacağı gibi. Yani ben böyle düşündüğüm için bu olmalı gibi. Burada esprili bir nokta var. Yarışma ortamlarında gerçek bir bağlamla farklı fikirlerin bir araya geldiği noktada da ortak olan bir yerde durup o insanları kendisine doğru çekmeli diye düşünüyorum.

Mehmet Nazım ÖZER: Evet, kabul etmek gerekir ki kentin o karmaşık yapısı içinde bir kent mekânını doğru okumak ve çözümlemek gerçekten çok zor bir süreç. İnsan bazen ister istemez kendi kendine soruyor: "Acaba yanlış mı düşünüyorum, doğru mu yaklaşıyorum, burası nasıl daha nitelikli çözümlenebilir?" İşte bu sorulara yanıt ararken, ufkumuzu açacak yeni vizyonlara, küresel bilgiye ve farklı bakış açılarına ihtiyaç duyuyoruz. Yarışma süreçlerinin en güzel yanı da bu: Tasarım alanı özelinde dünyadaki güncel tartışmalar, yeni kavramlar ve geliştirilen özgün çözümler neler? Tüm bunları araştırarak hem mesleki birikimimizi hem de tasarım anlayışımızı sürekli geliştirmeye çalışıyoruz.

Elde edilen birikimleri de geçen yıl Dünya Şehircilik Günü'nde değerli Feridun Duyguluer Hocamla birlikte; "Kentsel dönüşümde ezberlerin dışına çıkıp nasıl farklı ve yenilikçi araçlar tanımlayabiliriz?" sorusu üzerine kafa yorduk ve yeni yaklaşımları ortaya koymaya çalıştık. Hatta bu yaklaşımı farklı platformlarda da denemeye çalıştık. Elbette meslek ortamında fikirler uyuşmadığında zaman zaman gerilimler yaşanabiliyor; ancak bizim amacımız hiçbir zaman bir çatışma yaratmak olmadı, tek derdimiz mesleki açılımlar sağlayabilmekti.

Az önce bahsettiğim 500 hektarlık kentsel dönüşüm alanları, dünya ölçeğinde değerlendirildiğinde sıfırdan yeni bir şehir kurmak anlamına geliyor. Bugün dünyada 200 hektar ve üzerindeki alanlar artık yeni bir mahalle, hatta bütüncül bir kent kurgusu olarak ele alınıyor.

Biz bu ölçeği deneyimlemek adına Moğolistan'da açılan "Yeni Karakurum" (New Kharkhorum) Uluslararası Kent Planlama Yarışması'nda deneyimlemeye çalıştık. Toplam nüfusu 6 milyon civarında olan Moğolistan'da, o uçsuz bucaksız coğrafyanın ortasında 1 milyon kişilik yepyeni bir başkent kurulmak isteniyor. Böyle bir projenin şehircilik argümanları neler olmalı? Üst ölçekli kararlardan alt ölçekli tasarım detaylarına kadar bu vizyon nasıl kurgulanır? Yarışmanın temel soruları bunlardı ve bizim için gerçekten olağanüstü bir küresel tecrübe oldu.

Yine Viyana'da katıldığımız bir yarışmada çok etkileyici bir yöntemle karşılaştık. Yarışma dokümanlarında gürültü haritalarından iklim verilerine kadar bir analiz seti sunulmuş, hatta bu verilere göre simüle edilmiş örnek bir kütle tasarımı dahi eklenmişti. Bence kentsel tasarım yarışmalarının en değerli yanı tam olarak budur: Çoklu veriyle, bilimsel bir altlıkla tasarıma farklı çözüm alternatifleri aramak. Yarışma sürecinde ortaya konan her bir proje, biz meslek insanları için adeta kolektif bir öğrenme ortamı oluşturuyor.

Son olarak, kamuoyunda ya da idarelerde bazen yarışma ödüllerinin toplam tutarı çok yüksekmiş gibi algılanabiliyor. Oysa tek bir yarışmaya ortalama 30 ekibin katıldığını; 100-150 nitelikli meslek insanının en az 2 ay boyunca yoğun bir emek verdiğini düşündüğünüzde, bu tutarların ortaya konan devasa beyin gücü ve nitelikli emek karşısında hiç de fazla olmadığını çok net görebiliriz. Dinlediğiniz için hepinize çok teşekkür ederim.

Doç. Dr. Ersan KOÇ: Çok kıymetli açılımlar oldu. Bu noktada ben de Uğur Bey'den, Uğur Bayrak'tan belki esprili bir soruyla yönlendirebilirim. Serbest şehir plancıları serbest mi?. Yani mesleğinizi uygulamaya başladınız. Dışarıdaki sohbetimizde de belki bunu açmışımdır.

Mesleğinizi uygulamaya başladığınız dönemden itibaren öğrendiklerimizle farklı planlama bölgeleri büyüklüklerinde yansıtmaya çalışırken böyle sınırlarımız neler oldu diye bir geniş bir esprili başlangıçta bir soru sorsam, deneyimizi misafirlerimizle paylaşsanız.

Uğur BAYRAK: Ben de şöyle söyleyeyim. Bir serbest şehir plancısı hiçbir

zaman için serbest değil. Öyle bir şey yok. Onu da şuradan bağlamak isterim. sadece serbest şehir plancıları için değil, tüm şehir plancıları için önemli bir husus aktarmak istiyorum. Özellikle genç arkadaşlarımız için önemli bir nokta. Biz şehir plancılarının bu mesleğe ilk adımımızı attığımızdan itibaren bütün mesleki yaşamımız aslında bir mücadele üzerine geçiyor. Ben bir şehir plancısının mesleki hayatı boyunca hiçbir zaman stabil bir grafiği olduğunu düşünmüyorum. Bu grafik sürekli inişler, çıkışlar, yükselişler, düşüşler falan bunlarla geçiyor. O yüzden de bir şehir plancısının mesleğine başladığı zaman temel 3 tane kavramı olması gerektiğini düşünüyorum. Bunlardan bir tanesi dirençlilik. Tıpkı şimdi afetlere karşı dirençli kentler oluşturmaya çalıştığımız gibi, biz de aslında mesleki hayatımız boyunca depremler yaşıyoruz, yangınlar yaşıyoruz, felaketler yaşıyoruz..

O yüzden bu tür konularla ilgili yaşadığımız şeylerde mücadeleyi bırakmayıp, tıpkı kurmak istediğimiz kentler gibi dirençli olmamız gerektiğini düşünüyorum. Birincisi bu. Bununla ilgili ileride başka şeylerde anlatacağım.

İkincisi muhakkak ki bunu zaten üniversiteden itibaren öğreniyoruz. Şehir plancısı olarak kamuda da çalışsak, akademide de çalışsak, serbest şehir plancısı olarak da çalışsak uymamız gereken mesleki etik ve değerlerimiz var. Bu değerlerimizi her zaman için korumamız gerektiğinibütün iş kalemlerimize de bu şekilde bakmamız gerektiğini düşünüyorum.

Üçüncüsü de, kolektif düşünebilmeyi öğrenmemiz lazım. Yani biz hiçbir zaman için bireysel bir alan için bir şey tasarlamıyoruz. Biz aslında yaptığımız her şeyi, bütün tasarımları, plan notlarını, hepsini toplum yararı için yapıyoruz. Bir toplumun iyiliği için, toplumun önceliği için yapıyoruz. O yüzden de hayatımızda da temel olarak bu üç kavramı şekillendirmenin doğru olacağını düşünüyorum. Tam da mesleki ilke ve etik değerler demişken özellikle ben de, mesleki değerlerimizi korumak için verdiği mücadeleler sonucu tutsak edilen meslektaşımız Tayfun Kahraman'a selam söylemek istiyorum. Buradan tabii bizi duymuyorlar ama; sevgili arkadaşımız Tayfun Kahraman'la birlikte başlayan ve şimdi birçok arkadaşımızın haksız yere özgürlüklerinden alındığı bir süreçte onlara mesleki olarak baktığım zaman; bu arkadaşlarımızın hepsi mesleki ilke ve esaslarını benimsedikleri için, toplumun yararını önceledikleri için bu haksızlıklara maruz kaldılar. Ama, böyle bir tutsaklık süreninin olmasına rağmen onların dirençleri bence mesleki olarak hepimize önemli bir şeyler kazandırıyor. Ben o yüzden şu açıdan mutluyum. Onların o direncini görebildiğim için mutluyum ama tabii ki bir an önce özgürlüklerine kavuşmalarını, eskisi gibi bu salonlarda

birlikte olmayı da çok istiyorum.

Kendi mesleki deneyimimden biraz bahsedeyim. Bir tanesi üniversite yıllarında ki öğrencilikmücadelemden bahsedeyim. Daha sonra da mesleki hayatımdan bahsedeyim. Yani sürekli karşımıza engeller çıkıyor dedim ya. Ben üniversitedeyken bir üniversite bursu alıyordum Dokuz Eylül Üniversitesinden. Son yılımda üniversiteden aldığım bursum arkadaşlarıma yatmasına rağmen benim bursum kesilmiş. Böyle birşey beklemiyordum ve tabiki şaşkınlıkla "niye bu burs kesilmiş acaba?" dedim. Ama ben yasaları, yönetmelikleri öğrenci yönergesini falan okurdum. Yani nedir bu yönerge? Haklarımız nedir diye hep böyle öğrenciliğimden beri okuduğum şeylerdi. Okuduğum öğrenci bursu yönergesine göre de biliyorumdum ki üç tane dersten kalırsam bursum kesilecekti. Ama benim iki dersim zayıf gelmişti. O yüzden bursumun kesildiğine şaşırdım. Fakültenin öğrenci işlerine gittim. Beni rektörlüğün öğrenci işlerine gönderdiler.. Orada da "senin dört tane dersin zayıf" dediler. Olamaz, "benim 2 dersim zayıf" dedim. Fakültemin öğrenci işler hata yapmış. Yanlışlıkla, geçtiğim 1 dersi de kaldım olarak işaretlemişler. Bunun üzerine Rektörlük öğrenci işleri de seçmeli ders alıp katılmadığım bir dersi de zayof olarak göstermiş. Halbuki seçmeli dersler krediden sayılmadığı için bu bursa bir etkisi yoktu. Bunu da yine öğrenci burs yönergesinde okumuştum.. Fakat bu sürede de diğer arkadaşlarım bursaların 3. ödemesini almaya başlamışlardı. Sekreter hanıma dedim ki: "Bu düzelecek herhâlde." Rektörlük Öğrenci işleri sekreteri de "Tabii düzelecek." dedi. "Ne zaman alırım bursu?" diye sordum. "Bu ayk yatırılacak bursu yakında yapılacak ödeme de alırsın ama bundan öncekileri alamazsın." dedi. Dedim ki: "Benim bir hatam yok. Hata sizin. Sizden kaynaklı bir hata. O yüzden sizin hatanız yüzünden yatmayan 3 adet bursumu da yatırmanız gerekiyor." Fakat sekreter beni dinlemedi ve . "Olmaz böyle şey." dedi. Sonra koridora baktım ve karşıdaki kapıda "Daire başkanı" yazıyor. Dedim ki: "Ben daire başkanıyla görüşmek istiyorum." Önce izin vermek istemedi ama ben ısrar edince daire başkanının yanına girdim. Daire başkanının belki 100 m2 kocaman bir odası vardı. Odasının içinde deri koltuklar falan son derece lüks bir odaydı. Bana "Sorunun nedir?" dedi. . bende "Böyle böyle bir sorunum var." diye kendisine anlattım. "Yapacak bir şey yok." dedi. "Alırsın bir tane bursunu." dedi. "Geçmişe yönelik ödeme yapmayız dedi.

Dedim ki, "Sorun şu; burada benden kaynaklanan bir hata yok ve sonuçta burada bir sistem olması lazım. Herhalde siz bunu düzeltebilirsiniz. Ama şimdi bununla uğraşmak istemediğiniz için bunu yapmıyorsunuz." O da bana "Yok bir şey olmaz." falan dedi böyle. "Geçmiş bursların yatmaz."

dedi. Sonra " peki o halde ben rektör ile görüşmeye gidiyorum dedim. "Hatta o da dinlemezse cumhurbaşkanı ile bile görüşmek için uğraşırım. Çünkü sizin hatanız var ve hatanızı örtmek için benim bursumu yatırmıyorsunuz" dedim. Ben böyle deyince, daire başkanı da "Gel sen buraya." dedi. Sonra "Otur buraya." dedi. "Çay içer misin?" dedi. Başladı ilgi göstermeye. Sonra sekreter hanımı çağırdı. Ona sordu: "Niye böyle bir şey oldu?" Bilmiyorum efendim arkadaşlar yanlış girmişler evrakları dedi. Daire başkanı da, sekretere "Bunu hemen halledin, haber verin bana bekliyorum." dedi. Sonra benimle sohbet etmeye başladı. "Nerelisin? Nereden geldin?" falan diye. 10 dakika sonra dedi ki: "Bak sorunun çözüldü." dedi. Sonra bana döndü ve " sen de hemen hiddetleniyorsun" dedi. Dedim ki: "Ben onu yapmasaydım benim bu iki bursum gitmişti. Ben öğrenci için size önemsiz gelen o 2-3 aylık burs benim için çok önemli bir şey."

Neyse tamam 1 ay içinde bütün bursların yatar diyerek beni gönderdiler. iki gün sonra bütün burslarımı yatırdılar. 21 yaşındaydım ve kendi kendime dedim ki "herhalde bu meslek hayatı boyunca da sürekli olarak böyle şeylere maruz kalabilirim." Daha sonra gerçekten meslek hayatında da bir çok kez zorluk yaşadım. Meslek hayatımda da başıma böyle bir şey geldi. Bir yerden bir ihale vardı. Kamu ihalesi. Ben bu arada mesleki hayatımın çoğunda kamuyla çalıştım. Kamu idarelerinden revizyon imar planı veya benzer şekillerde ihale alarak iş yaptım. Özel sektörde de çalıştığım işler var ama daha azınlıktaydı.

İl özel idareden davet usulü bir ihaleye davet almıştık. Üç tane de davetli büro vardı. Yani üç meslektaşımızı çağırmışlardı. Bizim de ofis açtığımız ilk yıldı. Yani kendi ofisimizi açtığımız ve tabii çok önemli bir süreçti.. Gencim, 27 yaşındayım. Planlamada 4 yıllık başka bir büroda deneyimim vardı ama kendi işyerimizde ilk davet edildiğimiz işti.Fakat bizim büromuzun hiç olmayacak bir sebepten, bir muhasebe sebebinden dolayı elendiğimiz söylendi. Ama eleme gerekçesi yanlış bir gerekçeydi yine. Adi ortaklık denilen bir muhasebe sistemi vardı. Bizim mali müşavirimiz de bize böyle bir yöntemle iş yerimizin açılışını yapmıştı. Ama bunun planlamayla bir ilgisi yok. Neyse,dediler böyle böyle siz de elendiniz. Yine ben itiraz ettim. Dedim " Biz teknik şartnamedeki yeterliliğe uyuyoruz. Elediğiniz şey muhasebenin fatura işlemleri ile ilgili bir şey. Planlama ile ilgili değil. Şartnameler de de böyle bir eleme usulü yok." Fakat ne söylersem söyleyeyim o kurumun daire başkanını da ikna edemedim.
Sonra orada idareci olan şehir plancısı bir meslek büyüğümlekonuştum. Bana dede ki "Sen haklısın ama yapacak bir şey yok." " Dedim ki, " abi bu benim için önemli bir iş ama ondan ziyade bu sebepten elenmemiz

yönetmeliğe de aykırı, bu haksızlık." O da dedi ki Boşver, başka iş alırsın." Dedim ki, "Benim yanlışım yok. O yüzden bunun arkasından giderim ve mücadele etmek zorundayım." "Sen bilirsin." dedi. Ben işte yine daire başkanını, üsttekileri hepsine sırayla teker teker dolaşıp derdimi analttım. Bir tanesi hatta şunu dedi. "Gençsin, azimlisin, ama uğraşmana gerek yok, başka işler alırsın." Dedim ki, "Hata yapıyorsunuz." Çünkü burası kamu. Yani buradaki işlemleryasalara, yönetmeliklere göre gerçekleşmeli. Siz kendinizi bireysel olarak ben bunu iptal ettim, buna ihaleyi vermedim diye bir şey diyemezsiniz." dedim ve aradan 10 gün sonra beni tekrar aradılar. Dediler ki, "İhaleye girseydin ikinci aşaması olacaktı. İşte ne kadar fiyat verirdin? Şu kadar fiyat verirdim." dedim.

Ondan sonra o ihaleyi bizim ofise verdiler. Mesleki hayatımın ilk işine de böyle başlamış oldum. Daha sonra da serbest şehir plancısı olarak hayatımı devam ettirdim. Şehir Plancıları Odası'nda da kent mücadelelerinin içinde yer aldım.. İsterseniz zamanım varsa böyle kısacık onlardan da bahsedeyim.

Dün de burada bir forum oldu. Serbest şehircilik forumu da vardı. Aslında o forumda da konuştuk. Serbest şehir plancılarının sorunları nedir diye. Bence her meslektaşımızın sorunu var. Ama ben kısaca burada serbest şehir plancısı olduğum için bu yönde birkaç şey aktarmak istiyorum.. Bir serbest şehir plancısının, katıldığım toplantılardan da gördüğüm kadarıyla önündeki en büyük engel bakanlığın uyguladığı karne yönetmeliğidir.

Bu muhakkak ki ben tecrübenin sabit olması gerektiğine inanmamla birlikte, bu yönetmeliğin bir tecrübeyi esas aldığını düşünmüyorum. Çünkü bu yönetmelik aynı zamanda ekibi de tariflemiyor. Mesela herhangi bir şey olarak söylüyorum. Bir A grubu meslektaşımız bütün bir ili tek başına planlayabilecekken ne kadar deneyimli olursa olsun başka bir arkadaşımız 1 adet trafo tadilatını tek başına imzalayamıyor. Küçücük bir ada çizgisinin değişimini falan maalesef bir F grubu şehir plancısı tek başına imza atabilecek durumda değil. Bu yönetmelik bir ekibi tariflemiyor ve bu yönetmelik planlamanın ileriye gitmesini sağlamıyor.Üstelik karne gruplarının veriliş durumu da içler acısı, bunu da herkes biliyor. Bence bütün meslektaşlarımızın bu yönetmelikle ilgili muhakkak ki bir çözüm yolu bulmaya yönelik girişimlerde bulunması gerekiyor.

Daha sonra şunu söyleyebilirim. Son yıllarda özellikle olmuştur bu; ihale bedelleri ile ilgili ciddi sıkıntılar var. İhalelerin kamu ihalesi olduğu için KİK üzerinden yapıldığı için bir büronun olmayacak bedellere yani hiç para diyebileceğimiz çok düşük bedellere ofisinin kağıt parasını bile

çıkarmayacak bedellere ihaleler alınıyor. O yüzden bu ihalelerle ilişkili takiplerin yapılması gerektiğini düşünüyorum.

Son olarak şunu aktarayım. Başka sorunlar da var ama hem de paralel olarak konuşmuş oluruz. Ben kentsel tasarımcı değilim ama şunu görüyorum. Planlamayı biz artık iki boyutlu olarak sürdüremeyiz. Biz imar planı yapıyoruz. Ben de imar planı yapıyorum. Bir kentin imar planını yaptık. Tabii biz onu iki boyutlu olarak bırakıyoruz. İki boyutlu olarak bıraktığımız zaman hem orada hayal ettiğimizden çok farklı senaryolar canlanabiliyor Ayrıca şehir plancılarının çalışma sahaları da sadece 2 boyutlu imar planı üretim süreci ile sıkıştırılınca çok ciddi bir işsizlik açığını da kapatamıyoruz. O yüzden planlamanın içerisine yasal olarak, mevzuatta, zorunlu olarak kentsel tasarımın ve kentsel tasarıma yönelik uygulamaların girmesi gerektiğini düşünüyorum. Bu kentler için de önemlidir.

Son olarak da şunu söyleyeyim hocam. Genel Merkez Genel Kurulu'nda da zaten bir önerge vermiştik. Şimdi çok büyük bir işsizlik var. Biliyorsunuz, Türkiye'de yaklaşık herhalde her yıl 1500'e yakın öğrencimiz mezun oluyordur. Bu öğrencilerimizin maalesef ki %10'u civarındaki kısmı anca iş bulabiliyor. O yüzden bizim istihdamı geliştirmemiz lazım. Bunu geliştirmeye yönelik de politikaları üretmemiz lazım. O yüzden planlamayı da bir ekip işi olarak tanımlayıp aynı zamanda serbest şehir plancılarının bence ruhsat aşamalarına kadar içinde yer alabileceği, belki ruhsat aşamasında belirli konularda kentsel tasarım raporları gibi aşamalarında yer alabilecek bazı matbu evrakları düzenleyebilecek bürolar haline getirmemiz lazım. Böylece de bürolar bir kişinin, iki kişinin çalıştığı değil, belki 10 kişinin, 15 kişinin çalıştığı buradan da istihdam yaratıldığı ve ekibin olduğu alanlar haline gelebilir diye düşünüyorum. Teşekkür ederim.

Doç. Dr. Ersan KOÇ: Çok teşekkür ediyorum. Çok memnun olduk sizlerin anlatımlarınızdan. Sağ olun. Ben de birkaç cümleyle toplam bize verdikleri sürenin 6 dakikası kaldı. Şimdi bu çok kıymetli oldu. Benim iki katmanlı bir okumam var.

Daha sonra da soru soru cevap ve diyalog kısımlarında fuaye çok daha keyifli, çok daha doğru geliyor bana. Orada devam edebiliriz süremizi tamamlayınca. Şöyle aslında tüm sohbetlerde kendimiz olma halinin üzerine eğitimle, deneyimle böyle bir gömlek, ceket, kürk, zırh falan giydiğimiz mesleki kimliklerimiz var. Bu kimliklerin oluşmasında da birinci zorlayıcı ve motivasyon kaynağı da kendimizden farklı olanla karşılaştığımız durumlar gibi geliyor bana. Bunun açıklanması için bir akademik bir

pozisyondan bir şey deneyeceğim şimdi. Aslında iki kavram arasında sörf yaptığımız bir şeyin deneyimlerini dinledik gibi geliyor bana.

Birincisi pro asis. Pro asis tam çeviri yok. Eski dilimizde münzeviye tekabül ediyor. Kişinin kendisi olma hali, yalnız olma hali, birey olma halil. Çünkü henüz birey değil. Ama "pratik" kelimesine bağlayarak onu Fransızca dilinden çevirerek almışız. Ama kökü "praksis". Praksis de şunu söyler. Fikirlerimiz var, ilkelerimiz var, mesleki dilimiz var. Bunların hemen hemen tamamı şemsiye kavram. Yani yukarıda duruyor. Parantezi kurmamızı sağlayan kavramlar.

Bu kavramların açıklanma biçimiyle birtakım doğrularımızın adı kuram olsun. Bunu da işimizi yaparken biçimlendirirken böyle yapılsın dediğimiz anda da pratiği ortaya çıkarıyoruz. Bu pratiği ortaya çıkarırken de ikinci katman okumam ben çok kıymetli meslektaşlarımızı deneyim hacmi çok yüksek dostlarımızı ağırladığımızı hissettim. Zaten ona göre seçilmişlerdi. Şu uyarıyı yapmak isterim. Bizim kendimizin ne kadar haklı olduğunu ama "vallahi bizi dinlemiyorlar" noktasında da ne kadar böyle yalnızlaştırıldığımızı bence çok fazla merkezde tutmayalım. Onu öneririm. Bu başkanımızın, Nazlı Hanım'ın, diğer arkadaşlarımızın deneyimlerinde eminim kendi doğrularımızı kontrol de ederek farklı alanların doğrularıyla sağlıklı bir iletişim kurabildiğimizde aslında daha doğru olan bir şeyi bulduğumuzu da görüyoruz.

Bence mesleğin asıl pratiği bu. Buradan ben Uğur arkadaşımızın meslek pratiğini genişletmesine bağlamak isterim. Dünyanın hemen hemen tamamında bu meslek bir ihtiyaç meselesi. Çünkü bir açıdan bakarsak 12-15.000 yıla dayarız. Yani Göbeklitepe'den başlarız. Çünkü bir devlet mekanizmasının işleme biçimini bir planlama mesleği olarak da düşünebilirsiniz. Sonuçta binalar bir yere yapılacak, şöyle yapılacak, okullar şuraya yapılacak, para da şuraya kaydırılacak. Aslında planlama kullanılan bir zihin yapısı.

Ama bunun organize ola ola diğer mekan disiplininin de tarihi ile birlikte değil mi? Biz neyi, ne zaman, ne kadar, nereye yönlendireceğiz sorusunun cevabı. Yani biz sanırım iki boyutlu ifadenizin altını çizmek isterim, katılırım. Planlamanın meslek olarak zaman fonksiyonlu bir meslek olduğundan çıkıp kartografik bir fonksiyona dönüştüğünün biz böyle hiç buna iddia etmedik bu arada. Böyle bize de böyle öğretilmedi. Biz de böyle konuşmadık. Bunun dayatıldığı bir ortamı yaşadığımızı düşünürüm. Bu sanırım geçmemiz gereken bir aşamaydı ve ben başkanımın, tutuklu

olan, ben “zindan” derim oraya. Çektikleri çilenin ne ile alakalıdır diye bakıldığında dosyalarda sebep sonuç ilişkisinin olmadığını görüyoruz. Yani deliller yok, başka bir şeyler yok. Dil garip. Nuri kardeşimizin mesela dosyasına hemen baktık. “Drive’a dosya yükledin. Casussun” diyor belge. Bu çilenin yaşanmakta olduğunu ben bu cüretimi mazur görün. Başka bir baharın başlamakta olduğunun öncüsü olarak görürüm. Çünkü bizim ülkemiz kontrolü elinden kaybetmek istemeyenlerin alternatif olarak ortaya çıkanları içeri attığı bir ülke. Bu 4-5 defa da oldu. Demek ki bu işin ucu görünmeye başlamış durumda. Ben ilk oturumdaki genel notlarımdan aldığım zihin notumu paylaşmak isterim. Ülkemiz nereye gidecekse mesleğimiz de oraya gidecek. Biz iyi bir yere gidersek ülke de oraya gidecek. Çünkü bizim kendimizle alakalı değil. Yani proasis noktasını aşmış durumdayız. Yani münzevi, kendimiz, şahsi olma noktasını aştık. Zaten meslek de böyle yapıyor ya hani. Her şeyimiz grup çalışması 1., 2. sınıfta çok kavga ediyoruz sonra çok fazla kavga ediyoruz diyip kavga etmemeyi öğreniyoruz ya 3. 4. sınıfta. Aslında bizim değiştiğimiz yer o tedrisatın içi.

Ama kendimizi de kaybetmeden yani genel ilkeler içerisinde bir mesleki kimlik inşa ediyoruz diyerek ben bir iki dakika herhâlde rica edebilirim. Çok kısa olarak misafirlerimizden rica edeceğim. Birer cümle yani birkaç kelime de olabilir. Meslektaşlarımıza, bizlere, öğrencilerimize, salondakilere son bir cümle tavsiyeniz olsa meslektaşımız olup meslek olarak ilkesel bir tonlamayla neler olarak birer cümle ile bitirebiliriz. Sonra da toparlayabiliriz zaten.

Utku CİHAN: Öncelikle sizin de son söylediklerinizle beraber umudu hiçbir zaman kaybetmemek gerekiyor. Kaybetmeyeceğiz. Mücadele etmeye devam edeceğiz.

Bu mücadelenin sonunda bu ülkede gerçekten de şu anda haksız hukuksuz, adaletsiz bir şekilde yargılanan herkes, o cezaevlerinden çıkacaklar ve daha güzel günleri hep beraber yaşayacağız. Bugün Dünya Şehircilik Günü. Bütün meslektaşlarımın şehircilik gününü kutluyorum ve bütün meslektaşlarıma özgürlük diliyorum. Teşekkür ederim.

Nazlı YAZGAN: Ben özellikle genç öğrencilerimize, meslektaşlarımıza, gelecekteki meslektaşlarımıza seslenmek istiyorum. Plancılar her şeyi yapar. Öncelikle kendilerine güvensinler ve çalışmaya, araştırmaya devam etsinler. Bakış açıları, vizyonları geniş olsun. Çalışma hayatım boyunca çok farklı meslek grupları ile birlikte olduk. Mühendislikler vardı, sosyal bilimler de vardı. Ancak bir örnek verecek olursak; bir cevap vermek

gerekiyor vatandaşa, herhangi bir mühendis arkadaşımız onu tek bir cümleyle yazarken yetersiz gördüğümde konusu ile ilgisi olmadığı halde bazen plancı arkadaşlara söylüyordum. Siz bunu toparlar mısınız diye. Bir sayfa yazı çıkartıyorlardı. Hem bir kanun bazında hem de akademik temelli yazı. Ben her işi yapabileceklerine inanıyorum plancıların. Başta liderlik olmak üzere. Çünkü planlama hepsini kapsıyor. Yöneticiliği de kapsıyor. Kendi odaklandıkları, branş açtıkları bölümlerle de en sonuna kadar gitsinler. Bir de olduğum bir şey diye bir şey yok. Hiçbir zaman olunmuyor. Bizde bu zamana kadar kadar çok fazla tecrübe edinmiş olsak bile her gün yeni bir şey öğrenmeye devam ediyoruz. Öğrenmeye devam etsinler. Tekrar herkesin şehircilik gününü kutlamak istiyorum. Teşekkür ederim.

Mehmet Nazım ÖZER: En temel ilkemiz; planlamayı tasarımsız, tasarımı da planlamasız düşünmemektir. Mesleğimiz özelinde bu bütüncül yaklaşım bizim en büyük avantajımız; yarışma süreçlerinde elimizi güçlendiren ve fark yaratan en temel unsurdur.

Ayrıca kentsel tasarım yarışmalarının durağan bir sonuç değil, canlı bir süreç olduğunu asla unutmamamız gerekir. Bu süreçte kendimize katı görev sınırları çizmemeliyiz; çünkü kentsel tasarımın her aşamasında ve her boyutunda karşımıza çıkacak zengin bir bilgi birikimine ve tecrübeye ihtiyacımız var.

Öğrencilik yıllarımdan itibaren 1/5000 ölçekten 1/200 ölçeğe kadar bir fikrin mekânsal kurgusunu adım adım deneyimleme fırsatı buldum. İşte bu çok ölçekli pratik, yarışma süreçlerinin her noktasında nitelikli fikirler ve çözümler üretebilmeme zemin hazırladı. Yarışmaların insanı eğiten, geliştiren ve sürekli yenileyen o en kıymetli yanı da burasıdır.

Sözlerimi; içimizdeki enerjiyi ve heyecanı hiç yitirmeden, mesleğimizin gücüyle çok daha güzel günlere ulaşacağımız inancımla tamamlamak istiyorum.

Dinlediğiniz, sabır gösterdiğiniz için hepinize çok teşekkür ederim.

Uğur BAYRAK: Ben de tabii ki umutlu şeyler söyleyeyim. Bence de yalnızlaşmayalım. Yalnızlaşan meslektaşlarımız varsa onlara sahip çıkalım. Birlikte olup üretip bence daha güzel yarınlar için hepimiz mücadele edelim. Bir de bol bol etkinlik düzenleyelim ki birlikte olalım.

Kapanış Paneli

Şehirciliğin Eşiğinde: Dönüşen Mekan, Değişen Anlamlar

Moderatör: **Dr. Öğr. Üyesi Kumru ÇILGIN ÇALIŞ**

Nazım AKKOYUNLU

Doç. Dr. Mehmet PENBECİOĞLU

Prof. Dr. Doğan DURSUN

Sena Nur GÖLCÜ

Moderatör:
Dr. Öğr. Üyesi Kumru ÇILGIN ÇALIŞ
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Değerli katılımcılar, sevgili meslektaşlarımız, kapanış panelimize hoş geldiniz. 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 49. Kolokyumunun bu yılki temasını oluşturan "Değişimin Eşiğinde" başlığı, hem şehircilik disiplini hem de içinde yaşadığımız dönemin ruhu açısından oldukça çarpıcı bir çağrışım taşıyor. Bugün yerel ve küresel ölçekte toplumsal eşitsizliklerden iklim krizine, derinleşen ekonomik krizden göç hareketlerine, teknolojik dönüşümlerden kutuplaşan politik atmosfere uzanan çok katmanlı bir değişim sürecinin içindeyiz. Şehircilik alanındaki bilimsel, mesleki ve etik duruşları nedeniyle haksız ve hukuksuz biçimde tutuklu bulunan meslektaşlarımız bu mesleğin kamusal değerini ve dayanışma ruhunu bizlere her daim hatırlatıyor. Bugün yaşananlar da kentleri, mekânın anlamını, kentli olma biçimlerini, hatta şehircilik bilgisinin kendisini köklü biçimde yeniden kuruyor.

Bu nedenle kapanış panelinde eşik kavramını merkeze alacağız. Eşikler bir yandan geçişi ve dönüşümü, diğer yandan belirsizliği, kararsızlığı ve potansiyeli temsil ediyor. Belki de şehircilik bugün yeniden böyle bir eşiğin üzerinde duruyor. Bildiğimiz yöntemlerin sorgulandığı, yerelin ve küreselin iç içe geçtiği, politik ve ekolojik sınırların yeniden çizildiği bir dönemde, farklı perspektiflerden gelen dört değerli meslektaşımızla birlikteyiz.

Oturumumuz beşer dakikalık üç turdan ve salondan gelecek soru ve katkılardan oluşacak. İlk turda şehirciliğin değişen dinamiklerini nasıl anlamlandırdığımızı, ikinci turda dönüşümün mekânsal, politik ve mesleki boyutlarını nasıl okuduğumuzu, son turda ise şehirciliğin gelecekteki yeni gündemlerini ve eşiklerini tartışacağız. Konuşmacılarımız Üsküdar Belediyesi Kentaş Genel Müdürü, şehir plancısı Nazım Akkoyunlu, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Bölümünden Doç. Dr. Mehmet Penpecioğlu, Atatürk Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümünden Prof. Dr. Doğan Dursun ve Mekanda Adalet Derneğinden şehir plancısı Sena Nur Gölcük. Davetimizi kabul ettikleri için kendilerine, bu kapanış panelinde bizimle olduğu için de bütün salona teşekkür ediyorum. İlk tur değişimi anlamak üzerine kurulu. Her birinize şu soruyu yöneltmek istiyorum. Bugünün dünyasında şehircilik sizce ne tür bir değişim içinde ve bu değişimi nasıl anlamlandırıyorsunuz? Bu dönemin eşik niteliğini geçmiş dönemlerden ayıran temel farkları nasıl gördüğünüzden de söz ederek görüşlerinizi beşer dakika içinde bizimle paylaşırsanız çok seviniriz.

Nazım AKKOYUNLU

Üsküdar Belediyesi Kentaş Genel Müdürü

Herkese merhaba. Öncelikle bu güzel davet için Şehir Plancıları Odasına ve organizasyona ev sahipliği yapan diğer kurumlara, Bursa Teknik Üniversitesine ve Bursa Büyükşehir Belediyesine çok teşekkür ediyorum. Zor bir dönemde yaşıyoruz. Daha çok pratiğin içinden gelen biri olarak bu döneme uygun bulduğum bir cümleyle başlamak isterim. Gramsci'nin bir sözü vardır. Eski olan ölmekte, yeni olan doğmakta zorlanmaktadır, şimdi canavarlar zamanıdır. Mesleğimizin bugün bu noktaya gelmesinde önemli katkıları olan arkadaşlarımızın şu an farklı süreçlerin içinde olması hepimizi üzüyor. Birçoğu sınıf arkadaşım, birlikte yol yürüdüğümüz insanlar. Onlara buradan tekrar selam göndermek istiyorum.

Bu ilk turda eski olana değinmek istiyorum. Planlama pratiğinde geçmişte hangi sorunları yaşadık? Bugün yeni kurumlarımız, yeni planlama deneyimlerimiz var, onlara ikinci turda geleceğim. Planlama pratiğimiz, mevzuatın tanımladığı uygulama imar planları, nazım imar planları ve görece daha yeni olan çevre düzeni planlarıyla birlikte, daha çok mekân odaklı işledi. Arazi kullanımı ve bunun bir rant dağıtım mekanizması olarak nasıl kurgulanacağı üzerine kuruldu. Plan raporlarımızda kapsamlı planlamanın ekonomisine, sosyal yapısına girsek de bunların uygulamadaki karşılığının büyük ölçüde arazi kullanımıyla sınırlı kaldığını gördük.

Temel sorunlardan biri, bu planlama anlayışının kentin yerleşik alanları ve merkezleri için pek söz söyleyememesi. Birçok kent merkezinin planlarına baktığınızda 1950'lerden, 60'lardan kalma planlarla karşılaşırsınız. Kadıköy merkez için de Beşiktaş merkez için de böyledir. Kent bu kadar hızlı değişip dönüşürken planlama kurumu ve şehir plancıları elli altmış yıldır buralar için söz üretemiyor. Çünkü ne mevcut yasal çerçeve ne de planlama pratiğimiz buna uygundu.

Planlama uzmanların denetiminde, kapalı kapılar ardında yürüdü. Birçok ilçe belediyesinde bunu deneyimledim. Genellikle kapalı bir mekân, hatta belediyenin dışında, vatandaşın gelip gitmeyeceği bir yer seçilir, plancılar planları orada uzman sıfatıyla hazırlardı. Tek katılım mekanizması planlar askıya çıktıktan sonra yapılan itirazlardı. Bu itirazlar da çoğunlukla imar ve inşaat haklarıyla ilgili olur. Ya daha fazlası istenir ya da kişinin kendi mülkiyetine donatı alanı kararı getirilmişse buna itiraz edilir. Günün sonunda plancılar olarak tıkandığımız, teknik bir role sıkıştığımız bir yere doğru gidiyorduk.

Ben 2000 girişliyim. Planlamaya başladığımızda büyüklerimiz, hocalarımız bize hep geleceğin mesleği derdi. Bence o noktaya oldukça yakınız, meslek güzel bir konuma geldi. Eski olanı yenileyebilirsek, doğmakta olan için harcadığımız çabaları bir sonuca ulaştırabilirsek hâlâ umut var.

Çevre düzeni planları deneyimi bunun için bir fırsattı. İstanbul bütününde ve diğer kentlerde çok kapsamlı çalışmalar yapıldı. Ben de önemli bir kısmında yer aldım, Karadeniz çevre düzeni planında, Kars, Ardahan, Iğdır gibi farklı bölgelerdeki çalışmalarda bulundum. Fakat özellikle İstanbul'da şunu gördük. Bilimsel, arkasında durabileceğiniz birçok planlama kararı merkezden yapılan müdahalelerle bir anda boşa düşürüldü, toplum da bu planlara pek sahip çıkamadı. Çünkü katılım mekanizmaları yine kapalı, dar bir grubun erişebildiği bir yaklaşımla işledi. Plan, kentin nereye gelişeceğini, ulaşım akslarını ve çözümlerini, belli ilkeleri belirleyen bir belge olarak kaldı. Şimdi Üsküdar Belediyesinde görevliyim ama 2019 itibarıyla İstanbul Büyükşehir Belediyesindeydik. Geldiğimizde önümüzde bulduğumuz şey, yine merkezi bir kararla planın ana ilkelerini yerle bir eden Kanal İstanbul revizyonuydu.

2019 seçimleri, bugün Silivri'de bulunan arkadaşlarımız Gürkan Akgün ve Emrah Şahan'la birlikte, planlama sürecini seçimlerle başlayan bir şeye dönüştürdü. Başkanın seçim kampanyasını bir vizyon çalışmasına çevirdik. Bütün çalışmaları derleyip topladığımız, uzmanlarla oluşturulan, başkanın

kendi vizyonunu sunacağı bir çerçeveydi bu. Adil, yeşil ve yaratıcı bir İstanbul hedefi konmuştu. O andaki derdimiz seçimi kazanmaktı ama 2019 seçimleri aynı zamanda bir vizyonun onaylanmasıydı.

Sonrasında şu soruların peşine düştük. Arazi kullanımını ve arazi rantını dağıtmaya yönelik eski modelin dışına nasıl çıkabiliriz? Toplumun benimseyeceği, planlamayı demokratikleştiren bir süreci nasıl örebiliriz? İstanbul'a baktığımızda dağınık bir görüntü vardı. Her kurum bir yerden çekiyordu. Kanal İstanbul, üçüncü köprü, kamusal alanların özelleştirilmesi ve oralara yeni projeler yapılması, orman ve tarım alanlarına yönelik projeler vardı. Buradan çıkıp, adına vizyon desek de aslında bir mekânsal strateji planı sürecini örmemiz gerekiyordu. Bu yaklaşım literatürde var, uluslararası örneklerde de çokça görüyoruz. Ama Türkiye'de hem katılım mekanizmaları hem de mekânsal stratejik plan anlamında bu tür bir deneyim fazla değil.

Geçmişte daha küçük ölçekli çalışmalar olsa da bunun hemen çok başarılı bir sonuç vermesini ve oturmasını beklemiyorduk. Bir denemeydi. Birden fazla yapı oluşturmak ve bu yapıların kurumsallaşması, özellikle planlama gibi bir alanda zaman ister. Ama o süreçten beklediğimiz etkinin yaratıldığını bugün görüyoruz. İlçe belediyeleri ve orta ölçekli kentler için daha yeni olsa da en azından büyükşehir belediyeleri bu süreçleri sahiplendi. Uygulamadaki sonuçları üçüncü turda örnekleriyle anlatırım. Bugünden baktığımda bu çalışmaların son derece olumlu sonuçları olduğunu ve farklı denemelerle birlikte planlamayı başka bir noktaya götüreceğini düşünüyorum.

Doç. Dr. Mehmet PENPECİOĞLU

İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü

Teşekkür ederim. Kumru Hoca'nın çizdiği çerçeveyi şöyle ele alacağım. İlk turda değişimin eşiğinde kentleşmenin karakterine dair teorik bir başlangıç yapacağım. İkinci turda değişimin eşiğinde meslek alanını ve meslek insanını, son turda da değişimin eşiğinde kent ve çevre adaletini konuşacağım. Her turda öncelikle kendi yaptığım ya da içinde bulunduğum çalışmaların ve ilişkili diğer çalışmaların tespitlerini konuşmaya yedirmeye çalışacağım.

Eşik bir arada oluş hali. Değişimin eşiğindeyiz ama bu eşik basit bir geçiş hattı değil. Tam tersine oldukça zorlu, çetrefilli bir geçiş. Kentsel devrim kavramı açıklayıcı nosyonlar üretmekle birlikte durumu tam olarak açıklamıyor. Çünkü kararsızlıklarla ilerleyen, müzakereyle ve çelişkiyle biçimlenen bir kentsel devrim var. Lefebvre'in 1960'ların sonunda, 70'lerde Batı Avrupa için ortaya attığı nosyon bize bir bakış açısı sunuyor ama onu Türkiye'ye olduğu gibi uygulayamıyoruz. Burada geç kapitalistleşmiş bir toplum olmamız ve devletin öncü, yer yer güdümleyici, çok baskın bir role sahip olması belirleyici. Kentleşmenin hep birtakım bir aradalıklar üzerinden ilerlemesi de çok önemli.

Cumhuriyetin kurucu modernleşme projesinden bugüne ilerleme ile tahakküm, kalkınma ile eşitsizlik, kamusallık ile özelleştirme arasında

gidip gelen, zikzaklar çizen bir hal bu. Bu nedenle arafta kentleşme diyoruz. Devletin yer yer enformel kentleşmeye göz yumduğu, yer yer devlet öncülüğünde spekülatif gelişmeye yol verdiği, ama mekânın ve coğrafyanın her zaman sermayenin tasallutu altında kaldığı bir kentleşme biçimi. Her dönem kendisini bir önceki dönemden kurtuluş hali olarak tanımlıyor. Kamusal mekân da gittikçe yoğunlaşan iktidar teknolojilerinin denetimi altında dönüştürülüyor.

Tamamlanmamış Kentsel Devrim kitabında söylemeye çalıştığımızın özü bu. Türkiye'nin tamamlanmamış kentsel devrimi yalnızca ekonomik değil, siyasal ve varoluşsal bir tamamlanmamışlık hali. Devlet modernleştirici olduğu kadar disipline edici bir rol üstleniyor, kentler de planlamanın ve dönüşümün laboratuvarı haline geliyor. Her kriz, her reform, her yeniden kuruluş bu laboratuvarda gerçekleşiyor. Bugün Türkiye'de iktidar olgusunu anlamak için 2002 genel seçimine değil 1994 yerel seçimine gitmek gerekir. 1994'te Ankara ve İstanbul büyükşehir belediyeleri üzerinden gelişen süreci bir laboratuvar olarak görmek gerekir.

Bu yalnızca yukarıdan aşağıya inşa edilen bir süreç de değil. Gündelik hayatla, toplumun aşağıdan yukarıya kurduğu ilişkilerle, devletle girilen müzakere, çatışma ve çelişki süreçleriyle de biçimleniyor. Dolayısıyla araf hali yalnızca iktidarın sıkıştırdığı bir alan değil. Direniş, yeniden tahayyül ve dayanışma pratikleriyle aşağıdan da çözülebilir, yer yer boşluklar ve çatlaklar oluşturularak daha adil bir toplum ve kent için imkân sunabilir.

Adalet ve Kalkınma Partisi döneminde bu süreç mega projeler, kentsel dönüşüm ve TOKİ ile bir ulusal yenilenme projesine dönüştü. İlk evresi 1994 yerel seçimiydi. O dönem kentleri yönetenlere politika girişimciliğinin, politika inovasyonunun aşağıdan yukarıya öğrenildiği fırsatlar sundu. Daha sonra bu, tepeden yasal ve yönetsel çerçevelerle kurgulanıp uygulanan, baskı ve zor araçlarının da örgütlendiği bir sürece dönüştü.

Bu bir rant dağıtım mekanizması olarak işledi. Özellikle 2002 ile 2010 arasında, Gezi sürecine uzanan dönemde, bunun hiç dağılmayacağı düşünülüyordu. Rant bir pastaydı, pastadan herkes pay alacak, herkes kazanacaktı. Bir kazan kazan ilişkisiydi. Ama iktisadi gerçekler, sermaye birikimi ilişkileri ve kapitalizmin krizleri o pastanın sürekli büyüyemeyeceğini, bir yerde duvara toslayacağını gösterdi. Şu anda o yeri yaşıyoruz. Arafta olma halinin girdilerinden biri de bu. Bu süreç ahlaki çerçevesiyle, entelektüel değerleriyle yeni bir yurttaşlık rejimi, bir yurttaşlık kültürü de inşa etti.

Devlet kentleşme aracılığıyla ekonomik büyümeye odaklandı ve toplumsal rıza üretmeye yöneldi. Ama bu, makarnayla kömürle anlatılacak kadar basit bir hikâye değil. Mekândan üretilecek rantın, ekonomik getirinin en dipteki vatandaşa da bir fırsat olarak sunulmasıyla bu rıza bir umut siyasetine dönüştü. Yani tepeden kurulduğu kadar aşağıdan yukarıya da kuruldu. Yoksa iktidarın, en azından güçlü olduğu dönemdeki gücünü açıklamak kolay değil. Gücü yalnızca tepeden kurgulamak her zaman mümkün olmuyor. Bu bir rant üretim ve dağıtım ilişkileri ağı. Yaşam alanını, mahalleyi, ekolojiyi eşitsiz biçimde tarif eden, ama kısa erimli ekonomik faydalar vaadiyle vatandaşı içine katmaya çalışan, müzakere edilen bir siyaset.

Galtung'un yapısal şiddet dediği şey, yani toplumsal sistemlerin bireylerin potansiyellerini engellemesi, yaşamlarını sınırlaması ve kötüleştirmesi, yoksulluğu ve yoksunluğu sistemli ve kronik hale getirmesi, kalkınma ve dahil edilme söylemleriyle meşrulaştırıldı ya da perdelendi. Mustafa Kemal Bayırbağ'la birlikte kentsel kriz ve denetim stratejileri derken bunu söylemeye çalışıyorduk.

Böyle bir araftayız. Bu araf tamamlanmış bir süreç değil, sürekli yeniden kurulan bir mücadele alanı. O halde bu arafta kalmaya razı mıyız? Arafta aşağıdan yukarıya dönüşüm imkânları olacaksa şehir plancılarının ve örgütlenmelerimizin rolü ne olabilir? Bu eşiği yeni bir toplumsal tahayyülün, yeni bir kamusallığın eşiğine çevirebilir miyiz?

En sonda söyleyeceğimi şimdiden söyleyeyim. Majör siyasetin değil minör siyasetin mekânlarına, kıyı mücadelesine, dayanışmacı pratiklere dönmemiz ve toplumsal meşruiyetimizi öncelikle oradan üretmemiz gerektiğini düşünüyorum. Belediyeler yeniden belediyeleşme politikalarıyla, sosyal politika yönelimiyle, bakım hizmetleriyle, hayat pahalılığını hafifletecek projelerle üstüne düşeni zaten yapıyor, yapacak. Ama toplumun tabanından, minör siyaset perspektifiyle şehirciliği aşağıdan yukarıya siyasallaştırabilirsek bu, en azından teorik olarak bir çıkış noktası olabilir.

Prof. Dr. Doğan DURSUN

Atatürk Üniversitesi

Teşekkür ediyorum. İlk turda değişimi konuşuyoruz. Benim bölümüm iklim üzerinden kurulacak, o çerçevede kalmaya gayret edeceğim. Yoksa alanımızda değişimle ilgili konuşulacak çok başlık var. İklim söz konusu olduğunda bu değişim hikâyesi 1776'dan beri yaşanıyor. Temelde üretim biçimindeki bir değişim bütün toplumları, bütün kentsel alanları değiştirdi. Bunun olumsuz etkileri bugün iklimde sürekli bir tehlike olarak karşımıza çıkıyor. Dünyada o tarihlerde başlayan hikâye Türkiye'de 1950'den sonra başladı. 1950 ile 1980 arasında ciddi bir bozulma yaşadık, 1980 ile 2000 arasında biraz daha bozulduk, 2000'den sonra ise iş çığırından çıktı. Bu değişimde korkunç bir dönemin içindeyiz.

Bu değişimi kayıp şehir Atlantis'e benzetmek istiyorum. Platon'un anlatısındaki siyasi ve ahlaki alegoriyi burada da kurmak istiyorum. Orada kibrin ve şatafatın vardığı nokta, ortaya konan kentin bir gecede yok olmasıdır. Sanki yirmi yıldır ülkemizde modern Atlantisler yapıyoruz. Kibrin ve şatafatın yozlaştırdığı kentlerimiz iklim tehlikeleriyle bir gecede yok olabiliyor. Bunun bir örneğini 2021'de Kastamonu'da gördük. Haberlere daha çok Bozkurt'la çıktı ama Bozkurt, Cide, Azdavay, Şenpazar gibi oradaki bütün ilçeler şiddetli yağışa bağlı olarak bir gecede çok ciddi bir sel afeti yaşadı. Can kaybı ve mal kaybı açısından çok büyük bir afetti. Doğayla uyum bozulduğunda gösterişli yatırımlar, 81 ilde şehir hastaneleri,

TOKİ projeleri, üniversite projeleri bir yanılsama haline gelir. Yaşamımızı maalesef bu yanılsamanın tam içinde sürdürüyoruz.

Bir kriz döneminde olduğumuzu düşünüyorum. İklim çalışanlar bunu iklim krizi olarak nitelendiriyor. Ama çok ciddi bir yönetim krizinin de yaşandığını düşünüyorum. Bu değişim sürecinde Türkiye'de şehircilik planlama masasından kaldırılmaya çalışılıyor. Bunun için sistematik biçimde uğraşıldığını düşünüyorum. Biz bu masadan kalkmayacağız, buna müsaade etmeyeceğiz, etmiyoruz da. Ama bu süreçte kendimizi konumlandırırken biraz daha akıllıca hareket etmeliyiz. Bunun nasıl olabileceğini ikinci turda konuşuruz.

İklim çalışanlar açısından da söylüyorum, bizi biraz fiziksel alana hapsediyorlar. Bu tuzağa düşmemeliyiz. Dün yönettiğim oturumda da hep iklimle ilgili çalışmalar vardı ama konunun fazlasıyla fiziksel alana itildiğini düşünüyorum. Kendimizi mutlaka düşünsel olarak da konumlandırmamız gerekiyor. Şehir plancıları da yöneticiler de bunu yapmalı. İki üç gündür yöneticilerimiz de aramızda.

İklim değişikliğine bağlı afetleri söylüyoruz ama deprem zaten birinci maddemiz. O zaten yazılı olmalı, üstüne iklim tehlikelerini yazmalıyız. Türkiye'nin yıllık bir afet takvimi var. Artık travmalar ülkesiyiz. Deprem oluyor, sel oluyor, fırtına yaşıyoruz, üstüne yangın yaşıyoruz. 52 haftayı alt alta dizsek her hafta yaşadığımız bir travma var. Bu travmalardan çıkarken de kendimizi düşünsel olarak yeni noktalara konumlandıracağız.

Yöneticiler de kendilerini konumlandıracak ama şunu kimse unutmayacak. Doğa artık masada ve eli çok güçlü. Biz onu masada kabul eden bir grup olacağız. Şehircilik yalnızca mekânı düzenleyen bir alan olarak kalmayacak, kalmamalı. Şehirciliğin özünde olan uyum pratiği her zaman önde olmalıdır. Bu değişimle birlikte uyum kapasitemizi artırmamız gerekiyor. Şehirleri hep yaşayan bir organizma olarak değerlendirdik, bütün öğretilerimiz böyle. O halde masadaki güçlü aktör olan doğayla birlikte uyum pratiğini gündemine alan, bu organizma için düşünen kitleler olmalıyız.

Sena Nur GÖLCÜK

Mekanda Adalet Derneği

Davetiniz için teşekkür ederim. Her yıl aynı titizlikle, büyük emekle yürütülen bu organizasyonda emeği geçen herkesin emeğine sağlık. Şehircilik günümüzü de kutlayarak başlayayım.

Ben değişimin eşiğinde planlama öğrencisi oldum, değişimin eşiğinde mesleğe başladım. Mesleğe başladıktan sonra da bu değişim ve dönüşüm eşiklerinden nasıl atlanır diye çalışmaya başladım. Ama bugünkü eşik öncekilerden farklı. Değişimin eşiği bugün bizim için bir metafor değil, bir uyarı. Bu eşikten atlamak bir hedef değil. Burada bulunanlar için, plancılar için, planlama disiplini için bir sorumluluk.

Ne değişti ya da ne değişmesi gerekiyor sorusunu kentsel politikalar üzerinden konuşmak istiyorum. Mesleğimizde ve mekânsal planlarda gerekli olan değişim mi yoksa onarım mı, bununla başlamak istiyorum. Çünkü kent politikaları artık yalnızca planlamayla ilgili değil. İktidarın nasıl dağıldığına, kimin söz hakkı olduğuna dair bir sınav da veriyor. Uzun yıllar boyunca planlama teknik bir süreç, bir uzmanlık alanı olarak algılandı. Zamanla mülkiyetin, sermayenin, güvenlik politikalarının sürecin içine girmesiyle planlama siyasal dilin mekândaki görünür aracı haline geldi. Son on yılda yaşadığımız krizler, deprem, afet, salgın, iklim ve ekonomik çöküşler bize mekânsal kararların siyasetin en çıplak biçimi olduğunu da gösterdi.

Kentsel politikaları konuşurken 6306 demeden devam edemiyorum. Van depremi sonrasında 6306 sayılı Yasa ile kentin geleceğinin güvenlik ve yatırım dilleri üzerinden tarif edildiği yeni bir planlama rejimi başladı. 6306 güç ve iktidar dağıtan bir mekanizma haline geldi. Tayfun Kahraman İstisna Mekân kitabında bu yasadan mevcut hukuk normlarını geçersiz kılan bir yasal adım olarak söz eder, yasanın anayasa ilkelerine ve insan haklarına nasıl aykırı olduğunu anlatır. Selam olsun kendisine.

Defalarca değiştirilen, eğilip bükülen, her yere uydurulabilen haliyle bu yasayla birlikte afet gerekçesiyle başlayan bir dönüşüm politikası yürürlüğe girdi ve çoğu zaman toplumsal adaletin sınırlarını daralttı. Riskli alan tanımı yapıldı. Bu tanım yurttaşın mülkiyet, katılım ve yaşam hakkını askıya alabilen bir araç haline geldi. Mekânsal planlamayı düzenleyen yasalar konusunda hep şunu anlatıyorduk. Adil bir planlama için kanunu ilga etmek bir çözüm değil. Ama geldiğimiz noktada kanunun ilga edilmesini de bekliyoruz, verilen kararların uygulanmasını bekliyoruz.

Bir yandan güvenlik dili hâkim oldu. Yurttaşın mekânda kalma hakkı risk söyleminin gölgesinde bırakıldı. Diğer yandan yatırım dili devreye girdi. Dönüşüm alanları piyasa değerinin yükseleceği fırsat bölgeleri olarak tanımlanmaya başladı. Böylece planlama teknik ve mekânsal bir disiplin olmaktan çıktı, güvenlik ile sermaye arasında sallanan siyasal bir pratik haline geldi. Sözüm meclisten dışarı, iktidarın planlamasından söz ediyorum.

Bunun mekândaki yansımalarını nasıl görüyoruz? En yakın örnekler için Antakya'ya ve İstanbul'da Şahintepe'ye gitmek istiyorum. 6306'ya getirilen yeni değişiklikler üzerinden okuduğumuz, ama İstanbul'da ve diğer dönüşüm bölgelerinde sıkça gördüğümüz güç ve iktidar dağılımı süreçleri bunlar. Benzerlik şurada. Yurttaşların kendi yaşam alanlarına dair kararlar kendi iradeleri dışında, kamu yararı ya da üst ölçekli karar gerekçesiyle verildi. Daha doğrusu böyle verilmedi, bize böyle söylendi, böyle okumamız istendi. Planlama burada kamusal bir diyalog olmaktan çıktı, tek yönlü bir beyanname gibi işletilmeye başlandı. Mülkiyet hakkı, katılım hakkı, yerinde yaşama hakkı ve daha birçok hakkımız bu süreçlerle askıya alındı.

Bu örnekler bize ne gösteriyor? Bu eşikte sorumluluğumuz yeni planlar yapmak mı? Hayır. Sorumluluğumuz planlama sürecinin kendisini demokratikleştirmek. Planlamanın meşruiyetini belirleyen, kararların hangi bilgiyle alındığı değil, o bilginin kime açık olduğu ve kararların kim

tarafından denetlenebildiği. Bize hep planlamanın doğası gereği kamusal meşruiyetten beslendiği, toplumun alınan karar için bu adildir, bizim içindir diyebilmesi gerektiği öğretildi.

Katılımı da hep konuşuyoruz ama orada da sürekli yeni bir tanım getirmek gerekiyor. Yerel yönetimler katılımı nasıl sağlayacak, merkezi yönetim nasıl sağlayacak, katılım derken neden söz ediyoruz? Bu konuda görüş ayrılıklarımız var ama bence katılım sayısal olarak ölçülebilen bir şey değil. Ölçümü süreçlere kimlerin dahil edildiğine bakarak değil, kimlerin dışarıda bırakıldığına bakarak yapmalıyız. Bir plan ya da verilen bir karar yıkım, yerinden etme, kimlik kaybı ya da güvensizlik üretiyorsa ne kadar yasal olursa olsun resmidir ama meşru değildir.

Bugün Türkiye'de kentsel politikayı hâlâ iki dille konuşuyoruz. Güvenlik yurttaşı edilgenleştiriyor, yatırım da kenti metalaştırıyor. Planlama bu iki dil arasında çoğu zaman sessiz kaldı ya da bu dillerin aracı, taşıyıcısı oldu. Ama biliyoruz ki şehircilik tam da bu kırılma zamanlarında yeniden tanımlanıyor. Şehircilik disiplininin önünde yeni bir soru duruyor. Planlamayla yurttaşın hakkını mı güvenceye alacağız, yoksa sistemin düzenini mi koruyacağız?

Dr. Öğr. Üyesi Kumru ÇILGIN ÇALIŞ: Çok teşekkürler. İkinci turun çerçevesini dönüşümü okumak üzerine kurmuştum. Konuşmacılarımız ilk turda buna ilişkin nüvelerden de söz ettiler. Bu nedenle bu turu biraz daha kısa geçebiliriz, böylece son tur öneri ve öngörülerinizi paylaşmak için daha geniş bir fırsat yaratır. Bu turda sizlere şunu sormak istiyorum. Sözünü ettiğiniz değişim bir dönüşüme mi işaret ediyor? Öyleyse bu dönüşüm mekânsal, politik ve mesleki düzlemlerde hangi yeni anlamları ortaya çıkarıyor?

Nazım AKKOYUNLU: Dönüşümü şöyle anlamlandırmaya çalıştık. Ortak bir hedef, ortak stratejiler ve bir yol haritasıyla kentte yaşayan bütün kesimleri kapsayan, onların görüşlerini yansıtan ve sahip çıkabildikleri bir planlama pratiği ortaya koymak. Daha önce İstanbul Büyükşehir Belediyesi çatısı altında başlattığımız, bugün Üsküdar'da sürdürmeye çalıştığımız şey bu. İsimlere çok takılmayın. Orada Vizyon 2050 dedik, şimdi Üsküdar'da aynı stratejiyi devam ettiriyoruz. Katılım mekanizmasının nasıl olacağı Türkiye'de çok denenmiş, yol katedilmiş bir alan değildi. Hep konuştuğumuz ama pratikte karşılığını pek görmediğimiz bir süreçti.

Bunun için öncelikle veriyi şeffaflaştırmak ve bilgiyi kamuoyuyla, kentin bütün paydaşlarıyla doğru biçimde paylaşmak gerekiyordu. Bu nedenle yeni

kurumlara ihtiyaç olduğunu düşündük. İstanbul Planlama Ajansını, onun içindeki İstatistik Ofisini, Enstitü İstanbul'a kadar birçok yapıyı başlangıçta bu amaçla kurgulamıştık. Özellikle İstatistik Ofisinin ciddi bir katkı sunduğunu düşünüyorum. Bugün farklı kentlerde de bu tür çalışmaların başlamış olması önemli. İstanbul Planlama Ajansı olarak raporlar yayımladık, bir kent dergisi çıkardık. Yalnızca bilgiyi paylaşmak değil, o bilgiyi nasıl toparlayıp ortaklaştıracağımız da önemli soru işaretlerinden biriydi. Üstelik bir plan sürecine girdiğinizde kent durmuyor, bir yandan birçok ihtiyacı çözmeniz gerekiyor. Bütün süreçleri doğru verilerle, doğru bilgilerle, kamuoyuyla paylaşarak açık ve şeffaf yürütmeye çalıştık.

Bir kurum daha vardı, Kamusal Tasarım Ofisi. Ciddi bir yarışma silsilesi düzenlendi. Çünkü özellikle kentsel tasarım alanını katılıma nasıl açabileceğimize dair bir altyapımız maalesef yok. Katılımı işletebileceğimiz alan yarışma süreçleriydi. Kamu İhale Kanununa ve mevzuata uygun biçimde yönetebileceğimiz süreçler onlardı. Bunların katılım mekanizmasını ne kadar doğru işlettiği her zaman tartışılabilir. Nazım Hocam bir önceki oturumda bu tasarımların uygulanması gerektiğini söyledi. Oradan gelişen birçok fikir var, bu fikirler ortaklaştı. Taksim Meydanı için kamuoyu da seçsin diye bir oylama yapmıştık.

Bunların hepsi süreci ileri taşıyacak denemeler. Ama şöyle bir sıkıntı da var. Bazı süreçler başarısız olduğunda geriye dönüşlere yol açabiliyor. O yüzden bunları yorulmadan, en sağlıklı şekilde tartışıp ileriye taşımamız lazım. Çünkü yalnızca bir mekânı biçimlendirmiyoruz. Kentin bütününü, bütün vatandaşları etkileyecek kararlar alıyoruz ve bu kararların olabildiğince ortaklaşması gerekiyor.

İlçe belediyelerinde de çeşitli denemeler yaptık. Bir mekanizma açıyorsunuz ama o mekanizmaya katılanlar genellikle belli istekliler oluyor, herkesi kapsayamıyorsunuz. Örneğin Kadıköy Belediyesinde insanların kendi yaşadıkları mahalleyi tartışmaları için belli bir ücret ödeme yöntemini kullandık. Çünkü belli profilleri dahil etmek istiyorsunuz ama her profil, kendi mahallesi bile olsa, bu tür süreçlere katılmak, karar süreçlerinde rol almak istemeyebiliyor. Bunların hepsi birer deneyim. İstanbul Planlama Ajansıyla başlayan bu pratikler, politika üretme ve katılım süreçlerinde denediğimiz çok sayıda model, yeni olana dair bize olumlu işaretler veriyor. Oysa İstanbul Büyükşehir Belediyesine geldiğimizde şunu görmüştük. Doğru dürüst bir veri yok, belediyede bina envanteri yok. Ekonomi alanında hiçbir yapılanma yok. Kentin ekonomisine dair belediyelerin söyleyebileceği hiçbir şey yok. Yalnızca bir fonksiyonun yerini belirleyebiliyorsunuz. Ama

o fonksiyon bu kentte olmalı mı, kentin ekonomik gidişatı nereye doğru, buna dair bir politika ya da strateji yerelde üretilemiyor. Bunları bütüncül biçimde çerçeveleyen bir vizyon planlama süreci Büyükşehir'de başlatıldı. Şimdi Üsküdar'da, ilçe ölçeğinde, Büyükşehir'in yaptığı planlamayla bütünleşecek biçimde bir süreç başlattık. Çalıştaylarda ve odak grup toplantılarında bütün paydaşlarla ciddi bir katılım oranı elde ediyoruz. Bunları daha çok deneyip bu alanı kurumsallaştırmalıyız diye düşünüyorum.

Doç. Dr. Mehmet PENPECİOĞLU: Bu turda, Kumru Hoca'nın çizdiği çerçevede dönüşümü meslek alanı ve meslek insanı üzerinden kısaca betimleyeceğim. Son turda da kent ve çevre adaleti üzerinden politika üretmeye dönük bazı önerilerimi dile getireceğim.

Eşikte duran yalnızca kentler değil. Meslek alanı ve meslek insanı da eşikte duruyor. Bu, gittikçe otoriterleşen bir neoliberalizmin gölgesinde biçimlenen bir eşik. Şehir plancısı burada kendi varoluşunu, rolünü ve anlamını yeniden sorguluyor. Teknik akıldan etik ve politik bir özneleşmeye doğru bir dönüşümün eşiğindeyiz. Bunu özellikle vurgulamak istiyorum.

2010'lu yılların ortasında Tuna Taşan-Kok'la genç plancılar üzerine bir çalışma yapmıştık. Daha sonra Binnur Hoca ve Gizem Hoca çalışmalar yaptı. Murat Hoca'nın Dayanışmacı Atölye üzerinden saha deneyimleri vardı. Kumru Hoca'nın, Yıldız'daki ve İTÜ'deki hocalarımızın çalışmaları da var. Biz o çalışmada üç toplumsal yatkınlık, yani habitus tespit etmiştik. Bunlar yabancılaşanlar, uyum sağlayanlar ve direnişi seçenlerdi. Son dönem çalışmaları gösteriyor ki plancının geleceği, direnişi seçenlerin siyasallaşmasının yarattığı kolektif etik zemin üzerinde belirlenecek. Burada Şehir Plancıları Odasının çok önemli bir rolü var. Haksızlığa, hukuksuzluğa maruz kalan meslektaşlarımızın durumu da bununla ilgili.

Esin Özdemir'in çalışmasından bir örnek vereyim. Esin Hoca plancı öznenin dönüşümünde üç politik rol tarif ediyor. Yıkım altındaki mahallelere eşlik eden refakatçi plancı, kamusal alanları savunan aktivist plancı ve kamusal çıkar adına dava açan yasal mücadeleci plancı. Bunlar yer yer iç içe geçiyor, kombinasyonları da var. Plancının politik rolü üzerine, çatışmaların dışlanmadığı, aksine tanındığı demokratik bir planlama kültürü üzerine düşünmemiz gerekiyor. Ama bu ülkede bu aynı zamanda büyük bir gerilim hattı. Plancının kafasında politik olmakla, taraf olmakla, mesleki etikle, kurumsal bağlılıkla nasıl başa çıkacağı sorusu var. Bu sorunun cevabı plancının kendi politik ve etik öznelliğini tanımasından geçiyor.

Son olarak yargısallaşmayı vurgulayayım. Bu öznelliğin güncel siyasal zemininde yargısallaşma var. Planlama teknik, sosyal, yer yer katılımcı ve siyasal alanlarından çıkıp gittikçe yargısal bir alana geçiyor. Bunun sebebi dava süreçleri. Burada bir ikilem var. Davalar bir yandan kamusal direnişin kurumsallaşmış biçimi, bir yandan da planları ve kentleşmeyi yargısal bir alana sıkıştırıyor. Bu süreçte plancı hukuksal direnişin öznesi haline geliyor ama bir anlamda karar üretme yetkisini kaybedebiliyor ya da bu yetki araçsallaştırılabiliyor. Bilirkişi raporları, yürütmeyi durdurma kararları, ardından yalnızca araçsal biçimde değiştirilen planlar bunun örnekleri.

Yargısallaşma üzerine düşünmemiz lazım. Dava açmak elbette gerekiyor. Ama bunun uzun vadede nasıl süreceğini, meslek alanını ve planlamayı nasıl etkileyip dönüştüreceğini de düşünmeliyiz. Çünkü yargısallaşma geleceği daha kırılgan, kaotik ve belirsiz hale getiriyor. Belki de gelecek zaten kaotik ve belirsiz olduğu için yargısallaşmaya başvuruyoruz.

Sonuç olarak bugün şehir planlama yalnızca doğru planı yapmak değil, doğru yerde durmak. Ontolojik bir varoluş meselesi, bir haysiyet mücadelesi. Meslektaşlarımız neden tutuklu sorusu da bu haysiyet mücadelesinin bir ifadesi. Şehircilik meslek alanı için meşru ve etkisi çok güçlü bir soru bu. Bununla bağlantılı olarak hangi kentleri ürettiğimiz kadar nasıl bir plancı yetiştirdiğimizi de sormalıyız.

Bu yeni etik ve politik özne için yeniden minör siyasetin alanlarına bakmak gerekiyor. Kentsel toplumsal hareketlerin içinde, mahallenin içinde yer alan, oradan öğrenen, müşterekleştirici pratiklere katılan, kamusal fayda için sosyal girişimci rolü oynayan bir plancı. Gramsci'nin organik aydın dediği rolü yeniden üstlenen, toplumcu bir organik aydın olarak plancı. Bunu uzun zamandır söylüyoruz ama plancıyı bu zemin üzerinden yetiştirmek, yetişmesine katkı sağlamak doğru bir çıkış yolu olabilir.

Prof. Dr. Doğan DURSUN: Süre olarak sıkışıyoruz, ben de kısa tutmaya gayret edeyim. Dönüşüm bizim temel kavramımızdı. Bu turda dönüşüme ilişkin bazı kavramları dinleyicilerin dikkatine sunmak istiyorum. Yine iklim çerçevesinde kalacağım. Şunu bilmeliyiz. Deprem ve iklim tehlikelerine bağlı afetler kentlerimizi yalnızca yıkmıyor, anlamlarını da değiştiriyor, yerinden ediyor. Yeni kurulanlara dikkat edin. Maraş depremi sonrasında yapılanlar, daha önce yaşadıklarımız, Bozkurt'ta yapılan yeni formlar, hepsi toplumsal belleği kesintiye uğratıyor.
Altını çizdiğim kavramlar kentin anlamı ve toplumsal bellek. Bunlara dair farkındalığımız, bunların tespiti, nasıl üretildikleri, hangi dinamiklerle

ortaya çıktıkları bizim için bir odaklanma alanı olmalı. Plancılar bu konuda daha yetkin bir meslek grubu haline gelmeli.

Maraş'tan Hatay'a, Rize'den Antalya'ya Türkiye'deki afet coğrafyalarına bakalım, afet mekânlarını inceleyelim. Afetler genellikle coğrafi özelliklerle açıklanıyor ama bu özelliklerin aslında çok az etkisi olduğunu görürüz. Hepsinde aynı sonuç ortaya çıktığına göre topyekûn bir sorun, çok katmanlı bir sistem krizi var. Kentsel sistemlerin neresinden bakarsanız bakın bir çöküntü görürsünüz. İster enerji verimliliğine, enerji üretim ve tüketimine, ister konut stokuna, ister yönetim anlayışına, ister dayanışmaya bakın, hepsinde bir kırılganlık yaşandığını görüyoruz. Kentsel sistemlerdeki bu çok katmanlı kırılganlığın altını çizmek istiyorum.

Türkiye'de çok popüler olan bir kavram var, afete dayanıklı şehir ya da afete dirençli şehir. Başka meslek grupları da kullanıyor. İçlerine bakıyorum, doğa temelli çözümler, yeşil alanlar deniyor. Bunları yaparız, bunlar teknik meseleler, işin en kolayı. Ama bence dayanıklılık, dirençlilik bu kadar teknik bir mesele değil. İçinde bir yeniden öğrenme meselesi var. Kendi meslek grubumuzun yeniden öğrenme kapasitesini nasıl artıracağımız önemli. Toplumun, kurumların, vatandaşların, plancıların yeniden öğrenme kapasitesi nasıl artırılır, bu hangi ortamda teşvik edilir, buna bakmak gerekiyor.

Afet mekânı olan bir ülkedeyiz. Deprem ve sel ilk sıralarda gelir. Türkiye'de yılda binin üstünde afet olur, bunu da kimse bilmez. 2023'te 1.400'ün, 2024'te 1.200'ün üstündeydi. Binin altına hiç inmiyoruz. Bunlar kayıtlı resmi veriler. Afet mekânı olan bir ülkede anlam çöker. Kentsel anlam da toplumsal bellek de çöker. Çünkü onları sürekli bozan, değiştiren bir şey vardır. Bizim alanımız bu anlamı yeniden kurma sanatı olduğunu hiç unutmamalı ve bunu hep gündeminde tutmalıdır.

Sena Nur GÖLCÜK: Bir önceki turdaki eşik üzerinden dönüşümün eşiğine geçmek istiyorum. Dönüşüm kavramı Türkiye'de son 25 yıldır konuşuluyor. Farklı isimler alıyor, kendisi de dönüşüyor. Literatürün de merkezinde. Ama Türkiye'de dönüşümü nasıl algılıyoruz? Neredeyse otomatik biçimde afetle, riskle, yenilemeyle eş anlamlı kullanılıyor. Oysa dönüşüm derken yalnızca mekânsal değil, ilişkisel bir meseleden de söz ediyoruz.

Bu ilişkiselliği dönüştürmek mi yoksa kurmak mı gerekiyor? Bu dönüşümlerde ne kalacak, ne kaybolacak? Kim kentte var olmaya devam

edebilecek, kim yer alabilecek? Asıl dönüşüm bu soruların altında şekilleniyor. Bir mahalle yıkılıp yeniden yapılmadan önce oradaki bellek, komşuluk, dayanışma ve aidiyet duyguları da risk altına giriyor.

Bir önceki turda planlama araçlarının ve dönüşümün nasıl bir güvenlik meselesi haline geldiğinden söz etmiştim. Peki bu nasıl bir güvenlik meselesi? Hocam da az önce dirençli, dayanıklı kentler yaratmaktan söz etti. Kentler nasıl dirençli olacak diye soruyoruz. Cevap 6306'yla veriliyor ama cevap elbette bu değil.

Yine Antakya'dan, deprem bölgesinden örnek vermek istiyorum. Dirençli bir kent yaratılmaya çalışılıyor. Başarabilirlerse gerçekten dirençli bir kent olacak. Ama neye karşı dirençli, nasıl dirençli? Kent yenilenirken toplumsal ilişkiler ağıyla birlikte planlansaydı, kentliyle birlikte, o toplumsal ilişkilere göre yapılsaydı, istenen siyasal güvenlik sağlanamayacaktı. Toplumsal ilişkiler kendi alanını yeniden kuracak, kendi direncini oluşturacak, kendi güvenlik ağını örebilecekti. Kurumsal olarak dirençli bir kent yaratmaya gerek kalmayacaktı.

Bu yüzden bu planlama kararları resmi oldu ama meşru olmadı, olamayacak da. Kendini var edemeyecek güvenli bir alan, kendi ilişkilerini kuramayacak ağlar yaratıldı. Ama durum bu kadar rijit değil. Planlama bu kadar teknik ve teorik bir şey değil. Kent yine kendi organik halini bulacaktır diye düşünüyorum.

Dirençliliği betonun mukavemetinde arıyoruz. Oysa dirençlilik toplulukların birbirine tutunma kapasitesiyle ilişkili. Bağları koruyamazsak en sağlam temelleri olan kenti de ayakta tutamayız. Planlamanın başarısını kaç bina yıkıldı, kaç bina sağlam kaldı diye ölçemeyiz. Kaç ilişkisel bağ kopmadan kentin var olmaya devam ettiğiyle ölçebiliriz.

Hocam kırılganlıktan söz etti. Planlama bir mucize değil, plancı da sihirbaz değil, her şeyi yönetebilecek biri değil. Kent politikaları kırılganlığı tümüyle ortadan kaldıramayabilir. Ama kırılgan hale getirmeyebilir de. Hiç değilse kırılgan yaşamları, var olan yaşam pratiklerini sürdürülebilecek şekilde bırakmak da dayanıklı hale getirmenin bir yolu olabilir.

Dr. Öğr. Üyesi Kumru ÇILGIN ÇALIŞ: Salon için saat beşe kadar izin alabildim. Bu nedenle üçüncü turun sonunda salondan katkı alamazsak şimdiden affınızı rica ediyorum. Değişimi anlamak ve dönüşümü okumaktan sonra üçüncü turda geleceğe bakıyoruz. Konuşmacılarımıza yöneltmek

istediğim soru şu. Önümüzdeki yılların şehircilik gündemini sizce hangi yeni eşikler ya da yeni gündemler belirleyecek?

Nazım AKKOYUNLU: Zor bir soru ama plancıların üzerine çokça düşünmesi gereken bir konu. Az önce kırılganlık üzerinden konuştuk. 2019'dan önce İstanbul'da bir dirençlilik çalışması yapılmış. Bu dokümanı incelediğimizde pandemi ya da salgınla ilgili hiçbir şey olmadığını gördük. Sonra salgın birden karşımıza çıktı ve kentin bütün düzenini altüst etti. Ofis kiralarını düşüren, ofise olan talebi zayıflatan, konutu farklı ele almamızı sağlayan bir süreç yaşadık. Ama bir dirençlilik çalışmasında bu düşünülmemişti. O dönemde pek öngörülen bir süreç değildi, belki de öngörülmesi gerekirdi. Bugün böyle bir çalışma yapılsa muhtemelen bu değerlendirmeler de yer alır.

Gelecek deyince işin içine teknoloji de giriyor. İlk katıldığım Dünya Şehircilik Günü kolokyumunda Ankaralı bir hocamız derslerine AutoCAD gibi yazılımları sokmadığını söylemişti. İsim vermeyeyim ama hocamız sonrasında bir makalesinde gençlere algoritmik planlamaya yönelmelerini tavsiye etti. Bu tür kavramları reddetmek yerine tartışmak gerekiyor. Vizyon kavramı bize çok liberal bir kavram gibi geliyor. İstanbul Planlama Ajansında ajans kelimesini zamanında çok tartıştık ama ben bunlara çok takılmadım. Akıllı şehircilik konusunu Mehmet Hocamla çok tartışırız. Rahatsız olunan akıllısı mı, şehirciliği mi? Şehircilik zaten akıllıca yapılması gereken bir alan. Bunları tartışmak, yeni kavramlar üretmek, yeni denemelerde bulunmak bence önemli.

Kentin gündemine gelince, özellikle İstanbul için ve bizim Üsküdar için gündem şu anda kentsel dönüşüm. Bunları düşünürken yapmak istediğimiz şey modeller oluşturmak. İstanbul Büyükşehir Belediyesinden Üsküdar'a geldiğimizde şöyle bir rahatlığımız oldu. Geçmişte yaptığımız denemeler sayesinde neyi nasıl yapacağımıza dair çok pratik bir yol izlemeye başladık. Sahadan çok yararlanan bir ekibiz.

Son günlerde, biliyorsunuz, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Mecidiyeköy'ün ortasında bir yurt açtı. Sermaye tarafından bakarsanız, arazi değeri algoritmasıyla hareket ederseniz belediyenin orayı satmasını ya da bir ticaret merkezi olarak değerlendirmesini beklersiniz. Biz ise ihtiyaçlar üzerinden gittik. O süreçte kreş, kütüphane ve yurt alanlarını nasıl elde edebileceğimize dair yöntemler geliştirdik, altlıklar hazırladık. Bunların çoğu kamuoyuyla paylaşılan konulardı.

Yine Koru İstanbul diye bir çalışma yaptık. İstanbul'un bütün kuzeyini kapsayan, korunması gereken alanlara yönelik bir planlama pratiği oldu. Orada da yaptığımız bütün çalışmaları web sayfalarında paylaşarak, toplantılara kamuoyu çağrısı yaparak süreçlerin sahiplenilmesini sağlamaya çalıştık. İklim değişikliği de önümüzde tartışılacak bir konu. Ama bunların hepsinin bir bütünlük içinde ele alınması lazım. O yüzden farklı alanlarda birbirini tamamlayan, planlama pratiğini de geliştiren bu denemelerin çoğalmasını bekliyorum. Herkesin Dünya Şehircilik Günü kutlu olsun.

Doç. Dr. Mehmet PENPECİOĞLU: Ben de şöyle toparlamaya çalışacağım. Adaleti hangi eşikler üzerinden belirleyeceğiz? Dörtlü bir çerçeve öneriyorum. Zamanın adaleti, mekânın adaleti, özellikle devlet güdümündeki planlamada adalet ve yönetişimin adaleti.

Zamanın adaletinden şunu kastediyorum. Zaman şehir planlamada adaletsiz biçimde işleyebiliyor. Deniz'le birlikte yaptığımız çalışmalarda gördük ki kentsel dönüşümde bekletmek bazen bir iktidar aracı haline gelebiliyor. Ya da kamu, dönüşüm projesi davalar yüzünden içinden çıkılmaz hale geldiğinde, süreci davalara ve yargısallaşmaya bırakmayı dahil olup başka bir eylemde bulunmaktan daha az riskli bulabiliyor. Bekleme durumu da herkes için aynı değil. Sermaye birikiminiz varsa bekleyebilirsiniz. Ama yoksa, hayatınızı oradaki gayrimenkulden elde edeceğiniz gelire endeksleyiseniz bekleyemezsiniz. Dolayısıyla zamanın bir adaletsizliği var. Zaman üzerindeki adalet talebi aynı zamanda şeffaflık talebi, kentsel dönüşüm projesinde ve kentsel politikada eşit yurttaşlık talebi demek.

Mekânın adaletine gelince, İzmir'de 2007 yılında kapatılması gereken bir atık tesisi hâlâ çalışabiliyor. 1992'de 15 yıllık bir ömürle kurulmuş ve İzmir Büyükşehir Belediyesinin yeni tesis açma girişimlerine rağmen hâlâ çalışıyor. Adaletsizliği mekâna yayan faaliyetlerin önünde duracak bir şehircilik ufku gerekiyor. Bunu zaten yapıyoruz ama daha da güçlendirmeliyiz.

Bir diğeri kıyılar. Kıyılar çoğunlukla kamu mülkiyetindedir. Burada çok ölçekli bir adaletsizlik, aynı zamanda çok ölçekli bir adalet arayışı var. Datça Yarımadası'nda tüm yarımada ölçeğinde koruma statüleri değiştirilebiliyor. Mezo ölçekte bir yat limanı yapılabiliyor, mikro ölçekte bir vakıf üzerinden kıyılar kiralanabiliyor. Demek ki kamu mülkiyetindeki bütün varlıklar için her ölçekte ayrı mücadele etmek gerekiyor.

Yönetişimin adaleti ise kent hakkıyla ilgili. İzmir Kültürpark'ta gerçekten

adil bir yönetişim modeli kurulabilecekken, bana göre 2018'den beri kurulamıyor. Tüm Türkiye'ye örnek olabilecek, kamu ile müşterekler arasındaki işbirliğiyle oluşacak, aşağıdan yukarıya işleyecek, yere dayalı bir müşterekleştirme modeli kurulabilecekken kurulamıyor.

Sonuç olarak adaleti yönetişim, ekoloji, devlet hâkimiyetindeki kıyılar, zamanın adaleti ve mekânın adaleti üzerinden teorik olarak ele almayı öneriyorum. Gelecek bunun üzerinden şekillenecek.

Prof. Dr. Doğan DURSUN: Ben de kısaca, yine afet ve iklim perspektifinden, vurguyu artırarak ilerleyeyim. İklim tehlikeleri ve deprem gibi afetler karşısında yapılacaklar aslında çokça biliniyor. Teknik olarak yapılacak şeyler var. Kendimize birçok soru soruyoruz. Kentler nasıl daha az enerji tüketecek, nasıl daha yeşil olacak? Bunları yapmak zorundayız. Ama bence temel sorumuz, nasıl bir yaşam biçiminin daha fazla dayanışma ürettiği olmalı. Adil bir şehir, hak temelli bir anlayış, konfor temasının dışında bir yaklaşım gündemimiz olmalı. İklim çalışmalarında hep konfora vurgu yapılır. Bunun çok büyük bir eksiklik olduğunu düşünüyorum.

Şehircilik yüzyıllardır hep değişimin eşiğinde olmuş, kendini hep yeniden anlamlandırmış ve yoluna devam etmiştir. Şu anda iklim krizi ve ülkemizdeki depremsellik bizi zorlayan temel etkenler. Ama şehircilik burada da kendi anlamını yeniden kuracaktır, kurabilmelidir. Az önce bazı kavramların altını çizdim. Uyum burada önemli bir konu. Doğayla uyum, toplumun tüm katmanlarıyla uyum bizim için referans olacaktır.

Son olarak ilk günkü çerçeve sunumlardaki iki kavrama atıf yapmak istiyorum. O sunumlarda toplumsallık ve kamusallık vurgusu yapıldı. Ben de üçüncü bir kavram olarak dayanışmayı ortaya atıyorum. Dostlarımız özellikle İstanbul'da bu dayanışmayı yaratmaya, bu toplumsallığı inşa etmeye başlamıştı. Ama Atlantis örneğinde sözünü ettiğim, kibir ve şatafat içinde olanlar yargı eliyle bu süreci baltaladı. Silivri'deki bütün meslektaşlarımıza selam olsun. Biz onların başlattığı toplumsallık ve kamusallık inşasını bilfiil sürdüreceğiz. Dayanışmamızı burada olduğu gibi yürütecek, bu yolda devam edeceğiz.

Sena Nur GÖLCÜK: Kentsel politikalara dair farklı öneriler içeren bir çerçeve hazırlamıştım ama çok az zamanımız kaldı. Daha fazla yormamak için somut bir öneriyle kapatmak istiyorum. İki tur boyunca değişim ve eşik dedik. Dönüşümde çok kötü bir durumda olduğumuzu, çok sorunlu hukuksal ve yargısal eşiklerin önünde durduğumuzu konuştuk. Bunca

kırılganlığın üstüne bir umut ışığı, yeşil bir ışık yakmaya çalışacağım. Türkiye'de biraz riskli bir yeşil ışık gibi görünüyor. O umut, insanların bir araya gelerek kentlerini yeniden kurma iradesinde. Hocam da aynı yere işaret etti, ben de bunu dayanışma üzerinden anlatmak istiyorum.

Mekanda Adalet Derneği olarak bu iradeyi nerede arayabiliriz, nasıl bulabiliriz derken konut kooperatifçiliği çalışmalarında görebilir miyiz diye sorguladık. Konut kooperatifçiliği, Türkiye'de piyasaya terk edilmiş konut modellerine karşı alternatif bir mücadele hattı örmede etkili bir yöntem. Kötü deneyimleri olsa da kooperatifçilik, Türkiye'nin sosyal ve kültürel bağlamına yeniden tercüme edilerek katılımcı bir yol haline gelebilir. Çünkü hükümetler barınma sorununu çözmek yerine baş emlakçı gibi, öncü birlikler gibi davranabiliyor.

Kooperatifçiliğin dışında, Türkiye'de tepeden inme dönüşüm projelerine karşı mücadele veren mahalle hareketleri, mahalle birlikleri de var. Kooperatifçilik ufkuna bunları, kiracı hareketlerini, barınma hareketlerini de dahil etmek gerekiyor. Şehircilikte ilkeleri konuşuyoruz ama artık soyut ilkelerle olmuyor. İlkeler kolektif pratiklerle, dayanışmayla anlam buluyor. Planlama bir mucize olmadığı gibi kooperatifçilik de tek başına bir mucize değil. Ama kent politikalarının bir parçası haline geldiğinde anlamlı olabilir. Yerel yönetimlerden ve merkezi hükümetten hâlâ destek beklemek naiflik olarak görülebilir ama buna mecburuz, bu şekilde ilerletmek zorundayız. Kamu, yerel yönetimler ve yurttaş birlikte bir üretim alanı bulursa bu ancak o zaman şekillenebilir.

Değişimin eşiği dediğimiz şeyi, toplumsal adalet sözleşmesini yeniden kurmanın, ilişkiler ağının ve müşterek siyasetin kurulmasına alan açmanın eşiği olarak tanımlayabiliriz. O eşiği aşabilirsek şehircilik yalnızca mekânı planlamakla kalmayacak, birlikte yaşamayı yeniden tarif edebilir hale gelecektir.

Dr. Öğr. Üyesi Kumru ÇILGIN ÇALIŞ: Bütün konuşmacılarımıza çok teşekkür ediyorum. Kolokyumun son paneli, son sahnesi bu. Dönüş otobüsleri beklediği için, çok özür dileyerek, salona söz veremeyeceğim. İzninizle küçük bir katkıyla kapanışı yapmak isterim.

Bugün bu panelde hepimizin içinde bulunduğu bir geçiş dönemini farklı ölçeklerden ve deneyimlerden gelen bakışlarla tartıştık. Politik, yargısal, ekolojik, yerel, toplumsal ve yurttaşlık boyutlarıyla değişimin ne kadar çok katmanlı olduğunu ve bu katmanların zaman zaman ne kadar iç içe geçtiğini

gördük. Şehircilik mesleği bir yönüyle süreklilikleri korumaya, diğer yönüyle değişimin içinde kendine yeni yollar ve yönler bulmaya çalışıyor. Üç günlük kolokyumdaki bütün oturumlardan, panellerden, forumlardan süzülen görüşler ve bu oturumdaki konuşmalar bize bu iki eğilimin nasıl bir denge arayışı içinde olduğunu gösterdi. Her katkı, şehircilik bilgisinin teknik olduğu kadar etik, politik ve toplumsal bir sorumluluk alanı olduğunu hatırlattı.

Değişimin eşiğinde dururken en önemli mesele, bugünkü oturumda da altı çizildiği gibi, bu eşiği nasıl geçtiğimiz değil, nasıl anlamlandırdığımız. Hepimize bu anlam arayışında yeni fikirler ve yeni cesaretler diliyorum. Tutsak şehir plancısı meslektaşlarımızın da bir an önce özgürlüklerine kavuşmalarını temenni ediyorum. Hepimizin 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü kutlu olsun.